

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Corpus scriptorum ecclesiastico... latinorum

Akademie der
Wissenschaften in
Wien, ...

C 551.1

Harvard College
Library

FROM THE FUND GIVEN BY
Stephen Salisbury
Class of 1817
OF WORCESTER, MASSACHUSETTS
For Greek and Latin Literature

0

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE
VINDOBONENSIS

© VOL. XXVIII
S. PONTII MEROPH PAVLINI NOLANI OPERA
—
PARS I
EPISTVLAE
EX RECENSIONE
GVILELMI DE HARTEL
—

PRAGAE VINDOBONAE LIPSIAE
F. TEMPSKY F. TEMPSKY G. FREYTAG

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS

MDCCCLXXXIII.

SANCTI
PONTII MEROPII PAVLINI
NOLANI
EPISTVLAE

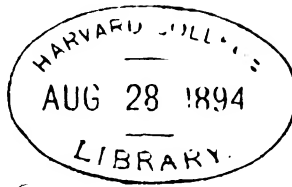
RECENSUIT
ET
COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT
GVILELMVS DE HARTEL

PRAGAE VINDOBONAE LIPSIAE
F. TEMPSKY F. TEMPSKY G. FREYTAG

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESARFAE VINDOBONENSIS
MDCCCLXXXIII.

~~1256.117~~
C551.1

Saint Mary's

20

VINDOBONAE. TYPIS DESCRIPSIT ADOLPHVS HOLZHAVSEN.

PRAEFATIO.

I.

Integra epistularum carminumque Paulini Nolani collectio num quando exstiterit maxime dubium est. hodie certe neque ullus codex utriusque generis opera omnia uel pleraque continet et qui maiorem epistularum partem complectantur pauci adsunt. epistolae tamen mox post Paulini mortem ab amicis collectae fuisse uidentur, dum carmina, si quae in honorem S. Felicis conscripta sunt exceperis, partim Ausonii syllogis partim dispersa traduntur. qua de causa quae ad epistulas earumque fata pertinent seorsum a carminibus hac praefatione tractare licet.

Atque plenissima illa epistularum collectio ita instituta est, ut epistolae

decem ad Seuerum (5, 24, 23, 11, 1, 22, 30, 28, 29, 31),

quinque ad Delphinum (10, 20, 19, 14, 35),

sex ad Amandum (36, 12, 9, 2, 21, 15),

undecim ad diuersos (37, 18, 38, 39, 44, 42, 33 cum epistolae

13 altera parte, 34, 43, 32, 16 cum carmine 22 huic epistolae adnexo)

in eam reciperentur. epistularum codices quos inuenire contigit uberiores ex hoc corpore fluxisse ordo in eis seruatus satis spondet, neque mirandum est, quo recentioris aetatis sunt, eo magis pristinum ordinem addendo omittendo transponendo in eis turbatum aut, si mauis, correctum esse. cum enim praeter illam antiquam collectionem litterae nonnullae ad S. Augustinum uel alios scriptae Augustini libris uel etiam sparsim traderentur,

qui nostros codices componebant eas sedulo conquirebant, carmina etiam quae offerebantur addentes; neque hoc tempore colligendi inueniendique opera absoluta est. quod ut accuratius cognoscatur, iam hos codices recenseamus.

- O Codex Parisin. 2122 membr. fol. 124 s. X, Chatelainio auctore (*Notice sur les manuscrits des poésies de S. Paulin de Nole*, Paris 1880, p. 35) magna cura scriptus sub finem saeculi noni, qui *Claudii Puteani* signaturam prae se fert et antea Nr. 3789 notatus erat, epistulas multas et nonnulla Paulini Ausoniique carmina continet.
- f. 1—88 praecedunt epistulae 5, 24, 23 (in duas partes diuisa), 11, 1, 22, 30, 28, 29, 31, 10, 20, 19, 14, 35, 36, 12, 9, 2, 21, 15, 37, 18, 38, 39, 44, 42, 33, 13 (pars altera inde a uerbis *mortem operatur* p. 92, 1), 34, 43, 32, 16.
- f. 88^a *Finit ad Iouium prosa. Incipit uersum ad eumdem. Iam mihi polliceor* (= c. 22) —
- f. 90 *fratrem. Lege felix Ioui in Christo Iesu domino nostro. Incipiunt uersus Ausonii ad Paulinum. Quarta tibi haec* (= Auson. E. 24 ed. C. Schenkl) —
- f. 91^a col. a *camenis. Vale Felix optatissime. Incip. Paulini ad Ausonium. Quid abdicatas* (= c. 10, 19—102) —
- f. 91^a col. b *Gratare si uiuam ut libet. Finiunt Paulini ad Ausonium. Incip. Ausoni ad Paulinum. Proxima quae nostrae fuerat* (= Auson. E. 23) —
- f. 91^a col. b *Primus in aonidum qui te collegia duxi. Vale Felix optatissime. Ausonio Paulinus. Continuata meae durare* (= c. 11) —
- f. 92 col. b *Perenne uiuax et memor. Item Ausoni ad Paulinum. Discutimus pauline iugum* (= Auson. E. 25) —
- f. 92^a col. b *Credimus an qui amant sibi ipsi somnia fingunt. Vale Felix optatissime. Ausonio Paulinus.*

Defore me patriis (= c. 10, us. 103—107, 176—277, 108—175, 278—331) —

- f. 94 col. a *Si contra est christum tantum melinque probari. Finit ad Ausonium. Incipit ad Cyterium supra memoratum. Meropius Paulinus Cytherio fratri in Christo domino salutem.*

Martinum spiritu fratrem (= c. 24) —

- f. 102^a col. a *Cum rege uiuatis deo.*

Incipit de obitu Celsi pueri.

Ante puer patribus claris (= c. 31) —

- f. 108^a col. a *Dulcis aeternum pignoris esse patrem.*

De reditu Nicetae ep̃i qui ad natal. sc̃i felicitis occurrit. Iamne abis et nos (= c. 17) —

- f. 111 col. b *Sume coronam.*

Incipit de psalmis quibusdam uersus eiusdem. Psal. centesimus XXXVI.

Sedimus ignotos dirae (= c. 9) —

- f. 111^a col. b *Et fracta in christo uitiorum plebe triumphet. Psalmus primus.*

- f. 112 *Beatus ille qui procul* (= c. 7) —

- f. 112 col. b *Ad inpiorum prouum iter delebitur. Psalmus secundus.*

Cur gentes fremuere (= c. 8) —

- f. 112^a col. a *Tunc omnes quibus est in eo spes fida beati.*
columna dextra uacua relicta sequentibus foliis 113—120 adnectuntur epistulae: 49, 13, 17, 27.

Hunc codicem ut uidetur uel prorsus gemellum qui editionem primam curabat descripsit, post eum uero Lebrun, a quo regiae bibliothecae 800 annorum codex *Epistolarum et Poematum Paulini et Carminum Ausonii ad sanctum Paulinum* praedicatur, eo usus est. maximam eius partem I. Zechmeister contulit, reliquam adulescentuli mei E. Kalinka, R. Kukula, A. Swoboda et C. Vrba, qui dubios locos iterum iterumque examinauerunt; nam inter omnes libros ut uetustissimus ita maximi pretii est.

P Codex Parisin. lat. papyr. 9548 s. XV continet f. 149 epistulas 5, 24, 23, 11, 1, 22, 30, 28, 29, 31, 10, 20, 19, 14, 35, 36, 12, 9, 2, 21, 15, 37, 18, 38, 39, 44, 42, 33, 13 (inde a uerbis c. 10 p. 92, 1 *corde mortem operatur*), 34, 43, 32, 16 cum carmine 22, 40, 41, 4, 6, 3, 7, 8. praeter haec Paulini opera f. 120^a et 121^a Ausonii carmen ad Paulinum (*Quarta tibi haec* = Aus. E. 24), et f. 137 sqq. Alypii et Augustini epistulam ad Paulinum (*Tandem aliquando praeuidet nobis*) praebet. codicem I. Zechmeister contulit.

F Laurentianus plut. 23. cod. 20 membr. 259 4° f. s. XV, magna cura sine abbreviationibus exaratus, continet pagina prima indicem, altera titulum artificiosis circulis ornatum, qui has includunt inscriptiones, atque maior medius: *in hoc codice continentur opera quae in circulo sunt adnotata*, minor primus: *Epistolarum s̄ci Paulini Ep̄i Nolani*, alter: *Epistolarum s̄ci Ignatii Ep̄i et martyris*, tertius *Epistolarum s̄ci Antonii abbatis*, quartus *Vita s̄ci Paulini Ep̄i Nolani*. Paulini opera eodem ordine se excipiunt qui est codicis *P*, nisi quod carmen 22 *Ausonii epistula ad Paulinum* (*Quarta tibi* = Auson. E. 24) sequitur et post epistulam 8 sex epistolae adiectae sunt: Augustini ad Paulinum: *Tandem aliquando* —, *O bone uir et bone frater* —, *Cum litteras meas quibus respondi* —, Paulini ad Augustinum: *De paucis* (= 50), Augustini ad Paulinum: *Quod te tam prospera* —, *Carissimus frater Celsus* —; deinde secuntur praemissis nonnullis testimoniis Ignatii Antiocheni epistulae, *laus Hyronis discipuli eius in eum qui ei successerat in episcopatu* —, *ep̄la beati Polycarpi ad Philippenses*, septem epistulae S. Antonii abbatis, Paulini uita ab Vranio conscripta et uaria de Paulino testimonia ex Gennadio, Isidoro, Marco, Michaelae, Augustino, Hieronymo, Vincentio desumpta. I. Zechmeister contulit.

Ex hoc codice descripti sunt 1) cod. Vallicellianus chart. D 7 f. 209 4° s. XVI, quod ipse testatur: *codex iste descriptus fuit ex praestantissimo Exemplari Florentino Bibliothecae Mediceae Laurentianae, cuius Index Epistolarum pag. seq. exhibetur*. atque insunt eadem epistulae eodem ordine se excipientes

et in scripturis concinentes; testimonia tantum nonnulla de Paulino ommissa sunt. 2) codex bibliothecae Leop. Strozzae XVIII. membr. saec. XV, numero ordine epistularum lectionibusque consentiens.

Cod. Vrb. lat. 45 membr. f. 203 s. XV, magna cura scriptus U
et artificiose ut codex Laurent. *F*, quocum arte cognatus est, decoratus, pagina prima indicem epistularum praebet; secuntur uita Paulini ab Vranio confecta et eadem quae *F* exhibet de Paulino testimonia. similiter etiam titulus compositus est, ubi in circulo inscriptio exstat: *In hoc uolumine continentur libri epistularum Paulini episcopi Nolani ad diuersos.* epistolae ipsae in quinque libros distributae sunt; libri I sunt: 4, 6, 50, 3, Aug̃ ad Paulinum: *Tandem aliquando prouidit —, Quod te tam prospera —, O bone uir —, Diu sanctitati tuae —, Cum litteras meas —, Carissimus puer Celsus —*; lib. II ad Seuerum: 5, 24, 23, 11, 1, 30, 22, 28, 29, 31, 32, quas sequitur Ausonii carmen (*Quarta haec* = Auson. E. 24) sic inscriptum: *Epistola sancti Seueri monachi ad Paulinum episcopum egregiis uersibus contexta, ubi ipsum prouocat ad scribendum*; lib. III ad Delphinum: 10, 20, 19, 14, 35; lib. IIII ad Amandum: 36, 12, 9, 2, 21, 15, 40, 41; lib. V ad diuersos: 37, 18, 38, 39, 44, 42, 33, 13 (inde a uerbis c. 10 p. 92, 1), 34, 43, 16 cum carmine 22, 7, 8. codicis partem maximam Zechmeister, reliquam F. Weigel contulit.

Codex Lugdunensis 535 membr. 4° f. 131 s. XII—XIII, qui L
C. Lagreuolio s. X—XI, Rudolfo Peiper (*Alcimi Ecdicii Auiti opera rec.*, Berolini 1883, praef. p. VII) s. XI/XII uel XII scriptus uidetur, continet eadem manu et scriptas et correctas epistulas 40, 24, 23, 1, 22, 30, 28, 29, 31, 20, 19, 35, 36, 12, 9, 41, 26, 5, 11, 32, 10, 14, 2, 21, 15, 37, 18, 38, 39, 44, 42, 33, 13 (cap. 10 sqq.), 34, 43, carmen 22 et epistolam 51. de Auiti aliorumque operibus, quae in codice insunt, cf. Delandinum (*Manuscripts de la Bibl. de Lyon*, Paris 1812) et Peiperum. in pagina prima quae codex exhibet enumerantur; in inferiore eius margine manus s. XVII adnotauit haec: *Tandem post*

multos annos, cum recuperandi spes iam nulla superesset, Kal. Martiis ann. MDCLXXXV restitutus quod faustum felix fortunatumque siet. Monachis praeterea nunquam confideris. quae a sinistra parte lingua francogalla adscripta sunt, Pei-
pero extricare contigit, qui ex primis huius notae uerbis *Mr. le Conseiller Leusse a qui ce liure appartenait* aliisque inscriptionibus uelut in integumentum parte priore *Petri de Trivio E. Vien. Can. ex libris en 203 Feuillet Leusse*, in folio ultimo *Liber S^ce Marie boneuall'*, haec de codicis fatiis enucleauit: *abbatia Bonae Vallis, cuius olim erat hic liber, dioecesis Viennensis erat auctore Sancto Bernhardo per monachos Clara-uallenses a. 1117 condita; Petrum de Trivio Delandinus dicit canonicum fuisse S. Mauricii Viennensis; Leusse 'in summo rei tribunariae tribunali, a Christianissimo Francorum Rege Ludouico Iusto Viennae Allobrogum excitato, sapientissimus olim senator' appellatur ab Ioh. Ferrando. A Leussio liber uenit ad Petrum Marnaesium senatorem Gratianopolitanum. Agobardi priorem librum Chiffletius descripserat* etc. ex his librum Lugdunensem esse illum Viennensem a Chiffletio (*Paulinus illustratus*, Diuione 1662) tantopere celebratum saepissimeque a Lebrunio commemoratum facile quis coniciat; nam uterque easdem scripturas exhibet, uelut in primis epistolae 28 capitibus: p. 128 tit. *sancto et merito*, l. 12 *est*, 15 *ut in*, 16 *eo—quo de*, 17 *qui*, 20 *ut in*, p. 129, 3 *uitae*, 5 *probat*, 20 *unanimem*, p. 130, 16 *sancti fratris nostri paschasii*, p. 131, 23 *in om.* — *primo*, p. 132, 5 *audiuimus*, 7 *hierusalem*, 8 *praesentiam*, p. 133, 4 *castitas*, *confunditur in coniungitur* uterque m. 2 corr., 21 *inluminatio* etc. ad uerbum *hebetari* epistolae VIII p. 53, 14 *Viennensis* in margine adscripserat: *hic uidetur de epistola deesse multum, quia continuatio paene nulla est*, eademque in margine codicis *L m. 1* leguntur: *hic multum uidetur deesse de hac epistola quia continuatio non satis apta est*. quominus tamen hanc coniecturam probemus, eo impediamur, quod in Viennensi epistulas 14, 36, 39, 41, 42, 43, 45 deesse, quae in Lugdunensi exstant, Chifflet affirmat. quod si hi codices diuersi sunt, tamen et loco et indole

maxime propinquos haberi necesse est. codicem I. Zechmeister contulit.

Codex Monacensis membr. 26303 s. XIII francogallae originis M
praeter Orosium inde ab f. 103^a Paulini epistulas continet.

f. 103^a *Incipit Prologus. In libro eplārum Scti Paulini nolani ciuitatis epi* (rubro colore). *Paulinus scs nolani ciuitatis eps genere aquitanus — cōponere expliē*

f. 103^a *Incipiunt capitula. In libro eplārum Scti Paulini epi* (rubro colore. sequitur index 48 epistularum).

f. 104 *Item alia pfatio de scō Paulino* (rubro colore). *Genadius eps in libro uirorum illustrium de beato paulino nolano epo sic ait. Paulinus nolani campanie eps — romani imperii uiribus EXPLIē.*

epistulis deinde Paulini ad Augustinum 4, Augustini ad Paulinum 27 (*eplā s. aug. ad s. Paulinum cum eplā licentii metrica et rescripto suo ad licentium*) et 26, Paulini ad Augustinum 6, Augustini ad Paulinum 31 et 80 et Paulini ad Augustinum 3, 7, 8 praemissis reliquae hoc ordine se excipiunt: 40, 24, 23, 1, 22, 30, 28, 29, 31, 20, 19, 35, 36, 12, 9, 41, 26, 5, 11, 23, 32, 10, 14, 2, 21, 15, 37, 18, 38, 39, 44, 42, 33, 13 (inde a cap. 10), 43, carm. 22, ep. 51, 50. inter 51 et 50 *eplā scti eucherii lugdunensis epi ad philonem prbrm suum. Queso caritatem et dilectionem* etc. locum habet; post 50 Augustini epistula ad Paulinum *Quod de peruentione tam prospera* etc. (= 149) adiecta est. agmen claudit *Vita scti paulini epi nolani* (rubro colore). *Dñō scō et uenerabili pacato oranus prbr in x salutem. Litteris nobilitatis tuae iterata uice — continuo nauigare dispono. Expliē uita scti paulini.* nonnullas epistulas K. Wotke in meum usum, post Wotkium totum codicem accuratissime A. Miodoński contulit.

Libri, quos adhuc descripsimus, recentiores sunt omnes uel recentissimi. quare operae pretium fuit ad eorum examinandam ponderandamque auctoritatem antiquioris memoriae reliquias, quantulaecumque sunt, congerere. atque codicis, qui

eandem collectionem continuisse uidetur atque saeculi noni uel etiam prioris fuit, nonnulla fragmenta supersunt in Dungali opusculo *Responsa aduersus peruersas Claudii Taurinensis sententias* conseruata, de quo in Paulini carminum praefatione accuratius egimus. illud enim Ludouico pio Lotharioque dedicatum codice Ambrosiano 102. Sup. membr. saec. VIII traditur atque epistularum 5 p. 34, 19—22 *eritne—excipiam*, 29 p. 260, 6—11 *tugurium—resultabunt*, 31 p. 267, 10—269, 6 *frater—inuiditur*, 31 p. 271, 14—17 *itaque—locos*, 31 p. 272, 6—11 *sed in—adorsa est*, 32 p. 280, 23—28 *itaque—obsequium*, 32 p. 281, 11—284, 8 *presbyter—iuuat*, 32 p. 289, 6—16 *item—pastoribus*, 32 p. 289, 19—290, 7 *super—sacerdos*, 32 p. 292, 2—16 *uerum—coronat* uerba citat, et his testimoniis optimi codicis Parisini *O* integritas maxime comprobatur.

Dungalo uero multo uetustiore testem non multarum epistularum sed aliquot linearum nobis etiam superesse probabile est, inscriptionum Christianarum syllogam dico codice olim Cluniacensi, nunc Parisino (nouell. acquis. ms. lat. 1443) saec. VIII traditam, quam de Rossi in *Christian. inscript.* tom. II, 1, p. 189 sqq. edidit. in ea insunt epistolae 32, c. 10, p. 286, 8—21 titulus totus *pleno coruscat—Christi flumina*, c. 15 p. 290, 4. 5 tituli primi uersus duo posteriores *plebs—sacerdos* et tertii epigrammatis loco p. 290, 12

*ter geminis geminae patuerunt arcubus aulae
miranturque suos per mutua limina cultus*

hi uersus:

*undique ter geminis reseratur ecclesia ualuis;
sanctorum sub utroque sacri stant culmine honores.*

de Rossi cum primi tituli uersus hoc ordine se excipere uideret 1, 8 2, 9 3, 10 4, 11 5, 12 6, 13 7, 14, eum in duas paginas partitum absidis hemicyclio ita inscriptum fuisse, ut prior complecteretur hexametros 1—7, altera 8—14, syllogae uero scriptorem epigramma describentem unamquamque lineam continuauisse et a 1 ad 8, a 2 ad 9 et sic deinceps peruenisse iure suspicatus est; unde hoc apographum ex ipso certe musiuo, non ex Paulini libris petatum esse patet. cauendum tamen est,

ne hanc coniecturam falsam ducamus, quod tertii tituli formae inter se tantopere differant; alterius enim, qui est in libris:

*plebs gemina Christum Felicis adorat in aula,
Paulus apostolico quam temperat ore sacerdos,*

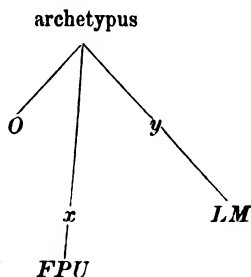
contra in sylloga:

*lex gemina Christum Felicis adorat in aula,
Xystus apostolico quod temporat ore sacerdos*

scripturae quidem *lex* et *quod temporat* manifeste falsae sunt, *Xystus* autem pro *Paulus* lectio maxime est mira. et facile librarium incuria uerba *plebs—quam temperat* corrumpebantur; *Paulum* uero tam recte in epistula ad Seuerum Paulo etiam tum sacerdotio fungente missa scribere quam *Xystum* inscribere potuit, si ecclesia post Pauli obitum inter annos fere 403—409, quo anno Paulinus sedem occupauit, successore Xysto consecrata titulusque incisus est. haec de Rossi optime intellexit et hac ratione etiam distichum nouum *undique ter—honores*, quod ipsi 'reformata recensio uidetur esse eius, quod alteri e fornicibus arcus mediani Paulinus destinauerat', explicauit. miror uirum egregium fugisse idem de primi tituli discrepantiis ualere, quas duabus exceptis codicibus Parisini oscitantiae imputat. nam eae certissimum recensionis consilium produnt, quae aut ab auctore collectionis aut a Paulino carmina Seuero missa antequam inscriberentur relegente et emendante profecta sit necesse est. si uero alios titulos, ut uidimus, Paulinus ipse correxit, etiam hunc correxisse putandus est. ita us. 2 pro *stat Christus agno*, quae lectio uerbis p. 292, 13 *stat Christus in agno* firmatur et explicatur, scripsit quod facilius intellexeretur *stat Christus agnus*; us. 10 pro *sanctam fatentur crux et agnus uictimam* dedit quod simplicitate commendatur *sanctam fatetur Christus agnus uictimam*; us. 11 utrum *palma* scriptura codicum an *palmae* scriptura syllogae praeferenda sit, non diiudico: us. 13 autem sylloga olim sola genuinam lectionem *de qua sonori quattuor fontes meant* conseruauerat, unde in apographo Cluniacensi quod a uero proxime abest *de quas honori*, in codicum uero archetypo *de qua honori* enatum est. quae si recte disputata fuerint, ne nostros codices propter aetatem uiles habeamus, satis cautum erit.

Hac codicum descriptione quod initio posuimus, quondam unam saltem Paulinianorum operum collectionem institutam fuisse, quae quidem epistulas plurimas, sed carmina praeter carmen 22, quod cum epistula 16 una ad Iouium missum neque postea ab ea separatim erat, receperit nulla, satis probatur. codices enim *LMFPU* carminibus carent, *O* autem suam partem eorum in fine adiectam habet. nec minus probabile est codicem *O* quas solus post carmina recepit epistulas 49, 13 (cap. 1—10), 17, 27 non ex communi archetypo i. e. antiqua illa sylloga sed aliunde petisse. ex uno autem archetypo hos sex codices descendere cum exterioribus indiciis, quae toto epistularum ordine, peruersa nonnullarum coniunctione uel separatione suppeditantur, tum scripturarum consensu uel ipsorum errorum generibus elucet. ut pauca afferantur, epistula 23 male in duas partes c. 1—9 et c. 10—47 in omnibus codicibus praeter recentissimos *F* et *U*, quorum in his rebus auctoritas nulla est, diuiditur. in omnibus epistulae 33 finis et 13 initium desunt postremaque illius uerba (p. 303, 1) *percusso cordis* cum epistulae 13 c. 10 uerbis (p. 92, 1) *mortem operatur* coniuncta sunt, cuius priorem partem codex *O* solus aliunde recuperatam in fine demum adiecit. pristini ordinis autem, ubi is maxime nec sine consilio immutatus est uelut in *L* et *M*, uestigia etiam manifesta apparent. sed non una directaque uia codices *FLOMPU* ex archetypo deuenerunt. artior uero codicum *LM* et *FPU* cognatio et quae sint inter utroque et codicem *O* uel archetypum ratio, hac figura illustratur:

Codicis *O* igitur summam esse sinceritatem atque auctoritatem, qui longe plurimis locis scripturam ueram uel quae a

uera proxime abest, offert, non nullius tamen utilitatis etiam reliquos esse posse indicari uoluimus. hic illic enim uerba, quae in archetypo leui macula affecta uel lectu erant difficilia, cum ad litteram depingerentur uel neglegenter etiam describerentur, corrupta in *O* apparent, in reliquis codicibus uel omnibus uel una (*FPU*) alteraue (*LM*) eorum parte incorrupta leguntur, neque haec omnia ita comparata sunt, ut coniectura facile uel in libris tantopere discedentibus eadem sanari potuerint. quae cum ita sint, neutrius familiae scripturas ut uiles reicere neque tamen in summo futilium scripturarum interpolationumque taedio reliquis neglectis unum alterumue librum eligere licuit, quorum coniunctis demum testimoniis quid codices parentes eorum *x* et *y* exhibuerint certo constat. a genuina autem textus forma recentiores libri omnes ita degenerauerunt, ut nisi grauissimis causis ducti ad eos confugere non debeamus et ubique ante periclitandum sit, num quae *O* praebeat defendere uel lenioribus remediis sanare possimus, quam speciosis eorum lectionibus acquiescamus. saepissime enim ii difficultate leui uel adeo nulla inducti tradita immutauerunt. atque in ea re licitos fines codices *L* et *M* longe excesserunt, qui explicandi causa singula uerba uel totas sententias addunt omittunt transponunt, pro insolitis solita, pro obscuris plana intrudunt, ut qui eorum recensionem confecit (*y*) eam non sine arte confecisse putandus sit. multo modestius et sine constantia codices *FPU* egerunt, qui tamen ex exemplari corruptiore grassante per longius tempus interpolatione descripti, ab archetypi integritate non minus remoti sunt. tamen eorum lectiones futiles non omnes recentiore demum aetate natas esse Dungali excerpta saeculi noni testantur, qui saepius eas confirmat.

Optimum codicem *O* etiam in rebus orthographicis ducem secutus sum, quamquam ea aequabilitate caret, quam uiri docti hodie exigere solent. malui tamen eius inaequalitatem in rebus licitis uelut in formis assimilatis uel non assimilatis, in uocabulis *condicio*, *conditio*; *solacium*, *solatium* et similibus imitari quam constantiam, quae scriptoris ipsius uix fuerit, sine labore restituere. ubicumque formam uulgarem uel minus

usitatam pro eleganti uel solita recepi, eam in codice *O* uel etiam in recentioribus libris exstare adnotare non omisi. res leuiiores ueluti aspirationem falso positam, litteras *e*, *ae*, *oe*; *i*, *y*; *ci*, *ti*; *ph*, *f*; *c*, *ch* confusas exemplis nonnullis illustrare uel semel commemorare satis habui, nisi ubi id alicuius momenti ad recuperandam genuinam scripturam esse uidebatur. tum ne recentiores quidem libros neglexi, qui totam sui temporis sordem prae se ferunt, cuius exempla rariora hic illic commemorauī. frequentissimae uero in his, inprimis in *FPU*, scripturae tales sunt, uelut: *eclesia*, *aeclesia*, *comunis*, *sufocare*, *suplere*, *supplementum*, *apraehendere*, *oportet*, *coppula*, *extolere*, *psalentes*, *tollerare*, *ellecti*, *dillatare*, *(a)etternus*; *dittare* (= *dictare*), *dottrina*, *lictore* uel *littore*, *oblicterare*; *michi*, *nichil*, *archanus*, *charitas*; *ortus*, *ortulus*, *extraere*; *habundare*, *hedificare*; *misterium*, *azimus*, *ymago*, *ymo*, *desyderium*, *paradysus*, *praecium*, *noticia*, *nuncius*, *nunciare*; *azinus*, *azinaria*, *crucifissus*, *crucifixsus*; *exurire*, *exuries*, *thezaurus*; *numptius*, *numptiare*, *dampnum*, *dampnare*, *(a)erumpna*. eandem rationem in codicibus reliquarum epistularum, de quibus in proximo capite agendum est, secutus sum. inscriptiones uero epistularum in omnibus libris ubique fere rubro colore et maiusculis litteris exaratae sunt.

II.

Quod supra codicem *O* iam incepisse uidimus, ut archetypi opera epistulis carminibusque aliunde receptis augeret, recentiores deinde continuauerunt, ut codices *M* epistulas 3, 4, 6, 7, 8, 26, 40, 41, 50, 51, *P* 3, 4, 6, 7, 8, 40, 41, *U* 3, 4, 6, 7, 8, 50 addiderunt, uariis in ea re fontibus usi. atque uberrimam messem nouarum epistularum corpus S. Augustini obtulit, in quo epistolae 3, 4, 6, 7, 8, 45, 50 exstabant. eius uero et uetustiores et meliores libri nobis praesto sunt, ad quorum auctoritatem recentiorum illorum pretium aestimandum erit. de quibus cum A. Goldbacher collega et amicus optimus in praefatione epistularum S. Augustini uberius propediem acturus

sit, accurata eorum descriptione abstinebo, ea quae ad adnotationem criticam huius editionis recte usurpandam necessaria sunt breuiter comprehendens. codices uero Augustini, quibus in recensendis epistulis 3, 4, 6, 7, 8, 45, 50 usus sum, sunt hi:

1) codex inter omnes uetustissimus Parisinus 11641 (= 664 Φ S. German.) s. VI, quem L. Delisle et Henr. Bordier (*Restitution d'un manuscrit du sixième siècle contenant des lettres et des sermons de S. Augustin* in libro *Études paléographiques et historiques sur des papyrus du VI^m siècle*, Genève 1866, p. 107 sqq.) diligentissime descripserunt, duarum tantummodo epistularum fragmenta praebet, scilicet f. 7—8 epistulae 3 inde a uerbis p. 15, 3 *ut per*—p. 18, 15 *sumendi. explicit*, f. 10—15 epistulae 45, p. 379, 1 *incipit eorundem ad auguſ*—p. 386, 23 *litteris exigendis*. haec folia in A. Goldbacheri usum S. Reiter contulit.

2) Cheltenhamensis 2173 membr. saec. X epistulas 4, 6, 3, Y 45 exhibet (cf. H. Schenkl, *Bibl. patr. lat. brit.*, fasc. IV, p. 45 = *Sitzungsber. der k. Akad.*, Wien, tom. CXXVI, 1892), quas in meum usum Flor. Weigel contulit. codices Φ et Y artissimis cognationis uinculis inter se conexi sunt.

Codices, in quibus epistulae 3, 4, 6, 7, 8 et 50 exstant, sunt:

3) Casinensis 16¹⁹ membr. f. 186 litteris longobardicis saec. C XI (cf. *Biblioth. Casin.* tom. I, p. 207 sqq. et Reifferscheid, *Bibl. patr. lat. ital.* I, p. 325).

4) Casinensis 2321 membr. 2° min. f. 183, saec. XI uel rec- c tius XII (cf. *Biblioth. Casin.* tom. III, p. 257 sqq., in quo tamen epistula 4 desideratur. utrumque Zechmeister contulit.

5) Parisinus lat. nouv. acq. 1444 (= Cluniacensis 26) membr. φ f. 197 saec. XI (cf. Léopold Delisle, *Inventaire des manuscrits de la Bibl. nat., Fonds de Cluny*, Paris. 1884, p. 60). E. Kallinka contulit.

6) Parisinus 1928 (olim Bigotianus) membr. f. 180, saec. XII. Γ

7) Parisinus 1930 (olim Bigotianus) membr. saec. XIII. co- α dices Γα Zechmeister contulit.

8) Andomaropolitanus (St. Omer) 76, 8, 9 membr. saec. X/XI. γ

9) Harleianus 3107 membr. saec. XIII, in quo epistula 50 h deest.

- δ 10) codex Musei Britannici Reg, 5 D. VI membr. f. 188 saec. XI—XII.
 f 11) Laurentianus plut. 12, 1 membr. saec. XV magna cura et elegantia exaratus, quem ex numero recentissimorum speciminis causa selegi. codices γ et δ Goldbacher, h et f Zechmeister contulit.
     Epistola 4 sola exstat in codice
 ϑ 12) Parisino 989 (olim Bigotiano) membr. 8° f. 132 saec. XI, quem Zechmeister excussit.
     Epistula 45 sola exstat in codicibus.
 ε 13) Vaticano 495 membr. 4° f. 248 saec. XV, quo Lowanienses usi sunt et
 ζ 14) Vaticano 499 membr. f. 267 saec. XV, quorum utrumque in Goldbacheri usum L. Zdekauer contulit. codex ζ ad bonum exemplar correctus est; ε et ζ ex eodem fonte fluxerunt, unde etiam uariantes in margine adiectae uenerunt.
     Epistula 50 sola exstat in codicibus.
 g 15) Vindobonensi 875 (theol. 713) membr. 4° saec. XI,
 η 16) Sangallensi 148 membr. 4° saec. XI, ad alterum exemplar correcto multisque locis interpolato,
 ϑ 17) Reginski lat. 1382 membr. saec. XI, in quo non tota epistula, sed magnum eius fragmentum inde a uerbis p. 412, 22 et inimici propter nos inuenitur. codices η et ϑ Goldbacher contulit.

Inter codices Augustini, quos enumerauimus, nonnullos, uelut Γαδφ artiore cognatione coniungi manifestum est, neque inter eos et antiquiores libros ΦΥCγ diuersarum recensionum ulla indicia certa apparent. tota scripturarum differentia, quae in his uel recentioribus deprehenditur, crescente interpolandi corrigendique studio enata esse uidetur, quo ne antiquissimi quidem ΦΥC immunes sunt. quare certam et simplicem recensionis rationem commendare difficile est. equidem ubi uetustiorum plures, quorum tamen Φ et Υ unius instar sunt, inter se concinebant, quamquam quae offerebant sine causa non reliqui, antiquissimos tamen non ut in reliquis epistulis codicem O suspexi, ut omni examinandi opera supersederem. quod uero

libri, quos in Pauliniana sylloga fallaces duces cognouimus, uelut *MPU* cum uetustioribus Augustini saepius faciunt, ea re nihil horum derogatur honori; nempe facile fieri potuit, ut quae illi pristinae collectioni adicerent meliores libri suppeditaerent.

Epistulas 25 et 26 et subditiicias ad Marcellam et ad Celanciam, quas in appendicem huius editionis relegauimus, Hieronymi codices obtulerunt; utramque 25 et 26 duo codices

Barberinus XI 112 membr. f. 159 saec. XIII f. 57^r—59^a *b*
et 92^a—94^r et

Vaticanus 344 membr. saec. XV; *u*
solam epistulam 25

Vaticanus 349 membr. anni 1468; *w*
solam epistulam 26

codex collegii Ballionensis 229 membr. saec. XII (cf. Henr. *k*
O. Coxe, *Catal. cod. mss. Oxon.* I, p. 75),

Vaticanus 360 membr. saec. XII et *y*

Vaticanus 4279 chart. saec. XVI et praeter hos codices etiam *x*
L et *M* supra descripti exhibent. epistulae uero ad Marcellam
et ad Celanciam praeter tres Vaticanos *uxy* in recentioribus
libris permultis uelut in Vaticanis 348, 349, 351, 353, 358, 359,
362, 363, 488 inueniuntur. ex hoc numero duos adsciui, qui
a reliquis uel integritate uel nouitate lectionum differebant,
scilicet

Casanatensem D IV 41 membr. saec. XV et *v*

Casanatensem A II 1 membr. saec. XVI (a. 1515). *ψ*

Etiam epistulam 25* codex Monacensis 6299 (= cod. Fris. *m*
99) membr. saec. VIII—VIII inter Hieronymi epistulas tradit,
unde eam C. P. Caspari in libro *Tidskr. f. d. evang. luth. Kirke*
X, 2 fasc. p. 225 sqq. primus edidit atque ib. fasc. 3 p. 379 sqq.
luculentis argumentis Paulini esse demonstrauit.

In Rufini codicibus epistularum 46 et 47 memoriam quamuis
tenuem conseruari I. Wrobel, qui quotquot in Europae biblio-
b*

theis huius scriptoris etiamnunc libri inueniuntur, conquisiuit, mihi testis est duorumque scripturas obtulit; sunt autem

Ξ codex Vindobonensis 847 (theol. 682) membr. 4° saec. VII, in quo post Eusebii canones (f. 1—6) Rufini libri duo in caput Geneseos 49 de benedictionibus XII patriarcharum f. 8^r—115^v exstant,

§ apographum codicis Murbacensis saec. VIII, quod Coelestini abbatis iussu confectum Ios. Firrao nuntio apostolico in Heluetia Lucernam a. 1718 missum est atque cum abbatis epistulis duabus codex Vindobonensis nr. 6189, p. 168 sqq. praebet. in epistulis abbas se uenerabili codicis antiquitati tantum detulisse affirmat, ut nec apicem nec iota mutauerit, quod ut tam uerum sit quam Murbacensium palaeographorum sententia falsa est optamus, qui codicem saeculi XIII esse putauerunt. ex scripturae imagine, quae epistulis addita est, codicem saeculi noni fuisse probabile fit, quod eius cum Vindobonensi consensus confirmat, a quo tamen non dependet.

Denique nescio unde et in Paulini codices *FLMPU* recentiores et in nonnullos Augustini aliosque libros epistolae 40 et 41 uenerint, sunt autem:

χ 1) Parisinus nouell. acquis. 1443 (= Cluniacensis 25) membr. saec. VIII—X (cf. Léopold Delisle, *Inventaire des manuscrits de la Bibl. nat.*, Paris 1884, p. 53), qui epistulas 40, 24, 41, 10, 14 exhibet, quas, cum codex Goldbachero Graeciam missus esset, H. Schenkl in meum usum contulit.

τ 2) Reginensis lat. 331 membr. 4° saec. X, qui epistulas 24 et 40 exhibet (cf. Reifferscheid, *Bibl. patr. lat. ital.* I, p. 390 sqq.). Zechmeister contulit. uterque codex cum libris *L* et *M* interpolatione insignibus saepissime consentit.

β 3) Barberinus XIII, 28 chart. saec. XVII, qui epistulas 40 et 41,

λ 4) Vallicellianus C. 27 chart. f. 340 saec. XVI, qui epistulas 40 et 41 exhibet. in utroque epistolae 40 haec uerba praemittuntur: *S. Paulini Nolae epi epla ex codice antiquo manuscripto transcripta est Nolae inuento nec adhuc quod sciatur typis impressa.* Zechmeister contulit.

In fine huius capituli, quae epistolae extra corpus libris *FLMOPU* representatum quibus codicibus sup-
peditentur, hac tabula proponamus:

epistolam 3 exhibent codices:			<i>C c γ δ φ Γ α h f Φ Y</i>			<i>F M PU</i>		
"	4	"	"	<i>C γ δ φ Γ α h f Y 9</i>		<i>F M PU</i>		
"	6	"	"	<i>C c γ δ φ α h f Y</i>		<i>F M PU</i>		
"	7 et 8	"	"	<i>C c γ δ φ Γ α h f</i>		<i>F M PU</i>		
"	50	"	"	<i>C c γ φ Γ α f</i>	<i>g η ρ</i>	<i>F M U</i>		
"	45	"	"	<i>C</i>	<i>Φ Y</i>	<i>ε ζ</i>		
"	25	"	"			<i>b u w</i>		
"	26	"	"			<i>k y b u x</i>	<i>LM</i>	
"	25*	"	"			<i>m</i>		
"	40	"	"		<i>χ r</i>		<i>β λ FLM PU</i>	
"	41	"	"		<i>χ</i>		<i>β λ FLM PU</i>	
"	46 et 47	"	"	<i>Ξ ξ</i>				
"	51	"	"				<i>LM</i>	
"	13(c.1—10).17.27.49							<i>o</i>

Quod ad has epistulas recensendas attinet, quae paucis libris traduntur, exiguo eorum numero difficultates minuuntur neque si quis primas earum lineas perlegerit, quin in epistula 25 *b* et *u*, in 26 *k*, in 40 et 41 *χ* et *ϑ* potissimum sequendi sint, dubitabit. epistularum uero ad Marcellam et ad Celanciam codex *y* bonitate excellit.

- f* Excerpta Bobiensia, quae post Muratorium ad Zechmeisteri apographum in Appendice edidimus, codex Ambrosianus F. 60. Sup. saec. VIII—VIII obtulit (cf. Reifferscheid, *Bibl. patr. it.* II, p. 36).
- Z* Martyrium S. Genesii, quod ab Rosweydo ad Surii recensionem primum operibus Paulini adiectum est, in codice Parisino 5271 saec. XIII inuenimus, qui a Surii fonte diuersus nonnullis locis integritate praestat.

III.

EDITIONES.

- v* Editio princeps Parisiis a. 1515 in lucem prodiit. pagina prima titulum habet: *PON. PAVLINI EPI|scopi Nolani uiriq̃ sanctissimi et longe do|ctissimi Epistolae et Poemata luculēta a ter|go huius enumeranda.* sequitur preli Ascensiani imago et infra eam uerba: *Vaenundantur ab Ioanne Paruo | Et Iodoco Badio Ascensio.* epistula dedicatoria, quam M. Guilielmo Paruo Regiē cōfessionis auditori Iodocus Badius Ascensius *Ad Kalendas Martias ·M·D·XV·* misit, qua M. Guilielmum Paruum editionem curasse comperimus, de codicibus nihil narrat. epistulae ipsae hoc ordine se excipiunt:

f. I—CII *Ad Sulpicium Seuerum XIII*: 5, 24, 23 (c. 1—9), 23 (c. 10 sqq. inscriptione praemissa: *incipit eiusdem de artificio liber quartus. Fratri optimo Seuero Meropius Paulinus*), 11, 1, 22, 30, 28, 29, 31, 32 (inscriptione praemissa: *sequitur ad eundem duodecima: quam fere exemplaria inter poemata collocant*, quod de codice uno *O* ita uerum est, ut epistula 16 interposita carmina sequantur), 17, 27.

f. CII—CXII^r *Ad Delphinū episcopum V*: 10, 20, 19, 14, 35.

f. CXII^a—CXXX^r *Ad Amandū episcopum VI*: 36, 12, 9, 2, 21, 15.

f. CXXX^a—CXXXVIII^r *Ad Vitriciū uirū sanctū II*: 37, 18.

f. CXXXVIII^a—CLIII^r *Ad Aprum III*: 38, 39, 44.

f. CLIII^a—CXCVIII^a *epistulae singulares*: 42, 33, 13 (c. 10—c. 28), 34, 43, 49, 13 (c. 1—c. 10 *carnalis est tristitia*), 16, carm. 22 (inscriptione praemissa: *finit ad Iouium prosa. Incipit uersus ad eundem*).

Inde a f. CXCVIII^r secuntur carmina, quorum de numero et ordine in tomi proximi praefatione melius seorsum dicemus, cum ea non ex eodem quo epistulae fonte deprompta sint. epistulae uero ex libro Parisino *O* uel codice gemello alio libro si non Viennensi ita libro *L* uel *M* simillimo hic illic in auxilium uocato editae sunt. nam in editione principe epistulae 17, 27, 49 et epistulae 13 capita 1—10, quae in reliquis codicibus desiderantur, apparent; ut uero epistulae 32, 17 et 27, quae *O* in fine adiecit, locum mutarent et epistulis duodecim primis ad Seuerum missis adicerentur, luculento editoris consilio factum est. in praemittenda epistula 32 iam codicem *U* simili consilio usum esse supra uidimus. quod igitur de pluribus a Badiana codicibus adhibitis uiri docti fabulantur, de epistulis certe falsum nec de carminibus satis rectum est. falsum est etiam Schoenemanni iudicium (*Bibl. historico-literaria patr. lat.* I, p. 654), qui eam *lacunis mendisque ex codicibus male sanis oppletam et ab ipso Badio intempestiuis correctionibus foedatam* uituperat. in epistulis ille certe totam libri Parisini integritatem refert, cuius leuissimos tantum errores sustulit, codicum inscientia contra interpolatorum uitia tutus; nec poterat herele multa corrigere, qui plurima ne intellexisse quidem uideatur, quod sententiae male distinctae maxime probant. uerba igitur integriora conseruauit quam qui post eum lectioni et intellectui ea commodiora reddiderunt.

Nec uero multum nouauit Henricus Grauius, qui longo Col.
post principem interuallo a. 1560 Paulini opera Coloniae apud Matern. Cholinum edidit. nouas epistulas, quas offert, Ioh. Antoninus in epist. dedicatoria dat. a. 1559 ad Petrum de Iuren abbatem insulae Virginis Mariae missa se adiecisse affirmat.

addidit uero post epistolam 16, quae est in Badiana postrema, epistulas 25, 26, 4, 6, 3, 7, 8 (quae sine inscriptione cum 7 coniuncta est) et 50, Augustini codicibus in sex ultimis usus. hanc editionem in textu paucis mutatis, nonnullis notis in margine adiectis epistulaque 34 post 25 posita Io. Iac. Grynaeus inter Orthodoxographos Basileae 1569 et Andreas Schottus in Bibliotheca patrum Coloniensi a. 1618 repetiuerunt, in recensendis epistulis ille ut uidetur nullius, hic codicis recentioris Valentini auxilio adiutus. neutri editionem principem praesto fuisse uidetur; Schottus certe carmina quaedam in ea desiderari dubitanter affirmat.

Gryn. Multo maiorem curam et doctrinam Paulino Herib. Rosweyd et amicus eius Romanus (Sacchinus) impenderunt, quorum editio Antuerpiae a. 1622 prodiit: *Diui Paulini episcopi Nolanī opera. accedunt notae amoeboeae Frontonis Ducaeī et Heriberti Rosweydi a societate Iesu. Antverpiae ex officina Plantiniana apud Balthasarem Moretum et uiduam Ioannis Moreti et Io. Meursium MDCXXII.* merita sua his uerbis ille in praefatione praedicat: *haec nunc postrema typis Plantinianis ita prodit, ut quam correctissima censi possit. adhibuit enim operam amicus Romanus, uti textus cum Vaticanis et Nolanis Mss. conferretur; quem uti Roma missus est, fere expressimus: nisi si forte Ms. Puteanorum fratrum, cuius uariantes lectiones e Gallia ope Frontonis nostri Ducaeī habuimus; uel Ms. Valentinus, quem olim Andreas Schottus noster ad Epistolas consuluerat; uel Ms. Belgicus, quo Cauchius ciuis meus usus fuerat, ueram lectionem manifeste suggererent. paucae coniecturae amici Romani textui immixtae. eadem fere referuntur p. 873 ante Variantes lectiones, quae Ducaeī et Rosweydi notas (p. 743—864) secuntur: ecce aliquot uariantes lectiones, quas amicus Romanus ex codicibus Vaticanis excerpserat, quibus subinde coniecturas suas admiscet. reliquas codicum Mss. Belgici, Puteani et Valentini, ut maxime probabantur, textui inserui. horum uirorum coniuncta opera et adscitis nouis codicibus locis permultis uerba emendata esse fatendum est, tamen non diffitendum, cum illo tempore recentissimis libris antiquissimi posthaberi solerent, per-*

multa irrepsisse, quae lectionem quidem adiuuarent, sed genuinam textus formam altius obruerent. nouae epistolae post 15 epistolam epistula 40 (cum 41 in unam coniuncta) 'ex quatuor *Ms. codicibus, Vaticano, Nolano, Valentino et Puteanorum fratrum**) (cf. Not. p. 804), post 6 epistolam epistolae 50 et 45 et post 50 epistolae 46, 47 et epistolae ad Marcellam et ad Celanciam insertae, postremo loco Martyrium S. Genesii accesserunt. epistolae 46 et 47 ex Rufini operibus, epistolae ad Marcellam et ad Celanciam ex Hieronymi editionibus Sacchino Romano amico auctore primum receptae sunt, qui in Notis p. 889 se Castigationem Mariani Victorii editionis Romanae a. 1576 secutum esse dicit.

Maxime dolendum est, quod eruditissimo et sagacissimo uiro Chiffletio negotiis impedito editionem quam parabat perficere non contigit. quid uero praestiturus fuerit specimina editionis et quaestionum Paulinianarum, quas anno 1662 edidit, demonstrant (*Paulinus illustratus siue appendix ad opera et res gestas sancti Paulini Nolensis episcopi Auctore Petro Francisco Chiffletio S. I. presbytero, Diuione, 1662*). ille non modo textum pluribus locis et ueris lectionibus ex suis libris i. e. Cluniacensi 'peruetusto', Viennensi (cf. supra p. X) Parisiensi-que Puteanorum fratrum et suis coniecturis feliciter correxit, sed nouam epistolam 51 *ad Eucherium et Gallam in Lero insula degentes* ex codicibus Cluniacensi et Viennensi in lucem produxit. epistolae 13 partes etiamtum disiectas (c. 1—10, p. 92, 1 et c. 10—28) in unam coniunxit, contra epistolam 40 a Rosweydio inuentam in duas diuisit (40 et 41). epistolae 7 ad Romanianum epistolam ad Licentium, quae octaua post Lebrunium numerari solet, inclusam esse et post epistolam 33, unde epistolae 13 partem posteriorem soluerat, lacunam hiare**) cognouit. denique p. 127 Vranii presbyteri de obitu S. Paulini

Chiff.

*) Epistolam 40 in Puteano et Valentino desiderari affirmat (Not. p. 881); eam iam a. 1615 Lugduni Bataurum post Thomae Galletti Religiosum editam esse constat.

**) L. c. p. 48: *hic desunt nonnulla quibus Paulinus ut Alethii studio pareret, mittere se ad eum significabat sermonem a se conscriptum de gazophylacio* (= ep. 34).

ad Pacatum epistolam ex codice Trecensi post Surium multis locis emendatam edidit. quid uero ad Paulini uitam totamque epistularum chronologiam accuratius definiendam attulerit, non est huius loci referre. in his uero fere totus a Chiffletio pendet, qui

Lebrun Ioannes Baptista Le Brun. (*S. Pontii Meropii Paulini Nolani episcopi opera digesta in II tomos, secundum ordinem temporum nunc primum disposita, et ad Manuscriptos codices Gallicanos, Italicos, Anglicanos, Belgicos, atque ad Editiones antiquiores emendata et aucta, nec non Variorum notis illustrata. His adduntur de S. Paulino Episcopo Nolano SS. Patrum ac recentiorum scriptorum Elogia, Vita ex ipsius Sancti et ueterum Scriptorum Operibus recens concinnata, Dissertationes de eiusdem Captiuitate, de SS. Sulpicio Seuero, Alethio, Victricio, Apro, et de Opusculis S. Paulini amissis, dubiis ac suppositiciis. Exhibentur praeterea Operum Ordo Chronologicus argumentis demonstratus, Variantes ex manuscriptis et editis Codicibus Lectiones, et uarii Indices. Parisiis apud Ioannem Couterot et Ludouicum Guerin*).

Lebrun, qui magis industria quam ingenii acie excellebat, quae bonae frugis praebet, partim Chiffletio, cuius ne uno quidem uerbo mentionem fecit, partim Tillemontio debet, cuius commentarios tum etiam in scriniis latentes ipsi praesto fuisse nonnulli suspicantur. ita etiam coniecturae, quas recepit aut in margine adiecit, pleraeque aliorum sunt, ut quas ipsi ascripsi num iure ubique fecerim dubitem. in scripturis codicum allatis negligentia eius tanta est, ut codices inter se et codices cum editionibus confundat neque quid singuli testes ualeant curet. magna uero diligentia sacrae scripturae locos notauit et quae ad uerba difficiliora explicanda necessaria sunt in notis commentariis indicibus congessit. eius editio cum saepius repetita a Muratorio Veronae 1736 et a Mignio Parisiis 1861 (in *Patrol. lat.* tom. LXI) et maxime propagata sit, nos commoditati uirorum, qui has litteras curant, consulentes epistularum ordinem ab eo institutum sumus secuti. de Muratorii editione, quippe qui de carminibus recensendis et augendis optime meritus sit, in Carminum praefatione accuratius agendum erit.

Post Lebrunium Paulini opuscula diu intacta iacuerunt, donec I. Zechmeister recensionis curam in se suscepit, qui dum multarum bibliothecarum libros impigro labore conquirat et confert, a. 1880 immatura morte abreptus est. colligendi operam in carminibus nataliciis, quae dicuntur, tum iam fere absoluerat atque emendationis ipsius specimina bonae spei plena in studiis Vindob. a. 1879 publicauerat. epistularum uero codices plerasque quidem, sed non omnes inuenerat neque totos excusserat, quod opus imperfectum mihi multos demum post annos ad finem perducere contigit, neque hercle contigisset, nisi ipse aliis negotiis quominus bibliothecas adirem impeditus, adulescentium amicorum opera strenue adiutus essem, quorum singulorum quae sint merita summa gratia digna iam supra significauimus. indices et addenda, quae errores quos me oculis laborantem in plagulis corrigendis fugisse piget secundis curis emendatos denotabunt, proximo uolumini Paulini carmina continenti reseruauimus.

Vindobonae, Kal. Maiis 1894.

Guilelmus de Hartel.

TABVLA CODICVM.

I. CODICES EPISTVLARVM COLLECTARVM.

<i>F</i> = Laurentianus pl. 23, 20 s. XV; cf. praef. VIII.	<i>P</i> = Parisinus 9548 s. XV; cf. praef. VIII.
<i>L</i> = Lugdunensis 535 s. XII—XIII; cf. praef. VIII sqq.	<i>U</i> = Vrbinas 45 s. XV; cf. praef. VIII.
<i>M</i> = Monacensis 26303 s. XIII; cf. praef. XI.	<i>A</i> = Ambros. 102. Sup. s. VIII; cf. praef. XII.
<i>O</i> = Parisinus 2122 s. X; cf. praef. VI.	<i>v</i> = editio princeps Paris. a. 1515; cf. praef. XXII.

II. CODICES EPISTVLARVM DISPERSARVM.

<i>C</i> = Casinensis 16 ¹⁹ s. XI; cf. praef. XVII.	<i>x</i> = Vaticanus 4279 s. XVI; cf. praef. XVIII.
<i>Γ</i> = Parisinus 1928 s. XII; cf. praef. XVII.	<i>y</i> = Vaticanus 360 s. XII; cf. praef. XVIII.
<i>Z</i> = Parisinus 5271 s. XIII; cf. praef. XXII.	<i>β</i> = Barberinus XIII s. XVII; cf. praef. XX.
<i>Ξ</i> = Vindobonensis 847 s. VII; cf. praef. XX.	<i>γ</i> = Andomaropolitanus 76, 8, 9 s. X—XI; cf. praef. XVII.
<i>Υ</i> = Cheltenhamensis 2173 s. X; cf. praef. XVII.	<i>δ</i> = Musei Brit. Reg. 5 D. VI s. XI —XII; cf. praef. XVIII.
<i>Φ</i> = Parisinus 11641 s. VI; cf. praef. XVII.	<i>ε</i> = Vaticanus 495 s. XV; cf. praef. XVIII.
<i>α</i> = Parisinus 1930 s. XIII; cf. praef. XVII.	<i>ϝ</i> = Ambrosianus F. 60 s. VIII— VIII; cf. praef. XXII.
<i>b</i> = Barberinus XI 112 s. XIII; cf. praef. XVIII.	<i>ζ</i> = Vaticanus 499 s. XV; cf. praef. XVIII.
<i>c</i> = Casinensis 232 ¹ s. XII; cf. praef. XVII.	<i>η</i> = Sangallensis 148 s. XI; cf. praef. XVIII.
<i>f</i> = Laurentianus pl. 12, 1 s. XV; cf. praef. XVIII.	<i>θ</i> = Parisinus 989 s. XI; cf. praef. XVIII.
<i>g</i> = Vindobonensis 875 s. XI; cf. praef. XVIII.	<i>λ</i> = Vallicellianus C. 27 s. XVI; cf. praef. XX.
<i>h</i> = Harleianus 3107 s. XIII; cf. praef. XVII.	<i>ξ</i> = Murbacensis s. VIII; cf. praef. XX.
<i>k</i> = Ballionensis 229 s. XII; cf. praef. XVIII.	<i>ρ</i> = Reginensis 1382 s. XI; cf. praef. XVIII.
<i>m</i> = Monacensis 6299 s. VIII— VIII; cf. praef. XVIII.	<i>v</i> = Casanatensis D. IV 41 s. XV; cf. praef. XVIII.
<i>r</i> = Reginensis 331 s. X; cf. praef. XX.	<i>φ</i> = Casinensis 232 ¹ s. XI; cf. praef. XVII.
<i>u</i> = Vaticanus 344 s. XV; cf. praef. XVIII.	<i>χ</i> = Parisinus nouv. acq. 1444 s. VIII—X; cf. praef. XX.
<i>u</i> = Vaticanus 349 s. XV; cf. praef. XVIII.	<i>ψ</i> = Casanatensis A II 1 s. XVI; cf. praef. XVIII.

ω = codices omnes

cet. = codices ceteri

OPERVVM S. PAVLINI NOLANI

PARS PRIOR EPISTVLAE.

I.

PAVLINVS SERVVS CHRISTI IESV SEVERO CARISSIMO FRATRI SECVN-
DVM COMMVNEM FIDEM IN DEO PATRE ET CHRISTO IESV SALVTARI
NOSTRO SALVTEM.

1. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel
5 et fauum ori meo. sensi plane quasi delibutis melle sermonis
tui praecordiis sanctae scripturae fidem, qua dictum est: in-
pinguant ossa sermones boni, non utique haec ossa, quorum
structura nos in corporis habilitate compaginat, sed quibus in-
terioris hominis firmitas continetur, spem scilicet et fidem et
10 caritatem; quae sunt et uiscera misericordiae et ossa patientiae
et totius membra uirtutis. haec tu ossa et membra et uiscera
sanctis et spei et fidei et caritatis alloquiis opimasti, quibus

4] Ps. 118, 103.   6] Prou. 15, 30.

FLMOPU. — Ad sulpicium seuerum .XII. *M*, item eiusdem ad
eundem .IIII. *L*, incipit ad eundem VI *O*, incipit quinta *F*, epistola
sancti Pauli episcopi ad Seuerum monacum de uitandis hereticis: et de
perseuerando in professione catholice fidei, ubi etiam introducit quomodo
in barchinonensi ecclesia fuerit consecratus *U* 1 patri *FPU* 5 quasi
ex quia *F m. 2* 6 tui *M s. l. m. 2* fidem *om. FPU* impiu-
gant *LM* 9 silicet *PU ut solent* et (*ante fidem*) *om. FOPU*
12 opinasti *F*

XXVIII. Paulini Nol. epistulae.

1

et fidei tuae spem domino intentam et spei fidem in domino
 constantem et plenitudinem caritatis in Christo sicut ipsius erga
 nos dei dilectionem manere docuisti, cum sollicito et optanti
 mihi neque aliter de te, immo de deo credenti, qui et in in-
 firmis uirtutem suam operatur ac perficit, indicasti augmentum
 patrimonii in caelestibus, quod salubriter praesentium onerum
 decoctione fecisti, fragilis substantiae pretio caelum Christum-
 que mercatus, uere intellegens super egenum et paupe-
 rem, quem in Christo esse et in quo Christum, ut ipse do-
 cuit, tegi pasci fenerari credidisti.

2. Sit hic odor mortis in mortem his qui pereunt,
 quibus caro et crux dei uiui stultitia uel scandalum est, quia
 ipsis caro et sanguis, cui seruiunt, Christum Iesum dei esse
 filium non reuelat, nobis autem carnis et mortis diuinæ fides
 odor uitæ efficiatur ad uitam. nec moueantur, frater dilec-
 tissime, pedes nostri a uiis domini et tramite itineris angusti,
 si nos interdum profana uel stulta quorundam saecularium
 uerba circumlatrent; instructi enim satis per sacras litteras et
 de ipsis et de nobis sumus. de his enim beatus apostolus nobis
 ait, quia in hoc laboramus et maledicimur, quoniam
 speramus in deum uiuum, qui est salus omnium homi-
 num, maxime fidelium, qui istorum, quibus rationem uis
 reddere, etiam sui in euangelii ore et uenena in conloquiis
 et merita praedixit in poenis: uae his qui scandalizauerint
 unum ex modicis istis in me credentibus! expedit ho-
 mini illi, ut suspendatur mola asinaria collo eius et
 praecipitetur in profundum maris. nobis uero ait: beati

8] Ps. 40, 2; Matth. 25, 40. 11] II Cor. 2, 16. 12] (I Cor. 1, 25).
 13] (Matth. 16, 17). 16] (Ps. 16, 5). (Matth. 7, 14). 20] I Tim.
 4, 10. 24] Matth. 18, 6; Luc. 17, 2. 27] Matth. 5, 11.

1 in om. in ras. M 4 in om. M 5 augmentum FU 6 p̄m̄tium M
 7 decoctione U, depositione M x̄pm̄ celumq; M, coelum christum U
 11 iis v 13 ipsius U et seruiunt L Iesum om. U esse dei
 filium M 14 fines U 18 satis om. F, sacris U litteras om. L¹
 21 hominum om. LM 22 et maxime LM iustorum F 23 sui O,
 suo cet. 24 ue his FLO, uehe his U, uhe his P, ue his inquit M
 25 qui in me credunt M

estis, cum uobis maledicent homines et dicent omne
 malum aduersum uos et exprobrabunt nomen meum
 tamquam malum; gaudete et exultate, quoniam merces
 uestra copiosa in caelis. haec, mi frater, domini uerba reti-
 nentes et in nostram fidem confirmemur et obprobria uel odia
 infidelium neglegamus: in tenebris enim ambulant, quia
 sol iustitiae non ortus est eis. uenenum aspidum est
 sub labiis eorum, quod inficit mentem et animam inter-
 ficit, si receptum auribus in corda peruaserit. cor eorum, in-
 quit scriptura diuina, uanum est, et sepulchrum patens
 est guttur eorum. caueamus a fermento eorum, ne totam
 massam corrumpat. scriptum est enim: non habitabit iuxta
 te malignus, et iterum: cum sancto sanctus eris et cum
 peruerso subuerteris, et: discedat ab iniquitate qui
 nominat nomen domini. obstrue, frater, et saepi aures
 tuas spinis ad uerba eorum, quae sunt spinae et sagittae
 zabuli, qui in eorum praecordiis latens insidiatur in occulto,
 ut rapiat pauperem Christi et uenetur animam christiani. sed
 in caput eorum, sicut scriptum est, iniquitas ipsorum con-
 uertetur, et incident in foueam quam operantur.

3. Tu autem, homo dei, fuge ab istis, neque ut sapien-
 tioribus rationem reddere labores, cum scias penes te prin-
 cipium esse sapientiae, qui times dominum. si stultum putant
 esse quod gerimus, gratulare conscius tibi, quia opus dei et
 praeceptum Christi geris, et reminiscere, quoniam stulta
 mundi elegit deus, ut confundat sapientia, et quoniam
 quod stultum est dei, sapientius est hominibus. talibus
 autem uelle purgari idem est quod posse Christum ipsum

6] Ps. 81, 5. 7] Sap. 5, 6; Mal. 4, 2. 8] Ps. 13, 3. 139, 4. 10]
 Ps. 5, 10 et 13, 3. 11] (Gal. 5, 9; I Cor. 5, 6). 12] Ps. 5, 6. 13] Ps. 17, 26.
 14] II Tim. 2, 19. 15] Eccli. 28, 28. 17] Ps. 9, 9 sec. LXX. iuxta Hebr.
 10, 9. 19] Ps. 7, 16 et 17. 21] I Tim. 6, 11. 23] (Ps. 110, 10; Prou.
 1, 7 et 9, 10). 25] I Cor. 1, 27. 27] ib. 25.

1 maledixerint *FPU* 2 exprobrabunt *U* 4 copiosa] est *add. FLMU*
 7 iustitiae *O* 9 in *om. M* eorum] enim *F* 14] peruerteris *M* discedit *M*
 16 sagipae *U* 17 zaboli *O*, diaboli *cet.* 18 cristiani *O* 19 sicut] ut
FPU conuertatur *FPU* 20 incident *FPU* 22 reddere rationem *FPU*
 panes *O* esse principium *FU* 28 uelle] uel *O* ipsum *om. FPU*

negare, qui erubescences nomen suum coram hoc mundo erubescet inuicem coram patre confiteri suos.

4. Tu igitur qui laboras, ut scribis, rationem pro meo ac tuo facto reddere, quid facies, si non persuaseris hominibus non ad aedificationem suam, sed ad destructionem tuam tecum de opere dei disputantibus? iam erubesces iamque pallebis, ut causae peioris adsertor, et motus gradu titubabis in uia domini et caelo in terram relaberis, si quae aedificasti destruis. multum interest, quinam isti sint quibus ratio reddenda sit. si discendi studio uenit et ignorantiam confitetur, sparge in eum semen fidei et praeceptum pande diuinum. si capit uerbum, lucratus es ecclesiae fratrem et ouem Christo. si uero non erit purum boni seminis germen et a nocturno patris familias caelestis inimico zizania interserente frumentis nocens gramen et infelix seges a frugibus bonis messis tempore segreganda nec horreis debita sed caminis, pabulo ignis aeterni arsura materies, suis interim crescit incendiis, refuge et repelle colloquio tuo atque conspectu, ut si tua fide sanari non potest, te sua infidelitate non uulneret.

5. Sit licet frater et amicus iunctior tibi dextera tua et carior lumine, si alienus est et inimicus in Christo, sit tibi ut extraneus et ut publicanus. abscidatur ut inutilis dextera a corpore tuo, qui tibi in Christi corpore non cohaeret, et ut nocens oculus eruatur qui corpus tuum totum sua macula uel caecitate contenebrat. melius est enim unum membrum perire pro totius corporis salute quam unius membri uitiosi amore totum corpus, ut ait dominus, ire in gehennam. nec metuenda est offensio talium, quae quidem et optanda nobis

1] (Matth. 10, 33; Luc. 9, 26; Marc. 8, 38). 12] Matth. 18, 15.
14] (Matth. 13, 25). 21] Matth. 18, 17. 22] (ib. 18, 8). 25] Matth. 5, 29. 30.

1 coram] in *U* erubescens *FOU* 5 destructionem *U* 6 erubescis *O*¹
ut] et *FU* 7 motus *v*, motu *O*, moto *cet*. 8 e celo *FPU*, a celo *M*,
de coelo *v* 9 sunt *U* 13 germen *F* 15 greges *U* 16 aeterni ausura *U*
20 scilicet *PU*, scilicet *F* uinctior *FP*¹ 21 tibi ut] tibi *FLPU*
23 choeret *P*¹ 24 totum *om. F* 25 enim est *F* 27 gehennam *O*

est, quoniam de eorum obprobriis atque maledictis nascitur illa merces, quam copiosam deus promisit in caelis. non est, inquit, discipulus super magistrum nec seruus super dominum suum, et, si patrem familias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? si dominum et deum quem sequimur amauerunt, et nos amabunt; si illum persecuti sunt, et nos persequentur. quo nobis gratia mundi, quae est odium Christi? si de mundo, inquit, essetis, amaret mundus quod esset suum.

6. Tu ergo, qui rationem quaeris reddere hominibus et his infidelibus, uide quid desideres; gratiam sine dubio hominum id est mundi, cui placere non potes, nisi Christo malueris displicere. si enim, inquit, hominibus placerem, Christi seruus non essem. displiceamus ergo his et gratulemur isdem nos displicere, quibus et deus displicet. non enim nostrum, ut scis, sed domini Iesu Christi id est omnipotentis dei opus in nobis lacessunt; quem in suis actibus spernunt, in nostris operibus oderunt, sero dicturi: domine, quando te uidimus nudum, et non uestiuimus? esurientem, et non cibauimus? infirmum, et non uisitauimus? et tunc audituri: ite in ignem aeternum, quem praeparauit deus patri uestro et angelis eius, quoniam quae indigentibus non faciunt Christo negant, qui cum diues esset, pauper factus est, ut nos sua paupertate ditaret.

7. Fruantur interim uoluptatibus dignitatibus opibus suis, si tamen eorum sunt, quas istic habere malunt ubi esse desinimus, quam illic ubi esse persistimus. sibi habeant sapientiam, sibi felicitatem suam, nobis inopiam nostram, ut putant, et

2] (Matth. 5, 12; Luc. 6, 23). Matth. 10, 24; Ioh. 13, 16. 4] Matth. 10, 25. 6] Ioh. 15, 20. 8] ib. 19. 13] Gal. 1, 10. 18] Matth. 25, 44 et ex v. 37 et 38. 20] ib. 41. 23] II Cor. 8, 9. 25] (Sap. 2, 6).

1 eorum *ω*, horum *υ* opprobriis *U* 2 promittit *LM* 3 supra—
supra *υ* 4 belzebu *O*, belzebuc *PU* uocauere *U* 7 gratiam *Ov*
10 quaeris] uis *M* 13 inquit] apostolus *add. LM* 14 hisdem *ω* nobis *L*, non *F* 16 domini] nostri *add. v* 20 iste (n *eras.*) *L* 22 quae quoniam *LM* 24 pauperaret *F* dictaret *U* 26 isti *FPV*

stultitiam nostram relinquunt. de ipsius etiam, quem etsi nomine confitentur, tamen actu negant, habentes speciem pietatis, uirtutem eius abnegantes, de ipsius, inquam, dei nostri uerbis prudentiam sibi, si placet, adrogent et stultitiam nobis exprobrent. ait enim dominus: filii huius saeculi sapientiores sunt filiis lucis, sed adiecit: in hac generatione. sint prudentiores, dum non sint filii lucis. sint una generatione sapientes, dum in illa regeneratione nostra inueniantur excordes. sint nunc beati uel magis fortunati, per omnia prospera blandiente saeculo defluentes, mollibus uestiantur, in domibus regum sint, dum in laboribus hominum non sint et cum hominibus non flagellantur. sint diuites saeculo, quia sunt egentes dei, de quibus scriptum est: diuites eguerunt et esurierunt, sicut de nobis ilico subiectum: inquirentes autem dominum non deficientur omni bono.

8. Vtinam, mi frater, digni habeamur qui maledicamur et notemur et conteramur atque etiam interficiamur in nomine Iesu Christi, dum non ipse occidatur Christus in nobis. tum demum super aspidem et basiliscum ambularemus et conculcaremus caput draconis antiqui. sed adhuc amico, quod peius est, saeculo soluimur et in Christo deliciamur, laudari tantum in nomine ipsius amantes, contristari et tribulari, quod est utilius, recusantes. memento granum sinapis, de quo semine sumus, si conteratur, accendi magis et tum demum in uim suam excitari. quamobrem debemus quasi naturae nostrae in hoc respondere, ut aduersis sermonibus contriti inardescamus ad fidem

1] Tit. 1, 16; II Tim. 3, 5. 5] Luc. 16, 8. 10] (Matth. 11, 8; Luc. 7, 25). 11] Ps. 72, 5. 13] Ps. 33, 11. 16] (Act. 5, 41). 19] Ps. 90, 13.

1 nostram nobis *FPU* 4 sibi si *O*, si sibi *LM*, sibi *FPU* abrogent *FOP*, abrogens *U* 5 exprobem *U*, exprobent *P* saeculi *om. L* 6 generatione hac *M* 7 *postr.* sint] sin *U* una *FOPU*, in hac *LM*, sua *r*, in ea *fort.* 9 sint nunc — *l. 13* scriptum est *add. O m. 2 in mg.* 10 blandiente *Rosw.*, blandientis *L²M*, blandientes *cet.* 11 dum—non sint *om. FPU* 12 *post.* sin *U* 13 qui *M* 14 exurierunt *U ut solet* 15 deficient *L²M* 17 nomine] dñi *add. M* 18 Christi *om. M* 19 supra *FPU* badaliscum *U* 21 *post.* in] et in *U* 24 excitari in uim suam *M* 26 ut] in *U* contrititi *O*

et eos ipsos, qui nos ut minimos hominum scilicet quasi granum sinapis, quod minimum est seminum, frangere conantur, uramus. si uero hi qui deforis sunt rationem a te sancti operis adquirunt et uenenatas de corde uiperino linguas
 5 in cor tuum uibrant, noli dare sanctum canibus et margaritas tuas non proicias ante porcos. quae enim pars fideli cum infidele? quae societas luci ad tenebras? quae conuentio Christi ad Belial?

9. Tu uero miles Christi armatus ab apostolo galea salutis et lorica iustitiae et scuto fidei et gladio ueritatis et uirtute spiritus sancti, sta in armis caelestibus constans et tela inimici candentia fonte sapientiae et flumine aquae in te uiuentis extingue. depositum custodi, fidem serua, iustitiam sectare, caritatem Christi tene,
 15 patientiam aemulare, exerce te ipsum ad pietatem quae ad omnia utilis est, sobrius esto, in omnibus labora, certamen bonum certare, cursum consumma, ut adprehendas in quo adprehensus es; de cetero reponetur tibi corona iustitiae, quam reddet dominus in illa die iustus
 20 iudex his qui diligunt aduentum eius. eos autem qui sanam doctrinam non sustinent, uoluptatum amatores magis quam dei, in peius semper proficientes, seducentes et seductos, homines mente corruptos et a ueritate alienos et ob hoc ipsum traditos in concupiscentias cordis sui, in laqueum
 25 et desideria multa, quae a fide naufragos mergunt in interitum et perditionem, quia creaturam praetulerunt creatori id est

1] Matth. 13, 31; Marc 4, 31; Luc. 13, 19. 5] Matth. 7, 6. 6] II Cor. 6, 14. 9] Eph. 6, 14; I Thes. 5, 8; Rom. 15, 13. 12 et sqq.] I Tim. 6, 20; II Tim. 1, 14; ib. 2, 22; I Tim. 4, 8; II Tim. 4, 5; ib. 8; ib. 3, 4. 24] (I Tim. 6, 9). 26] (Rom. 1, 25).

1 quasi *om. F* 2 minimū *O* 3 conantur *O^av*, conamur *O¹*, curamus *cet.* hii *LO*, *om. M*, ii *v* 4 adquirunt *O*, inquirunt *cet.* 7 infideli *Lv* 10 gladio *LMO*, galea *FPU* 11 spiritu *U* 12 fronte *FPU* 15 patientia *U* 17 certa *LM* consuma *FPU ut solent* 18 est *O* 20 iis *v* autem] deuota *add. Sacch.* 21 uoluptatum *O*, uoluntatum *U*, uoluptatum *cet.* 24 traditi *O post. in om. FMPU et L s. l. m.* 1 26 pertulerunt *O*

simulacra gentium aurum et argentum deo carius habentes, seruantes animas suas in hoc mundo, perdentes in Christo, discede ab huiusmodi et profanas uocum nouitates deuota, ne circa quaestiones aniles et uanas aut inopias uerborum contentiones incipias aegrotare et pericliteris a falsis fratribus aut a perditis reprobatisque sapientibus, et omnes qui uidebunt insultante zabulo dicant: hic homo coepit aedificare et non potuit consummare. quod absit a nobis, qui non nostris operibus aut uiribus sed diuina uirtute et misericordia freti opus perfectionis ausi sumus. potens est ipse, qui est omnipotens, perficere in nobis opus perfectionis suae et quod fundare iam ac primis machinis erigere dignatus est suis struere mensuris et consummare fastigio, quia ipse turbatis ad operis istius molem etiam apostolis suis dignatus est dicere apud homines impossibile hoc esse, sed non apud deum, in quo credentibus nihil impossibile est.

10. Verum, ut inuicem in uerbis domini consolemur et operibus proficiamus, exi de terra tua et de cognatione tua, ut Abraham fidei imitatus excessu beato Abrahae sinu dignus sis. festina uenire ad nos, in commune compendium accepturus et daturus fidei supplementa. hoc enim acceptum coram deo, quia et frater fratrem adiuvans exaltabitur. nos modo in Barcinonensi, ut ante scripseram, ciuitate consistimus. post illas litteras quibus rescripsisti die domini, quo nasci carne dignatus est, repentina, ut ipse testis est, ui multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus et presbyteratu initiatus sum, fateor, inuitus, non fastidio loci (nam testor ipsum, quia et ab

1] Ps. 113, 4. 2] (Ioh. 12, 25). 3] (I Tim. 6, 11). 4] (II Tim. 2, 23. I Tim. 1, 4 et 4, 7; Tit. 3, 9). 7] Luc. 14, 30. 15] (Matth. 19, 26). 18] Gen. 12, 1; Act. 7, 3. 19] (Luc. 16, 22). 22] Prou. 18, 19.

1 argentum et aurum *FPU* 3 Christo] deuota *add. L m. 1(?)* 4 ne] nec *FU* aniles et uanas] et aniles fabulas *LM* 6 et] sed *O* 7 zabulo *O*, diabolo *cet.* 10 ausi *Ov*, arripere ausi *cet.* 11 suae *om. F* 13 ab operibus *O* 15 oc *O* 18 exi et de *M*, et de (exi *om.*) *L* *pr.* tua *om. FPU* 19 ut *Ov*, *om. cet.* abram *F* fidei *LM* excessum *LM* beati *M* 20 ut sis *FPU* 21 acceptum est *M* 22 et *om. LM* 23 barcinonensis *L*¹ ciuitatem *U* 24 illas] enim *add. M* 26 presbyterata *O*

aeditui nomine et officio optauī sacram incipere seruitutem),
 sed ut alio destinatus, alibi, ut scis, mente compositus et fixus,
 nouum insperatumque placitum diuinæ uoluntatis expanui. data
 igitur ceruice in iugum Christi uideo maiora me meritis et
 5 sensibus opera tractare iamque arcanis et penetralibus dei
 summi receptum et insertum communicare caelestia et deo
 propius admotum in spiritu ipso Christi et corpore et splendore
 uersari. uix adhuc intellectum sacrae molis capio mentis an-
 gustiis et onus muneris mei conscius infirmitatis horresco, sed
 10 is, qui sapientiam paruulis dedit et ex ore infantium
 atque lactantium perficit laudem sibi, potens est in me
 etiam opus suum perficere et munus ornare, ut se dignum
 faciat quem ab indigno uocauit. scito tamen uoti communis
 eodem domino praestante saluam esse rationem; nam ea con-
 15 ditione in Barcinonensi ecclesia consecrari adductus sum, ut
 ipsi ecclesiae non adligarer, in sacerdotium tantum domini, non
 etiam in locum ecclesiae dedicatus.

11. Veni igitur, si placet, ante pascha, quod nobis optatius
 est, ut sacras ferias me sacerdote concelebres; quod si iam
 20 ad itineris ingressum propitio deo uis occurrere, post pascha
 in nomine Christi proficiscere. sed credimus in domino nostro,
 quia tibi desiderium nostri flagrantius inspirabit, ne ultra pascha
 tempora ad nos tua proferre sustineas. iter quantum sit et
 puer unanimittatis tuae renuntiabit, qui ad nos de Elusone
 25 octava, ut adseruit, luce peruenit; tam breuis enim et facilis
 uia est, ut nec in Pyrenaeo ardua sit, qui Narbonensi ad Hi-
 spanias agger, nomen magis quam iugum, horrendus interiacet.

10] Ps. 18, 8. 8, 4.

3 insperatumque *L*, speratumque *FPU* 4 maiorem *O*, me maiora *M*
 5 archanis *FLM* ut solent penetralibus *M* 7 pprius *O* 9 hu-
 meris meis *FU*, numeris mei *P*¹ 10 *is (h. *eras.*) *L*, his *O* 11 atque]
 et *M* lactantium *O*, lattentium *U*, lactentium *cet.* perficit *U*
 13 notis *F* 14 deo *FU* 15 barchinonensi *FOPU* 21 proficiscere *P*
 22 pasche *M* 24 elusone *Ov*, elusione *PU*, clusione *FLM*, Elusa *coni.*
Abr. Ortelius 25 ut] ut ipse *FPU* 26 pireneo *FLMU*, pyrineo *O*
 27 agger *v*, ager *FU*, aggeri *LM*, aggere *O*, ager est (est *exp. m. 2*) *P*
 nomine *M* horridus *FPU*

uerum quid de spatio agam? si nos desideras, uia breuis est; longa, si negligis.

II.

DOMINO FRATRI DILECTISSIMO AMANDO PAVLINVS.

Post tempus accepimus litteras dilectionis uestrae, sed quo
diutius desideratae, hoc auidius a nobis susceptae sunt; nam
et aqua frigida sitienti dulcior et nuntius bonus de terra
longinqua iucundior est, ita et sermonis uestri suauitas in-
pinguauit ossa nostra et animam esurientem satiauit bonis.
quid nos talibus dignum reddimus eloquiis ingenio tenues, corde
crassi, ore ieiuni et, sicut scriptum est, uentres pigri? uerum
etsi omnibus rebus inferiores, tamen caritas sola nos uobis
praestat aequales. dilectioni enim quam in nos habetis pari
mente certamus, quae quidem uisceribus nostris insita et ad-
fixa praecordiis et animae ipsi permixta est spiritu domini,
qui habitare facit unius moris in domo, qui innumera
credentium milia uno corde conecit, quia unus omnia in
omnibus adinpletur.

2. Nunc huic domino placuit in uase fictili ponere thesaurum
suum, qui me uocauit per gratiam suam, suscitans de
terra inopem et de stercore erigens pauperem, ut conlo-
caret cum principibus populi sui et inter sacerdotes in-

7] Prou. 25, 25. 8] (Prou. 15, 30). 9] Ps. 106, 9. 11] Tit. 1, 12.
16] Ps. 67, 7. 17] Eph. 1, 23. 19] (II Cor. 4, 7). 20] Gal. 1, 15.
Ps. 112, 7. 8. 22] (Ps. 131, 16).

1 agimus *FP³U* 2 negligis] uale *add. FP³U* — Explicit epistola
quinta *F*, finit ad seuerum sexta *O*, explicit *L*

FLMOPU — Ad amandum ep̄m XXIII. *L*, ad amandum ep̄m
· XXX · II. *M*, incipit ad eundem · III · *O*, ad eundem · III · *P*, epi-
stola sancti paulini episcopi ao (*sic!*) amandum presbiterum, ubi de mu-
tua kritate habenda ad inuicem: et quomodo ad episcopalem cathedram
inuitus ascenderit plura proloquitur *U* 4 nostro fratri *P* 5 acci-
pimus *O* 6 diutinus *F* hoc] eo *L* suscepto *U* 7 et (*ante aqua*)]
ut *fort.* sciienti *P* 8 iocundior *LMU* ūri ex n̄ri *M* impugnauit *L*
10 reddemus *v* 11 crassiore *FMU* uentris *FOPU* 12 uobis nos *FPU*
14 uiceribus *L* 15 permixtae *O*

dueret salutare, ut dum curro in odorem unguentorum eius, fierem gutta eius unguenti, quod descendit in barbam Aaron. in cuius domo domesticus fieri et benedicere dominum de fontibus Israel cum pro meritorum meorum conscientia
 5 recusarem uel potius non auderem recipere, ego uermis et non homo ui subita inuitus, quod fateor, adstrictus et multitudine strangulante compulsus, quamuis cuperem calicem ipsum a me transire, tamen necesse habui dicere domino: uerum non mea uoluntas sed tua fiat, cum praesertim ipsum
 10 de se dominum dixisse legerem: filius hominis non uenit ministrari sed ministrare. praenenti igitur a domino et adprehensi ab eo, quem necdum adprehendimus, deseruimus altario dei et mensis salutaribus ministramus iam nomine officioque seniores, sensu autem adhuc paruuli et sermone
 15 lactantes.

3. Quod ministerium ut bene ministrem et gradum bonum mihi adquiram et sciam qualiter oporteat me in domo dei conuersari et tractare mysterium pietatis, tu domine uenerabilis et frater et domine in Christo nobis, ora dominum in omni
 20 bono diuitem, ut abundemus fide et sermone et scientia et omni sollicitudine et insuper uestra in nos caritate, ut et in hac gratia abundetis. praeterea ipse epistolis tuis nos saepe instrue necessariis supplementis; enutritus enim sermonibus fidei et bonae doctrinae, quam a puero in
 25 sacris litteris subsecutus es, informa nos ad regulam directionis, pascere nos spiritali cibo id est uerbo dei, qui est uerus

- 1] (Cant. 1, 3). 2] Ps. 132, 2. 3] (Eph. 2, 19). Ps. 67, 27.
 5] Ps. 21, 7. 8] Matth. 26, 42; Marc. 14, 36; Luc. 22, 42. 10] Matth. 20, 28. 12] (Phil. 3, 12). 13] (I Cor. 14, 20; I Tim. 3, 13). 19] (Rom. 10, 12). 20] II Cor. 8, 7. 23] I Tim. 4, 6. 26] (Deut. 8, 3).

1 salutari *LM* unguentorum *M* ut solet 2 aron *U* 4 israel *U*
 6 fateor] et *add. M* adstrictus *O*, astrictus *cet.* 7 cupienti *F*
 9 ipsum *U* 10 domino *FPU* 13 altari *FPU* ministramus *U*
 14 aduc *P*, *om. M* 15 lactentes *LM*, lactantes *U* 17 domini *M*
 18 domine *delendum cens. Sacch.* 19 et domine *om. LM recte ut uidetur*
 20 alt. et *om. M* 23 enutritus *Ov*, nutritus *cet.* 25 obsecutus *F*

et uiuens panis et in quo magis quam in pane uiuitur, quoniam ipse est esca iustorum qui ex fide uiuunt. nec hinc negligentior sis circa sollicitudinem institutionis meae, quod loco ecclesiae, non tamen corpore separamur; unus enim deus, unus et mediator dei et hominum, qui est ecclesiae caput in qua cum omnes unum simus, tamquam in una domo uiuimus. nec possumus dicere nos esse sine uobis, cum unius spiritus simus et in uno, qui est unus, habitemus. ideo seruantes unitatem spiritus in coniunctione pacis, ut unum corpus et unus spiritus ut sociali inuicem membro nobis conlaboremus, ut crescamus in illius corporis aedificationem, cuius caput Christus est.

4. Igitur quia facti sumus de hostibus ciues, de longinquis proximi, de ouibus pastores et positi sumus in fundamento apostolorum et prophetarum, erudite et confirmate manus ad aedificandi scientiam, ut ad lapidem, qui factus est in caput anguli, discam parietem utrumque conectere et in templum sanctum atque in habitaculum dei corpora et corda fide mundata construere, per arma apostoli potentia deo omnem elationem extollentem se aduersus scientiam dei captiuam ducere, omnem intellectum ad oboediendum Christo perducere, euangelicam securim arborum radicibus admouere et gladio spiritus id est uerbo dei interficere peccatores terrae et scuto catholicae fidei omnia iacula candentia nequissimi extinguere et certamine decertato cursuque decurso fide seruata ministerio inpleto expectare illud, quod dominus in illa die iustus iudex reddet omnibus qui diligunt aduentum eius. ergo

1] (Matth. 4, 4). (Luc. 4, 4). 2] (Rom. 1, 17). 4] I Tim. 2, 5.
8] Ephes. 4, 3. 11] (Eph. 4, 12). 12] (Eph. 2, 17). 14] (Es. 35, 3).
15] Ps. 117. 22; Matth. 21, 42. 17] (Eph. 2, 21). 20] (II Cor. 10, 5).
21] (Matth. 3, 10). (Eph. 6, 17). 22] (Ps. 100, 8). 24] (II Tim. 4, 7).
25] ib. 8.

1 et in] in *LM* 2 negligentior *F* 4 corpore] ἐκλή *add. M s. l.*
6 unum omnes *M* scimus *F*, sumus *LU* 7 nos] non *F* uobis *Ov*,
nobis *cet.* spiritu *OP*^s sumus *FPU* unius *FPU* 10 socialia—
membra *LM* cumlaboremus *FPU* 11 illis *U* 12 hospitibus *coni.*
Lebrun 13 fundamentis *M* 15 edificandam (am *s. l. m. 2*) *F* ad
Ov, et *cet.* lapide *LM* 18 potentiam *F* omne *F*

ut tuum ac tecum manentem spiritaliter uidens ac tenens instrue iuua hortare confirma. de uobis enim et per uos deo natus in Christo uestra potissimum cura esse debeo, quia uestrum obprobrium, si indignus, aut uestrum gaudium ero, si ex fructibus bonis uestrae arboris ramus esse cognoscar.

III.

DOMINO MERITO HONORABILI ET BEATISSIMO PATRI ALYPIO
PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.

1. Haec est uera caritas, haec perfecta dilectio, quam tibi
10 circa humilitatem nostram inesse docuisti, domine uere sancte
et merito beatissime ac desiderabilis. accepimus enim per
hominem nostrum Iulianum de Carthagine reuertentem litteras
tantam nobis sanctitatis tuae lucem adferentes, ut nobis caritatem
tuam non agnoscere, sed recognoscere uideremur. quia
15 uidelicet ex illo, qui nos ab origine mundi praedestinauit sibi,
caritas ista manauit, in quo facti sumus antequam nati, quia
ipse fecit nos et non ipsi nos, qui fecit quae futura sunt.
huius igitur praescientia et opere formati in similitudinem uoluntatum
et unitatem fidei uel unitatis fidem praeueniente

15] (Eph. 1, 4; I Pet. 1, 2). 16] Ps. 99, 3.

1 ut] et *F* 5 cognoscar] ualete *add. FPU*. — finit ad amandum *IIII O*
CfMPUYΦαγγδfhφ. — XXIX paulinus et therasia ad alipium *C*,
ep̃la s̃ paulini ad s̃ alipium ep̃m VI. *M*, alypio paulinus *P*, epistola s̃c̃i
paulini ad alippium ep̃m. ubi ei gratias refert pro quinque libris augustini
contra manicheos ex insperato sibi missis. ubi etiam mentionem facit quod
librum de temporibus ab eusebio cesariensi dudum editum ei destinare
curauerit *U*, ep̃la paulini et therasiae ad alipium *αγh*, ep̃la paulini ad ali-
pium ep̃m XVIII *δ*, paulini et therasiae ad alipium XVIII *f*, incipit
ep̃l paulini et therasiae ad alypium XXXI. *φ* — 7 alipio *ΓFfMαδh*,
alippio *U* 8 paulinus etherasia *C* 9 haec est *Uh* dilectio perfecta *U*
10 uere] et uere *h* 11 desiderantissime *F*, desideratissime *PU* 12 dede *C*
cartagine *ΓFYαγγδh*, carthachine *C* 13 offerentes *FPU* 14 cognoscere
FPUY 15 uidelicet *φ*¹ praedestinauit *Y* sibi] si *γ* 17 non
om. U uentura *f* 18 praescientia *om. δf*, praesentia *γ* et] atque *h*
farmam *f* 19 et] ac *h* uel unitatis fidem *om. h*, uoluntatis fidem *Y*
praeuenientem *c*

notitiam caritate conexi sumus, ut nos inuicem ante corporales
 conspectus reuelante spiritu nosceremus. gratulamur itaque et
 gloriamur in domino, qui unus atque idem ubique terrarum
 operatur in suis dilectionem suam spiritu sancto, quem super
 omnem carnem effudit, fluminis inpetu laetificans ciuitatem 5
 suam, in cuius te ciuibus principalem cum principibus populi
 sui sede apostolica merito conlocauit nosque etiam, quos erexit
 elisos et de terra inopes suscitauit, in uestra uoluit sorte nu-
 merari. sed magis gratulamur in eo domini munere, quo nos
 in pectoris tui habitatione constituit quoque ita uisceribus tuis 10
 insinuare dignatus est, ut peculiarem nobis caritatis tuae fidu-
 ciam uindicemus, his officiis atque muneribus prouocati, ut
 nos diffidenter aut leuiter te amare non liceat.

2. Accepimus enim insigne praecipuum dilectionis et sollici-
 tudinis tuae, opus sancti et perfecti in domino Christo uiri 15
 fratris nostri Augustini libris quinque confectum, quod ita
 miramur atque suspicimus, ut dictata diuinitus uerba credamus.
 itaque fiducia suspiciendae nobis unanimитatis tuae et ad ipsum
 scribere ausi sumus, dum nos illi per te et de inperitia ex-

4] (Ioel. 2, 28). 5] (Ps. 45, 5). 6] (Ps. 112, 8). 7] (Ps. 145, 8.
 112, 7).

1 notitia *Cayδfhφ* quonexi *Y* simus *φ* corporales *φ*, tempo-
 rales *U* 2 aspectus *h*, conspectū] *φ* ireuelante *Γ* noceremus *F*,
 noscerimus *Y*, agnosceremus *h* 3 gloriamur] reuelamur *U* 4 in spiritu *Y*
 5 effundit *PUδf*, effudit et *M* effudit super omnem carnem *h* impetus
CY letificat *CMφ* ciuitatem] dei *add. U* 6 principem *α* principalem
 cum principibus *C s. l. m. 2* 7 sede] sed *c*, sed de *γ* apostolico *c*
 meritum *FPU* etia *U*, et *P* que *FP* 8 elisos *Cγ*, allisos *Yc*
 inopes de terra *M* nunerari (nu *ex mu corr.*) *Y* 9 quos nos ins *φ*¹
 10 pecoris *f*, peccatores (ca *eras.*, es *in is corr.*) *δ* quodque *Yδfφ*²
 11 inserere *γh* es *f* pepuliarem *Y*¹, pecularem *U* tuae caritatis *h*
 12 uendicemus *M*, uendicare *ex* uindicare *h m. 2* prouocatur *FP*, pro-
 uocatur *U*, prouocati sumus *f*, ita sumus prouocati *α* 13 nos] non *M*
 non] nos *M* licetur *γ* 14 et (ac *h*) praecipuum *CM²hφ*; pignus *deesse*
susp. Sacch. 15 sancti] scilicet *sup. s̄ci exh. M* Christo *om. FPU*
 16 f̄rs *Y* nostri *om. FPUα* agustini *Y*, et coepiscopi nostri *α* quin-
 que libris *M* quod] et *U* 17 suscipimus *FfPαγφ*¹ diuinitus dic-
 tata *M* 18 itaque sic *Γαδf* suscipiende *CMYcφ*, suscipiendae *cet.*
 19 per te] per *F*, parce *f* impertia *c*

cusandos et ad caritatem commendandos praesumimus sicut
et omnibus sanctis, quorum nos et absentium officiis sospitare
dignatus es, pari procul dubio curaturus affectu, ut per sancti-
tatem tuam nostris inuicem salutentur obsequiis et in clero
5 sanctitatis tuae comites et in monasteriis fidei ac uirtutis tuae
aemulatores. nam etsi in populis ac super populum agas oues
pascuae domini regens sollicitis uigil pastor excubiis, tamen
abdicatione saeculi et repulsa carnis ac sanguinis desertum tibi
ipse fecisti secretus a multis, uocatus in paucis.

10 3. Sane uicario aliquatenus munere, licet omnia tibi inpar,
ut iusseras, prouidi illam Eusebii uenerabilis episcopi Con-
stantinopolitani de cunctis temporibus historiam. sed in hoc
fuit obtemperandi mora, quod instructu tuo, quia ipse non
haberem hunc codicem, Romae repperi apud parentem nostrum
15 uere sanctissimum Domnionem, qui procul dubio promptius mihi
paruit in hoc beneficio, quod tibi deferendum indicaui. uerum-
tamen quia et loca tua mihi significare dignatus es, ut ipse
monuisti, ad uenerabilem socium coronae tuae, patrem nostrum
Aurelium ita scripsimus, ut si nunc Hippone regio degeres,

6] (Ps. 99, 3).

1 et caritate *Y* presuminus *f* 3 ut per] incipit *Φ* fol. 7^r 4 no-
stris] sanctis *f* salutantur *φ*¹ obsequiis] officiis *α* clerum *FPU*
5 commites *Φ* in] im *c* tuae ac uirtutis *h* 6 etsi] si et *YΦ* ac]
et *FPU* 7 excubuis *Y* 8 obdicatione *f* ac] et *h* sanguinis] ille-
cebra *add. f* deseram tibiue *φ* 9 ipsi fecisti *f*, fecisti ipse *U* a
om. C in] a *U* 10 aliquatinus *c* omnia] per omnia *Maφ Col.*,
omni *f* 11 ut *ex* et *c m. 2* ut iusseras *post* temporibus *l. 12 exh. M*,
ut iusserat *φ*¹ illum *FPU* eusebi *Y* constantipolitani *Φ*¹, cesa-
riensis *U*; *adnot. in mg. Φ man. s. VIII*: miror si ñ eusebii chronica
dic/// (at *oblitteratum*) 13 quod *om. γh* instructo *YΦ*, infructu *Γαφ*,
at infructu *sup.* instructu *δ m. 1*, instinctu *M*, iussionis *γ*, iussioni *h*
tuae *γh* 14 habebam *FPU* non repperi *f* apud *Φ*, *om. γ* pa-
rentem *Y* 15 uere *om. M* dom·nionem *c* (i *eras.*), communionem *f* prom-
ptius *Yγ*, promptus *C*, promptus *Γαδφ*, prumptius *Φ* 16 tibi *om. γ*
iudicaui *MUf*¹*φ* uerumptamen *Γ*, ueruntamen *δf* 17 tua *om. Y*
scificare *Γ* 9 ita *om. c* scripsimus *Φ* ippone *Γ*, ypone *U*, hyppone *Y*,
yppone *b*, hippo *γ*, hippona *φ* regione *FPUφ* dereges *Y*

illo tibi litteras nostras et transcriptam Carthagine membranam mittere dignaretur. quod et sanctos uiros, quos indice caritatis ipsorum tuo sermone cognouimus, Comitum et Euodium rogauimus, ut scribere ipsi curarent, ne uel parenti Domnioni codex suus diutius deforet et tibi transmissus sine necessitate redhibendi maneret. 5

4. Specialiter autem hoc a te peto, quoniam me inmerentem et inopinantem magno tui amore complesti, ut pro hac historia temporum referas mihi omnem tuae sanctitatis historiam, ut qui genus, unde sis domo tanto uocatus a domino, quibus exordiis segregatus ab utero matris tuae ad matrem filiorum dei prole laetantem abiurata carnis et sanguinis stirpe transieris et in genus regale ac sacerdotale sis translatus edisseras. quod enim indicasti iam de humilitatis nostrae nomine apud Mediolanium te didicisse, cum illic initiareris, fateor curiosius me uelle condiscere, ut omni parte te nouerim, quo magis gratuler, si a suspiciendo mihi patre nostro Ambrosio uel ad fidem 15

10] Verg. Aen. VIII, 114. 13] (I Pet. 2, 9).

1 transcribitam Φ , transcripta FPU , transcriptas M , transcripta c , transcribam φ^1 , transscribendam Col . cartagine $Y\Phi ac\delta$, Kartagine γh , cartaginem FPU , chartagine $\Gamma\varphi$, a carthagine M membranam γ , membrana $FPUC$, membranas M 2 dignaretur mittere (mictere U) FPU quod et $om. M$, quod γh Φ , sanctos autem M indice $MY\Phi$, indicem FPU , indices $\Gamma Cacy\delta h\varphi$, iudices f 3 ipsorum] eorum M sermonem FPU rogamus Y 4 scribere ipsi $Y\Phi$, haec scribere ipsi $\Gamma C Mac\delta fh\varphi Col.$, hanc ipsi scribere F , hanc scribere ipsi PU , exscribere ipsi $Rosw.$ curarint Y , curauerint Φ dominioni γf 5 codex suus diutius $Y\Phi$, diutius suus codex M , diutius codex suus (tuus c) $cet.$ diforet Y transmissum $Y\Phi$, transmisimus FPU 6 redibendi $Y\Phi fh\varphi$, rescribendi FPU 7 peto ut M ira merentem f 8 completi $Y\Phi\varphi^1$ ut $om. M$ hac $om. FPU$ 9 mihi $om. Y$ sanctitatis tuae U , sanctitatis γ ut] et α 10 que f sis $om. Mh$ domu Φ , dono f tantum $C\gamma$, quomodo M 12 pte $M\varphi$ laetante $Y\Phi c\gamma h$, lactantem f abiurate C carnis] caritatis Γ 13 genis PU regalem FPU ac $Y\Phi h$, et $Mac\varphi$, $om. cet.$ sacerdotalem FPU sis] qualiter sis M edisseras Y 14 humilitatis (li m. 2) δ mediolanum $CFY\Phi c\gamma\varphi$, mediolanum $cet.$ 16 ex parte $PY\Phi$ te $om. Y\Phi$ quanto FPU gratulor FPU 17 a] ab γ , ausus cum C suscipiendo $CU\Phi ac\delta f$

inuitatus es uel ad sacerdotium consecratus, ut eundem ambo habere uideamur auctorem. nam ego, etsi a Delphino Burdigalae baptizatus, a Lampio apud Barcionem in Hispania per uim inflammatae subito plebis sacratus sim, tamen Ambrosii semper
 5 et dilectione ad fidem innutritus sum et nunc in sacerdotii ordinatione confoueor. denique suo me clero uoluit uindicare, ut, etsi diuersis locis degam, ipsius presbyter censear.

5. Sed de me ne quid ignores, scias antiquissimum peccatorem non ita olim de tenebris et umbra mortis eductum spiritum
 10 aerae uitalis hausisse nec ita olim posuisse in aratro manum et crucem domini sustulisse, quam ut in finem perferre ualeamus orationibus tuis adiuuemur. accumulabitur haec meritis tuis merces, si interuentu tuo onera nostra releuaueris. sanctus enim laborantem adiuuans, quia fratrem non aude-
 15 mus dicere, exaltabitur sicut ciuitas magna. et tu quidem super montem aedificata ciuitas es uel accensa super candelabrum lucerna in septiformi claritate conluces; nos sub modio peccatorum delitescimus. uisita litteris tuis, profer in lucem, in qua ipse uersaris, super aurea candelabra conspicuus. eloquia
 20 tua lumen semitis nostris erunt et oleo lucernae tuae inpin-

9] (Ps. 106, 14). 10] (Luc. 9, 62). 14] Prou. 18, 19. 16] (Apoc. 1, 13). 20] (Ps. 118, 105).

1 imitatus *U*, initiatus *Y* sacerdotum *CY* 2 uideamur habere *FPU*
ah doctorem *a* si *Y* delfino *CUacydfhφ* burdigalae *φγ*, bur-
 digale *FPUYc*, burdigalae *φ*, burdegalae *cet.* 3 batizatus *U* lambio
 (b ex p m. 2) *c* aput *φ* barcionem *Γαδf*, barcinonam *Mφ*, barsa-
 lonem *PU*, barsolonem *F* *hispaniam (si uel s eras.) *Y*, hispaniam
φ atque in marg.: scs paulinus baptizatus burdigalae a delphino con-
 secratus barcinone a lampadio in presbyterio 4 inflamate *U* atque
 subitae *h* tam *F* 5 pr. et om. *h* delectione *f* nutritus *αc*,
 ennutritus *Y*, enutritus *φ²* ordinatione *FPUYφc*, ordine *cet.* 6 clero
 me *Y* uendicare uoluit *Col.* uendicare *h* 7 diueris *φ*, diuer-
 si s c locis locis *U* legam *U* censer *c* 8 scias] me *add. h*
 9 olyn *Yφ* 10 ausisse *UYφ*, habuisse *C* olyn *Yφ* aratrum *Γα*
 11 in om. *Uc¹* fidem *δ* proferre *U* 13 onera nostra om. *c* rela-
 uaueris *γ* 16 ciuitas aedificata *Col.* 17 in] es in *M* septiforme *FP*,
 settiformi *U*, septinformi *c* claritati *FPU* collucens *FPU* nos om.
Γαδf 18 delitescimus *Γγ* uiseta (e ex i) *φ*, uisita ergo *M* litteras *Y¹*
 tuis *Yφh*, tuis et *cet.* 19 ipse om. *h* 20 impinguetur *γ*, inpinguabitur *F*

XVIII. Paulini Nol. epistulae.

2

guabitur caput nostrum et accendetur fides, cum de spiritu oris tui cibum mentis et lumen animae sumpserimus.

6. Pax et gratia dei tecum et corona iustitiae tibi maneat in die illo, domine pater merito dilectissime uenerabilis et exoptatissime. benedictos sanctitatis tuae comites et aemulatores in domino fratres, si dignantur, nostros tam in ecclesiis quam in monasteriis Carthagini Thagastae Hippone regio et totis parochiis tuis atque omnibus cognitis tibi per Africam locis domino catholice seruientes multo affectu et obsequio salutari rogamus. si ipsam membranam sancti Domnionis acceperis, transcriptam nobis remittere dignaberis. et hoc rogo scribas mihi, quem hymnum meum agnoueris. panem unum sanctitati tuae unitatis gratia misimus, in quo etiam trinitatis soliditas continetur. hunc panem eulogiam esse tu facies dignatione sumendi.

III.

DOMINO FRATRI VNANIMO ET VENERABILI AVGVSTINO PAVLINVS
ET THERASIA PECCATORES.

1. Caritas Christi, quae urget nos et absentes licet per unitatem fidei adligat, ipsa fiduciam ad te scribendi pudore

1] (Matth. 6, 17). 19] II Cor. 5, 14.

1 capud $Y\varphi^1$ de *om. Col.* 2 cybum Y mentibus FU 3 tibi] te FPU 4 pater et h et uenerabilis $Cc.$, *om. M* 6 tam *om. I* δ , tam Y in *ex im* Φ 7 carthagini C , cartagini $FPUac\delta$, chartagini $Ih\varphi$, Kartagini γ , cartagine $Y\Phi$, carthagine Mf thagastae M , tagaste $CFac\gamma\delta h\varphi$, tagasta $Y\Phi$, dagaste f , tegaste FPU ippone $I\delta$, hyppone $FPUc$, yp-
pone αf 8 parrochiis $CFMPU\varphi$, parrociis Φ , parrociis I , parroechiis δh , paroecchiis c , paraoetiis γ tuis *om. FPU* tibi cognitis tibi Ch 9 catholicae $\Phi\varphi$, *om. M* et] atque FPU salutare $PUY\Phi f$ 10 membranam $c\gamma$ dominionis U , dommonis f , dominonis γ 11 transcribtam Φ mittere $Y\Phi f$ dignaueris $CY\Phi\varphi^1$, dignaberis c , ne graueris M , *om. FPU* rogo hoc ut $Y\Phi h$ 12 ymnum $F\alpha\gamma f$, ym C , hynnum U cognoueris $I\varphi$ uiuum f sanctitatis F^1 , sanctitate γ^1 13 unanimitatis FPU 14 esse] $r\bar{e}$ γ facias F 15 sumendi] et ualeas *add. FP¹U.* — explicit $Y\Phi$, explicit *ep^{la}* paulini ad alipium $I\varphi$.

$CFEMPUY\alpha\gamma\delta f\delta h\varphi$. — Incipit *ep^{la}* paulini etherasie ad augustinum XXVII φ , *ep^{la}* paulini et therasie ad scm ($\text{scm om. I}h$) augu-

depulso praestitit teque per litteras tuas uisceribus meis inti-
 mauit, quas et de scolasticis facultatibus adfluentes et de cae-
 lestibus fauis dulces ut animae meae medicas et altrices in
 quinque libris interim teneo, quos munere benedicti et uene-
 5 rabilis nobis episcopi nostri Alypii non pro nostra instructione
 tantum, sed etiam pro ecclesiae multarum urbium utilitate
 suscepimus. hos igitur nunc libros lectioni habeo, in his me
 oblecto, de his cibum capio, non illum qui perit sed qui ope-
 ratur uitae aeternae substantiam per fidem nostram, qua ac-
 10 corporamur in Christo Iesu domino nostro, cum fides nostra,
 quae uisibilium neglegens inuisibilibus inhiat, per caritatem
 omnia secundum ueritatem omnipotentis dei credentem litteris
 et exemplis fidelium roboretur. o uere sal terrae, quo prae-
 cordia nostra, ne possint saeculi errore uanescere, condiuntur!
 15 o lucerna digne super candelabrum ecclesiae posita, quae late
 catholicis urbibus de septiformi lychno pastum oleo laetitiae
 lumen effundens densas licet haereticorum caligines discutis
 et lucem ueritatis a confusione tenebrarum splendore clarifici
 sermonis enubilas.

8] (Ioh. 6, 27). 11] (II Cor. 6, 18). 12] (I Cor. 13, 7). 13] (Matth.
 5, 13). 15] (Matth. 5, 15 et Marc. 4, 21).

augustinum $\Gamma\gamma h$, paulini et therasie ad augustinum XV. f , epistola pau-
 lini panagirica ad beatum augustinum α , ep̃la paulini ep̃i ad augustinum
 ep̃m P , epistola paulini ad augustinum V. δ , sanctissimi paulini epi-
 scopi nolani epistola prima ad augustinum episcopum U , incipit liber
 ep̃larum beati /// paulini nolani ep̃i. ep̃la eiusdem ad sanctum augustinum
 ep̃m $I \cdot M$. — 17 unianimo $\Gamma\gamma\delta$ uenerabi P agustino Y 18 thea-
 rasia γ 20 fidutia Y ad te] a die C , ad γ rescribendi h^1

1 tuas *om.* FPU 2 scholasticis $\Gamma\alpha h$ 3 dulcis C modicas h ,
 medicasset γ 5 nobis *om.* Y coepiscopi γ alipii $\Gamma FM \alpha \gamma \delta f h$,
 alpii C 6 ecclesiarum α 7 in lectione δ meme f 8 oblector γh
 cybum Y 10 corporamur f in *om.* PU 11 uisibilia γh inuisilibus δ
 12 credentes Y , credendum PU , credens γh 13 et *om.* FPU quo *ex*
 quae $\Gamma m. 2$, quę Y 14 uaniscere Y^1 15 digna δ super CMY
 $\alpha \gamma f h$, supra *cet.* late *om.* h 16 septiforme δ^1 , septeformi Y^1 lychno
 f , lichino γf^1 , ligno *cet.* 17 infundens M densissimas f , has FPU
 scilicet Y 18 confessione Y

2. Vides, frater unanime admirabilis in Christo domino et
 suspiciende, quam familiariter te agnouerim, quanto admirer
 stupore, quam magno amore complectar, qui cotidie conloquio
 litterarum tuarum fruor et oris tui spiritu uescor. os enim
 tuum fistulam aquae uiuae et uenam fontis aeterni merito di- 5
 xerim, quia fons in te aquae salientis in uitam aeternam
 Christus effectus est. cuius desiderio sitiuit in te anima mea
 et ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit. ideoque
 cum hoc Pentateucho tuo contra Manichaeos me satis arma-
 neris, si qua in alios quoque hostes catholicae fidei munimina 10
 comparasti, quia hostis noster, cui mille nocendi artes, tam
 uariis expugnandus est telis quam obpugnat insidiis, quaeso
 promere mihi de armamentario tuo et conferre non abnuas
 arma iustitiae. sum enim laboriosus etiam nunc sub magno
 onere peccator, ueteranus in numero peccatorum, sed aeterno 15
 regi nouus incorporeae tiro militiae. sapientiam mundi miser
 hucusque miratus sum et per inutiles litteras reprobataeque
 prudentiam deo stultus et mutus fui. postquam inueteraui

6] Ioh. 4, 14. 7] (Ps. 62, 2). 8] (Ps. 35, 9). 11] Verg. Aen.
 VII, 334. 17] (Rom. 1, 22). 18] Ps. 6, 8.

1 uide *C* unanim^{ae} *φ*, unanime *γ* *θ*, unianimae *Γ*, unanimis *FPUδf*
 ammirabilis *Yφ¹* et *om. h* 2 suspiciendae *Γ*, suspiciende *U*, suspicien-
 tiae *F*, suspicien^{ti} *P*, suspiciende *cet. Col.* familiariter *F* te agnouerim *ω*,
 agnouerim *te Col.* admirar *F*, ammirer *Yγφ¹* 3 complectar amore
δf complectas *γ* tota die *U* 4 litterum *γ* 5 aquae—fontis *bis exh.* *γ*
 et uenam—aquae *om. θ* merito *om. h* 6 quia *om. spat. uac. C* in
 te] uitae *F*, uiuae *f* aquae] uiuae *add. γh* salientis *Y¹* 8 fluminis
 tui *f* terra mea inebriari *h* inebriare *Y¹* 9 hoc *om. Y* pentateuco
Cfh, pentateuco (*s. l. m. 2: at pentateuco*) *M*, pentateuco *φ*, pentateycho
θ, pentateycho *γ*, pentatico *FPU* tuo] tuo cum hoc *δ* manichaeos *γ*,
 manicheos *cet.* sat *FPU*, *om. Y* sarmaberis *Y sed s. l. m. 2 exarma-*
 ueris 10 munimina *ex minima φ m. 2* 11 qua *θ* nostrae *C¹* cui]
 cum *C* mille artes nocendi *α*, nomina mille *FPU* artes (*α m. 2*) *M*
 12 opugnandus *M¹* opugnat *Y*, pugnat *U* queso *ex quoso Y m. 2*
 13 armentario *Yφ*, armentorio *C*, armario *M* 14 magno sub *FPUY* 15 ho-
 nore *Mγhφ* (*sed φ h et alt. o in ras., M s. l. m. 1: at onere*) peccato *δ*
 sed] se *U*, et *f* aeterno regi *M¹* 16 incorporeae *Yf*, in corpore *cet.*
 sapientia *FPU* 17 miseratus *FPU* 18 sed postquam *θ*, perquam *FU*

inter inimicos meos et euanui in cogitationibus meis, le-
uauui oculos meos in montes, ad praecepta legis et gratiae
dona suspiciens, unde mihi auxilium uenit a domino, qui
non secundum iniquitates retribuens inluminauit caecum, soluit
5 conpeditum, humiliauit erectum male, ut erigeret humiliatum pie.

3. Sequor igitur non aequis adhuc passibus magna iustorum
uestigia, si possim orationibus uestris adprehendere, in quo
dei miserationibus adprehensus sum. rege ergo paruulum in-
certa reptantem et tuis gressibus ingredi doce. nolo enim me
10 corporalis ortus magis quam spiritalis exortus aetate consi-
deres, quippe aetas mihi secundum carnem iam ea est, qua
fuit ille ab apostolis in porta speciosa uerbi potestate sanatus,
in natalibus autem animae illius adhuc mihi tempus infantiae
est, quae intentatis Christo uulneribus inmolata digno san-
15 guine agni uictimam praecucurrit et dominicam auspicata est
passionem. atque ideo ut infantem adhuc uerbo dei et spiri-
tali aetate lactantem educa uerbis tuis uberibus fidei sapientiae
caritatis inhiantem. si officium commune consideras, frater es;
si maturitatem ingenii tui et sensuum, pater mihi es, etsi
20 forte sis aeuo iunior, quia te ad maturitatem meriti, honorem

1] (Rom. 1, 21). Ps. 120, 1. 3] (Ps. 102, 10). 4] (Ps. 145, 8).
11] (Act. 4, 22). 14] (Matth. 2, 16).

1 inter] omnes *add. U* euanui γ 2 ad *om. 3*, unde *f* 3 susci-
piens *CF¹FP¹Yf* uenit auxilium δ 4 retribu*** *Y sed s. l. m. 2* δ
retribuit nobis magaⁿ *Y* 7 et uestigia *FPU* 8 miserationibus dei *h*
per incerta φ^2 , in incerta γ , in terra *I²Pa^h* 9 reptatem *F*, repu-
tantem *f* noli *Y* enim] ergo *Y* me] in me *af*, ut me *M* 10 cor-
porales *I²df* magis[§] (is *eras.*) γ spiritalis *CUa³*, spirituales δ , spiri-
tales *I²f* aetatis exortus α 11 iam ea ω , ea iam *Col.* in qua *M*,
cuius α 12 illa *f*, illi *Y* uerbi] ubi *f* claudus sanatus *f* 13 adhuc
om. M mihi *om. Mf* infantiae tempus α 14 est *om. 3* intemptatis *I*
uulneribus *P* immolato *f*, immolatam α 15 uictima *CY* digna—uictima
maluit Sacch. et] uel *f* 16 ideoque φ^1 , *om. yh* ut *om. U* spiri-
tuali *CU* 17 lactentem *afh*, lactante *Y* ut uberibus *Y* sapientiae]
spei *coni. Sacch.* 18 commune officium *f* es *om. Y* 19 sensum *Ya²df*
michi es. alit. et si forte si fuero iunior et si forte sis δ 20 sis *om. Y*,
si fuero *I* aeuo *om. a* qui *a²p* te maturitas *M* honorem φ^1 , ad
honorem *M*, honorem^{uu} α , honore *CF¹ γ ³ φ^2* , honor *FPUYfh Col.*, honor[§]
 δ , et honorem *Rosw.*

seniorum, prouexit et iuuenem cana prudentia. foue igitur et conrobora me in sacris litteris et spiritalibus studiis tempore, ut dixi, recentem et ob hoc post longa discrimina, post multa naufragia usu rudem, uixdum a fluctibus saeculi emergentem; tu, qui iam solido litore constitisti, tuto excipe sinu, ut in portu salutis, si dignum putas, pariter nauigemus. interea me de periculis uitae istius et profundo peccatorum euadere nitentem orationibus tuis tamquam tabula sustine, ut de hoc mundo quasi de naufragio nudus euadam.

4. Idcirco enim leuare me sarcinis et uestimentis onerantibus exuere curauit, ut undosum hoc, quod inter nos et deum peccatis interlatrantibus separat, praesentis uitae salum omni amictu carnis et cura diei sequentis iubente et iuuante Christo expeditus enatem. neque id perfecisse me gloriator quod, etsi gloriari possem, in domino gloriarer, cuius est perficere quod nobis uelle adiacet. sed concupiscit adhuc anima mea desiderare iudicia domini. uide quando adsequatur effectum dei uoluntatum, qui adhuc ipsum desiderare desiderat. quod in me tamen est, dilexi decorem domus sanctae et, quantum in me fuit, elegeram abiectus esse in domo domini. sed cui

13] (Matth. 6, 34). 15] (II Cor. 10, 17). 16] (Rom. 7, 18). (Ps. 118, 10). 20] (Ps. 25, 8 et 83, 11). Gal. 1, 15.

1 seniore[m] φ , seruorum f prouexit P iuuenem (et om.) $M\delta$ 2 me om. $\alpha\delta f$ spiritalibus $C\alpha$ 3 tu] tu tuo δ retentem f post longa] longa $\gamma\delta$ 4 usu] uisurum δ rudum PU , om. δ et uix δ a om. δ saeculi fluctibus FPU 5 qui iam] que iam γ , quia in FPU , quidē ex quidā $Y m. 2$ constituisti δ , constituto γ , constitutus es δ tuto *Rosw.*, om. $\gamma\delta$ *Col.*, toto *cet.* 6 portum δ 7 iustius f 9 de om. F nudus] quasi nudus FPU 10 idcirco $FP\alpha\delta\delta\varphi^2$ enim*** (sal uel sar er.) Y , ego enim C leuiare me de f sarcinis δ 11 exure δ 12 uitae praesentis α 13 diei] dñi C iubente] uiuente C 14 enarrem FPU profecisse U et quod δ si et $\Gamma\delta f\varphi$, si δ 16 uelle adiacet ω , adiacet uelle *Rosw.* concupiscet Y adhuc concupiscit FPU aduc P , adhuc adhuc φ^1 , om. f anima mea adhuc desiderare δ , anima mea desiderare adhuc M 17 iudicia domini om. Y dei om. δ 18 uoluntatem $\Gamma\alpha\gamma\delta f$ effectum dei uoluntatem *cod. Vatic.*, effectum dei uoluntate *duo codd.* teste *Lebrunio* ipsum ex posum δ 19 est om. α 20 elegeram γ^1 , eligerem φ domini mei α

placuit segregare me ab utero matris meae et ab amicitia carnis et sanguinis ad gratiam suam trahere, eidem placuit inopem me omnis boni meriti suscitare de terra et de lacu miseriarum ac de luto faecis educere, ut conlocaret me
 5 cum principibus populi sui et partem meam in tua sorte poneret, ut te praestante meritis officio sociatus aequarer.

5. Praesumptione igitur non mea, sed placito et ordinatione domini fraternitatis tuae mihi foedus usurpans, tanto indignus honore me dignor, quia te pro tua sanctitate certo scio (nam
 10 ueritate sapis) non alta sapere, sed humilibus congruere, ideoque prompte et intime recepturum spero caritatem humilitatis nostrae, quam quidem iam recepisse te per beatissimum sacerdotem Alypium, quia dignatur, patrem nostrum confido. is enim sine dubio de se tibi exemplum praebuit nos ante noti-
 15 tiam et supra meritum diligendi, qui incognitos sibi nos et longinqua soli uel sali intercapedine disparatos spiritu uerae dilectionis, qui ubique et penetrat et effunditur, et uidere diligendo potuit et adloquendo pertingere. hic nobis prima affectus sui documenta et caritatis tuae pignora in supradicto munere
 20 librorum dedit. et quanto studuit inpendio, ut sanctitatem tuam non ipsius tantum uerbis sed plenius eloquentia et fide tua cognitam non possemus amare mediocriter, tantopere curasse eundem credimus, ut nos uicissim ipsius imitatione plu-

4] (Ps. 112, 8). 10] (Rom. 12, 16).

3 de terra suscitare *U* 4 ac] et *FPU* cumlocaret *C*¹ me *om.* *C*
 5 sorte] parte *γ*² ponere *FPU* 6 praestantem *FMPU* equarem
FMPUY 9 dignior *Yf* sanctite *3* certe *δ f 3* 10 ueritatem *FPUY*
 11 prompte] propter te *α γ 3*, prompte te *fort.* in te me *FPU* caritatis (humilitatis *om.*) *Y* 12 te *om.* *γ* beatissimum] baptismum *3 φ*¹
 13 alypium *C*, alippium *U*, alipium *cel.* et quia *M* partem *U* confitendo *f* his *Y*¹ *φ*¹ 14 enim ti *C*¹ tibi] *toδ 3* tibi sine dubio de se *h* notitiam *ex* etiam *3* 15 diligi *3* incognitor *γ* 16 longinquam *C*, longequa *F*¹ *P*¹ soli uel *om.* *h* uel sali *exp.* *FP* salis *Y* intercapidine *Y*¹ *φ* 18 effectus *FPU* 19 tui *Y* pignera *f* supradicto] digno *add.* *Γαδ f* numere *P*¹, numero *F* 20 librorum munere *M* libro *Γαδ f* quando *f* 21 uerbis *om.* *γ* 22 cognita *FPUY* possumus *FPUγh*, possumus *Y* tanto opere *f*, tanto per *γ 3* currasse *Γ 3* 23 eum *M* miratione *f*

rinnum diligas. gratia dei tecum, ut est, in aeternum maneat
optamus, frater in Christo domino unanime venerabilis desi-
derantissime. totam domum et omnem comitem et aemula-
torem in domino sanctitatis tuae plurimo fraternitatis unanimae
salutamus affectu. panem unum, quem unanimitatis indicio 5
misimus caritati tuae, rogamus accipiendo benedicas.

V.

SEVERO FRATRI PAVLINVS.

1. Et excusandum putasti, frater dilectissime, quod ad nos
non ipse uenisses secundum sponsionem tuam expectationem- 10
que nostram? tu uero potiore tui parte quam qua manseris,
solo corpore domi residens, uoluntate ad nos et spiritu et ser-
mone uenisti; quamquam ne corporaliter quidem penitus afueris,
quando in pueris tuis sancta in domino tibi seruitute conexas
corporis ad nos tui membra uenerunt. quamobrem, frater uere 15
sancte merito dilectissime et in Christo nobis unanime, tibi
reposita iam in caelis est corona pietatis, quam iustus
iudex reddet in illa die tibi et omnibus iuxta te caritate

16] II Tim. 4, 8.

1 domini *FP*U 2 optamus γ domine *Y*, in domino *f*, *om. M*
unianime (ia *corr. \gamma*) $\gamma\delta$, *om. Y* et desiderantissime *Y*, desideratissime
PU, ac (ac *om. \varphi*) desiderabilissime *M\varphi*, dilectissime α 4 plurime *Y*
unanimi *Y*, unianimi γ , unianime δ 5 pariem *f* unanimitatis γ
iudicio *f* 6 benedicas] uale *add. FP²U*, *ras. 4—5 litt. M.* — explicit
ep̃la paulini et therasiae ad augustinum *FF*, explicit *Y*.

FLMOPU. — Meropii paulini episcopi nolani ad seuerum monachum
epistola prima incipit *F*, item epistola eiusdem ad seuerum XVIII. *L*,
ad sulpicium seuerum. XXVI. *M*, incipiunt epistolae s̃ci paulini ad seuerum
O, sanctissimi paulini episcopi nolani epistolarum liber secundus incipit
ad seuerum *U*. — 8 seuro fratri paulinus peccator *U*, seuro fratri
paulinus et therasia peccatores *LM*, *om. FOP* 9 et *om. FLMU*
11 patre *U* quam qua *coni. Lebrun*, quam *Ov*, qua *L*, quamuis *FP*U
quam manseris *om. M* 12 *pr.* et *om. U* 13 nec *LM* afueris *O*,
abfueris *cet.* 14 in pueris] ut imposueras *FP* (ut s. l. *P*) *U* tibi in
domino *F* seruitute tibi *U* 15 ad nos corporis tui *F*, ad nos tui
corporis *U* 17 est iam in celis *LM* pietas corona *U* 18 illa] alia *U*

perfecta proximum in Christo uel Christum in proximo diligentibus. spiritalia enim carnalibus intuentes facile conligimus ex dilectione perspicua, quam fratri quem uides exhibes, caelestem illam fidelem atque perfectam, qua deum quem non uides diligis. quod probamus oboedientia fidei, si scilicet inuicem diligendo probemus nos, sicut tu probas, illius magistri esse discipulos, qui usque ad finem dilexit suos et animam suam pro amicis suis posuit potestate eadem qua et sumpsit.

2. Ergo tibi, frater uere sanctissime et merito benedicte, in regione uiuorum supra reginam Austri locus et merces erit. illa enim peccatrix, utpote adhuc inuisitatarum gentium socia, iam tamen uisitandarum praeuia, non habens legem litterae sed habens fidem legis in tabulis cordis carnalibus spiritu consilii et pietatis incisam, utilitatis suae causa et magni ac salutaris lucri studio tantis ab interuallis ultimi orbis excita diuinam audire sapientiam concupiuit, ut quod non habebat acciperet et lucem scientiae qua carebat hauriret. iam tunc scilicet sponsum suum uentura de gentibus regina desiderans in odorem spirantis late a propheta suo Christi circumamicta uarietate in uestitu deaurato et populi et paternae domus oblita currebat, barbara natione, non animo, et in aperto peregrina, sed in occulto Iudaea sanctorum fieri ciuis optabat. unde non solum caelesti praemio resurrectionis beatae, sed etiam potestate apostolorum de Iudaeis adulteris iudicandi ipsius

5] (I Petr. 1, 8). 7] Ioh. 13, 1. 10, 15. 11] (III Reg. 10, 1; II Par. 9, 1; Matth. 12, 42; Luc. 11, 31). 14] II Cor. 3, 3. 20] Ps. 44, 10.

2 spiritalia O 3 celestem U 4 qua LMv, quia cet. 5 si om. FPU
6 magistri esse discipulus O, discipulos magistri (magistros M) esse LM
7 ad] in FM 8 suam om. LMv suis om. M 9 et Ov., om. cet.
10 fratri FPU sanctissimo FPU benedicto FU 11 et om. FPU
mercis F (i in ras. F) PU 12 adhuc om. LM inuisitatarum] a deo
add. FLMPU 13 tandem FU, tñ ex tñ L et ita saepius 14 car-
nalibus om. O 15 insciam U 16 excitata FPU 17 habeat O
20 spantis L spirantis—suo om. M 21 ueritate U populi sui M
22 barbarea P 23 fieri cives O, ciuis fieri F, fieri eius U, ciuis L
24 beata LM

ore iudicis digna censetur, quia Christum in Solomone mirata
 uerum reginae caelestis affectum in imagine mystica ecclesiae
 prouidentis inpleuerat. ergo si illam in futuro diuina remun-
 neratio manet, cum tamen et ipsa istic illo quoque tempore
 magna ex parte receperit mercedem suam conpotita desidera- 5
 tum sapientiae caelestis auditum, quae tandem praemia repen-
 dentur tibi, qui me pari gratia et maiore opera, quia minore
 utilitatis ad praesens tuae spe desiderasti? quid enim, quaeso,
 in me desiderandum habuisti? quid, quod non haberes, a me
 sumendum sperasti? quod bonum tibi de conloquio inperiti? 10
 quae utilitas in aspectu peccatoris foret? quid ab insipiente
 sapiens, rectus a prauo, beatus a misero, ab infirmo fortis, ab
 inopi diues in domino capere potuisti?

3. Vere tu non quae tua sunt quaeris, sed quae Christi,
 quia non meritum nec emolumentum ex me tuum, sed solam 15
 illam, quae plenitudo est euangelii, caritatem uel in tuae pere-
 grinationis cogitatu uel in uexatione tuorum causam habuisti.
 beatus es, quod non habeo unde retribuam tibi; retri-
 buetur autem tibi in resurrectione iustorum ab eo, qui
 et in minimis suis se diligere testatur et recipi. unde et illud 20
 ait pro quolibet nominis sui uel falso aut intili seruo uerbis
 suis debitorem se faciens: qui recipit prophetam in nomine
 prophetae, mercedem prophetae accipiet. mihi scilicet
 non decessura ob hoc sarcina mea, licet a iusto honorem iusti
 peccator accipiam; tibi uero in remunerationem boni accepto 25
 ferenda ipsa opinionis tuae iustitia, quia sancto errore sed uero
 pietatis affectu bonum dominum honoraueris et in malo seruo.

1] (Matth. 12, 42). 14] (Phil. 2, 4). 16] (Rom. 13, 10). 18]
 Luc. 14, 14. 20] (Matth. 25, 40). 22] Matth. 10, 41.

1 ore iudicis ore ^{digna} M salomone P 2 regina FPU 3 pre-
 uidentis FPU ipleuerit M 4 ipsa ista FP, ista ipsa U 5 suam
 om. U, tibi M conpotita—auditum om. M conpotita v, cumpotita O,
 computet ad cet. 6 quia et eadem FPU 7 patri U 8 utilitati P
 ad praesens utilitatis M spei L 13 inopi O, inope cet. 15 emulu-
 mentum O 16 legis est euangelii M 20 diligit U recipit U post et
 om. FPU 24 ab F 25 uero] enim U remuneratione FL accepta
 LM¹ 26 ipsa M 27 pieta^{is} O et] etiam U

4. Quid igitur miseri faciemus hinc etiam rationem et poenam debitori, quod honores accipiamus inmeritos et qui auditores tantum legis sumus a factoribus praedicemur? quo magis scilicet exprobre-
 5 ieiunitas animarum et in operibus bonis aridae manus, cum audiendo per sermonem tuum uera dignis, ut tu es, Christi seruis atque ideo nobis falsa praeconia quanto debito constringamur agnoscimus, quando iudicium tuum nostris actibus conferentes quae de nobis audimus non inueniamus in nobis.
 10 quid enim simile gloriari possumus? etsi in domino gloriandum sit, quia nihil nisi eius munere acceptum habemus, attamen mihi aetas prouectior et a primis iam annis honorata persona potuit maturare grauiorem, praeterea corpus infirmius et decoctior caro obterere studia uoluptatum, ad hoc uita ipsa mor-
 15 talis in laboribus et aerumnis frequenter exercita odium rerum inquietantium parere et de spei necessitate ac dubiorum metu cultum religionis augere, postea denique ut a calumniis et peregrinationibus requiem capere uisus sum, nec rebus publicis occupatus et a fori strepitu remotus ruris otium et ecclesiae
 20 cultum placita in secretis domesticis tranquillitate celebraui, ut paulatim subducto a saecularibus turbis animo praeceptisque caelestibus accommodato procluius ad contemptum mundi comitatumque Christi iam quasi de finitima huic proposito uia dimicauerim.

3] (Rom. 2, 13; Iac. 1, 22). 5] (Luc. 6, 6).

1 huic *F*, hunc *L*¹ 3 legis tantum *LM*, tamen legis *P* 5 aridae manus *ex* accideramus *P m. 2* cum *om. LM* 6 uerum *O* dignus *FPU* 7 seruus *FPU* 8 quando *L* actibus] ac tibi *FPU* 9 inuenimus *M* in nobis non inueniamus *U* 11 habeamus *O* attū *ex* attū *L, om. M* 12 personam *FLPU* 13 grauitatem *v* infirmum *LM* 14 obdurat *F*, obturat *PU* studio *O* ad hec *FU, om. M* uita] quoque *add. M* 15 erumnis *P* 16 inquietantium *F* 17 postea] potest *FU et sup.* postea *m. 2 P* 19 foris *O* 21 sēducto *O* 22 procluius *FU* contentum *U* 24 dimicauerim *Lv*, demicauerim *FOPU*, dimicarem *M*, demigrauerim *Rosw.*

5. Tu frater dilectissime, ad dominum miraculo maiore conuersus es, quia aetate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonii leuior, substantia facultatum non egentior et in ipso adhuc mundi theatro id est fori celebritate diuersans et facundi nominis palmam tenens, repente inpetu discussisti seruile peccati ingum et letalia carnis et sanguinis uincla rupisti. neque te diuitiae de matrimonio familiae consularis adgestae neque post coniugium peccandi licentia et caelebs iuuentas ab angusto salutis introitu et arduo itinere uirtutis in mollem illam et spatiosam multorum uiam reuocare potuerunt. beatus, qui refugisti de consilio inpiorum et in uia peccatorum persistere noluisti et sedere in cathedra pestilentiae dedignatus es, ut humilitate praecelsa pedibus crucifixi accubares.

6. Tu ergo uerus factor legis et euangelii non surdus auditor, qui corpus et mundum configens cruci delicias iuuentutis et uitae praesentis mala gaudia pro uenenis et luctibus auersatus es, respuens patrimoniorum onera ceu stercorum, merito socrum sanctam omni liberaliorem parente in matrem sortitus aeternam, quia caelestem patrem anteuerteras terreno parenti, exemplo apostolorum relicto patre in nauicula fluctuante, scilicet in huius uitae incerto cum retribus rerum suarum et implicatione patrimonii derelicto Christum secutus. nec minoris domesticis opibus ingenii facultatis laudem ab hominibus non accipiens et inanis gloriae sublimiter neglegens piscatorum

6] (Ps. 115, 17). 10] (Matth. 7, 13). 11] Ps. 1, 1. 15] (Iac. 1, 22). 22] (Matth. 4, 22; Marc. 1, 20; Luc. 5, 11).

1 frate *U*, autem frater *M* maiore miraculo *FPU* 2 qui *LM* habundantior *FLU*, abundantior *P* 3 leuiore *FLMP* 4 id est *om.* *FPU* deuersans *LM* 6 letalia *O*, legalia *LM* uincla *U* 8 praecipue *M* iuuenta *LM*, iuuentus *OU* 9 angusto *U* itinere itinere *U* 10 spatiosam *OV*, spetiosam *U*, speciosam *F*, speciosam *LMP* 11 effugisti *M* consiliis *FPU* 14 crucifixi pedibus *FPU* accubaris *FPU* 15 ergo] uere *LM* uetus *P* 18 es] es et *F* 20 patrem *om.* *M* anteuerteras] praeposueras *M* parenti terreno *U* 21 relicto *om.* *Schot.* patre] eo *M* in nauicula *P m. 2 in marg.* fluctuantem *LM* 23 derelicta *LM* minor es *L*, minore *M* 24 facultate *LM* 25 gloriae] cupiditatem *add. LM*

praedicationes Tullianis omnibus et tuis litteris praetulisti. confugisti ad pietatis silentium, ut euaderes iniquitatis tumultum. mutescere uoluisti mortalibus, ut ore puro diuina loquereris et pollutam canina facundia linguam Christi laudibus et con-

5 memoracione ipsa pii nominis expiaries.

7. O uere Israelita, qui deum Iacob tam fida mente uidisti et tamquam ipsius domini conluctatione firmatus praeualuisti aduersus principem huius mundi et spiritalia nequitiae in caelestibus debellasti scuto fidei armisque iustitiae, prae-

10 optans Christo placere quam hominibus, hominibus stultus esse quam deo, omni facundiae omnique sapientiae huius mundi praetulisti scandalum crucis, ut quod pereuntibus stultitia est tu in partem salutis adscitus, ut omnibus saluis futuris patescit, uirtutem et sapientiam dei esse cognosceres.

15 beatus es, frater, quia non caro et sanguis reuelauit tibi haec, sed pater qui in caelis est per dominum nostrum Iesum Christum, qui conuertit sapientiam eorum et stultam fecit et elegit infirma ac stulta mundi, ut mundum istum his ipsis, propter quae deum dedignatur nosse,

20 confundat. memento ergo tu nostri magis, qui locupletioribus meritis ad exorandi potentiam niteris. nos enim licet iam accensa in lumine Christi lucerna, tamen adhuc sub modio peccatorum latentes, uestra, qui tam fidei et gratiae quam operum luce conspicui per septena domini candelabra fulgetis, educi

25 manu nestroque oleo inpinguari caput cupimus, ut non fumigante lino, quod nec ipsum tamen misericors dominus extinguit,

6] (Ioh. 1, 47). 7] (Gen. 32, 24). 8] Eph. 6, 2. 10] (Gal. 1, 10).
 (I Cor. 3, 18). 12] I Cor. 1, 18. 15] Matth. 16, 17. 17] I Cor. 1, 27.
 25] (Apoc. 1, 20).

1 hominibus *LM* et] e *L* tuis] totis *fort.* 2 scilientium *O*
 6 israhelita *OU* 7 ipsius *O*, in ipsius *cet.* luctatione *FPU* 9 de-
 bellasto *O* perobtans *L* 13 ascitus ut hominibus *LM* 14 co-
 gnosceres esse *U* 16 haec *qm. M* 17 qui stultam fecit sapientiam
 mundi et elegit *M* 18 mundi *P* 19 modum *P* dedignatur nosse
 dñ *M*¹ dignatur *O* noscere *FPU* 20 magis nostri *F* locupletiori-
 bus *F* 21 exorandam *PU*, exorandum *F* 23 latentiaes (ae *ex a corr.*) *L*
 24 fulgentis *U*, fulget *F* 26 misericor *U* deus *LM* extinguit *U*

obscuri ardeamus, sed puro et ceteris etiam praeferendo fidelis
 exempli lumine luceamus, quamquam domini gratia tenebris
 relucente non obscuri per nominis ipsius claritatem, etsi re-
 moti, ut audistis, agamus. in cenaculo enim nostro secreti si-
 lemus, quia bonum est uiro, ut propheta ait, sedere sin- 5
 gulariter et tacere. unde etiam in causis uociferandis silere
 nos docuit ipse dominus, qui sicut agnus coram tondente
 non aperuit os suum, qui tamen dixit; tacui, numquid
 semper tacebo? ipsius ergo uoluntatem et iudicium taciti 10
 sustinemus, qui potens est et nunc in nobis tacere et, cum
 uoluerit, interpellare pro nobis.

8. Verum interim in hoc nobis nostra nocuisse peccata per-
 sensimus, quod nec meruimus te uidere, et insuper hoc ad
 mala nostra cumulatam putamus quod et temptationum tibi
 causa fuerimus, qui bis geminas, ut indicasti, aegritudines 15
 pertulisti, toties uerberatus, quotiens ad nos uenire conatus es.
 sed quia saepe dominus ipse, ut scriptum est, deus noster
 temptat nos, ut caritatem nostram probet, qua nos in
 ipsius pace diligimus, de tua potius fide quam de nostra spe-
 ramus, ut si praemissa temptatio probationem in te operata 20
 est, non ultra ualeat probata ideo caritatis uota frustrari. ita
 enim tibi promptum inesse spiritum scimus, ut non uereamur,
 ne ad impedimentum communis desiderii caro semper infirma
 praeualeat, quam fide roborans animo subiugabis, ut quod ex
 se non potest in Christo posse cogatur, si dicas ei: ne pugnes 25

2] (Matth. 6, 22). 3] (Es. 42, 3). 5] Thren. 3, 28 sec. LXX. 7] Es.
 53, 7. 8] ib. 42, 14. 11] (Rom. 8, 34). 17] Deut. 13, 3. 20]
 (Rom. 5, 4).

1 proferendo O 2 gratia] te add. O, de add. LM s. l., in add. cet. v
 tenebris L 3 pro L 5 ait LM, tacens et FPU v, tacens a O, in
 threnis con. Sacch. 6 uociferandi M 7 tondente se FPU 10 tacere
 in nobis U 12 nouisse FPU 13 meruerimus FPU a malo nostro
 FPU 14 temptationem O¹ 15 qui bis Ov, quibus FPU, pro quibus
 LM; bis fort. delendum 17 dominus noster FU 18 qua nos] in uicē
 add. M sed m. 3 exp. 19 tua] qua U peramus U 20 in te proba-
 tionem FPU 21 ualeant M probatae F, probate UP² ideo] in
 deo FP²U

aduersus spiritum, esto consentiens aduersario tuo in uia, et erit pax ossibus tuis, et, cum exultauerit cor meum in deum uiuum, tunc etiam caro mea requiescet in spe.

9. Tene ergo, frater, quod tenes, ne coronam tuam accipiat alter; cui simile est, ut quod uolueras uelle non desinas et inmutabilem ad nos ueniendi sententiam teneas. religiosa conamina ipse ad noti fructum peruehet in cuius potestate est ac fauore, ut possimus prospere quod pie uolumus. scimus enim, quia desideranti bonum omnia procedunt in bonum. uerum et nos, quod quidem nobis gratissimum signum concordiae in omnibus nostrae fuit, infirmitatum tuarum indices litteras aegrotantes accepimus, probauimusque in nobis secundum apostoli dictum et affectum conpati sibi unius corporis membra. nam et eo ipso nos refectos sensimus, quod reualuisse te scripseras, ut in diuersis licet terris positi operantis in nobis spiritus unitatem tacita in corporibus separatis conexione paribus aut incommodis aut remediis congruentes experiremur.

10. Pone igitur et tu, frater unanime meliorque in Christo nostri portio, si quam ex nostrae castigationis indicio tristitiam pia mente duxeris, quia castigans castigauit nos dominus et morti non tradidit nos. uisitati enim medica omnipotentis manu in spem sanitatis a praesenti aegritudine fouebamur, flagella inuicem nostra mutuis consolationibus molientes. nam solatium nobis magnum et dulce praebebat ipsa coniunctio passionis, quod non sine domini numine, cuius iniussu nec passeris casus in terram est, concurrisse in nobis ipsa unitas uerberum uidebatur. sic et commoditas coeperat ambobus una procedere, seu quod alter alterius leuamine respirabat siue

1] Matth. 5, 25. 3] Ps. 37, 4. 83, 3 et 15, 9. 4] Apoc. 3, 11.
9] (Rom. 8, 28). 13] (I Cor. 12, 26). 20] Ps. 117, 18. 25] (Matth. 10, 29).

6 uiuendi *U* 8 ac] et *U* 10 quod — l. 11 fuit *om.* *M* nobis *om.*
FU 11 concordiae nostre *P* in omnibus *Rosw.*, hominibus *ω* nostrae
om. *U* 13 affectu *fort.* 14 sensimus refectos *LM* 15 scripseris *U*
16 connectione *F* 18 melior *LMP¹v* 19 nostri *om.* *FLU*, nos *exp. P*
23 fouebamus *F¹O* 24 solacium *P* 25 nomine *LMOPv* (*sed P* in
marg.: numine) sine cuius iussu *LM*

quod dominus unitatis operator indiuiduo spiritu omnes suos nectens neque carnalem in nobis substantiam discrepare pateretur.

11. Non haec tamen tantum causa pueros nostros morata est. nam Vigilantius quoque noster in Campania et antequam ad nos perueniret et posteaquam peruenit, ui februm laborauit et aegritudini nostrae, quia et ipse sociale membrum erat, socio labore compassus est. denique ille catechumenus, qui necdum nostri corporis erat membrum, uulnera nostra non sensit et sanus fuit atque expers languorum nostrorum, quia non suae compaginis dolorem caro adhuc aliena sentire non poterat. ergo ut coepit Vigilantius noster progredi posse, tum demum censui scripta esse reddenda. fatemur enim ambos multo ante properasse, sed cum ante uirium receptionem temere festinaret qui non poterat, inpie qui ualebat, ambos quia non poteramus uolentes consilio, retinuimus inuitos silentio.

12. Itaque, ut supra scripsimus, post aegritudinem communi labore toleratam orationibus sanctorum atque carorum, parte etiam, ut credimus, maxima tuis respiciente elementius domino recreati, adhuc tamen exhaustis corporibus infirmi — in quo quidem nos gloriari apostolus docet, quem potentem, ut praedicat, faciebat infirmitas, quia scilicet caro, quae aduersus spiritum militat, cum aduersa ualitudine frangitur, pariter infractis uiribus spiritalem non ualeat expugnare uirtutem — carne igitur infirmi ad profectum spiritus, qui damno carnis exultat et tamquam inimicae materiae tribulatione laetatur atque infirmatione domiti corporis conualescit, sana et ualida caritate, quam erga te per dominum Iesum magnam habemus, dedimus has litteras in solatium tui, ut nos interim tenemus tuas, donec te ipsum,

20] (II Cor. 12, 10). 21] (Gal. 5, 17).

2 neque] ne *U*, me *F*, neque (que *exp.*) *P* 3 ne *FUP* tam *P s. l.*
 cause *F*¹ causa tantum *M* 6 sociale *ov*, sociabile *cet.* 7 ^{socio} solacio *P*,
 solacio *O*, solatio *LM*, solatiuo *v* et labore *M* catecuminus *FLMU*,
 catechumenus *ov*, caticumnen *P* 9 exper *U* langorum *L* 10 *pr.* non
*om. FP*²*U* copaginis *M* 14 impari aequiualebat *v*, ire par et qui ualebat
coni. Sacch. 15 inuitos. Silentio itaque *M* 19 remeati *U*
 20 docet apostolus *U* 23 ualet *U* 24 quidam non *O* 28 denec *L*¹

ut spopondisti et quod numquam desinimus a domino sperare, uideamus.

13. Multa sunt, quae ad nos inuitare te et de patria parumper debeant seuocare, prae ceteris amor pacis et zeli fuga, qui maxime conspectu aut uicinia aemulae conuersationis accenditur. denique a nobis Romae zelotyporum incendia clericorum longinquitas urbis extinguit et omnis illic iniquitas obstruit os suum, quia per absentiam inde nostram quasi subducto fomite segnis odiorum flamma frigescit nec in uocem
 10 audet erumpere, licet dentibus frendat inuidia, dum iniquitatis suae conscia ipsa se erubescit nec in promptu habet ubi faces liuidae mentis accendat. pax tamen dei, quae praecellit omnem sensum, abundat in cordibus plurimorum, et opus dei saluatoris in nobis Campania tota ueneratur. Romae quoque
 15 pauci etiam in clero ipso, a quo solo uidemur scandalizari, morsu inuidiae commouentur. sed domino gratias, qui et mihi miserrimo peccatori suo dedit dicere: quoniam oderunt me gratis. quod tamen ad me pertinet, cum ipsis quoque, qui oderunt pacem meam, mente pacificus sum. si quis enim
 20 uult contentiosus esse, hoc nostra consuetudo non recipit. horum tamen ipsorum, qui nos odisse et a consortio sanctitatis suae segregare dicuntur, uix ad nos tenuis fama perlabitur et ab auribus nostris spinarum sepe munitis ut aura frigida uel inopportunum uacui culicis murmur excluditur.
 25 14. Sed plenius indicare poterunt conserui nostri, pueri tui, quantum nobis gratiae dominicae detrimentum faciat urbici papae superba discretio, qui paucis ipsis diebus quibus inter-

7] (Ps. 106, 42). 12] Phil. 4, 7. 17] Ps. 34, 19. 18] Ps. 119, 7.
 19] I Cor. 11, 16. 23] (Eccli. 28, 28).

1 a domino sperare *Ov*, sperare in domino *U*, in domino sperare *cet*.
 3 parumper de patria *M*, parum perdebant *P*¹ 5 quae *O* 6 zelotyporum *ω* 8 abinentiam *O* 9 segnes *O* 10 frendeat *U*, fremat *F*
 11 ipse *P* se *Ov*, *om. cet*. 12 praecellis *U* 16 commouentur *P*, commouetur *O* sed et *F* 18 quod *L*, quid *FOPUv*, quantum *M* ad me pertinet] mihi attinet *M* 19 oderant *FPU* meam *Ov*, mea *FPU*, *om. LM* 20 hunc *U* 23 muniti *FU* 25 potuerunt *FU* 27 discretio superba *U* quibus *MOv*, *om. cet*.

fuere uiderunt, quam adsidua nos, quam sedula sollicitorum fratrum monachorum antistitum clericorum atque etiam ipsorum saepe saecularium officia toto illo nostro aegritudinis tempore celebrauerint. quod apud unanimitatem tuam de dominica tamen gratia, cuius hoc quoque opus et munus est, gloriari licet, nemo propemodum tota Campania episcoporum non uisitare nos fas existimauit sibi. et quos infirmitas uel necessitas aliqua deuinxerat, missis uice sua clericis et litteris adfuerunt. Afri quoque ad nos episcopi reuendos prima aestate miserunt. quod cum ita sit, uides quantopere ad humilitatem nostram festinare debeas, ut et paululum occasionem auferas quaerentibus occasionem et pro gratiae uel caritatis augmento peregrineris a patria, dum adhuc hospes corporis peregrinaris a Christo, quia ueritas ipsa testatur neminem prophetam acceptum esse in patria sua.

15. Fateor autem, licet mihi nihil praesentia tua gratius dari possit, accensum esse desiderium meum flagrantius in praesentiam tuam, quod multos fratres spiritales tecum nobis adfore spondidisti. eritne quaeso tempus illud et inlucescet ille aliquando dies, quo fraternitatem tuam comite electorum dei cohorte uenientem in gremio iam communis patroni dominae mei Felicis excipiam et, quod nunc ipsius orationibus inpetrari rogo, id inpetratum coram apud ipsum pariter in domino gratulemur, cum ego uos simul et uicissim complexus omnes merito dicam concinentibus uobis: haec plane dies quam fecit dominus; exultemus et laetemur in ea, quia

13] (II Cor. 5, 6). 14] Luc. 4, 24. 25] Ps. 117, 24.

1 nos *exp. M* m. 1, ad nos *FPU* 2 monachorum *MU* 3 illo] nos illo *LM* nostrae *LMU* egritudinis *O* 4 quo *LM* 7 nefas *L*, non nefas *M* sibi *om. M* 8 in uicem suam *FPU* et *Ov*, ex *cet.*, et ex *fort.* 11 et ut *coni. Sacch.* afferas (*ex auferas*) *P* querentibus occasionem *FP*, *om. U* 12 et *om. FPU Sacch.* augmento *P*, augmento *U* peregrinari *FP²U Sacch.* 14 propheta *L* 17 flagrantius in *exp. M* 19 spondidisti *U* 21 iam *OP¹*, sane *FP²U*, sancto *LM* dñedii *MO*, domni *P*, domini *FU* 23 impetrare conor *FP²U* 24 ego] *g L*, ergo *O* complexos omnes *OP*, omnes complexos *U*, complexos omnes *F* 25 conscientibus *FPU* 26 et exultemus *F*

bonum et iocundum habitare fratres in unum? tum ego te non in monasterio tantum uicini martyris inquilinum, sed etiam in horto eiusdem colonum locabo, sed gratis, quia iam a patrefamilias acceperisti denarium tuum praeter illos, quos
 5 idem dominus iam pro uulneribus tuis largus stabulario dedit, ut curatus oleo misericordiae et uino gratiae utilius ad dominicam uineam integrato corpore locareris.

16. Videre ergo iam mihi uideor hortulum meum aduentantibus tecum domini mercennariis et cooperantibus cultiorem.
 10 neque enim difficile aestimari quam facile depleturi sint leuioris culturae laborem quos in uineam suam Christus elegit et otiosos deo in uano huius saeculi foro stare non passus est. iam et domestica mihi post osculum sanctum gaudia mente et cogitatione propono, cum inebriante spiritu caritatis sobriam
 15 sceamus per pocula casta laetitiam nec in fermento nequitiae, sed in azymis sinceritatis pia festa celebremus, psallentes domino hymnis et canticis spiritualibus, cantantes linguis et cordibus deo, omne quodcumque agimus in uerbo uel in facto in nomine Iesu Christi,
 20 gratias agentes patri per ipsum. qui facit unius moris habitare in domo, ut spero, nos faciet inter nos in semet ipso habitare. qui fecit utrumque unum et exaltatus omnia traxit ad se, qui humiliatus ipse pacificauerat omnia, reconcilians mundum deo, cum repleuerit gaudio os nostrum prae-
 25 sentia uestrae unanimitatis, dicemus: magnificauit dominus

1] Ps. 132, 1. 4] (Matth. 20, 9). 5] (Luc. 10, 35). 11] (Matth. 20, 4). 15] I Cor. 5, 8. 17] Eph. 5, 19. 18] Col. 3, 16, 17; I Cor. 10, 31. 20] Ps. 67, 7. 22] Eph. 2, 14. (Ioh. 12, 32). 23] (Col. 1, 20). 25] Ps. 125, 3.

1 tōm O 2 martyris om. F 3 orto FL^uMU quia] tamen quia M
 8 ortulum F^uLMU 9 cultū iri LM 10 estimari LMOP^u, extimari
 UP^u, existimari F 11 otiosos] occisos U 13 obsculum U 16 azimis ω
 sinceritatis et ueritatis F 17 ymnis M, in hymnis v spiritualibus FU
 18 linghuis U canticis M ^{cordibus} 20 deo patri v 21 et ut M nos faciat
 FLPU, faciet nos M inter nos om. M 22 traxit omnia U 23 omnia
 pacificauerat M reconcilians U 24 monduum P os nostrum gaudio
 FPU presentie F^uP^uU

facere nobiscum, et in abundantia laetitiae nostrae benedicemus nos de domo domini, quia benedicti uos domino, qui uenistis in nomine domini. calicem salutaris accipiat et edatis panem beatorum in regno dei; uos enim estis coram domino Iesu satietas nostra et gaudium. 5

17. Aude igitur erumpere non tuis opibus et uiribus sed fretus et nixus in Christo, quia uirga eius et baculus ipsius nos consolatur et sustinet et gubernat. qui portat aegrimonias nostras et infirmitates nostras suscepit, dat lasso uirtutem, confortat genua debilia, ipse statuet et immaculatam et inoffensam uiam tuam; praecingat te uirtute, et perficiet pedes tuos tamquam cerui, ut exultes sicut gigans ad currendam uiam nec impedire te possit trepidae carnis infirmitas, qui non carne sed spiritu incedis. seruientes enim Christo corporis seruitio, animi imperio magis utimur. atque ideo uoluntatem nostram Christo auctore directam caro iussa comitatur trahitque corpus ab animi fortitudine firmitatem et ad domini habitum famulus componit obsequium. atque ita uirtus in infirmitate perficitur, dum anima consensu carnis edomitae deo seruienti per infirmitatis ministerium implet officia uirtutis. 10 15 20

18. Intende igitur et prospere procede, et deducet te mirabiliter dextera dei. misericordia eius et gratia praebunt faciem tuam, et si infirmus domo prodeas, robur adquires eundo. sperantes enim in domino mutabunt fortitudinem, adsument pennas sicut aquilae. si ergo habeas cor ardens in uia, renouabitur sicut aquilae iuuentus 25

1] Ps. 117, 26 et 115, 3. 4] Luc. 14, 15. 8] Ps. 22, 4. 9] (Es. 53, 4). 11] (ib. 35, 3). Ps. 17, 33 et 18, 6. 15] (Rom. 8, 9). 16] (Sallust. Cat. c. 1). 20] II Cor. 12, 9. 23] Ps. 44, 5. 24] Ps. 88, 15. 26] Es. 40, 31. 27] (Luc. 24, 32). 28] Ps. 102, 5.

8 nexus *LMO* 9 consulatur *U*, osculatur *F* 10 suscipit *M* 11 *pr.* et *om.* *LM* 12 uirtutem *O* perficiet] praecingat *FPU* 13 gigans *O*, gigas *cet.* 14 currendum *F* nec *OU*, ne *cet.* 15 quia *FP²U* in carne sed in spiritu *Lebrun* 16 utimini *U* 18 firmitate *U* 24 dñi *O* et misericordia *FPU* 25 adquirens *O* 26 eundos *L* 28 ut *U*

tua, curres et non lassabis; ambulabis et non deficies. non te uirga, non pera, non sacculus prae-grauabit, non calciamenta nec duplex uestis inpediet; sed exuto carnalibus uinculis ut in terra sancta licet stare uestigio lumbisque praecinctis nullo aere graui zona festinanter, ut pascha domini et opus Christi in tempore conlecto gerendum est, uiam tuam curres: prosperum iter faciet deus salutarium nostrorum; omnis tibi uallis inplebitur, et omnis collis humiliabitur, ut fiant aspera iniquitatum in uias planas, ne usquam itineris offendas pedem tuum, quia angelis suis mandauit, ut custodiant te in omnibus uis tuis. et ipse dominus protectio tua scuto pacis suae circumibit te, prae-lucens tibi in lumine uultus sui et praetendens in umbra alarum suarum, ut per diem sol non urat te neque luna per noctem. ubique loci custodiet atque benedicet introitus et exitus tuos, ut in omni loco pacis inuenias et super omnem hospitem pax tua ueniat.

19. Quod si forte proficiscens cogitata carorum hominum uel adsuutorum locorum diuulsione lacrimaueris, temporalis tristitia tua in aeternam laetitiam conuertetur. euntes, inquit, ibant et flebant, mittentes semina sua; uenientes autem uenient in exultatione portantes manipulos suos. ita tu etsi ueniendo fleueris, redeundo gaudebis et in gaudio metes quae in lacrimis seminaueris. gratia domini Iesu Christi et caritas dei patris et communicatio spiritus sancti cum tota domo tua non manufacta, quia uos estis templum dei uiuum, aedificatum in fundamentis apo-

1] Es. 60, 31. 2] (Matth. 10, 10). 4] (Exod. 12, 11). 7] Ps. 67, 20. 8] Es. 40, 4; Luc. 3, 4. 9] Ps. 90, 11 et 12. 12] Ps. 120, 5. 12] (Ps. 88, 16). 13] (Ps. 16, 8). 14] Ps. 120, 6. 16] (Luc. 10, 6). 20] Ps. 125, 6. 24] II Cor. 13, 13. 26] I Cor. 3, 16 et 6, 19. 27] Eph. 2, 20.

1 lassabis *O*, lassaberis *cet. v* 2 saculus *L* 3 impediatur *FPU* uinculis *F²P* 4 liceat *F*, liceat *v* 6 et opus Christi *om. M* 8 omnis et *F* 11 te] de te *FM* 12 tue *U* circuibit *LM* 13 protegens *M* 15 loci *om. O* 22 uenient] uenit *U* in] cum *M* exultatione* (s *cras.*) *L* 23 tu] ut *U*, et tu *M* 24 sit (si *U*) gratia *FPU* nostri *yhu* *U*, nostri *ihu* *LM* 25 spiritu *U* sancti spiritus *LM* 27 uiui *FPU*

stolorum in Christo deo. mihi unanime venerabilis dilectissime et desiderantissime, sanctam parentem nostram, matrem in Christo coheredem tuam ueneratione, qua digna est, saluari peto. conserua in domino mea fraternitatem tuam quo ueneratur affectu salutat. et uos a nobis omnem sanctam fraternitatem, qualem agere uobiscum certi sumus, multo obsequio salutata. salutant uos omnes, qui in domino nobiscum sunt, ut ex Hebraeis Proforus et Restitutus amans dominum et te in Christo conpertum diligens et multum desiderans.

20. In epistulae titulo imitari praestantem in omnibus mihi fraternitatem tuam timui, quia tutius credidi uere scribere. caue ergo posthac seruus Christi in libertatem uocatus hominis et fratris et conserui inferioris seruum te scribere, quia peccatum adulationis est magis quam humilitatis iustificatio honorem uni domino, uni magistro super terram, uni deo debitum homini cuilibet, ne dicam miserrimo peccatori, deferre. sufficit caritas de corde puro et fide non ficta; quod autem abundantius est, a malo est. obsecro te, frater per dominum, ut praesumptionem de te meam spiritu reuelationis inspicias; alioquin et offensam tuam possum uereri de epistola tam loquaci. sed apud caritatem, quae omnia sustinet, ex eo ipso gratia debet augeri, quo fastidium conparari solet, ubi nulla caritas taedium temperat. in dictando enim dum te cogito et totus in te sum, quasi apud praesentem longo interuallo loquar, obliuiscor inpositum finire sermonem.

21. Panem Campanum de cellula nostra tibi pro eulogia misimus, tantum meritis in domino tuis freti, ut plena ad te perferendum sui gratia crederemus; tu licet uberioribus micis a domini mensa iam saturatus sis, dignare et a peccatoribus

17] I Tim. 1, 5. Matth. 5, 37. 21] I Cor. 13, 7.

2 desideratissime *PU* 4 qua *U* 6 uobiscum agere *M* 8 hebreus *U* prophorus *M* 10 imitati *U* 11 tucius (tu ex ti) *L*, totius *O* 12 posthac *v*, posthaec *LMO*, posthec *FPU* 14 caue honorem *FU* 16 peccatore *F* 17 de] et de *LM* puro *L s. l.* 19 releuationis *coni. Sacch.* 20 alioquin *F* 21 eo] te *F* 22 quod *FU* 24 loquor *FPU* 25 obliuisor *F* 26 cellula *Or*, cella *cet.* proeulogiam *O*

acceptum in nomine domini panem in eulogiam uertere. ac ne panis siligineus tibi modum nostrae humilitatis excedere uideretur, misimus testimonialem diuitiarum nostrarum scutellam buxeam; ut apophoreta uoti spiritalis accipies, habiturus
 5 exemplo, si necdum simili argento uteris. quod si nigellatum habes, mitte nobis per ea uascula, quae pueris, filiis nostris, demandauimus. amamus enim uasa fictilia, quia et secundum Adam cognata nobis sunt et domini thesaurum in talibus uasis commissum habemus.

10 22. Praeterea peto, quia summum animi tui ius habere me confido, ut, si necesse fuerit deficientibus a me et libertis et seruis et fratribus tuam curam inpendi, ordinare digneris, qualiter ad nos unum uetus, quod Narbone adhuc nos habere credimus, peruehatur. ne timeas, frater sancte, damnum, si
 15 nos feceris etiam pecuniae debitores. omnes enim nostri a nobis declinauerunt, simul inpii facti sunt, et inimici hominis domestici eius.

VI.

DOMINO FRATRI SANCTO ET VNANIMO AVGVSTINO PAVLINVS ET
 20 THERASIA PECCATORES.

1. Iamdudum, frater in Christo domino mi unanime, ut te in sanctis et piis laboribus tuis nescientem agnoui absen-

8] (II Cor. 4, 7). 15] Ps. 13, 3 et 52, 4. 16] Matth. 10, 36.

1 domine *U* 2 siligineus *L* excidere *PU* 3 nrām *O* 4 apoforita *U*, apoforitam *cet. v*, apophoriturum *Rosw.* accipias *FLMP^a*, suscipias *U* 5 *pr.* si *F add. m. 2* argillam tu habes *conī. Sacch.* 6 per ea] ex ea *uel* terrea *conī. Sacch.* pueris tuis *LM* 8 cognata *Rosw.*, cognita *ω* 10 ius animi tui *FPU* me habere *M* 12 inpendi *LOv*, impendere *M*, impendas et *FPU* ordinare *om. M* 13 narbone *MO* 14 dannum *F* 16 inimici] iniqui *LO* 17 eius] ualeas *add. FP^aU.* — Finit prima ep̃la *FP*, finit ad seuerum epistola 1 *O*.

CFMPUYαγδ fhφ. — incipit ep̃la paulini et therasiae ad augustinum (XVIII *add. φ*) *Γφ*, ep̃la paulini et therasiae ad (sc̃m *add. α*) *αῦ* *αγ*, epistola paulini et therasye ad lypium . . . . . *h*, XXVII. item paulinus et therasia ad *αῦ* *C*, augustino paulinus *FP*, paulini ad augustinum

temque uidi tota mente complexus, alloquio quoque familiari
 atque fraterno per litteras adire properaui. et credo in manu
 et in gratia domini sermonem meum ad te fuisse perlatum;
 sed morante adhuc puero, quem ad te aliosque dilectos aequae
 deo salutandos ante hiemem miseramus, non potuimus ultra
 et officium nostrum suspendere et desiderium sermonis tui
 cupidissimum temperare. scripsimus itaque iterato nunc, si
 priores ad te litterae nostrae peruenire meruerunt, aut primo,
 si illis in manus tuas perueniendi felicitas non fuit.

2. Sed tu, frater spiritalis omnia iudicans, amorem in
 te nostrum ne pendas officio solo aut tempore litterarum.
 dominus enim testis est, qui unus atque idem operatur in
 suis ubique caritatem suam, iam abinde nobis, ex quo te be-
 neficio uenerabilium episcoporum Aurelii et Alypii per tua in
 Manichaeos opera cognouimus, ita inditam dilectionem tuam,
 ut nobis non nouam aliquam amicitiam sumere, sed quasi
 ueterem caritatem resumere uideremur. denique nunc etsi
 sermone, non tamen tamquam et affectu rudes scribimus teque

10] I Cor. 2, 15. 12] I Cor. 12, 1.

XVII. *f*, epla sc̃i paulini ad sc̃m augustinum · III · *M*, item epla paulini
 ad augustinum XVII · *δ*, epistola sancti paulini episcopi ad augustinum
 episcopum in qua rogat ut sibi scribat ad iugem amicitiam conseruandam
 estendens (*sic*) quod plurimum eum uidere desiderat *U*. — 19 domini *Γ*
 sancto fratri *Col.*, fratri *c* unianimo *ΓΥγ* augustino unanimo *f*,
 unianimo *Y* 20 tharasia *c* 21 frater *om.* *δ*, fratri (in *om.*) *f* x̃po dñe
FPU, dño x̃po *δf* mi *om.* *α* unianime *Γγ*, unanimem *Y* ut te]
 uite uel inte *φ¹*, te *M* 22 in *om.* *FPU* nescientem] presentem *f*

2 adire *MYah*, a+dire *φ*, audire *cet.* im *c* 3 et in] et *FPUY*
 4 aliusque dilectus *Y* 5 hymem *f* miseramur *Y¹*, miseratus *C¹* 6 *pr.* et
c s. l. m. 2, uel *M* *post.* et] uel *M* 7 cupidissimo (*u. m.* 2) *Y* temptare
FPU itaque *α s. l.* nunc] nomina *α* 8 luteræ *c* litteræ nostræ
 ad te *h* meruerint *U*, metuerunt *f* 9 facilitas *c* 10 spiritalis *α*,
 spiritaliter *Col.* diiudicans *Y* 11 ne pendas *h*, ne perpendas *M*,
 rependas *Y* officio solo] officiolo *PU*, officio *F* 12 unius *γ* 14 auri-
 lii *Y¹* alippii *F*, alypii *U*, alipii *cet.* 15 manicheos *ω* 16 non
 nunc *δf* amici *Γα sed in Γ spat. rel. uac.* 17 uideamur *FPU* etsi
 nunc *α* 18 sermonem *φ¹* rude *Y*, rodes *φ¹*, uidēs *f* scripsimus *Yγh*
 neque *h*

uicissim in spiritu per interiorem hominem quasi recognoscimus. nec mirum, si et absentes adsumus nobis et ignoti nosmet nouimus, cum unius corporis membra simus, unum habeamus caput, una perfundamur gratia, uno pane uiuamus, una incedamus uia, eadem habitemus domo. denique in omne quod sumus tota spe ac fide qua stamus in praesenti nitimur in futurum; tam in spiritu quam in corpore domini unum sumus, ne simus nihil, si ab uno excidamus.

3. Quantulum ergo est quod absentia corporalis nobis inuidet nostri nisi sane fructum istum, quo pascuntur oculi temporalium expectatores? quamuis ne corporalis quidem gratia temporalis in spiritalibus dici debeat, quibus etiam corporum aeternitatem resurrectio largietur, ut audemus in uirtute Christi et bonitatis dei patris uel indigni praesumere. quare utinam hoc quoque nobis munus adnueret gratia dei per dominum nostrum Iesum Christum, ut etiam in carne faciem tuam uideremus. non solum desideriis nostris magnum conferretur gaudium, sed etiam mentibus lumen adcrederet et ex tua copia locupletaretur inopia nostra. quod quidem et absentibus largiri potes hac praesertim occasione, qua filii nostri unanimes et carissimi nobis in domino Romanus et Agilis, quos ut nos alios tibi commendamus, in nomine domini reuertentur opere

3] Rom. 12, 5; I Cor. 12, 12; I Cor. 10, 17.

1 uicissem *Y*¹ in *om.* *Γαδ* intiore *c* te cognoscimus *f*¹
 2 assumus *MUαδf* nobis *om.* *FPU* 3 nosmet] met *FPU*, nos et *Y*
 unius — l. 5 domo *exh.* *Augustin. ep. 31 (34)* sumus *Cγf* 4 habemus *Y*
 perfundimur (ur *ex* us *m.* 2) *Y*, profundamur *U* uno pane uiuamus
om. *h* 5 in domo *FPUh* in hoīe *c* 6 ac *om.* *FPU* nitimur *M*, et
 nitimur *Y* 7 in *post* tam *om.* *Γ* domini *om.* *U* 8 nescimus *Cc*¹
 nichil *ante* simus *γ s. l. m.* 2 excitamus *c*¹ 9 p̄sentia *h* 11 spectatores
*Yfhφ*¹ ne] nec *CFPU* 12 spiritali *C*, spiritu *M* 13 largiretur *C*,
 largiatur *FPU* audebimus *Ccγφ*, audeamus *FPUh* 14 et *fort. de-*
lendum bonitatis *ΓCγφ*, bonitate *cet.* indignum *φ* quare] cur
FPU 15 minus *f* per iīm xpm dūm nrm *h* 16 uideamus *f*
 17 manum *F* 18 locuplectaretur *U* 19 largire *Y*¹ 20 potest *γ*¹*f*¹
 ac *FPU* que *FPU* unianimes *ΓYγ* 21 in domino *om.* *h* agylis *δ*
 22 alios *ω*, alteros *Col.* comendamus *Y* reuertem *φ*¹, reuertent *δ*
 opera *γ*

caritatis inpleto; in quo tuae caritatis affectu specialiter utantur, rogamus. nosti enim quam celsa promittat altissimus fratri fratrem adiuuanti. per hos, si quo me gratiae quae tibi data est dono remunerari uoles, tuto facies. sunt enim, uelim credas, unum cor et una in domino anima nobiscum. gratia dei tecum, ut est, in aeternum maneat, frater in Christo domino unanime uenerabilis dilectissime et desiderabilis. omnes in Christo sanctos, quales tibi cohaerere non dubium est, a nobis saluta. commenda nos omnibus sanctis, ut tecum pro nobis orare dignentur.

VII.

DOMINO MERITO PRAEDICABILI ET HONORANDO FRATRI ROMANIANO
PAVLINVS ET THERASIA.

1. Pridie quam has daremus reuersis ex Africa fratribus nostris, quorum expectatione nos pendere uidisti, optatissime sanctorum et carissimorum uirorum inde epistolas receperamus, id est Aurelii, Alypii, Augustini, Profuturi, Seueri, iam omnium

2] (Prou. 18, 19). 5] (Act. 4, 32).

1 ut tuae *M* 3 adiuuantem *f*, iuuanti *FPU* 4 data est *om. f* remunerare *MY*, renuntiari *f* uoles] uolo *φ*, uelis *FMPU* toto *Y*¹; 1 cito *add. Y* uelim] uolo *Mφ* 5 et credas *M* et *om. f* nobiscum in domino anima *Col.* 6 domini *MY* domino nostro *f* 7 dilectissime et desiderabilis *om. Y* omnem *Y* in christo *c s. l. m. 2* 8 sanctus *c*¹, sc̃m *Y* quales] in xp̃o *add. FPU* quoherere *C*, choerere *P* dubii *φ*¹ a *om. FPU* 9 nos omnibus—dignentur *om. Y* ut *om. f* 10 dignentur] uale *add. U*, ualeas *add. FP*². — explicit epl̃a paulini et therasiae ad augustinum *Γφ*

CFMPUacyδfhφ. — XXX. paulinus et therasia romaniano *C*, incipit (*om. αh*) epl̃a paulini et therasię ad romanianum *αγh*, paulinus et therasia ad romanianum *XX f*, incipit epl̃a (epl̃a *om. φ*) eorundem ad romanianum (*XXXII add. φ*) *Γφ*, romaniano paulinus *P*, epl̃a (sc̃i *add. M*) paulini ad romanianum *VII. (XX. δ) Mδ*, epistola sc̃i paulini episcopi ad romanianum: ubi de acceptis epistolis a quam pluribus episcopis africanis gratulantibus ei super beato augustino quod euectus fuerit ad yponensem episcopatum plurimum et ipse congaudet et letatur *U*st 12 praecabili (*st m. 2*) *φ* et *om. f* honorato *h* 13 paulus *γ* et] e *C* theresia *γ*¹ 14 affrica *ΓUδfh* 17 alipii *cod. plurimi*

pariter episcoporum. ergo tot sanctorum talium recentissimis sermonibus gratulantes properauimus ad te nostram referre laetitiam, ut tibi quoque expectatum in peregrinatione sollicita gaudium festiuissimis conferremus indiciis. si forte eadem de
 5 uenerabilibus et amantissimis uiris per aliarum aduentus nauium conperisti, per nos etiam repetita accipe et quasi renouata hilaritate rursus exulta. quod si primus hic a nobis tibi nuntius ueniet, gratulare tantam nobis in tua patria caritatem Christo donante partam, ut quicquid illic diuina prouidentia gerat
 10 mirabilis semper, ut scriptum est, in sanctis suis uel primi uel cum primis sciamus.

2. Non autem tantum hoc scribimus gratulandum, quod episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc dei curam meruerint Africanæ ecclesiae, ut uerba caelestia Augustini
 15 ore perciperent, qui ad maiorem dominici muneris gratiam nouo more prouectus ita consecratus est, ut non succederet in cathedra episcopo, sed accederet. nam incolumi Valerio Hipponiensis ecclesiae coepiscopus Augustinus est. et ille beatus senex, cui purissimam mentem nulla umquam liuentis in-
 20 uidiae macula suffudit, dignos sui cordis pace nunc ab altissimo

10] Ps. 67, 36.

1 pater *F* tot] ut *h* 2 nostram ad te referre *M* 3 ut] alit ut *δ* ibi *f* 4 festinissimis *δ*, festissimis *α*, festiuis *f* conferamus *Mq*, sumas *f* iuditiis *φ*¹ post indiciis repetit *δ*: ut ibi—festiuissim' indiciis forte] uero forsitan *M* 5 nauium ex namuiri *C m. 2* 7 tibi hic a nobis *FPU*, a nobis hic tibi *f* 8 ueniat *U* tantum *αh*¹, tanta *c* uobis *α* 9 partam *CPcγ*, partem *F*, portam *U*, paratam *ΓMαδfφ*, partitam *h* quicquid *CMhφ*, quod *c*, quid *cet.* 12 hoc tantum *α*, hoc *FPU* scripsimus *C* 13 augustinus *c s. l. m. 2* hoc quod *C*, om. *φ* curam dei *h* 14 meruit *γh* africanæ *ΓCUcδf*, in (in om. *γ*) affricana *γh* ecclesia *γh* caelestis (regni *add. m. 2*) *c* 15 perceperint *FP*, perceperunt *U*, perciperet *h* qui ad] quia *FPU* domini *f* gloriam *f* 16 nouo more] ñ uomere *Γα* profectus *Γα* non in *ras. α* succederit *F* 17 accederit *FP* incolomi *γφ*¹ 18 hipponiensis *CMchφ*, ipponiensis *Γδ*, hipponensis *Fγ*, hypponensis *P*, ypponensis *Uf*, yppouiensis *α* episcopus *FPU*, episcopo *M*, episcopo coepiscopus *Rosw.* est] est consecratus *U*, coepiscopus factus est *M* et] ut *FPU* beatissimus *M* 19 cuius *M* pu-rissimam *φ* libentis *Γ¹c*, luentis *h* 20 dignus *F*

fructus capit, ut quem successorem sacerdotii sui simpliciter optabat hunc mereatur tenere collegam. credine hoc potuit, antequam fieret? sed in hoc quoque omnipotentis opere dici euangelicum illud potest: hominibus haec ardua, apud deum autem omnia possibilis. exulemus itaque et laetemur in eo qui facit mirabilia solus, et qui facit unanimis habitare in domo, quoniam ipse respexit humilitatem nostram et uisitauit in bono plebem suam, qui erexit cornu in domo Dauid pueri sui et nunc exaltauit cornu ecclesiae suae in electis suis, ut cornua peccatorum, sicut per prophetam spondet, hoc est Donatistarum Manichaeorumque confringat. 10

3. Vtinam haec nunc domini tuba, qua per Augustinum intonat, filii nostri Licentii pulset auditus, sed ut illa audiat aure, qua Christus ingreditur, de qua non rapit dei semen inimicus! tunc uere sibi summus Christi pontifex Augustinus uidebitur, quia tunc se et exauditum sentiet ab excelso, si quem tibi dignum genuit in litteris hunc et sibi digne filium pariat in Christo. nam et nunc, uelim credas, flagrantissima de ipso nobis sollicitudine scripsit. credimus in omnipotente Christo, quod adolescentis nostri uotis carnalibus spiritualia Augustini uota praeualeant. uincetur uel inuitus, mihi crede, uincetur piissimi parentis fide, ne mala uictoria uincat, si ma-

4] Matth. 19, 26; Marc. 10, 27; Luc. 18, 27. 6] Ps. 71, 18. Ps. 67, 7 sec. Psalt. Rom. 8] Luc. 1, 69. 10] (Ps. 74, 11). 14] (Matth. 13, 4; Marc. 4, 4; Luc. 8, 5).

1 fructos *P* 2 potuit hoc *h* 3 an ūquam *γh* (*sed h s. l. m. 2: † antequam*) fieret (et *m. 2*) *C* 4 euangelium *f* 5 et letemur *ex* ede-
temur *c m. 2* 7 habitare] habere *γ* ^{domo} domino *δ* ipse *om. h* 8 nostram *om. δf* uisitabit *c* cornu] salutis *add. M* 10 lectis *c*¹, ecclesiis *h* ut] in *U* per *om. f*, *add. s. l. m. 2 c* propheta *f* 11 spondit *αc*, spondit *ΓFPUγ* est *om. f* constringat *f*¹ 12 hoc *U* nunc *om. M* quae *C* 13 licenti *c*¹ audiat *om. c* 14 dei] de *U* 15 sibi *om. FPU* pontifex *xpi c*¹*h* 16 et *om. Uh, in ras. α* 17 tibi] se *FPU* dignum *M* 18 nam — *l. 20* Christo *bis exh. U* 19 credimus *om. FPU* omnipotentem *xpm CMφ* 20 quod in *h* adulescentis *c*, adulescentes *FP*, adulescentes *U* spiritualia *Cα* 21 aug *c*, augustina *α* uota Augustini *Col.* inuitis *FU*, inuictus *φ* 22 uincetur crede *C* ne] non *FPU* mulauerit *φ*¹

luerit in perniciem suam uincere quam pro salute superari.
 ne uacuum fraternae humanitatis officium uideretur, de buc-
 cellato Christianae expeditionis, in cuius procinctu cotidie ad
 frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter et
 5 filio nostro Licentio misimus; non enim potuimus a benedic-
 tione secernere quem cupimus eadem nobis gratia penitus an-
 nectere. paucis tamen et ad ipsum loquamur, ne neget sibi
 scriptum quod de se tibi scriptum est; Aeschino enim di-
 citur quod audit Micio. sed quid alienis loquar, cum de
 10 proprio cuncta possimus et aliena loqui non soleat esse sani
 capitis, quo dei gratia sano et saluo sumus quibus caput
 Christus est? incolumem te aetate quam plurima et beatum
 semper cum tota domo tua, ut cupimus, habeamus in Christo,
 domine frater merito honorandissime et desiderantissime.

[VIII.]

[LICENTIO CARISSIMO FILIO PAVLINVS.]

1. Audi ergo, fili, legem patris tui id est fidem Augustini
 et noli repellere consilia matris tuae, quod aequae nomen in

8] Terent. Adelph. us. 96 sq. 17] (Prou. 1, 8).

1 pernitiam *P* 2 de** (bu *eras.*) γ buccellato *C*, buccellato *FPUC*,
 buccellato *Mq*, buccellato $\Gamma\alpha\gamma\delta f h$ 3 expeditionis γ procinctu *U*, pro-
 cinctum α 4 tibi pariter nostro *add. in mg. F* pariter] partem *f* et
 filio *om. FPU* 5 nostro] tuo *in ras. a* misimus *post* panes *l. 4 ponit h*
 potuimus enim *FPU* a — cupimus *om. c* 6 discernere *M* eodem γ
 8 scriptum esse *FPU* 8 est *om. FPU* echino α 9 micio $\alpha c \gamma q$, initio
CUf, initio *cet.* quid $\Gamma c \gamma \delta f h$, quid de *cet. (sed de in ras. a)* uel
 cum *C* 10 possumus *f* 11 quo *FPUCf*, quod *cet.* 12 est xps est
F, est Christus *Col.* incolomem γq^1 , incolu^m *Cc^2*, incolumen *P*, in-
 colu^m *c^1* 13 cum tota domo habeamus et (ut *F*) cupimus *FPU*, ha-
 beamus et cupimus cum toto domu tua *M* 14 donine Γ , dño α ho-
 norantissime (e *ex e q*) *CMδh q*, honoratissime *f* desideratissime *PU*

CFMPUacyδfh q. — eiusdem ad licentium · VIII · prosa et uersibus
M, epistola sancti paulini ad licentium, ubi eum plurimum hortatur
 ad audiendum et opere complendum doctrinam et disciplinam beati augu-
 stini episcopi et suam; et quod musicis strumentis quibus multum deditus

te Augustini pietas iure sibi uindicat, qui te tantillum sinu gestauit suo et a paruulis primo lacte sapientiae saecularis inbutum nunc etiam spiritalibus lactare et enutrire domino gestit uberibus, quoniam te adultum aetate corporea in spiritalibus adhuc cunabulis uagientem uidet, adhuc infantem uerbo dei, uixdum in Christo primis passibus et uestigio titubante repentem, si tamen Augustini doctrina tamquam manus matris et ulna nutricis instabilem regat paruulum. quem si audias et sequaris, ut rursum te sermone Salomonis adliciam, fili, coronam accipies gratiarum tuo uertici. et tunc uere eris ille non phantasmate somniatus, sed ab ipsa ueritate formatus consul et pontifex uacuas imagines falsi operis implente Christo solidis suae operationis effectibus. uere enim pontifex et uere consul Licentius erit, si Augustini uestigiis, propheticeis et apostolicis disciplinis, ut sacrato beatus Elisaeus Eliae, ut inlustri apostolo Timotheus adolescens, adhaereas indiuulso per

9] Prou. 1, 9 sec. 70. 15] (IV. Reg. 2, 1).

peruacabat tamquam rebus uanis et inutilibus omnino reiectis ad summi artificis dei armonica facta contemplanda consurgat, ubi etiam in fine eiusdem epistolae plurimos et peregregios uersus adnectit et in ipsis consummat epistolam *U*, ad licentium α ; *antecedentem epistulam sine inscriptione excipit octaua in CFPcyδfhφ Col. nisi quod P m. 2 in mg. add.*: epistola sancti paulini ad licentium. — 16 licentio carissimo filio Paulinus *FPU*, *om. cet.* 17 ergo *om. FP³U* fides f^1 18 et noli— *p. 46, l. 1* augustini *om. M* nomina *FU*

1 iure] in te *M* uendicat *FMPUf²h*, uendicare f^1 sinum *U* 2 singularis γ 3 spiritalibus *CFcδ* laetare *in ras. C* 4 quoniam] quam δ te *F²s. l.* adulta *FPU* corpora γ spiritalibus *Fα* 5 adhuc cunabulis *om. γ* *alt.* adhuc *om. c* uidit γ 6 uix] ut *f* passionibus *FPUφ¹* titubantem *C* 7 reppentem δ , repentem *FPU* doctrinam δ^1 tamque Γ^1 munus *ICFPUCγδ*, minus φ^1 8 ulua *f* si *om. f* 9 rursus α Salomonis] sermonis *C* allicc**am (ci *ex* ct) δ filii *Uf* 10 uertici tuo *h* uertice φ 11 fantasmate *IFUγδh* 12 uacua *FPU* imaginis *PU*, ymaginis *F* falsis operibus implentem *FPU* 13 affectibus (a *in ras. F*) *Fc* 14 et *om. γh* 15 sacrato] s $\bar{c}$ o *M* beatus *om. h* helisaeus *Cf*, heliseus *MPAcγδhφ*, helizeus *F* heliae *IC Macγδh*, haeliae φ , helie *FPUf* 16 thimoteus *FPU* adulescens *c*, adholescens *C* adhereat *Γα* indiuiso *C*

itinera diuina comitatu, ut et sacerdotium corde perfecto discas mereri et populis ad salutem magistro ore consulere.

2. Sat hoc monitis et hortatui. modico enim sermone et labore te arbitror, mi Licenti, ad Christum posse incitari, iam
 5 a pueris ad studia ueritatis et sapientiae, quod utrumque uere Christus est, et omnis boni summum bonum uenerabilis Augustini spiritu et ore flammatum. qui si parum apud te pro te ualuit, quid ego tanto interuallo posterior et omnium illius opum pauper efficiam? sed quia et illius facultatis potentia et
 10 tui ingenii humanitate confisus pleniora atque maiora in te spero elaborata quam elaboranda, ausus sum hiscere duplici gratia, ut et illi uiro debita caritate compararer in sollicitudine tui et inter eos qui salutem tum diligunt uel contestato numerarer affectu. nam effectus in tui perfectione palmam Augustino
 15 potissimum destinatam scio.

3. Vereor, fili, ne aures tuas asperitate temerarii sermonis offenderim et per aures animo etiam tuo taedii mei uulnus intulerim. sed in mentem uenit epistolae tuae, qua te musicis familiarem modis intellexi. a quo studio ego aevi quondam
 20 tui non abhorruui. itaque mihi ad tuam mentem, si in aliquo exulcerassem, deliniendam remedium litteras tuas recordatus

18] Quaest. gramm. cod. Bobiensis, Hagen Anecd. Helu. p. 173, 4: sed in mentem uenit epistolae tuae

1 ut om. γ , ad Γ ut ad (om. et) δ perfecta ($^{\circ}$ m. 2) φ discat $\Gamma\alpha$
 2 populi f magistri h consulueris F , consuleris PU 3 sat est $CMh\varphi^2$,
 satem (uel sateni) φ^1 , ad FPU hortatui c et labore te om. FPU
 5 puero M 6 christus est ω , est Christus Col . sūnū α bonum om. $\alpha\gamma h$
 7 spiriti U qui si] quasi FPU , quis γ 8 ergo γ in tanto FPU
 9 operum C illis C^1 potentiam FPU 10 tui om. FPU , tu c
 11 quam eleboranda c , que laboranda FPU uisus FU hiscere] in-
 scire U , instare F 12 uiros c^1 , uero FPU deuita γh , de uita et
 $CM\varphi$, dubita U , deuincta *Rosw.* compararet c , compareret f solli-
 citatione (tatione in *mg. m. rec.*) C 13 contestatu U 14 nam affectus CF
 $PU\delta f$ per affectionem γ 16 filii U temerarii om. FPU 17 per
 om. γ tedii $\Gamma FMPUch\varphi$ 18 ueniat f epistola tua $ah\varphi^2$, epistolae
 tuae memoria M , epistole tue ratio δf 19 a] e γ quondam aevi U ,
 aevi quodam $C\gamma\varphi^1$ 21 deleniendam Γc , diliniendam δ

repperi, ut te ad dominum harmoniae omniformis artificem modulamine carminis euocarem. quaeso te, ut aure audias neque causam salutis tuae in uerbis meis spernas, sed piam curam et mentem paternam etiam in despiciendis sermonibus libenter accipias, quibus insitum Christi nomen, quod est super omne nomen, hanc debere uenerationem facit, ut non possit a credente contemni.

- Quare age rumpe moras et uincla tenacia saeculi
 Nec metuas placidi mite iugum domini.
 Pulchra quidem sed mira uagis praesentia rerum
 Mentibus, at sapiens non stupet ista animus.
 5 Nunc te sollicitat uariis malesuada figuris
 Heu! ualidos etiam uertere Roma potens.
 Sed tibi, nate, precor, semper pater Augustinus
 Occurset cunctas urbis ad inlecebras.
 Illum tanta inter fragilis discrimina uitae
 10 Aspiciens et habens pectore tutus eris.
 Hoc tamen et repetens iterumque iterumque monebo,
 Vt fugias durae lubrica militiae.
 Blandum nomen honos, mala seruitus, exitus aeger,
 Quem nunc uelle iuuat, mox uoluisse piget.
 15 Scandere celsa iuuat, tremor est descendere celsis.
 Si titubes, summa peius ab arce cades.

5] Phil. 2, 9. us. 1] (Verg. Aen. IV 569; Georg. IV 412). us. 11] (Verg. Aen. III 436).

1 hoc repperi *FPUC* ^dadñō *P*, a dñō *U*, ad dñōⁱ *F* armoniae *ΓC*
Macγδhφ, armoniam *FPU* modulamini *FU*, modulamini^s *P* 2 euo-
 caremus *φ* audias aure *γh* 4 at *ex* ad *γ* et] et te *FPU* dispi-
 ciendis *cγ* 5 accipe *FPU* supra *CFMPUφ* 6 omnem *Cc* ne pos-
 sint *f* 7 contempni *CMcγδhφ*; continuatur consequenti *add. F m. 1*
us. 2 ne *f* mitte *Pc*, miete *U*, mitem *φ*¹ 3 pulchra] plura *U* et
 mira ^{nda}(et in ras.) *M* 4 at] ut *c*, ad *γ* 5 male suasa *δfφ* 6 ualidus
 (u in i corr. m. 2) *γ* 7 agustinus *c* 8 occursit *γ*¹, occurrat *FPUh* cu-
 netas *C*, om. *h* 9 inter tanta *αh* 10 apiciens *U* 11 *pr.* iterumque]
 iterum (c s. l. m. 2) *αcfh* 12 ut] et *c* ludicra *h* 13 blande *γh* honos]
 bonus *γ* male *φ*¹ 14 nunc] nec *h* piger *C* 16 cadis *Γαδf*, rues *h*

- Nunc tibi falsa placent bona, nunc rapit omnibus auris
 Ambitus et uitreo fert caua fama sinu?
 Ast ubi te magno damnosus cinxerit emptus
 20 Balteus et sterilis fregerit inde labor,
 Serus et in cassum spes accusabis inanes
 Et modo quae nectis rumpere uincla uoles.
 Tunc reminisceris frustra patris Augustini
 Contempsisse dolens ueridicos monitus.
 25 Quare si sapiens et si pius es, puer, audi
 Et cape uerba patrum consiliumque senum.
 „Quid retrahis fera colla iugo? mea sarcina leuis,
 Suaue iugum“ Christi est uox pia, crede deo
 Et caput adde iugis, da mollibus ora capistris
 30 Demissosque leui subde humeros oneri.
 Nunc potes hoc, dum liber agis, dum nulla retentant
 Vincula, nulla tori cura nec altus honor.
 Haec bona libertas Christo seruire et in ipso
 Omnibus esse supra. non dominis hominum,
 35 Non uitiiis seruit, non regibus ille superbis
 Tantum qui Christo se dederit domino.
 Nec tibi nobilitas uideatur libera, quam nunc
 Sublimem attonita conspicias urbe uehi,
 Quam cernis tanta sibi libertate uideri,
 40 Vt dedignetur flectere colla deo.
 Multis ille miser mortalibus et quoque seruis

28] (Matth. 11, 30). 29] (Verg. Georg. III 188). 41] (Hor. C. I 24, 9).

17 tunc *f* 18 fert caua] te fere *f* sunu *U* 19 ast *ex* est *M m.*
rec. emptus *scripsi*, emptor *P*, estu *M*, estu *Ch φ²*, esto *φ¹*, emto *cel.*
 20 et] eta *φ¹* 21 incasum *φ¹* accusabi**s *δ* 22 et *in ras.* *γ*
 uectis *f*, noctis *c* rompere *P* 23 pautris *U* 24 ueredicos *γ φ¹* 27 qui *f*
 qui detrahis *γ* cola *FP* me *γ φ* lenis *Mfh φ* 28 credo *ex* sacra
Γ m. 2 30 dimissosque *Γc γ φ*, dimisos *Cδ*, demissoque *U* et sub
 de *δ* humeras *φ¹*, umeros *C*, humeris *γ* honeri *Γc φ¹* 31 libet
 ages (es *in ras.*) *f* 32 thori *ΓFMPU αfh φ²* onor *C* 34 esse] es *γ*
 35 non uitiiis] conuitiis *α* *post.* non] nunc *FPU* superbus *δ* 36 qui
 tantum *M* 37 quem *M* 38 sublimen *F*, sullimen *α* 39 quem *c*
 liberate uideri* (m *eras.*) *δ* 41 ille] is *α* miser] liber *α* et] ē *γ*
 seruus *γ*

- Seruit et ancillas, ut dominantur, emit.
 Norunt eunuchos et magna palatia passi
 Et quisquis Romam sponte miser patitur,
 45 Quanto sudoris pretio damnoque decoris
 Constet ibi chlamydis, hic honor officii.
 Nec tamen ipse potens, qui celsior omnibus esse
 Emerit, ut nulli seruiat, adsequitur.
 Cum bene se tota dominum iactauerit urbe,
 50 Seruit daemoniis, si simulacra colit.
 Pro dolor! hos propter remoraris in urbe, Licenti,
 Et regnum Christi spernis, ut his placeas?
 Hos uocitas dominos, curua et ceruice salutas,
 Quos ligni seruos conspicias et lapidis?
 55 Nomine diuino argentum uenerantur et aurum,
 Religio est quod amat morbus auaritiae.
 Imprecor hos ut amet qui non amat Augustinum,
 Non colat et Christum cui placet hos colere.
 Inde ait ipse deus dominis non posse duobus
 60 Seruiri, quoniam mens placet una deo.
 Vna fides, deus unus et unicus e patre Christus,
 Haud duplex uni seruitus est domino.
 Quanta etenim caelo ac terris distantia, tanta est
 Caesaris et Christi rebus et imperiis.
 65 Tollere humo, sed nunc dum spiritus hos regit artus,
 Mente polum penetra, nil mora carnis obest.
 Corporeis iam nunc morere actibus et bona uitae

59] Matth. 6, 24. 61] Eph. 4, 5. 65] (Verg. Aen. IV 336).

42 dominantur *Ma*f, dominetur *cet*. 43 eunuchus et *FU*, eunuchi, sed *f*, eunuchi et *h* magra *C* passim *f* 45 decori *con*i. *Sacch*. 46 tibi *F* clamidis *ω* honore refici *γ* 50 seruit *ex* ser *φ* *m*. 2 daemoniis *φ*, demoniis *Cach* si] et *c* *s. l. m. 2*, ac *h* 51 proh *FMPU**f**φ*² os *c* remearis *γ* 52 spernis *c* *s. l. m. 2* 53 domino *FPU* et *om. γh* 55 numine *f* 56 quod amat] quedam at *αδ**f* morbi *C* 57 hos ut] hec sibi *FPU* ut amet *c* *s. l. m. 2* amat] amet *f*, amant *γ* 58 quo latet *φ*¹ 59 unde *Ma*f dominus *f*¹ 60 seruire *FPU**φ* mens *om. c* 61 ex *Mh*, a *FPU**f*, ē *γ* pater *γ* 62 haut *Uh*, aut *GFP**γ**φ*¹ uni] dñi *γ* 63 enim *FP* ac] a *FPU*, et *α* 66 nil hora *γh**φ*¹, nichil ora *C* abest *γ* 67 nunc] non *h*, ñ *γ* merere *Γ*¹

- Caelestis liquido praemeditare animo.
 Spiritus es, quamquam tenearis corpore, si nunc
 70 Mente pia uictor carnis opus perimas.
 Haec tibi, care puer, fido compulsus amore
 Scripsi; si recipis, suscipiere deo.
 Crede Augustinum tibi nunc in me geminatum,
 Sume duos una cum pietate patres.
 75 Spernimur, abstraheris maiore dolore duobus.
 Audimur, pignus dulce duobus eris.
 In te laeta patrum sudauit cura duorum,
 Et tibi magnus honos laetificasse duos.
 Sed me Augustino cum copulo, non meritorum
 80 Iacto parem, solo comparo amore tui.
 Nam quid ego adfundam rorans tibi paupere riuo?
 Me praeter gemino flumine prolueris:
 Frater Alypius est Augustinusque magister,
 Sanguinis hic consors, hic sator ingenii.
 85 Tanto fratre uales et praeceptore, Licenti,
 Et dubitas pennis talibus astra sequi?
 Quicquid agas — nam te nec speret mundus amicum —
 Non daberis terrae debita Christo anima.
 Tu thalamos licet et celsos mediteris honores
 90 Nunc, olim domino resituere tuo.
 Credo unum uincant iusti duo peccatorem
 Et tua fraternae uota preces abigent.
 Ergo redi; qua uoce parens, qua sanguine frater,
 Ambo sacerdotes te remeare iubent.
 95 Ad tua te retrahunt, nam nunc aliena petessis;

69 est *IFUcyh* φ^1 70 premas γ 71 fide γ 72 recepis δ^1 sus-
 cipere *c* 74 compietate *F* 75 abstraeris *Cc* φ , abstrahere γh 77 su-
 dabit *FPUc* 78 et] est *M* onos Γ , honus γ , honor *C* 79 concopulo
FPUf 80 ^{com} par* (o *eras.*) φ , cumparo γ tuo *FPU* 81 effundam
Pa, infundam *M* rorem *M* φ^2 pauperiorem (riuo *om.*) *M* φ^2 , pauperio φ^1
 82 a gemino φ^1 83 alippius *U*, alipius *cet.* 84 consor Γ saltor *U*
 86 pinnis *c* asta γ 87 iam te non *M* sperat γh mundum *C*
 91 crede δf uicent φ^1 92 tua] tu γ ambigent *C* 93 redi] reli *c*,
 credi φ^1 , quia—quia *f* 95 petessis *c* φ^1 , petissis Γ , petisses $\gamma \delta f$, pete-
 scis *M*, petescis φ *m.* 2, petisses *h*, petisti *CFPUa*

- Haec mage, quae retinent regna tui, tua sunt.
 Haec repete, his inhia; externis ne contere tempus.
 Si tua nolueris, quisquam aliena dabit?
 Non eris ipse tuus, missusque per extera longe
 100 Sensibus heu! proprii pectoris exul ages.
 Sollicitum satis haec nato cecinisse parentem,
 Dum tibi quae mihimet uel uolo uel metuo.
 Haec tibi, si recipis, feret olim pagina uitam;
 Si renuis, eadem haec pagina testis erit.
 105 Incolumem mihi te, fili carissime, Christus
 Annuat et seruum det sibi perpetuo.
 Viue precor, sed uiue deo; nam uiuere mundo
 Mortis opus, uiua est uiuere uita deo.

VIII.

SANCTO ET VERE VNANIMO ET MERITO DILECTISSIMO AMANDO
 PAVLINVS.

1. Quantum intellego, quod tibi in aurem loquor tu supra
 tectum praedicas, quandoquidem dum me nimium diligis et
 nimium tibi de fratre inepto places, etiam sancti ac uenera-
 bilis nobis communis patris auribus insinuare non dubitas et

4] (Matth. 10, 27; Luc. 12, 3).

96 quo *U* tua] tria *FU*, ta^a (^a m. 2) *c* sint *γh* 97 repeto *Uf*
 haesternis *c* nec *Mf* 98 uolueris *U* dabit *C* 99 perextra *c*, pe-
 destera *F* 100 eu *C¹c* agis *U* 101 satis est *M*, sacris *U* haec noto
Γ¹, nato haec *M* 103 respicis *γ* foret *F* uita *C* 104 rennuis
γc¹φ¹, renuas *f* haec *om. γh* 105 incolum^u *Cc* te mihi *γ*, michimet *M*
 filii *U* 107 sed] et *U* uiuer *C¹* 108 uiua] uera *Mc²δφ²*, uiuat *φ¹*,
 uia *γ* deo] amen *add. U*. — finit ep̃la b̃i paulini ad licentium *M*, ex-
 plicit ep̃la paulini et therasiae ad romanianum *Γφ*, explicit liber quintus
 epistolarum meropii paulini uiri illustrissimi episcopi nolani *U*

FLMPOU. — incipit eiusdem XVIII ad eundem *F*, item epistola
 eiusdem ad eundem XV: *L*, ad eundem amandum XXIII: *M*, incipit ad
 eundem III: *O*, Ad eundem III: *P*, epistola sancti paulini episcopi ad
 amandum presbiterum ubi de humilitate cordis et de salubribus disci-
 plinis imitandis bene et multa prosequitur *U*. — 2 unianimo *LMO* 6 tibi
om. F 7 et] etiam *exp. M*

insipientiae meae temeritatem, qua te magis audeo quam illum in uerbis meis contemnere. nam unde me idoneum putaret ille, a quo aliquid spiritu suo dignum in litteris desideraret, nisi tu illi persuasisses, affectu magis quam iudicio ita sentiens, 5 meum quoque os a domino inter ora mutorum et infantium, de quibus laudem perficit omnipotens, fuisse reseratum? iubet ergo me sibi sermonem spiritali hoc est suo sale conditum promere; meminit enim quod me uerbi sui sale adperserit. neque cessat id facere; nam omnes mihi litterae illius spiritalia 10 condimenta sunt. est enim et ipse sal terrae, uiuidum referens apostolicae doctrinae saporem; sed uereor ne salem eius insulso corde non duxerim, nec sentiat in quo condiatur, ut domini suauitatem sapiat, sensus meus, si in eo Delphini sapor euanescere et uigor potuit hebetari.

15 2. Quis me dicentem excitauit: leo est in uiis, in plateis autem homicidae? non apud mysticae studio, non formicae sollertis exemplo ad prouidentiam uitae et utilitatis operam suscitatur; sed modicum dormimus, modicum uero dormitamus, modicum autem manibus conplectimur pectus, et interea nobis 20 inopia tamquam bonus cursor occurrit; et ille diues qui pauper factus est, ut nos uere egenos sua paupertate ditaret, uidens nos in nostra egestate durantes merito proclamauit: quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? sed utinam uel dum haec loquimur, ipso 25 conscientiae nostrae iudicio et proprii sermonis querimonia

5] (Sap. 10, 21; Ps. 8, 3). 7] (Col. 4, 6). 10] Matth. 5, 13; Marc. 9, 49. 12] (Luc. 14, 34). 15] Prou. 22, 13 et 26, 13. 16] (Prou. 6, 6 et 30, 25). 18] (Prou. 6, 10 et 24, 33. 34). 20] II Cor. 8, 9. 23] Ps. 29, 10.

1 quam *F*¹ 4 persuasisses *F* indicio *FLP*, inditio *U* senties *FOPU* 5 a domino *om. M* 6 laudem suam *v* 9 nec *F* 10 sal] sub *O* 12 dixerim *LM* sentiat] sitiam *coni. Sacch.* 13 delfini *LMO*, dalphini *FPU* 14 ebetari *FLPU add. L m. 1 in mg.*: hic uidetur deesse de hac epistola multum, quia continuatio pene nulla est; *add. M in mg. m. 1*: hic multum uidetur deesse de hac epistola quia continuatio non satis apta est. 15 quis autem excitabit me dicentem *M* 18 dormimus *U* domitamus *F* 22 preclamauit *O* 23 discendo *FPU*

excitaremur, ut uel sero possimus dicere: nunc coepimus, haec mutatio dexteræ excelsi; sed uentres pigri sumus, et idcirco adhaeret pauimento anima nostra, quamuis iam dudum ei dixeritis: erige te a mortuis, ut adtingas Christum. quem quidem dominum interuentu fidei uestrae per gratiae sacramentum inposuistis in nauculam cordis nostri. sed quia somno inertiae nostrae obdormiuit in nobis, opus est ut eum excitetis, ut adsurgat in excitationem animae nostrae, inperet silentium turbidis cogitationum terrestrium flatibus et sensuum nostrorum fluctus uerbi sui pace componat, ut fiat in corde nostro casta tranquillitas, et spiritu ueritatis gubernatore ac dei uerbo remige dirigamur ad portum uoluntatis nostrae.

3. Nam quae est expectatio nostra, nisi dominus Iesus, qui potens est saluos facere nos a pusillo animo et tempestate et adnuere orationibus uestris, ne fiat fuga nostra hieme aut sabbato, hoc est in otio spiritualium negotiorum et bonorum operum sterilitate? sabbatum enim otiosum est et hiems nuda nascentium. itaque si non carnali obseruantia sed spiritali abstinentes nos ab omni opere seruili, quod est uita peccati, cui deditus uere seruus est et in domo non manet, agimus sabbatum, non illud quod non sustinet anima domini, sed illud, in quo dei requies est, qui in humilitrementum famulorum corde requiescit: nec hiberna tempestas fugam nostram opprimet et quasi frigore pigros pedes ab euadendi libertate retinebit, si spe gaudentes et spiritu feruentes non contractis auaritiae gelu manibus sed apertis refrigerio misericordiae furtius ille nos horae nouissimae super-

1] Ps. 76, 11. 2] Tit. 1, 12. 3] Ps. 118, 25. 4] Eph. 5, 14. 6] (Matth. 8, 23). 12] (Ps. 106, 30). 13] Ps. 38, 8. 14] Ps. 54, 9. 15] Matth. 24, 20; Marc. 13, 18. 20] Ioh. 8, 35. 21] (Es. 1, 13). 22] (Es. 66, 2). 25] Rom. 12, 11. 27] (Luc. 21, 34).

1 excitarentur *O*¹ possemus *LM* 2 uentres r, uentris *ω* 8 exsurgat *F* 9 terrestium *F* 14 iesus *om.* *L* 15 uestris *om.* *M* 16 aut] uel *FM* sabbatum *F*¹ in otio] negotio *U* spiritualium *F* 18 hyemps *P* nascentium] fructuum *M* si non] non sine *F* 19 abstinentes nos] abstinemus *coni.* *Sacch.* 24 opprimet *M*², opprimit *cel.* 25 gaudentes gaudentes *P* et *om.* *M* 27 furtiuos *U*, furtiuis *F*, fortiuos *P*

uentus inueniat opertos atque uestitos salutaribus operum fidelium tegumentis, ut possimus subsistere ante faciem frigoris eius, qui nos ideo nunc in timore praecepti sui uult effici praeeparatos, ut in die irae inueniat absolueudos.

5 4. Fauete nunc igitur et orate, ut adprehendamus in quo adprehensi sumus, et extendentes nos ad brauium supernae uocationis obliuiscamur quae retro sunt, positaque in aratro crucis manu mentis non sulcata respiciam, sed sulcanda prouideam, donec perueniamus ad montes, in quibus leuauimus
10 oculos nostros, ut inde nobis a domino ueniat auxilium, qui est mirabilis in sanctis suis, qui sunt montes dei, in quos bona fidelis animae operatione prouehemur. si enim in uia ueritatis, quae est inpolluta, digne ambulemus, tunc ipse dominus, qui est uia et ueritas, perficiet pedes nostros
15 sicut cerui et super excelsa statuet nos. montes enim, inquit, excelsi ceruis, et petra refugium erinaceis, quia si super iniquitatem alacritate ceruorum fugiamus Nebroth uenatorem, qui, ut scriptura designat, contra dominum uenator fuit, et cooperante Christo piis actibus adscendamus ex-
20 celsa uirtutum per doctrinas prophetarum et apostolorum, qui sunt montes dei, montes illi uberes: tunc uelut de rupe praecelsa despicientes uanas praetereuntis mundi figuras in exultationis uoce cantabimus: exaltabo te, domine, quoniam ab insurgentibus in me exaltasti me, et super inimicos
25 meos despexit oculus meus. ex hac autem celsitudine montium informati ad humilitatem cordis et salubribus disciplinis

1] (II Cor. 5, 3). 2] Ps. 147, 17. 5] (Phil. 3, 12). 7] (Luc. 9, 62). 9] Ps. 120, 1. 11] Ps. 67, 36. 12] (Ps. 17, 31). 14] Ioh. 14, 6. 15] Ps. 17, 34. 16] Ps. 103, 18. 18] Gen. 10, 9. 21] (Ps. 67, 16). 23] Ps. 29, 2; 17, 49; 53, 9.

1 fidelium operum *M* 2 tegmentis *FPU*, tegimentis *L¹O* sustinere *U*, sustinere *Lebrun* 7 arato *FU* 8 respiciamus *LM* prouideamus *LM* 9 in quos *v* 10 a domino nobis *F* 12 operationem *O* 14 perficiet *U* 16 erinaceis *v*, erinaciis *M*, erinatiis *cet.* 17 quasi *FPU* nebroth *FOP*, nēbroth *L*, nembroth *M* 19 fuit *Ov*, erat *M*, *om. cet.* 20 apostolorum et prophetarum *M* 21 dei montes *om. M* uelut *LM*, uel *cet.* precelse *O* 22 despicientis *FU*, despiciendis *O* exaltationis *FPU* 23 cantauimus *PU* 25 meos *om. U*

uelut spinis nostra undique membra muniti, efficiemur ut erinacei, qui parua corpuscula aspero tegmine armati naturalibus iaculis aduersum hostiles aut canum morsus aut manus hominum muniuntur. humiliatis autem timore diuino et gratia ipsius humilitatis armatis petra refugium est, id est Christus, cuius uerba nobis contra diabolum uel sepimenta uel spicula sunt. his enim et aures nostras sepimus aduersum linguam nequam et in corde nostro uitia aduersa configimus. ita per obseruantiam spiritalem et directam fidem et erinacei pariter erimus et cerui, si secundum has minores bestiolas angustati et humiles abscondamur in Christo, ut in refugii petra, et uerbo ac spiritu ueritatis muniti et diabolo et mundi huius inlecebris asperi resistamus.

5. Maiores uero illas feras pedibus alacres et sublimes cornibus ita aemulabimur, si habeamus pedes firmos ad consistendum in uia domini nec moueantur ab eius itinere uestigia nostra isdemque pedibus utamur ad fugienda peccata et huius saeculi perniciosa contagia, caput salutis nostrae, quod est fides catholica, bonis operibus uelut cornibus ornatum pariter et armatum gerentes, ut uel repugnemus inimicis uenatoribus uel actibus deo placitis coronati uestrum potissimum gaudium et corona simus; quorum in Christo plantatio, apud Christum labor cotidianus sumus. non enim ambigimus cotidie deprecari uos, ut perficiatur in nobis beata illa mutatio dexterarum excelsi, ut uere possimus dicere: defecit cor meum et caro mea, deus cordis mei et pars mea deus in saecula, quia tunc deus esse dignabitur cordis nostri deus, cum cor nostrum, quod est carnale, defecerit spiritali aedificatione

7] (Eccli. 28, 28). 15] (Ps. 17, 34). 16] (Ps. 16, 5). 21] (Phil. 4, 1). 24] Ps. 76, 11. 25] Ps. 72, 26.

1 efficiemur *Or*, efficiamur *cet*. erinatii *L*, erinacii *M* 3 aut aduersus *FPU* hostilis *FPU* manus *om. L*, tactus *s. l. m.* 2 *M* humilitatis *FPU* 5 Christus] *sps O* 7 aduersus *FLM* 9 *post. et Or*, *om. cet.* erinacii *LM* 12 huius *om. F* 14 sublimis *O* 17 isdemque *O*, hisdemque *LM*, iisdemque *FPU* 19 carnibus *U* 21 attibus *U* 23 enim] etiam *LM* ambigemus *O* 27 dignabitur esse *M*

destructum. tunc audebimus et uestram nos dicere portionem in terra uiuentium, cum et ipsi domino renouati sensu mentis nostrae secundum Christum ad caelestem imaginem potuerimus dicere: deus cordis nostri et pars nostra deus in saecula.

X.

BEATISSIMO ET PECVLIA RITER DOMINO SEMPER IN DOMINO CHRISTO
NOBIS PATRI DELPHINO PAULINVS.

1. Accepimus litteras sanctae affectionis tuae, quibus iubes nos in epistolis, quas ad te facimus, aliquem praeter officii de scripturis adicere sermonem, qui tibi thesaurum nostri cordis reuelet. sed parentes potius filiis thesaurizare et ordo pietatis postulat et magister apostolus docet. quamquam tu nobis a domino et in domino pater factus semper thesaurizaueris bona et thesaurizare non desinas praeter illud gratiae salutaris talentum, quod te consignante suscepimus non in terra abscondendum

1] Ps. 141, 6. 2] (Eph. 4, 23). 4] Ps. 72, 26. 12] (II Cor. 12, 14).

1 destructum *O* nostram *FU*, nram ex uram *P m. 2* discere *P*¹
2 sensum *P*, sensuum *FLU* 5 saecula] uale *add. FP¹U*. — explicit *L*,
finit ad amandū *III · O*

FLMPOUX. — s. paulini ep̄i ad delfinū ep̄m a q̄ et baptizatus ē
· XXII · *L*, ad delfinum ep̄m a q̄ et baptizatus est XXX. *M*, incipit ad
delfinum · I · qui ab ipso baptizatus est paulinus *O*, eiusdem paulini
ad dalphinum quia ab ipso baptizatus est *P*, incipit undecima eiusdem paulini
ad dalphinum quia ab ipso baptizatus (*sic*) est. beatissimo ac peculiariter
domino semper in domino cristo nobis patri delphino paulinus (*haec in
fine paginae, secuntur in initio sequentis*): explicit epistola decima sancti
paulini nole campanie episcopi eiusdem paulini undecima ad dalphinum
quia ab ipso baptizatus est incipit Epistola undecima sancti paulini *F*,
meropii paulini episcopi nolani liber tertius epistolarum ad dalphinum
episcopum incipit feliciter. Epistola sancti paulini episcopi ad dalphinum
episcopum ubi requisitus ab eo, ut in epistolis quas ei transmittit aliqua
de scripturis sanctis ad consolationem suam interserere dignetur. excusatum
se facit, tamquam minus actum et plurimum inductum *U* — 7 in domino]
in dō *χ* 8 nobiscum *χ* delfino *LOχ* 10 officii *FOPUX*, officium *LM*,
officii necessitatem *v* 12 filiis potius *LM* 13 quanquam *O*, quamuis *v*
14 thesaurisaueris *F*¹ 15 illum gratia *χ* 16 quem *OP¹UX* con-
signantem *χ*¹

neque in sudario inuoluendum, sed adponendum nummulariis, a quibus uberi multiplicaretur usura, uel his distribuendum in tempore oportuno, qui ad praeparandas in aduentum sponsi faces uenditant oleum sapientibus comparandum: thesaurizas uero nobis et alio modo semper, qui de thesauris domini ad gratiam, quae per te data est nobis, adponi rogas. atque utinam tantum capere possimus, quantum tu, ut accipiamus, potes inpetrare! nam profecto de hac pro nobis postulationum tuarum conscientia atque fiducia petis a nobis uel magis repetis, ut aliquid spiritale ad te loquamur, quod semine in nobis dignum tuo sit, quia secundum fidem tuam exorasse te credens, quae nobis orasti et oras dari, effectum sollicitudinis et deprecationis tuae de nostri cordis et oris fetibus per documenta uerborum capere desideras, quoniam ex abundantia cordis os loquitur et sapor mentis in sermone gustatur.

2. Iuste itaque sanctitas tua depositi sui debitum repetit et seminis sui germen expectat. sed quid faciam ager sterilis? qua tibi fruge respondeam, qui pro tritico tribulos uel pro uuis edidi spinas? et ideo conscius malae segetis aut infructuosae arboris, ut uel pietati debitae satisfaciam, sola in litteris meis officii uerba praetendo et sensum a tuo corde degenerem pudore inertiae confusus occulto, dum nimiae circa me dilectionis tuae conscius timeo, ne animum tuum bonae de nobis spei praesumptione gaudentem decepta expectatione contristem, et cogaris dicere uel scribere mihi: ego te plantaui uitem fructuosam, tu uero conuersus es in amaritudinem uitis alienae. expectaui ut faceres uuam, et tu fecisti

1] (Luc. 19, 13). 4] (Matth. 25, 9). 14] Matth. 12, 34; Luc. 6, 45. 18] (Matth. 7, 16). 25] Hier. 2, 21. 27] Es. 5, 4.

1 nec *F* in *om.* *M* 2 multiplicetur *M* iis *r* 3 opportuno *PU* quia *L* 4 ut thesaurizas *χ* 5 uerum *χ* qui] quicquid *χ* 8 profecto de hac *om.* *M* 9 conscientie *FP¹U* petit *χ¹* 10 tuo dignum *χ* 13 nostris *O* et *om.* *M* faetibus *FLMP*, foetibus *U* documenta *O* 14 habundantia *FO* 16 sanctas *FU* repetit *U* 19 aut] uel *M* 21 protendo *χ* corde tuo *r* degeneri *χ* 24 pei *U* decepta *O**r*, recepta *cet.* contristam *L¹* 25 te *om.* *FPU* 26 uirtuosam *F* amaritudine *χ* 27 tuo *O*

spinas. atque utinam uel illas utiles, quae contra linguam nequam sepimentum piis auribus praestant et fidem in corde canto uelut frugem in agro circumcluso tuentur! sed tu illas, ut sentio, inutiles et nocentes, quae uerbum suffocant et conuertunt in aerumnam, dum carnalibus adhuc cogitationibus corda configunt, quasi rhamnus asper produxisti.

3. Quaeris ergo, piissime pater, quid facias adhuc quod non feceris nobis, cum et plantaueris nos in domo domini, et plantatis maceriam signaculi salutaris, qua ab incursu siluestris apri et depastione ferocis onagri muniremur, adstruxeris et torcular foderis, quo per conuersationem piam quasi quandam tibi dulcem de tua uite uindemiam funderemus? habes adhuc quod facias imitatione illius, qui sterilis ficulneae conmeatum a domino uineae deprecatus est et inminentem inutili ligno excisionem distulit sponcione. sic igitur et pro nobis pietatis tuae cura interueniat et positam ad radices arborum ieiuniarum securem uel annua domini indulgentis expectatione suspendi postulet. sponde patrifamilias diligentiam pro nobis sollicitudinis tuae et adsiduas orationes tamquam illum apostolicum euangelici stercoris cophinum pollicere, quo cordis nostri terra pinguescat et sationis tuae seges nutriatur uel plantationis tuae arbor sucum tuae fecunditatis accipiat, ut in die recognitionis, quo pariter sator messorque gaudebunt, nos quoque paterno sinu adferens inter manipulos tuos repetas ab eo culturae tuae fructum, cum illi, qui sata inrigantium

1] (Eccli. 28, 28 et 36, 27; Matth. 13, 7; Ps. 57, 10). 8] Ps. 91, 14.
10] (Ps. 79, 14). 13] (Luc. 13, 8). 16] (Matth. 3, 10; Luc. 3, 9). 19]
(Luc. 13, 8).

3 concluso *LM* 4 ut sentio illas *L*, ut sentio tu illas *M* post. et *LMr*, te *cet.* 6 ramnus *ω*, ramus *r* 8 nobiscum *FLU* 9 materiam *U* signaculis *O* 10 de passione *O* muniremus *U*, muniemur *F* 11 et *om. U* faederis *F*, foederis *P*¹, feceris *UP*² quadam *U* 12 uindemiam *O* 13 sterelis *χ* conmeatum *L* in *ras. m. 1*, comminatum *r* 16 positum *O* 18 postulet *Or*, postula et *cet.* 20 cofinum *O* quo *Or*, in quo *cet.* 21 terga *FP*¹*U* 23 recognitionis *U*, recogtionis (cog in *ras.*) *L*, cognitionis *χ* pater *F* 24 nos] hos *F* repetas *M* 25 ab eo *om. M*

nutrit et colentium labores fructificat, id in nobis, quod non ad ignem iubeat abscidi, sed ad horreum metere dignetur, obtuleris.

XI.

SEVERO FRATRI VNANIMO PAVLINVS.

5

1. In domino deo Iesu Christo sentio et in te potissimum munere et uerbo dei laetus experior, quia amico fideli nulla est comparatio, et lingua gratiae in bono homine abundat. nam quasi medicamentum uitae nobis consolatio caritatis tuae, ut faui mellis sermones tui; ut aqua frigida sitientibus, ita nobis nuntius de te bonus a terra longinqua. qui cum et salutis tuae indicio et caritatis eloquio inpinguet ossa nostra, magnum laetitiae et iocunditatis cumulum hinc habet, quod per nostros filios in domino tuos pueros adfertur et promitur, ut non solum litteris sed quadam tui lateris parte potiamur. quid retribuemus domino nostro praeter omnia quae retribuit nobis, pro hac etiam gratia, qua te nobis et in saeculari prius amicitia dilectissimum, in suis quoque rebus, quod incomparabilis pretii ducimus, indiuiduum comitem atque consortem spiritali germanitate conexuit?

20

2] (Matth. 13, 20). 7] Eccli. 6, 15. 11] Prou. 16, 24 et 25, 25. 12] (Prou. 15, 30). 16] Ps. 115, 12.

1 colentum *FPU* laboris *O* fructificat *om. FPU*, frutificare facit *M* 2 orreum *LPUX* obtuleris] ualeas pater *add. P³U*. — finit prima *PO*, gratia dñi tecum ut est, in aeternum maneat pater. et conseruet et dñe in dño unianime uenerabilis et merito beatissime. finit epistula ad epm delfinū *x*

FLMOPU. — incipit quarta · IIII · *F*, item eiusdem ad eundem · XVIII · *L*, ad sulpicium seuerum · XXVII · *M*, incipit ad seuerum quinta *O*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum de mutua caritate: qua se inuicem diligebant. ubi etiam ipsum plurimum laudat: quod beatissimi martini confessoris hystoriam eloquio digniore conscripserit (it *ex at*) *U*. — 5 unianimo *O* 6 in dño xpō iñu salutem. Sentio *FPU* 8 linguae gratia *LM* abundet *LM* 9 nobis est *M* 12 inpinguet *O*, inpinguat *LU*, inpinguat *FMP* 15 sed et *M* lateris tui *FM* 16 dño dō *M*¹ 17 et pro *M* 18 amititia *O ut infra*, amicitia *L* in *LOv*, et in *cet*. 19 incomparabiles *O*¹ dicimus *LM¹O*

2. Quae est, inquit, mater mea, aut qui sunt fratres mei? non hi uidelicet, qui de uoluntate carnis et conuenientia somni, sed qui ex deo nati sunt per sapientiam dei Christum, qui in se manens innouat omnia et dat potestatem filios dei fieri, coheredes regni sui, propter id ipsum conformatus corpori humilitatis nostrae, ut nos conformet corpori gloriae suae nec solum a terra nostra sed etiam a cognatione diuulsos in sortem et generationem suam transferat. quo munere nos sibi creare et in suae caritatis uinculo copulare dignatus est, a familiaritate carnali, in qua iam nunc, ut intellegimus, huic nos foederi praeparauerat, in aeternam necessitudinem affectu potiore mutauit, siquidem caritas Christi ista sit, quae numquam excidit, quia ex deo defluit et in deo permanet omnemque, in quo maneat, hominem sua perennitate perpetuat. haec est inflari nescia, expers doli, securaliuoris, aemula deo, non elatione spiritus, sed spiritu mansuetudinis et aemulatione pietatis. dominus enim noster, ut ipse testatus est et experimur, dulcis et mitis est et humilis corde.

3. De quo tu mihi frater genitus non solum ad praesens adiutorium sed et ad perenne consortium tanto superas omnem circa me corporalium necessitudinum affectionem, quanto potiore mihi parente germanus es quam illi quos caro tantum et sanguis mihi sociat. ubi enim mihi nunc consanguinea germanitas? ubi amicitia uetus? ubi pristina contubernia? euanui coram illis omnibus, exter, ut dictum est, fratribus meis et peregrinus filiis matris meae. amici mei et proximi

1] Matth. 12, 48. 3] Ioh. 1, 13. 4] ib. 12. 13] I Cor. 13, 8.
18] Matth. 11, 29. 27] Ps. 68, 9 et 37, 12.

2 hii *M* 3 qui *om. L* 5 ad ipsum *L*¹ 7 suae *om. FPU* nec
Or, et non *cet.* cogitatione *L*¹ 8 tranferat *L* 9 suo *U* 10 et
scripsi, est *ω*, sed *exp. M* ut *M*, *om. cet.* 13 ita *L* sit] est *M*
14 manet *LM* perennitate *U* 15 securi *scripsi*, cura *OP*¹, uacua
*FUP*², pura *LMv* 18 testatur *FPU* 20 frater genitus *O*, genitus
frater *cet.* 21 sed a peremne *U* 22 afflictionem *L* 24 mihi tantum
et sanguis *M* sanguinis *O* nunc mihi *M* 26 fratris mee *F*

quondam mei nunc a longe steterunt; et sicut fluuius decurrens et ut fluctus pertransiens, sic transeunt me et in me forsitan confunduntur et erubescunt, ut scriptum est, uenire ad me; facti sunt mihi qui prope longe et qui longe prope. pro patribus, inquit, nati sunt tibi filii. ita pro parentibus et fratribus et amicis tu nobis factus a domino es, qui et parentum cura anxius et fraterna dilectione sollicitus et tota non fictae amicitiae fide sedulus omnibusque in nos pietatis uisceribus effusus adsiduus nos litteris adeas, blandissimis solaciis mulceas.

4. Neque sat habeas occasionibus cunctis reuisere, nisi et pueros tuos mittas nec solum de famulis sed et de filiis sanctis, quorum benedicta in domino prole laetaris, eligas tabellarios, quorum oculis nos uideas et ore contingas. speciosi nobis pedes illorum tamquam euangelizantium bona. nuntiant enim nobis et adferunt ea quae ad pacem sunt de te, cum proferunt opera domini, quae aut operaris in uerbo dei aut scribis in spiritu uerbi. quae nobis diuitiae tam pretiosa munera, quae necessitudines tam dulcia possint praestare solacia? ut eorum reputatio differatur, quae in aeternum largitas diuina promittit, quanto potiora posthabitis rebus sint quae iam et in isto saeculo rependuntur considerare promptum est. quod enim, quaeso, mihi damnum pietatis gratiae parens inhumanus aut frater negligens aut amicus inmemor faciunt, cum omnes horum mihi nominum uel pignorum aut foederum caritates uel de te uno largiter rependantur? ut taceam uel in nostro uel etiam in ignoto orbe non paucos et in deum et erga nos tui similes, quorum nobis affectus maximos pro patria et parentibus et patrimoniis gratia retributoris indulget, in te

4] (Ps. 37, 12 et 107, 10; Eph. 2, 13). Ps. 44, 17. 13] Es. 52, 7; Rom. 10, 15. 19] (Matth. 19, 29).

2 a me *FPU* 3 forsitan *L* ut scriptum est *om. M* 8 uisceribus *L* 9 blandissimis *L* solaciis *OP*, solatiis *cet.* 10 habes *LM* 11 fidelis *O* 12 eligis *LM* 13 nos *L* in *ras. m. 1* 16 preferunt *Ov* operariis *U* 18 quae *F* possunt *M* solatia *LMOU* 19 ut—promittit *om. M* differat *O*, referatur *FPU* quae *M*, *om. cet.* 22 pietatis] et *add. v*, uel *add. M* inhumanos *UP¹* 24 horum *Mv*, honorum *cet.* pignorum *F* 28 retributionis *U*

uno quae accepimus bona si computemus, omnia nobis nostra in te largius atque pretiosius compensata reputabimus. frater non redimit, inquit, redimet homo. similiter nobis licet dicere: mundus nos non amat, sed amat Christus. homo ne-
 5 glegit, sed deus diligit. inimici hominis domestici eius, sed rursum amici hominis domestici dei. fuerint nobis fratres et amici et proximi boni et magni; sed non fuit placitum circa nos in eis domino, qui te elegit donare nobis in fratrem inseparabilem et in proximum dilectissimum, quem merito sicut
 10 nosmet ipsos diligamus, quia cor unum et unam animam tecum in Christo habemus.

5. Itaque quod supra breuiter posuimus de caritate multorum aequae spiritalium nequaquam apte et digne diximus; in nullius enim persona congruere nobis eadem quam in te habemus gratia potest. ut enim aequae diligere dignentur in humi-
 15 litate nostra gratiam domini, tamen illud in te speciale nobis donum est, quod praedestinos nos inuicem nobis in caritate Christi iunctissima prioris quoque uitae amicitia signauit, adhuc eorum, quae nunc per Christum auertimur, amatores. sed
 20 tamen in hanc, qua modo interuentu dei nectimur, copulam per consuetudinem illius familiaritatis inoleuimus, ut diligendo nos et in infideli uia fideliter diligere etiam spiritaliter disceremus, quia tam religiose nos semper uterque dileximus, ut ad nostram inter nos dilectionem nulla adici posset affectio
 25 nisi caritas Christi, quae sola omnem sensum affectumque supereminet. quo inpensiores debemus bono domino gratias,

2] Ps. 48, 8. 5] Matth. 10, 36. 10] (Act. 4, 32).

1 nostra nobis *LM* 3 redimit homo *Lebrun* 4 uos *FPU* 5 deus] cristus *F*, xps *PU* hominēs *O*¹ 6 sed—dei *om. FU* hominēs *O* fuerunt *L¹M* 9 in *om. FPU* 10 diligimus *M*¹ 13 spaliū *M* abte *FP*, ab te *U* 14 personam *FPU* 15 in *O, om. cet.* humilitat *U*, humilitatem *L*, fraternitatem *M* 16 nostram gratia *LM* est dñi *M* tamen illud] illud autem *M* nobis *om. M* 17 p̄destinatos *O* 18 uinctissima *FPU* prioribus *LOP*¹ 19 per (propter *M*) christum nunc *LM* auertimus *L*, auertimus *M* 20 quo *P*¹ 22 in *M, om. cet.* diligere etiam spiritaliter diligere *FPU* 23 quia] qui *fort.* 25 effectumque *L*

quod respicere dignatus in humilitatem nostram, cum pariter in agro inuenisset, pariter ut geminos ab utero carnis extraxit et pariter adsumpsit. duo enim uere, ut scripsisti, fuimus in agro, sed bonitate et omnipotentia dei, ausim dicere, ita de nobis unus adsumptus est, quod neuter est relictus. eramus enim et singillatim duo, cum in nobis caro rebellis a spiritu dissideret neque nostro homini pax esset, cum interiori repugnaret exterior. nunc uero propitio ipso, qui fecit utrumque unum, et duo unum sumus, quia unus spiritus in duobus et nulla discretio, quorum corpus unum. sed hoc, ut dixi, commune nobis cum omnibus in Christo fratribus; unum in te peculiariter nobis gratum atque gratandum est, in cuius amicitia beatissimum dei munus accepimus, ut nec itinere mutato dissolueremur a nobis, quod damnum de multis, ut recognoscis, dulcissimis aliquando nostris pariter experimur.

6. Vere ergo tu nobis et parens et frater et proximus es; qui facis et in nobis uoluntatem dei ac plenitudinem legis, diligis nos tamquam te, amicus nobis in caritate Christi et in dei regeneratione germanus. quod cum uideas et recognoscas, cur in nos onerose et de te falso loqueris, ut dicas: duo fuimus in agro, et unus adsumptus est? non simus ingrati deo, qui non unum ex nobis, sed unum adsumpsit in nobis. duo fuimus, sed quando cum illis fratribus combinabamus, quorum a nobis per hoc propositum facta diuisio est, quia unus non de singulari corpore, sed de multorum quoque unanimitate dici satis eadem scriptura declarat, cum has personas non in duobus hominibus sed populis fide gentium et remansione Iudaeorum id ostendente proponit. nam et illae molentes duae,

4] Matth. 24, 40. 8] Eph. 2, 14. 17] (Rom. 13, 10). 20] Matth. 24, 40. 26] (Rom. 12, 5). 28] (Matth. 24, 41; Luc. 17, 35).

1 dignatus est *F* 3 assupsit *U* 5 sigilatim *U*, singulatim *O* 6 et rebellis *U* discideret *F* 7 Hunc *U* 8 utraq; *M* 9 et—*l.* 10 unum *om.* *M* 11 peculiariter *L*, peccualiter *U* 14 nostris] nunc *FU*, nri *P*¹, nunc *P*² s. *l.* 17 facis et] faciens *LM* 18 et in] et *LM* 20 nobis *O* falsoque *FU* 24 unum *LM* 25 quoque *om.* *F* unanimitate *O* 26 non *LM*, *om.* *cet.* 28 ostendere *FU* proponitur *FPU* ille *OP*

de quibus similiter una adsumitur, ut arbitror, synagogae et ecclesiae formam gerunt, quia non est alia persona, quae in omni sacrarum litterarum ratione tractetur, nisi aut in universitate generis humani credentium infideliumque populorum
 5 distinctio aut in natura omnis hominis geminae creatura substantiae. et ideo, mi frater, quia semper nobis cohaesimus in corde uno, sicut nunc cohaeremus in Christo, aut pariter adsumpti aut pariter relictī sumus. adsumpti autem non nostro merito sed gratia dei, cuius dona et uocationes sine paenitentia sunt, neque ex operum praerogativa sed ex fide bonae
 10 uoluntatis, qua pariter in caritatem eius animati, ut uno et tenore propositi et tempore conuersionis nostrae apparuit, simul oportet gloriemur et exulemus in eo, qui iustificat inpiū per fidem et dat escam omni carni, escam non istam
 15 quae perit, sed illam quae conficitur in aeternum uictum, qualem uel anima in dei rebus operosa uel catholica ecclesia coquit. corpus est enim ueri panis qui de caelo descendit et dat escam uiuificantem esurientibus iustitiam. non enim carnem facit, sed cor hominis firmat. hic panis et fons est, qui quo
 20 amplius editur, plus esuritur et quo magis bibitur, plus sititur. hunc panem ut edamus in aeternum, molamus in huius mundi pistrino triticum bonum, quod est oboedientiae fidelis operatio et caritas in corde puro et fide non ficta.

7. Qua gratia et uirtute cum plenus sis, bonam deo frugem
 25 molis teque ipsum in azymis sinceritatis et ueritatis epulandum deo exhibes, cuius esca est quisquis uoluntatum eius effectus in corporis ipsius membra conuertitur dicente ipso, quia

9] Rom. 11, 29. 14] Ps. 135, 25. 17] Ioh. 6, 33. 20] (Eccli. 24, 29). 23] I Tim. 1, 5.

1 una similiter *FPU* 3 aut] autem *U* in *L s. l.* 5 hominis omnis *U* creature *FPU* 6 nobis *om. v* 9 penitentia *U* 11 quia *LM* 12 conuersationis *O* 14 *alt.* escam *om. LM* 16 quoquit *U* 17 de] e *PU* 19 et panis et *M* quo plus *FPU* 21 ut] et ut *F* mundi *PU* 22 pristino *F* 23 puro *v, om. ω* 24 gratie *FPU* et *om. FU* 25 teque] atque *U* azymis *ω* epulandum *U* 26 deo *om. M* uoluntatem *FMv* effectu* (*s eras.*) *M*, efficiens *v* 27 conuertit *L ipso] apto LM*

qui se iungit deo, spiritus unus efficitur. quod adsequimur, si portemus imaginem caelestis ea cura et diligentia, qua portauimus imaginem terreni. imitando enim imitatore Christum peruenimus ad imitationem dei, cui bonus odor sumus in Christo, si exhibeamus hostiam uiuam obsequio rationabili, ut illi puram similaginem mola mundi cordis excretam ab interioris nostri penetralibus offeramus et in pectore nostro castum altare ponentes illa per legem iussa sacrificiis animalia mactemus in uitis, immolantes hircum cum peremptione peccati, in quo odor mortis est, caedentes taurum, si deponamus superbiam, sacrificantes ouem, si mollitudinem et ignauiam in caritate non tepidi et spiritu feruentes eiciamus, offerentes in nobis et agnum, si immaculati uiuamus, et uitulum, si efficiamur malitia paruuli, ut unius purum pudicitia, alterius stultum simplicitate referamus; quale te sacrificium deo exhibere uideo in templo tui corporis, in sacrario tui cordis, in immolatione tuae carnis, in oblatione tuae animae. immolas taurum, cum pia humilitate depositus ceruicem altam percussisti timore diuino. immolas haedum, cum omnia sinistrae partitis opera iustitiae sectator interficis. ouem iugulas, cum diligens operarius studiosusque meditator diuinae uoluntatis et legis inertiam in te et ignauiam quasi pecus molle prosternis et a te uitae istius inpedimenta quasi uellera tondenti utilia, onerosa gestanti forcipe uerbi caelestis abscidis; qua nos duobus testamentis adprehensos tenet Christus et uel sarcinis saecularibus quasi lanis exuit uel rursum ut uellera a corporalibus

1] I Cor. 6, 17. 2] I Cor. 15, 49. 4] II Cor. 2, 15. 5] (Rom. 12, 1). 9] (Leu. 10, 16). 11] (Leu. 3, 6).

1 qui *om.* *F* 3 imaginem *om.* *F* 4 cuius *M* 5 uiuentem *LM*
 6 molam *O* 7 interiorib; *M* (ib; *ex is corr.*) nostri *om.* *M* penetra-
 bilibus *FU*, *om.* *M* 8 issa *U* 9 cum *Ov*, pro *F*, *om.* *cet.* 11 *pr.* si]
 sed *FPU* ^{deponamus} imolemus *M*, ponamus *FPU* ouium *U* si mollitudinem]
 similitudinem *U* et] sed *FU* 12 feruenter *O* 15 qualem *FPU* 16 deo
om. *M* 17 immolās *M*, imolans *P* 19 immolans *L*¹*MP*¹ omnia]
 anima *U* 20 iugulās *MP*¹ 21 studiosiusque *L* mediator *L* 22 et a
 te] aetate *F* 23 tudenti *O* 24 accidis *O*, occidis *FPU* 26 a *om.* *O*

uitis tamquam a morbidis et mollibus ouium corporibus abscidens in uestimentum sui corporis, quod operatione credentium tegit, siquidem uicissim cum Christum induimus, induamur a Christo, in ecclesiae pensa deducit et fimbriis suae uestis
5 intexit.

8. Totondit te hic pastor iam, ut arbitror, et posuit in area sua et caelesti rore perfudit uellus tuum. nam et gratia, quae infusa est ori tuo et per os tuum quasi riuus a fontibus Israel uel δῶρυξ, ut scriptum est, a paradiso abundans fluit, docet
10 nos, quia descendit in te dominus sicut pluuia in uellus et dedit tibi aquam de puteo Iacob, quia tu quoque de filiis Israel domino propinquatus extiteras. si ergo pertonsus es, duplex beneficium recepisse te sentis, quia et in aestu saeculi leuis pascua uerbi matutinae laetitiae rore sparsa decerpis
15 nec meridiani daemonii ardore terrors, quia sub umbra alarum domini conquiescis. paratur tibi interim tunica de tuis lanis, qua in illa die hiemis uestiaris, ut ante faciem frigoris eius ualeas subsistere, si dispoliatus a corpore non inueniaris nudus ab opere. tum uicissim praebabit se tibi ouem Christus et
20 agnus ille, qui pro nobis ad interfectionem ductus est et coram tondente se non aperuit os suum, uellera sua id est carnis exuias abstrahi sibi passus. ipse enim pro nobis et animam et carnem suam posuit et recepit, qui et sacerdos et hostia et agnus et pastor est, qui pro ouibus suis pastor
25 et pro pastoribus suis agnus occisus est. ipse enim dominus hostia omnium sacerdotum est, qui semet ipsum pro omnium

3] (Rom. 13, 14). 9] (Eccli. 24, 41). 10] Ps. 71, 6. 11] (Ioh. 4, 6). 15] (Ps. 90, 6). (Ps. 16, 8). 20] Es. 53, 7. 22] (Ioh. 10, 17 et 18.) 25] (Heb. 5, 10).

1 abscidens *F* 2 quod *om. FU, exp. P^a* cooperatione *FP²U*
3 texit (*x in ras.*) *M* cum] sicut *FPU* induam *U*, induimur *LM*
4 et in ecclie pensa—intexit *om. hoc loco et ante* siquidem *l. 3 inserit M*
6 aera *FL¹* 8 ostium *LM¹* a fontibus a fontibus *F* 9 dorix *LM*,
dyoras (*dioras P*) decem *FPU*, *dioraxú O*, *δῶρυξ v*, *διορυγή ut coniecturam adn. Ducaeus* ut est supra scriptum *F* 12 propinquans *LM*
14 matutini laetitiae roris *Sacch.* rore sparsa *scripsi*, roris sparsa *Ov*,
rore respersa *FLMP*, rere dispersa *U* 16 interim tibi *FPU* 18 sub-
stinere *U* despoliatus *M* 19 et] ut *fort.* 26 est *om. F*

reconciliatione patri libans uictima sacerdotii sui et sacerdos
suae uictimae fuit, cuique nunc ut uni omnium domino omnis
noua creatura sacrificium ipsique sunt hostiae sacerdotes. si
nunc ei nos tondendos in silentio humilitatis atque patientiae,
qua se ipse pro nobis praebuit, praebemus, suscipiet in se onera
uelleris nostri nec dedignabitur ouium suarum lanas portare, qui
ipsam ouem, quam ab errore reuocauerit, humeris suis ad ouilia
reportare dignatur.

9. Et quoniam bonorum nostrorum ipse non indiget,
nos uero omnium illius indigemus, nostro tantum bono nobis
bonus, capit nostra quae sua sunt, et tamen ea iuris sui non
uult, ut quasi nostra nobis accepto ferat, cum nihil habeamus
nisi acceperimus et ne ipsi quidem sine nutu ipsius esse pos-
simus. ergo nihil in hunc mundum inferentibus substantiam
rerum temporalium quasi tonsile uellus adponit, non ut sar-
cina inpediat quos expeditos nasci iubet, sed ut materiam
nobis uirtutis ad merita parienda proponat, et sit unde docu-
mentum nostrae in deum id est uerum patrem ac dominum
fidei atque pietatis edamus, si suppetant nobis cara uel dulcia,
quae praefereutes deum magno praemio neglegamus et quae
per immensam eius bonitatem, cum nec inlata nobiscum sint
in hunc mundum neque istinc efferenda nobiscum, tamen si
pareamus praeceptis illius, ita ordinantur, ut mutantur in melius
et de temporalibus aeterna reddantur. nam quae sicut non in-
tulimus, ita nec auferre possumus per naturam nostram et
praetereuntem huius mundi figuram, ea per omnipotentis dei

7] (Luc. 15, 5). 9] Ps. 15, 2. 12] (I Cor. 4, 7). 13] (Act. 17, 28).
14] (I Tim. 6, 7). 20] (Matth. 19, 29). 21] (I Tim. 6, 7). 26] (I Cor. 7, 31).

1 reconsiliatione *F* 2 fuit] est *FPU* cui *M* ut] et *F* 5 susci-
piat *FPU* in se] ipse *M* 6 qui *OPv*, quia *cet.* 7 reuocauerit *OPv*,
reuocauerat *cet.* umeris *L¹O* 10 illius omnium *M* 13 ^{re}ceperimus *O*
notu *O* possumus *FPU* 14 substantiū *O¹* 15 sarcinam *O* 17 si
tondae *LM* documentum *O* 19 uel cara uel *M* 20 praemio] pre-
cio *M* 22 h^{unc} mundo *M* 23 immutantur *F*, imitentur *U* 24 namq. *O*,
nam ea quae *M* 25 aufere *L* nostram *om. M* 26 ea *om. M*

opus beato mercimonii genere uertentes non modo nobiscum efferimus, sed ante nos etiam in sinum domini seminata praemittimus.

10. Vnde praescriptum arbitror, ut piger operarius non edat
 5 panem, non uidelicet istum pereuntis cibi panem, sed illum quo uiuitur in ueram uitam, quia unusquisque, sicut scriptum est, de fructibus suis manducabit et in operibus suis uiuet, ac perinde suum cuique opus panis est et panis uerus ac
 10 uiuus Christus est, quem non potest manducare piger operarius, quia idem est pascha nostrum, quod expediti atque praecincti et firmiter calciati nec depositis a manu baculis, id est operibus quibus nitimur numquam remissis, cum omni festinantia edere praecipimur, quia tempus breue est et expedit nobis sine cura esse, sicut apostolus suadet, propter instantem
 15 necessitatem, ut inueniamur parati et pulsanti domino non timeamus aperire de conscientia somni aut neglegentiae digna metuentes. quod quidem nobis nihil proderit nihilominus extrahendis et ad mortem quidem post mortem, ut iustas neglegentiae atque impietatis poenas luamus, si alieno potius quam
 20 nostro domino deseruientes deprehendamus saeculi magis quam Christi negotiis occupati pulsanque domino non aperiamus et ad patrem ducamur inuiti. propterea praedicatur nobis, ut pro hac, id est anima, laboremus et oremus in tempore oportuno, hoc est praesenti, in cuius spatium ideo inducimur, ut
 25 ueram uitam ista breui et transeunte quaeramus. huius uitae campus et ager mundus iste est uel homo ipse, qui in hunc mundum mittitur, de quo unus adsumitur, cum, ut supra diximus, carne spiritui subiugata duo unum fecerit, quia et in

2] (Gal. 6, 8). 4] (II Thess. 3, 10). 6] (Ps. 127, 2). 8] (Ioh. 6, 35). 11] (Ex. 12, 11). 13] I Cor. 7, 26, 29 et 32. 15] (Luc. 12, 36). 23] Ps. 31, 6. 25] (I Tim. 6, 19). 26] Matth. 13, 38. 27] Matth. 24, 40.

1 uertentes *ex* utentes *F m.* 2 6 uera uita *LM* quia *Ov*, qua *cet.*
 8 proinde *FP* 11 calciati *O*, calceati *PU* nec *LMO*, non *FPU*
 16 neglegētie *F* 17 nihil minus *O* 19 impietis *O* 20 magis scī *M*
 21 pulsanqueque *F* 23 opportuno *PU* 25 ista tam *LM* 26 iste
 mundus *FPU* est iste *M* 27 de] deo *O*

unoquoque nostrum secundum apostolum duae mentes et duae leges sunt, quibus intra nos molentibus aut acceptabilis deo aut refutabilis similago conficitur.

11. Te uero uicta lege membrorum et exteriori corrupto puram conspersionem parare et sine fermento azymum Christo 5 confici eloquia tua tam facunda quam casta testantur. neque enim tibi donatum fuisset enarrare Martinum, nisi dignum os tuum sacris laudibus mundo corde fecisses. benedictus igitur tu homo domino, qui tanti sacerdotis et manifestissimi confessoris historiam tam digno sermone quam iusto affectu percen- 10 suisti. beatus et ille pro meritis, qui dignum fide et uita sua meruit historicum, qui et ad diuinam gloriam suis meritis et ad humanam memoriam tuis litteris consecratur. haec quoque uerba tua uellera sunt et dominum Iesum gratissimo tegmine cooperiunt, cuius**supellectili pulchra ambiunt et ingenii tui 15 floribus comunt. uestiet ille te uicissim agnus de suo uellere in retributionis die, mortale tuum de sua immortalitate superinduens.

12. Tu tantum nostri memento et nos respice, non retro spectans sed amici memor. certum est enim, quia agricola 20 sollertior fructus habeas largiores et perniciosior cursor tarditatem nostram ad brauium supernae uocationis anteuoles. infirmior etenim mente quam corpore longo te interuallo sequor, spatio tamen tantum a te, non itinere separatus, et eandem molam aegra et inpari manu uerto, pistrino socius, fruge de- 25 terior, quia tritico mixta zizania molo. quae ut tota uertantur in frugem, orationibus tuis egeo, quibus spero euadere et di-

1] (Gal. 5, 17). 4] (Rom. 7, 23). 5] (I Cor. 5, 7). 17] (I Cor. 15, 54). 19] (Luc. 9, 62). 22] Phil. 3, 14. 26] (Matth. 13, 25).

2 acceptabilesⁱ O 4 corrupta L, corruptela M 5 parari FPU
azimum ω 6 fieri FPU facunda O, fecunda cet. 7 narrare FPU
15 corpus uel ut Sacch. uoluit membra intercidisse uidetur suppellectilis
M, supellectil L pulchra Ov, fulera MU, fulchra FLP ingeni O
17 superinducens FPU 21 perniciosior Mv, pernitiior cet. cursu FPU
22 supernae ad bravium U 23 enim M 24 te] et U seperatus F
25 aegra] erga FU pristino F 26 mixto LM 27 ego F et om. M

uitias et paupertatem meam, quia utrumque mihi in malum est, cum sim iustitiae pauper et peccati diues. nam uere me diuitem boni crederem, si ita iam pauper essem, ut putas. in quo tamen de uerbis tuis te paulisper excutiam, quibus a te
 5 ipse discordas. etsi non meas uirtutes in me praedicaueris, tamen qui alienas licet mihi uerbis tuis donandas putasti, quomodo conuenit, ut idem tu paupertatem, quam te admirari profiteris, horrere fatearis? si credas hanc mihi donatam esse uirtutem, quam te uelle nec posse adsequi confiteris, ut habens
 10 uictum et uestimentum hoc contentus sim, nihil ultra diem cogitem, cur uel me inopiae necessitate superandum putas, ut te, quem non desiderare non possum, inuitare desistam, aut te tam infirmum diffidentemque Christo prodis, ut timeas ad huiusmodi qualem praedicas amicum uenire, si in ueritate
 15 sequeris illum qui dixit: tolle crucem tuam et ueni, sequere me? quomodo aliter putas Christum sequendum nisi lege qua docuit et forma quam praetulit? qui cum in sua uenisset, reclinandi tamen capitis locum inter sua iura non habuit.

13. Imitare imitatore[m] Christi, ut mortuus uiuas crucifigens te mundo et tibi mundum, cotidie moriens per fidem uerbi et uiuens in uerbo fidei. non enim in pane solo uiuit homo, praesertim Christianus, de quo proprie scriptum est: quia ex fide uiuit. numquid dixit: ex pane? quid igitur a me famem
 25 metuis, si fidem habes? panis tuus tecum est. si uerbo dei pascaris, non desiderabis escam uentris; deus enim et hunc et illam destruet, dum se aedificat in nobis, si nos in ipsius caritate fundati consistamus neque domum nostram in diffidentiae fluctuantis harena locemus. nonne illi credidimus

9] I Tim. 6, 8. 10] (Matth. 6, 34). 15] Luc. 9, 23; Matth. 19, 21.
 18] (Matth. 8, 20). 22] Deut. 8, 3; Matth. 4, 4. 23] Gal. 3, 12. 26]
 I Cor. 6, 13. 27] (Eph. 3, 17). 29] (Matth. 7, 26; Luc. 6, 49).

1 in] ut *U* 5 me in *L* praedicaueris in me *M* 6 qui *F*, quia *cet. v*
 8 credes *O* 10 uestitum *LMU* contemptus *O* 12 inuitare *Ov*, imi-
 tare *LPU*, imitari *FM* 13 te *Rosw.*, *om. ω* defidentemque *FPU*
 ad] ab *O* 17 docuit *Ov*, uoluit *cet.* 18 inclinandi *FPU* iura *om. v*
 22 solo pane *LM* 23 est *om. F* 24 dixi *U* 29 indeficientie *F*
 fluctuantes *O* credimus *LM*

et in illum ambo iurauimus, qui dixit: nolite cogitare in crastinum; sufficit enim diei malitia sua; quaerite primum regnum et iustitiam, et haec omnia adponentur vobis? huic si credis, quid de eius fratris inopia famem metuis, quem scis huius uerbi securitate paupertatem diuitiis praetulisse? an magis abundare credis istum qui terrae quam qui deo credit? et qui propria quam qui diuina pascitur cura? quid ille miser habeat, qui se non habet? non enim se habet qui plus de se quam de deo sperat uereque est mortuus qui non uiuere timet, si totum de se deo credat deoque permittat. opto igitur ut tuae potius comitatis hic iocus quam infirmitatis fides fuerit, quod scripsisti credere te ita me futurum breui pauperem, ut ulterius non auderem inuitare te. fateor nihil me praeeptare tantae libertatis bono, siquidem tam intima circumcisio plena perfectio sit. sed tamen si tibi uera in Christo fides, uera uirtutum in homine caelestium admiratio et hominis in deo uiuentis aemulatio est, quomodo non eo magis me expeteres, quo perfectiorem esse audires, nisi si aperte non credere corde quod ore profiteris confitereris? sed in me peccatorem fugere, non pauperem Martini beatissimi frequentator argueris, quem certe numquam desiderasses, si tibi corporis esurire timuisses.

14. Ego certe, quia necesse est in operis spiritualis profectu caritas maxime, quae plenitudo legis est, proficiat, sicut desiderare te, ita et inuitare non desinam. ueni ad nos et si potes, aduola. nihil habemus nisi Christum, et uide, si habeamus qui omnia habentem habemus. Ebromagum enim non hortuli causa, ut scribis, reliquimus, sed paradisi illum

1] Matth. 6, 34. 33; Luc. 12, 31. 18] (Rom. 10, 10). 23] Rom. 13, 10.

1 illum *Ov*, illo *cet*. 2 primum *Ov*, *om. cet*. 3 regnum dei *v* iustitiam eius *F¹Mv* 4 si *om. O* 6 abundare *P* istum] illum *LMv* 8 qui] si *LM* 9 uereq[ue] (q; *in ras.*) *L* est *om. FLPU* mortuus est *M* 10 de *om. LM* deque *F* 13 non non *M* ausim *FPU* 15 sit] est *F* si] sit *FPU* si tibi *om. M* 17 non ideo me magis *M* expectes *U* 18 perfectionem *O* si *om. FMPU* 19 confiteris *U* confitereris *post* aperte *l. 18 exh. M* 20 martyni *O* 22 ergo *O* spiritualibus *U¹*, spūalis *M* 23 karitas *M* legis plenitudo *FPU* 26 habemus *FPU* 27 causa ut scribis causa ut scribis *F* relinquimus *FPU* illum *om. LM*

hortum praetulimus et patrimonio et patriae, quia illic magis domus uera, ubi aeterna, ibi uerius patria, ubi originalis terra et principalis habitatio. nam si credis propitio Christo, propter quem si nihil habeamus, in ipso omnia possidemus, nunc in ista spinarum et laborum humo ne in hortuli quidem glebula nos terrae limus tenet. sed utinam ita nullus a peccato nobis puluis haereret! tu si hoc bonum ita credis, ut praedicas, et in eo me esse credis, ut te credere scribis, et segnius me consideras: iam non in me peccatorem semper et semper indignum conspectu tuo, sed in dominum ipsum committis, si putas tum demum defuturam nobis uitae mortalis alimoniam, cum nobis coeperit deus esse possessio.

XII.

SANCTO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO AMANDO

15

PAVLINVS.

1. Fateor mirari me sanctam caritatis tuae benignitatem et patientiam, ut de epistolis, quas ad te loquacissimas et pleniores molestiae quam gratiae facere soleo, tu tamen desiderium sermonis mei potius quam taedium capias, quandoquidem ad adsiduas et prolixiores litteras me lacessis et excitas gratia scriptorum tuorum, in quibus caritas de corde puro et fide non ficta in azymis ueritatis sincerum loquitur affectum ac uicissim meum ab intima mente sollicitat. quid igitur faciam? obtemperabo tibi copia litterarum? sed bonorum meorum

4] (I Cor. 6, 10). 12] (Ps. 15, 5). 21] I Tim. 1, 5. 22] I Cor. 5, 8. 24] Ps. 15, 2.

1 illic (ic *ex e m. 1*) *L* 2 terrae *O* 3 nam si — *l.* 4 possidemus *om. O* 4 nichil *LM*, nil *v* 8 signius *O* 10 deum *FP*U committe *O* tunc *M* 12 deus coeperit *F* possessio] uale *add. FP*³*U*. — explici *L*, explici epistola quarta *F*, finit ad seuerum quinta *O*.

FLMPOU. — epistola eiusdem ad eundem ·XIII· *L*, ad eundem ·XXII· *M*, incipit ·II· *O*, Ad eundem ·II· *P*, epistola sancti paulini episcopi ad amandum presbiterum, ubi de gratia dei sermonem intexens longa et lucida disputatione prosequitur *U* 15 Paulinus salutem *F*

19 sermones *O* 22 azimis *ω* sinceritatis uerum *M*

non indiges, et me aequius est a te locupletari, quia diues pauperi conferre debet, ut fiat aequalitas. an uero magis consulam utilitati meae et ponam ori meo custodiam, ut periculum peccati, quod de multiloquio paratur, effugiam? sed et metuo rursus, ne inoboedientiae reus statuatur et forte grauius offendam, si in te deliquero non obtemperans, quam si pro me timuero non scribens.

2. Det igitur mihi dominus a domino oris adapertionem ad te et praetendat pedibus meis lucernam uerbi sui, ut nox insipientiae meae sicut dies inluminetur. soluat linguam meam in uerbum bonum, qui et asinae os in sermonem laxauit humanum. sum enim et ego unus de lapidibus uel iumentis illis, quorum praefiguratione asina tunc locuta est, mutam gentilis duritiae stoliditatisque naturam solutis deo linguis significans locuturam. ac, si placet, de hac ipsa dei gratia textum epistolae porrigamus, quia omnis nostra narratio in praeceptis et laudibus altissimi occupata esse debet, illi omne quod loquimur, omne quod uiuimus cum perpetua gratiarum actione dependi, cuius opere ac munere loquimur et uiuimus. ipse enim fecit nos, et non ipsi nos. ipse, inquam, dominus fecit nos, qui etiam refecit, iam ab initio per omnia quae operatus est et locutus in sanctis suis salutis nostrae id est reparationis humanae sacramenta molitus. nam iustum Abel ilico reparauit sancta generatio in Seth, qui ore consimili formatum ad imaginem dei retulit patrem. inde per ceteros a primo fonte decurrens permanauit uena iustitiae, et quamuis interueniente diluuiō in uno quidem attamen iusto uniuersitatis peremptae

2] II Cor. 8, 14. 3] Ps. 38, 2. 4] (Prou. 10, 19). 8] (Eph. 6, 19). 9] (Ps. 118, 105). (Ps. 138, 12). 11] (Num. 22, 28). 14] (Luc. 19, 40). 19] Ps. 99, 3. 23] (Gen. 4, 25). 27] (Gen. 6, 8, 7, 1; II Pet. 2, 5).

3 meo *om. Lebrun* 4 de] in *F* sed et *Ov*, sed *cet.* 5 statuer *L post. et]* ac *FPU* 8 a domino *om. FU et spat. uac. rel. P* 9 ut] et *F* 12 unum *F* 14 duritiam *P*¹ stoliditatis quae *O* 15 locutura *O* ac] hac *FPU* 18 actione *om. U* dependi ^{ans} (^{ans} m. 2) *M* 19 ope *M* ipse *om. F* 21 refecit *v* 23 mollitus *F* abel *O*, abel^z *M*, abelum *cet.* 24 conformatum *F*, signatum *U* 25 prima *FPU* decurrens *om. LM* 26 manauit *LM*

seminarium stetit, iam tunc operante mysterio unici redemptoris, ut per unum reconciliatio proueniret, quia per multos offensa uenisset. sed iterum generis humani processu relabente iustitia et crescentibus simul gentibus atque criminibus, ne
 5 rursus iniquitas hominum generis mereretur interitum, rursus electus qui pater fidei uocaretur, a quo et promissio regni et regis aeterni semen emergeret. quod multiplicatum fide gentium Christus inpleuit, qui patriarchis uisus, per legem praeformatus, per prophetas praelocutus et ipse adfuit, ut adin-
 10 pleret legem et prophetas et quam lex operibus non ualuerat conferre medicinam gratia daret.

3. Iam enim corpus omne, id est uniuersum genus hominum ita peruaserat peccatum, ut neque malagma debilibus et sauciis nec ligatura prodesset; corroborata etenim uitiorum ualitudine
 15 omnem humanae opis medelam fortior remediis morbus excluderat, et ideo uenit qui et uenturus est, conformatus corpori humilitatis nostrae, ut nos conformaret corpori gloriae suae, quia nemo nisi artifex operis sui potens est et figulo tantum in argillam suam ius est. ita dominus omnium, qui omnes
 20 fecerat, dignatus est ad nostra descendere nosque suscipere in corpore suo, ut reficeret eadem arte uel potestate qua fecerat. uenit autem non in sublimitate domini, quod erat, sed in forma serui, quod non erat. factus est ut homo sine adiutorio, qui est dei uirtus et dominus exercituum, adiutor
 25 et protector omnium. pro liberandis est mortuus qui erat inter mortuos liber. inter iniquos deputatus est qui iustificat inpium per fidem. sicut ouis ad interfectionem ductus

7] (Gen. 15, 13; Rom. 4, 11; Gal. 3, 7; Iac. 2, 21; Matth. 5, 17; Ioh. 1, 17). 13] (Sap. 16, 12). 17] (Apoc. 1, 4; Phil. 3, 21). 18] (Sap. 15, 7; Eccli. 33, 13; Hier. 18, 6; Rom. 9, 21). 22] (Phil. 2, 7). 23] Ps. 87, 5. 6. 27] Es. 53, 7. 12; I Pet. 2, 24; Ioh. 1, 29.

2 perueniret *F* 6 electus *OUv*, electus est *cet*. 7 multiplicandum *M*
 8 patriarches *O* 9 profetas *O* impleret *FPU* 12 hominum *Ov*, hu-
 manum *cet*. 13 peccatis *FPU* nec *F* malagina *FU* 14 neque *Pv*
 glegatura *O* 15 operis *U* medellam *P* 16 *post.* et *om.* 19 uis *F*
 omnes] omnia *FPU* 20 facerat *O*¹ nostram *O* nosq; *L* 21 uel]
 ac *M* 22 sublitate *U* 23 ut] sicut *LM* 24 qui] *L*

est agnus ille, qui tollit peccata mundi. passus est mortem qui donat aeternitatem.

4. Sed in causa tanti huius consilii et muneris animaduvertere ipsius lumen est, qui nos inluminat a montibus aeternis, in quos oculis adleuatis uideamus isdem nos quibus perieramus 5 itineribus inuentos rursus ex arbore, rursus ex uirgine, sed non rursus superbia praecipitandi, uerum e contrario humilitate redituri. nam ideo rex gloriae et dominus maiestatis exinanivit se formam serui accipiens et inuisibilem magnitudinem suam uisibili abiectione contextit, ut nos ueteri illo 10 male conceptae adrogantiae morbo foris altos, intus obtritos in formam sublimitatis suae per formulam nostrae in se humilitatis attolleret. in hoc enim operatus est et operatur cotidie bonus dominus, ut diuinae conformationis gloriam consequamur, si nostrae in Christo conformationis exemplum sequamur, cognoscentes in altissimi moderamine temperatum naturae nostrae 15 modum, ut supra nos ipsius gratia proueamur, si iuxta nos nostri memores ambulemus. ad quam nos mensuram propheticus ille de numeris sermo componit, qui dicit: non declinabimus dextra neque sinistra, sed regali uia ibimus. 20 quod nobis Christus est, mediator dei et hominum, inter diuina et humana nos temperans et ad regnum suum regali uia ducens, ut corde humiles, opere sublimes, a sinistris id est peccatis, quae in mortem trahunt, adleuemur et a dextris 25 nimis id est praesumptione superba humilitatis lege reuocati teneamus salubrem mediocritatem, ne aut oculos nostros declinantes in terram conparemur iumentis, quibus non est intellectus, aut altiora nobis scrutantes euanescamus in cogita-

4] Ps. 75, 5. 8] Phil. 2, 7. 19] Num. 21, 22; Deut. 2, 27. 26] (Ps. 16, 11). 27] Ps. 31, 9. 28] (Eccli. 3, 22).

3 numeris *U* 5 hisdem *LMO* 8 ideo *LP* exanit *L* 10 illi *FPU* 11 male *LPv*, malae *cet.* 12 per *om. U* 14 confirmationis *FOPU* 15 cognoscentes *U* 17 proueamur *L* 18 mores *U* propheticus *O* 19 quo *LMv* dicit *scripsi*, dicitur *ω* declinauimus *FOPU* 20 dextera *LM* 21 quod] qui *F* 22 regale *O* 24 quem *O* 25 nimis *FU*, inuiis *v* 26 nostros *om. FPU* 28 altiores *U*¹ scrutantes *U*

tionibus nostris. itaque non alta sapientes sed humilibus consentientes, in mensura qua mensurauit nobis dominus nosmet ipsos metiamur, ut angustemur in nobis et in domino dilatemur, non ut illi sapientes huius saeculi, quorum
 5 sapientiam dominus reprobauit ac perdidit et per stultitiam praedicationis exclusit; disputauerunt enim, inquit, ut absconderent laqueos, quia uidelicet in hoc omnis ars philosophorum laborat, ut adsertione fictorum lucem ueritatis ob-
 10 seuret et inanum contentionum laqueis sollicitatas a uero mentes implicet et ingenii fraude decipiat et fuco sermonis inducat.

5. Sed postquam exortum est lumen in tenebris, misericors et miserator et iustus dominus, frustra posuerunt in caelo os suum, qui etiam terrenarum rerum suae-
 15 que naturae nescii scrutantur caeli plagas et deum sine deo quaerunt. ideo defecerunt scrutantes scrutinio, et sagittae paruulorum factae sunt plagae eorum, quia corripit sapientes in astutia sua dominus per infantium atque lactantium ora confudit nec in sermone regnum suum sed in
 20 uirtute constituit. unde ego quoque minimus omnium minimorum domini exiguumque tenuissimus et infantium infantissimus audeo in uocem laudis eius erumpere, gratias agens domino altissimo, quoniam mysterium pietatis excelsae, quod in thesauris sapientiae suae habebat repositum, paruulis suis
 25 prompserit et sapientibus mundi absconderit, ne gloriaretur hic mundus in suorum uanitate sapientium, per quam obfusa

1] Rom. 12, 16. 2] II Cor. 10, 13. 3] (II Cor. 6, 11). 5] (I Cor. 1, 21). 6] Ps. 63, 6. 12] Ps. 111, 4. 13] Ps. 72, 9. 15] (Ennius tr. 277 V). 16] Ps. 63, 7. 8. 18] (I Cor. 3, 20; Ps. 8, 3). 19] (I Cor. 4, 20). 25] (Matth. 11, 25).

2 quam *M* deus *M* 3 et *om.* *FU* 5 ac] et *U* 6 exhaustit *O*
 7 ars omnis *M* philosophorum *O* 10 fuco (= *m.* 2) *U* 13 dominus et
 iustus *FPU* 14 caelo os *O*, columnos *U*, caelum os *cet.* 15 inscrutan-
 tur *LMOv*, scrutantur *U ut semper* 16 refecerunt *U* scriptitineo *U*
 sapientiae *U* 18 corripuit *FPU* astutiam suam *F* atque] et *F*
 19 lactentium *FLMv* confundit *LM* 20 ergo *O* minimorum in
 ras. *L* 21 et infantium infantissimus *L s. l.* 22 eius *om. v* 24 re-
 positum] absconditum *LM* 25 sapientum *F*

sibi caligine non agnouerat sapientiam dei. pax autem nostra Iesus, qui uenit, ut utraque unum faceret et omnia aequalitate conponeret, destruxit fortia et elegit infirma, spreuit sapientia et adsumpsit stulta, ut fieret aequalitas nemine sibi quicquam proprium uindicante, cum omnem hominem non nisi diuino munere salutis ac sapientiae conpotem necesse esset in domino gloriari. itaque exultemus cum tremore in domino deo nostro, qui est humilis corde et maiestate sublimis, idem sentientes in nobis quod in Christo, qui, ut supra dixi, idcirco nobis salutis gratiam per humilitatis formulam contulit, ut qui exaltationis spiritu cadere merueramus corde humilitatis resurgere disceremus.

6. Quod autem bonus dominus crucifixus est et resurrexit, non solum ad destructionem mortis nostrae et ad reparationem aeternitatis operatus est, sed etiam ad praesentis uitae informationem, qua meritum adquirimus, quo uitae illius in aeternum beatae possessio praeparatur. cruci ergo fixus est dominus quo mysterio pietatis atque consilio? apostolus docet; ut solueret, inquit, parietem ualli interficeretque inimicitias et omnem huius mundi ambitum dispoliaret ac de uniuersa inimici potestate captiuans ipsam captiuitatem triumpharet, in sua carne suscipiens, inquit, similitudinem carnis peccati, non utique similitudinem carnis, quia omnibus deus ueritas et ideo uere et corporaliter uerbum caro factus, sed similitudinem peccati carnis, ut qui peccatum non fecit per suam in-

2] (Eph. 2, 14). 3] I Cor. 1, 27. 4] (II Cor. 8, 14). 7] (I Cor. 1, 31; Ps. 2, 11). 8] (Matth. 11, 29). 9] (Phil. 2, 5). 13] (Rom. 6, 4; I Cor. 6, 14; II Cor. 5, 15; Col. 3, 1). 18] (Eph. 2, 14). 21] (Ps. 67, 19; Eph. 4, 8). Rom. 8, 3. 24] Ioh. 1, 14. Rom. 8, 3. 25] I Ioh. 3, 5.

1 non ignouerat *O* 3 destruī *O*, destruxit *U* 4 adsumpsit] ellegit *PU*, elegit *F* stultitia *LU* 5 quicquam sibi *F* uindicantem *O* hominem *om.* *O* 6 necessario *F* 11 cordis humilitate *FPU* 15 operatus] reparatus *U* est *om.* *F* 19 interficeret *FLU*, interficiens *M* inimicias *L* 20 mundum *O* despoliaret *LM* ac] et *F* 23 in omnibus *FLMU* 24 factum *F²v* sed *scripsi*, est sed *M*, sit *LOU*, est sic *F*, est sit *P*, est *Mv* similitudinem *O*, in similitudinem *cet.* 25 carnis peccati *M* ut] uidelicet *coni. Sacch.*

violabilem impassibilemque naturam propter nos tamen, ut scriptum est, peccatum faciens, id est peccatorem susceptum in forma serui gerens. factus enim est pro nobis maledictum, ut nos maledicto legis absolueret; de peccato
 5 damnauit peccatum, id est peccati materiam, quae adhuc in illa Adae carne uiuebat, in ipsa quam suscipere dignatus est Adae carne uacuauit; ac sic parietem ualli hoc est peccatum, quod inter nos et deum separabat, destruens fecit utraque unum, non solum ut Iudaeorum et gentium fides in
 10 Christo coiret, sed ut in unoquoque nostrum, qui crederemus, natura sibi nostra congrueret et discordia, quae prius uersabatur in nobis, cum spiritali affectui carnalis anima repugnaret, pace fidei solueretur. nunc enim bellum illud antiquum, quo lex peccati repugnabat legi dei, aboletur in Christo, cum spiri-
 15 tus deo seruiens subactam sibi animam fide temperat et uicissim animam deo seruientem in omne obsequium caro ministra comitatur.

7. Quam ob rem domini passione et resurrectione non solum ad spem ac fidem resurrectionis instruimur, ut non sola resolutione carnali, sed et uoluntaria ab hoc saeculo recessione
 20 mori nouerimus et moriendo per fidem huic mundo uiuificemur deo. uita enim huius mundi amica mors animae est. ob hoc nobis apostolus dicit: mortificate in terra membra uestra. cotidie se ipse testatur mori, liuidum faciens corpus suum
 25 et obliuiscens quae retro sunt atque in priora se porrigens. in quo humilitatem pariter et sublimitatem docet, quia conteri corpus sine humilitatis spiritu non potest nec anima in caelestia surgere nisi mortificatione membrorum.

3] Gal. 3, 13. 4] Rom. 8, 3. 8] Eph. 2, 14. 14] (Rom. 7, 21).
 23] Col. 3, 5. 24] I Cor. 9, 27. 25] Phil. 3, 13.

2 faciens] factus *Schot.*, se faciens *coni. Sacch.* peccatum (um *corr.*
 L) LO¹ 3 factum FPU est enim FLM 4 de maledicto M 5 peccati om. LM 7 uacuauit O 8 dūm O 10 ut om. FPU 11 uersebatur U 12 affectu UO anima L 14 lec U lege F aboleretur F cuius FPU 17 comittatur FP, cōmittatur U 18 resurrectione U et infra 19 instruimur sed et informamur fort. ut Ov, sed ut cet. resolutione] resurrectione FLM 20 et om. FLU 22 animę nrę (sed nrę m. 2 del.) M 24 cotidie O, et quotidie cet. liuidum] nudum FPU

attamen et ipsius nobis humilitatis seruanda mensura est, ut non nisi timore diuino humiliemur uni domino: dominum enim deum tuum adorabis et ipsi soli seruias, cui seruire libertas est. nemini enim subiectus est qui se soli deo subiecit, at contra omnibus infimis uel spiritibus uel aliis creaturis uel suis uitis et cupiditatibus seruit qui uult liber esse iustitiae. est autem et sancta superbia et humilitas iniqua; nam et iustificatur superbia, quae huic mundo superbit et contemnit hoc saeculum omnibusque magnis eius et dulcibus ac speciosis abutitur, intenta caelestibus rebus et praeceptis subiecta diuinis. contra autem illa humilitas condemnatur, quae non ex fide sed ex ignauia mentis hominibus adducitur et humanam gratiam magis quam suam salutem curat, mendacii famula, ueritatis inimica, libertatis expers, iniquitati obnoxia, miscens aqua uinum, id est ueritatis merum aquoso adulationis eneruans. in huiusmodi humilitatem specialiter mihi uidetur uox illa contendere, quae denuntiat: uae dicentibus malo bonum et dulce amarum et iniustus iustitiam praedicantibus, quos et per Salomonem, sicut nosti, ueritas execratur.

8. Bene autem nos breui psalmo sed pleno magisterio beatus psalmista conformat ad nostri moderaminis temperamentum, cum precibus suis praetendit meritum humilitatis, dicens: domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. neque ambulauimus in magnis neque in mirabilibus super me. et deinde qui se pro cordis humilitate respici depoposcerat dicit: si non humiliter sentiebam, sed

2] Deut. 6, 13 et 10, 20; Matth. 4, 7; Luc. 4, 8. 4] (Rom. 8, 20).
 15] (Es. 1, 22). 17] Es. 5, 20. 19] (Eccli. 19, 23). 22] Ps. 130, 1.
 26] Ps. 130, 2.

1 humilitate *U* 3 deum *om. F* ipsi] illi *LM* 4 nemini] non *FPU*
 5 at *Or*, ut *cet.* infimus *FU* aliis *om. M* 6 esse liber *M* 7 *pr.*
 et *om. F* 9 saeculum hoc *F* 10 abutitur *L* 12 ex ignauia] ex-
 uia *F* 14 familia *U* 15 aqua uinum *v*, aqua uino *O*, aquam uino *cet.*
 aquoso] aquis *Or* adulationis *F* 16 inerbans *O* 17 malum *FP²U*
 18 amarum *FP²U* iniustitiam *FP²U* 19 per] super *L* 20 nobis *LM*
 21 conformans *P¹* ad *exp. M* 22 humilitatis *F* 26 depoposcerat *F*,
 depoposcerat *L¹* si *om. FPU*

exaltaui animam meam; sicut ablactatum super matrem suam, ita retribues in animam meam. ideo retributionem postulat, quia non humiliter senserit, sed animam suam exaltauerit. nonne uidebitur discordare sibi prophetae
 5 sententia, nisi ita haec discernamus intellectu, sicut in ipsius spiritu et corde, ita ut sibi congruerent, fuere distincta? conuenienter enim et humiliter dictum est timore diuino, qui sacrificium deo, ut ipse testatur, spiritum contribulatum et cor humiliatum offerebat. salua tamen humilitate cordis
 10 idem exaltabat animam suam non humiliter sentiens, quia non terrena sapiens deo mentem habebat affixam, unicum bonum ducens deo adhaerere et ponere in deo spem suam. unde et apostolus, qui nos humilitatem docet dicens, ut ea potissimum imitatores Christi esse studeamus, hoc enim, inquit,
 15 sentite in uobis, quod et in Christo, qui non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens; idem tamen ad exaltandam animam in superna et diuina nos prouocat, cum dicit: quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera et
 20 gloria dei patris.

9. Quamobrem tenentes hanc et humilitatis et exaltationis regulam utrumque hoc, quod in peruersitate, quam supra dixi, peccatum habet, in directione, in qua docemur, gratiam obtinet, suis ordinibus mensurisque teneamus, pietate et humiliantes
 25 cor deo et exaltantes animam ad dominum nostrum. nihil nisi illum timeamus, nihil supra illum diligamus. iugo tantum ipsius, quod est suaue, et oneri illius, quod est leue, colla subdamus, ut supra omne potestatis inimicae iugum liberi in caelestia

8] Ps. 50, 19.   11] Ps 72, 28.   14] Phil. 2, 5.   18] Col. 3, 1.
 27] (Matth. 11, 29).

1 ablatus *M* matre sua *FLPU*   2 retributio *LM*   6 congruerent
Me, congruenter *F*, congruerunt *cet.*   7 quia *FPU*   8 humiliatum con-
 tribulatum *U*   10 exaltabam *U*   13 et *om. F*   dicens *om. FPU*
 19 dextera et *om. FPU*   20 patis *L*   21 quando rem *U*   humilitatem *U*¹
 22 qua *Or*   23 directione (*sed s. l. m. 2 t discretionem*) *M*, direptione *L*
 in qua *Or*, qua *cet.*   24 suisque *F*, si suis *M*   pietate *Or*, pietatem *cet.*
 25 dñm *Or*, deum *cet.*   26 igo *U*   27 honeri *O¹PU*   28 iugnum *U*

subuehamur. nam et ob hoc domini nostri iugum suaue et onus leue est, quia terrenis nos et inferis eleuat et in excelsa regni caelestis attollit. leuitas enim omnis altipeta est et sursum uersus uigore subtilitatis ecfertur.

10. Huic autem gratiae contraria peccati pondera deprimunt 5 et in inferna deducunt, quae quanti sint oneris propheta testatur, cum gemens clamat: superposuerunt iniquitates meae caput meum, et sicut onus graue grauatae sunt super me. sed gratiae domino Iesu deo nostro, qui potens est liberare nos de corpore mortis huius per multitudinem 10 miserationum suarum et diuitias bonitatis suae, quibus superabundat abundantiae peccatorum nostrorum et saluos facit sperantes in se. apud quem credimus quia et orationum tuarum pro nobis agantur excubiae. scimus enim quia a pueritia ipsi militans et sacris litteris enutritus nulla conuersationis 15 terrenae et carneae labe pollutus inuenisti gratiam in conspectu altissimi et pro nobis de silua huius saeculi ad gregem uel ad currum domini sero captis, quoniam multiplicatae sunt iniquitates nostrae super capillos capitis nostri et indigni sumus, quorum nomina diuinis auribus ingerantur, 20 ne forte et labia tua immunda fiant cum nos nominaueris, et necesse sit os tuum igneo carbone perstringi. potes tamen uel humilitate uel fiducia uatis antiqui dicere: domine, dimitte illis, aut dele me de libro tuo. quod ille diuini colloquii particeps, non salutis suae neglegens nec insolens 25 domino, profundi arte consilii ausus est dicere, ut domino iusto

7] Ps. 37, 5. 9] Rom. 7, 24. 10] Ps. 50, 3. 11] Rom. 2, 4.
12] Ps. 16, 7. 18] Ps. 39, 13. 21] (Es. 6, 5). 23] Ex. 32, 32.

1 subueamur *L*¹*OU*, inuehamur *F* hoc s. l. *F* post. et om. *FPU*
2 honus *PU* quia *M*, quia e *v* 3 altipeta *Ov*, altipetax *cet*.
5 contrarie *U* deprimunt *O* 6 quam *L* 7 supposuerunt *M* 9 gratias fort. 15 ipse ministras *FP*²*U*, ipsi instas *P*¹ eruditus *L* 16 carnis *FP*²*U*, carne *P*¹ 18 capitis *O* 19 supra *F* uestri *F* 22 necessit *O* constringi *F*, pertingi *coni. Sacch.* 24 quid *O* 25 colloquii diuini *FPU* 26 dñō *Ov*, deo *cet*.

debitum peccatori populo interitum comminanti oblationem suae potius abolitionis opponeret, diuinae uidelicet pietatis iustitiaeque securus, ut parceret et iniustis misericordia domini, dum iustum non potest delere iustitia.

5 11. Hac et pro nobis dominum altissimum conditione constringe, ut dum eximere te libro suo non potest, per obtentum iusti sui recipiat iniustos. nam quia maior est qui in nobis est quam qui in hoc mundo, ideo fortior est iustitia pro peccatoribus defendendis quam iniquitas aduersus patrocina
10 sanctorum. uellem quantum in me est adhuc prorogare sermonem, nisi et carta deficiens et metus fatigationis tuae cogeret uerbis modum poni et epistolam terminari. tu in omnibus indulge temeritati meae et responde mihi, ut consoler et instruar litteris tuis.

15 12. Nunc Sanemarium portitorem huius epistolae commendamus specialiter unanimitati tuae, ut, sicut rogauimus sanctum episcopum et patrem nostrum, ita ordinetur a uobis. conseruum enim eum data in domino libertate reddidimus; sed uobis in domo domini seruiat delegatis ad parentum nostrorum me-
20 moriam obsequiis, ut per religiosam seruitutem obtinere firmam libertatem sub uestra defensione mereatur. age et apud sanctum presbyterum fratrem Exsuperium, ut in casa ecclesiae terrulam, qua uictum suum procuret, accipiat. praeterea rogo, ut epistolam meam ad filium nostrum Daducium, etiamsi in
25 Galliis agit, sine ulla dilatione facias ab episcopo transmitti per conseruum fidelem et inpigrum. si clericum forte noluerit occupari, unum de Alingonensibus dignamini mittere cum epistolis uestris, quibus litterae nostrae iuuentur; dignam enim

7] I Ioh. 4, 4.

2 iusticie pietatisque *M* 5 condicione *LP* 6 eximeret e *PU*, eximeret de *F* te *om.* *FPU* optentum *O* 10 prolongare *LM* 11 deficiēs *F* metu *O* 12 imponi *F* 13 *pr.* et *om.* *U* consuler *LM*
15 sanemarium *O*, sane Mariū *v*, sanenarium *cet.* 16 unanimati *O*
18 meum *FOPUv* 19 deligatis *FPU* 22 exuperium *FMPUv*
in *om.* *U* causa *F* 23 terulam *L*¹ 24 nostram (^{meam} *m.* 2) *M*
25 gallias *FU* egit *F*¹ 27 aligonensibus *FU*, alinguanensibus *ov*,
ligonensibus *LM* dignemini *LMv* 28 uestrae *FU*

interuentu uestro causam ex epistola mea, quam ad eum feci, cognoscetis. inprimis autem celeritate agendi opus est, ut sanctissimus presbyter, qui et uita et aetate uenerabilis uim, qualem exposui, sustinet, quam primum ab alienarum aedium exilio liberetur.

5

XIII.

DILECTISSIMO FRATRI MERITO PRAEDICABILI ET VENERANTISSIMO
PAMMACHIO PAULINVS.

1. Vt hactenus tacendi tempus congrua humilitate seruauit, ita nunc debita caritate loquendi tempus agnoui, frater in Christo domino uenerabilis et dilectissime. scriptis enim sancti uiri fratris nostri Olympi, communis unanimi, nuper accepi tam inopinatum mihi quam inoptatum tui maeroris indicium, in quo meae tibi tristitiae consortium et uocis officium deinde, ut sileant priuati amoris affectus, sed caritas Christi domini et dei nostri, quia in ipso nobis et per ipsum ut unius corporis membra conectimur, non permisit. ipse enim dominus deus noster uitae nobis pariter et pietatis magister per illud caeleste uas electionis suae docuit gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus uicissimque nobis conpati et inuicem onera nostra portare, ut mutuis consolationibus roboraremus communem fidem et fatigata pectora foueremus. cui muneri deus tantum dedit, ut eo functum magnae ciuitatis instar amplificandum promiserit, enuntians per prophetam, quia frater fratrem adiuuans exaltabitur sicut ciuitas magna; uidelicet quod munimentum animae dimi-

10

15

20

25

9] (Eccle. 3, 7). 19] Rom. 12, 15. 25] Prou. 18, 19.

4 quale *O* 5 liberetur] uale *add. F*, et uale *add. P²U*. — explicit *L*, finit ad amandum *II · O*, explicit epla *XVII · F*, ad eamdem uia *U*.

FLMOPU. — ad pammachium senatorem consolatoria · *XLII · M*, epistola paulini ad pammachium *O* domino merito praedicabili et honorando fratri pammachio paulinus *M* 9 ut hactenus — c. 10, p. 92, 1 tristitia *om. FLPU*, — p. 92, 7 absorbeatur sed *om. M* 12 olympi *v*, olimpi *O* 16 nos *fort.* *post.* et *v*, *om. O* 17 enim *O*, enim nos *v* 20 uicissimque *v*, uicissq; (sim *add. et alt. q exp. m. 2*) *O* 24 profetam *O*

canti fraterna compassio ferat uariisque mentis afflictæ pulsibus quasi murus obsistat.

2. Sed si forte id ipsum culpæ magis quam gratiæ iudicetur, quod tardius fungar officio caritatis, credas uelim ilico, ut agnouerim, scripsisse me. neque uidear de negligentia tui serus audisse, cum ipsa me et loci remotio et propositi ratio defendat, quo secretus ac tacitus agens neque uidere nisi raros praetereuntium possum neque interrogare de sanctis fratribus ni caros uolo; semper tamen et in meo silentio tui me-
 10 mor, nunc ut caritas postulare uisa est, opertum pectore affectum reclusi et per has ad te litteras prompsi, quibus ad sanctam mihi unanimi-
 15 tatem tuam qua potui uia profectus sum, quia non potui isdem corpus et animum meum finibus continere, cum caro, ut semper, infirma per hiemem longius commoueri negaret et qui semper est promptior spiritus feruentibus ad te desideriiis euolaret, ut quem corpore non tenebam mente complecterer. cucurri igitur in siti desideriorum ad te, mi frater in Christo unanime atque uenerabilis, et si me uicissim intueris animo, tecum esse me totum uidebis et sen-
 20 ties. nam si uerum illud est sensu nos potius uidere et audire, certe adsum tibi et potiore mei parte, qui animo ad te uenerim, quo nisi adsimus, ubi et corpore intersumus, praesentiam non probamus, uacua nostri imagine mentis absentia. quamobrem signatum amicitiae munus inpendi aptumque
 25 nostra fide feci, ut te spiritali aditu uisitare. hanc de te inuicem gratiam quaeso merear, ut tu quoque me interioribus uidens oculis tamquam adstantem comminus et coram loquentem et coanhelantem anxietudini tuæ de necessitate communi uel patientiæ congratulantem de spe fidei in hoc sermone
 30 suscipias pariter atque conspicias. sermo enim uiri mentis est speculum. nam et ipse dei sermo confirmat, quia ex abundantia cordis os loquitur, et thesaurus pectoris publi-

14] (Matth. 26, 41). 17] (Ps. 61, 5). 31] Matth. 12, 34; Luc. 6, 45.

9 ni *O*, nisi *v* 12 unanimitatem *O* 13 hisdem *O*, idem *v* 19 esse me totum *v*, essem. et totum *O*, esse memet totum *fort.* 20 sensu] animo quam sensu *coni. Sacch.* 22 qui *scripsi*, quo *O*, quū *v* et *O*, etiam *v* 24 aptum quæ *O*, dignumque *v*

catur eloquio. ob hoc in ueritate, qua stamus in Christo, expressum his tibi litteris animum meum suscipe, nec uolo amicitiam nostram tempore metiaris. non enim haec ut saecularis est, quae spe saepius quam fide paritur, sed spiritalis illa, quae deo auctore generatur et arcana spirituum germanitate coalescit. quo fit, ut non diuturnitatis usu crescat ad amorem neque documenti expectatione pendeat, sed, ut filia ueritatis dignum est, statim, firma et magna nascatur, quia de pleno incipit orta per Christum.

3. Hac igitur te caritate complexus ita ueneror ut membrum Christi, ita dilige ut commune membrum meum. quomodo enim non una mens, quibus una fides? quomodo non unus animus, quibus unus deus? ac per hoc quomodo diuersum pectus sit in affectione tolerandi, quibus corpus unum est in conpage credendi? uere dico, non mentior, dum animi tui motus cogito, mea quoque viscera sentio suspiriis tuis duci et ut uere socialia membra uulneris tui dolore configi, quamquam me non minus prudentiae et fidei tuae reputatio reficiat quam afficit cura maeroris. denique addubitassem fateor, utrum maesta pro meo affectu tibi an potius gratulantia pro tua fide uerba praeberem. nam ut euocationem ad deum sanctae sororis meae, ita deuotionem pietatis in Christo tuae pariter audiui, isto etiam patre familias, per quem scripsi, indicante prudentiam et sanctitatem uerae in coniugem caritatis tuae, quam non uacuum fletibus, ut maxima pars mortalium, neque uano, ut spei nostrae expertes solent, pomparum inanum honore comitatus es, sed remediis salutaribus et uiuis operibus hoc est eleemosynis prosecutus, debito ordine primum caro funeri iusta persoluens, piis lacrimis et largo caritatis rore perfusus, religiosius exequias honorasti.

4. Itaque istius pietatis in te opus ante laudabo; nam id quoque deo placitum monstrat scriptura diuina, cum dicit:

1 ob v, om. O 4 pariter O 5 arcanus O 6 ut O s. l. m. 2
7 documenti O pendeat v, pendat O 8 noscatur *Lebrun* 11 communē O 15 non O, et non v 18 et v, te O 19 maeroris v, maerori O
24 uerae v, uere O 28 operibus *Chifflet*, opibus Ov elimosinis O
29 et] ut fort. 30 religiosius *Rosw.*, religiosus Ov, religiosas fort.

fili, produc lacrimas in mortuo, et quasi dira passus
 incipe plorare et non despicias sepulturam illius. deni-
 que patriarchae nostri huius quoque religionis exemplo sunt.
 nam pater fidei matrem uocationis nostrae Sarram suam fleuit
 5 non utique diffidentia recipiendae, sed praegressae desiderio.
 quomodo enim resurrectioni diffideret fidei pater et repromis-
 sionis beatæ primus auditor? idem tamen humanitatis memor
 non spreuit corporis curam propter animæ securitatem, sed
 empto ad sepulchrum agro mortuam suam pretiosa sede con-
 10 posuit, docens pariter quid sibi istic deberent homines proui-
 dere, cum is, quid ad dei uerbum de terra patriae cognationis
 exierat nihilque praeterea de peruagatis natione diuersa spatiis
 comparauerat, omnis terrae aduena, solum tamen agrum se-
 pulchro, id est non temporalem sed aeternam possessionem,
 15 nec terram auaritiæ sed quietis emisset. Iacob quoque dilec-
 tam illam et expectatam Rachel et tumulto celebri honorauit
 et titulo, ut religiosum et praesenti dolori solueret et posteris
 testaretur officium. quamquam illum locum titulo mortis ux-
 oriae prophetica mente signauerit prouidens legem ortu euan-
 20 gelico sopiendam. quo mysterio coniunx patriarchae, quae pluri-
 bus locis in ecclesiae imaginem uixit, tamen, ut reor, in
 synagogae typum moritur et partu filium doloris enixa illic,
 ubi erat uirginis partu legis finis edendus; finis etenim
 legis Christus. sanctam uero et sanctificatam spem per hu-
 25 mandi curam Tobias docet, huius specialiter muneris praero-
 gatiua iustificatus a domino et archangeli uoce laudatus, quod
 praetulisset prandio suo pauperis sepulturam. negligens enim
 uentris quia diligens animæ, maluit corpore esurire quam spi-
 ritu, ut nobis quoque esset exemplo, quo praeoptemus ieiunare
 30 cibo carnis, ut saturitatem animæ conferamus. quare bona

1] Eccli. 38, 16. 4] (Gen. 23, 2). 9] (Gen. 23, 9). 11] (Gen.
 12, 1). 16] (Gen. 35, 19. 20). 23] Rom. 10, 4. 26] (Tob. 12, 12).

4 Saram Rosw. 7 hōmanitatis O 10 istic scripsi, isti cui O, isti v,
 iusti coni. Sacch. 15 emisset v, emisisset O 16 pr. et O s. l. m. 2
 post. et v, e O 19 profetica O 22 et partu] ex partu coni. Sacch.
 25 tobis O, nos Thobias v docet v, doces O

religio sepulturae. bonae lacrimae caritatis, quibus pater Abraham matrem repromissionis eduxit. bonae lacrimae pietatis, quas Ioseph iustus inpendit patri. bonae et lacrimae orationis, quibus et Daudid stratum suum per singulas noctes rigabat. sed quid sanctorum mortalium praedicem fletus? fleuit et Iesus amicum, hanc etiam passionem de nostra infelicitate dignatus, ut mortuo funderet lacrimas et quem resuscitaturus erat uirtute diuina infirmitate lugeret humana; licet in illo uno totam simul conditionem generis humani misericors et miserator dominus deplorauerit et illis lacrimis, quibus peccata nostra fleuit, et lauerit.

5. Ideirco et tuae, frater, lacrimae sanctae et piae, quia simili affectione manarunt et dignam casti cubilis fleuere consortem non diffidentia resurrectionis, sed desiderio caritatis. mulier enim grata suscitatur uiro gloriam, cum tenetur, atque ideo suscitatur et desiderium, cum praemittitur. uerum illa, ut fuit semper, ita et erit perpetuum corona uiro suo, et non extinguetur lucerna eius; extendit enim, ut scriptum est, brachia sua ad opera utilia, os suum aperuit prudenter, operata est uiro suo bona gloria et honore coronauit te, ut iucundaretur tecum in diebus nouissimis, et ob hoc fletu magis digna quam luctu et desideranda potius pertinaciter quam lugenda est. nam ipsa meritorum illius reputatio ut acerbum imperat maerorem superstiti, quia iustus defunctus relinquit paenitentiam, ita et consolationem uberem praestat fidei, quia immortalitas in memoria iusti, neque tibi, sancte frater, hinc acrior doloris stimulus ingeratur, quod primaeva decessit, quoniam huic ipsi casui solacium praebet sermo diuinus: iustus enim, inquit, si morte praeventus fuerit, in refrigerio erit.

3] (Gen. 50, 1). 4] (Ps. 6, 7). 5] (Ioh. 11, 35). 15] Prou. 11, 16; Eccli. 26, 16. 17] Sap. 4, 2; Prou. 11, 4. 18] Prou. 31, 19. 19] Prou. 31, 26. 26] Sap. 4, 1. 29] Sap. 4, 7.

1 quibus *O*, in quibus *v* 4 rigebat *O*¹ 7 funderet *O*, infunderet *v* 16 praemittitur *Rosw.*, praemittitur *Ov* 17 in perpetuum *v* 20 gloria et honore *r*, gloriam et honorem *O*

6. Sed ne uel immatura tibi ad obitum fuisse uideatur, eadem tibi sapientia sequentibus uerbis probat anum quoque illam fuisse: senectus, inquit, uenerabilis est non diuturna neque numero annorum computata. cani sunt enim, inquit, sensus hominibus et aetas senectutis uita immaculata. quare gratulemur iusto eius accitu et fine maturo, quae etsi adhuc flore annorum uirebat, tamen morum sanctitate canuerat et aetatem puellae stipendiis senectutis ornabat. unde et tibi ipsae, quae acerbant uulnus animi, 10 causae solacium maius adferre possunt, quod tam sanctam feminam, etsi non habes, habueris tamen. commune enim tibi cum omnibus amisisse mortalem, paucis uero tecum meruisse optimam; quo minus miror illam in hoc saeculo non moratam et ad Christum citius accitam; placita enim erat deo 15 anima eius, et idcirco, ut scriptum est, properauit eam de medio iniquitatis educere, ne intellectum nostrum malitia nostra mutaret, quia totus hic mundus, ut scriptum est, in maligno iacet, et conloquia mala plerumque corrumpunt mores bonos, et qui picem tangit, 20 inquinabitur ab ea. quo metu quidam sanctus morae metuens et de tardo sene sollicitus, orat deum ut notum ipsi faciat finem suum et numerum dierum suorum, et quoniam reuelante spiritu, quo prophetabat, agnouit prorogata sibi tempora, ingemit dicens: heu me quod incolatus meus pro- 25 longatus est. causam uero gemitus et timoris sui hanc esse testatur, quod habitaret cum tabernaculis Cedar, id est in tenebris istius mundi. nam Cedar Hebraeo idem quod ore Romano uocatur obscuritas.

7. Denique ipse Dauid in duobus filiis diuerso merito 30 sibi amissis mysterium istius ueritatis exercuit, qui filium di-

3] Sap. 4, 8. 9. 14] Sap. 4, 14 et 11. 17] I Ioh. 5, 19. 18] I Cor. 15, 33. 19] Eccli. 13, 1. 21] (Ps. 38, 5). 24] Ps. 119, 5.

2 probat *v*, probatur *O* 3 est *Rosw.*, et *Ov* 7 uirebat *v*, uerebat *O*
 9 ipsae *Rosw.*, ipse *Ov* 13 miror *v*, minor *O* 19 pacem *O*¹ 21 sene
Ov, fine *ed. Grin. in mg.*, seni (*i. e. senii*) *fort.* ipsi *O*, sibi *v* 23 pro-
 fetabat *O* 26 habet tabernaculis (*sic*) *O*

lectissimum, quem fleuerat aegrotantem, non fleuit amissum, certus infantem ad pacis aeternae beata translatum; at uero idem Abessalon, quem inimicum habuerat, mortuum lamentatus est, quia diuinae iustitiae ut propheta conscius desperauit in pio requiem et resurrectionis bonum sciuit indebitum parri-
cidae. sed tamen idem, ut dixi, paruulo illi suo aegrotanti in-
penderat lacrimas et regios cultus atra ueste mutatus, cilicio cinere ieiunio fultus, preces ad deum miserat. postea uero quam filii morbum uitae finis absoluit, quasi deficiente cura-
rum materia hunc sibi lugendi finem fecit, quem paruulus
uiuendi acceperat. itaque ut filius corpore, et pater luctu solu-
tus est simulque tristitia pectora et uestimenta deponens et cibum sumpsit et cultum resumpsit et squalidum puluere caput deduxit unguento; sciscitantibusque pueris suis, quos ob-
stupefecerat tam inusitatus patriae ordo pietatis, ut qui ante
orbitatem luxerat gauderet orbatus, respondit: ego ad illum
ibo, ille uero ad me non reuertetur.

8. Satis, ut opinor, docuit rex propheta, quam post nostros sollicitudinem debeamus induere, uidelicet ut de nostro potius itinere, qui sequimur, quam de illorum, qui iam praegressi
peruenerint, laboremus. pium est contristari diuulsione caro-
rum, sed sanctum laetificari spe et fide promissionum dei et dicere animae laboranti: quare tristis es, et quare con-
turbas me? numquid qui dormit non adiciet, ut resur-
gat? acceptior est autem deo grata laetitia quam diuturna
quasi querula tristitia. nam hoc illo Dauitico docemur exem-
plo, ut inanes lacrimas non effundamus, quae utique super-
fluo mortuis donantur, nihil conferentes recepto et grauantes relictum. ideo Dauid uiuente filio fleuit, functo gratulatus est, quia spirantis adhuc commeatum poterat precibus et lacrimis
inpetrare; accito autem diuinitus iam gratulari debebat, ut

2] (II Reg. 12, 22). 16] II Reg. 12, 23. 23] Ps. 41, 6. 24]
Ps. 40, 9.

4 desperauit *O* 8 fultas *ed. Schot.*, fletu *v* 12 tristia *v*, tristitia *O*
14 induxit *fort.* unguento *O* 20 qui *coni. Sacch.*, quo *Ov* 21 de-
uulsione *O*, de auulsione *v* 25 gratia *O* 26 dauidico *v* 31 debebat *v*,
debeat *O*

fecit, quia dubitandum non est melius esse uotis nostris dei placitum.

9. Salua igitur fide pietatis officia pendamus et salua pietate fidei gaudia praeferamus. esto, temporaliter fleat pietas, sed oportet, ut iugiter gaudeat fides; desideremus ut praemissos, sed non desperemus recipiendos. deus enim noster uiuorum est, non mortuorum, et in Christo mortuos dormire apostolus dicit, ut de somno intellegas temporalem esse mortem. dormienti enim consequens est excitari et surgere. 10 quod cum ita sit, geramus in caritate nostrorum familiaris consuetudinis desiderium, sed a fide nostra solacium de fiducia resurrectionis habeamus.

10. His igitur, frater dilectissime, et uerborum et exemplorum caelestium auctoritatibus ut ad pietatem lacrimarum usus es, ita etiam ad earum modum utere. scriptum est enim: 15 omni rei tempus. et tempus plorandi fluxerit, gratulandi modo tempus est, quia dominus prope est; et scriptura diuina, quae producere nos lacrimas quasi euaporando dolore permittit, terminos quoque designato praescribit tempore, cum 20 dicit amaritudinem luctus uno ferendam die. o diuitiae bonitatis dei! quam pia id ipsum sollicitudine nostri cauet! non pietatis propensae inuidus, sed infirmitatis nostrae conscius et omnis inmodici temperator, lacrimas in mortuo produci iubet, amaritudinem uero lugendi uno tantum die claudit, illud por- 25 rigi sinens quo relaxatur dolor et anima respirat, istud uero praecidens quod inmoderato et inrationabili cruciatu mentem nostram conficit quodque diutius fragilitas nostra non ualet sustinere. sed hoc plenius ipsa suo uerbo pietas dei explicat; subiecit enim: et consolare mature propter tristitiam. 30 a tristitia enim festinat mors et cooperiet uirtutem; quia tristitia illa tantum salutaris quae secundum deum est; ista autem, ut apostolus ait, quae secundum hominem,

6] Matth. 22, 32. 7] (I Cor. 15, 18; I Thess. 4, 12). 16] Eccle. 3, 1. 20] (Eccli. 38, 16). 29] Eccli. 38, 17. 18.

5 desideremus nostros ut *Rosw.* 16 et] ut *uel si fort.* 18 dolori *fort.* 19 terminos *Chiff.*, termino *Or* tempora *v* 30 a *v*, om. *O*

hoc est de infirmitate carnalis tristitia, mortem operatur. quod licet auctore diuerso, tamen uno per utrumque sanctorum dei spiritu et uerbo scriptura concinit; mors enim uera uirtutis adopertio est. nam si uirtus dei et uita nostra Christus est, uere dictum uides mortem festinare hoc maerore, quo uirtus operiatur et homo totus quasi quadam inferni uoragine sic grauiore tristitia, ut apostolus ait, absorbeatur. sed deo gratias, quod huius in te laboris et timoris mihi compendium facit conscientia uirtutis et prudentiae tuae, cuius largius tibi lumen est, quam ut tristitiae tenebris possit operiri; quin potius tua uirtus tristitiam tegit mortemque ipsam et uim noxii maeroris absorbet. non id uerbis meis tibi largior neque coniectura uirtutis tuae loquor; opera tua hoc de te contestantur et me conperta loqui cogunt.

11. Veniam enim iam ad praedicationem operum tuorum et ad pios actus de lacrimarum sanctitate transibo. sua enim cuique parti debita persoluisti, lacrimas corpori fundens, elemosynam animae infundens. uere conscius ueritatis et filius lucis, ubi mortem sciebas esse, fleuisti; ubi uitam credis, operatus es, uacuis inania, uiuis uiua dependens. itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in aula apostoli congregasti. pulchro equi-

1] II Cor. 7, 10. 6] (I Cor. 1, 24; Ps. 43, 20; Col. 3, 4). 7] II Cor. 2, 7.

1 carnalis est tristitia. Finit epistola ad Pammachium *v* tristitia et seqq. post uerba epistolae 33 percusso cordis *exh.* O mortem operatur] *incipit FLPU* 2 auctoẽ *P* diuersa *L*¹ per *ov*, *om. cet.* 4 uirtus *U*, animae uirtutis *O* adopertio *Rosw.*, operatio *F*, adoperatio *cet.*

6 operatur *U* quidam *L* 7 absorbeatur (tur *corr.*) *L* 8 sed—mihi *om. U* deo] *incipit M* huius in te *om. M* 9 facit *L* 10 lumen] nomen *LM* operiri] *add. M*: ob communem uidelicet sortem defunctae beatissimae coniugis 11 tristitiam] largior *add. Chifflet* tegit] largior *add. O sed m. 1 exp.* 12 mei *F* 14 testantur *U* 15 iam *om. M* et ad] et *FPU* 16 siccitate *M* (*sed add. m. 1 at sanctitate*) 17 elemosinam *PO*, elemosinam *cet.* 19 oratus *O* 21 romae *L* estipem *O*, stipe *L* queritant *M*, mendicant *v* 22 pauperum *fort.* multitudinem *om. M*, multi ut (tu *Sacch.*) diues *Chifflet* et *Sacch.* congregasti apostoli *U* pulcro *L*, pulcrum *U*, pulchrum *FP*² quidem *FPU*, *om. M*

dem tanti operis tui spectaculo pascor. uidere enim mihi uideor tota illa religiosa miserandae plebis examina, illos pietatis diuinæ alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri basilicam per illam uenerabilem
 5 regiam cerula eminus fronte ridentem, ut tota et intra basilicam et pro ianuis atrii et pro gradibus campi spatia coartentur. uideo congregatos ita distincte per accubitus ordinari et profluuiis omnes saturari cibis, ut ante oculos euangelicae benedictionis ubertas eorumque populorum imago uersetur, quos
 10 quinque panibus et duobus piscibus panis ipse uerus et aquae uiuae piscis Christus expleuit, non uisitato more cretura cibis hominum, sed nouo munere iam paratos hominibus cibos gignens, cum operata manus diuino suggestu uisibiles epulas ministraret et in alimenta corporea spiritali fecunditate proflueret,
 15 ineffabilibus panis et carnis fontibus in spem ieiunarum adhuc gentium esurientes fidem populos carnaliter satians et spiritaliter inrigans, indeprehensis auctibus comesta subplens, edenda subpeditans et ad morsus edentium fragmina subsiciua depromens, ut inter manus uel in ore sumentium crescentibus cibis
 20 sentirent potius escarum suarum copiam quam uiderent morsibus redeunte consumpto et dentibus subeunte sumendo.

12. Ipsius enim domini exemplum in opere eius gerens praecepisti turbam residere in terra; sic enim et Iesus iussit, ut legimus, in terra recumbere. nam in te et ipse dominus erat,
 25 sicut est, quia nemo Christi opera sine Christo agit, cuius

10] (Matth. 14, 19; Ioh. 6, 11). 23] (Matth. 14, 19; Marc. 6, 39; Luc. 9, 14; Ioh. 6, 10).

1 spectaculum *FPU* pastor *FPU* enim *exp. F* 2 miserandae] uenerande *F* 3 diuine pietatis *F*¹ 5 reginam *O* cerulea *FMPU* et *om. FPU* 6 coartent *M* 7 distinte *O* accubitus (*ac in ras.*) *L*, acubitus *O* 8 profluuiis *O* cibis saturari *U* ut] et *FPU* 10 ipse] iste *F* 11 uisitato *L*¹ cretura *scripsi*, creatura *FOP*, creature *U*, creaturam *LM*, creans *v* cibos *v* 13 operata *L* sub gestu *U* 16 esuriens *LM* 17 indefessis *M* auctibus *O*, actibus *cet.* comixta *O* 18 fragmina *LO* subsiciua *MP*, subscitiua *Ov*, subciciua *F*, subsicina *U*, subsiciua *L*^{di} 20 sentire ut *O* 21 cibo redeunte *M* 23 et *om. LMU* Iesus] dñs *s. l. M* 24 et] ac *M*

munere et benedictione copiosos tibi panes ut accepisti in nomine eius, sicut discipuli ab ipso benedictos acceperant diuidendos, per innumera pauperum ora dimensus es; et manducauerunt et saturati sunt et quod abundauit de panibus tulerunt omnes, unusquisque sportas suas plenas. sed tu omnem redundantiam fragmentorum spiritalium collegisti, de duodecim cophinis apostolicam fidem, de septem sportis gratiam spiritalem, non minus mirabiliter operante in tuis panibus Christo, qui in tuo isto conuiuio panem tuum carnalem in caelestes cibos transtulit et in aeternam tibi saturitatem parauit. recumbes enim iure cum patribus Abraham Isaac et Iacob conuiuio Christi ueste praeditus nuptiali, quia tecum istic in pauperibus suis Christus recumbit, et habet in te filius hominis ubi reclinet caput suum.

13. Iuuat etiam nunc in spectaculo et praedicatione tanti operis inmorari. non enim hominis, sed diuina per hominem opera laudamus. quam laetum deo et sanctis angelis eius de hac tua, ut dici solet, plena spectaculum sacer editor exhibebas! quanto ipsum apostolum adtollebas gaudio, cum totam eius basilicam densis inopum coetibus stipauisses, uel qua sub alto sui culminis mediis ampla laquearibus longum patet et apostolico eminens solio coruscans ingredientium lumina stringit et corda laetificat, uel qua sub eadem mole tectorum geminis utrimque porticibus latera diffundit, quae praetento, nitens atrium, fusa uestibulo est, ubi cantharum ministra manibus et oribus nostris fluentem ructantem fastigatus solido

5] (Matth. 15, 37; Marc. 8, 8). 11] (Matth. 22, 12; Matth. 8, 11).
13] Matth. 8, 20. 18] (I Cor. 4, 9).

2 ab ipso] *om. P*, eius *FU* benedictus *O* acciperant *O* 3 dimensus *Rosw.*, demensus *ω* 6 redundantiam *O* fragmentorum *LO* 7 cophinis *P*, cophanis *F*, cofinis *U*, cofinus *O* 8 nominus *O* in tuis panibus *om. M* 9 qui *add. Rosw.*, *om. ω* 10 coelestem cibum *U* 11 recumbes *LM*, recumbens *cet.* 12 in conuiuio *LM* 13 ista *FPU* 14 filii *L* caput suum reclinet *U* 18 plena *ω*, pera *v* 19 totam] tam *FPU* 20 coetibus *FP* stipauissis *O* 21 in longum *LM* et] et in *M* 22 perstringit *M* 23 laetificat corda *U* 25 nitens *M* atrio *v* cantharum *FLMOPU* ministram *O* 26 fastigatus *LMv* solio *U*

aere tholus ornat et inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens. decet enim ingressum ecclesiae talis ornatus, ut quod intus mysterio salutari geritur spectabili pro foribus opere signetur. nam et nostri corporis templum quadriungo stabilimento una euangelii fides sustinet et, cum ex eo gratia, qua renascimur, fluat et in eo Christus, quo uiuimus, reueletur, profecto nobis in quattuor uitae columnas illic aquae salientis in uitam aeternam fons nascitur nosque ab interno rigat et feruet in nobis, si tamen possumus dicere uel sentire mereamur habere nos cor ardens in uia, quod Christo nobiscum inambulante flammatur.

14. Quam laetum ergo tunc deo et angelis pacis et cunctis sanctorum spiritibus spectaculum praeuisti! primo de apostoli ueneratione, cuius fidem ac memoriam tam multiplicata opulentiae deuotione celebrasti, sacras primum hostias, casta libamina, cum acceptissima ipsius commemoratione deo deferens, deinde munificentia consequenti te ipsum in corde mundo et spiritu humiliato acceptissimum sacrificium offerens Christo, in cuius tabernaculis uerae iubilationis hostias inmolasti, reficiens et pascens eos, qui benedictione numerosa laudis hostiam sacrificarent deo. quam bono tunc urbs nostra tumultu fremebat, cum tu misericordiae uiscera reficiendis et operiendis pauperibus effundens pallida esurientium corpora reformares, aridas sitientium fauces rigares, tremula algentium membra uestires et omnium consona in dei benedictionem ora reserares! sed egena corpora fouens redeuntibus in meliorem tui partem ope-

8] Ioh. 4, 14. 10] (Luc. 24, 32). 12] (I Cor. 4, 9). 18] (Ps. 50, 19). 19] (Ps. 26, 6). 20] (Ps. 49, 14).

1 ornat *O*, ordinat *cet.* 2 salientes *O* 3 salutari misterio *M*
 4 speciali *F*, spetiali *PU* 5 quadriungo *FP* 7 quo uiuimus christus
FPU columnas] liminas *U*, lumnas *FP* 8 illic *M*, illuc *cet.*, ille *v*
aq. salientis *O* 9 nos quoque *FPU* possumus *FOv* 10 nos
 habere *M* in nos *U* 13 pacis spectaculum *FU* 14 multiplicatam *O*
 15 et casta *LM* 16 ipsius acceptissima *FPU* cõmmemoratione *P*
 19 uere *FLO* reficiens *O* 20 eos eos *M* numerosas *L*, munerosas *M*
 hostiam *O*, hostias *cet.* 21 urbis *U* fremebat tumultu *U* 22 uicera *L*
 23 arida *LO* 24 sitientium *L* 25 et *om.* *FPU* benedictione *FMPU*
 26 patrem *U*

ribus tuis retributione diuina tuum potius spiritum saginasti
 et benedictae coniugis animam refecisti in illam transfundente
 Christi manu quae tua pauperibus erogabantur, cum in ictu
 oculi permutata in caelestes cibos carnalis esca transiret. et
 quantum pecuniae graui dextera geminatis excipientium palmis
 hilaris dator et infatigabilis distributor infuderat, tantum ilico
 angelis interuolantibus gremio domini gaudentis inuectum in
 tricesimos tibi fructus ac redditus numerandum reponebatur.
 neque diuitiae tantum, sed et gratiae benedictionum addebantur
 praemiis uestris. uobis enim ad iustitiam deputabatur con-
 clamatio illa et conprecatio pauperum, qua per uestra munera
 benedicebatur deo. facili enim uia ad aurem dei uoces inopum
 diriguntur, quia oratio pauperis, sicut scriptum est, nubes
 penetrat.

15. Poteras, Roma, illas intentas in apocalypsi minas non ti-
 mere, si talia semper ederent munera senatores tui. uere tunc
 tibi nobilis esset illa nobilitas, quam sacrati patres Abraham
 Isaac et Iacob paternis sinibus exciperent, quam prophetae
 apostoli martyres id est caeli senatus agnosceret, quam post
 togam nulla inmundi sanguinis sanie funestatam regali pro-
 missae lucis stola Christus indueret et in libro albo hoc est
 libro uitae perennis adscriberet. uere illae diuitiae diuites
 forent, quibus non draconis antiqui cruenta saeuitia, sed dei
 saluatoris immensa bonitas pasceret, si, quod bestiis aut gla-
 diatoribus et comparandis male profligatur et alendis, id pro-
 priae donaretur saluti cariusque nobis esset uiuere quam perire.
 sed et auaritia et liberalitate peruersa deo pro nobis <agenti>

7] (Matth. 13, 8). 13] Eccli. 25, 21. 15] (Apoc. 3, 3). 21] (Matth.
 17, 2). (Apoc. 20, 12).

2 coniugis *M* reficisti *L* illa *FPU* 3 erogabatur *FLPU* uictu *v*
 7 inuectum (in *in ras.*) *L* 8 tricesimos *O* redditus *FLMPU* 12 do-
 mino *FPU* 15 illa sentantas *O*, illas intemptatas (intentas *L*¹) tibi
cet., intentatas tibi illas *v* 16 sanatores *O* 17 tibi *om. FPU* sacri *F*
 abraham *L* 18 exceperant *O* profectę *O* 19 martires *FLPU* sa-
 natas *O* 20 sanie *om. FPU* reguli *O* 21 sthola *O*, stella *U*, stolla *P*
 22 ascriberet *LMPU*, ascriberet *F* ille *LMOP* 24 si quod] sicut *O*
 aut] et *M* 25 proprie *FO* 26 et saluti *F* 27 agenti egentes
scripsi, agentes *O*, egente *LM*, egentes *FPU* *v*

egentes, zabulo contra nos prodigi sumus. damnum in lucro
et in damno lucrum ducimus uitamque nostram nec egenter
redimere curamus, qui pro uita mortem emimus sumptuose.
beata esset nostra conditio, si aequae deo ut hominibus uel
5 displicere timeremus uel curaremus placere, si tantum prae-
cepta Christi, quantum populi sibila uereremur, et si tanto laus,
quae ex deo est, quantum iste de uulgo plausus emeretur.

16. Beatus, qui non adisti in tale consilium nec in cathedra
pestilentiae, sed in apostoli sede et in ecclesiae coetu id est
10 Christi theatro non seditiosis sed benedicientibus cuneis deo
ipso spectatore laudaris, ecclesiae munerarius, non harenae nec
inanis gloriae sed aeternae laudis ambitor. non gladiatores nec
beluas emis, sed quibus ueros gladiatores hoc est harum tene-
brarum principes perimas agis et quibus ueras bestias hoc
15 est omnem zabuli uirtutem superes et presso inpune uestigio
conculces leonem et draconem. beatus es, in quo benedicetur
nomen domini et qui habes semen in Sion et domesticos in
Hierusalem, qui te uicissim in tabernacula aeterna suscipiant.
non enim timebis illius diuitis locum, qui in tartaro hoc est
20 in inferno inferiore et exterioribus tenebris merito igne cir-
cumdatus uel extremo contempti in hac uita pauperis digito
rogabat aspergi, cui pater Abraham iure respondit: memento,
fili, quia recepisti bona in uita tua, et Eleazarus
mala; nunc uero hic consolatur, tu cruciaris.

8] (Ps. 1, 1). 15] (Ps. 90, 13). 18] (Luc. 16, 9). 22] Luc. 16, 25.

1 diabulo *F*¹ damnum] dat nomen *O* lucrum in damno *U* 2 egenter
Ov, egentem *cet*. 4 condicio *LP* 6 tanta *O* 7 quanto *M* de *om*. *U*
8 *pr*. in *om*. *M* 9 cetu *FP* id est] idem *O* 11 ipsos *O* numerarius
FU arenae *M*, terrenę *ex* arenę *L*, terrenae *Chiff*. 13 uiros *O*
14 alis *con*. *Sacch*. 15 diabuli *F*¹, zaboli *PU* 16 benedicitur *v*
17 syon *LMU* 18 ierusalem *M*, yerusalem (^h *m*. 2) *U*, iherlm *L* aeterna
tabernacula *U* suscipiunt *O* 19 timebitis *U* quae *O* est in *om*.
PU 20 in ^{ferno} inferiore *M* et] de *O*, uel *v* extoribus *P*¹ 21 hac]
ac *O* 22 iure] uere *FPU* 23 fili *om*. *U*, fili* (i *eras*.) *L* in uita
tua bona *LM* lazarus *FPU*, *leazarus (e *eras*.) *L* 24 similiter mala *U*
tu cruciaris *om*. *M*

17. Ob hoc illi, censeo, diuites hanc uel poenarum uel deliciarum uicissitudinem perhorrescant, qui istis sibi tantum et uitis adfluentes aut opibus abstrusis incubant nec partem posuere pauperibus aut male prodigi egent merito, et aeterna egestate plectendi, qui tam uiles sibi fuerint caritate luxuriae, 5 ut istis pretiosior fuisse arguatur unius diei mensa quam totius sui temporis uita. hic ergo non communicabunt in aeternum caelestia bona pauperum, quorum istis pauperes bona terrena nescierint. et horum grauius lingua torrebatur, qui debilitates modo pauperum uel horrent uel inident, fastidiosi letaliter et 10 faceti, qui praetereunt et canibus lambenda dimittunt ulcera proximorum, quia omnis natura homini homo proximus. nonne, quaeso te, isti uerius dicendi canes, qui ne canes quidem in curandis atque mulcendis hominibus imitati sunt et de micis saltem a mensa sua cadentibus satiari cupientes fratres 15 hoc est natura matre germanos non solum obseratis foribus excludi, sed etiam saeuis uerberibus expelli iubent? unde credo illum in euangelio diuitem tartari, cum totus, ut clamat, miser cruciaretur in illa ignei gurgitis flamma, solius tamen linguae refrigerium postulasse, qua sine dubio ideo uehementius cremabatur, quia in Eleazarum ante ianuam suam 20 stratum et canibus relictum saepius superbo auarus ore peccauerat. ob hoc et alibi praemonemur ponere ori nostro custo-

19] (Luc. 16, 24). 23] (Ps. 140, 3).

1 *pr.* uel *om.* *M* diuitiarum *LM* 2 ista *FLP*, iusta *U* . tantum] tantum seruantes *M* 3 uicis ^{diuitis} *M* afluentes *L* aut—incubant *hoc loco om.* *M* incumbat *U* nec partem] partem non *M* 4 sed aut opibus abstrusis incubant aut male *M* prodigis *FLPU* et] etenim *M* aeternae *FP*, eterne *U*, *om.* *M* 5 tam *L s. l.* luxurie *O* 6 istis *scripsi*, in his *FPU*, uitis *O*, his *LM*, iis *v* 7 hic *O*, hii *M*, hi *et.* in aeternum *om.* *M* 8 ista *FPU* 9 nescierunt *M* morum *O* terrebatur *U* 10 irriderint *FPU* 11 faceti] nocenter *add. Rosw.* pteunt *M* lambenda *O* 12 hominis *LM* 13 dicendi sunt *M* nec *LM* 14 imitati *O* 15 saltim *LO* sua *om.* *U* satiari] saturari *LM* 17 exclusi *L* 18 totus] motus *O* 19 igne *O* flamma gurgitis *U*, igitur gitis flamma *O* 20 ueementius *O* 21 crenebatur *F* lazarus *FPU*, eleazarum *L* 22 saepius] saeuus *fort.* 23 et *om.* *LM* ori *L* in *ras.*

diam docente sapientia per Solomonem, quia in manu linguae uita et mors, et alibi: uerbis tuis, inquit, iustificaberis aut uerbis tuis condemnaberis.

18. Tibi igitur, frater in Christo unanime, cui sub hac poena
 5 metus et cum illa sede communitas, cuius os benedictione plenum est, cuius diuitiae ubera pauperum sunt, cuius domus Christi est, qui non iacere mendicum ante ianuam tuam epulante te sustines, sed contra tectis tuis laetus inducis aut tecum epulaturum aut etiam ieiunante te saturandum, tibi
 10 felix a peccatis egestas et beatae in uirtutibus opes sunt. tu et inter illos pauperes iure numeraberis, quorum est regnum caelorum, et inter illos diuites, quorum possessio ciuitas firma est, quia spiritu dei diues es et tuo pauper. tales enim diuites cum pauperibus suis diligit deus et sacris litteris celebrat
 15 paginarumque perennium auctoritate nobilitat.

19. Hoc enim ipsum considerare te uolo eorum diuitum, quorum uel crimina uel supplicia in scripturis signata sunt, nomina significata non esse, quia sine dubio indigni erant, ut sermone diuino nominarentur, quos aut uitae oblitterauit in-
 20 pietas aut auaritia deleuit. ideo praedixerat dominus in propheta de ipsis: nec memor ero nominum illorum per labia mea hoc est per immortalium duo testamenta uerborum, quae oris diuini labia bene dicuntur, quia et cohaerent sibi et uno dei uerbo aperiuntur et per ipsa nos deus oscu-
 25 latur ab osculis oris sui. haec ergo labia pollui noluit nominibus inpiorum diuina iustitia, et idcirco neque illius diuitis nomen existat, cuius uanitas et auaritia signatur, cui

1] Prou. 18, 21. 2] Matth. 12, 37. 7] (Luc. 16, 20). 11] (Matth. 5, 3). 12] (Prou. 18, 11). 21] Ps. 15, 4. 24] Cant. 1, 1.

1 docenti sapientiam *O* solomonem *O*, salomonem *cet.* 2 uita *L* in *ras.* alibi aut *LM* 4 poenam *O* 6 domus] hospitium *add. v* 7 medicum *U* epulente *O*¹ 8 sustinis *O* 9 epulatarum *O* ieiunante *te v*, te ieiunante *UM*, ieiunante *cet.* 9 felix tibi *U* 10 a] ad *O* in *om. F* uirtutes in opibus *F* 11 muneraberis *FLO* 13 spiritu *L* 16 conserare *U* 18 significanta *O* indignerant *P*¹ 19 autem *U* liberauit *O* 21 eorum *FLM* 23 dicantur *O* 24 non osculatur *O* 25 osculo *FPU*

consumpta iam uita de ortae apparatibus cogitanti dictum est: stulte, hac nocte expostulatur anima tua; quae parasti cuius erunt? neque huius e tartaro diuitis nomen insigne est, quod non casu praetermissum edito pauperis nomine intellegimus. illius quoque diuitis, qui gloriatus in lege completa conditionem adipiscendae perfectionis diuitiarum suarum amore auersatus est, caecitatem legimus, uocabulum non habemus. erat enim, inquit, habens multas possessiones, et idcirco secuta est illa sententia, quae regnum caelorum omni diuiti pene clauserat, nisi deus ut solus bonus omnipotentiae suae excepisset hoc donum, ut diuites pauperum uoluntate ditaret. hi ergo diuites inuisi deo et oblitterati memoriae, qui aeternis caduca praeuerterint quique maluerint terrae quam deo credere, escam tineis et praedam furibus congerentes et, ut scriptum est, cui thesaurizant ignorantes, quia nolunt intellegere cui debeant thesauros suos, digni qui nesciant quo successore dimittant, quia nesciunt quo largitore possideant. quid enim habes, o homo, quod non acceperis? et quia accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis, et de suis deo donis superbis? talium, mi frater, diuitum nomina in euangelio non scribuntur, quia nec in libro uitae habentur.

20. Denique, ut scias non diuitias sed homines pro earum usibus esse culpabiles uel acceptos deo, lege sanctos patres

2] Luc. 12, 20. 4] (Luc. 16, 19). 8] Matth. 19, 22; Marc. 10, 22; Luc. 18, 23. 15] (Matth. 6, 19; Luc. 12, 21; Ps. 38, 7; Eccle. 2, 19; Eccli. 11, 19). 18] I Cor. 4, 7. 21] (Ps. 68, 29).

1 ortae scripsi, orte O, uitae cet. v cogitante FP, cogitate U 2 ex te postulabitur coni. Sacch. praeparasti M 3 etartaro O 5 gloriatur FOPU 6 conditionem (ti in mg. add.) L 7 caecitatem legimus om. M uocabulum non habemus] nomen non inuenimus M 8 multas habens F 10 cluserat FPU honus L 11 excipisset O 12 hii MO deo L s. l. oblitterati FLO 13 aeternis em. Lebrun, terrenis ωv maluerunt U 14 et om. F praedam om. M 15 et om. FPU 17 pr. quo] quos M 18 acciperis O, accepisti M 19 qui FU, si M acciperis O 20 nomina diuitum M 23 prauis usibus M 24 uel] uel pro bonis esse M uel acceptos deo bis scr. U

Abraham et Iob deo de opibus suis amicos factos. nam in euangelio, quo ille tartareus contemptor Eleazari diues praetermissus est, illum ab Arimathia Ioseph diuitem nominari uidemus. beatus enim est, qui specialiter intellexit super
 5 egenum et pauperem, pio Christi corpus obsequio munertus nec iudicem pro iniuria dominici corporis interpellare ueritus et pio sumptu pretiosi uelaminis et sepulchri noui diues in domini sepultura. his te pagina sancta nominibus adscribet et in talium diuitum sorte numeraberis, quorum opes aequas
 10 et animo. non enim sibi habentes habebant, sed nemo quicquam dicebat suum, et humani nihil a se alienum putabant, ut illa quondam princeps fidei multitudo, cui unum cor et anima una et omnia communia erant. et uide rationem; facile iudicabis parricidali crimine contemni pauperes nostro arbitrio, quos nullo uidemus a nobis dei opere dis-
 15 cretos. quomodo enim excludimus a nostris modicis habitationibus quos deus una nobiscum istius mundi conclusit domo? quomodo dedignamur terrenae possessionis usu facere participes quos et inuiti diuinae originis unitate consortes habemus?
 20 hoc tenens Abraham amicus deo factus est; hoc obseruans Lot euasit a Sodomis; hoc sectatus Iob de zabulo triumphauit.

21. Aperiamus et nos domicilia nostra fratribus, uel timentes periculum supradictorum exemplo patrum, ne forte quasi hominem excludentes et angelum repellamus, uel sperantes

1] (Gen. 18, 3 et 19, 2; Iob 31, 16). 3] (Matth. 27, 57). 4] Ps. 40, 2. 5] (Matth. 27, 58). 10] Act. 2, 44. 11] (Terent. Heaut. v. 77). 12] Act. 4, 32. 20] (Gen. 18, 3; Gen. 13, 2).

1 et] Loth et v deo om. LMv amicos] deo add. LMOv 2 lazari FPU, *leazari L 3 aromathia F, arimatia L 4 qui FO, quia cet. 5 corporis FP²U muneratus obsequio M 7 sumpto O¹ dies U 8 his te] istae O ascribet LMPU, ascribet F, adscriberet O 9 in uitalium coni. Sacch., uitalium Vat. equasset FU 13 una anima FU uide rationem] uiderat iohannem O 14 iudicabis] uidebis M parricidali FPU, paricidali O 16 modicis ex paruis P m. 2 17 una] a O 20 est om. FPU sectatus loth—obseruans Iob M loth ω 21 a om. U zabulo O, zabolo P, diabulo F¹ 23 periculum (um in ras.) L 24 et om. M sperantes] parentes O

mereri et angelos hospites, dum omnis aduenae transitum
 prompta humanitate suscipimus. pater enim Abraham dum
 peregrinos suscipit, excepit et dominum cum angelis Christum
 et in hospitali tabernaculo illum, quem in euangelio coram
 semet ipso saluator exhibet, diem uidit. Sodomitae hospitum
 damnauit iniuria, et Lot eo potissimum liberari meruit affectu,
 quod hospites praetulit filiabus. non ille inpius, sed perfecte
 pius; non enim filias uiles habebat qui inde mercedem me-
 ruit, quod pietati domesticae praetulerit iustitiam caritatis hoc
 est timorem dei, cuius utique praecepto et spiritu recipiendis
 hospitibus seruebat, ac perinde iam tunc perfectum fidei mens
 illa compleuit, quo dicitur nobis: omnis qui reliquerit
 fratres et sorores aut matrem aut filios uel filias
 propter nomen meum centuplum accipiet et uitam
 aeternam possidebit. huius mentis perfectio uel istius per-
 fectionis mens iam ab origine saeculi iustum Lot ab illo penta-
 politano incendio liberauit, meruitque pro hospitali domo
 tantam in domum urbem munere dei sortitus accipere, quia
 ille, qui in incesta et inopia ciuitate solus et pius fuerat et
 pudicus, ipsam superans sanctitate pietatem non dubitauit,
 quantum in ipso fuit, pudicitia filiarum redimere hospitum
 castitatem. Iob uero, ille domini igne examinatum argentum,
 se semper oculum caecorum et pedem claudorum fuisse testa-
 tur horumque operum in ipso temptationis suae certamine
 mercedem reposcit et recipit. spoliatur opibus patrimonii, non
 animi; sed inuulnerabilis corde nec labiis peccat, nudatus am-

5] (Ioh. 8, 56). 7] (Gen. 19, 8). 12] Matth. 19, 29. 17] (Gen.
 19, 15). 22] (Iob 29, 15). 25] (Iob 1, 22).

2 habraham O 3 suscepit v 4 tabernaculum O coram O, coram
 in cet. 5 saluato F' et diem FPU 6 iniuriae (et om.) O loht O,
 loth cet. eo ex eum L liberari (ri in ras.) L 7 illae O 11 per-
 fectionem M 13 et] aut U aut patrem aut matrem M aut filias LM
 14 centuplo O 16 loth ω 17 pro hospitali domo Ov, per hospitalem
 domum cet. 18 tantam Ov, totam cet. domo Ov 19 et ille F' in
 om. FPU incerta O 21 pudicitia O hospitum redimere M 22 do-
 mini om. FPU exinanitum FP 24 operum L temptationis F¹
 25 et recipit om. F' 26] sed] sauciatus corpore sed coni. Sacch. uul-
 nerabilis U nec] ne O ne labiis quidem v

bitione substantiae, sed armatus uirtute patientiae; orbatus prole, non cordis lumine, filios mentis suae hoc est iustitiae opera complectitur clamans: nudus exiui de utero matris meae, nudus oportet in terram reuertar. nihil intulimus in hunc mundum, uerum neque auferre possumus. sed quia spiritales opes non amiserat, temporales quoque diuitias pro patientiae triumpho recepit et ditatus est triplo, quia probatus et purgatus erat septuplo. labores enim, ut scriptum est, fructuum suorum manducauerat in operibus piis elaborando, et idcirco fructus laborum suorum manducauit in hoc etiam saeculo praemia operum recipiendo.

22. Cum his diuitibus tibi sors est, qui eundem deum diuitiarum tuarum causam esse meministi, liber auaritiae, quia seruus iustitiae. iniquo mammona iuste uteris, nec captius sed uere dominus es pecuniae tuae, quia possideris a Christo, cui captiua est ipsa captiuitas. gloriare igitur in domino, quia non caro et sanguis tibi, sed ipse, qui lumen est uerum et sapientia dei Christus, prudentiam huius prouidentiae reuelauit, qua intellegis in omni egeno et paupere Christum cibari potari contegi uisitari, secundum illos, quos ob hoc meritum, quod supra dictum est, in die mala liberabit dominus.

23. Ipse te dominus conseruet et uiuificet et beatum faciat et ferat opem nunc tibi supra lectum doloris tui, conuertat planetum pium in gaudium sanctum tibi. conscindat saccum tristitiae tuae et reddat tibi laetitiam salutaris sui,

3] Iob 1, 21. 4] I Tim. 6, 7. 7] (Ps. 11, 7). 8] (Ps. 127, 2).
16] (Ps. 67, 19). 17] Matth. 16, 17. (I Cor. 1, 24). 20] (Matth.
25, 40). 21] Ps. 40, 2. 23] ib. 3. 26] (Ps. 29, 12).

2 prole *L s. l.*; carnis *add. Sacch.* 3 complectitus *O* 4 reuertar in
terram oportet *U* 5 nec *FPU* auferre quid *M* 6 non amiserat *P*,
nomisera *O* 7 triplo *uv*, duplo *Rosw.* 9 fructum *O* suorum fruc-
tuum *U* 10 et *om. FPU* 11 operum] laborum *FPU* percipiendo *M*
12 qui] quia *Ov* 14 mammona *FLPU* captius *v*, captius *U*, captius
cet. 15 possederis *M* 18 prouidentia *O* 19 qua *M²v*, quia *cet.*
20 et contegi *F* illos *O*, illos patres *cet.* 21 ab *O* liberauit *Ov*,
liberabit eum *M* 24 sup *M* 25 plantum *FPU* 26 saccum *L*

confirmante spiritu principali firmet in orationibus et eleemo-
synis ut arcum aereum brachia tua, perficiat pedes tuos tam-
quam cerui, ut et ad fugiendum zabulum et ad consequendum
Christum uelox sis et fixis gemino utriusque testamenti ungue
uestigiis in uia domini firmiter sistas, ereptis manu domini 5
pedibus tuis a lapsu et oculis a fletu, ut cum benedicta con-
iuge aeternum tua placeas domino in regione uiuorum. fiet
enim tibi secundum fidem tuam, quia fidelis dominus in
uerbis suis memor erit in aeternum huius sacrificii tui,
et holocaustum tuum pingue fiet; teque ipsum uiuam 10
sibi hostiam in odorem suauitatis accipiet remunerator uestri
fenoris in illa die, qua locupletior creditoribus debitor suum
cuique depositum multiplicata reddet usura. nec longe retri-
buendi dies albetibus iam propinqua messe regionibus.

24. Interim recipiendas opes festiua tibi meditatione pro- 15
mittens multo uberius animum tuum uenturi fide quam meo
uel cuiusquam sermone solaberis. non enim modica animis
credentium uoluptas est promissa fidelibus bona dulci cogita-
tione praesumere et in paradiso iam animis deambulare. si
agricolam iuuat spem messis in segete mirari, dum a messe 20
fructum laboris expectat, faciliusque fert moram temporum
auaritia uotorum, si pascat oculos, dum sperat euentus: quanto
maiores nos capere possumus uoluptatem, licet peccatores, at-
tamen fideles seruuli, quibus sparsi seminis non apud dubiam
terrae fidem sed apud incommutabilem dei ueritatem ratio 25
mandata est, qui hoc speramus quod ueritas ipsa promisit.

1] (Ps. 50, 14). 2] (Ps. 17, 35). 5] (Eccli. 5, 12). 6] (Ps. 114, 8).
8] Ps. 144, 13. 9] Ps. 19, 4. 14] (Ioh. 4, 35).

1 confirmate *U* eleemosinis *P*, elemosinis *cet.* 2 perficiet *F'* 3 et
om. FPU fugendum *P* zabolum *U*, diabolum *F'*¹ 4 Christum
om. F' 5 uiae *O* 7 aeternum tua *MPU*, in aeternum tua *FL*²*O*, tua
in aeternum *v* 11 nostri *U* 13 reddat *FOP* 14 propinquam esse
FPU 15 recipiendos *FL*¹*PU* festina *FU* 16 uenturi (i *ex ū*) *L*
17 solaueris *FOPU* 18 uoluntas *FOPU* 20 agricolam *O* uiuat *U*
segetem *LM* 21 laboris *L* s. l., laboris sui *U* fatiliusq. *O* 25 dei
Ov, om. cet. ratia *O* 26 promittit *LM*

25. Non enim ab humanis opinionibus nec a fabulosis poetarum somniis aut philosophorum phantasmatis post hominem futura colligimus, sed ab ipso fonte ueritatis haurimus fidem rerum. quis autem potuit diuina magis quam deus ipse operum et statutorum suorum conscius nosse? non traduces in corpora aliena animas, ut sint monstra post hominem, neque omnino sine corpore permansuras aut in corpore mentiemur occiduas. blandiantur sibi mendaciis poetarum qui non habent ueritatis prophetas. caecentur opinionibus erraticis philosophorum qui non inluminantur testimoniis apostolorum et se desperatione solentur qui spem non habent dicentes: umbrae transitus est tempus nostrum, et non est reuersio finis nostri, quoniam consignatus est, et nemo reuertetur, qui excaecati nequitiae et infidelitatis suae tenebris non possunt dicere: credo uidere bona domini in lumine uiuentium. nos uero tam egenis remediis non indigemus, quibus ipsa ueritas, dei uerbum deus, resurrectionem carnis in uitam aeternam et spondit docens et probauit resurgens. ipse enim dei filius, per quem omnia et sine quo nihil, ipse testatus est: ego sum resurrectio; qui credit in me, et si mortuus fuerit, uiuet, et omnis, qui uiuit et credit in me, non morietur in aeternum. quod ne uerbo solum adsereret, sanxit exemplo suumque ipsum, in quo omnis susceptio, hominem resuscitatum a mortuis et ostendit discipulis, in semet ipso fidem carnis adsignans, cum dicit Thomae: infer digitum tuum huc et uide manus meas; et infer manum tuam huc et mitte in latus meum, et noli esse incredulus sed fidelis, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me habentem uidetis.

11] Sap. 2, 5. 15] Ps. 26, 13. 20] Ioh. 11, 25. 26. 25] Ioh. 20, 27.
28] Luc. 24, 39.

2 somnis *L* philosophorum *LO* phantasmatis *OP¹*, phantasmatibus *cet.*
3 ab *om.* *LM* 5 statutorum *O* suorum et statutorum *M* nosce *U*
9 censentur *F* opiniobus *O* 10 inluminatur *O* 14 excati *O* tenebris
om. *FPU* 15 lumine] in terra *F* 18 docens *Ov*, *om.* *FPU*,
dicens *LM* 20 resurrectio] et uita *add.* *LM* etiamsi *U* 23 omnis
omnis *U* 24 et *om.* *LM* 25 et assignans *FPU* thome *FOP*, toma *U*

26. Haec igitur testimonia, haec documenta, hanc lucem fidei habentes, qua occasione poterimus de resurrectione dubitare, quam et de uerbo dei audiuius et apostolorum oculis uidimus manibusque palpauimus? quique ita per Christum deo uincti et insiti sumus, ut dei arrabonem teneamus in terra nostra spiritum sanctum, quem dedit nobis, et nostri pignus habeamus in deo carnem Christi, quia interuallum istud inmensum, quo a diuinis mortalia disparantur, medio et inter utraque communi interuentu suo uelut quodam, ut sic dixerim, ponte continuat, ut eius tramite terrena caelestibus conserantur, cum hoc corruptibile nostrum incorruptio superna perfuderit et mortale nostrum, ut scriptum est, immortalitas hauserit mortemque deuictam uictrix in Christo et a Christo nobis uita sorbuerit. quod ut adsequamur, non de ueritate tanti boni, sed de nostri captu meriti dubitare possumus. sed agamus quae Christus iussit, ut adipiscamur quae Christus spopondit. ueritas illius nobis adest, illi fides nostra non desit. omnibus uita, omnibus uia, omnibus ianua est. nemini claudit sua regna, quibus et uim permittit inferri.

27. Perge quo curris, ut adprehendas in quo adprehensus es; enitere per angustam uiam, ut peruenias in amplam possessionem hereditatis aeternae. habes iam in Christo magnum tui pignus et ambitiosum suffragium, coniugem quae tibi tantum gratiae in caelestibus parat, quantum tu illi a terris opulentiae suggeris, non illam, ut dixi, luctibus cassis honorans, sed uiuis muneribus adcumulans, quibus illa nunc gaudet; iamque illi huius operis tui usus in fructu est, cuius adhuc tibi munus in semine.

3] (I Ioh. 1, 1). 6] (II Cor. 1, 22). 12] (I Cor. 15, 54). 18] (Ioh. 14, 6). 19] (Matth. 11, 12). 21] (Matth. 7, 13).

1 docimenta *O* 2 fide *O* 4 uidemus *O* quique] que *O* 5 iuncti *LMU* arrabonem *OP*, arabonem *cet.* teneamus] te non amus *O* 6 uobis *U* 7 qui *ex* quia *M* 9 utrumque *M* uelunt *O* sic] ita *M* 10 potente continua ut *O* 11 superna] eterna *M* 12 mortale hoc *M* 13 ^{o in} nobis *M* 15 captum erit indubitare *O* possumus *U* 16 *post.* Christus *om.* *M* 17 spospondit *U* 18 clausit *FLM* 20 ut] et *F* 23 tantum tibi *FPU* 24 illis *U* 25 casis *O* 28 semine est *F*

28. Iam honoratur tuis illa meritis, iam pascitur tuis panibus et affluit tuis opibus, in uestitu deaurato circumamicta varietate, pretioso lumine; non eget alienae manus digito refrigerari, propriis ipsa digitorum suorum roribus id est dexterae tuae operibus infusa. non aequae ample dote nubentem locupletaueras, ut nunc ditificas quiescentem. quantam enim tunc partem tuorum munerum cepit, cum eo solo, quod poterat induere, frueretur? nunc quantumcumque contuleris, totum simul omnium sensuum uoluptate diues animo possidebit. beata, cui tam numerosa apud Christum suffragia sunt et cuius caput tam multiplex ambit inlustrium corona gemmarum, nec alienis intexta floribus, sed domesticis corusca luminibus. uere illa pretiosa domino anima, quae de tribus pretium margaritis capit. est enim coniunx fidei, soror uirginitatis, filia perfectionis, cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus.

XIII.

BEATISSIMO ET VENERABILI SEMPER NOBIS DESIDERANTISSIMO PATRI
DELPHINO PAULINVS.

1. Laetati sumus in his quae per Cardamatem scripta et adportata sunt nobis. sospitatis enim tuae nuntius sermo uelut oleum laetitiae inpinguauit ossa nostra, ut repleti gaudio diceremus: magnificauit dominus facere nobiscum, qui nos in tui doloris lectulo uisitauit, ut exurgentes in tua sanitate

2] (Ps. 44, 10). 19] (Ps. 121, 1). 21] Eccli. 26, 13. 22] Ps. 125, 3. (Ps. 40, 4).

6 ditificax *O* enim *om. M* 7 coepit *FO* 9 omnium *Ov*, hominum *cet.* sensuum *v*, sensu *ω* 13 tribus *coni. Sacch.*, rebus *ω* 14 est] et *U* coniunx *LM*, cognux *U* 15 Eustochium *v*, iusthucia *O*, eustochia *cet.* maritus] opto te ualere *add. FP²U*

FLMOPUχ. — item eiusdem ad eundem · XXIII · *L*, ad eundem delphinum · XXXI · *M*, incipit III. *O*, epistola sancti pauli episcopi ad delphinum episcopum ubi plurimum congratulatur ei: quod de graui infirmitate diuino munere sospitati sit redonatus ubi etiam hortatur eum ad patientiam in infirmitatibus tollerandis exemplo patrum sanctorum *U*, item incipit ad eundem *χ* 17 desideratissimo *FPU* 18 delphino *LMOχ*, dalphino *FPU* Paulinus et therasia peccatores *χ* 21 inpinguauit *O* 23 doloris tui *F*

caneremus hymnum domino nostro, quoniam eripuisset oculos nostros a lacrimis, differens te coronae tuae, sed reseruans adiutorio nostro, ut te intentis orationibus tuis onera nostra releuante et itinera praeuiante leuiore curramus in odorem unguentorum domini, quem nobis in tua sanctitate fragrantem, etsi non adprehendimus merito, attamen sequimur affectu, sperantes per inseparabilem caritatis tuae copulam deducendos nos, ut perueniamus tuo ductu quo tu proprio nisu perueneris. nam infirmitates tuae non sunt ad mortem sed pro claritate dei, ut et uirtuti tuae perfectionem et infirmitati nostrae uirtutem conferant. de te enim ne perturbemur, multa nos iam a patriarchis sanctorum domini exempla confirmant.

2. Sicut ipsi patres fidei praeter alios uitae suae labores in illa etiam senectute prophetica, qua interius luminati iam mundi aeternitatem et omnium saeculorum seriem prouidebant, corporeis tamen graues oculis in infirmitate carnali spiritalem consummauerunt uirtutem: sic et beatus Iob temptatus est ut probaretur, dimicauit ut uinceret, humiliatus est ut exaltaretur, fleuit ut gauderet. quid ipse sanctus sanctorum? nonne tunc uicit cum iudicaretur et cadendo per mortem resurrexit in gloriam? quae fortibus passiones infirmitatum, infirmis incitamenta uirtutum sunt. infirmatur etenim ualidus, ut confortetur infirmus et imitatione robusti discat superare congressus. et ideo et iustus castigatur, ut emendetur iniustus.

1] Ps. 114, 8. 10] (Ioh. 11, 4). 12] (Gen. 27, 1 et 48, 10). 17] (Iob 1, 14. 2, 7. 4, 1 et 5, 1).

1 dō χ 2 te] te quidem M serreseruans O 3 adiutori FPU
4 praeuiante O, praeueniente χ, breuiante cet. 5 unguentorum M 6 fragrantem LO, fragrantem M adprehensimus O¹ sequimus U 7 affecto PU inseparabilem PU 8 nisi O¹ 9 supueneris χ infirmitatis χ¹
10 uirtute χ¹ perfectionem—uirtutem om. χ (add. in marg. inf. m. 3)
11 ne om. U 12 iam nos LM patriarches Fⁱ, patriarches OPU, patriarchi χ 13 patris O laboris O 14 profectio a qua χ luminatio O iam] totam χ 15 praeuidebant LM 16 grauis LO in O, om. cet. 17 consummauerunt FPU 18 pr. ut ex et χ 21 glā χ passionis O 23 et om. χ immitatione* (m eras.) χ 24 pr. et om. χ

3. Quare duplicem utilitatem operatur sanctorum carnalis infirmitas, ut et ipsorum spiritalis uirtus exerceatur, et qui prosperatur in uia sua et uiribus inoffensae sanitatis insultans dicit: peccaui, et quid accidit mihi? non audeat
 5 sibi de corporea felicitate blandiri et forsitan metu diuinæ potestatis adstrictus ad iustitiam corrigatur, dum ultricem domini caelestis manum in piis actibus iure expauescit, quam uideat et iustis seueram. nam si uos uix citra uerbera castigationis euaditis, nos iniqui et peccatores ubi parebimus? cre-
 10 dimus autem, quia ideo proximis his temporibus grauiora solito corporalium tribulationum tela perpressus es, pridem febrium ardore, nunc capitis humore uexatus, ut in illa requie domini beatus possis dicere: transiuimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerio. laetificati igitur hac dei
 15 misericordia, qua respexerat in bonum humilitatem nostram, ut grauissimae anxietudinis poenam lucraremur, cum pariter indicasses nobis sollicitudinem de te nostram et securitatem, aliud in isdem litteris diuinæ gratiae munus accepimus, illud uidelicet curae nostrae negotium de sancti presbyteri Basili
 20 domo per operam tuam, ita ut desiderauimus, explicatum.

4. Veniat tota illa benedictio super caput tuum et in coronae tuae cumulum supertexta florescat, qua benedixerunt dominum in te non solum ipsi, ad quos beneficium pertinebat, sed tota propemodum Capua et celeberrima urbis ipsius eccle-
 25 sia gaudio presbyteri coexultans dedit laudem deo, qui ad-

2] Ps. 36, 7. 4] Eccli. 5, 4. 9] (Prou. 11, 31; I Petr. 4, 18).
 13] Ps. 65, 12.

1 quam rem *LM*¹ utilitatem *om. F* 2 quia *U*, quid *χ* 3 in-
 sultas *F*, exultans *χ* 4 et *om. χ* 5 forsitan *χ* 6 astrictus *LMP*,
 astrictos *F* istam *U* 8 uidet *M* et *om. FPUχ* 9 pareuimus *χ*¹
 10 ideo *om. FPU* solito] sollicita *FPU* 12 ardorem *χ* capiti summo
 reuexatus *χ* 14 refrigerium *F*¹*LM* hac *O*, ac *χ*, a *F*²*PU*, in *F*¹,
 e *L*, ex *M* domini *FPU* 15 qui *L* qua respexerat] spes erat *χ*
 18 alium *Oχ* iisdem *M*, hisdem *cet.* 19 curae nostrae *om. M* ba-
 sili *OPχ*, basili *cet.* 20 domū *χ* desideramus *FPU* explicato *FOPU*
 21 tuum caput *LM* 22 supertexta *U*, supertexta *χ* quia *FPU* 24 ca-
 pue *χ* et *om. χ* urbis ipsius urbis *M* 25 presbiterico exultans
FLMPU laudem dedit *F*

iuuisset pauperem de mendicitate et humiliasset alta diuitum corda, ut et ipsi habeant spem aeternae domus in ciuitate habitationis, qui digni habiti sunt per interuentum sermonis tui ad intellectum bonum inluminari, quo per exigui domicilii iustam reformationem aeternum sibi in caelesti tabernaculo pauperis sancti sui, a quo inuicem recipientur, hospitium parauerunt.

XV.

SANCTO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO FRATRI AMANDO
PAVLINVS.

10

1. Excepimus Cardamatem in gaudio caritatis et benedictione dulcedinis adferentem nobis omnia bona, litteras indices sanitatis uestrae laetificantes corda nostra et dulciores super mel et fauum, quarum suauitas sicut oleum penetrauit interiora nostra; exultauerunt ossa humiliata, et in uoce exultationis diximus domino: suscepimus, deus, misericordiam tuam, qua liberasti pauperem de potente et humilem de manu fortioris eius. concurrebant undique in animum causae gratulationum, quod accipiebamus litteras

6] (Luc. 16, 9). 13] Ps. 18, 9 et 11. 15] Ps. 50, 10. 16] Ps. 47, 10. 17] Ps. 71, 12. Ps. 34, 10 sec. Ps. Rom.

1 m̃citate *L* et *om.* *U* 3 habiti *ex* habitati *L* 4 tui *om.* *χ*
5 iuxtam *U* habitaculo *F* 6 pauperis *Rosw.*, pauperes *FOPUχ*,
pauperibus *LM* sancti sui *scripsi*, sanctis *ωv*, sancti *Rosw.* 7 para-
uerunt] oro te ualere in domino *add. PU*, finit quarta *add. O*, gratia dī
tecum ut est, in aeternum mau eat, pat in dō xpo dñe uere unianime
merito uenerabilis et beatissime. aū. finit epistula paulini ep̃i *add. χ*.

FLMOPU. — incipit epistola uigesima prima ad eundem *F*, item ad
quē supra · XXVI · *L*, ad eundem · XXXIII · *M*, incipit ad eundem · VI · *O*,
ad eundem VI · *P*, epistola sancti pauli episcopi ad amandum presbiterum
ubi de sospitate eius et episcopi sui dalphini et graui languore detenti
plurimum letus deo gratias agit et de quodam basilio uenerabili presbitero
in suo negotio ab eius intuitu sui adiuto, ubi etiam de epistolis trans-
missis et earum latore nimium gratulatur *U* 10 Paulinus] epistola XXI.
add. F 16 exultationes *O* 17 quia *LM* liberas *FPU* 18 con-
currebat *O* 19 acciebamur *O*

uestras, quod nostri memores probabamus, quod ad uotum nostrum audiebamus incolumes, quod domnum meum patrem nostrum ex graui et longa infirmitate sanatum cognoscebamus. de utroque uestrum pariter laetificati sumus, quia, qua eadem
 5 tribulatio quae illum corpore, te corde confecerat, ita et eadem uisitatio, quae illi diuinam opem supra lectum doloris, et tibi refrigerium securitatis in cubili compassionis adtulerat. sed nihilominus cogitantes nos illius aegrimonias et animum tuum stimulabat noster affectus, quod in illo tribu-
 10 lationis uestrae tempore nos forsitan sani atque etiam laeti fuissimus. sed gratias domino, qui ignorantiae culpam relaxat nec, ut meruimus, fecit nobis, praeueniens tristitiam nostram gratulatione, cum ita prouidere dignatus est, ut aegritudinis uestrae fugam eodem indice nosceremus, qui pariter nuntiaret
 15 et reditum sanitatis.

2. Quid de illo uestrae sanctitatis opere dicam, quo tantum nobis etiam ad praesentis gratiae cumulum quantum uobis ad mercedis aeternae copiam contulistis? id est de sancti presbyteri Basili negotio, cuius planctum conuertistis in gau-
 20 dium et senectutem conposuistis in misericordia uberi. facta est in tabernaculo eius uox laetitiae et salutis, neque cessat cum tota domo sua gaudens consonis ecclesiae gratulationibus benedicere dominum, qui respexerit humilitatem eius et religauerit contritiones eius et eos qui gratula-
 25 bantur malis eius confusione perfuderit, ipsum uero conscisso tristitiae sacco laetitiae uigore praecinxerit.

6] Ps. 40, 4. 19] Ps. 29, 12. 20] Ps. 91, 11. 21] Ps. 117, 15.
 23] (Luc. 1, 48). 25] (Ps. 146, 3; et 34, 26). (Ps. 29, 12 sec. Ps. Rom. et uetus).

1 quod nos nostri *M*, quod uos nostri *uel* quos nostri *fort.* 2 in-
 colomes *O* domnum *LO*, dominum *cet.* meum *Or*, nostrum *cet.*
 4 quia qua *scripsi*, quia *ω*, quia sicut *Mv* eadem] est *add. ωv* 5 te
Rosw., et *M*, et *cet.* conficerat *PU* 6 super *LM* 10 uestri *F*
 11 ignorantie (*l. a. m. 2*) *M*, ignorantia *L* 12 metuimus *F*² uobis *F*
 13 est *om. U* 15 redditum *PU* 17 nobis *FPU* 19 basili *FLMU*
 22 domu *O* 23 respexit *FPU* 24 alligauerit *M* os *L* 26 prae-
 cinxerat *U*¹

3. Vnde pro ipsis fratribus nostris, quos ante rogari popo-
 sceramus, nunc unanimi-¹ tatem uestram petimus, ut eos ultra
 solitum affectum diligatis et si forte ipsi Burdigalam, ut solent,
 uenerint, praesentibus gratias etiam de nostrorum sensuum ac
 uiscerum affectione reddatis. aut si tarda fuerit eorum copia, 5
 cum prima adfuerit occasio, dignamini eis gratulationem debi-
 tam et meritam benedictionem operis sui mittere, ut sciant et
 intellegant quam acceptum deo sacrificium dederint hac ob-
 oedientia fidei suae, quacum petitionem nostram in uestro
 interuentu exorabiles receperunt, nobis quidem gaudium prae- 10
 sens de sua deuotione praestantes, sed saluti suae aeternum
 commodum prouidentes. nam etsi debitum fecerint agnoscendo
 iustitiam, ut alienum reddi iuberent, tamen gratia largiter
 habenda digni sunt pro ipso bonae uoluntatis affectu, quo
 potuerunt transgredi et non sunt transgressi et maluerunt id 15
 facere, quod expediebat quam quod licebat, et quod tam ab-
 soluto et puro corde nobis parere dignati sunt, ut de bene-
 ficio eorum disputari non posset, quandoquidem domum suam
 sancto presbytero, etiamsi propriam non probaret, restitui
 tamen sine difficultate iusserunt, ut eam, si de suo iure non 20
 posset, de illorum tamen munere possideret. neque perdidere
 huius tam sanctae liberalitatis gratiam; nam uir ipse
 sanctissimus, cui dominus iuxta meritum uos interuentores
 prouidit, ita gratulatur et praedicat, tamquam indebitum munus
 acceperit. sed ipsis fratribus nostris modo respondere distuli- 25
 mus, quia per ipsorum homines saepius de Campania com-
 meantes oportuniores occasiones non deerunt, quae statim ad
 ipsos, ubicumque sunt, dirigant.

15] (Eccli. 31, 10).

¹ r
 1 rogati (¹ r m. 2) M, rogare O 2 petimus uestram U 3 solu-
 tum U 3 burdegalam L² M 4 de] dō O 6 affuerit PU, fuerit F
 6 eius U 7 sui mittere] submittere LM 9 quacum scripsi,
 quaqua O, cum qua FL¹ MU, qua P^v in om. LM 11 salutis
 FPU 12 fecerunt LM 15 maluere FU 17 sunt om. FU 18 possit
 LM 22 liberalitatis v, libertatis ω 27 oportuniores PU 28 diri-
 gantur LM

4. De Cardamate ipso non modicam nos unanimitati tuae gratiam debere profiteamur, quem non solum ministerio pro-
 uectum sed et spiritu proficientem recepimus. nam cum in
 diebus Quadragesimae aduenisset et eum ut clericum fraterno
 5 excepissemus affectu, cotidiana ieiunia non refugit et paupe-
 rem mensulam uespertinus conuiuia non horruit et, quod magis
 mirum est, calicibus nostris contentus fuit, ut intellegeremus
 illum apud sanctitatem uestram emendatum, sicut est, apostolo
 erudiri nec iam modio sed modico uino, quo non uenter dis-
 10 tenditur, sed cor laetificatur, inebriari ad sobrietatem, spiri-
 tali crapula ructantem deo hymnum, quem non solo ore uocali,
 sed et tacito corde decantat, qui uoluntatem domini fideli re-
 cipit auditu, pio narrat eloquio et strenuo inplet effectum.
 benedictus dominus, qui facit mirabilia, qui conuer-
 15 tit rupem in aquas, Cardamatem et clericum fecit, ut uidi-
 mus, et sobrium, ut credidimus. nam ut sollemnitas paschalis
 reuocauit dies prandiorum, incipiebat nobis circa meridiem
 murmurare dicens: exaruit sicut testum guttur meum, et
 lingua mea adhaesit faucibus meis. defecit anima mea
 20 et uenter meus, et a fame et siti adhaeserunt ossa mea
 carni meae. respondebatur illi quidem: fili, in humilitate
 sustine, et concupiscentiae uentris non adprehendant
 te, quia non in pane solo uiuit homo sed in omni
 uerbo dei. ille autem sicut surdus non audiebat, et sic-
 25 ut aspides surdae obturabat nobis aures suas, sed fru-
 stra. ad prandium cupiebat implere uentrem suum, et nemo

8] (I Tim. 5, 23). 14] Ps. 71, 18. Ps. 113, 8. 18] Ps. 21, 16.
 20] Ps. 101, 6. 21] Eccli. 2, 4 et 23, 6. 23] Deut. 8, 3; Matth. 4, 4;
 Luc. 4, 4. 24] Ps. 57, 5. 26] (Luc. 15, 16).

1 nos *om.* *FPV* unianimitati *O* 2 habere *O* 3 et *om.* *LM*
 recipimus *OPU* 4 quadragesimae *O* 5 excepissimus *O* 6 conui-
 uia *L* aborruit *L*, abhorruit *M* 8 emendato *O*, e mandato *v* est
Ov, ex *cet.* apostoli *v* medio *U* 10 inebria *O* 11 dñō *LM*
 uocali *LM*, uocalis *cet.* 12 quo *O* 13 affectu *FU* 15 facit *O*
 uidemus *LM* 16 credidimus *O*, credimus *cet.* 17 reuocabat *LM*
 18 testa (s in *ras.* *L*) *LMv* 20 et a] a *M* 21 equidem *LM* 22 con-
 cupiscentia *v* adprehendat *O*, appraehendat *v* 23 solo pane *FPV*

XXVIII. Paulini Nol. epistulae.

8

illi uel siliquam dabat, donec ad uesperum declinaret dies et hymno dicto quamlibet tristis de fame prandii placaretur nobis de refectione cenandi. sed ne diutius iocando uideamur iniuriam facere grauitati eius, quae iam stillicidiis poculorum magis laetatur quam in ebrietate riuiorum, de commodis eius serio loquar: mulierem suam debilem et ideo inutilem sibi adserit. quod si ita est, peto ut ei aliquod mancipiolum praestetur.

XVI.

IOVIO FRATRI PAVLINVS SALVTEM.

10

1. Filiis nostris Posthumiano et Theridio patriam de Campania, quam nostri gratia accessere, petentibus non scribere unanimitati tuae contra officium et affectum putavi, non ab eo tantum praecauens, ne uiderer communis obseruantiae studium insolita a te mihi neglegentia praeterire, sed multo etiam illud magis, ne de tua in deum mente secus crederer iudicare, si omnium scribendi tibi occasionem diligens per uiros religionis insalutatum te tamquam a sanctis hominibus abhorrentem praetermitterem, cum certe studiosus Christiani nominis conprobatorque propositi etiam nostri amore docearis. suscipe igitur libens non illos ex meis litteris, sed litteras meas de illis probans, qui summa id ipsum sanctitate curarunt, ut religioni haberent uel patriam te non adeundo reuisere uel te sine

1 silicam *L*, siliquum *FPU* 4 iam] iam in *LM* 7 praestetur] uale *add. FP²* — finit ad amandum *VI. O*

FLMOPU. — incipit ad Iouium philosophum ·XLIII· *M*, epistola s̄c̄i paulini ad iouium philosophum ·XXXVII· *L*, incipit ad iouium clarissimum *O*, epistola sancti paulini ad iouium clarum oratorem et philosophum maximum aduersus eos: qui dicunt non esse diuinam prouidentiam in rebus humanis aut electibus: sed omnia fortune et casibus deputant *U* 10 Iouio] claro *add. FP²U* 11 posthumiano *O*, postumino *cet.* theridio

M¹, theridiano *O* 12 ad quam *LM* repetentibus *LM* 14 studio *M* 15 illo *M* 17 omnino *LM*, omnem *v* dirigens *LM* 18 insalutantum *F* abhorrentem *O* 19 cōprobatorque *v*, conprobaturque *O*, comprobatusque *cet.* amator esse *M* 22 ut *M* religioni *U*, irreligiosum *M* 23 haberent] ducerent *M*

meis scriptis adire. apte autem mihi uisa est ad id quoque
huiusmodi tabellariorum persona congruere, ut aliquid de pri-
stina illa epistola responderem tibi, quam tu ad illas mihi lit-
teras, quibus manifestum diuinæ potestatis in elementis et
5 curæ circa nos beneficium prædicaueram, retulisti. nam pro-
fecto retines me de tuis scriptis id, de quo tunc gratulans
responderam, conperisse; unde suaseram, ne casibus dei munus
adscriberes et forte magis quam numine arbitrareris argentum
illud sancti commercii inter hibernos turbines et nautas auaros
10 amisso custode seruatum, in illud potissimum litus eiecta navi,
in quo familiare nobis oppidum, tibi patrimonium tutissimis
rem nostram sinibus exceperat.

2. Sed tu iterum mihi de tempestatis iniuria magis queru-
lus quam de clementia dei gratus omnes motus elementorum,
15 inter quos diuina tantum manus humanam salutem tueri ualet,
actusque nostros, quos summi domini potestas regit et pro
nostris meritis uertit aut dirigit, uacuis fatorum fortunaque
nominibus tamquam aemulis deo potestatibus subdidisti. in
quo ne te existimes deo detulisse, cum iniuriose potius, ut
20 erat, dei beneficium esse nolueris, dicens ideo hæc a diuina
potestate secerni oportere, quia casum magis quam deum de-
ceant mala, id autem sine dubio malum esse, quo periculum
saepe homines aut damnum capessant. in quorum malorum,
ut uideo, numero tempestates locas, quibus aut in terra agro-
25 rum saepe uastitas aut in navi naufragorum aerumna capia-
tur. sed hanc sententiam uideo de illis obortam magistris, qui

1 apta *U* quoque] quod *F* 2 tabellariorum huiusmodi *U* 3 illa
pristina *FPU* 4 elementa *M*¹ 5 cura *M*¹ 7 comperisse *F*² sua-
seram, ne] suas aerumnæ *F*, suas erumne *PU* 8 ascriberes *F*, ascri-
beres *MPU* et] te *F* fortuna *LM* numine] minime *FPU* arbi-
traris *FOU* 9 iter *U* nautas *O* 10 litus] luctus *U* 13 magisque
rudus quam *O* 14 omnis *OPU* elimetorum *O*, clementorum *U*
16 domini *om.* *U* 17 uacuum *U*, uacui *O* fatuorum *O* 18 nominibus
^{1 demonibus}
coni. Sacch., numinibus *Ov*, omnibus *FLPU*, ominibus *M* 19 nec *FPU*,
nolo *M* 20 uolueris *U* 21 deum *om.* *FPU* 23 capessunt *O*
24 potestates *O* quia *FPU* 25 uastitas *F*¹ nau] mari *coni.*
Lebrun naufragiorum *M* 26 abortam *U* de illis obortam uideo *M*
magistris *O*

sapientia sua superbi sapientiam dei quaerere dedignati a finibus ueritatis exules agunt, adsertores opinionum suarum, qui missis per inane magnum mentibus euauuerunt, sicut scriptum est et probatur, in cogitationibus suis, et pro suis arbitriis opera dei et consilia finxerunt; illisque mare uel caelum casu regi commouerique uideatur, qui mundum istum aut sine rectore uacuum aut otiante neglectum deo fortuitis lapsibus uolui disputant aut nullo auctore conpositum ut principii, ita finis expertem, quod corporea, qua mundus iste, cuius singuli portio sumus, natura non obtinet, quia omnis compago resolubilis, aut, quod stultius est, ex semet ipso creatum uolunt, tamquam ulla res ipsa sibi possit esse causa nascendi, ut sit eadem creator pariter et creatura id est opifex et opus, quae ut nomine, ita et genere ac statu discrepare perspicuum est. quis enim non uidet mundum istum corporeum ui incorporea gubernari totamque molem infusa atque permixta magno uniuersitatis corpori diuini spiritus mente, qua facta est, agitari ad uitam, temperari ad usum, contineri ad statum, ordinari ad diurnitatem?

3. Cum ergo constet quod cernitur aut sentitur alienae opis, ut consistat et maneant, indigere, non potest ambigi aliunde etiam ut crearetur eguisse. quod cum ita sit, omnia ex deo orta fateamur necesse est, quia nisi profanis in dubium uenire non potest mundum deo auctore confectum, proinde uentos et omnia, quae intra mundum partes molis eiusdem et quasi uiscera corporis sint, non ad alterius regimen esse referenda, quia neque regi continerique paterentur diuinorum operum uirtutes hoc est substantiae naturarum omnium in tanta dis-

4] Rom. 1, 21.

5 fixerunt *M*¹ illisque *scripsi*, illis quod *O*, illis ergo *M*, illis *cet*.
 6 mouerique *FPU* 7 sociante *U* deo neglectum *LMv* 8 lapsis *FP*
 nullo *om. L* cōpositū aut (sitū *in ras.*) *M* ut *O*, aut ut *cet. nisi quod*
 aut *in ras. M* 9 quo *FPU* qua] quia *O* iste] constat *addendum*
cens. Sacch. 12 illa *FPU* 13 eadem] res *add. U* 14 et *om. FP*
ae] et *M* 16 infusam *O* permista *U*, permixtam *O* 19 diurnitatem *O*
 20 opus *O* 22 crearetur *ex creature O m. 2* 25 mundum *F s. l. m. 2*
 26 sunt *LM*

cordia sui nisi ab ea tantum natura atque uirtute hoc est deo, uno omnium conditore, a quo uno fieri ordinarique potuerunt et cuius leges nisi seruarent, statum suum non obtinerent. multo autem ineptius est ullam culpae naturam et
 5 malam dicere, quoniam, si a deo omnia et deus bonus est, omnia profecto quae fecit deus bona. si qua autem sunt in arcanis statutorum eius altiora sensibus et cogitationibus nostris, etiamsi rationem eorum consequi et colligere non possumus, tutius tamen nobis est magis occultas esse rationes quam
 10 nullas credere, quia non ambigendum omnia dei, etsi nobis non sint perspicua, tamen esse consulta.

4. Itaque si totum mundum deus, qui condidit, et gubernat, quo in loco uel cui creaturae casus et fatum aut fortuna dominabitur? si de motibus uel ordinibus astrorum, ut qui-
 15 dam uolunt, pendent, de igniculis non solum deo sed et mundo ipso minoribus, immo etiam mundi ipsius tertiam partem ministerio famulae lucis ornantibus, istam, quam deo aemulam facis, potestatem trahunt. nam certe diuinae potestatis est elementa turbare uentorumque uolentiam uel ex-
 20 citare sopitam uel incitatam refrenare et furoribus tempestatum uel dedere uel eripere mortales. qua potestate cum omnis creatura pareat uni omnium creatori subdita, quomodo his diuina uis et potestas datur, quae non solum nomine creatoris sed etiam creaturae specie carent, uacua non spirituum neque
 25 corporum nomina gerendis uel significandis rebus aptata, si quidem et fors uerbum dubitantis sit et fatum profantis expressio et casus significatio cadentium uel accidentium? tamen ab usu erroris antiqui ob ignorantiam dei rationis inopes cassa

18] (Verg. Aen. I 52).

2 omnium—uno *om. L* 3 et *ex ut F* 4 illam *FPU* 5 bona] sunt *add. U* 7 archanis *ω* 8 colligere et consequi *FPU* 9 tamen *om. M* est nobis *U* 10 etsi] esse *etsi O* 11 occulta *F* 13 et] aut *U* statum *FP*, statuitur *U* 14 si de] fide *FPU* 15 geniculis *FPU* et] etiam *M* 16 etiam *om. M* ipsius mundi *M* 20 sopitam] positam *Or* excitatam *FPU* 21 qua] sub qua *fort.* 22 pereat *O*, careat *coni. Sacch.* 23 et *om. U* qui *O* numine *coni. Lebrun* 25 si quidem] cum *M* 26 fatum *LMO*³, statum *FPU*, fanum *O*¹ pro-
 27 accedentium *FPU*

nomina, tamquam ideo numina quoque sint, in speciem corporatam stultis cogitationibus fingunt stultiusque, quam finxerint, donant honore diuino, unde et Spes et Nemesis et Amor atque etiam Furor in simulacris coluntur et occipiti caluo sacra-
 tur Occasio et tua ista Fortuna lubrico male nixa globo fingi-
 tur. nec minore mendacio Fata simulantur uitas hominum
 nere de calathis aut trutinare de lancibus. quod deliramentum
 ne uulgo inputemus aut nimium philosophos admiremur, Pla-
 tone etiam delirante narratur, qui in gremio anus pensum Ne-
 cessitatis exponit et tres ei filias addit concinentes et uersan-
 tes fusum et per fila ludentes, hoc scilicet lanificio autumans
 eas conficere res hominum et tempora cuique signata detexere.
 tantum abusus est humanis auribus adrogantia inanis facun-
 diae, ut ridiculam anilis fabulae cantilenam non erubesceret
 scriptis suis, quibus de diuina etiam natura quasi conscius
 disputare audebat, inserere. sed nobis in illo sermonis tantum
 Attici comitas, non inanis fabulae spectanda concinnitas; quae
 demulcendis tantum auribus edita sunt, non debent sensuum
 fundamenta conuellere.

5. Quin potius, ut ratio et ueritas docet, omnia operum dei,
 in quibus consistimus et quorum pars sumus, omniaque mune-
 rum eius, quibus inter uitae istius fragilis et caducae incerta
 regimur atque seruamur, ad ipsum referamus, nihilque ab
 illius potestate nostro remoueamus errore, quia, uelimus noli-
 mus, ipse nostri ut omnium et creator et deus est. et quia,
 quantum est bonitas et sapientia et origo rationis est, nihil

8] (Platon. de rep. X p. 617 B). 21] (Vergil. Aen. II 6).

1 ideo] in dō *Mv* numina *U Rosw.*, numima *FP*, nomina *LMOv*
 quoque *Rosw.*, quaeque *MLOv*, queque *FP*, qq; *U* 2 finxerunt *F¹*,
 infinxerint *L* 3 et Spes] spes *FPU* 5 figuratur *FPU* 7 nere de]
 ne crede *FPU* chalatis *PU*, chalatus *F* 10 concinentes *M* 11 filia *O*
 autumans eas hoc scilicet lanificio *M* 12 signate *Rosw.* dextere *P¹*
 13 auribus *ex* rebus *O* facundia *U* 16 illa *O* 17 inanis est *LM*
 20 ueritas et ratio *M* opera *FPU* 21 et—sumus *om. FPU* 26 quan-
 tum *ω*, quantus *Rosw.*, quantus quantus *Schot.* in quantum et bonitas
fort. quia quantus quantus est, bonitas et *Lebrun distinguit*

nisi ratione constituit et ad materiam suae bonitatis creauit, ipsi omne quod sumus inpendamus et quae illi placita sunt studeamus discere et facere curemus. tunc defaecata mente purius intuentes uidebimus hanc esse ueritatem, ut a deo sint
 5 cuncta quae sunt, et hanc esse consequentiam, ut omnia dei facta pulcherrima sint et non sit malum quod bonum habeat auctorem, qui cuncta per mundum nostris usibus praeparauit et nostris utilitatibus agit et ita istius uniuersitatis opus condidit, ut alia ad seruendum, alia ad exercendum, alia ad
 10 dominandum creauerit. itaque corporeis animalibusque naturis homines ratione dominamur. sed ne ipsa potestatis nostrae licentia resoluamur, utiliter exercemur aduersis aut spiritibus daemonum aut difficultatibus negotiorum aut ipsorum saepe elementorum motibus, uidelicet ut exagitati curis prudentiae
 15 et metui diuinitatis acuamur. a quo nos quae deberet magis gratificos domino aeterno facere securitas neglegentes facit. unde et magister gentium apostolus ait arcano diuinæ pietatis consilio et magno humanae salutis emolumento opponi quosdam obices cursibus nostris et aduersis secunda mutari,
 20 ut morbos damna discrimina, quia tribulatio patientiae robur operetur, patientia probationem fidei pariat et praemium gloriae conferat. quod certe uirtus capere nisi uictrix non potest, non habitura uictoriae facultatem, nisi cum aliqua prius difficultate certauerit.

25 6. Quod cum prudentiae tuae, quam et ingentem et eruditam habes, litteris quoque ipsis, quas utinam iam ut iudicio ita et studio sacris litteris posthaberes, potuerit intimari, quibus egregie clarorum in ducibus aut philosophis uirorum uir-

21] (Rom. 5, 3).

1 materiam] naturam *fort.*, memoriam *coni.* *Latin.* bonitatis] rationis *M* 4 purius *Ov*, prius *cet.* 8 ita] ista *PU* istius *om.* *M* 12 resoluatur *FPU* 13 demonium *P* saepe] etiam *U* 14 prudentiae *Ov*, prudentia *cet.* 15 metui (tui *m. 2 add.*) *O*, metu *cet. v* nosque *F*, nos quoque *O* 17 archano *ω* 21 operatur *FOPU* 22 conferat] pariat *U* 25 ingentem *U* 26 ipsius *FOPU* ut *om.* *O* 27 imitari *F* 28 egregiae *O*, egregie uirtutes *M* in ducibus] indicibus *O* iudicii aut philosophia *uel* in dictis aut factis *coni.* *Sacch.*

tutes ad nobilem famam non nisi per labores et pericula emicuisse memorantur, admodum miror, cur in ueritate perspicua diuini muneris ita uolueris caligare, ut mirabilem illam nauis iactatae salutem et euidentibus signis procuratam nostrae rei diuinitus terra marique custodiam fortuitis euentibus dederis 5 tantamque occasionem diuinæ praedicationis effuderis. erige in summam sapientiae mentem tuam et ipsum ueri luminis fomitem Christum pete, qui fideles animas inluminat et pectora casta perlaboratur. quod et te ita sentire docuisti, licet pro excusatione praetenderis inparem te adhuc et ideo non capacem 10 dei, quia terrenis rebus et curis obsessus ab altiore suspectu caelestium quasi nubibus interpositis arcearis. sed utinam ista tam uere possis obtendere, quam facunde potes. arguit enim ipsa facundiae tuae doctrinaeque fecunditas uoluntatem tibi potius in sacris litteris parem quam aut uacationem aut facultatem 15 abesse. non enim, opinor, dormiens aut aliud agens tantas oris aut pectoris diuitias coegisti. omnium poetarum floribus spiras, omnium oratorum fluminibus exundas, philosophiae quoque fontibus inrigaris, peregrinis etiam diues litteris Romanum os Atticis fauis imple. quaeso te, ubi tunc tributa sunt, cum Tullium et Demosthenem perlegis? uel iam usitatorum de saturitate fastidians lectionum Xenophontem, Platonem, Catonem Varronemque perlectos reuoluisti multosque praeterea, quorum nos forte nec nomina, tu etiam uolumina 25 tenes? ut istis occuperis, immunis et liber, ut Christum hoc est sapientiam dei discas, tributarius et occupatus es. uacat tibi ut et philosophus sis, non uacat ut Christianus sis. uerte

25] (I Cor. 1, 24).

1 ad O, sed *FLPU*, om. *M* emicuisse *Or*, miscuisse *cet.* 4 nostrae *F s. l. m.* 2 regi *O* 5 diuinitus om. *M* seuentibus in fluctibus seuentibus *L corr. m.* 2 7 summa *M* diuine sapientiae tuam mentem *U* 9 et] de *FPU* sentisse *O* 10 in partem *FPU* non^{ca} pacem *O* (^{ca} *m.* 2), incapacem *cet.* 12 arceare *FPU* ita *FU* 14 facumdia tua doctrineque tuae *U* 15 potius om. *FPU* 16 ut opinor *LM* 21 demostenem ω perleges *FPU* iam ex etiam *O* 22 xenofontem *FLOU* 23 perlector *FPU* 24 tu] tu uero *M* 25 hoc] id *M* 26 et om. *FPU* 27 et om. *F¹LM* pr. sis om. *FMPU*

potius sententiam, uerte facundiam. nam animi philosophiam non deponas licet, dum eam fide condias et religione; conserta utare sapientius, ut sis dei philosophus et dei uates, non quaerendo sed imitando deum sapiens, ut non lingua quam uita
5 eruditus tam disseras magna quam facias.

7. Esto Peripateticus deo, Pythagoreus mundo. uerae in Christo sapientiae praedicator et tandem tacitus uanitati, perniciosam istam inanum dulcedinem litterarum quasi illos patriae obliteratores de baccarum suauitate Lotophagos, ut Sirenarum
10 carmina blandimentorum nocentium cantus euita. et quia licet quaedam plerumque de inanibus fabulis ut de uulgaribus aliqua prouerbiis in usum ueri ac serii sermonis adsumere, dicam non litteras tantum, sed et omnes rerum temporalium species nobis esse Lotophagos uel Sirenas. nam et uoluptatum
15 pestifera dulcedo patriae nobis obliuionem facit, cum homini deum, qui est patria omnium communis, obliterat, et inlecebrae cupiditatum illam Sirenarum fabulam ueritate cladis imitantur. nam quod illae Sirenae fuisse finguntur, id uere sunt inlecebrae cupiditatum et blandimenta uitiorum; habent enim
20 in specie lenocinium, in gustu uenenum, quorum usus in crimine, pretium in morte numeratur. has oportet ultra Vlixis astutiam cauti non auribus tantum sed et oculis obseratis et animo quasi nauigio praeteruolante fugiamus, ne sollicitati de-

2 depones *FMPU* licet *om. M* dum] si *M* condies *FPU* condias fide *M* religioni *O* consertis *L* conserta—ut sis *om. M* 3 uitare *FPU* sapientius *Ov*, sapientium *cet.* pr. dei] esto dei *M* uatis *O* 4 non] non tam *Mv* 5 eruditus plus facias magna quam disseras *M* dixeris *U* 6 pythagoreus *O*, pictagoreus *U*, pitagoreus *LM*, pytagoreus *P* uere *ω* 7 tandem *om. M* 9 obliteratores *v*, oblitteratores *ω* bacharum *FLMOP* lothophagos *M*, lotofagos *FLOP*, letofagos *U*; et sic *codd. l. 14* ut] et *Rosw.* 10 cardina *FPU* cautus *P* 11 manibus *FPU* fabule *FPU* 12 in usum] uisunt *ex* insunt *F* ueri *ex* seri *O* 14 uel *v*, ut *ω* 16 deum] domini *FPU* communis omnium *M* 17 cupidatum *L*, uoluptatum *FPU* illam—*l. 19* cupiditatum *om. L* claudis *O* 18 sirenes *FO*, syrenes *PU* 19 uoluptatum *F* habent enim *LMOv*, habentem *FPU*, habentia *Lebrum ex Vatic.* 20 in uenenum *L* 22 sed et *LOv*, sed *cet.* observatio *O* 23 praeteruolante quasi nauigio *FPU* solliciti *F*

lectatione letifera in criminum saxa rapiamur et scopulo mortis adfixi naufragium salutis obeamus.

8. Atque utinam uel nudis nobis ex istius mundi salo liceat euadere, si in tempore isto, quo in fragilitate corporea et possessionum lubrico tamquam in nauigii fatiscantis infida conpage fluitamus, exuere nos ad enatandum impedimentis angentibus quasi uestibus madidis et fidem salutarem, qua in uirtute Christi dei uexillo crucis nitimur, quasi tabulam perfugii meminimus inuadere, ut de rebus fluentibus spem solidam conparemus et de noxia cupiditatum materia aliquid ad innocentiam salutemque rapiamus, quo uidelicet ut deo seruientes cupiditatibus inperantes necessitatis modo desideria terminemus et necessarios habentes habitus non quaeramus superfluos apparatus, quia recordari admonemur nihil intulisse in hunc mundum neque auferre posse. quae ueritas in tantum ualeat, ut de gentilibus quoque philosophorum, qui uel extremae ueritatis lineas celsioribus ingeniis attigerunt, inquirendae tantum, nedum sequendae sapientiae uacari non posse senserint, nisi pecuniarum onera quasi stercorum etiam in mare quidam proicerent.

9. Sed tu diuisionem cum deo facito et quasi mutuo beneficio redde summo patri gratiam, qui tamen de his, quaecumque tibi donauit ingenita aut adiecit extrinsecus, te tantum a te reposit. habeas licet tibi et tuis cuncta quae possides, tantum id curans, ut horum quoque largitorem deum esse fatearis. nihil enim habemus quod non acceperimus, qui in hunc, ut dixi, mundum nudi uenimus. ingenii autem tui facultates et omnes mentis ac linguae opes deo dedica immolans ei,

14] (I Tim. 6, 7). 26] (I Cor. 4, 7). 27] (Iob 1, 21).

2 adfixi *v*, adfigi *O*, affixi *cet.* 4 si] et *M* corporeae *O* 5 lubrica *O* infide *O* 7 qua] quia *O* 8 uexillo *ex uello M m.* 2 profugii *U* 9 ut] et *U* coparemus *M* 11 quod *FOPUv* ut *om. M* 14 nihil *ω*, nos nihil *v* 16 gentibus *OU* philosophis *U* extremae *LMv*, extreme *cet.*, extremas *coni. Sacch.* 18 consequendae *M* uacare *FPU* 19 quidam *ut ex margine inlatum fort. delendum* 27 facultates *LM*, facultas *cet. v* 28 ei *ex dō M m.* 2

sicut scriptum est, sacrificium laudis ore facundo et corde deuoto. ilico ut ad superna penetralia aciem mentis intenderis, aperiet ad te faciem suam ueritas teque ipsum reserabit tibi. nam diuinæ ueritatis agnitu, id quoque, ut nosmet ipsos
 5 nonerimus, adsequimur. unde enim putas tantam miseris mortalibus uel superbiae uel ignauiae peruersitatem inoleuisse, ut non colentes deum daemoniis aut elementis subditis sibi seruiant, aquas ignem sidera arbores et simulacra uenerantes cum impiissima diuinæ maiestatis iniuria? cuius nomine siue
 10 daemones siue creaturas colant, seruos honorant, pro quo his tenebris caecari merentur, ut quia deum uerum intellegere nolunt, etiam sui ignoratione feriantur; qua liberatur homo inluminatus fide, ut ordinem atque mensuram sui generis intellegens deo tantum, cuius unitas ineffabili trinitate cense-
 15 tur, se esse subiectum, ceteris uero omnibus creaturis, si rationabiles sunt, parem, sin uero corporeae, superiorem esse cognoscat.

10. Qua mediocritate homo temperatus neque a salutis sorte delabitur neque a dignitate naturae fitque conscius ueritatis,
 20 compos sapientiae, seruus iustitiae, liber erroris dominusque uitiorum, quibus anima non deo seruiens seruire damnatur, quae deinde ut proprii status exul per omnes cogitationum suarum aut alienarum opinionum deuias uias spargitur, per philosophos uaga ac per ariolos curiosa, superstitioni reli-
 25 giosa, religioni profana, spem inter ac metum semper ambiguis affectionibus pendens. hinc omni uento cuiuslibet doctrinae circumlata, quia diuini timoris uacua, sapientiae caput

1] (Ps. 49, 14). 26] (Eph. 4, 14).

1 sacrificium laudis sicut scriptum est *M* 2 ilico autem ut *M*
 3 ueritas faciem *U* suam *om.* *U* 4 ambitu agnitu *U* 5 agnouerimus *U* 9 siue—seu *FLU* 10 demonas *MO* colant *M* 11 caecare *U*
 12 uolunt *U* ignorantia *M*, ignorantiae *L* 14 deum *O* 16 sin uero *Or*, si *L¹M*, sin *FMPU*, sui *L¹* 19 ueritatis conscius *FPU* 21 damnatus *O* 22 ut] in *FPU* 23 spergitur *F* 24 ac *O*, *om.* *M*, aut *cet.* *v* 25 inter spem *LU* 26 factionibus *M* omni *om.* *FPU*
 27 sapientiæ *M*, sapientia *FPU*, sapientiam *L*

non habet quasi truncis sensibus, unde intellectum rerum trahat, ubi sententiam statuatur ignara; cum se frustra omnibus caelo terraque regionibus peruagata cogitatione distraxerit, in creaturis conspicuis et in nominibus uacuis casuum atque factorum uim uniuersam, qua mundus agitur, constituit, tam falsi prauique tenax quam nescia ueri.

11. Tua uero mens, quae ignita de caelesti semine diuinum iam spirat ardorem, in ipsam arcem sapientiae Christum fide praeuia dirigatur. potior est copia tibi in nostris quoque studiis possidendae philosophorum facundiae, dum aduersam ueris desinas amare sapientiam. melius enim tenere te potius diuina quaerentem quam quaerere disputantem. mitte illos semper in tenebris ignorantiae uolutatos, in contentionibus eruditae loquacitatis absumptos et altercatione uesana cum suis phantasmatis famulatos, semper quaerentes sapientiam et numquam inuenientes, quia quem nolunt credere deum intellegere non merentur. tibi satis sit ab illis linguae copiam et oris ornatum quasi quaedam de hostilibus armis spolia cepisse, ut eorum nudus erroribus et uestitus eloquiis fucum illum facundiae, quo decipit uana sapientia, plenius rebus accommodes, ne uacuum figmentorum sed medullatum ueritatis corpus exor-

5] Verg. Aen. III 188. 15] (II Tim. 3, 7).

1 et quasi *M* truncis] carens *FU* et in uacuo spat. *P*³ rerum intellectum *U* 3 dixerat *U* 4 et om. *U* nominibus *Rosw.*, omnibus *LM*, hominibus *FPU*, omnibus *Or* omnibus—atque in *ras.* *M* 5 constituens *M* 6 prauae *O*, prauae *F* 7 diuina *P* 8 artem *F* 9 dirigatur praeuia *FPU* potior est *scripsi*, paciscor ex *M*, patior ex *cet.* patior esse copiam *coni.* *Clauarius*, facio et copiam uel potior: est copia *coni.* *Sacch.* studiis om. *FPU* 10 possidendam *LM* facundie *PU*, facundiam *LM* ueris aduersam *U* 11 melius] est *add.* *LM* potius om. *M* 12 disputantem *F*¹ omite *LM* 13 uoluptatus *O* 14 absumptos *Rosw.*, adsumptos *LOr*, assumptos *FPU*, assuefactos *M* fantasmatis *LU*, phantasmatis *M* 15 fabulantes *M* 16 qui *U* deum credere nolunt *U* non non *U* 18 cepisse] reportasse *M* 20 quod *FPU* quo decipit uana om. *LM* decepto *O* uana] ima *F*, yma *PU* plenius *Or*, plenus *cet.* accommode *F* post accomodes *add.* *M*: quod tunc ueraciter fiet cum ad uerae pietatis cultum postpositis erroribus uniuersis tota mentis intentione conuersus ne] non *M*

nans, non solis placitura auribus sed et mentibus hominum profutura mediteris.

XVII.

PAVLINVS SEVERO.

1. Et inuitando te et expectando defessi sumus, neque nobis aut nota iam aut uerba supersunt, quae totiens precibus ac litteris frustra effusis adiciamus. quod unum amicitiae communis spe praesentiae inuicem nostrae amputata reliquisti, uerba uerbis rependimus et his saltem solaciis, quae fructum
 10 non habent, refoueri optamus, quamquam in his quoque parcus esse coeperis, iam occasionibus nos requirens, toto prope nos biennio suspensos cotidiana conspectus tui expectatione cruciasti. nam et illam aetatem, quae puerorum nostrorum ad te reditum consecuta est, ita clausimus, donec hiems inter-
 15 cluderet, ut omnem diem ad aduentum nobis tuum inlucescere putaremus; sed quoniam nec indices tuae dilationis aduenerant, ea reputatione nos consolabamur, ut te neminem idcirco misisse, quia ipse uel sero adfuturus esses, confirmaremus. interea et hac aestate labente, spe tamen ea nos uel opinione
 20 palpante, Romam ad uenerabilem sollemnitatis apostolicae diem profecti sumus, concursum nobis illic tuum debita quidem sed tamen festiua meditatione promittentes, cum decocta praesumptae spei gratia, quod ipse non aderas, non tamen omnino nulla conpotimur, sumentes litteras tuas per hominem caris-
 25 simi nobis uiri, fratris nostri Sabini. quem quidem primo minime monachali caliga et ueste mirati, cum praeterea facie non minus quam armilaua ruberet, parum spiritalibus buccis, tunc demum esse non nostrum sciuius, cum per ipsum tabelarii dominum litteras a nobis reposcentem necessitudine uos

2 mediteris] edideris *LMP*¹, edideris Vale *FP*²*U*. — finit ad iouium prosa *O*

O. — 6 uota *ex* tota *O*, uita *v* supsunt *v*, semper sunt *O* 7 unam *O* 9 saltim *O* 11 cooperis *O* et toto *fort.* 13 illā estatē *v*, illamaiestatem *O* 14 reditum *v*, creditum *O* 17 ut *v*, *om.* *O* 19 haec *O* spe tamen *v*, spectamen *O* 27 armilaua *v*, armis lausa *O*

proxima copulatos esse conperimus. unde et illum ante amicum cumulato nunc amore complectimur.

2. Rescribendi tamen ex urbe facultas non fuit, quam uix decem dies uidimus non uidentes et ipsum temporis ante meridiem in uotis nostris, quorum cura ueneramus, per apostolorum et martyrum sacras memorias consumentes. deinde ut ad hospitium redissemus, innumeris frequentationibus occupati, quorum partim amicitia, partim religio contrahebat, uix ut uespera solueret coetus nosque laxaret, necessario distulimus officium inopia uacationis. deinde regressis domum aliam moram accidua carnaliter aegritudo obtulit nec paucis diebus haud leuiter nos examinauit. sed, qui uita nostra et resurrectio est, uisitauit in bono humilitatem nostram et cum castigans castigasset nos, morti non tradidit. multa enim flagella peccatoris, sed sperantes in dominum misericordia circumdabit. atque ideo uerberati sumus ut peccatores, liberati ut sperantes in misericordia eius, qui sanat contritos corde et alligat contritiones eorum.

3. Haec igitur iam in uirtute et misericordia domini reualescentes per carissimum in domino fratrem Amachium, domni et patris nostri Delphini subdiaconum, quia ipsius occasio praesto erat, scripsimus, simul, quia se notissimum tibi esse adserebat, oportunissimum credidimus cui litteras ad te nostras crederemus. salutamus te tantum quantum diligimus in domino et adhuc desideramus; nam reuellere de animis nostris spem istam necdum possumus, qua praesumimus te uidendum amplectendumque nobis dono domini in sede ac sinu domni mei, communis patroni Felicis, cui uota tua totiens contestatus sum et promissa recitauit, quotiens a te mihi cauta reminisceris. si fefellimus martyrem ueritatis, non opinor me solum statuendum huius culpae reum, uerum qui spopondi quod credidi; tu, quaeso, mi frater unanime et di-

12] (Ioh. 11, 25). 13] Ps. 117, 18. 14] Ps. 31, 10. 17] Ps. 144, 3.

3 quam *Rosw.*, quem *Ov* 4 decim *O* 6 sacras *v*, sacra *O* 11 accidua *v*, acciduo *O* 21 domini *v* delfini *O* 31 opiner *v* uerum *om. v* 32 spopondi *v*, spopondit *O*

lectissime, dum tempus est, uideas, ne tanto confessori, tam potentis gratiae apud Christum sancto isse uidearis infitias.

4. Causari infirmitatem magis quam pigritiam uel exceptionem personarum qui possis, nescio, cum intra annum eadem
 5 opera ad nos potueris peruenire ac recurrere, qua Gallicanas peregrinationes tot annis frequentas et iteratis saepe intra unam aetatem excursibus Turonos et remotiora uisitas. non inuideo, praedico magis deuotionem tuam in domino, quam in seruis suis admiraris et honoras. iuste fateor et merito Marti-
 10 num frequentari; sed dico iniuste pernicioseque Felicem ab eodem, qui illum honoret, promissis inanibus ludi uel secura promissi iam ut aboliti dissimulatione contemni. qua fide speras Christi gratiam in honore Martini, eadem Christi offensam time in offensione Felicis; et tibi forsitan mens fortior
 15 et anima robustior aut potens conscientia perfectae in Christo dilectionis tantam ministret fiduciam, ut magnorum fidei et operationis tuae meritorum compensatione delictum hoc, quo dominum meum Felicem, quod absit, laeseris, diluendum putes. quamquam de ipsius etiam tibi bonitate, quam de ipso, cuius
 20 spiritus est, deo Christo largissimam habet, ueniam tibi polliceris et fideliter facis: uerum ego uel tam timidum me uitio infirmitatis meae uel tam nimium amoris tui fateor, ut pro te etiam tuta timeam, et dum in omni sancto abundare tibi gratiam Christi cupio, nolim te in eo potissimum, in quo dei
 25 caritas est insignis et eminens, lapidem offensionis incurrere. scio quidem secundum diuitias bonitatis dei et in domino meo Felice uiscera pietatis adfluere; sed tu, quaeso, hoc eum magis diligas et timeas, quo melior est et indulgentior. magnam tibi talis formido mercedem pariet, ut hinc sollicitior sis,
 30 unde potes esse securior, id est ut tanto magis carissimum dei metuas offendere, quanto promptius dignatur ignoscere, quia maiore inpietate laeditur qui nescit offendi et grauius

7] (cf. Verg. Ecl. I 11).

6 frequentas *Rosw.*, frequentatas *Ov* 19 quamquam *scripsi*, quam tam *Ov* 24 *pr.* in *om. O* potissimum *v.* potii *nřm O* 31 quanto *v.* quam *O*

uindicatur a domino qui non expetit uindicari. conice, quaeso te, causam istam mutuae affectu fidei et uide si debeas aut ualidus excusare aut infirmus diffidere. dominus enim noster proximus ubique nobis est, qui dicit: in omni loco, dum adhuc loqueris, ecce adsum, et ait: omnia possibilia credenti. 5

XVIII.

BEATISSIMO SEMPER ET VENERABILI PATRI VICTRICIO PAVLINVS.

1. Quod optantibus aliquamdiu non contigerat, id repente insperantibus domino donante prouenit, ut occasio nobis ad uenerandam sanctitatem tuam scribendi per domesticum fidei 10 et eum potissimum fratrem, qui in domino tuus pariter ac noster esset, daretur. accidit enim Romae nobis ad celeberrimum natalis apostolici diem concurrere benedictum diaconum fratrem nostrum Paschasium, quem praeter gratiam fraterni in sacro ministerio contubernii hoc uenerabilius amabiliusque 15 suscepimus, quod de sanctitatis tuae clero et corpore et spiritu esse cognouimus. sed fatemur uiolentiam nostram, quam illum de urbe ad sanctitatem tuam redire cupientem, quamuis festinationem piam iustissimi desiderii probaremus, tamen in tuo amore complexi Nolam perduximus, ut et hospitium 20 illic humilitatis nostrae quaedam per illius ingressum tui spi-

3] (Luc. 10, 36). 4] Es. 58, 9 sec. LXX. 5] Marc. 9, 22.

2 mutuae v, metuae O — finit ad seuerum O

FLMOPU. — item eiusdem ad eundem XXVIII. *L*, ad eundem uictricium .XXXVI. *M*, incipit ad eundem secunda *O*, epistola sancti paulini episcopi ad uictritium episopum ubi dilectione permaxima qua ferebatur ad ipsum primo proposita quomodo ad episcopalem cathedram deo duce miraculose peruenerit: residuum autem epistole: in laudibus ipsius ad finem usque concludit *U*. — 7 beatissimo semper et] sancto et merito *LM* patri] ac dilectissimo fr̃i *LM* uicturio *F*; uictritio *U* Paulinus] ep̃la XXIII *add. F* beatissimo — Paulinus *om. O*, *add. P*² 8 contingerat *L* 10 domesticam *O*¹ 12 esset *v*, est *LM*, esse *cet*. accedit *O* 14 pascasium *LU* 15 in *OM*, ut in *cet*. ministerio *O*, mysterio *M*, misterio *cet*. conturbernii *O* hoc] eo *LM* 16 quod *FOU*, quo *cet*. 17 quia *LM* 19 desiderii *O* 20 in] ut in *L* et ut *M* 21 illic *om. M*

ritus aura benediceret et diutius quasi quadam tuae gratiae
 portione frueremur, uidentes et tenentes eum, quem et insti-
 tutionis tuae discipulum et uiae comitem modestia morum
 cordis humilitas mansuetudo spiritus fides ueritatis et sermo
 5 in omnibus sale conditus probabat. itaque da ueniam fratri
 nostro in nobis uel nobis in illo, quia siue illius tarditas
 arguatur siue praesumptio nostra culpetur, utrumque delictum
 caritas domini excusabit tibi, qua uel ille nobis parere con-
 pulsus est uel nos eum non timuimus inuadere et pro nostro
 10 iure retinere, non adrogantia pernicaci sed corde puro et
 fide non ficta nostrum credentes esse quod tuum est teque
 ita uicissim reputaturum non ambigentes, ut illum non afuisse
 tibi duceres eo tempore, quo nobiscum fuisse cognosceres. nam
 etsi regionum interuallis corporaliter disparemur, spiritu tamen
 15 domini, in quo uiuimus et manemus, ubique effuso coniuncti
 sumus, ut unius corporis membra et cor unum et unam ani-
 mam habentes in uno deo.

2. Quamobrem spiritali speculo mentem erga nos tuam con-
 siderantes nosque conexos inuicem tibi de affectione nostri
 20 pectoris uindicauimus nobis ut unanimem animum tuum in
 fratre retinendo, gratia domini, quae tibi largiter data est, id
 ipsum operante, ut in corporis etiam tui membris et in uesti-
 menti tui fimbriis diligaris, quamuis multos morarum illius
 dies perdiderimus, dum corripiente nos in sua misericordia
 25 domino ad emendationem spiritalem carnali aegritudine uerbe-
 ramur. sed qui consolatur humiles et sanat contritos
 corde consolatus est nos in praesentia fratris nostri bene-

10] I Tim. 1, 5. 16] (Act. 4, 32). 24] (Ps. 140, 5). 26] II Cor. 7, 6.
 Ps. 146, 3.

1 quedam *F* gratie ex gratione *F* gratiae tuae *M* 2 instruere-
 mur *FPU* post. et om. *FPU* 3 uiae *O*, uie tue *PU*, uitae tuae *F*,
 uitae *LM* 5 probat *LM* 6 siue ex sine *O* 7 nostra praesumptio *M*
 8 excussabit *O* nobis om. *M* pulsus *U* 10 sed] se *U* 12 ita *L*
 deputaturum *M*, te putaturum *L* noua fuisse *O*, non defuisse *cet.*,
 non abfuisse *v* 13 dices *U* quod *FPU* cognosceris *O* 14 dispa-
 remus *F*, disparemur *v* 15 manemus] mouemur *U* 17 uno deo]
 domino *FPU* 20 unanime *FPU*, unanime *O* 21 qua et ibi *L*, quia
 et tibi *FPU* 24 sua om. *M* 25 uerberabamur *r*, emendatur *FPU*

dicti Paschasii, de qua dum refrigeramur in spiritu, etiam corpore reficiebamur; amicus enim bonus medicina cordis est, et bene duobus in unum coactis Christus interstat.

3. Neque uero in infirmitate tantum nostra contribulatus et compassus est, sed in nostri carissimi filii Vrsi, quem comitem 5 indiuisum peregrinationis suae habuerat, grauissimo languore diu confectus est. in quo et fidem eius et caritatem in domino plenam perspeximus. nam quantum ille laborabat in corpore, tantum hic in spiritu macerabatur. et ideo respexit illum dominus in huius humilitate, cumulans et hoc beneficium, usque 10 ad mortem infirmatum fide tamen et labore Paschasii, in quem dominus experiri uoluit potentiam apud se sancti sui confessoris dilectissimi Felicis dominaedii nostri, de periculo inuenire salutem. per huius enim ipsius manus genitus, in lectulo baptizatus redit. praestabit idem dominus, qui illum orationi- 15 bus sancti fratri nostro Paschasio et sollicitudini cum eo nostrae et inprimis ecclesiae tuae, te procul dubio semper in tuis ubilibet positus respiciens, redonauit: perducatur in conspectum tuum incolumem et saluum et liberum peccato seruumque iustitiae. non ambigimus et ipsum, si ad te meruerit 20 peruenire, magna fidei incrementa facturum pare Paschasio et te amborum magistro.

4. Notum enim nobis fecit Tychicus tuus, carissimus frater et fidelis minister in domino, non quidem te magis quam in

3] (Matth. 18, 20). 9] (Luc. 1, 48). 19] (Rom. 6, 18).

1 paschasii *MO* et de *M* dum *OP*, iam *cet.* refrigerabamur *v* etiam *om.* *FPU* 4 uero] enim *U* in *om.* *O* 5 in *om.* *U* 6 indiuisus *O* suae peregrinationis *M* langore *FLMO*¹*P*², labore *P*¹ diu confectus est languore *U* 8 laborat *FL*¹*PU* 9 macerabatur in spiritu *FPU* 10 usque] ut usque *M*, qui *L* 11 infirmatum *scripsi*, infirmatus *ω* fidem *O* Paschasii in *scripsi*, paschasim *O*, paschasi *F*, paschasii *cet.* 12 potentia *LM* 13 domine dii *LOU*, domine dei (dei ^{dn̄s̄dii} ex di *F*) *FP* nostri felicitis (^{dn̄s̄dii} *m.* 2) *M* inuenire *O*, inueniret *cet.* 15 rediit *FMU* 16 sancti *LM*, sancto *cet.* fratris nostri paschasii *LM* 17 te *Lebrun*, et *ω* 18 ut perducatur *M* 19 incolumem *O* 20 ambigimus *FOPU* 21 paschasio *OU* 23 tichicus *F*, thiticus *U*, tyticus *O*, Tytius *v* 24 in domino minister *U*

te deum praedicans, quanta dominus per te lumina in obscuris ante regionibus accendisset, qui educens nubes ab extremo terrae, te quoque in lucem populi sui de extimo orbis eduxit et clarum fulgur in pluuiam uberem fecit. sicut
 5 terra Zabulon quondam et Nephthalim, uia maris trans Iordanem Galilaeae, qui sedebant in regione umbrae mortis, lucem uiderunt magnam: ita et nunc terra Morinorum situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit oceanus, gentium populus remotarum, qui sedebat in
 10 latebris uia maris harenosa extra Iordanem, antequam pinguescerent fines deserti in ea, orta sibi per tuam sanctitatem a domino luce gaudentes corda aspera Christo intrante posuerunt. ubi quondam deserta siluarum ac littorum pariter intuta aduenae barbari aut latrones incolae frequentabant, nunc
 15 uenerabiles et angelici sanctorum chori urbes oppida insulas siluas ecclesiis et monasteriis plebe numerosis, pace consonis celebrant. quod quamquam in totius Galliae populis ut ubique gentium Christus operetur, qui totum orbem circuit quaerens dignos se et per nationes in animas sanctas se
 20 transfert et in uis directionis ostendit se hilariter et omni prouidentia occurrit amatoribus suis, tamen in remotissimo Neruici littoris tractu, quem tenui antehac spiritu fides ueritatis adflauerat et potissimum in uas electionis excerpserat, in te prima refulsit clarius, incaluit ardentius et propius adparuit, et in quo sanctificaret illic nomen suum et per

2] Ps. 134, 7. 5] Es. 9, 1; Matth. 14, 15. 11] (Ps. 64, 13). 18] Sap. 7, 27. 19] Sap. 6, 17.

3 extremo *F* urbis *O* 5 neptalin *O*, neptalin *cet.* 6 iordanem *FPU* galileae *LMO*, galilee *FP* qui] et qui *LMv* regionem *FPU* 7 terra] in terra *v* murinorum *ω* 8 situ] sicut *FU* fructibus *U*¹ 9 populi *v*, populis *L* sedebant *v* 10 arenosa *LMU* pinguesceret *FLMPU* 11 fines *O*, fides *cet.* orta] orata *O* a] in *F* 12 corde *O* 13 litterum *O* in tota *O*, intuita *U* 14 barbaria *O* 15 uenerabilis *O* 16 consones *O*, consona *v* 17 in *O*, *om. cet.* galileae *O*¹ ut] et *v* 19 digno *O* scātasse *O* 20 in *om. U* 21 prudentia *F* 22 litoris *LO* tenui] fides *add. L* 23 et] in te *M*, te *coni. Latin.* in *om. LM* et in te potissimum ut uas *fort.* excerpserat *Ov*, *om. cet.* 24 primo *FLM*, pimo *U*

cuius nomen etiam solis ab occasu in omnem terram sonus eius exiret adsumpsit.

5. Denique nunc Rotomagum et uicinis ante regionibus tenui nomine peruulgatum in longinquis etiam prouinciis nominari uenerabiliter audimus et inter urbes sacratis locis nobiles cum diuina laude numerari. haud inmerito, cum totam illic, qualis in Oriente memoratur, Hierusales faciem apostolorum quoque praesentia meritum tuae sanctitatis adduxerit, qui peregrinam memoriis suis urbem adfectu sanctorum spirituum et effectu operum diuinorum sedibus suis comparant, qui in te ipsum aptissimum sibi diuersorium reppererunt. iuuat uidelicet amicos dei et principes populi ueri Israel id est populi adpropinquantis sibi in ea urbe remorari et cooperari tibi, in qua cum angelis sanctis continua diebus ac noctibus Christi domini praedicatione mulcentur, in qua illis per deuotissima fidelium corda famulorum plurimae uirtutes amicae gratam requiem et familiare metantur hospitium, ubi cotidiano sapienter psallentium per frequentes ecclesias et monasteria secreta concentu castissimis ouium tuarum et cordibus delectantur et uocibus. et nunc illos intemerata uirginitas in sacri corporis templo tenet, ut in uisceribus pudicis requiescenti Christo hospites faciat. nec minore eosdem uoluptate sanctis operibus et pio ministratu inexpugnata noctu diuque famulantium uiduarum pascit integritas uel subiugatorum deo coniugum arcana

1] (Ps. 18, 5). 12] (Ps. 148, 14). 17] (Ps. 46, 8).

1 solis ab *O*, a solis *FMPU*, solis *L* 3 rotomagum] grato magnum *FPU*, rato magum *O* et uicinis ante] uicinis ^{quoq:} etiam *M*, prouintiis ante *O* tenui] prius *add. M* 5 audiuius *FL* loci nobilis *O* 6 haud *O*, nec *cet.* merito *P*¹ 7 hierusales *OP*¹, ierusalem *FMP*², hierusalem *LU* 8 praesentia *FOP*, praesentiam *LMU* qui] cui *O* 10 affectu *U* diuinorum operum *M* qui *O*, quia *cet.* in te] ante *O* 11 repperierunt *FPU* 12 uiri *O* hisrahel *O* adpropinquant *O* 13 remoratri *O*, morari *FPU* 14 angeli *O* 15 deuotissimas *O* 16 famulorum corda *U* uirtutis *O* 18 psallentis sapienter *LM* per *om.*

FPU monasteria *L*, per monasteria *M* secreto *LM* 21 requiescente *O* 22 uoluntate *O* 23 in expugnata *U* die noctuque *U*, noctu dieque (die ex diu) *L*, nocte dieque *M*

germanitas, quae orationibus sedulis laetum in operibus suis Christum ad uisitationem non iam maritalis tori sed fraterni cubilis inuitat, cum ipso sanctisque eius uicissim mixta concubitu castitatis spiritibus uisitantium immaculato amore confunditur. nunc uero per misericordiae uiscera reficiuntur et in filiis pietatis atque iustitiae conquiescunt, te in omnibus eruditionis tuae filiis diligentes et in te Christum amantes ac per hoc uirtutes dei id est potentiam in Christo suam in tua potissimum ciuitate, ut consortem te suum testentur, operantes.

6. Gratia illi et gloria, qui opera manuum suarum non omittens omnem hominem uult saluum fieri et in agnitionem ueritatis uenire et pedibus euangelii toto orbe discurrens te quoque speciosum uerbi sui pedem facere, in quo exultaret ut gigans ad currendam uiam, et in praeparationem euangelicam pacis suae uestigio calciare dignatus est, ut per te quoque super aspidem et basiliscum ambularet et conculcaret leonem et draconem. ac ne tam inlustri lucerna sub modio taciturnitatis obscura latitaret, sic te apostolicae sedis euectu quasi super candelabrum sublime constituit, ut tota domo multorum inluminatione luceres.

7. Sed quibus te itineribus ad uiam suae ueritatis adduxit? carnalibus muniis ad spiritalia suae uirtutis instituens creauit initio militem, quem postea elegit antistitem, et passus est militare te Caesari, ut deo disceres militare, ut dum labore castrensi corporis robur exerces, spiritalibus te proeliis roborares, confessioni spiritum firmans et passioni corpus indurans. quod diuinae prouidentiae circa te fuisse consilium ingens

12] I Tim. 2, 4. 13] (Es. 52, 7; Rom. 10, 15). 15] Ps. 18, 6.
17] Ps. 90, 13. 19] (Matth. 5, 15).

1 orationis *FPU* 2 thori *ω* 3 cum—l. 4 confunditur *om. M*
4 castitas *L* uisitantum *Mv* confunditur *in* coniungitur *corr. L*
7 filii *U* diligenter *O* amantis *O* 9 suum esse *M* operantis *O*
12 mittens *FPU* 15 gygans *O*, gigas *cet.* 17 badaliscum *U*
20 euectum *O* 21 ut] ut in *M* illuminatione *F*, inluminatione *L*
23 munus *FP*, in uis *U* ad] ac *FP* instituens *om. FPU* 24 in
initio *M* antestitem *O* 26 rubor *O* roboraris *O*

postea exitus tuus a militia et ingressus ad fidem docuit. cum
 primo Christi amore suscensus ordinante ipso domino quan-
 dam operis sui pompam per insignem concilio militari diem
 progressus in campum es, toto illo quem iam mente respue-
 ras muniminum bellicorum praecinctus ornatu cunctisque mi-
 rantibus adcuratissimos in te habitus ac terribiles apparatus
 repente obstupefacto conuersus exercitu ante pedes sacrilegi
 tribuni militiae sacramenta permutans arma sanguinis ab-
 iecisti, ut arma pacis indueres, contemnens armari ferro, qui
 armabaris Christo. et ilico antiqui serpentis inuidia concitato
 in furias tribuno districtus in uerba et uastis fustibus fractus
 nec tamen uictus es, quia crucis ligno innitebaris. geminata-
 que mox corpori poena acuto testarum fragmine laniata in-
 manibus plagis membra substratus es, tunc mollius fulciente
 Christo, cuius tibi gremium lectulus erat et dextra puluinar.
 unde ad maiorem hostem necdum uulneribus obductis accensa
 potius eorum dolore quam fracta uirtute reparatus fortior pro-
 siluisti oblatusque comiti de potentiore inimico gloriosius trium-
 phasti. nec ausis ultra diaboli satellitibus superata ingerere
 tormenta capitalemque sententiam meditantibus, ut uel fine
 carnalis tuae uitae uinci desinerent, dominus noster fortis
 et potens et inuictus in proelio conspicuis mirabilibus
 pectora quamlibet obdurata confudit. nam carnifex, qui in iti-
 nere, quo percussorem tuum sacra uictima sequebaris, cerui-
 cem tuam insultans minaciter adtingendi temeritate uiolauerat,
 quasi ictus sui locum praecurrente gladium manu palps, ex-
 cussis ilico oculis caecitate percussus est. o Christi ineffabilis
 bonitas quantum in suos ostendit affectum! iniuriam confes-
 soris sui non tulit inpunitam qui suis crucifixoribus rogauit

21] Ps. 23, 8. 29] (Luc. 23, 34).

2 suscensus *O*, succensus *cet.* 3 sui *ω*, suis *Rosw.* consilio *U*
 5 miniminum *U* cinctisque *O* 6 ad curatissimos *O* terribilis *F*
 9 contemnes *FPU* qui *LMO*, quia *cet.* 10 armaberis *U* 13 fra-
 mine *F*, fracmine *L* in manibus *FLU* 14 substratus *Or*, subtritus
cet. 15 gremium *ex* geminum *O* 17 prosiliisti *U* 18 potentiori *U*
 20 tormenta *om. F* medicantibus *U* 21 carnalis *om. FPU* 22 con-
 spicius *O*¹ 25 uiolauerit *U* 27 inefabilis (in *ex m*) *L*

ignosci, contumeliam martyris statim ultus est qui passionem noluit uindicari. sed ea ipsa ira pietatis est. idcirco enim unus caecatus est, ut plures inluminarentur et ipse forsitan, qui oculos carnis amiserat, lumina mentis acciperet. statim denique maiore documento qui feralis custodiae ministerium triste curabant, quas ipsi artius innodatas et ad ossa depressas uel exiguo rogantibus uobis beneficio relaxare noluerant catenas, conuersa in conspectu ipsorum prece uestra ad deum Christum sponte de manibus absolutis fluere uiderunt nec ausi renectere quod deus soluerat ad comitem pauidi cucurrerunt, ueritatem dei pro confessoribus confitentes. quod auditum religiose et creditum comes principi suo cum testimonio militum retulit, et, ut ipsius quoque repentina ad clementiam de furore conuersio inter mirabilia dei numeraretur, factus est in te praedicator Christi, in quo esse deuouerat persecutor. puto et ipsum tamquam Saulem aliquando spiritu sancto dominus inpleuerat, quia et te sicut Dauid suum diligebat, ut sicut ille rex quondam, dum ad prophetas persequendos proficiscitur, affectus est, ita et comes ille respersus gratia domini, quae de fidei tuae abundantia redundabat, qui ad puniendum confessorem uenerat, et ipse confessus abscederet. credidit enim et quos saeuens praedamnarat ut reos laudans emisit ut sanctos et testimonium perhibuit ueritati qui testes fidei punire cupiebat.

8. Quid ergo miremur tam potentem te esse meritorum, tam diuitem gratiarum, cum hoc tibi fuerit uirtutum in Christo rudimentum, quod longorum laborum paucis consummatio est? dubitemus etiam nunc an perfectus sis, qui de perfectione coepisti? et si legitime coronandus sis agone decurso, cum

16] (I Reg. 19, 23).

1 passionem] suam *add. MUV* 2 est] fuit *M* 3 et] et ut *M* fors-
 san *PU*, forsam *F* 5 documento *O* 6 quasi *FPU* 7 nobis *F*
 11 deus *in mg. add. L* 12 testimonii *O* 13 dementiam *FPU* 14 do-
 mini *FPU* 15 in quo] qui *M* 18 dum *om. FU* affectus *v*, effectus
O, propheta effectus *cat.* 20 uouerat *FPU* 22 praedamnaret *L*
 testimonuit *O* 25 fuerit tibi *F* 26 rudimentum *L* longuorum *O*
 28 legiptime *U* cum currere] concurrere *U*

currere coeperis a corona? quis daret nobis pennas sicut columbae? et uolarem ad te et requiesceremus in conspectu sanctitatis tuae, coram in ore tuo Christum dominum admirantes atque uenerantes, tergeremus capillis pedes illius in tuis pedibus et lacrimis rigaremus et in illis cicatricibus tuis quasi dominicae passionis inpressa uestigia lambere-
mus. suauiora enim sunt uulnera amici quam oscula inimici. uae mihi misero peccatori inmunda labia habenti, cui fructus iste non contigit, cum in manu fuerit.

9. Meminisse enim credo dignaris, quia sanctitatem tuam olim Viennae apud beatum patrem nostrum Martinum uiderim, cui te dominus in aetate inpari parem fecit. ex illo igitur licet breui notitia te attigerim, tamen magna dilectione complexus sum et quanta tunc licuit copia ueneratus sum sanctitatem tuam et me ac meos, qui te absentes, tamen quia iungente Christo unum sumus, per me uidebant, commendani in aeternum tibi, gaudeoque nunc, quod hoc saltem mihi gloriari licet, quia faciem tuam in carne uiderim, sed lugeo negligentiam infelicitatis meae, quod occasionem tanti boni ignarus amiserim et contenebrantibus me illo tempore non solum peccatis, quibus etiam nunc premor, sed et curis huius saeculi, quibus nunc propitio deo liber sum, sacerdotem te tantum, quod in medio erat, uiderim et, quod inerat insignius, martyrem uiuum uidere nescierim.

10. Memineris, quaeso te, nostri in illa die, qua ad te innumera meritorum tuorum cohorte comitatum ornamentisque felicibus comptum et infulis pariter atque adoreis coronatum et niueas sacratorum antistitum nittas et floridas confessorum purpuras occurrentium manus adferent angelorum teque ipsum

1] Ps. 54, 7. 5] (Luc. 7, 38). 7] Prou. 27, 6. 8] Es. 6, 5.

1 si quis uel columbae, ut uolarem expectes 3 deum *Mv* 5 *pr.*
in *om.* *O* 7 suauia *L*, suauis *F*, suauius *PU* sunt *om.* *FPU*
9 contingit *U* 11 aput *L* martynum *O* 12 te *om.* *O* ex] et *FU*
16 ingente *O* 17 saltim *L* 21 et] etiam *FPU* 23 erat *M* 25 in
illo in illa *L*¹, in illo *FPU* ad *Rosw.*, *om.* *ω* te] tibi *M* 26 co-
herte *O*¹ comitato *FMPU* 27 compto *M* coronato *M* 28 ante-
stitum *O* florida *FPU*, floride *O* 29 purpura *FP²U*

ut argentum igne examinatum et aurum in fornace
saeculi huius probatum ipse summus auri sui argentique
purgator accipiet et ut pretiosam diademati suo margaritam
rex aeternus aptabit nec tuarum tibi tantum praemia se de-
bere uirtutum iudex iustus agnoscet, uidens innumeros circa
te sanctorum utriusque sexus greges, quos illi cotidie institu-
tis tuis generas, formula omnibus perfectae uirtutis et fidei;
sicut et frater Paschasius ostendit, in cuius gratia et humani-
tate quasi quasdam uirtutum gratiarumque tuarum lineas uelut
speculo reddente collegimus. uere tu beatus tot beatorum
parens, tantae messis sator, centenum et sexagesimum ac tri-
cesimum fructum deo fecunditate tuae terrae efferens et men-
suram parem de uariis partuum tuorum fructibus recepturus.
te altissimus inter regni sui maximos nominauit, cui conces-
sit facto aequare sermonem, ut et doctrina tibi uitae tuae sit
et uita doctrinae. quo fit, ut nemo se audeat excusare disci-
pulus uelut difficultatis imperio, cum prius adstringatur uirtu-
tis exemplo.

XVIII.

BEATISSIMO ET PECULIARITER DOMINO SEMPER IN DEO CHRISTO
NOBIS PATRI DELPHINO PAVLINVS.

1. Expectabamus ut area sitiens refrigeria litterarum tua-
rum, et anima nostra sicut terra sine aqua sitientibus

1] Ps. 11, 7. 2] Sap. 3, 6. 12] (Matth. 13, 8). 22] Ioel. 1, 20.
23] Ps. 142, 6.

1 exinanitum *P*¹ in *om. LM* 2 huius seculi *FPU* sui *om. U*
3 diademate *O* 4 aptauit *O* 5 agnoscet *L* 6 utriusque sexus
sanctorum *U* 7 formulam *O* 8 et *om. FPU* paschasius *LO* hu-
manitate *O*, unanimitate *cet.* 10 collegimus *O*, colligimus *cet.* 11 tantę
FO, tante *cet.* centesimum *Fv*, centesimum *U* trigessimum *U*, tri-
centesimum *FP* 12 tre ex tre *L* efferens *O*, afferens *cet.*, referens *con.*
Latin. 13 patrum *FU*, pastuum *L* 15 et *om. FPU* tuae] suae *U*
16 excussare *O* 18 exemplo uale *FP*². — finit ad uictricium · II · *O*

FLMOPU. — ad eundem XVIII. (*in mg.*: haec prima est in ordine
ad delphinum) *M*, item epistola eiusdem ad eundem · XI · *L*, incipit ad
eundem · III · *O*, epistola sancti paulini episcopi ad delphinum episcopum
in qua gratulatur ei et gratias agit promissis ex insperato epistolis: ubi

in tua uerba praecordiis anhelabat; iam enim prope biennium defluebat, ex quo nobis per confamulum Cardamatem modica licet dulcissima tamen oris tui stillicidia roraueras, nec iam interim sperabamus uel guttula tui sermonis aspergi, quia per totam aestatem inrita non uenientis Vrani expectatione suspensi, multo magis tempus hibernum in tuo nobis silentio transigendum putabamus. et ecce misericors et miserator dominus, qui dat escam esurientibus et consolatur humiles et potens est supra quam speramus dare nobis quae desideramus, insperantibus quidem sed optantibus repentino iterum Cardamatem nostrum superuentu intulit nobis, et ut facta est per eum uox salutationis tuae in auribus nostris, exultauit gaudio cor nostrum, et omnia ossa nostra dixerunt: domine, quis similis tibi? quid est humilitas nostra quod memor es eius et uisitas eam? benedixisti, domine, terram nostram et torrente uoluptatis tuae potasti nos. ructabunt labia nostra hymnum uespere mane et meridie. cantabimus et psallemus domino, qui bona tribuit nobis. misit enim nuntium bonum de terra longinqua, quo dulcissimi et carissimi patris et sospitatem agnouimus et sermonem accepimus. unde conuersum est cor nostrum a tristitia sollicitudinis et in gaudium securitatis, et uersa in melius anxiae affectionis uice in illo die nobis per litteras tuas festo delectati sumus

7] Ps. 110, 4. 8] II Cor. 7, 6. 9] Eph. 3, 20. 12] Luc. 1, 44.
14] Ps. 34, 10. 15] Ps. 8, 5. 16] Ps. 84, 2. Ps. 35, 9. 17] Ps. 118, 171.
18] Ps. 20, 14 et 12, 6. 20] Prou. 25, 25. 24] Ps. 89, 15.

etiam ipsum instanter deprecatur: ut dominum oret pro se, ut in sinceritate fidei et bonorum operum perseueret: tamquam bonus filius spiritualis a quo sacrum baptismum suscepisse se dicit *U* 21 patri *om.* *U* delfino *LMO*, dalphino *FPU*

1 anhelebat *O*¹ 3 temen *O*¹ stillidia *L* nec] hec *F* 4 qua *FPU* 5 ueniente *O* surani *O*, uestra *FLPU*, *om.* *M* 10 inspirantibus *FPU* 11 cardamantem *F* 12 uox per eum *LM* 13 exultabit *O*¹ 15 quis est *F* 16 eum *FU* tuam *FPU* torrentem *O*¹ 17 uoluntatis *FPU* 18 mane uespere *FPU* *pr.* et *om.* *LM* cantauimus *F³PU* 19 psallimus *FPU* 21 *pr.* et *om.* *O* sermonem] litteras *LM* 22 inde *FPU* a] et *U* 23 et in] in *LMv*

pro diebus quibus nos humiliauerat diuturnitas taciturnitatis tuae.

2. Confiteamur itaque domino misericordias eius et inmolemus ei hostiam laudis, quia saturauit animam
 5 inanem, non quidem, quod propitio ipso dicimus, gratiae eius uacuum sed desiderii nostri fructu ieiunam, cum solatia litterarum tuarum diu esuriret, quae iam, ut dixi, nobis pene biennio negabantur. non statuatur illis dominus in peccatum praeuaricationem suam, quorum iniquitas mentita est sibi
 10 et longa ab oris tui panibus fame tabefecit animam nostram. remaneant ubi uolunt, quia nolunt ubi malle debuerant. faciant quod eis licet, quia non faciunt quod expedit. nobis accessio talium ut nihil conferre potuisset boni, ita nihil detrudere poterit. utinam peccatis nostris ita nullum nobis fieret detrimentum, si et ipsa cum talibus proximis elongarentur a nobis
 15 per multitudinem miserationum eius, qui non secundum peccata nostra retribuit nobis, sed sicut miseretur pater filii sui, ita miseratur timentes nomen suum et sperantes in misericordia eius; quorum participes sumus, quia
 20 aduentum eius et diligimus miseri spe misericordiae eius et horrescimus peccatores timore iustitiae eius. sed orationibus tuis propitiatus filiis tuis non intret in iudicium cum malis seruis suis, quorum primi nos ita ut bonorum ultimi sumus. qui et hanc ipsam gloriam, qua te in Christo et a Christo
 25 patrem regenerationis accepimus, in cumulum damnationis conuertimus, quia nihil te patre dignum domino altissimo serui

3] Ps. 106, 8. 4] Ps. 49, 14. 9] Ps. 26, 12. 16] Ps. 102, 10.
 22] (Ps. 142, 2). 26] (Luc. 17, 10).

1 taceturnitatis *O* 4 ei *om.* *FPU* 5 dicimus *O* 6 fructu *om.* *FPU* 7 nobis *om.* *M* 8 quorum praeuaricatione mentita est iniquitas sibi *M*, quorum praeuaricationem suam iniquitas mentita est sibi *L* 10 panibus fame] pane *F* tabescit *M* anima nostra *M* 11 remeent (en ex an) *L* nolunt] uolunt *U* male *FPU* 14 utinam] de *add.* *FP²U*, ut *add.* *LM*, ad *add.* *OP¹*, a *add.* *v* 15 cum talibus] cuncta libet *U* elongaretur *FPU* 18 misereatur *P¹*, miseretur *FLP²U* timentibus *LM*, timentis (is ex es) *O* 19 sperantibus *LM*, sperantis (is ex es) *O* eius *O*, sua *cet.* 20 diligemus *FPU* 21 horrescemus *FPU* 22 cum *om.* *FOU* 23 ita *om.* *FPU* 24 qui *MO*, quia *cet.*

inutiles et filii degeneres exhibemus, qui etiam nunc infelicem naturalis oleastri duritiam spinoso in corde seruamus, cum iamdudum bonitate domini a cognationis nostrae radice diuulsi in arborem tuam uideamur inserti, de qua pinguedinis tuae sucum medullis animae duceremus et spiritu mansuetudinis in uia pacis radicati bonae oliuae germina esse generosis fructibus agnosceremur. 5

3. Nunc uero per abundantiam uitiorum nostrorum inopes paternorum bonorum quomodo disponemus sermones nostros in die recognitionis, non adsecuti uirtutes tuas et nullam de tua in nobis stirpe similitudinem praeferentes, qua recognoscatur tui? quis nos eripiet ab ira uentura? quis nos a nobis ipsis eruet, ut emundati a sensibus nostris ab irae caelestis materia fide purgante uacuemur? in nobis enim inesse sentimus causas poenarum aeternarum uiuentibus in corde nostro radicibus spinarum atque tribulorum. nam prior uetustatis nostrae propago ut uinea Sodomorum fellis uuam acerbis carnalis uitae fructibus praeferabat et iram aspidum uenenis malitiae ebria mens uomebat; sed fecit nobis magna qui potens est; misit de caelo et liberauit nos; misit per te misericordiam suam et renouauit faciem terrae nostrae et fecit plantationem tuam esse nos sibi in uinea sua. propterea, pater benedicta et uenerandissime, perpeti cura et adsidua prece dicere te oportet domino, ut respiciat e caelo et uisitet uites istas quas plantauit dextera tua, ut adfixi in uera uite uiuamus non ad ignem amputanda sed ad fructum putanda sarmenta. dirigat nos ipse, qui uitis et uita est, in omnem 25

4] (Rom. 11, 17). 12] (Matth. 3, 7). 17] (Deut. 32, 32). 19] Luc. 1, 49. 20] Ps. 56, 4. 21] Ps. 103, 30. 25] (Ps. 79, 15). 27] Ioh. 14, 6 et 15, 1.

1 filii] serui *FPU* 3 iam (dudum *om.*) *LM* a] ad *OU* cognitionis *FPU* 6 esse] *ex con.* *Sacch.* 9 paternarum *O*¹ nostros *om.* *L* 10 cognitionis *FPU* 11 in *om.* *O* quare cognoscatur *FPU* 12 qui *O* eripiat *FPU* 13 seruet *FPU* sensibus (*sed s. l. a* sentibus) *M* 14 esse *FPU* 17 propago ut *LMv*, propagetur *cet.* sodomorum *U* fellis *F* acerbis *FOPU* 21 tuam *U* renouabit *PU* 22 suam *F* 24 e] *ae L*, de *M*, *om.* *r* 26 amputandam *FPU* 27 nos *om.* *LM*

disciplinae suae regulam ueritatis, rigans nos de superioribus suis per eloquia tua casta et pia et tam ignita quam dulcia. sermones enim tui guttae sunt illius pluuiæ uoluntariæ, quam segregauit deus hereditati suæ, qui descendit in uellus, tacito scilicet in uirginem fusus adlapsu. ipse est in cuius stillicidiis laetamur, cum exoritur in nobis et animam renascentem primo notitiæ suæ rore distillat, ut sanet omnes languores nostros. ros enim qui ab illo est sanitas est nobis, quia ipse est fons uitæ qui misit uerbum suum et sanauit nos. hoc dei uerbum, de quo pluuia uoluntaria est, quia non necessitate subiecti sed dei aequalis adsensu et pietatis officio oboediens patri filius humiliauit se usque ad mortem crucis, sicut dixerat per prophetam: uoluntarie sacrificabo tibi, quia idem dominus sacerdos et uictima semet ipsum pro nobis obtulit et propria potestate animam suam et deposuit et resumpsit. et ideo pluuia hæc uoluntaria, quæ se sponte profudit arentibus terris, ut poneret desertum in flumina. quomodo autem infirmata sit, docet ille qui dicit: crucifixus est enim ex infirmitate; et quomodo confirmata et posita sit, in eodem habes, quoniam, inquit, uiuit ex uirtute dei.

4. Hunc tu dominum ora, donec exores, ut uellera nostra, quæ in aqua refectionis manibus tuis lauit, non patiat iterum peccatis nostris maculata sordescere et rursus in phoenicium uitibus tinguentibus infecta conuerti; sed custodiat excubiis orationum tuarum gratiæ suæ munus in nobis et operationem manuum tuarum non omittat in nobis, donec maturet et per-

1] Ps. 103, 13. 3] Ps. 67, 10. 5] (Ps. 64, 11; Ps. 71, 6). 7] Es. 53, 4 et 5; Ps. 102, 3. 9] Ps. 35, 10; 106, 20. 12] Phil. 2, 8. 13] Ps. 53, 8. 16] (Ioh. 10, 18). 17] (Ps. 106, 35). 19 et 20] II Cor 13, 4.

1 disciplinam uel disciplina sua regulam con. Sacch. regula U
4 quæ O 6 exoritur O 7 sanat F 8 languores FLP 16 pr. et
om. M uoluptaria U 17 sponse O¹ 18 firmata F dicit] dit M,
ait L 20 posita] perfecta con. Sacch. uiuit inquit M 22 ad ora F
23 quæ om. U 24 rursum F foenicium O, fenitium FL M, foenitium PU 26 et—in nobis om. LM

ficiat de nobis fructum et coronam tibi, ut in illa die ueniens in exultatione et repleto sinu portans manipulos tuos possis etiam de nobis in tua prole et messe numeratis dicere: ecce ego, domine, et pueri quos dedisti mihi. sed iam admonet metus fatigationis tuae, non solum autem sed et metus peccati, quod de multiloquio non effugitur, ut inponamus frenum ori nostro et ostium uerbi licet tardo epistolae fine claudamus. sit nobis clausula commendatio Cardamatis, quem gratulamur de benedictione manus tuae ita esse renouatum, ut in eo ante <dante> ridiculam mimici nominis leuitatem nunc adsumpta de exorcistae nomine grauitas reuerentiam dederit. magis tamen admirati eo gauisi sumus, quod etiam pristinae conditionis ingenium religioso mutauit officio; nam adsiduus mensulae nostrae particeps ita se ad mensuram nostri gutturi artauit, ut nec holuscula nec pocula nostra uitauerit, quod poterit adtenuatione sui corporis et oris pallore testari, nisi se forte, dum remeat, per iter laboriosum retractata suorum quondam calicum familiaritate reparauerit.

XX.

BEATISSIMO ET MERITO VENERABILI PATRI DELPHINO PAVLINVS.

1. Oportebat quidem nos sapientiae doctrinam seruantes, iugum linguae nostrae et stateram uerbis inponere, ut et de

2] (Ps. 125, 6). 3] Es. 8, 18. 6] (Prou. 10, 19). 7] (Ps. 140, 3; Eccli. 28, 28). 22] (Eccli. 28, 28).

1 ut *om. FPU* uenien *U* 4 pueri mei *LM* 7 hostium *L*, os tuum *FU* 10 dante *addidi*, *om. ω* mimici *M*, inimici *cet. v* 11 reuerentiam *Mv*, reuerentiae *cet.* 12 eo] et eo *fort.* 15 holuscula *O*, oluscula *cet.* 16 potuit *F* 17 retracta *O* 18 familitate *F* reparauerit] et ualeas pater *add. P³U.* — explicit *L*, finit *III · O.*

FLMOPU. — bī paulini ad delfinum · X · *L*, ad delfinum burdegalensem epīm XVIII · *M* (*M m. 1 in mg. postremis singularum linearum litteris abscisis*: haec epīla non est in o⟨rdine⟩ prima ad delfin⟨um epīm⟩ sed secunda sicut ex ti⟨tulo⟩ eius agnoscitu⟨r⟩ Illa uero quae mox p⟨ost⟩ sequitur debet esse⟨prima⟩, incipit secunda *O*, epistola sancti paulini episcopi ad delphinum episcopum de mutua caritate qua se diligebant et de gratia quam habuit in conspectu sancti anastasio pape urbis rome et

multiloquio nostro et de tua fatigatione geminandum nobis peccatum euaderemus. sed de abundantia caritatis tuae os nostrum ad te dilatatur, neque possumus affectum de praecordiis exuberantem obserato oris ostio intra pectoris taciti claustra cohibere. loquimur ergo ad uenerationem tuam et alia epistola, quia etsi una illa, qua rescripsimus, tam proluxa, ut sufficiat te saturare fastidio, tamen nobis longissimo, ut recognoscis, intervallo temporum accipientibus conloquia tua et nostra reddentibus parum est una ad te epistola loqui. damus enim hinc animae nostrae aliquod etsi tenue solatium, ut dum ad affectionem tuam litteras facimus, toto in faciem tuam corde defixi subito te obliuiscamur absentem et tamquam in praesentis alloquio demorantes longius uerba ducamus, unde flagrantem desideriorum nostrorum sitim etsi non restinguemus, quia nec expedit nobis, tamen proposita interioribus oculis conspectus atque conloquii tui imagine mitigamus. nam etsi prolongatus uideatur incolatus noster a locis habitationis tuae, tamen spiritus non est separatus a complexu dilectionis tuae. quis enim, inquit, nos separabit a caritate Christi? si neque mors neque uita neque alia creatura, quanto minus absentia corporalis, quae non potest praesentiam spiritalem soluere? quia quanto fortior carne est spiritus, tanto potior est coniunctio animorum quam corporum et interiorum hominum praesentia melior exterioribus separatis, qui saepe sine causa iunguntur locis, si mentibus separentur. non enim, inquit,

2] (II Cor. 6, 11). 16] Ps. 119, 5. 19] Rom. 8, 35. 25] Rom. 2, 28.

de perseuerantia in catholica fide aduersus hereticos insequentes *U* 20 merito *om. LM* uenerabili] semper nobis desiderantissimo *add. LM* delphino *LMOP*, dalphino *F* paulinus salutem *F* 21 opotebat *L* seruantis *O* 22 *post. et in ras. P, om. FU*

1 geminam dum *F* 3 nec *F* 4 oris] nobis *U* hostio *FLPU* choibere *L* 5 loquemur *FU* et *om. F* 6 proluxa] est *add. M* 11 diffisi *U*, fixi *LM* 13 desiderium *U* 14 restringimus *LM*, extinguimus *F* nec] non *F* expedis *U* 18 seperatus *PU* 19 nos separauit *O*, separabit nos *F*, nos seperabit *P* nec-nec-nec *F* 22 patior *L*¹ coniunctio] spiritus *U* 24 presentiam *P*¹ seperatis *PU*, inseparatis *uel* comparatis *coni. Sacch.* quia *PU* 25 si] cum *LM* separentur *PU*

qui in aperto Iudaeus neque quae in carne est circum-
 cisio; sed qui in occulto Iudaeus, qui spiritu non lit-
 tera circumcisis, cuius gloria non ex hominibus, sed
 ex deo. itaque hac eadem lege, qua uerior circumcisio quae
 in corde quam quae in carne concisio et praesentia firmior 5
 quae spiritu quam quae corpore iungitur et cohaeret sibi,
 semper tecum sumus tuque nobiscum. nam etsi facie ad tem-
 pus discernimur, semper tamen corde conserti manemus in te
 uicissim te habitante in uisceribus nostris et ad conmorien-
 dum et ad conuiuendum. sane, quia ad caritatis eiusdem 10
 curam et consolationem pertinet, ut actuum nostrorum inuicem
 conscii efficiamur, quo tolerabilius de nobis absentibus aestue-
 mus, si non simus incerti, indicamus affectioni tuae, quam
 scimus de omni actu nostro sollicitissimam esse, propitio
 Christo, ita ut oras, ualere nos, non quidem robusta sed 15
 tamen sana corporum fragilitate, pauperes spiritu non nostro
 sed dei, cuius bonitate egemus, malitia nostra abundantes.

2. De quo autem Cardamas noster admonuit iussisse te ad-
 serens, ut etiam hinc quae circa nos sunt in domino nuntia-
 remus, sciat ueneratio tua sanctum fratrem tuum papam urbis 20
 Anastasium amantissimum esse humilitatis nostrae; nam ubi
 primum potestatem caritatis suae nobis offerendae habere coe-
 pit, non solum suscipere eam a nobis, sed ingerere nobis piis-
 sima affectione properauit. nam breui post ordinationem suam
 epistolas de nomine nostro plenas et religionis et pietatis et 25
 pacis ad episcopos Campaniae misit, quibus et suum declara-
 ret affectum et aliis benignitatis suae praeberet exemplum.
 deinde nos ipsos Romae, cum sollemni consuetudine ad beato-

9] II Cor. 7, 3. 16] (Matth. 5, 3).

1 *post Iudeus ins. LM*: sed qui spiritu non litera (littera *M*) nec *F*
 4 deo *O*, deo est *cet.* haec *O*¹ 5 quam quae *Lv*, quam que *FPU*,
 quamq. *O*, quam *Lebrun* et *om. P* concisio] circumcisio *LM*, cō-
 sertio *v* 7 semper *om. M* simus *U*² 8 consertim *O* 10 eius *F*
 12 efficiamus *F* 18 cardamus *O*¹ 19 hinc *Ov*, hinc temporibus (de
 moribus *M*) sancti Anastasii papae fuisse *cet.* 20 urbis romae *LM*
 21 anastasium *s. l. M*, anastasiam *O*¹ 22 primo *L* 24 ordinationet *O*¹
 27 benenignitatis *L*

rum apostolorum natalem uenissemus, tam blande quam honorifice excepit. postea quoque interposito tempore etiam ad natalem suum, quod consacerdotibus suis tantum deferre solet, inuitare dignatus est, nec offensus est excusatione nostra; sed officium sermonis nostri, quod uicem praesentiae reddideramus, acceptans, animo nos paterno et absentes recepit. denique si dominus commeatum donauerit, ut ad eum usitato sollempniter nobis tempore recurramus, spero me ad sanctitatem tuam ei litteras exacturum, quibus etiam tibi nos incipiat commendare.

3. Mediolanensis quoque episcopus nouus, filius uester hucusque, nunc frater, Venerius iam scripserat nobis post ordinationem suam; sed quia et hoc Cardamas iussisse te retulit, scripsimus illi per ipsum, ut sciret paratam esse oportunitatem, si uellet officium debitaе pietatis agnoscere, ut beatitudini tuae scriberet et commendaret pectori tuo primordia sua. nos uero gaudemus et gloriamur in domino, quia et uisibiliter et inuisibiliter operaris salutem (in) domum nostram uere pater bonus et salutaris patronus, inuisibiliter nos aedificas in orationibus tuis rogans intra nosmet ipsos fieri regnum dei, uisibiliter autem nobis operaris in fabricis ecclesiarum, ut partem nobis facias cum illo, cuius domus a Christo meruit uisitari, quia de aedificatione tunc synagogae, quod nunc ecclesia est, testimonium religiosae plebis acceperat. fatemur uenerandae pietati tuae legentibus nobis illam epistolae partem, qua Alingonensi ecclesiae nouam filiam te auctore progenitam iam in nomine domini usque ad dedicationis diem creuisse signabas, ita exultasse spiritum nostrum in deo salutari nostro, ut, tamquam in praesenti dedicantium coetibus interessemus, illa de

22] (Luc. 7, 5). 28] (Luc. 1, 47).

1 apostolum *U* 3 consacerdotibus *Rosw.*, cum sacerdotibus *ω* 4 ne *FPU* 5 uice *M*, in uicem *v* 6 obsentes *O* 7 sollempniter usitato *M* 11 uester *om. L*, noster *M* 14 opportunitatem *PUv* 16 sua *om. FPU* 18 operari *FPU*, *om. M* in *addidi*, *om. ω* domum *om. LMv* 21 pater *FPU* 22 illo] centurione *add. s. l. M* 23 de] dea *O* testimonium] omnium *FPU* 24 pietatis *FPU* 25 lingonensi *LM* 29 coetibus] actibus *add. in mg. M*

XXVIII. Paul. Nol. epistulae.

10

psalmis prophetici gaudii uerba caneremus: exultate deo adiutori nostro; sumite psalmum et date tympanum. tollite hostias et introite in atria domini; adorare dominum in aula sancta eius, uel illud eiusdem prophetae: surge, domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae. sacerdotes tui induant salutarem, et sancti tui exultent. constituent diem suum.

4. Quod uero indicare dignatus es aliquos de parte illius, cuius inuidia mors introiit in orbem terrarum, dentibus suis fremere et tabescere, non miramur, quia et in Hierusalem, cum reaedificaretur templum dei, inuidebant Assyrii et fabricam resurgentem conabantur hostilibus saepe incursionibus impedire. sed quia potior est qui in nobis est quam qui in hoc mundo, desiderium illorum peribit, nostrum uero confirmabitur, quia speramus in misericordia eius, qui numquam confundit sperantes in se. tantum curet sanctitas tua, sicut facit, ut et in nobis ipsis aedificetur domus a Christo et in Christo, quia nisi dominus aedificauerit domum, in uanum laborauerunt qui aedificant eam, et nisi supra petram, quod est Christus, fundetur haec domus, non poterit uentis spiritualium nequitiarum et torrentibus saecularium temptationum resistere.

5. Ora ueniat dominus Iesus in cor nostrum sicut in templum suum, excutiat flagellum pietatis suae, quo uerberat omnem filium quem recipit, et expellat a sensibus mentis nostrae quasi a negotiatoribus templi omne commercium atque contagium iniquitatis. expellat a nobis boues et uenditores

1] Ps. 80, 2.   3] Ps. 95, 8.   5] Ps. 131, 8.   7] Ps. 117, 27.
8] Sap. 2, 24.   9] Ps. 111, 10.   11] (I Esd. 4, 4. 5, 3).   13] I Ioh. 4, 4.
14] Ps. 111, 10.   15] Ps. 12, 6. 146, 11.   18] Ps. 126, 1.   20] (I Cor. 10, 4; Matth. 7, 24).   23] (Matth. 21, 12; Ioh. 2, 15).   24] Prou. 3, 12; Apoc. 3, 19.

5 archa *FMPU*   7 constituent diem suum *om. M* suum] festum *coni. Sacch.*   9 introiit (*t in ras.*) *LM*, introibit *O*¹   12 assirii *FLMU*
15 confirmabatur *L*¹, consignabitur *U*   sperauimus *F*   17 curet *scripsi*,
uget *O*, uigilet *cet.*, oret *v*   20 super *O*¹   quod *ω*, qui *Rosic.*   21 spū-
alium *L*

columbarum et mensas nummulariorum, ut ab omni inmunditia et cupiditate purgati castam simplicitatem fidei caritatisque teneamus, quia Christi figura seruatur unde Caesaris nummus expellitur et, ubi boues non sunt, praesepia munda sunt
 5 et fides incorrupta retinetur, ubi columba non uenditur. nisi enim nos deo tradamus, uendimus diabolo. unde et uetus homo qui se consilio malesuadi serpentis addixit, uenumdatus sub peccato dicitur. denique quasi uenditus eguit redemptore, qui nos magno emit, ne iam aut diaboli aut nostri essemus et a
 10 progenie uiperarum in genus regale et sacerdotale mutati efficeremur sanguis eius, qui nos ab originis primae generosa institutione degeneres et durante peccato uiles prius animas pretiosas sanguinis sui commercio fecit et coheredes sibi ac filios dei fieri non inuida pietate concessit. exultemus et gloriemur
 15 in eo, qui factus est refugium pauperum, ut humiliaret oculos superborum. exhibeamus illi et templum in nobis et sacrificium expurgantes nos, si possimus, ueteri fermento, ut efficiamur azymi et ipse qui pro nobis immolatus est in nobis Christus epuletur.

20 6. Meminerimus nos ab utero terrae et cognationis nostrae segregatos Delphini filios esse factos, ut efficeremur illi pisces, qui perambulant semitas maris. meminerimus te non solum patrem sed et Petrum nobis esse factum, quia tu misi-
 sti hamum ad me profundis et amaris huius saeculi fluctibus
 25 extrahendum, ut captura salutis efficerer et cui uiuebam naturae morerer, ut cui mortuus eram uiuerem domino. sed si

3] (Matth. 22, 21). 4] Prou. 14, 4. 7] (Gen. 3, 6). Rom. 7, 14. 8] (I Cor. 6, 20). 10] (Matth. 3, 7; I Pet. 2, 9). 14] (Rom. 8, 17). 15] Ps. 9, 10. (Ps. 17, 28). 17] (I Cor. 5, 8). 21] Ps. 8, 9.

4 mundua *PU* 5 tenetur *M* nisi—tradamus] cum enim peccamus *LM*
 6 uendimus nos *LM* diabulo *O* 7 malesuadentis *LM* serpentes *O*¹
 addictus *FPU* 9 et] sed *fort.* 12 precioso *O* 17 possumus *LM*
 ueteri *O*, uetere *cet.* 18 azimi *ω* 20 cogitationis *FLPU* 21 del-
 fini *LO*, dalphini *F* delfini esse filios factos *M* 22 memineribus *L*
 23 tu *om.* *FPU* 24 amum *O* de profundis *LM* 26 uiuem *U*
 10*

piscis tuus sum, debeo ore pretiosum praeferre denarium, in quo non Caesaris figura et inscriptio sed regis aeterni uiua et uiuificans imago praefulgeat, fidem scilicet ueritatis, quae doctrinae tuae monetam et anuli tui symbolum nummo cordis mei et cerae mentis inpresserit. doctrina enim tua argentum igne 5
examinatum, probatum terrae, purgatum septuplo.

7. Donet orationibus tuis dominus, ut monetae tuae nummus, ut hami tui piscis, ut uitae tuae sarmentum, ut uteri castitatis tuae filius sim. filii enim Delphini reputabuntur in filiis Aaron, sed non cum illis, qui ignem alienum domino ob- 10
tulerunt et eo, quem in suis cordibus extinxerunt, igne diuino incensi sunt. tuis filiis sit cor ardens non cupiditatum et inlecebrarum saecularium iniquis ignibus sed illo igne, quem uenit accendere in nobis dominus, de quo ait: ignem ueni mittere in terram, et quid uolo, si iam incensus est? 15
non ergo auaritia, non concupiscentia oculorum et noxius temporalium rerum amor in nobis ardeat igne pestifero, qui ignis alienus est deo; sed deus ipse noster, qui est ignis consumens, suum ignem agnoscat in nobis, ut dicamus: dominus inluminatio et salus nostra, quem timebimus? 20
iste ignis corda inluminat et peccata consumit, tenebras quibus mortificamur extinguit et lucem qua uiuificemur accendit. si hoc igne lucernae nostrae sint semper ardentes, confidenter

1] (Matth. 17, 26). (Matth. 22, 21; Marc. 12, 16; Luc. 20, 24).

5] Ps. 11, 7. 10] (Leu. 10, 1). 12] (Luc. 24, 32). 14] Luc. 12, 49.

18] Hebr. 12, 29. 19] Ps. 26, 1. 23] (Luc. 12, 35).

1 pretiosum *LM*, precioso *FOPUv* proferre ore praecioso *F*
3 fidem *FPU*, fides *LM*, fide *Or* quam *LM* 4 monetam *M*, mo-
nita *Or*, moneta *cet.* annuli *Fv* 5 impressit *M* 6 in septuplum *LM*
8 sarmentum] palmas *M* 9 sim filius *M* delphi *LMO*, dalphini *PU*,
dalphi *F* in filiis aaron reputabuntur *FPU* 10 optulerunt *O* 11 et
om. FPU in *om. U* extinxerunt *O*, *om. M*; habebant *add. FOPU*,
uel non habebant *add. LM* 12 incenso *F*, incensum *U*, innessi *O*¹
inlecebrarum *O*¹ 13 carnalium *F* 15 et—est *om. M* 16 noxium *O*
17 rerum] rex *U* quis *L* 18 a deo *F* quis *L* 19 per s. i. agnos-
catur coni. *Sacch.* 20 et *Or*, nostra et *cet.* 22 uiuificamur *LM*
23 semper sint *L*

dicemus: et si ambulem in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. hoc igne inluminati et ad sitim aquae uiuae per ignis huius ardorem accensi in desiderium domini uere dicemus: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, deus. quoniam apud te fons uitae, in lumine tuo uidebimus lumen.

XXI.

SANCTO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO FRATRI AMANDO
PAVLINVS.

1. Volucrum pedibus et leuem cursu, ita ut et ceruis uel capreis aemula pernicitate contenderet, Asael illum fratrem Ioab in sacra Regnorum admiramur historia. nec non minus illum in allophylis gigantem stupemus legentes, qui ultra humani corporis modum et mensura membrorum creuerat, quem senis armatae digitis manus et totidem pollicibus articulati pedes fortiorem ceteris uelocioremque faciebant, nisi quod contra Daud manu dei dimicantem et Christi imagine semper inuictum nulla magnorum licet hostium manus uirtusque praeualuit, qua in alienis grandibus superba diaboli exaltatio dei-

1] Ps. 22, 4. 4] Ps. 41, 2. 6] Ps. 35, 10. 13] (II Reg. 2, 18).
(I Reg. 17, 4; II Reg. 21, 20).

1 n. t. m. q. t. m. e. (sic) *M* 2 per ignes *O* 3 incensi *O* 4 desiderat *om. L*, s. l. *add. M* 5 ita d. a. m. a. t. d. *LM* 6 te est *LM* in] et in *LMv* 7 lumen] ualeas pater *add. FP²U*. — explicit *L*, finit ad delfinum ep̃m · II · *O*.

FLMOPU. — ad eundem · XXX · III · *M*, item ad eundem · XXV · *L*, incipit ad eundem · V · *O*, epistola sancti paulini episcopi ad amandum presbiterum, ubi de misterio trinitatis: et de incarnatione uerbi sermonem protrahens: gratias agit: pro destinatis epistolis: et portitorem earum commendans laudibus plurimis effert *U* 10 Paulinus] ep̃la XX. *add. F* 11 ut et] ut *Rosw.* uel] et *O* (sed in *mg. m.* 1 uel), et *v* 12 asahel *LP*, asahel *MU*, asael *O* 13 non *O*, *om. cet.*, nos *fort.* 14 allophilis *FMPU*, allophilis *LO* gygantem *M* 15 mensuram *LM*, mensura et numero *coni. Sacch.* quam *FPU* 19 licet magnorum *M* 20 qua *O*, quia *cet.* exultatio *LM*

ciebatur et in pusillis nostris humilitate praepotens salutaris dei forma uincebat.

2. Sed recurramus ad epistolae caput, quod a pedibus inchoauimus, ut cursorem dominicum Cardamatem signatis in lege diuina antiquorum uelocium laudemus exemplis. subuenit itaque nobis et de euangelio adolescentis apostoli beata uelocitas illa, qua Petrum affectu currendi parem sed maioris aevi pondere tardiozem ad sepulchrum domini praecurrit, ut resurrectionem corporis prior inspiceret qui solus in pectore recumbebat. unde geminos in alueum cordis sui traxerat fontes, quos in orbem idem postea, reuelationis et euangelii praeco, diffudit, et illam carnalem alacritatem pedum postea speciosis uerbi pedibus toto per populos orbe discurrens spiritali uelocitate compleuit.

3. Idem ultra omnium tempora apostolorum aetate producta postremus euangelii scriptor fuisse memoratur, ut, sicut de ipso uas electionis ait, quasi columna firmamentum adiceret fundamentis ecclesiae, priores euangelii scriptores consona auctoritate confirmans, ultimus auctor in libri tempore sed primus in capite sacramenti, quippe qui solus e quatuor fluminibus ex ipso summo diuini capitis fonte decurrens de nube sublimi tonat: in principio erat uerbum, et uerbum erat apud deum, et deus erat uerbum. transcendit Moysen qui usque ad caput mundi et uisibilem creaturarum exordia scientiae terminos acie mentis extendit. iste et euangelistis ceteris uel ab humano saluatoris ortu uel a typico legis sacrificio uel a prophetico praecursoris baptistae praeconio euangelium resur-

8] (Ioh. 20, 4). 9] (Ioh. 13, 23 et 21, 20). 22] Ioh. 1, 1. 26] (Matth. 1, 1; Luc. 1, 5; Marc. 1, 2).

1 nostris pusillis *FPU*, pusilli nostri *coni. Sacch.* 3 inchoauimus *U*, inchoauimus (^h *m. 2*) *M* (et sic *infra*), inchoauimus *L* 6 adolescentis *P* 7 quae *O*, quae *F* 8 praecurrit *FPU* 10 geminos] genus *U* 11 predo *O* 12 difudit *P* carnalem *om. FPU* 13 uerba *U* 18 prioris euangelii scriptoris *O* auctoritate] uoce *FPU* 23 transcendit *PU* moisen *FU* 25 acie *O*, uel aciem *cet.*, aciem *v*, uel acie *Lebrun* et- et *P* 26 a typico] ataspico *O* 27 batistae *U*

rectionis exorsis altius uolans penetrauit et caelos, neque in angelis stetit, sed archangelos quoque et omnes desuper creaturas uirtutes principatus dominationes thronos supergressus in ipsum se creatorem ardua mente direxit, et ab illa ineffabili generatione ordiens coaeternum et consubstantiali-
 5 et coomnipotentem et coopificem patri filium nuntiauit, in spiritu sancto deo deum cernens, quia in ipso trinitas diuinitatis inpletur et una trinitatis diuinitas cernitur. spiritus enim dei sicut et uerbum dei deus, uterque in uno capite permanentes
 10 et ex uno patris fonte manantes, sed filius nascendo, spiritus procedendo, salua quisque personarum suarum proprietate distincti potius quam diuisi.

4. Iohannes igitur beatus dominici pectoris cubator, qui sensum creaturis omnibus altiore ex ipso creatricis omnium
 15 rerum corde sapientiae biberat, inebriatus spiritu sancto, qui scrutatur etiam alta dei, ab ipso intimo et infinito omnium principiorum principio euangelii fecit exordium, quo uno omnia diaboli, quae in haereticis latrant, ora clauduntur. et prima Arrii lingua praeciditur, sed et Sabellii blasphemia uacuatur,
 20 cum eadem piscatoris nostri sententia et unitas deitatis in patre et filio et diuisio personalitatis exprimitur. eodem capitulo et Photinus, humani tantum in Christo exordii demens magister, exploditur et Marcion, qui deum legis et euangelii discernit, extinguitur et Manichaeus, ueri creatoris negator et
 25 falsi confictor, obteritur, subtexta ilico eiusdem supercaelestis euangelii uoce confusus (supercaeleste hoc euangelium dixi, quia exordium eius ab ea origine, quae super omnes caelos et

13] (Ioh. 13, 23. 21, 20). 16] I Cor. 2, 10.

1 et] ad *F* 3 thronos *P* 4 ipsum] spiritum *U* 5 coeterum *FP*
 alt. et om. *v* 6 coomnipotentem *Pv*, omnipotentem *cet.* initiauit *U*
 7 deo om. *FPU* diuinatis *U* 11 personae suae *M* 12 diuisi *M*,
 diuisi erant *F*¹, diuisi erunt *cet.*, diuisi sunt *con.* *Sacch.* 13 tuba-
 tor *U*, accubator *v* 14 sensus *v* creatoris *F*¹ altiores *Mv* crea-
 tics *U* 15 scientie *FPU* 17 ^{altiore} euangelii *M* 18 primo *LM*
 19 sabelli *PU* blasphemia uacuantur *O* 20 deitatis] dei patris *M*
 impatre *O* 22 fotinus *ω* clemens *O* 23 martion *MU* 24 uiri
 creator negator *O*

ante omnia saecula est, inchoatur), quia de hoc dei uerbo deo audit: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Gnosticum uero falsae scientiae nomine gloriantem et omnem peruersae mentis intellectum in aëria quaedam phantasmata uelut spiritali corporalium rerum imaginatione uertentem ad fidem carnis in Christo cogit idem auctor, cum de eodem uerbo, quod erat apud deum deus, dicit: et uerbum caro factum est. non tamen, ut alii quidam serpentium sibilare dicuntur, ita caro factus, ut a sua natura migraret in nostram, sed ut secundum se manens quod erat propter nos inciperet esse quod non erat.

5. Nimium longe prouehor, dum unanimittatis tuae indulgentia sic abutor, ut nec multiloquio fatigare te nec insipientia errare apud te uerear. scio enim, quia cum sis sapiens, libenter tamen insipientem tuum portas per eam caritatem, quae omnia sustinet et numquam excidit. dicam tamen iam mihi, ut custodiam uias uerbi mei, ne delinquam in lingua mea, sed paucis descendam in Cardamatem id est Asael nostrum, cuius pedes tamquam cerui perfecistis, renouando sicut aquilae iuuentutem eius per abundantiam dilectionis uestrae, qua illum respectu humilitatis nostrae susceptum constituistis in atriis domus domini, ut plenius homini liber esset, cum Christi libertus esse coepisset. hac illum pietate fecistis reflorescere non solum spiritu sed et corpore, ut etiam ipse de uisceribus uestris repletus affectu, quo nos diligitis, desideria uestra nobis adferat et uicissim nostra soletur et tantis inter nos regionum interuallis prope

2] Ioh. 1, 3. 7] Ioh. 1, 14. 14] II Cor. 11, 19. 16] I Cor. 13, 7. 17] Ps. 38, 2. 19] II Reg. 2, 18. 20] (Ps. 102, 5).

1 quia de hoc — l. 3 nihil *add. in mg. m. 1 et p. 151, l. 26 ante supercaeleste inseri iussit M* uerbo dei *FPU* 3 nomine *om. F* 4 post intellectum *in mg. ins. M*: ueram dñi humanitatem 5 fantasmata ^{dicuntur} 7 dixit *LM* 9 uidentur *M* factus est *M* a *om. FU* 10 se manens] remanens *Or*, se remanens *Lebrun* 11 non *om. U* 12 unianimitatis *O*, humanitatis *FPU* 14 quia *om. FPU* 15 tuam *O* 16 excidit *LM¹O²*, excedit *O¹* 18 descendam *FPU* 19 asael *FO*, asabel *cet.*, asaelem *v* 21 quia *LM* 23 plenius *L* 24 fecistis illum *F* 27 prope *om. M*

sollemniter commeans propter uerba labiorum uestro-
rum custodiat uias duras. credimus quidem illum de ipsis
quas gerit litteris sanctitatis uestrae pennas tamquam colum-
bae adsumere et praeterea de orationibus uestris uirtutem
5 pedum, qua ad nos peruehatur, accipere; sed tamen ei de hac
ipsa gratia congratulamur, qua positus est in tantae ministe-
rium caritatis, ut in libertate seruiat, in senectute discurrat
et requiem uacationis emeritae malit in peregrinationis labore
quam in domestica sede consumere, quia pigrorum uias spinis
10 stratas calcare declinat, ne conuertatur in aerumnam, dum ei
de inertiae infructuoso otio miserae sollicitudinis spina con-
figitur. exultat itaque inpiger ad currendam uiam, ne illi
segne otium conterenti pedissequa pigrorum inopia tamquam
bonus cursor occurrat. ueniens autem ad nos quanto perfun-
15 dit et inplet animam nostram gaudio bonis de sospitate uestra
nuntiis! impinguat ossa nostra et fit uox laetitiae in taber-
naculis nostris, cum reffectis exoptata consolatione mentibus
dicimus: dominus memor fuit nostri, et benedixit nos.

6. Exultemus et laetemur in eo, qui dat uotum optanti
20 et desiderium animae nostrae tribuit nobis, quoniam
praeuenit nos in benedictione dulcedinis. quae enim
nobis nunc benedictio dulcior aut dulcedo suauior quam fructus
et consolatio caritatis, quae a litteris uestris maxima nobis
datur? in quibus pignora quaedam et oris uestri et cordis
25 amplectimur, quia eloquia uestra partus animae uestrae sunt;
ex abundantia enim cordis os loquitur. ideo Cardama-

1] Ps. 16, 4. 3] Ps. 54, 7. 9] (Prou. 15, 19). 13] (Ps. 31, 4.
18, 6; Prou. 6, 11). 16] (Prou. 15, 30). Ps. 117, 15. 18] Ps. 113, 12.
19] Ps. 117, 24. 20] Ps. 20, 3. 26] Matth. 11, 34.

4 adsumere *O*, sumere *cet.* et] eo *FL*, et eo *U* praeterea *om.* *M*
5 peruehatur *U*, prouehatur *F* ei de *v*, fide *ω* 6 ipsa *om.* *F* con-
gratulatur *FU* et in *ras.* *P* quia *LM* ministerio *v* post. in] et in *FPU*
8 merite *F*, imerite *U* 11 solitudinis *FU* 12 currendum *F* 13 segni
FPU negotium *M* pedissequa *FLM*, pedis equa *PU* pignorum
FPU 14 ^{malus} bonus *M* 16 impinguaens *M* 17 uestris *U* 18 nobis *LM*
19 qui dat *ex* quidam *O* optandi *FPU* 21 benedictionibus (dulcedinis
om.) *M* 21 aut quae *M* 23 uestris *Or*, *om.* *cet.* 24 quibus] his enim *M*

tem et aduenientem in uestro sermone diligimus et nostro commendamus abeuntem; dignus est enim cuius senectus in misericordia uberi requiescat, quae pro caritatis et desiderii et officiis laborat. praeterea quod magis in eo quam ipsam in canis eius uelocitatem mirati sumus, ita de nomine exorcistae ad frugalitatem profecit, ut prope cotidianus esse nobis conuiua non fugerit, et, cum raris et minutis calicibus adaspergeretur, quibus labra summa uix tingeret, nihil de uacui uentris aut sicci gutturis iniuria querebatur. prorsus per omnia Cardamus nobis tam bellus apparuit, ut clericum probabilem hominibus et exorcistam daemoniis terribilem uideremus. de cetero, frater, et ipsum et omnes nostros et nos ipsos commendamus uobis, ut per uos domino commendemur inpensis orationibus, ut et nostrorum omnium libertas domino aeterno seruiat et nostra seruitus in Christo libertatis aeternae meritum consequatur.

XXII.

SEVERO FRATRI VNANIMO PAVLINVS.

1. Epistolas, quas per nostrum illum inspiritalem monachum miseras, uere spiritalis tabellarius interceptit et pertulit, id est filius noster Sorianus, in quo duplicem gratiam dominum contulisse perspeximus, ne uel ille ad nos sermonis tui uacuus

2] Ps. 91, 11.

1 diligemus *O* 3 in *om. FPU* quae] qui *v* 6 exhorciste *P*, exhoraste *U* cotidianis *P*¹ esset *PU* 7 refugerit *M* 8 tingeret *FPU* 10 tam bellus] tabellus *FPU* 12 et nos ipsos *om. FPU* 13 comedamus *O* impressis *FU* 16 consequamur *F*; ualere te oro *add. FP²U*. — finit · *V* · *O*

FLMOPU. — incipit sexta eiusdem *F*, item epistola eiusdem ad eundem · *V* · *L*, ad sulpitium seuerum · *XIII* · *M*, incipit ad eundem septima *O*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum ubi receptis epistolis ei plurimum gratulatur commendans sorianum uenerabilem monachum portitorem earum: ubi etiam sub compendio monasticam uitam describit *U* 19 spiritalem *FP²U* 20 est] es *U* 21 sorianus (ri in *ras.*) *M* dñm grām *M*

adueniret, qui nos de tuis uisceribus inbuto affectu desiderauerat, ne uel iterum tuas nobis litteras Marracinus adferret, qui diuinitus, ut credo, inspirata sibi aut uerecundia nos uidendi aut pigritia ultra urbem itineris porrigendi Romae litteras tuas
 5 supradicto fratri dedit, gaudens optati occasione compendii, qua sibi aduersum tua praecepta consultum putabat, ne cogeretur monachum aut in se, ut iusseras, fingere aut in me, ut necesse erat, cernere. sibi ergo ille habeat armilausam suam et suas caligas et suas buccas, quarum alia mutare, alia de-
 10 ducere timuit.

2. Nos adeant et reuisant conseruuli et conpallidi nostri, non uestibus pictis superbi sed horrentibus ciliciis humiles nec chlamyde curtalini sed sagulis palliati nec balteo sed reste succincti nec improba adtonsi capitis fronte criniti sed casta
 15 infirmitate capillum ad cutem caesi et inaequaliter semitonsi et destituta fronte praerasi. et ornatu pudicitiae inornati et decenter inculti sint et honorabiliter despicabiles, cum ingentam quoque speciem corporis pro interiore cultu aspernantes etiam studio deformantur, ut fiant pudenter inhonesti uultibus, dum
 20 perficiantur salutariter honesti mentibus. huiusmodi hominum et uultus et habitus et odor nauseam illis facit, quibus odor mortis est in odorem uitae, quibus dulce quod amarum et turpe quod castum et hostile quod sanctum est. propterea iustum est, ut reddamus illis uicem, ut sit nobis odor eorum
 25 tamquam odor mortis, ne desinamus esse odor Christi. quid enim nobis iure succenseant, si uicissim nobis foeteat odor uitae eorum, quibus odor noster in mortem est? ille ieiunium

21] (II Cor. 2, 16). 22] (Es. 5, 20).

1 ueniret *M* 3 ut *om.* *FLPU* inspirata sibi *v*, inspiratam sibi *O*, inspiratus ibi *cet.* 6 quia *M* cogeremur *F* 7 iusserat *FP*, iuxerat *U* 9 alias—alias *LM* 11 reuiseant *FU*, reuisent *LO* pallidi *O* 18 chlamyde *O*, clamide *cet.* 14 crinit *F* caste *U* 15 symetonsi *FP*, si me tonsi *U* 16 destituta *O* pudicitiae *O* 17 despicibiles *M* 19 prudentes *L* 20 salubriter *F* 21 nausiam *FLM*, nausem *U* faciat *LM* 23 est *om.* *F* 24 illi *FPU* 25 desideramus *F* 26 in nobis *L* succenseant *O*, succenseant *cet.* feteat *LO*, fetat *FP*, petat *U* 27 eorum *om.* *U* nostrae *v*

meum horret, ego illius crapulam ferre non possum. ille halitum monachi loquentis euitat, ego flatum Thrasonis ructantis effugio. si illis displicet gutturis nostri siccitas, et nobis gulae cruditas. si illos offendit frugalitatis ariditas, et nos uentrium offendit ingluuies. uideant ergo nos non mane ebrii sed uespere ieiuni nec hesterno inflati uino sed hodierno abstemii nec de crapula libidinis dementer instabiles sed uigiliis honestatis integre saucii et sobrie temulenti, quos parsimonia faciat, non uorago titubare.

3. Talem nos epistolae tuae portitorem excepisse laetamur, quem rogo sic accipias, quasi a te missus mihi uenerit. namque inter eos, qui uice fraternitatis tuae ad me uenerunt, debet et iste numerari, cui dominus, ut ita a te numeraretur, litteras tuas et ignorante te tradidit. puto autem quod et tu diuinae huius gratiae beneficium huic deputes, per quem et tibi praestitum est, ne litteras nobis tuas non tui corporis perlator adferret. sed tamen ipsius pace laudatum Sorianum uolo, ne me illi rursus accuses. praedicasse enim me illum magis quam uituperasse existimo eorum commemoratione, in quibus necesse est gloriatur qui esse aut uideri monachus erubescit. denique meministi in Vergilio Furiam his laudari quae solent obici. uide autem ne mihi calumnieris, quod aliquid de poeta non nostri iam studii tamquam propositi uiolator adsumpserim; exempli tui auctoritate hoc me fecisse contestor; teneo enim epistolam tuam, cui clausula est:

Viuite felices, quibus est fortuna peracta,
sed et illam, in qua pro domestica sede larem familiarem
Plautini memor prologi nominasti.

20] (Verg. Aen. VII, 323 sqq.) 25] Verg. Aen. III, 493. 27]
(Plaut. Aul. prol. 2).

1 possem *FPU* hanelitum *M*, alitum *FOPU* 2 loquentis monachi *F*
trasonis *LM*, tyhasonis *O* 3 gulae] eorum *add. v* 4 et *Ov*, *om. cet.*
uentrum *F* 5 erga *L* ueniant ergo ad nos *M* 6 externo *U* ab-
stenui *U* 7 integri *O*, integrae *F* 10 excipias *LM* missum *FU*¹
12 et *om. LM* ita *om. LM* 13 tuas et] tuas etiam *v* put *U* tu]
te *F* 15 tui] tuus *FP*²*U*, tua *P*¹ 16 sorianum (*i eras. uel in lit.*) *M*,
Marracinum coni. Sacch. 17 *post. me om. LM* quam istum *M* 20 in]
et in *LM* uertigio *O*, uirgilio *cet.* iis *v* 27 nominasti] ualeas oro *add.*
*FP*²*U*. — explicit *L*, explicit epistola sexta *F*, finit ad seuerum VII. *O*

XXIII.

SEVERO FRATRI PAVLINVS.

1. Quid extorques, ut te plus amemus? crescere summa non recipit. si potest mare superfluere obices suos et quaecumque
 5 naturalem plenitudinem seruant incrementum temporale sentire, potest et caritas in te nostra cumulari, quam suo fine complemus, cum te sicut nosmet ipsos diligamus. itaque ut cubitum ad staturam nostram adicere, sic amoris tui cumulum facere non possumus; desideriiis tamen modum nullum
 10 ponimus. qui enim existimas satisfacere te nobis adsiduitate ista honorificentiae ac pietatis tuae, qua praesentiam tuam nobis tam frequentibus epistolis compensare conaris, sollicitas potius gulam caritatis tantoque minus exples gratia litterarum, quanto maiorem sedulitate ipsa et humanitate sermonis tui
 15 causam suggeris te ipsum, tam unicae nobis unanimittatis in Christo frater, desiderandi. quid enim fieri diligentius in deo et proximo potest, quam quod in nobis exhibes Christo? in quo dei praeceptum utrumque completur, quia idem nobis et deus est maiestate naturae suae et adsumptione nostrae proximi
 20 mus factus est. hoc igitur in te proficiente consummatur caritas tua, quae sit in ipso infinita perfecto, quia finitur in Christo,

4] (Prou. 8, 29; Hier. 5, 22). 7] (Matth. 6, 27).

FLMOPU. — ad sulpitiũ seuerũ · XI · *M*, paulini ad sulpiciũ seuerũ · III · *L*; incipit · III · *O*, epistola paulini ad seuerum monachum ubi ei gratias agit pro missis epistolis *U* 2 Seueri fratri (frater *P*) paulinus epistola tertia *FP*, Paulinus seruus christi Iesu seueri kmo fr̃i secundum communem fidem in deo patre et christo iħu salutari (salutare *L*) nostro salutem *LM* 5 tempore *O* 7 diligimus *M* 8 comulum *O* 13 gratiam *O* 14. quanto maiorem sedulitate *Or*, maior est (ex maiorem *P m. 2*) sed humanitate *FPU*, maiorem (maiorẽ *L*) humilitate *LM* 15 nobis tam unicae *M* unanimittate *F*¹ 16 desiderandi *v*, desiderande ω dñō *Or* 18 praeceptum] p̃ceptum tuum *Or*, praeceptum suum *Rosw.* utrimque *P* 19 adsumptioni *FOP*, assumptioni *U* 21 infinito *Lebrun ex cod. Vienn.* pfecto *OP*¹, profecto *FP*²*U*, perfectio *LM Lebrun*, perfecta *v*

cuius magnitudinis non est finis; sed nobis in eo finis sit, ut per ipsum sine fine uiuamus, quibus Christus et generale initium est, quia per ipsum omnia, et speciale fastigium, quia caput corporis, cuius membra sumus. dulcis et rectus est dominus, dulcis in te mihi et, quam <multa> multitudo dulcedinis eius, tu mihi; nam quantus es, qua mente, qua lingua es, totus desiderium es et mihi dulcedinem Christi sapis ut hortus mihi, ut odor agri pleni, quem in odorem unguentorum illius currendo legisti. nam et ager tu illi es, qui uicissim ager nobis est. in ipso enim serimus et ab ipso metimus. ager uero tu, non ille spinis horridus aut harenis aridus aut petrosis asper et nudus, in quo semen datum aut subfocatur aut destituitur aut uritur, sed ille, quem benedixit deus a rore caeli et ubertate terrae. unde et lingua tua uerbo dei rorat et cor tuum fertile deo semen exceptum spiritali fruge multiplicat, ut de fructibus tuis impleat manum suam messor et sinum suum qui manipulos conligit, hoc est ipse deus, qui uerbi in nobis sui et seminator et messor est. ipse et manus qui dextera dei, quam bonis operibus inplemus; idem et ille Abraham sinus est, in quo operum mercede requiescimus.

2. Sic hic deus in tua caritate nobis abundans non solum litteris tuis nos sed et tabellariis benedicit uisitat pascit illuminat, utroque nobis aperiens thesaurum bonum cordis tui; ex abundantia enim cordis os loquitur et, omne, inquit, animal ad simile sibi congregatur. propterea bene-

1] Ps. 144, 3. 3] Rom. 11, 36. 4] (Eph. 1, 22; Col. 1, 18). 5] Ps. 24, 8 et 30, 20. 8] Gen. 27, 27. 11] (Matth. 13, 4). 13] Gen. 27, 28. 16] Ps. 128, 7. 20] (Luc. 16, 22). 24] Matth. 12, 34. 25] Eccli. 13, 20. 26] Ps. 24, 21 et 25, 5.

2 Christus] ipse *M* et] est *F* 5] est *om.* *F* quam multa *scripsi*, quam *FOPU*, quam magna *LM*, quanta *v* 6 quantus quantus *FPU* quam mte *O* 7 lingaa totus *M* es *om.* *L* 8 ortus *FM* 9 unguentorum eius *M* ille *P*¹ 10 nobis ager *FPU* ab] in *FPU* 11 spinis *om.* *FPU* 17 colliget *FPU* 19 qui] et *M* 20 abrahe *P* 22 sic *O*, si *FPUv*, *om.* *LM* 24 utrique *U* nobis *O*, nobis munere *cet.* bonum *om.* *FU* 25 enim inquit *FLOPU*, *om.* *M*; enim *deleui*

dixit te deus, quia innocentes et recti adhaeserunt tibi, et cum inpiis non sedisti; odisti iniquitatem, diligis animam tuam, quam proiecisti in Christo, ut huic uitae perditae seruaretur aeternae, damno sui semet ipsam lucrifaciens, si per caritatem Christi uilescat sibi. quo affectu uilis tibi et pretiosae deo animae tuae suauitatem in fauis oris tui Christum spirantibus odorantes benedicimus dominum, dei uerbum deum, qui sicut in ipso illo homine, quem gessit, ita in nostris mentibus gradus quosdam corporeae aetatis exequitur: nascitur crescit roboratur senescit. sed orandus, ne in nobis diu aut iugiter paruulus et infirmus et pauper sit. in te quidem, ut gloriamur, quia bonum tuum gloria nostra est, profectus eius experientes agnoscimus bonitate grandem, malitia paruulum, sapientia senem, fide fortem et in spiritu piaae humilitatis pauperem, caritate diuitem. nam prioribus erga humilitatem nostram officiis alios anteuerteras, omnibus nostris, ut saepe testati sumus, et amicis studiosior et proximis religiosior et fratribus diligentior. nunc uero ista nostrae uisitationis uice etiam temet ipsum supergressa humanitate superasti. sat enim nobis erat annuis commeatibus emereri litteras tuas et a te missos uidere, in quibus non solum uicem praesentiae tuae sed et fidei teneremus effigiem. tibi tamen satis non fuit institutam obseruantiam sollemni perfunctione celebrare. longum tibi multa dilectio fecit mora hiemis a nobis silere. concaluit cor tuum intra te, et in meditatione pietatis sanctus tibi bonae inpatientiae ignis exarsit. nec sufficit litterarum ad nos editione maturare, nisi gratiam sermonis tui etiam de sanctis comitibus tuis lecto perlatore cumulares.

2] Ps. 10, 6; Ioh. 12, 25. 14] (I Cor. 14, 20). 24] Ps. 38, 4.

2 sedisti *Ov*, sedes *cet*. 3 diligi *L* 6 et] at *M* pretios *U* suauitate *U* 7 sperantibus *O* benedicimus *O*, benediximus *cet*. 8 ipso *om*. *FPU* 11 aut infirmus *FP* et pauper sit *M* in *mg*. 13 bonitate] karitate *M* 14 et in *om*. *M* 16 ante uiceras *LM* 18 hunc *U* uisitationis nostrae *M* 19 superasti] uicisti *M* 24 sileri *v* 25 tuum *L* in *ras.*, meum *FU* 26 in patientia *FPU* nec] nec tibi *M*, hec *U* sufficit *FLPU* litterum ad nos *O*, ad nos litterarum *FPU* 27 editionem *coni*. *Latinus*

3. Benedictus, quem in hoc munus elegisti et adsumpsisti, quo deum feneras, quia etsi peccatores nos uera conscientiae nostrae professione, tamen tuae simplicitatis opinione falsa putans, ut ais, sanctos non iam hominis sed Christi caritate nos diligis, et idcirco mercedem prophetae accipies, quia propter nomen Christi prophetarum honore accipis etiam non prophetas. nobis uero similis gratia non debetur huius officii, quo fratrem Victorem in nomine dei tuaque persona ad nos uenientem intima affectione et magna gratulatione suscepimus. id enim tantum fecimus inutiles serui, quod facere debuimus, quoniam perspicua ueritas cogebat nos ouem puram in eo suscipere atque uenerari, quem non solum ouem pellis, uerum spiritus mansuetudinis et expressa in uerbo eius atque silentio Christi modestia reuelabat. uere recognouimus in eo sanctorum formulam beatorum Martini et Clari, quem proximo interuallo inlustris magistri sequacem te auctore cognouimus. horum se unius in regeneratione esse progeniem, alterius in uia comitem fuisse filius pacis Victor adseruit. homo uere, ut scripsisti, dei, humilis corde, non humilis gratia, uas misericordiae et mansio altissimi, quem recipit et oblectat placido animae trementis hospitio, is nobis benedictiones praeter illas, quas a uobis geminas in litteras et palliis adferebat, plures addidit de opibus mentis suae, non solum contubernio spiritali gratissimus nobis, sed et corporeo famulatu sedulus. audeo enim rem oneris nostri fateri, dum tibi nihil de eius bonis taceam, quae gaudium tuum esse certo scio, quoniam portio tua est bonum familiaris tui.

4. Seruiuit ergo mihi, seruiuit, inquam, et uae mihi misero, passus sum, seruiuit et peccatori qui non seruiebat peccato:

1] Ps. 64, 5. 5] Matth. 10, 41. 10] Luc. 17, 10. 18] Luc. 10, 6. 19] Matth. 11, 29.

1 absumpsisti *U* 4 falsa—sanctos *om. M* ait *FLU* *sc̃s L* homines *FPU* 10 suscipimus *FOPU* 12 in eo *om. FPU* 13 pellis *scripsi*, pelle *ω* uerum *Or. om. LM*, sed *FPU* spiritu *FP²U* mansuetudine *v* et] sed et *LM* 14 reuelebat *O* uere] ut *FPU* 15 formula *U* 16 quem—cognouimus *bis scripsit F* 17 esse *om. FPU* 21 recepit *P* 23 suo *U¹* 24 corporeo *L¹* 27 pro certo *LM* 29 qui passus *FP²U*, quod passus *v* sum] suum *F* et] etiam *FPU*

et ego indignus a seruo iustitiae ministrabar. sed hinc mihi
 leuamen aliquod tanti ponderis spero, quod sancti fratris fa-
 mulatum non superbia uindicaui, sed contristandae caritatis
 metu et fide capiendae benedictionis admisi. benedictio enim
 5 mihi erat sancta in nomine dei famulatio et in libertatis spi-
 ritu famula dilectio. ob hoc uoluntarium eius bonum et pro
 ipsius utilitate suscepi, praesumens eo potentior exorandi
 pro me futurum, quo plus meriti de religionis operibus ad-
 quisisset. aget profecto orationibus suis, ne meis oneribus ad-
 10 creuerit quod etiam ex me accessit fructibus suis. dilexi enim,
 fateor, in eius obsequio benedictionem, timens ne repudiata
 elongaret a me, quia scriptum tenebam: noluit benedictio-
 nem, et elongabitur ab eo. dedi itaque me totum mani-
 bus eius atque uisceribus, quia per uiscera caritatis manus
 15 famulas et membris meis unctor et pedibus lotor adhibebat,
 liberalium plenus affectuum sed seruilium praereptor operum,
 uix ut me aquam ministrare manibus suis sineret. ex libro
 enim tuo istius gratiam seruitutis adamaui, ut minimam saltem
 guttulam de sacris Martini actibus delibarem. ipse uero coti-
 20 die non solum pedes meos lauare, sed et calciamenta, si pater-
 rer, tergere cupiebat, auarus dominationis internae et idcirco
 corporeae seruitutis inpiger.

5. Sed de pedibus lauandis tantum semel fateor apostolico
 me exemplo cessisse, quos legeram pedes suos lauandos ser-
 25 uienti domino praebuisse. neque enim partem in hereditate
 nisi famulantis obsequio recepissent, quoniam bonus dominus
 et salutarium magister seruiendi ministerio dominandi meri-
 tum conferebat et humilitatis humanae praebat exemplum,

6] (Philem. 14). 12] Ps. 108, 18. 24] (Ioh. 13, 9).

1 manifestabar *U* mihi hinc *F* 3 concitandę *LM*, contestandae *v*
 4 metu *scripsi*, meae causa *M*, meae *cet.* 6 ob] et ob *F* 8 pro me
om. F quod *OP*¹ religionis *O*, religionis *cet.* adquisisset *O*¹
 12 elonguaret *L*, elongaretur *Mv* 14 qui *U* 15 uictor *O*¹ lutor *O*
 16 preceptor *FP*²*U*, praereptor *uel* praecceptor *Ducaeus* 17 ut uix *LM*
 manibus suis sineret *om. F* 18 saltim *L* 19 uere *FU* 24 cessisse
 exemplo *U* seruienti] scribenti *U* 25 partim *O* 28 prebaebat *O*,
 conferebat *FPU*

quibus diuinæ sublimitatis parabat consortium. unde per-
 specto muneris tanti mysterio et intellecta boni magnitudine
 qui primo ministrantis apparatu pedes offerre trepidauerant
 iam non pedes tantum sed totos se usque ad caput perlui
 rogauerunt. et ego dominum Iesum in fratre Victore uenera- 5
 tus, quia omnis anima fidelis ex deo est et humilis corde
 cor Christi est, fateor, ad remedium infirmitatis optaui, ut
 oleo me uel aqua melior conseruus adtingeret. nec inritus fui
 praesumptae opis; nam quasi medicatum manibus piis oleum
 de ipsa unguenti mansuetudine mihi lenius in medullas per- 10
 lapsum est, et exultauerunt ossa humiliata. benedixit
 anima mea dominum, et omnia interiora mea nomen
 sanctum eius. nam et sensibus uegetandis proderat haec
 pietatis magis palaestra quam corporis, qua frater bonus artus
 mihi fragiles manu fingente componens, mentis quoque uigo- 15
 rem recreatis ossibus erigebat cooperante procul dubio mani-
 bus fide, ut dum infirmam carnem manus diligentis duceret,
 conpatientem animam gratia credentis elueret fieretque mihi
 intus oleum laetitiae quod foris erat oleum sanitatis.

6. Accipe modo aliam eiusdem in nostris sensibus serui- 20
 tutem, qua non solum refectionis nostrae sed et parsimoniae
 curam gerens, facilem nos uictum cibo simplici capere coctis
 in gutta olei et aquae copia pultibus docuit; sed eas tanto
 gratiae sale, tanta dulcedine caritatis condiebat, ut coquos et
 condituras non desideraremus, quia aquae puro oleum suau- 25
 tatis, quod nulla muscarum inopportunitas exterminauit, simpli-
 citas caritati iuncta miscebat. uerum spiritalis coquus interio-
 rem hominem cibare doctior, quo destrueret escam gulae, non

6] Matth. 11, 29. 11] Ps. 50, 10. 12] Ps. 102, 1. 19] (Ps. 44, 8).
 25] (Eccle. 10, 1).

1 sublimitatis *U* 3 repudiauerant *FU* 4 ad *L s. l.* 7 octaui *U*
 9 piis manibus *M* 10 ungenti *M*, ungentis *Rosw.* 12 nomini sancto *F*¹
 14 palaestra magis *M* corpori *LM* qua *M*²*P*¹, quæ *OP*², quã *LM*,
 quia *FU et P s. l.* 15 tingente *fort.* componens *om. FPU* meritis *LO*
 17 duceret] mulceret *LM* 20 seruientem *P*¹ 21 qua *scripsi*, quia
LMO, quam *P*¹, quod *FP*²*U* 24 coqus *M*¹ 25 puro *O*, purum *LM*,
 purae *cet.* 27 quoquus *U* 28 quod *FLPU*

siligine nobis pultes sed farina confecit aut milio. ac ne in hoc ipso delicatius nobiscum agere uideretur qui nos ad orexim monachorum parabat inbuere, fabam intriuit panicio, quo citius senatorium poneremus fastidium. sed in benedictione
 5 dulcedinis animae delicias habebamus, gratulantes quod frater etiam in carnalibus ministeriis spiritalis prophetici nos cibis pasceret. nam in contritione permixta panes illos tribulationis imitatus est, quos Ezechiel propheta de uario frugis et farris conficere sibi genere iussus est et ad expressionem Iudaicae
 10 confusionis, qui obliti deum inmutauerunt gloriam suam in similitudinem uituli manducantis fenum, in stercore bouum coquere coctosque sub foetido cinere cum lacrimis captiuitatis in mensura sumere, uidelicet ut superuenturam perfidiae suae poenam corporaliter in propheta signatam prouiderent et uel ita reuerterentur ad dominum, si eos ad penitendum non solum uerbis denuntiata sed etiam corporibus prophetarum expressa offensi dei ira reuocaret.

7. Voluit ergo frater Victor, ut non solum ieiunio sed et cibo humiliare animam disceremus et recordatione peccatorum
 20 ueterum intellectuque praesentium tristes manducare panem doloris, quamuis ex parte nobis pepercerit fabam tantum milio panicioque confundens, quod tamen forsitan obliuionis magis quam moderaminis fuerit. nam homo sanctus fidei cautione metuisset aliquid nobis de scriptura sancta subtrahere, et ut
 25 totam iuxta dei uerbum confectionem prophetici panis inpleret,

8] (Ezech. 4, 5). 10] Ps. 105, 20. 20] (Ps. 126, 2).

2 ipso hoc *LM* oryxim *LMO* 3 panitio *FLMO*, panico *U* 4 senatorum *LM* imponeremus *F* fastidium *O*, fastigium *cet.* 8 hiezechiel *L* denario *FPU* 9 genere conficere sibi *M* uisus *FPU* 10 obliti sunt *F* 12 bouum *PU* coquere *ex* eaque re *P^a* coctosque *om.* *F* captiuatis *LO* 13 mensura mensam *F*, mensam *P^a* perfidiei *P* 14 suae] siue *U* 15 reuertentur *O* domini *O* 16 denuntiata *FP*, denuntiata *U* 17 expressam *FP^aU* offensi *Mv*, offerens *cet.* di *ex* do *O* iram *FU* 21 perceperit *P¹* 21 panicio (panitio *P*, panico *U*) milioque *FPU* 22 confundens *FU* quid *U* 25 totum *F* profectionem *FPU*

lentem quoque et hordeum et uiciam miscuisset in crumilum,
 ut aestuantibus extra sui labra feruoribus dissimilium sibi
 fructuum quasi repugnante coctura fatiscens rimis olla crepi-
 taret. nihilominus tamen de paucioribus frugibus testam capa- 5
 cem replens intulit nobis multo nidore catina fumantia totum-
 que non solum mensulae nostrae ambitum sed et cellulae
 nostrae spatium olida caligine uaporauit atque, ut multiplica-
 ret nobis benedictionem, alterius quoque prophetae prandium
 cenulae nostrae contulit, ut Elisaei nobis ollam inferret, in
 quam misit farinam; nec herbam ueneni sed condimentum 10
 salutis incoxit, in nomine domini gerens omne quod agebat.
 quo tuti atque securi non exclamauius ad eum: homo dei,
 mors in olla, quia iam in olla nostra uita est, postquam
 dominus Iesus dei uerbum caro factus est et habitauit
 in nobis; et uasa fictilia nostri corporis uoluntariae nobis 15
 prauitatis lubrico de suis manibus elapsa et diuturnis contrita
 peccatis, ut in meliorem usum figulus ipse renouaret, adsum-
 psit in semet ipso, factus et ipse de nostri corporis limo
 tamquam uas, ut ait, perditum, id est in similitudinem
 carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum. et 20
 ideo dicit: Moab olla spei meae, quia non solum ex Iuda
 sed ex Moab, hoc est non solum de sanctorum sed etiam de
 peccatorum origine corpus adsumpsit. qui decocta quasi per
 ollam carnis nostrae cruditate sanctificauit in aeternum nobis

1] (Ezech. 4, 9). 9] (III Reg. 4, 41). 12] ib. 40. 14] Ioh. 1, 14.
 17] (Hier. 18, 6). 18] Ps. 30, 13. 19] Rom. 8, 3. 21] Ps. 59, 10.

1 quoque] que *F* ordeum *FMPU* crubilum *O*, cumulum *v*, gru-
 mulum *con*. *Lebrun*, cumerum *maluit Cauchius* 2 extuantibus *FPU*
 sua (¹ *m.* 2) *M*, uasis *Rosw.* 5 catinam *O* famantia *O*, infumantia *v*
 6 cellę *LM* 7 nostrae *om.* *M* 9 cenule *FU* ^{con} tulit *M* elizei *F*,
 helisei *LMOP* 10 quam *L*, qua *cet.* 12 quo] quod *P*¹ tuti atque]
 utique *FP²U*, uti atque *P*¹ 15 et uasa] uasaque *M* nostrae *LM*
 18 inseniet ipso *U* corporis nostri *F* 19 ut ait *Or*, *om.* *cet.* in
s. l. m. 2 *P* 22 etiam *om.* *FPU* 23 qui *O*, quos *FP*¹, quo *M*, quod
*LP*²*U* 24 crudelitate *U* nob̄ ī ēternū cibū *M*

cibum carnem suam. caro enim eius, ut ipse ait, uere
 cibus uitae est. ipsa est et illa secundum Hieremiam olla
 urens peccata et illo igni consumens, de quo ait: ignem ueni
 mittere in terram, quem et in nobis optemus accendi, ut in
 5 olla dominici corporis id est ecclesia concoquamur perustisque
 uitis defaecati efficiamur argentum igne examinatum, pro-
 batum terrae, purgatum septuplo, ut iam non urenda
 sarmenta sed palmites fructuosi in eodem domino id est uera
 uite maneamus fiatque nobis idem dominus ad escam dulcis
 10 ille botrus, qui nobis in crucis uecte suspensus de terra re-
 promissionis et fructum ostendit et gustum dedit, ut non iam
 sectemur uilia ruris inculti gramina, inter quae etiam pesti-
 feros uiticularum siluestrium racemos carpere periclitemur.
 quod certe nobis accidit, cum squalente curarum saecularium
 15 spinis anima, cui cultura dei uerbum est, uitam hanc aevi
 breuem et boni sterilem suspirantes, inter actus superuacuos
 peccata noxia quasi inter agrestes herbas germina uenenata
 conligimus et sic in ollam corporis uel cordis nostri mortem
 mittimus. sed gratias deo, qui nos liberauit de corpore
 20 mortis huius per Christum Iesum dominum nostrum,
 quo infirmitati nostrae sui spiritus uirtutem permiscente et
 amaritudo malitiae nostrae et sterilitas inutilitatis infuso prae-
 cordiis uerbo dei uelut conuertente salutaris aut uiuidi salis
 aspergine ad dulcedinem fecunditatemque mutata est.

25 8. Recurramus ad fratrem Victorem, qui uas etiam farinu-
 lae nostrae ex usu usurpationis suae, quam in nomine dei
 faciebat, copiosum de benedictione fecit, ut aliquid etiam de

1] Ioh. 6, 58 et 48. 2] (Hier. 1, 13). 3] Luc. 12, 49. 6] Ps.
 11, 7. 8] (Ioh. 15, 2). 9] (Num. 13, 24). 15] (Luc. 8, 11). 19] Rom.
 7, 24 et 25.

2 uita O ieremiam M 3 igni O, igne cet. 5 concoquamur M,
 conuocamur F, cumcquoquamur U 7 terre P¹, ter F¹P²U 8 id est
 om. F 10 botrus O¹ 11 promissionis L iam non PU 12 inter-
 que FOU 13 uiticularum U 15 spinis s. l. m. 2, curis in text. M
 17 agrestas F 18 collegimus M 19 misimus M 22 in precordiis F
 23 conuertende U, conuertentente L aut] et M

beati Eliae hydria nobis daret, qua propheta caelestis in uerbo
 sacro ad sufficientiam indeficientem repleta benedictam cum
 filiis Sareptae uiduam per triennii famem pavit. in qua uidua
 iam tum per prophetam Christus, ut opinor, ecclesiam suam
 non frumenti sed uerbi pane pascebat, de qua dicit: uiduam
 eius benedicens benedicam; illam scilicet uiduam, quam
 apostolus ait mortuo uiro quibus uolet nuptiis liberam, quia
 desinente lege, cui finis est Christus, ad gratiae libertatem
 transitum faciens ecclesia Christo quasi uidua legis innupsit.
 huius nunc uasis oleum gratiae et benedictionis farina non defecit
 in omnium foris gentium fame, quarum miseram a cibo uitae
 et fide trinitatis inedia congrue praefigurauit illa quondam
 triennii fames. sed, ut super hoc institutum concludam, ita
 domini gratiam farina nostra in fratris Victoris manu sensit,
 ut quae uix ante sufficebat panibus nunc abundet et pultibus
 fraternitatemque monacham uespertini post ieiunia cibi au-
 dam duplici ministerio fermentatis orbibus aut soluto farre
 distendat.

9. Verum idem Victor meus quamuis fortioribus cibis in-
 ducere stomachum nostrum studeret, tamen et hoc infirmitati
 nostrae frater necessarius consulebat, quod defectiones fidei
 nostrae in illis pultibus adsumendis adinplebat et opera manuum
 suarum consummabat uno pro nobis adiutore istius ferculi,

1] (III Reg. 17, 16). 5] Ps. 131, 15. 6] (Rom. 7, 3). 7] (I Cor.
 7, 39). 10] (III Reg. 17, 16).

1 behati *O*¹ helie *LMO*, helie *FP*, helie *U* ydria *M*, hidria *L*
 2 benedicta *O* cum filiis *om.* *FPU* 3 sarapte *FOPU* 5 seruier *O*
 7 uoluerit *M* s. l. m. 2 8 ad gratiae] a gratia *O*, a gratia ad *v*
 10 nunc] olim *sup. scr. m.* 2 *M* non *O*, *om. cet.* deficit *U* 11 gen-
 tium foris *LM* et fame *F* 12 illa illa *F* quodam *FU* 13 tri-
 ennii *F* ut *O*, *om. cet.* 14 manu *L*²*O*, manus *cet.* 15 paucis sufficebat
LM habundat *F* 16 monachorum *FP*, monachorum *U* uespertini
Rosw., uespertinis *ω* cibi *O Rosw.*, cibis *cet.* 17 ministerio] aut
add. Rosw. fermentatis urbibus (utribus *v*) *FOPU*^v, frumentationibus
uel frumentaciis orbibus *coni. Sacch.* haut *O* 18 distendat *O*, discen-
 dat *F* 20 hoc *om. FPU*, in hoc *LM* 21 necessario *coni. Sacch.* de-
 fensores *F* 22 adsumendis *O*, assumendis *FPU*, absumendis *LMv*

quem ex rusticanis receptum domi renutrimus aetate corporis
 senem, mentis infantem, quia iam senectute deficiens renatus
 est gratiae, in nouitate uitae de uetustate carnis effloruit.
 eum fratris Victoris coquina et adueto cibo ut ex rusticis
 5 hominem et apto ut edentulum saginavit. iste pauper cla-
 mauit, et dominus exaudiuit eum. eripuit eum de te-
 nebris et umbra mortis; et nunc adpersus hyssopo et
 emundatus in uoce exultationis et confessionis epulatur et
 clamat: erraui sicut ouis quae perierat. benedicam do-
 10 minum in omni tempore, qui mihi tribuit intellectum
 et eripuit me de luto faecis et inmisit in os meum
 canticum nouum. iuuenior fui, et senui; sed non de-
 fecerunt in uanitate dies mei, quia fecit mihi magna
 qui potens est. torrente uoluptatis suae potauit me,
 15 et refloruit caro mea. frumentationem mihi misit in
 abundantiam et saturauit animam inanem, et nunc se-
 nectus mea in misericordia pinguedinis, donec in pace
 dormiam et requiescam in longitudinem dierum.

10. Venio nunc ad maiorem fratris erga me Victoris ope-
 20 ram, qua me suis manibus tondere dignatus est, quod ipsum

5] Ps. 33, 7 et 106, 14. 9] Ps. 50, 9; 118, 176 et 33, 2; 39, 3.

12] Ps. 77, 33; Luc. 1, 49; Ps. 35, 9 et 27, 7; 77, 25.

1 ruticanis *F* enutrimus *M*, remittimus *F* 2 qua *P*¹, qui *FP*²*U*
 3 est *fort. delendum* gratia *FP*¹*U* in] et in *M* nouitate *FPU*
 4 hunc *M*, cum *FU* quoquina *L*¹ cibo et apto ut ex rusticis homi-
 nem *FU* ut ex rusticis hominem *P s. l. m. 2* ut] et *FP*, *om. U*
 5 staginavit *U* 7 hysopo *LOU*, ysopo *MP*, isopo *F* 10 tribuit mihi *F*
 12 iuuenior *O*, iunior *cet.* 14 est *s. l. m. 2 F* uoluntatis *OPU* tue
 in sue *corr. P*² 16 habundantia *Mv* animam meam *FU* 17 pin-
 gnedonis *O*, pinguet *FPU*, pingui *LM* 18 obdormiam *LM* lon-
 gitudine *FPU* dierum] explicat *add. LM*, finit liber · III · *add. Ov.*
 — quae secuntur ut nouam epistolam inscribunt *LMOP*: incipit eiusdem
 de artificio liber · IIII · fratri optimo seuero meropius paulinus *Ov*, ep̃la
 eiusdem ad eundem *XX. L*, ad sulpitium seuerum *XII* · seuero fratri
 unanimo salutem *M*, eiusdem de artificio (uictoris *add. m. 2*) fratri optimo
 seuero meropius paulinus (continuatur cū superiore quia una est epi-
 stola *add. m. rec.*) *P*, atque hanc epistolae partem posteriore loco *L* et
M exhibent

tamen beneficium tibi debere me uoluit, mandato tuo dicens
 se mihi artem suam prodere. propterea rogavi eum, ut quod
 perita manu fecit id impensis orationibus ambo faciatis, uide-
 licet ut exorato precibus uestris domino peccata nostra,
 quibus super capillos capitis multiplicatis animam habemus
 in pexam, non accisione medii tondeantur, sed ad uinum
 quasi nouacula radente perimantur. est autem nobis noua-
 cula nunc salutiferae, nunc pestiferae sectionis. remedii et
 decoris nouacula nobis Christus deus est, qui cor nostrum
 circumcidit, uitia radit, animae caput leuigat et faciem mentis
 accurat; nosque ut illam in lege captiuam purgat et liberat
 horrido miserae seruitutis capillo, ut coniungendi domino, uelut
 illa in Israelitae uiri nuptias transitura, criminibus carnis nostrae
 quasi barbaris crinibus exuamur, deinde sensibus innouatis ut
 comis rudibus enitescamus uitamque nostram quasi Nazaraeum
 crinem pascentes deo in castitate et parsimonia consecremus.

11. Cauendum uero, ne illa inimica ex diuerso nouacula,
 quae in protoplastis noxia fraude deceptis generis humani
 caput rasisit, in caput nostrum hoc est fidem, qua nobis caput
 Christus efficitur, adscendat nosque gratia spiritali tamquam illo
 Nazaraeo crine dispoliet, qui quanto seruantibus bono maneat
 et exitio decerpatur incautis, ille in Iudicum libro ab oraculis
 sacer heros argumento est, inuictus crine seruato, captius
 absciso et iterum fortis renato. utinamque tam prudens ad
 cauendam mulierem quam fortis ad strangulandum leonem!
 sed carnali uictus inlecebra qui gratia spiritali uicerat, cum
 praeualuisset forti, ab infirmitate superatus est. quod patian-
 tur necesse est qui suam feminam id est carnem uiro suo

4] Ps. 39, 13   9] (Col. 2, 11).   13] (Deut. 2, 12).   15] (Num.
 6, 5).   22] (Iudic. 16, 19).   25] (Iudic. 14, 6).

6 occisione *P*¹, accisione *in* abscisione *corr.* *L*   tondeatur *U*   uinum *U*¹
 7 radente—nouacula *s. l.* *L*   8 remedire (*om.* et) *U*   10 radens *M*
 aciem *FU*   11 nosq; *LM*   purgaret (*om.* et) *FP*²*U*   12 mesere *F*
 13 israhelitae *O*   14 barbaricis *M*   innouatis *O*, renouatis *cet.*   15 naza-
 renum *L*   16 parsimonia et castitate *F*   17 ex] e *M*   19 fide *O*
 22 iudicium *L*   25 transgulandum *M*   27 preuoluisset *O*¹   quod]
 qui *U*   28 feminem *O*¹

hoc est spiritui in dei leges non subingant et tamquam male-
suadae coniugi molles mariti fluentibus animis acquiescunt,
degeneres ab illo magistro, qui mox ut agnouit Christum,
inter ipsa militiae rudimenta magni certaminis uictor non
5 adqueiuit carni et sanguini.

12. Videamus itaque omnia, quae Samso pertulerit ab in-
fida uxore corruptus, quia eadem peccatores spiritaliter fere-
mus, quae ille carnaliter ad nostram eruditionem expressa
sustinuit. ita enim nobis uiolata Christi gratia, ut illi incisa
10 coma, hostis inludet; auferet oculos, mittet in carcerem et
uertendis molis uelut asinos deputabit. unde nos dominus, ne
collum nostrum non subditum iugo Christi dignum faciamus
asinaria mola, admonet per prophetam: nolite fieri sicut
equus et mulus, quibus non est intellectus. homo enim,
15 ut alibi dicit idem propheta, non intellegens honorem suum
hoc est naturae suae dignitatem, quae ceteris in terra ani-
mantibus ratione dominatur, ideo rationalis factus, ut aucto-
rem suum intellegere nosset et colere, abutens tanto munere
creatoris ad licentiam erroris sui comparatur iumentis et simi-
20 lis efficitur. quod in rege Babylonio uidemus euidenter imple-
tum, qui stoliditatis inopiae et uicordis superbiae poenam sensu
hominis exutus in beluino haec corde sustinuit. etenim homo
in errore positus et a iustitia relapsus, iuste ut Samso sapien-
tiae pariter et gratiae uirtute desertus, caecitate punitur et
25 mola, quia dignus est opere iumentario, qui semet ipsum lu-
mine rationis orbauerit et in similitudinem beluarum corporis
seruus abiecerit.

4] Gal. 1, 16. 6] (Iudic. 14, 1. 16). 12] (Matth. 11, 29; 18, 6).
13] Ps. 31, 9. 18] (Ps. 48, 13). 20] (Dan. 4, 30). 23] (Iudic. 16, 21).

1 in lege dei *F*, om. *M* subiungat *U* male sua de *PU*, male sua-
denti *LM* 2 coniuge *FU* acquiescant *U*¹ 4 ipso *F* malitiae *O*¹
6 samso *O*, sampson *FMU*, sanson *LP* 7 peccantes *M* 8 qua *M*
condicionem *L* 14 aequus *O* 16 qua *L* 17 ratioe s. l. m. rec. (?) *M*
dominantur *F* 18 nosceret *P*, nosceret *FU*, posset (s. l. nosset m.
rec.) *M* 21 pena* *M*, pena *L*, om. *FPU* 23 samso *O*, sampson *F*,
sanson *MPU* 27 abiicerit *U*

13. Considera huiusmodi mortalium uitam, ut tota tibi species iumentis molentis occurrat. ut ille pannis oculos corporis, sic iste sordibus uitae suae oculos mentis obsutus per errores suorum sensuum quasi circa ambages molarum laboriosa miseratione uersatur, usui suo uacuuus et operosus alieno; stat in uia peccatorum, conpeditus uinculis cupiditatum suarum, et ipse sibi carcer est obsessus tenebris erroris sui et conscientiae squalore concretus; in semet ipso pistrini ergastulum patitur, saxum cordis sui pertinacia iniquitatis induratum quasi molam uersat, farinam hostibus suis de corrupta animae suae fruge conficiens. quia, sicut scriptum est, peccator de anima sua currit, ita qui peccatum operatur de mola uitae suae hostile triticum molit, ut zabulum pascat, cui panis fit anima quae sibi fames est. quod si non semper uadens sed aliquando reuertens spiritus fiat, uelut coma reduci ita gratia refluente integrabitur.

14. Sed ut totam de capillis texamus epistolam, iuuat indulgere sermoni et illum domini fortem usque ad finem suum prosequi. nam et in caecitate ipsius et in morte diuini sacramenta mysterii praelineata mirabimur, quodque scriptum est plures illum hostes strauisse morientem quam toto prius uitae suae tempore perculisset, arbitror principe loco uim dominicae passionis interpretandam, qua zabuli domus cecidit et regnum mortis solutum est. quod, uiuente semper, ut uiuit, Christo et ante carnalem aduentum suum in maiestate naturae suae apud dominum patrem deo uerbo, tamen dispositis in ordinem suum saeculis ab Adam usque ad Moysen, mortis potestas licentia bacchante regnauerat et de lege intellecto nec euitato peccato

5] (Ps. 1, 1). 11] Prou. 7, 23. 14] (Ps. 77, 39). 20] (Iudic. 16, 30). 27] (Rom. 5, 14).

1 ut *scripsi*, et *ω* 2 occurret *LM* ut] ut enim *M* 3 sordidus *F* obsut] *M* sed ob *eras.*, obsutos *O* 5 uersaturus. uisu *O* 10 hostibus suis] corporis sui *FPU* 13 zabulum *O* 14 famis *O* 15 spiritus *Ov*, cristi *F*, xpi *PU*, xps *LM* 17 epistolam *O* 20 quodque *scripsi*, quia quod *ω* 21 prius toto *FPU* 22 perculisset *scripsi*, perculisse sed *FO*, perculisse *M*, p̄culisse *L*, pertulisse sed *PU* 23 interpretondam *L*¹ zaboli *O* dñm *Ov*, deum *cet.* 26 dei uerbo *FU*, manente deo uerbo *M* 27 moysem *v* 28 bachante *FLMP*, baccante *U* cre+uerat (*a eras.*) *L*

creuerat, hoc regnum rex regum et dispensator temporum dei
 filius passione sua diuisit ac diruit, deus factus sub lege,
 ut subiugatos legi solueret, factus per mulierem, sed mulie-
 rem sexu, uirginem partu, ut sanctificaret utrumque sexum
 5 creator utriusque, suscipiendo uerbum, nascendo per feminam.
 itaque mortem ipsam moriendo destruxit, soluens, ut scriptum
 est, inimicitias in carne sua et faciens utrumque unum
 id est hominem et deum, quem in se ipso conexuit deus et
 homo Christus Iesus, in quo utriusque substantia naturae dis-
 10 cordiam posuit et unificantis gratiae aeternum foedus agnouit.
 spoliatos nos zabuli latrocinio et uulneratos in uia praeterie-
 rat frater in leuita, frater in sacerdote, quos lex nec sacri-
 ficii redemerat nec prophetis. sed non praeteriuit ille Sama-
 rites, qui propter nos huius etiam nominis suscepit iniuriam;
 15 non praeteriuit, quia non erat mercennarius sed uerus et bonus
 pastor, qui animam suam pro ouibus positurus aduenerat. hic
 hominem suum praetermissum a praeuiis nec curatum mise-
 ratus accessit et iumento suo hoc est uerbi incarnatione susce-
 pit et oleo gratiae et uino passionis suae commendatum sta-
 20 bulario, perfecto illi magistro gentium, in duobus testamentis
 denarii mercede sanauit, redditurus illi et beatae uirginitatis
 de innumeris huius boni fructibus uberes gratias et innumera-
 biles coronas, quia hoc consilium praecepto adiciens de suo
 supererogauit.

25 15. Non ergo erat iste frater (et conditione dominus a ser-
 uis et natura deus a mortalibus discrepabat), sed tamen et

2] Gal. 4, 4. 6] Eph. 2, 14. 12] (Luc. 10, 31. 32). 16] (Ioh.
 10, 18 et 12). 19] (Luc. 10, 34).

1 et] ac *FP*U 2 filiis *F* dirruit *FP*U 3 legis *O*v 4 utrumque *U*
 5 suscipiendo *P* uerbum *O*, uirum *cet.* 7 inimititias *O* 8 in se ipse *M*
 9 utramque *O* substantiam *O* 10 posuit (^{de} *m.* 2) *M* uiificantis *M*
 11 zabuli *OP*U 12 frater in leuita *om.* *U* 13 samarites *v*, samaritis *o*
 14 etiam huius *M* 15 mercennarius *FP* **et (et *eras.*) *L* 17 suum]
 saucium *coni. Sacch.* curratum *O* 19 curatum stabularis cōmendatū^{l curandū ac}
 († curandū ac *m.* 2) *M* 20 perfecto *O*, profecto *cet.* 23 hoc *O*v, in hoc *cet.*
 praecepto consilium *M* 24 super erogauit *PU* 25 frater] nam *add. M*,
 qui *add. v* 26 trā *L* et *om. LM*

homo erat ille, de quo scriptum est: et homo est, et quis cognoscet eum? neque ideo frater noster, quamquam et hoc diuina pietas pro humilitate cordis sui famulis nomen indulserit dicens: narrabo nomen tuum fratribus meis, tamen nostra adrogantia non audendus dici frater, nec quia homo fieri dignatus est, qua et ipso hominis ortu nihil habet commune nobiscum, qui citra nostrae generationis usum caro factus de spiritu sancto intemerata sacrae matris uirginitate et conceptus et natus est. et ideo sine ullo corporis nostri contagio nostrum corpus effectus, non dedit deo placationem suam, quia ipse propitiatio erat, nec pretium redemptionis animae suae sed nostrae, quia non egebat salute saluator. nos enim uenditi sub peccato egebamus pretio redemptionis et ideo propter nos homo, propter nos forma serui, propter nos filius ancillae. qui benedictus et sanctificator sanctorum pro nobis tamen et peccatum et maledictum factus est, quod non erat, ut nos, qui et ex praeuaricatione peccatum et ex damnatione maledictum eramus, ab utroque absolveret, utrumque in sua carne adfigens cruci. ideo dictum puto: frater non redimit, redimet homo, quia quos frater non redemerat hoc est propheta seu legislator, qui homo tantum erat, hic homo redemit, qui et deus erat. deus enim, inquit, erat in Christo reconcilians sibi mundum. huius enim modi homo solus praeualere potuit aduersus sententiam mortis et aculeum peccati, ut chirographum mortis aboleret et humiliaret calumniatorem, non tamen ei maiestate naturae suae sed habitu nostrae congregiens et nihil ei extorquens uiolento do-

1] Hier. 17, 9. 4] Ps. 21, 23. 10] Ps. 48, 8. 11] I Ioh. 2, 2. 12] (Rom. 7, 14). 14] (Phil. 2, 7). 15] II Cor. 5, 21; Gal. 3, 13. 19] (Col. 2, 14). Ps. 48, 8. 22] II Cor. 5, 19. 25] (Col. 2, 14). (Ps. 71, 4).

6 qua *OP*¹, quia *cet.* ipso *O*, in ipso *cet.* 11 pretio *O* 12 salutem *O* 14 in forma *M* 17 *pr.* et *om.* *FLM* 18 utrinque *U* 19 cruce *O*¹ 20 non redemit frater *FPU* non s. l. *O* redimit *O*, redemit *P* 22 qui et *Ov*, quia *cet.* erat inquit *M* 23 enim modi *PVv*, enim modo *O*, modi enim *FLM* 25 cyrographum *FMP*, cirographum *U* 27 nostro *F* ei *om.* *FPU*

minatu, sed superans eum lege iustitiae, ut, quoniam femina
 decepta et delecto per feminam uiro omnem prolem primi
 hominis tamquam peccatricem legibus mortis malitiosa qui-
 dem nocendi cupiditate sed tamen ut aequissimo iure uictoriae
 5 uindicabat, tamdiu potestas eius ualeret, donec interficeret
 iustum, in quo nihil dignum morte posset ostendere, non solum
 quia sine de~~lict~~o occisus est, sed etiam quia sine libidine natus,
 cui subingauerat ille quos ceperat, ut quicquid inde nasceretur
 tamquam suae arboris fructus praua quidem habendi cupidi-
 10 tate sed tamen non iniquo possidendi iure retineret. iustissime
 itaque cogitur dimittere credentes in eum, quem iniustissime
 occidit, ut et, quod temporaliter moriuntur, debitum exoluant
 et, quod semper uiuunt, in illo uiuant, qui pro eis quod non
 debebat exoluit.

15 16. Quamobrem puto et ipse nobis leo ille est, in cuius
 mortui ore cibum mellis inuenimus. quid enim dulcius dei
 uerbo? et quid fortius dei dextera? aut in cuius mortui ore
 fauus et apes nisi in cuius uerbo salutis nostrae bonum et
 congregatio gentium? quarum potius figuram plerique in hoc
 20 leone posuerunt, quia populus gentium qui credidit corpus feri-
 tatis erat ante, nunc Christi est, in quo apostoli uelut apes a
 rore caeli et diuinarum floribus gratiarum mella sapientiae
 condiderunt, ac, si esca ab ore edentis exierit, quia prius effe-
 rae deo nationes receptum dei uerbum fidei corde sumentes
 25 fructum salutis ediderint. qui uero Christum magis in eodem
 sibi leone, proponunt Samso Iudaeorum figuram, uidelicet ut
 illum leonem quasi Christum Iudaeus occiderit, id quoque
 adsignantes mysticae praeparationi, quod eo potissimum tem-
 pore, quo coniugium petebat, optatam potentis beluae egerit

1] (Gen. 3, 13). 13] (Ps. 68, 5). 15] (Iudic. 14, 8).

7 delicto *coni. Lebrun*, causa *M*, deo *cet.* 8 ceperat *Pv*, coeperat *cet.*
 exinde *v* 11 qui *F* 14 debeat *U* 19 plerique figuram *M* 23 con-
 didere *FPU* si] sic *LMU* 25 ediderint *O*, ediderunt *cet.* sibi in
 eodem *M* 26 preponunt *F*, proponunt dicunt *M* samso *O*, samson
I, sanso *FPU*, sanson *M*, samsonem *v* iudeorum esse *M* ut *ex* et
F m. 2 27 leonem *om. FPU* xpm (*m in ras.*) *I* 29 optabam *F*¹

caedem, quia uidelicet non posset firmari coniugium, quod in Christo et ecclesia pactum est, nisi occiso leone de tribu Iuda. idem enim dominus leo ille, qui uicit, et catulus est leonis, sua sponte sopitus et a semet ipso resuscitatus, de quo scriptum est: quis suscitabit eum? uoluntarie enim sacrificans pro nobis patri hostiam sui corporis idem summus et in aeternum sacerdos, animam suam, sicut ipse testatur, eadem resumpsit potestate qua posuit. hic leonis catulus, quia filius dei, et idem leo, quia aequalis patri. quare, ut mihi uidetur, huic aptius est leoni: de edente exiuit esca et de potente dulce, scilicet a saluatore nostro, (si,) cuius sermo uita est, hanc nobis escam simul et ruminauit docens et prompsit inpertiens, et, si placet aliter, ut de edente esca sic exeat, quia hic leo de tribu Iuda pro nobis uictor ex ore nos aduersi leonis eripiens ideo uenatur, ut seruet, capit, ut absoluat, frangit, ut solidet, mandit, ut integret, hoc in nobis edens quo corrumpimur. quamobrem optemus huius leonis praeda fieri, ne simus praeda leonis inimici. efficiamur esca dei, ne simus esca serpentis. edat nos Christus, ne zabulus uoret. edente enim Christo, ut dixi, in nobis consumitur quo consumimur. Christus etenim uita est, et mortale hoc non poterimus depocere, nisi absorbeamur, quia mortem nostram deuorat Christus. cibus autem Christi esse non possumus, nisi faciamus uoluntatem eius, ut uicissim et ipse nobis cibus fiat, in quo semper

2] (Eph. 5, 32). Apoc. 5, 5. 3] Gen. 49, 9. 5] Ps. 53, 8.
7] (Hebr. 7, 17). 8] (Ioh. 10, 18). 10] Iudic. 14, 14. 14] I Petr. 5, 8.
21] (Ioh. 14, 16). 22] (I Cor. 15, 54). 23] (Ioh. 4, 34). 24] (Ioh. 6, 48).

2 tribubus *F* 3 leo ille *O*, et leo *F*, et leo ille *cet.* 5 uoluntarie *Ov*, uoluntariam *cet.* 6 corporis sui *LM* et *om.* *LM* 8 catulus leonis *LM* 9 est et *M* ideo *F* quia *om.* *F* 10 huic] cui *F*, nulli *L* in *ras.* 11 scilicet a *scripsi*, nisi a *O*, nisi *L*, nisi ad *FPU*, quam in *ras.* *L*, a quo enim egressa est nisi a *M*, a quo enim nisi a *v* saluatori (i in *ras.*) nostro *L* si *add.*, *om.* *ω* 12 uitae est *FPU*, uita est *L*, uita est et qui *v* promisit *FPU* 13 imparciens *FPU* et] aut *fort.* ut de] unde *FPU* 16 in *Ov*, *om.* *cet.* 19 zabolus *OPU*, diabolus *F* uocet *L*¹ 20 consumitur] absumitur *LMv* 24 ut *Ov*, et *cet.* et *Or*, *om.* *cet.*

uiuimus, si ad eius praecepta uiuamus. sic ergo de potente
 exit dulce, cum amaritudine malitiae nostrae per ipsum in
 dulcedinem bonitatis commutata dulcis a uerbo eius esca pro-
 cedimus, qui quos edendo consumpsit peccato reparauit ad
 uitam. solus hic potens, dulciter potens, qui liberauit paupe-
 rem ab auaro potente, qui feritatem mei corporis per myste-
 rium pietatis suae in mortem sui corporis perimens, ibi cibum
 uitae edit, ubi miserae fames mortis arebat, qui mihi offen-
 sionem gratia, peccatum iustitia, infirmitatem uirtute, mortem
 uita, confusionem gloria, regno mutauit exilium. qui audieba-
 mus: terra es et in terram ibis, nunc iam audimus: con-
 uersatio uestra in caelis est.

17. Itaque illam speciem, quae in illum Samso uel recrinato
 nel moriente retextitur, et in omnem Christi famulum con-
 uenire arbitror. homo enim, qui praeuentus fuerit in ali-
 quo peccato, ut salubriter paenitendo ad instaurationem gra-
 tiae quasi capillis renascentibus reuertitur, ponens ut arcum
 aereum brachia sua id est fidem spei uerae et spem fidei
 non fictam, exercens idem ad proelium manus suas operibus pie-
 tatis, cuius exercitatio ad omnia utilis est, tum ut qui-
 busdam bonae conscientiae et fidei firmae lacertis ualens audebit
 inuadere et poterit uertere inimicorum columnas. hae autem
 sunt columnae hostilis domus, quibus nititur, in qua uelut nostri
 uictor epulatur inludens captis, si membris nostris ut armis suae

5] Ps. 71, 12. 11] Gen. 3, 19. Phil. 3, 20. 15] Gal. 6, 1. 17]
 Ps. 17, 35. 19] (Ps. 143, 1). 20] 1 Tim. 4, 8.

1 si eius praecepta seruemus *M* 2 exiit *PU*, exigit *F* amaritudi-
 nem *O* 3 commutatam *O*, cōmūtata *L* 4 quos *scripsi*, nos *o*
 5 petens *U*¹ quia *LMU* 7 morte *M* ibi] ubi *P*¹ 8 aedit *FL*,
 dedit *M* famis *P*¹ mortis fame (¹ fames *m.* 2) *M*, famis morte (*rte in*
ras.) *L* mortis *P s. l. m.* 2 10 audiuius *FLPU* 11 nostra con-
 uersatio *LM* 13 sampso *O*, sapso *F*, sanso *PU*, sanson *M*, samson *L*,
 samson *v* 15 in *om.* *F* 17 capillis *L s. l.* 18 est fide *O* 19 fictae
Rosw. 20 tunc *M* 21 uolens *U* 22 inuadere] carnalia desideria *desi-*
derat Sacch. euertere uel uellere *coni. Sacch.* hae *L*, quae *FOv*,
 que *PU* autem] quidem *v* 23 hostiles *O* 24 operatur *U* capitis *L*¹

iniquitatis utatur. deicimus ergo hunc inimicum domu sua interitu subiugatae carnis, qua adiutrice intus in nobismet ipsis hostis inclusus intestino animam nostram bello quatit, crimine uoluntatis nostrae potens nostri factus, nostra aduersus nos uitia satellites habet interioremque nostrum ministerio exterioris oppugnat.

18. Sed meminerimus pacti, quo per baptismatis gratiam consepti Christo in crucis sacramenta iurauimus, ne iam quasi uiuentes agamus in hoc mundo uiuamusque iam non nos sed Christus in nobis. quo nobis in honorem capitis restituto cadet zabuli domus et tota inimicorum cohors cum peccati nostri morte morietur. quamobrem non solum morte Samso commori disco hostibus meis, hoc est mortificando carnem meam simul interficere peccatum, ut superstite spiritu uictor salutis triumphem et dicam animae meae: conuertere in requiem tuam, quoniam dominus benefecit mihi; sed et caecitate Samso, qua corporeis tantum captus oculis spirituales non amisit, inluminor ad intellectum bonum, ut exemplo illius sciam quos magis debeam oculos habere. non enim inuocasset ille uir dominum in suae uirtutis auxilium, nisi mentis oculos habuisset incolumes, quibus lumen est Christus, in cuius lumine uidebimus lumen. quod si semper ardet in lucerna corporis nostri, tunc opera tenebrarum occident, et princeps huius mundi mittitur foras, non utique extra mundum hunc, cum quo, sicut scriptum est, in damnatione cum iudicatis mixto fine uacuabitur, sed foras a cordibus nostris, a quibus, si Christum recipiamus, expellitur.

10] (Rom. 6, 4; Col. 2, 12; II Cor. 5, 15; Gal. 2, 20). 15] Ps. 114. 7.
18] (Ps. 110, 10). 22] Ioh. 8, 12; Ps. 35, 10. 24] Ioh. 35, 12.

1 domu O, domo cet. hominem nostrum M 8 crucis in M, cruci L, in crucis v 9 in in hoc F 11 zabuli O, diabuli F¹ 13 sampso O, sanso P, samson L, sanson FMU et sic hi codices infra hoc] id FPU 16 quia FPU beneficit L tibi LM 17 tantum om. M 20 uocasset M 21 oculos mentis FPU incolomes O 24 occidunt v mittetur LM 25 cum — l. 26 uacuabitur om. M sicut U 26 cum iudicatis L, cumiudicatus O, coniudicatus cet.

19. Ergo, quia illum imitantur qui sunt ex parte illius, nos imitemur dominum Iesum, qui nos uocauit in sortem hereditatis suae et tollere nos iussit iugum suum suae, ut graue illud legis et mortis iugum discuteret a nobis. est autem et
 5 crinis ut iugum leuitatis; nam, ut scriptura diuina nos docet, leuis est sanctorum coma, inpiorum grauis. haec aut uirtutis, ut in Samso, aut sanctificationis, ut in Samuel; illa aut ponderis, ut in Abessalon, aut squaloris, ut in Nabuchodonosor. qua hominum comarumque discordia docemur in capillis opera
 10 censere, siquidem regi Assyrio in solitudinem feritatemque damnato luctuosa concretio capitis intonsi in iubam leonis horruerit, ut etiam corporis specie transiret in beluam qui non solum a regnis suis sed etiam a sensibus exulabat humanis, coma tristi leonem, uncis unguibus uulturem, sensu et pabulo
 15 bouem referens, ne unius tantum beluae similitudinem ferret in poenis qui multarum similis fuisset in moribus.

20. Intellecto tamen tandem deo et sensui reformatus et regno, factus et ipse nobis est in exemplar fidei, ut regnum quod intra nos est timeamus amittere peccando et meminermus
 20 repetere paenitendo. nec Abessalon, quamuis decore et corpore superbus et capite, poterat dicere quod Samso dixit: si tonsus fuero, discedet a me uirtus mea, quia non habebat illam in pulcherrimo licet crine uirtutem, quae non corporalium capillorum sed gratiae spiritalis erat, quam inpius

1] (Ioh. 8, 44; Eph. 1, 11; Col. 1, 12; Matth. 11, 30). 5] (I Ioh. 5, 3). 7] (I Reg. 1, 11; II Reg. 14, 26; Dan. 4, 30). 19] (Luc. 17, 22). 21] (II Reg. 14, 25). 22] Iudic. 16, 17.

4 illius *F* 5 ut *s. l. m. 2 F*, et *U* nos docet] dicit *F* 6 aut] autem *U* 7 ut *om. U* sanso *FPU*, sampso *O*, samson *L*, sanson *M*, sampson *v*, et sic codices infra samuhel *LMP*, Samuele *v* illa *om. FPU*, illa autem *v* 8 abessalon *LMO*, absalon *FPU*, Abessalone *v* in *om. U* nabucodonosor *FPU*, nabucodonosor *LM*, Nabuchodonosore *v* 9 quam *U* hominum *ov*, omnium *et*. crinium comarumque *LM* in] ut in *L* 11 iuuam *O* 17 tamen tandem *ov*, tamen *FPU*, tandem *LM* sensu *FPU* 18 est et ipse nobis *LM* In *L* 19 intra nos] in nobis *FPU* 20 abyssalon *O*, absolon *FP*, absalon *U* et *om. FU* 23 licet in pulcherrimo *LM* 24 gratia *FPU* specialis *FP*, spetialis *U* inpius] ipsius *L*

habere non poterat. uirtus enim et sapientia dei Christus est, qui in parricidalem animam non adibat, quia non habitabat in corpore subdito peccatis. denique capillaturam illius pro iniquitatum mole desectam etiam tonsurae necessitas indicata testatur. sic enim habes: tondebat caput suum, quia grauaretur; cum autem detonsus esset, ponderabat capillos capitis sui, et erant centum siclorum pondere regali. quo apertius exprimi potest pro operibus numerari capillos, cum in inpii capite non aliquam uirtutem sed tantum sarcinam capillorum scriptura signauerit? ponderabat, inquit, capillos capitis sui. gloria enim in pio est iniquitas sua. neque solum operatio eum nequam sed et nequitiae, ut quidam ait, fama delectat. unde illud in psalmis habes: quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? lumen etenim inpiorum tenebrae, honor umbra, celsitudo transitus, caput zabulus et ideo coma pondus est, propter quod scriptura regali pondere grauem illius parricidae comam dicit, hoc est zabulico pondere; zabuli etenim regnum est omnis inpius. sic et qui mollibus uestiuntur in domibus, inquit, regum sunt, hoc est principum aeris huius et nequitiae spiritalis ducum; in quorum domibus et regnis agunt aut impietate duri aut lasciui molles, quorum diuitiae peccatum, itinera lubricum, finis interitus, gloria in inferno, domus in sepulchro est. talium crines crimina sunt, et idcirco illi crines esse non possunt, quibus bellator sacer funes hostium et nouas restes quasi mollia fila soluebat, sed illi potius, de quibus scriptum est: funes peccatorum circumplexi sunt mihi. peccatis enim suis

1] (I Cor. 1, 21). 2] Sap. 1, 4. 5] II Reg. 14, 26. 14] Ps. 51, 3. 15] (Ps. 34, 6). 17] (II Reg. 14, 26). 19] Matth. 11, 8; Luc. 7, 25. 20] Ephes. 2, 2. 23] Phil. 3, 19. 24] Ps. 48, 12. 26] (Iudic. 16, 9. et 12, 13). 27] Ps. 118, 61.

2 in om. *M* parricidalem *FPU*, paricidalem *O* 7 siderum *U*
8 regali ex galli *P*² 9 in om. *OU* 11 est enim impio *M* 12 eum
sola operatio *M* 14 *pr.* in om. *F* 16 zabolus *F*¹*OPU*, diabolus *F*²,
et sic l. 18 17 parricide *supra* homicide *M m.* 1 24 domus] finis *M*
25 crinis *F* 26 funes om. *U*

anima et implicatur et premitur. quod plene probat propheta, qui dicit: superposuerunt iniquitates meae caput meum, sicut onus graue grauatae sunt super me..

21. Vides quam graues habeat peccator comas. at cui coma
 5 Christus est lenis et uolucer exultat dicens: deus, qui praecingit me uirtute et posuit immaculatam uiam meam, qui perfecit pedes meos tamquam cerui et super excelsa statuit me. iugum enim, ut dixi, et coma Christi lenis est, quia seruientes Christo operamur bona, quibus pennati in
 10 alta prouehimur. unde etiam in carne positus Christianis apostolus dicit: uos autem iam non estis in carne sed in spiritu. subiecta enim subditae deo animae caro transit in spiritum non substantiae commutatione sed uitae. itaque et mortem mihi Samsa et caecitatem uolo, ut uiuam et uideam
 15 deo. nam forsitan ille receptis propter futurum mysterium in coma uiribus recipere simul, ut amiserat, oculos ideo non desiderauit, quia uirtus illa caelestis gratiae internis sana luminibus corporeo non egebat obtutu.

22. Hoc igitur exemplo et nos contentis ad dominum sensibus
 20 carnalibus oculos saecularium rerum auersione caecemus, quibus orbari propheta desiderabat, cum diceret: auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. et dominus ipse oculis Iudaeorum caecitatem praeferens dicit: si caeci essetis, peccatum non haberetis. reminiscamur qua perniciem illis in
 25 paradiso oculi sint aperti, quos tamdiu habuerunt inluminatos deo, quamdiu clausos habuere peccato. nam tum demum puberis aetatis suae hauserunt pudorem, cum bonae conscientiae castitatem, cuius lumine uestiebantur, praeuaricationis crimine perdid-
 derunt. et ideo ueri luminis damnum est ad usum tenebrarum

2] Ps. 37, 5. 5] Ps. 17, 33. 8] (Matth. 11, 30). 11] Rom. 8, 9.
 21] Ps. 118, 37. 23] Ioh. 9, 41. 25] (Gen. 3, 7).

1 plene O, bone L, bene cet. 2 supposuerunt M meas FOPU
 3 honus PU 4 at] aut L 5 praecinxit v 14 morte M 15 deo
 om. F ille] nihil ille Ov mysterium om. M 16 ideo om. M 19 in-
 tentis M deum FPU 21 quibus U 26 puberis aetatis scripsi, puber-
 tatis ut aetatis Ov, aetatis FPU, nuditatis LM, pubertatis et nuditatis
 Rosw. scientiae F

uti luminibus et oculos in terrena defixos caecare caelestibus. inluminatur autem anima tali caecitate, qua despicit mundum, ut conspiciat deum. quia omne, inquit, quod in mundo est, concupiscentia oculorum est, ob hoc apostolus obduci aciem nostram huic mundo et enubilari Christo docens, ei scilicet qui inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, id est omnis hominis mentem uenientem, sollicitat nos ab aspectu praesentium in suspectum aeternorum et dicit: nolite quaerere quae in hoc mundo sunt; praeterit enim huius mundi figura, et iterum idem: quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est ad dexteram patris. omnia enim, ut Ecclesiastes ait, sub sole uanitas. proinde super solem ueritas. ita et qui in ueritate consistunt, etsi intra mundum uiuant habitatione corporea, tamen supra mundum sunt conuersatione caelesti et astrorum choros uel caelorum polos euolante spiritu scandunt et superuadunt celsioresque elementis agunt, non subditi rebus et usibus elementorum, sed adfixa in Christo uita superiores mundo fiunt, manentes in eo qui est super omnia deus benedictus saecula.

23. Vides quemadmodum nos a mortalibus ad deum transferat imitator Christi doctrina pariter exemploque uirtutis, auferens uelamentum a corde nostro, ut reuelata facie contemplemur in gloriam dei, quae infidelibus uelamine legis absconditur, fidelibus euangelii reuelatione detegitur. iam ergo nobis illa carnali coma opus non est. uetera enim, inquit, transierunt, et ecce nunc omnia noua, quoniam exortum est in tenebris lumen rectis corde, misericors et miserator et iustus dominus. dominus autem spiritus est.

3] I Ioh. 2, 16. 6] Ioh. 1, 9. 9] I Ioh. 2, 15. 10] I Cor. 7, 31; Col. 3, 1. 12] Eccle. 1, 14. 19] (Ioh. 15, 4; Rom. 1, 25). 21] (I Cor. 11, 1). 22] II Cor. 3, 18. 25] II Cor. 5, 17. 25] Ps. 111, 4; Ioh. 4, 24; II Cor. 5, 17.

5 huic mundo aciem nostram *FPU* 7 id — uenientem *om.* *M*
10 figura huius mundi *M* 12 ait ecclesiastes *FPU* 16 euolantes *LMv*
19 quod *F* 20 tranferat *U* 23 in *O*, *om. cet.* uelamine
om. LM 24 euangelii *O* detergitur *O* 25 carnalis *O* 26 nunc
om. FPU noua sunt omnia *FPU*

ubi uero spiritus domini, ibi libertas. et ideo tunc honori fuerit capillatio, cum adhuc illud spiritale uelamen legis etiam corporali habitu praeferri oportebat: nunc iam oneri est, postquam sol aeternae libertatis inluxit et caput nobis factus est
 5 Christus, qui nos ut iugo ita et onere capitem depressorum leuaret. propterea iam audemus in uoce exultationis et confessionis ut liberi proclamare: dirumpamus uincula eorum et proiciamus a nobis iugum ipsorum. nunc enim tempus acceptum, nunc salutis dies, cum iam non in umbra nubis
 10 sed in lumine corporis sui ueritas adest. et oportune ad gratiae tempus et species libertatis tonsori in promptu est, qui nos et prolixiore capitis uelamento leuet, ut gratiae spiritalis beneficium etiam corporalis forma testetur et libertatis internae laetitiam serenitas reuelatae frontis ostendet.

15 24. Feminis tantum comam apostolica reliquit auctoritas, quia etsi ipsis una nobiscum fides uelamentum cordis amoueatur, tamen tegimentum capitis et frontis umbraculum uerecundiae decus postulat; et ideo perfectus fidei ac disciplinae magister docet indecorum uiro crinem, quia abscondi non potest
 20 caput uiri Christus, quod est et illa supra montem aedificata ciuitas in ecclesia, quae corpus est Christi. itaque uiro dedecens, feminae decus est, quae nemini caput est, sed honestatis cultu ornat uirum et corporis seriem, quae a capite Christi deo et uiri Christo et mulieris uiro textitur, quasi
 25 in fundamentum locata sustentat. sed eam quoque per consortium corporis membrorumque texturam participem et summi capitis facit Christus, in quo nec masculus nec femina

4] (Matth. 11, 29). 6] (Ps. 41, 5). 7] Ps. 2, 3. 8] II Cor. 6, 2.
 19] Matth. 5, 14; I Cor. 11, 3; Eph. 1, 22. 27] Gal. 3, 8.

1 oneri *F*, honeri *PU* 3 honori *FPU* 5 honore *PU* depressos *fort.* 6 leuauit *M* 7 dirumpamus *FL* 9 non *om.* *L*
 10 gratiam et *O*, gratiam *v* 11 species—tonsori *Ov*, speciem—tonsor cet. promptu *L* 13 ineterne *F* 14 reuelatae—etsi ipsis una *om.* *P*¹,
 add. in *mg.* *P*² ostenderet *F* 17 tegmentum *FPU*, tegimentum *L*
 capitalis *U* 20 su *F* (*pr*^a *m.* 2) 23 seriem corporis *M* 25 per *ex* pro *U*
 sortium *O* 26 terturā *M*¹

sumus. habeant sane capillos, quibus iuxta illam euangelicam peccatricem uestigia Christi tergeant et sapientiae pedibus implicentur, ut aliud nisi sapientiam amare, nisi uirtutem amplecti, nisi pudicitiam osculari nesciant et ut extremo saltem rore uerbi caelestis aspersae dicant: ros enim, qui abs te 5 est, sanitas est nobis. sint mulieribus nostris comae, spiritualium acta uirtutum, ieiunia misericordiae orationes; tales enim et uirum decent crines. ornet eas Christi gratia, non capilli, castitatis gemma, non lapidis, et operum in his, non odorum fragret unguentum. meminerint esse se filias illius filiae regis, 10 cuius gloria omnis ab intus est. intelligant cur illas apostolus prolixiori capitis uelamento tegi iusserit; propter angelos, inquit, illos uidelicet ad seductionem parates, de quibus sancti iudicabunt. hi enim petulantius infirmiora uasa per- temptant, sicut non Adam sed Euam coluber adgressus est. 15 unde etiam docere in ecclesia prohibentur, ne exaltato spiritu decreta sapientiae audeant intueri et scientia inflante dissiliant. profecto enim ualeat ad confusionem malorum, si uideant mulierem sensus suos ignorantiae specie per silentium tegere, disciplinam intellectus sui uerecundo habitu confiteri, ut non audeat 20 serpens temptandam rursus adgredi desperatione capiendae.

25. Non frustra autem hoc eo potissimum tempore fieri debere apostolus docet, cum aut oret mulier aut prophetet. tunc enim uenit in spiritus conceptionem, et ideo tunc magis excitat temptatoris inuidiam, cum in uirum perfectum spirans exit 25 terminos infirmitatis suae. quod autem et de oratione eadem apostolus quae et de prophetia sentit, non mirum, cum et alio

1] (Luc. 7, 38). 5] Es. 26, 19. 10] Ps. 44, 14. 12] I Cor. 11, 10.
15] (Gen. 3, 1). 16] (I Cor. 14, 34; I Tim. 2, 12). 22] (I Cor. 11, 5).

2 tergant *FMP²U*, terg-ant *L* 4 pudicitiam *O* oscula *O* sal-
tim *L* 5 rorem *O* celestis aspr^essse *L*, celesperse *U* 7 miseri-
cordiae *Or*, misericordia *cet.* talem *U* 9 lapides *O* 10 flagret *LOv*,
fragrat *F*, fraglet *M* unguentum *M* 11 omnis gloria *M* 14 hii *M*
uasa *om. M* 16 ne] ne scilicet *M* 17 audant *U* 18 ualeat *Or*,
ualet *cet.* 21 desperatione *O* capiendam (am ex e) *L* 22 autem hoc
frustra *M* 23 orat *M* prophetat *M* 26 oratione] tractatione *O*

loco dicat orari spiritu; nam et cum oramus, inquit, quem-
admodum peti debeat nos nescimus, sed ipse nos spiri-
tus docet. igitur quia et in oratione fit conceptio spiritalis,
ne quis, ut scriptum est, mulieri ultra uasculi sui fines agenti
5 dolus hostis et laqueus occurrat, uult apostolus in habitu eius
ostendi esse illi supra caput potestatem, qua regatur pariter
et defendatur, ea ipsa humilitate cordis uirtutem illi conferente,
qua scientiae supercilium premit gubernaculo disciplinae et
mauult timere quam altum sapere, tutius tacita per timorem
10 fidei quam perita cum lingua, in cassum pressura frontem
capillo, nisi etiam pudore uelauerit.

26. Ergo in commune omnis anima studeamus illis adornari
capillis, quos deus numerabiles habet, sicut ipse dicit: sed et
capilli capitis uestri omnes numerati sunt. cuius uero
15 ille capitis capillos magis numerare dignetur quam eius, cuius
ipse uerticis caput est? de quo dicitur: caput eius ut aurum
cephas, quo nomine probabilius aliquod et purius aurum signi-
ficari puto, sicut illud de terra Euilath. hoc enim aurum forma
sanctorum est, qui in capite corporis ut lumina micant et sunt
20 aurum ignitum deo. quia uidelicet eos per examina passio-
num in huius muni fornace conflatos inuenit, ut scriptum
est, dignos se, et in his sacram imaginis suae percussit mone-
tam, inprimens cordibus et linguis eorum ueritatis suae uerbum
eisdemque ipsos statuens nummularios, ut secundum suam
25 formam probabiles domino cuderent nummos et abolita de
nobis figura Caesaris uiuum regis aeterni nomisma signarent,
ut spiritu redemptionis inscripti ceruice iam iugo libera et
salutis titulo praemunita fronte caneremus: signatum est
super nos lumen uultus tui, domine.

1] I Cor. 14, 15. Rom. 8, 26. 5] (I Cor. 11, 10). 11] (I Tim.
2, 9). 13] Luc. 12, 7. 16] Cant. 5, 11. 18] (Gen. 2, 12). 20] Apoc.
3, 18. 21] Sap. 3, 5. 26] (Matth. 22, 21). 28] (Ezech. 9, 4). Ps. 4, 7.

2 spiritalis *FU* 7 conferentem *U* 10 praessura *O* 15 capillos
capitis *M* numerare magis *FPU* 17 caefas *O*, ophaz *LM* aurom *F*
18 ille *F* euilath *OP*, euilat *F*, eiulat *U* 21 conflato *U* 22 dignos
se] dignosce *FU*, dignosce *P* percursit *L* 24 mummularios *PU*
26 nummismata *FLMP* 27 ut] et ut *M*, in *FU*

27. Summa igitur ope enitatur ita nos comparare, ut diuini capitis, quod nobis per gratiam dei Christus est, crines et aurum esse mereamur. ex ipso enim capite pullulat illa caesaries, de qua scriptum est: capillatura eius ut greges caprarum. et bene illorum potissimum animalium nomine designantur greges Christi, quorum maxime usus in lacte est, quia omnis qui credit deum Christum totam trinitatis plenitudinem in eo, quem pater unxit spiritu sancto, fide pietatis amplectitur. et ideo ipsa mater omnium uiuentium, Christi corpus ecclesia, suco pietatis exuberat, et bona ubera eius super uinum. in quo opinor significari, quod dulcior sit libertas gratiae in lacte misericordiae quam in uino iustitiae legis austeritas. littera enim, inquit, occidit, uides censurae merum; spiritus autem uiuificat, uides uberum munus et lactis effectum. sed hoc, ut tu mauis intellegi, semini detur, quo prima nascentium multra coalescit. bona igitur ubera, quae pastor bonus, qui pro ouibus animam suam posuit, illis inmulsit infantibus, de quorum ore perfecit laudem sibi, ut destrueret inimicum boni et defensorem mali.

28. Ex harum caprarum gregibus erat ille uir gregis, qui paruulos Christi nondum aptos solidiori cibo teneris lactabat alimentis, quibus dicebat: lacte uos potaui, non esca; nondum enim poteratis, sed nec adhuc potestis. cum autem huius lactis alimonia creuerimus, firmatis primum fidei conceptione uestigiis adulescimus in robur iuuentae, et confirmata per fidem caritatemque patientia leuabimus manus nostras in actionem robustiorem operibusque uirtutum uelut cibo fortiore

2] (Eph. 1, 22). 4] Cant. 4, 1. 6] (Prou. 27, 27). 8] Act. 10, 38. 9] Gen. 3, 20. 10] Cant. 1, 1. 13] II Cor. 3, 6. 16] Iob 10, 10. 17] Ioh. 10, 11. 19] (Ps. 8, 3). 22] I Cor. 3, 2.

1 nitatur *LM* 5 bñ *L* 7 credidit *FPU* 8 unsit *U* 10 bene *M*, bñ *L* 15 sed hoc—coalescit *om.* *M* mauis *Or*, magis *cet.* intellegi semen detur *Or*, intellegis emendetur *cet.*; semini *emendauit* 16 qui *O*¹ multia *U*, muletra *M* 21 paruulos *O*¹ nundum *PU* et *infra* 25 adulescimus *FPU*, adulescimus *O* rubur *O* confirmata *Or*, firmata *cet.* 26 caritatemque *Or*, caritate atque *cet.* 27 rubiorem *O*

uiuemus, ut efficiamur et illi crines, de quibus scriptum est:
crines eius abietes nigrae sicut corax id est coruus,
sed bonus iste coruus nec ille ad arcam reuertendi inmemor,
sed ille pascendi prophetae memor, cui bene comparantur illarum
5 abietum aemuli crines, de quibus dicit: abietes bonae et
nigrae, adducentes naues Tharsis; unde nunc corax iste
non noctis sed luminis coruus est, cuius colore speciosi crines
sunt ideo sancti, genus regale et sacerdotale, quibus
diuinum caput ut ostro gloriae suae purpurat, quia et iuuenalis
10 gratia in huius praecipue coloris capillo florentem uestit aetatem.

29. Non dissimulandum tamen, quod auis ista interdum
forma peccati in scripturis, interdum gratiae species inuenitur.
uidetur enim esse mortifera, cum ad supplicium producit
inporum, quia mala, sicut scriptum est, per malos angelos
15 mittit deus, uel cum in ultionem maledicti dicitur: oculum,
qui inriserit patrem et matrem, effodiant eum corui
de conuallibus. laudabilis autem eadem auis, uel cum pro-
phetam mane panibus et ad uesperam carnibus alit uel cum
pulli coruorum inuocant nomen domini. sed et color eius ali-
20 quando in sanctis, aliquando in impiis ducitur. sponsa namque
Christi dicit se fuscā esse et decorā, et dominus tenebras
posuit latibulum suum. et rursus econtra ab apostolo com-
monemur, ne nos tenebrae comprehendant. uerum tamen
illae abietes nigrae et bonae adducentes naues Tharsis
25 secundum eius formam sunt, quae fusca pariter et decora est.
ipsius enim et membra sunt sancti, qui sicut et palmae floren-

2] Cant. 5, 11. 5] III Reg. 5, 8; II Paral. 9, 21. 8] I Pet. 2, 9.
14] Ps. 77, 49. 15] Prou. 30, 17. 19] (Ps. 146, 9). 21] Ps. 17, 12.
23] Ioh. 12, 35. 24] III Reg. 5, 8. 26] (Ps. 91, 15).

2 sucut *U* corax id est *om. M* 3 bñe *L* 6 nunc *om. FV*, huc
exp. P m. 2 7 coruus *M* colore *scripsi*, color *ω*, coloris *v* 9 austro
M, austro *L* et] et in *O* iuuenalis *ov*, iuuenilis *cet.* 10 gratiam *P*¹
in *om. FPU* capillo *om. FPU* 13 splicium *U* perducitur *FPU*
14 mala *om. LM* 15ⁱⁿ mittit (*in m. 2*) *M* ultione *ov* 17 eadem
auis *om. LM* 18 pauibus *U* 20 dicitur *v* 22[•] contra *L*, e contra-
rio *v* 24 ille *FMPU* bñ *M*, bñe *L*

tes et cedri multiplicabiles, ita et abietes nigrae et bonae sunt, quia in ecclesia hoc est dei monte uerticibus meritorum eminent, ut abietes in suis montibus. et sicut illae aptae nauibus contexendis, ita illi principes populi de monte legis ut a Libano excisi arcam domini siue nauem hoc est ecclesiam per huius mundi diluuiam nauigaturam edolatis uerbo dei gentibus texuerunt et in conpagem caritatis fide stringente coniunctam fluctus mundi istius inputribiliter secare docuerunt.

30. Sed et nunc eruditae ad apostolicam fidem animae abietes sunt nigrae et bonae; nigrae uero iam non de peccato, ut puto, magis quam adhuc uel de inhabitatione corporea uel de exercitationis internae quasi bellico puluere uel puluerulento sudore nigrantes; bonae tamen propter spiritalem etiam in noctibus corporum conuersionem. sic et naues, quae fluctibus mundi supernatant, et fide ueri atque opere iusti a dextris, ut scriptum est, et sinistris uelut remis armantur, qui uerbo dei quasi gubernaculo diriguntur et ad auram spiritus sancti sensuum suorum sinus pandunt et cordis sui uelum uinculis caritatis ut funibus ad antennam crucis stringunt. et arbor illis est uirga de radice Iesse, quae totam corporis nostri quadriremem regit et cui si iuxta illam poeticam fabulam in prophetica ueritate nectamur, uoluntariis adstricti nexibus et obstructis non cera sed fide neque corporis sed cordis auribus, contra huius mundi uarias ad capiendum, pares ad nocendum inlecebras tuti et innocui scopulos uoluptatum quasi saxa Sirenum praeteruehimur. adstringamur autem huic arbori fune ualidissimo, uincti in spe fide caritate, credentes cordibus et

15] (II Cor. 6, 7). 20] Es. 11, 1.

2 eminet' O 5 nauem P in mg. m. 2 cuius P¹ 6 edolatis Or, modullatis cet. 8 inputrabiliter L 11 magis quā M, magisque r habitatione LM 12 puluerulecto F 13 nigratē M 14 sic et] siccae F, sicce U, sic ut fort. 15 et om. in ras. M 17 et om. FPU sancti spiritus FPU 19 antennam L, antennam FPU 21 quadriremem O et om. M 23 obstructis O, obstructis P², obstructi cet. neque] non FPU 25 sirenarum M 26 arbori om. M 27 uincti L et caritate FM credentis L¹M¹

oribus confitentes indiuiduam trinitatem, quae est spartum triplex, quod non rumpitur. hoc sparto et opera nostra texantur, quo et rudente fidei nostrae arbor erigatur caritatis antemna et uitae nostrae uela sinuentur, ut simus et abietes illae, quae in fabricam templi magnis ratibus intextae ducebantur a Tharsis, uel idem naues, qui illam aemulemur, quae Solomoni quondam electum aurum et opes Tyrias adferebat. tanto autem studiosius et quaestuosius nostra negotiatio debet agitari, quanto rex noster aeternus Iesus illo temporali Solomone praestantior est. ecce enim, inquit, maior Solomone hic, qui non conteret nos spiritu uehementi inter naues Tharsis, si illi bono actu uitae nostrae lucrum, quod est pretiosissimum deo mercimonium, conuehamus, ut suum ipse pretium accipiat a nobis, quia ipse est et margarita, atque eam tota spiritalis istius mercaturae conuersatio sibi nititur conparare. cui coemendae si facultas nostra suffecerit, non deprimentem sarcinam sed leuantem nos per hoc mare magnum et spatiosum uehemus et dormientem in nobis pro nostra segnitia dominum, si uel dormientem uectare mereamur, excitare audebimus, ut increpans uentos spirituum inimicorum uel etiam nostrorum sensuum saluos nos faciat a pusillo animo et tempestate tendentibusque nobis ad tranquillitatem suam maria consternat, ut quasi naues suarum onerarias opum deducat in portum salutis, uictricibus fluctuum puppibus uirides laetus inponat coronas.

5] (III Reg. 5, 8). 6] (III Reg. 9, 29 et 10, 22; II Par. 8, 18 et 9, 10). 10] Matth. 12, 42; Luc. 11, 31. 11] Ps. 47, 8. 14] (Matth. 13, 46). 17] (Ps. 103, 25). 19] (Matth. 8, 24; Marc. 4, 38; Luc. 8, 23). 21] (Ps. 54, 9). 23] (Ps. 106, 30).

1 quod est funiculus triplex *M* 2 sparto *om. M* 3 et rudente *v*, erudiente *ω*, ut rudente *fort.* 3 erigitur *FPU* antennae *FU* 6 idem *O*, iidem *v*, eadem *FPU*, illae *ML* illam *Or*, illa *cet.* solomoni *O*, salomoni *cet. et sic infra* 7 condam *PU* adferebant *L*, afferebant *FMP*, offerebant *U* 8 studio suis *U* 11 uehementi spiritu *M* tahr-sis *L* 12 illo *F* 13 mercimoniam *FPU* 14 atque eam *scripsi*, ad quam *ω*, quam *v* 15 +nitit̃ *M* († *eras.*) conparare] corporaliter *U*, cōparandam *M* 16 coemenda *LOr*, coemendet *F* 17 mare *om. U* 23 et quasi *F* quasi onerarias *F* 24 uictricibus *LOr*, uictricibusque *cet.* pupibus *LMP*

31. Simus et dextera eiusdem, qui totus dextera est, non habentes in actibus nostris sinistram, ut ad dexteram iudicis stare uel potius dextera ipsius iudicis esse mereamur et opera nostra in die retributionis sicut capillos sui capitis dominus remunerator adnumeret, ut ipse iam praefatus est in euangelio, pronuntianda iudicio, cum benedictione diuina et adtributione regifica remunerabitur spiritualium merita uirtutum hoc est pulcherrimas sui capitis comas, qualibus et illa in ecclesiae typo mulier Christi uestigia unguento et lacrimis rigans tersit, quae non tam pretio munerum quam obsequii placuit affectu. non enim unguentum in illa dominus sed caritatem dilexit, qua pudenter inpudens et pie improba sine obprobrii et repulsae metu extraneam sibi domum Pharisei non inuitata illa ui petulans penetrauit, qua rapitur regnum caelorum, et tantum uerbi caelestis esuriens non ad opes illius sed ad pedes Christi cucurrit seque in illis abluit et cibauit atque ipsos sibi pedes sacrarium, ut ita dixerim, et altare constituit. in quibus libauit fletu, litauit unguento, sacrificauit affectu. sacrificium enim deo spiritus contribulatus, quod illa immolans deo non solum remissionem delictorum sed et gloriam praedicandi cum euangelio nominis meruit.

32. Et quia uocandae ex gentibus ecclesiae imaginem praeferebat, omnia in semet ipsa mysterii salutaris insignia gessit: uncta est chrismate sui muneris, paenitentiae lacrimas habuit in lauacrum, uiscera caritatis in sacrificium et ipsum uinum

2] (Matth. 25, 33). 4] (Matth. 10, 30; Luc. 12, 7). 14] (Matth. 11, 12). 18] Ps. 50, 19: 20] (Matth. 26, 13; Marc. 14, 9; Ioh. 12, 3). 24] (Luc. 7, 38).

1 dextera *F* 2 ad *O s. l.* iudicis *O*¹ 4 sui *om. M* 5 ut — *l. 8*
comas *om. M* iam] etiam *FPU* est *om. L* 6 praenuntianda *L*,
prenuntianda *F*, prenuncianda *P*, prenumptianda *U* benedictione *O*
7 remunerabit *MO²v* ^{merita} munerā *P* 8 capitis sui *F* qualibus] *qua *U*
9 typho *P*¹ unguento et *om. M* rigans *om. FPU* 11 unguentum *M*
12 prudenter *MU*, † pudenter *M m. 2* 13 farisei *O* illa ui petulans
om. M 14 rapitur *LMv*, rapuit *FPU*, rūpitur *O* regna *P*¹ 15 opes]
dapes *cons. Sacch.* christi pedes *FPU* 16 et et *F* sibi *om. F*
18 littauit *FPU* unguento *MU* effectu *L*¹ 19 quod *O*, quem *cel.*
23 semetipsa *v*, semet ipsam *ω* 24 crismate *LMOP* 25 uinum *U*

niuificantemque panem manibus et ore praesumpsit, sanguinem
 quoque calicis, antequam fieret calix sanguinis, osculis sugen-
 tibus praelibauit. beata, quae Christum in carne gustauit et in
 ipso corpore Christi corpus accepit, merito praelata Phariseo
 5 pascenti licet Christum, quae Iudaeo epulante ieiuna non cibi,
 ut dixi, sed salutis auida seruiebat. beata, quae meruit in
 ecclesiae typum hac quoque specie figurari, ut in domo et con-
 uuiuo Pharisaei non ipse Pharisaeus sed peccatrix ad ueniam
 iustificaretur. plus huius inportunitas. etenim dispositi a saeculis
 10 sacramenti ordo poscebat iuxta illam Noe patris propheticam
 benedictionem in tabernacula Sem transire habitationem Iapheth,
 hoc est in domo legis et prophetarum ecclesiam potius iusti-
 ficari, minorem aevi sed gratiae lege maiorem, unde ipsius in
 Iohanne persona, unde lex ipsa legis profitetur: qui post me
 15 uenit ante me factus est, quia prior me erat.

33. Vt autem etiam in typo congrueret ecclesia capiti suo,
 bene formam peccatricis acceperat, quia Christus quoque for-
 mam peccatoris accepit. sed Iudaeus neque caput neque funda-
 mentum habiturus in Christo nec caput Christi nec pedes un-
 20 xerat, quod utrumque pretiosis unguentis mulier euangelica
 inrigauerat. propterea synagogae neque oleum gratiae neque
 aqua refectionis a Christo est, cuius typum illi Phariseo
 gerenti circa ipsum et olei et aquae salutaris fontem et aqua
 et oleum caritatis exaruit. de hoc fonte praedixerat per pro-
 25 phetam: oleum peccatoris non inpinguet caput meum,
 sicut ad ecclesiam suam dicere potuit: inpinguasti in oleo

14] Ioh. 1, 30. 25] Ps. 140, 5. 26] Ps. 22, 5.

2 suggestibus *FL* 4 fariseo *ut semper O* 5 cibo *FPU* 6 ser-
 uiebat] esuriebat *FP²U* 9 plus huius inportunitas *om. M* plus] pia *L*
 importunitatis *P¹*; consequitur quam Pharisaei dapsilitas *add. Rosw.*,
 quam illius comitas *addiderim, si quid addendum* seculi *FPU* 10 sa-
 cramenti *M s. l.* prophetiam *U* 11 iaphet *FLPU*, iafet *O* 13 aevi
scripsi, temporum (*t̃p̃r M*, tempore *L*) aevi *ω*, temporum aeuo *v*
 gratiam *FOPU* 14 persona unde lex ipsa legis *O*, unde lex ipsa legis
 persona *FPU v*, legis persona *LM* 16 et ecclesia *FLPU* capitis sui *L*
 18 neque caput neque caput *U* neque *FU* 23 aquae *L* 24 fonte
L¹O v, forte *cet.* per prophetam praedixerat *M* 26 inpingasti *L*, im-
 pingasti *M*

caput meum, quae non solum confectione sed etiam uase pretiosum detulerat unguentum, quod multorum graminum siue florum mixta in unum gratia et uirtute fragrabat. quae potuit nisi ecclesia tale conficere? quae de uariis caelestium gratiarum floribus et sucis odora multimodas suauitates ex diuersis gentibus deo spirat orationesque sanctorum uelut aromata pateris incensa flagrantibus spiritu ueritatis exhalat, ut ei talium florum odoribus seu liquorum roribus adfluenti sponsus ipse gratetur illa qua et in Canticis Canticorum uoce blanditur: columba, inquit, mea, perfecta mea, quoniam caput meum repletum est rore, caput Christi deus et crines eius, electio sanctorum, quibus pater gaudet in Christo, et crines mei guttis noctis. ros, ut scimus, non est imbris humor sed refrigerii, quo reficiuntur arida ab aestu diurno gramina. huius roris lucidis guttis non nisi serena nocte spargitur terra. unde intellegi datur eas noctis guttas, quibus caput et crines suos sapientia maduisse laetatur, formam esse sanctorum, quam et in stellis apostolus coruscare designat, quae aequae serenae noctibus micant, quibus rores cadunt. quae autem nox intellectui spiritali putanda nisi passio domini, quae et dies inluminauit? de qua puto scriptum: et nox inluminatio in deliciis meis. sed sic et hoc saeculum noctem putes, quod conuersione gentium, quarum ante fidem tenebris horrebat, ut nubibus serenatum est, et nunc ecclesiae lumine quasi pleno lunae perfectae speculo et sanctis hominibus ut puris in serenitate sideribus opera fidelium, quibus animam suam quisque uiuificans a praeteritae siccitatis siti reficit, quasi rores in hac, ut diximus, saeculi nocte destillant.

10] Cant. 2, 10 et 5, 2. 18] (Phil. 2, 15). 21] Ps. 138, 11.

2 multarum *FPU* 3 uirtutes *O* fraglabat *M*, flagrabat *OL*
 4 ecclesia nisi *F* quod *FPU* 5 adora *U* 7 fragrantibus *FPU* exalat
FLMPU et ei *FPU* 8 affluentib; *O* 9 garetur *U*, generaretur *F*
 10 post. mea *L s. l.* 11 rore id est fort. 12 eius om. *O* 13 simus *FU*
 umor *LO* 14 reficimur *FU* 15 spergitur *F* terra om. *M* 19 mictant *U*
 20 que est *F* 21 illuminatio] mea add. *Rosw.* sic et scripsi, et si *F*,
 si et cet. 23 conuersione *LP*, cū^{tu}ione *M* 25 perfectae *O*, perfecta
 cet. 28 destillant *O*, distillant cet.

34. Et ideo caput suum Christus tali repletum rore laetatur et inluminator noctium nostrarum tamen guttis noctis nostrae crines suos gaudet esse perfusos, quia ipsius refrigerium et refectio est illa fidelium operatio, quibus uel fratres iuuantur
 5 uel inopes confouentur. ideo denique et uocem Iudae aspernatus est, qui recepti corde suo zabuli spiritu mulieris unguentum Christi pedibus inuidebat. operibus enim pietatis et misericordiae et ungitur et feneratur et pascitur Christus. uerum traditor antequam proderet dominum, perfidiam suam prodidit,
 10 quem non pauperum sed furtorum suorum cura commouerat et lior mentis infidae, ut unguentum illud quamlibet pretiosum, dominici tamen sanguinis conparatione uilissimum, pretiosius corpore salutari iudicans, indignaretur in feminam pie prodigam, quam ipse dominus bonum in se opus testatur operatam,
 15 docens egentium curam esse posthabendam, sed sibi tantum, ut in eo ostenderet, ut corde peruerso fidei misericordiam prae tulisset, cum fomes operum fides sit et praeceptis suis praeestet ipse praeceptor. nisi quod in hoc quoque filius perditionis ostendit, quam uilem Christum haberet, qui unguentum, quod supra
 20 Christum effundebatur, perire dixit. et ideo non est in pretio sanguinis Christi, quia habere non potest redemptorem quem maluit habere uenalem, et iure a commercio uitae mortis contractor excluditur suo ipsius damnandus iudicio, quo triginta aureis uendidit eum, quem mulier, ut ipse taxauerat, unxit
 25 trecentis; sed in hoc peruersus, qui ipsum uili aestimans do-

1] (Cant. 5, 2). 6] (Ioh. 13, 2; Matth. 26, 10; Marc. 14, 6). 9] (Ioh. 12, 6).
 23] (Matth. 26, 15; Marc. 14, 5; Luc. 22, 5).

1 laetatus *LOP*¹ 2 tamen *om. FU* 3 esse perfusos gaudet *FPU*
 6 quia *F* recepti *O*, recepto *cet.* in corde *M* zabuli *OPU*, diabuli *F*²
 8 feneratur *in textu*, at fouetur *in mg.* *M m. 1*, serenatur *FP* (*s. l. m. 2*) *v*
 10 pauperem *F* furorum *O*, furorum *L*¹ causa *M* commoueatur *F*,
 commoueatur *U* 11 quodlibet *F* 14 in se dñs ipse bonum *M*
 15 dicens *FPU* esse *v*, sibi *M*, se *cet.* sed sibi—ostenderet *om. M*
 16 ut *FOPU*, improbens *M*, ^{quod} *L* 17 praeestet] praeferri debeat *M*
 18 et ipse *FLU* 19 uile *L* et qui *O*, ut qui *v* 21 qui *FPU*
 23 quod *L*, *q U*, qui *F* 24 aureis] argenteis, *sed in mg.* at aureis.
 sed euangelium dicit argi *M m. 1* unxit *O*, unxerat *FPU* 25 qui]
 quod *Mv* exstimans *U*, aestimant *O*¹

minum unguentum illud, quod in salutarem nobis eius sepul-
 turam praemittebatur, caro aestimauit. uere ut zabulus ignarus
 gratiae dei, in qua illi non esset portio, non caritate sed in-
 uidia magno aestimauit pretium mortis eius, qua nos gratis
 seruat qui magno emit, non uendit. nos enim ille uult pre- 5
 tiosos facere sui muneris uilitate. ipse nobis hac pietate pre-
 tiosior, quod se uili uult aestimari, ut ab omnibus ematur.
 quoniam enim, inquit, ipse fecit pauperem et diuitem,
 et aequaliter illi cura est pro omnibus. unde ait: gratis
 accepistis gratiam, gratis date. huius gratiae gratuitis opi- 10
 bus diues Petrus debilem pauperem et tantummodo egenae
 stipis cupidum pecuniam non habens sanitate ditauit.

35. Itaque egeamus auaritia auri, ut abundemus gratia et
 per inopiam uoluntariam uilescentes huic saeculo pretiosum
 domino efficiamur unguentum. spirabimus enim bonum Christi 15
 odorem deo, si mortem Christi in corpore nostro circum-
 ferentes et uitam in spiritu manifestantes et passionis do-
 minicae et resurrectionis odore fragremus. mittimus autem un-
 guentum in corpus Christi, si substantiam uitamque nostram in
 fidem ueritatis eius et praecepti oboedientiam conferamus. tunc 20
 in eius corpore replentia domum totam unguenta fragrabimus, si
 caritate perfecta possimus umquam dicere: mihi autem mun-
 dus crucifixus est, non amanti diuitias, non honores saeculi,
 non amanti quae propria sunt, sed quae sunt Christi, non
 amanti quae uidentur, sed quae non uidentur. hae nobis erunt 25
 in uirtutem et ministerium sanctum comae, quibus et pedes
 Christi detergeamus et funes peccatorum rumpere possimus et

5] (I Cor. 6, 20). 8] Matth. 10, 8. 9] Act. 3, 6. 16] II Cor.
 2, 15. 4, 10. 22] Gal. 6, 14. 24] (Phil. 2, 21).

1 saluatorem *F* nobis *om.* *M* 2 premittebantur *O*¹ caro] caro
 ꝑcio *M* in *mg.* *m.* 1 extimauit *U* zabulus *F*¹*OPU*, diabolus *F*²
 4 magna *FPU* extimauit *FPU* 6 precisior *U* 7 exstimari *U*
 10 gratiam *om.* *M* 13 auricia *L* ut *OP*, et *cet.* abundemus *F*¹*P*
 gratiam *O* 16 deo *FPU* 18 odorem *O*¹ fraglemus *M*, flagremus *LO*
 mittemus *Uv* 19 fide *O* 21 fraglabimus *M*, flagrabimus *LO* 23 onorẽ *O*
 25 heq̃ *M*, haec *LO* 26 uirtute *O* 27 detergamus *FMPU*, deterga-
 mus (e *eras.*) *L* post. et *om.* *FOPU*

in spiritu libertatis gratulantes dicere: dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.

36. Sed dum currendi spatium, dum seruiendi tempus est, pascamus huiusmodi comam et imitemur non solum dilectionem illius euangelicae peccatricis, ut amore magno magna debita diluamus, sed et inopportunitatem eiusdem, ut praeripiamus irae imminenti salutem. oportune inopportune panem uitae quarentes patrisfamilias ianuam et nocte pulsemus. in noctibus enim, inquit, extollite manus uestras in sancta. omnis
 10 in Christo sapientis limina, ut iussum est, exterentes ubique captemus cibum uitae, ubicumque aucupemur uerbum dei; de omnium fidelium ore pendeamus, quia in omnem fidelem spiritus dei spirat; et necesse est a minimo dei seruo uel guttam caelestis sapientiae destillare, quae ariditatem mei cordis in-
 15 roret et mihi supra huius saeculi sapientium flumina ad potum utilitatis exuberet, quia malo quinque uerba loqui in lege quam multa milia in lingua, sicut unam diem in atriis domini uiuere quam milia in tabernaculis peccantium, quoniam spiritus ubi uult spirat, et audio uocem eius
 20 et nescio unde ueniat. igitur ubicumque auram eius captabo, undecumque uel tenuem halitum legam. uel indigni uel in domum Pharisaei audiam iustum uenisse, contendam praeripere hospitis gratiam, praeripere si possim regnum caelorum. ubicumque mihi resonauerit Christi nomen, accurrā; ad cuius-
 25 cumque interiorem domum Iesum intrare cognouero, et ipse properabo. cum repperero sapientiam, cum repperero iustitiam in

1] Ps. 115, 16 et 17. 8] (Luc. 11, 5 et 8). Ps. 133, 2. 16]
 I Cor. 14, 19. 17] Ps. 85, 11. 19] Ioh. 3, 8.

1 gratulanter *M* dirupisti *F*, dirumpisti *L* 6 deluamus *O* 7 iminentis *LM* importune oportune *LM* panem *F*, panē *O s. l.* 8 patrisfamilias *L* ianuam *U* 9 omnis enim *F* 10 iussum *O*, iustum *cet.*

sed in ras. *P*² 10 ubique *MU* 12 pendamus *L* 14 in caelestis *L* distillare *FL*¹*PU* 15 portum *MO* 16 mallo *O*¹ 17 unum *Lebrun* 19 eius] es *O* 21 alitum *LMO* uel indigni] quocumque uel in domum

indigni *Rosw.* uel indigni *M* 22 domo *OP* 26 repperiero *P*¹ cum *r.* iustitiam *om.* *U* repperiero *P*¹ in *om.* *F*

alicuius penetralibus recumbentem, curram ad pedes Christi, ut uel extremo sapientiae uestigio signer; nec fastidium pedes, immo optabo, ut uel pedibus suis tangat caput meum Christus. illa fimbriam tetigit, et curata est; alios et transitus apostolici corporis inumbrando sanauit.

37. Expandamus illi capillos, id est omnes nostrorum insignium dignitates ante ipsum sternamus, et deiciamur a nobismet ipsis, ut exaltemur ab illo, qui in altis habitat et humilia respicit. lacrimis delicta nostra fateamur, ut de nobis quoque dicat iustitia illa caelestis: lacrimis rigauit pedes meos et capillis suis tersit. fortasse enim ideo non lauerit pedes suos, cum discipulorum lauaret, ut eos nostris lacrimis nos lauemus. non mediocris anima illa meriti est, de qua potest dicere sapientia: ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. quod est hoc osculum nisi pignus aeternum illius caritatis, quae operit multitudinem peccatorum? haec oscula sponso suo iam tunc parabat ecclesia, quando cantabat: osculetur me ab osculis oris sui. quod priuilegium sola sibi catholica dilectio iure uindicat, quae unica atque perfecta uni uiro ab ipsius ore uerbi petit oscula ueritatis, ne fraudis haereticae ueneno ut incesti oris alieni osculis polluat.

38. Pedibus ergo Christi oscula casta figamus, ut mereamur a pedibus in caput surgere et in superiora corporis membra crescentes iam de proximo uultus audeamus et oris ipsius oscula postulare. et cum dei uerbum puro corde libantes gustauerimus quam suauis est dominus, tunc anima nostra totis in amore sapientiae uisceribus accensa dulci refrigeretur ardore et confixa ignitis dominicae caritatis sagittis,

1] (Matth. 9, 10). 4] (Act. 5, 15). 8] Ps. 112, 5. 10] Ioh. 13, 5. 14] Luc. 7, 45. 16] I Pet. 4, 8. 18] Cant. 1, 2.

1 penetrabilibus *FU*, penitralibus *O* 2 sapientiam *L*¹ 3 ymo *PU* tanguat *L* 4 post. et om. *M* transitus *LM*, transitu *cet.* 6 illic *FU* 7 dignitatis *L*¹ ipsum] spiritum *U*, illum *LM* et decidamur *F*, deiciamurque *M* 9 respicit] in celo et in terra *add. F* 10 dicit *FU* 11 non ideo *F* lauerat *LM* 12 laueret *L*¹*O*¹ nos lacrimis nostris *FPU* 13 lauaremus *FPU* 14 intraui *LOU* 15 quid *Rosw.* 19 unita *U*¹ 21 incesti *O*, incestis *cet.* 21 horis *U* 25 oscula *Ov*, osculum *LM*, om. *FPU*

quibus omnis alia inimicarum delectationum delectatio interficitur, dicat in corde conpuncto: quoniam uulnerata caritatis ego sum. beatus uero qui potest et osculo unguere pedes Christi. quis mihi misero os adureret et linguam meam caelesti illo
 5 carbone purgaret, ut uel calcaneum Christi mererer summo tenus ore contingere et subdito capite sola sancta tergere, ut caput meum potius Christi pedibus tergeretur et, dum pedes lambo diuinos, piarem casti labia imunda uestigiis.

39. Exhortemur ergo nos inuicem certatimque dicamus:
 10 uenite adoremus et ploremus ante dominum, qui fecit nos. illi flentes nostra gaudia seminabimus, illius uestigia perunguentes uulnera nostra sanabimus. quicquid enim Christo inpendimus, nobis potius conferimus. denique illa perfundendo Christum se abluit, pedes illius detergendo sua peccata mun-
 15 dant, illum diligens se dilexit. et ideo meruit audire: filia, fides tua te saluam fecit, quod ille, qui erat de filiis regni, non meruit audire, magisque iustificata est haec seruitio quam ille conuiuio. Pharisaeus enim non crediderat, ista credebat. denique ille dicebat: hic si esset propheta, scisset utique
 20 quae esset mulier, quae eum tangit; et ideo non iustificatus est conuiuio, ad quod quasi tantum hominem inuitauerat Christum, inputans forte illi, qua propter nos et pauper erat, quod tanti fecisset in dapes suas pauperem diues adsumere. illa uero non tanto ambitu seruitutis et inpendii et
 25 lacrimarum sperasset remissionem peccatorum, nisi deum credidisset in Christo; et ideo in extremo licet saluatoris uestigio caput suae salutis inuenit.

40. Quo te, miser Iudaeae, iactabis? in domo tua te peccatrix nostra praeuenit ingressa in labores tuos. tu enim epula-

2] Cant. 2, 5; cf. 4, 9. 3] (Es. 6, 7). 10] Ps. 94, 6. 15] Luc. 7, 50. 19] Luc. 7, 39. 23] (II Cor. 8, 9).

1 delectatio] dilectio *v* interficietur *FPU* 2 uulneratae *L*, uulnerate *FP²U* caritates *P¹*, caritate *M* 3 unguere *O*, ungere *cet.*, tangere *Rosw.* 6 soleam sanctam *LM* 8 casti *O*, castis *cet.* 9 exhortemur *FL¹OPU* 14 illius] xpi *M* tergendo *L¹M* numdauit *U* 17 hoc *FPU* 19 scisset] sciret *LMv* 20 tangit eum *LM* 22 qua *O*, quia *cet.*, qui *v* et *om.* *FU* 24 post. et *om.* *M*

baris ut superbires, illa ieiunabat ut seruiret. et quam de
 urceis tuis effundendam negaueras aquam, illa de suis oculis
 ministrabat. tu pedes Christi nec linteo, illa crine deterisit.
 quos tu, indigne, nec manibus contingere uoluisti, illa osculis
 mulcere non destitit. at certe tu potius hoc ministerium in 5
 domo tua recepto hospiti debuisses, si uel exemplo patrum
 fas hospitale seruasses; sed sufficit uobis ad superbiam iactare
 patrem Abraham. et ideo te illa praeuenit, quae affectu fidei
 se potius patris tui filiam conprobauit, a quo te degenerem 10
 etiam ista inhumanitas arguit, qua dedignatus es lauare pedes
 domini, cum et Abraham angelorum et ipse dominus lauerit
 seruulorum; quamquam tunc quoque fidei pater etiam Christi
 pedes lauerit, quem unum de tribus propheticis uidens oculis
 adorauit, et ideo uos ipse sic increpat ore praesenti: si filii
 Abraham essetis, opera Abraham faceretis, et addidit: 15
 ille uidit diem meum et gauisus est. beaui autem et
 qui non uiderunt, sed cum uidentibus crediderunt. ex quo
 manifestum est nobis adquisitam fidem, tibi perfidiae superesse
 naturam.

41. Sibi ergo habeant adrogantiam, sibi diuitias, sibi nobili- 20
 tatem et iustitiam suam qui Abraham patrem corpore magis
 quam spiritu gloriantur, incircumcisi corde et sola carne Iudaei.
 nobis et ad salutem et ad gloriam satis est Christus et ipse
 crucifixus, qui nos de lapidibus in Abraham filios excitauit,
 illis contra de Abraham filiis in nostrae originis lapides obri- 25
 gescentibus. nobis Ephrem sinister ad dexteram benedictus pro-
 ficit; illos in Manasse, qui praesumptione senioris auo dexter

- 1] (Ioh. 4, 38). 3] (Luc. 7, 44). 7] (Gen. 18, 3. 19, 2. 24, 31).
 14] Ioh. 8, 39. 16] Ioh. 20, 29. 22] (Ioh. 8, 39; Act. 7, 51; I Cor. 2, 2).
 25] (Matth. 3, 9). 27] (Gen. 48, 14).

2 negaueris *FU* oculis *O* 5 hac *L* 6 doma *L* 8 fidei *M*
 10 leuare *U* 11 lauarit *L*¹ 15 abrahe *M* addit *v* 16 beaui
O, beati *cet.*, beatus *v* 17 uiderant *FOP*¹ 18 perfidia *P Lebrun*
 superesse *scripsi*, perisse *ω Lebrun*, non perisse *v* 20 ad arrogantiam
FU, ad aroganciam *P* 24 crucifixus est *FPU* 25 abra^he *M* 26 efrem
M, effrem *cet.* 26 sinister *O*¹

adstiterat, translata in caput sinistra crucis mysterio denotauit,
 quia crux Iudaeis scandalum, Christianis futura gloria, illum
 esset sinistrum factura de dextero et me dexterum de sinistro,
 quia, Iudaeis in nostra deserta labentibus et nobis in illorum
 5 sata inuadentibus, sunt caecitate quod fuimus et sumus gratia
 quod fuerunt. sed non ita nostra salute gaudebimus, ut uestro
 laetetur interitu. docti enim sumus a uestri corporis fratre
 sed spiritus nostri magistro non insultare ramis fractis, quia
 ipsi non ex operibus sed ex muneribus miserationum dei in
 10 arborem uestrae stirpis inoleuimus. potens autem est com-
 munis dominus, sed Christianorum pater hoc est fidelium deus,
 item uos genuinis corticis uestrae sinibus inserere et uestro
 cespiti replantare, qui nos uestrae pinguedinis suco per adop-
 tionis beneficium medullauit, ut utrosque in unum domino
 15 fructificantes radix una sustineat.

42. Interim malo peccatricis et pauperis nostrae diuitias in
 lacrimis et affectu quam tuas in impietate et littera, illius ie-
 iunium quam tuum conuiuium. malo inter capillos illius Christi
 pedibus inligari quam inter dapes tuas tecum iuxta Christum
 20 sine Christo discumbere. si modo unguentum ad pedes Christi
 non habeam, in aduentu eius ad meas faces oleum non habebō.
 et uae mihi, si unguentum meum uile sit; pretioso enim opus
 est, ut consepleri merear sepulturae eius, cuius nisi morte
 conmoriar, resurrectione non uiuam. ergo illum amemus, quem
 25 amare debitum est. illum osculemur, quem osculari castitas
 est. illi copulemur, cui nupsisse uirginitas est. illi subiciamur,

2] (I Cor. 1, 23). 5] (Ioh. 4, 38). 8] (Rom. 11, 18). 17] (Luc.
 7, 38). 21] (Matth. 25, 3). 23] (Rom. 6, 4).

1 extiterat *FPU* ministerio *O* denotauit *ex* designauit *P m. 2*
 2 scandalo *O* 3 dextro *FLM* me] in *FPU* dextrum *FMPU*
 4 post. in *om. LM* eorum *FPU* 5 sunt *ex* siue *P m. 2* cecitas
FP²U 6 fuere *FPU* ^aurā *M* gaudemus *FLM* 7 inte interitu *L*
 uestris *O* 10 tirpis *U* 11 est *om. U* 12 idem *O* nos *F* genui-
 uis *F*, geminis *U* uestris *F*, uirgī *M* 14 dñm *LM* 16 mallo *O*¹
 18 mallo *O*¹ 19 pedibus *x* ⁱ*M* 20 sine Christo *om. LM* ⁱ*x* pedes *M*
 22 uilescit *FPU* 23 eius] es₁ (cf. p. 193, 19) *O*

sub quo iacere supra mundum stare est. propter illum deiciamur, cui cadere resurrectio est. illi commoriamur, in quo uita est.

43. Et quam digne uicem huic domino referre poterimus, in quo et mortui uiuimus, qui uicissim nobis hoc esse dignatur, quicquid illi fuerimus seruuli sui! ita enim se inmiscet nobis ac nos sibi conserit, ut quod ipse accepit nobis proficere faciat, quod nobis id est minimis eius tribuitur sibi acceptum ferat. sic et honori suo implicans suos prope omnia nobis, etiam nomina sua communicauit. ut uirtus dei dicitur, ita et nobis uirtus esse dignatur. deus enim nostrum refugium et uirtus. hereditas ut illi nos, et ille nobis. nam sicut habes in Moyse: facta est dei portio populus eius Iacob, ita et in psalmis habes: portio mea dominus. et sicut ipse de se ait: ego sum lux huius mundi, ita et ad suos dixit: uos estis lux huius mundi. ego sum, inquit, panis uiuus; et nos omnes unus panis sumus. ego sum uitis uera; et tibi dicit: plantaui te uitem fructuosam, omnem ueram. mons dei Christus, in quo bene placitum est deo habitare in eo, et sancti eius montes dei, montes uberes, de quibus nos inluminat mirabilis a montibus aeternis. petra est Christus: bibebant enim de spiritali sequenti eos petra, petra autem erat Christus. etiam discipulo suo huius uocabuli gratiam non negauit, cui dicit: super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praeualebunt aduersus eam.

44. Sed quid miramur eum famulis suis, indulsisse sua nomina, quibus et patrem suum participat et regnum. dedit

4] (Col. 3, 3). 5] (Luc. 12, 37). 7] (Matth. 25, 40). 10] Ps. 45, 2. 12] Deut. 32, 9. 13] Ps. 118, 57 et 141, 6. 14] Ioh. 8, 12. 15] Matth. 5, 14. 21] I Cor. 10, 4. 23] Matth. 16, 18. 27] Ioh. 1, 12.

4 hoc est dignatur *P*¹, est dignatus *FP*²*U* 6 accipit *LM* 7 faciat] qui *add. v* 9 ut] et *FPU* 13 sicut *om. FPU* 14 sum *om. L* huius *om. M* ita et *Ov*, idem *M*, et idem *cet.* 15 huius *om. FMPU* 16 uitis *MOv*, ait uitis *cet.* fera *O*¹ 18 habitare *L s. l.* 19 mortes *U* 21 cristus est *F* enim] autem *FPU* sequenti *Ov*, consequenti *cet.* 23 cui] cum *FPU* 25 aduersus] ad *LPU* 26 indulsisse *F* nomina sua *F*

enim potestatem recipientibus se filios dei fieri, et, quantum in ipso est, omnibus dixit hominibus: dii estis et filii excelsi omnes. nos uero nostrarum crimine uoluntatum sicut homines morimur et sicut unus de principibus cadimus.

5 unus enim principum angelorum fuit, antequam deiciendo cadens fieret zabulus, cui dicitur: quomodo cecidit lucifer, qui mane oriebatur? sed non sicut ille in aeternum interitum damnati sumus, quia ille auctor peccati fuit simulque pro se et pro homine punietur, qui eodem periit scelere, quo per-

10 didit. homo autem non in finem meruit exterminari paradiso et terra esse, quia diuina iustitia lenius iudicauit aliena mente peccasse quam propria. criminosius est decipere quam decipi et peccatum excogitare quam facere. et ideo temporaliter et ad emendationem punitus est fraudis adsensor, in aeternum

15 autem supplicium destinatus mortis inuentor, cui numquam deficiet poena peccati, quia numquam desinit. itaque non angelus, non legatus, ut scriptum est, sed ipse dominus uenit erigere adlisos, soluere conpeditos et saluum facere quod perierat. sed ut illum deceptorem nostrum mutua quasi de-

20 ceptione confunderet, per mysterium pietatis suae dignatus est unigenitus dei filius ipsam nostrae fragilitatis suscipere naturam, ut de ipsa, quam deceperat, zabulus uinceretur et qui semper sub dei uirtute et legibus fuit ut est homini subiugaretur.

45. Quid ergo illi retribuemus pro omnibus, quae re-

25 tribuit nobis? retribuit enim, sed ut bonus dominus bona pro malis, cui nos mala pro bonis ingesseramus. benedicebat, et maledicebamus. ille sanabat, et nos blasphemabamus; iustificabat inpios, et cum iniquis deputabatur. quid ergo illi pro malis meis quae pertulit, quid pro bonis suis quae con-

2] Ps. 81, 6. 4] (Ps. 81, 7). 6] Es. 14, 2. 18] (Ps. 145, 8).
 Luc. 19, 10. 24] Ps. 115, 12. 28] Es. 53, 12.

1 enim] eis *F* 2 est *om.* *U* 4 ~~et~~ *L* 5 principium *F* 6 zabulus
OP 9 puniatur *FPU* perit *LO*, periit *M* 10 fine *FOPU* 11 terra*
 (in *eras.*) *L* leuius *FPv* 15 nūquam pena peccati nūquam deficiet *M*
 16 numquam peccare desinit *M* 19 illud *M* 22 ipsa ~~et~~ *L* zabulus
OP 23 ut] et *L* est] esse *M* 24 retribuimus *FOPUv* 28 ego *FU*

tulit referam? quid pro suscepta carne? quid pro alapis? quid pro obprobriis? quid pro flagellis? pro cruce obitu sepultura rependam? esto, reddamus crucem pro cruce, funus pro funere: numquid poterimus reddere quod ex ipso et per ipsum et in ipso habemus omnia et ipsi qui habemus sumus? ipse enim fecit nos, et non ipsi nos, et anima nostra semper in manibus eius. reddamus ergo amorem pro debito, caritatem pro munere, gratiam pro pecunia. uae enim nobis, nisi dilexerimus.

46. Quando autem sperem me miserum et egenum huic domino posse reddere, cui nec apostoli se reddidisse profitentur. audi denique unum de ipsis confitentem se non reddidisse, qui dicit: quis prior dedit ei, et retribuetur illi? sed ipsi gratias, qui nobis tanti feneratoris remittit usuras et obligationis immensae compendium praestat, solam a nobis dilectionem sui repetens, quam inter praecepta sua principali loco ponens ostendit quomodo illi insolubile debitum etiam inopes soluere-mus. nemo se igitur excuset difficultate soluendi, quia nemo se potest dicere animum non habere. non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur a nobis; in nobis est unde soluamus. res enim potestatis nostrae est noster affectus; hunc domino inpendamus, et soluimus. denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum pro salutis suae plena securitate non regni opibus sed animi soluens ait: diligam te, domine, uirtus mea.

47. Addo etiam amplius eum, qui creditor est, debitorem fore, si illi pretium bonitatis suae, quam nobis indebitam praestat, gratuita diligentes animo pensione soluamus. diligitur autem et in nobismet ipsis, quia ipse dixit hoc signum fore

4] Rom. 11, 36. 5] Ps. 99, 3. 13] Rom. 11, 35. 24] Ps. 17, 2.

1 *pr.* quid *om.* *FPU* *alt.* quid *om.* *FPU* 2 pro obitu *FPU*
sepultura *om.* *U* 5 sumus] ab eo sumus *FP²U* 7 amore *U* 12 de]
ex *LM* 13 qui dicit quis] quis inquit *M* ⁱⁱⁱ ei *M* (^{nu} *m.* 2) retribui-
tur *FOPU^v* 14 feneratoris *MO*, foeneris *PU* 18 igitur se *F* 19 mu-
nera] itinera *FPU* 21 soluamus *LM* 23 omnium *om.* *F* 24 opes
LM 26 amplius: cum *U* 28 diligente *U*

discipulorum suorum, si diligenter inuicem dilectione qua ipse dilexit nos, id est ut cor unum et unam animam habeamus in Christo et id quisque proximo suo faciat, quod sibi fieri cupit. quo magis tua caritate gloriamur in domino, quae sola
 5 nos facit aliquatenus uel unum de magnis et innumeris debitis deo soluere. in omnibus enim aliis bonis uix nos tantum uel in paucis initiatos, in tua tantum dilectione profitemur esse perfectos.

XXIII.

10 SEVERO FRATRI PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.

1. Habeo tibi adhuc aliquid dicere, quamquam tu inopertis litterarum promptuariis accipias et super tecta, quantum in te est, ut ipse profiteris, studeas praedicare. sed si hanc, quam de te nunc apud te deposituri sumus querimoniam, inter cetera
 15 loquacitatis nostrae inepta deprompteris, tuam simul temeritatem diuulgabis, de qua conquerentes hanc epistolam fecimus, superioris fine commoniti, de caritatis uidelicet et perfectionis uerbo, ut istius faceremus exordium. haec enim nobis de nimio tuae unanimittatis affectu expostulandi causa est, quod te multa
 20 dilectio usque ad mendacii peccatum trahit. siue enim ea reputem quae de te, siue illa quae de nobis loqueris, onera nostra iniustis laudibus cumulans, tua falsis uituperationibus minuens,

1] (Ioh. 13, 35). 2] (Act. 4, 32). 3] (Matth. 7, 12).

2 animam unam *LM* in Christo habeamus *LM* 5 aliquatinus *O* deo debitis *FPU* 8 perfectos] uale *add. FPU*. — explicit epistola tertia *F*, finit de uictoris artificio *O*.

FLMOPURχ. — epla bī paulini epī ad sulpiciū seuerum ·II· *L*, ad sulpiciū seuerum ·X· *M*, incipit (item incipit *χ*) eiusdem ad sulpiciū seuerum *rx*, incipit (ad eundem *add. O*) secunda de perfectione *FO*, epistola paulini ad seuerum monacum de perfectione et caritate imitanda *U* meropius paulinus et therasia sulpicio (sulpitio *M*) severo in deo christo salutem *LM*, *om. rx* 11 adhuc *om. LM* tu *om. FPU*, tu qui *χ*, tu qui ē *L*, tu quae *M* 12 littarum *M* promptuaria *Lrx*, promptuarii *U*, promptuarium *P*¹ accipias *ov*, accipis *cet.* et *om M* 14 de te *om. Lrx* apud te nunc *v* 16 deuulgabis *L¹rx* facimus *χ* 18 istiusmodi *FP²U* hec enim nobis exordium. hec enim de *F* 19 tuo *F* unanimittatis] caritatis *U* 21 illa] ea *FPU* honora *add. χ*
 m. 3, honoras *Lr*, honorans (honora *exp. m. rec.*) *M* 22 muniens *O*
 opera

arguam te in caritatem de caritate peccare. caritas enim, inquit, benigna est; caritas proximo malum non operatur. benignam eam nobis exhibes, quod experimur; nam et in eo gloriamur. sed uide ne contra eius regulam uidearis operari malum proximis, quibus sarcinam peccatorum pondere 5 indebitae laudis accumulans, et quasi non idem uolens nobis quod tibi, siquidem de nobis ita loqui iustum existimes, ut de te inutile tibi iudicas, iure audies: si recte diligas et non recte diuidas, peccasti. nisi forte id quoque altiore pietatis consilio facias, ut dum aliena nobis bona uerbis indulges, stimulum pudoris suggeras, ut legentes quod esse debemus boni 10 esse discamus nitamurque nos iuxta sermonem tuum promere, et forsitan possimus effici quod non sumus, dum erubescimus non esse quod dicimur. interim tamen dum conscientia non agnoscit fidem sermonis tui, blandimentum aspernatur uerecundia. quae te apud te ipsum, ut dixi, conueniat, cur audeas 15 nobis ut decertato agone uictoribus palmam perfectionis adscribere, quoniam omnem terrenae possessionis sarcinam exposuisse uideamur, te contra adhuc infelicem et in luto faecis infernae adhaerentem ingemiscas, quod uel unum, ut scripsisti, praediolum non uendidisse uidearis, cum ipsum quoque aequae ut uenditum a tuo iure praesenti alienaueris, ut maioribus fidei fructibus bis deuotus existeres deo, diuerso mercimonii opere sed uno uitae lucro intra eiusdem praecepti terminos uenditor largitorque fundorum et ideo sine animi captiuitate 20 possessor, quia quae reseruasti ecclesia te seruiente possideat.

1] I Cor. 13, 4; Rom. 13, 10. 8] Gen. 4, 7.

1 caritate *O* caritas — 1. 9 peccasti *om. r* 3 nobis *om. FPU*, nobis eam *M* 4 ea *FPU* 6 accumulans *O*, accumulas *cet.* 7 siquidem — inutile tibi *om. LX* 8 tibi *om. M* iudicans *FU* audias *FPU* diligis *χ* et *om. FPU* 9 quoque] quod *U* 10 indulgis *O*, indulgens *U* 12 ^{comere} *pmere M* 13 forsitan *Orχ* possumus *FPU* non] nostra *v*, monstras *coni. Sacch.* sumus — interim *om. FOPUv Rosv. et Sacch.* 14 dicimus *χ¹* 15 agnosit *F* sermonis *F* 16 conuenit *LMrχ* 18 quoniam *OPU*, quando *F*, quod *cet.* 20 ingemescas *rχ* 21 ipsū ^{8c} *equē M* 22 uenditum *scripsi*, uendito *O*, uenditor *FP³U*, uendita *cet.* 23 bis] his *FOUv* 24 lucro uitae *FPU* 26 quae *FOPU*, et quae *cet.* ecclesiae *O* te *om. O* possidet *M*

2. Itaque de ipsius domini uerbis nostras pariter ac tuas
 pende rationes, ne uel tibi ut inpedito diffidas uel nobis ut
 iam liberis congratuleris, diuisiones esse gratiarum et men-
 suras donationum, quas ut in corporis sui membris unus
 5 atque idem dispensator operatur deus, diuersa in suo corpore
 distinguens placitis membra muneribus, sed corpus unum ex
 diuersitate membrorum struens, ut hinc quoque gratia sacri
 corporis augeatur, si multiplex uirtus in una conpage numere-
 tur, ut stet regina a dextris eius in fimbriis aureis
 10 circumamicta uarietate. uide nunc quantum in ea tibi
 donauerit deus, cui et in illorum sorte tribuit portionem, qui
 in lege perfecti uixerunt, ita possidentes, ut non possiderentur
 a possessionibus suis neque ullam aut rerum aut necessitudi-
 num caritatem, ut in Iob et Abraham et Lot ostenditur,
 15 dominicae caritati et disciplinae anteponerent; sed et eorum
 sis particeps, quos euangelica plenitudo consummat, qui maio-
 ris opulentiae et inlecebrae praedia uendidisti.

3. Vnde confido parem tibi in medio diuinarum sortium
 requiem, ut dormias, sicut scriptum est, inter medios
 20 clericos id est sortes domini, quae in duobus testamentis ac-
 cipiuntur, de quibus hereditas domini et sanctorum plenitudo
 perficitur. unde paratus sum dominico aduersum te uerbo in
 diuersum uti, ut dicam tibi: in fratris tui oculo festucam
 gratiae uides et in tuo eiusdem boni massam non sentis, cum

3] (I Cor. 12, 4). 6] (Rom. 12, 4). 9] Ps. 44, 10 et 15. 14]
 [Iob. 1, 21; Gen. 12, 4). 19] Ps. 67, 14. 23] (Matth. 7, 3; Luc. 6, 41).

1 itaque — p. 205, 1 timuerunt *om. r* 2 pondera rationes *FP^a*, pon-
 derationes *P¹U* 3 congratuleris *OV*, congratuleris. cogita *FPU*, con-
 gratuleris. primum omnium considerare oportet *LMχ* 4 ut] ut uult *LMχ*
 5 deus *χ* *add. m. 2*, dominus *FPU* 6 placidis (^{1^{us}} *m. rec.*) *M* 7 in-
 struens *LMχ* 8 simul triplex *FPU* 9 meretur *χ* 11 donauerit tibi *F*
 deus *O¹*, dominus *cet.* in *om. U* 12 perfecte *LM* dixerunt *FPU*
 non *om. U* possidentur *U* 13 suis *om. M* 14 in *om. O* loth *FO*
PU, in loth *LMχ* 15 caritatis *FO* et disciplinae *om. U* ante-
 pones *O* sed et] sed *FOPU* illorum *M* 16 consumat *FPU*
 quia *FU* 18 parem] paratam *LMχ* 20 clericos *U* quae—domini
om. U 22 dominicum — uerbum *OP¹* uti in diuersum *U* 23 fistucam *Oχ¹*

utrasque, ut dixi, sanctorum occupaueris partes, nec in reser-
uatis praediis possessor et perfectus in uenditis. itaque et in
quo possessor uideris, soluta a possessionum uinculis mente
perfectus es, qui conlecti temporis memor illud apostoli con-
ples, ut habens non habeas, quia non tibi sed non habentibus
habens. domus tuae hospes es, ut sis hospitium domus; patriae
tuae peregrinus es et exul istius mundi, ut sis incola paradisi
et patriae ciuis antiquae. non tricliniis tua tecta occupas ne-
que suppellectilis aut pecuniae molibus stipas, sed de peregrinis
et egentibus unius ipse metator anguli conples tuorumque con-
famulus uernularum temporale habitaculum tui tecti non ut
paterfamilias usurpas, sed ut mercennarius uel inquilinus manes,
stipendium quasi precariae mansionis domino pensitans de socia
et corporis tui et animi seruitute.

4. Quod si iuxta operis modum porrigenda est uel contra-
henda merces et compensatio quaedam facti infectique facienda
est, aequa ratio perfectionis animi tui cum eorum opere duce-
tur, qui omnia uendiderunt, qua nec tu tibi aliquid uel in
iure uel, quod est amplius, in animo reliquisti, qui sic uteris
mundo, quasi non utaris. atque haud scio an fortioris fidei
iudicanda sit ista constantia et firmitas tui cordis, qua inter
ignes non ureris, inter laqueos non caperis, picem tangis nec
inquinaris, quam eorum, quos tu fortes putas, ego autem in-
firmiores arbitror iudicandos, quia non credentes infirmitati

4] (I Cor. 7, 30). 20] (I Cor. 7, 31). 21] (Prou. 6, 27). 22]
(Eccli. 13, 1).

1 reseruandis *LMχ* 3 possessionem *O*¹ 4 collecti* (s *eras.*) *L*
5 habens *FOPU*, habes *cet.* 6 sis] sit *fort.* hospitium *F*¹*LU*, hospi-
cium *O*, hospitum *cet.* domus tue *FPU*, domesticis *M* 7 tuae. Pere-
grinus *M* 8 tecta tua *F* 9 supellectibus *χ*, suppellectilibus *L*¹*M*
mobilibus *O* stipasse *P*¹ de *OP*¹, *om. cet.* 10 metator anguli ipse *U*
11 uernulorum *O* 12 mercenarius *LMU*, cernarius *O* manes *MO*,
inanes *L*, inanis *cet.* 13 domino] altissimo *add. LMχ* socia et] socie-
tate *LMχ* 14 anime *Lχ* 15 si *LMχ*, *om. F*¹, ei *cet.* 16 mercis *Lχ*
17 aequi *O*, aequae *LM* ratio *LM*, ratione *cet. et v* perfectio *v* duci-
tur *FOPU* 18 qua *OP*¹, quia *cet.* 19 iure] ore *LMχ* 20 mondo *F*
atque *om. LM* haut *O*, aut *χ*¹ an] quam *O* 21 qua *OP*, quia
cet. 23 putas fortior *U* 24 arbitror infirmiores *FPU*

suae festinauerunt alienare omnia, quibus inhaerere timuerunt. tu igitur inter mortuos liber, qui in possessione terrena terra iam non es et terris emines, nec morticinorum contagione pollueris nec habitas in dormientium proiectorum se-
 5 pulchris, quia in caelo sepelisti uitam tuam, quam in Christo abscondisti. nos autem non patiamur inuidiam perfectionis, sed potius accipiamus ueniam infirmitatis, qua negare non potes fortius esse manentibus quam alienatis rebus carere et spernere quod habeas quam non habere quod spernas.

10 5. Sane considera ipsa, de quibus nobis adrogas perfectionem, uerba domini, et uidebis te principia pro fine posuisse. si uis, ait, perfectus esse, uade et uende omnia tua et da pauperibus. si in hoc sententiam terminasset, te falso arguerem et ultro exposcerem, ut mihi tamquam uicina de
 15 similitudine eiusdem studii anima congratulareris, quia agonis inpleti palmam, quasi decimam illam drachmam inquam, in primo carnis parente perditam, intra domum tamen tandem accenso uerbi salutaris lumine inuentam in manibus iam teneremus; sed cum uideas quantae molis uerbum supersit, cum
 20 ipse dominus maiestatis adiciat: et ueni, sequere me, istam potius difficultatem considera et dilatato corde metire; tunc intelleges maiores tibi causas pro nobis superesse sollicitudinis quam esse gratulationis. facile enim nobis bona uel onera adposita pallium remittentibus exciderunt, et quae nobiscum
 25 non intuleramus in hunc mundum nec poteramus efferre nobis-

2] Ps. 87, 6. 4] (Ps. 67, 7 et 87, 6). 5] (Col. 3, 3). 12] Matth. 19, 21. 16] (Luc. 15, 8). 20] Matth. 19, 21. 25] (I Tim. 6, 7).

3 terri semines *O*¹, terreni seminis *FPU*, terrae seminis *v* morticinorum *U* 5 qui *FU* 6 abscondisti *F* 7 qua *FOPU*, quia *cet.* 8 alienati *r* 9 habes *LMrχ* quam] quod *O* 10 perfectione *L³Orχ*, perfectiones *L*¹ 13 terminas *FPU* te *O*, nec te *cet.* falso *O*, falsi *cet.* 15 similitudinem *O*¹ animo (¹ *m. rec.*) *M* 16 dragmam *ω* inquam *scripsi*, quam *ω* 17 parentem *U*¹ 18 saluatoris *L* 19 super-
 sit] suum sit *LMrχ* 21 difficultatatem *L* ^{dilatato} diffuso *P* 22 intelliges *Ue*, intelligis *FOP*, intelligis *cet.* nobis *om.* *M* 23 honora *χ*, honora *P* 25 tuleramus *LMrχ* mundum *P*

cum, quasi mutuata reddidimus nec ut cutem a carne distra-
ximus, sed ut uestem a corpore deposuimus.

6. Nunc opus est, ut quae uere nostra sunt dependamus
deo, hoc est cor et animam et corpora nostra exhibentes
in hostiam uiuam, ut scriptum est, domino nosque ipsos
aedificantes ei in templum sanctum in ipso lapide angulari,
qui nobis sanctificationis nostrae formulam in semet ipso de-
dit et ait: sancti estote, quoniam ego sanctus sum. quae
igitur nobis gratia, si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi
de proprio seruiamus, id est de libero uoluntatis arbitrio ex
toto corde nostro et ex totis animae nostrae, ut scriptum est,
uisceribus diligentes deum? in quem nos affectum lacessit
propheta, qui dicit: uoluntarie sacrificabo tibi. hoc enim
acceptum et placitum coram deo, ut bonum nostrum sit
uoluntarium, qua recipiamus quae nostra sunt, paradisi sci-
licet domum et uitam aeternam, in quibus creati sumus; quam
si ab huius terrae in quam damnatione deuenimus posses-
sione purgati receperimus, tunc uere ut ab exilio in patriam
restituti uel a peregrinatione longinqua in genitalem domum
reduces poterimus dicere: portio nostra dominus in terra
uiuentium.

7. Quamobrem temporalium quae in hoc saeculo habentur
bonorum relictio sine distractio non decursus stadii sed in-
gressus nec ut meta sed ianua est. non enim athleta tum
uincit, cum exiit, qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare,
cum legitime certauerit coronandus. et natator amnem inter-

4] Rom. 12, 1. 6] (Eph. 2, 21). 8] Leu. 11, 44. 11] (Deut.
6, 5; Matth. 22, 37). 13] Ps. 53, 8. 14] Phil. 14. 20] Ps. 141, 6.
26] (II Tim. 2, 5).

1 mutata *Lrx* reddimus *FPU* carnem a cute *LMrx* 3 uere
LMr, uera *cet.* 5 nos ipsos aedificemus *M* 6 ei *om. M*, et *Lr* in
om. F 8 quae igitur—l. 21 uiuentium *om. r* 10 libro *Lx* uolun-
tati *F* 12 uiribus *v* dominum *LM* lacessit] accersit *L* 15 qua
*OP*¹, quo *cet.*, quatinus *v* 17 ab *om. LMx* huius (*h ex b*) *L* dapna-
tione *M* possessionem *x*, professione *FPU* 18 uero *FPU*, uero uere
LM ut *om. F* 22 ob rem *ex* arborem *x* 24 ut] ut uis *LMrx*
tunc *FLPurx* 26 interpositus *U*

positum superaturus exiit, nec tamen hoc tanto apparatu, quod se dispoliauerit, transnabit, nisi totius corporis nisu et omnium scita mobilitate membrorum et propulso pedum et remigio brachiorum et lateris inlapsu torrentis inpetum scindat
5 et laborem natationis exhauriat.

8. Video tamen nobis et in beato patriarcha Iacob huius expeditionis ordinem prolusisse, cum illum lego, posteaquam torrente transmisso praemissis curarum suarum oneribus id est facultatum corporalium et necessitudinum impedimentis
10 solus in tabernaculi loco remanserat, deo conluctatum, cum extorquenda benedictione praeualuit et illud caelo terrisque sacratum Israel nomen accepit. in quo tametsi principaliter sacramenti salutaris praefiguratio esse uideatur, quod uidelicet in Iudaeorum typo hoc est corporis sui sobole Iacob prae-
15 ualuerit domino, sicut ille populus in eius passionem Pilato extorquendam praeualuit, sicut scriptum est, cum dicerent: crucifige, crucifige, et inualescebant, inquit, uoces eorum: attamen in huius nostri nunc ratione sermonis ea-
tenus usurpanda uidetur historia, quatenus imaginem euan-
20 gelicae praeceptionis operata est, ut illo uidelicet exemplo intellegamus non posse nos esse idoneos ad congregiendum deo, cui utique congregimur, cum uerbum eius implere nitimur et in uirtutes diuinas imitatione ipsius praeualere conamur. itaque ad corripiendam uitae uiam capiendumque dei uerbum
25 et praeualendum in regnum caelorum, quod a diebus

6] (Gen. 32, 24). 17] Luc. 23, 21. 25] Matth. 12, 13; Luc. 16, 16.

1 neque *LMrχ* tantum *LMrχ* 2 quo *LMrχ* despoliauerit *Lχ*, expoliauerit *U* transnatauit *P*, transnauit *P* nisi se *FPU* 3 cita *M* proculsa *O*, propulsum *F* 4 brachiorum *O* 5 nationis *χ*¹ natationis laborem *U* 6 petriarcha *r*¹ 7 prelusisse *F*, prelusisse *U*, profuissse *LMr* 8 torrentem *rχ* praemisissis *U* honeribus *χ*, muneribus *FPU* id est *om. χ* 9 necessitudinum] sollicitudinum *M* 10 cum] cum in *Mχ*⁸ 11 terris *U* 12 sagratum *χ*¹, sacramentum *O* 14 subole *rχ* 15 passionem *O*, passione *cet.* 16 extorquendam *L*¹*O*, extorquenda *cet.* 17 inquit *rχ*¹ 18 nostri *om. LMrχ* 20 praefectionis (f in c corr.) *F* in illo *FPU* 21 nos *om. Lrχ* esse] adesse *LMrχ* dñō *LMrχ* 22 cui utique] cumque *O*

Iohannis uim patitur ut a diripientibus, idonei esse non possumus, nisi omnia, quae uel amore uel cura, si in itinere istius saeculi nobis adhaereant, impediunt et retardant, ante obitus nostri uesperam praemittamus et inde per totam huius saeculi noctem adprehendere et tenere Christum sollicita spiri- 5 talium operum ac studiorum contentione luctemur nec diuellamur a caritate Christi sicut Iacob ab eius amplexu, nisi extorqueamus benedictionem. atque utinam ad salutaris insigne luctaminis neruum femoris nostri maiestatis suae timore percutiat, quo obstupescente infirmabitur uirtus carnis et spiri- 10 talis gratia conualescet. in Iacob tamen ad Iudaicae sterilitatis et deprauationis typum percussus femoris neruus emarcuit, eam filiorum illius partem indicans, quae degenerans a fide patrum destitit deo esse fecunda, unde habes, quia fecunda in filiis infirmata est et a praeceptis auctoris sui deuia in erroris 15 sui semitis claudicauit.

9. Sed nihilo minus et nobis cauendum est, ne steriles appareamus in conspectu domini neuē debili pede in eius itinere claudicemus et ut potius corporeis fructibus infecundi illum de diuinae manus ietu femoris paterni stuporem ad continen- 20 tiae rigorem trahamus, ut enerues cupiditatibus, quibus uirtus fidei subneruatur, confirmemus animam castitate, quam apostolus docet, quam etiam carnales athletae diligenter tuentur. quo nobis in pensiore studio seruanda est pro illa inmarcescibili corona luctantibus, cum etiam pro temporali et fragili corona 25

7] (Gen. 32, 26). 14] I Reg. 2, 5. 17] (III Reg. 16, 21). 22] (I Cor. 9, 25).

1 ui petitur *O* ut scripsi, om. *FU*, exp. *P*, et cet. diripientibus] obtinetur add. *LMx*, occupatur add. *Sacch*. 2 si om. *LMrx* 3 adherēbunt *LMrx*¹ ne nos īpediant et retardent *M* 4 et om. *M*, de *Lrx* 7 Iacob] iob *U* 8 ad] et ad *LMrx* 10 quod *rx*¹ 11 sterilitatis *Lr*¹*x* 12 deprauationis] nomen add. *U* 13 illius] eius *Mv* 14 pr. facunda *O* 15 sui auctoris *LM* 20 stupore *FPU* 21 trahamur *F* eneruis *LMr*, eneru^{ati} (^{ati} m. 3) *x* cupiditates *FPU* 22 quam] ut add. *FPU* 23 quam etiam *Ov*, et *Lrx*, etiam *FPU*, et etiam *M* 24 quod *FOU*, quo in que corr. *L* in pensiore *OP*¹ seruandum *FPU* illa ex illi *O* inmarcescibili *O*

decernentibus excolatur. quare sub hominum et angelorum
spectaculis in huius mundi theatro ante dominum dimicaturi
exuamur operibus aduersis, ut medicis operibus induamur. in
hoc enim ipsum nos praeparari uult qui dicit: sequere me,
5 ut adprehendamus eum, in quo adprehensi sumus ab ipso.
qui nos illo uocat, ubi sedet ad dexteram dei in gloria
patris, omnibus dicit: uenite ad me, onerati et laboran-
tes, et inuenietis requiem animabus uestris. omnem
enim, quantum in ipso est, hominem saluum fieri uult
10 qui fecit omnes. nam et idcirco descendit ad nos, ut ad illum
adscenderemus, ideo conformatus est corpori carnis nostrae,
quae peccato seruiebat, ut nos conformaret corpori carnis suae,
quae peccatum non fecit, ut uere ad originalem gloriam re-
formemur, si diuinam similitudinem Christi imitatione capia-
15 mus. nam in Adam solam nobis imaginem remansisse ipsa,
quae opificium diuinae manus narrat, Genesis ostendit, in qua
similitudo cum imagine dei in ipso adhuc hominis faciendi
molimine nominatur, sed capite subsequenti, quo iam factus
homo tantum ad imaginem dei scribitur, similitudinem quasi
20 peccaturo fuisse subtractam indicat profecto futuri praescientia,
ut reseruaretur hominibus in Christo, qui per oboedientiam
pietatis suae reconciliauit patri mundum, quem inconciliauerat
primi parentis inoboedientia. et ideo similitudinem dei, quam
seruus in cupiditatem dominicae aequalitatis elatus amiserat,

2] (I Cor. 4, 9). 4] Matth. 8, 22; Marc. 2, 14 et 10, 21; Luc. 5, 27
et 18, 22. 6] Marc. 16, 19. 7] Heb. 1, 3; Matth. 11, 28. 9] I Tim.
2, 4; Ioh. 3, 15; Phil. 3, 21. 16] (Gen. 1, 26; Gen. 2, 7). 22] (II Cor.
5, 19; Rom. 5, 19).

1 decertantibus *M* angelorum et hominum *M* 2 huius modi *F*
3 adinuersis *r* ut] et *U* ut—induamur *om. M* modicis *F*¹ operi-
bus *L O r v*, oneribus *cet.*, ponderibus *con.* *Sacch.*, opibus *con.* *Lebrun*
4 ipsud *r x* dicit] ueni *add. L M r* 6 illuc *L r x* 7 et omnibus *F P*¹ *U*
omnibus—*p.* 210, 9 traham *om. r* honorati *P*¹ 9 uult saluum fieri *M*
12 quae] quod *F P U* 14 si] sed (^{si} *m.* 2) *P* 16 quae *om. x* 18 ca-
pitulo *M* 20 peccatori *M*, peccatorum *L x* subtractam *L*¹ profecto *U*
prescientiam *F P*, presentiam *U*, praesentia *L* 22 mundum *F*¹ *P* que *U*
24 elatus] clarus *P*

ipse dominus in formam serui exinanitus recepit, et homo, qui in superbia sua per fraudem zabuli ceciderat, in humiliatione domini altissimi prostrato zabulo per fidem ipsius in domini humilitate resurrexit. hic ergo pro nobis dolens et propter nos oboediens factus usque ad mortem crucis, uiam uitae nobis perfectionemque uirtutis non in uendendis tantum praediis et pretiis erogandis sed in sui sectatione proposuit. et quia dixerat: cum exaltatus fuero, omnia ad me traham, ideo dicit: ueni, sequere me. beatus qui tam proximo interuallo sequitur, ut dicat: adhaesit anima mea post te. quod illa tantum caritas dicere potest, quae finis praecepti et plenitudo legis est, id est de corde puro et bona conscientia et fide non ficta se ita inserit et adfigit deo, ut nihil extra deum amans dicat: et ego semper tecum. quare totus labor et plenum opus nobis in obseruantia et expoliatione cordis nostri est, cuius tenebras uel abstrusas in eo inimici latebras uidere non possumus, nisi defaecato ab externarum rerum curis animo et intus ad semet ipsum conuerso; non enim frustra dictum est: omni custodia serua cor tuum.

10. Credo iam expertus sis quam laboriosum nobis et adsiduum uel cotidianum cum hoc hoste certamen sit et quantae in eo uersentur insidiae, quae illic uitiorum uirtus, quanta uirtutum infirmitas sit, quam prona eius ad prauitatem relapsio, quam piger ad deum nisus. nunc mihi illa prius clausa intra me discordia diuersae legis aperitur; nunc sentio uim legis aduersae, quae uelut iniecta manu captiuum me trahere contendit in legem peccati, et recognosco quoniam beatus ille uir

1] (Phil. 2, 7). 5] Phil. 2, 8. 8] Ioh. 12, 32. 9] Matth. 19, 21.
10] Ps. 62, 9. 11] Rom. 13, 10; I Tim. 1, 5. 14] Ps. 72, 23. 19]
Prou. 4, 23.

2 diaboli *LMx* 3 diabolo *LMx* 4 dñō humilitatis *LMx* 6 perfectionem *Lx*¹ 7 preposuit *U* 8 et *om. FPU* 9 et sequere *U*
10 mea *om. FP* 11 dicere karitas *M* 12 idē ex idem *O* 13 se ita
P, q se ita *M*, sarta *cet.* inseret *Lrx* et *om. FPU* 18 conuersuso *U*
19 enim *om. U* 23 illi *U* 24 sit *om. U* 25 nixus *FP* prius illa *U*
27 ueluti *LMrx* 28 legem *MO*, lege *cet.* et] nunc *M* cognosco *FPU*

mea potius infelicitate uritur et de mea affectione pro me dolens clamat: infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? sed idem magister me recreat et reficit, ostendens mihi exitum salutarem, si tamen uelle adiaceat
 5 mihi, ut perfectionem merear inuenire gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, qui exorandus est, ut praeualeat inimicis nostris et tenebris superabundet, destruat in nobis aliena uel nostra et aedificet sua. quod etiam amicos dei orando meruisse cognoscimus, qui utique cor suum patiebantur,
 10 cum dicerent: cor mundum crea in me deus et spiritum rectum innoua in uisceribus meis, quo exorato iam securus dicit: proba me, domine, et scito cor meum et uide si uia iniquitatis in me est. sed ne hanc sui confidentiam sua magis uirtute quam dei gratia meruisse
 15 uideatur, idem dicit: quia tu, domine, possedisti renes meos. nihil enim, ut dominus ipse dixit, sine eo facere possumus, quia ipse est uitis uera et nos sarmenta eius. si in eius dilectione maneamus, non arescimus uiuentes suco radicis aeternae nec ad ignem amputabimur ira, sed ad fructum
 20 putabimur disciplina purgante nos euangelicae falcis acie, ut castigata luxurie palmitis nostri fructuosius pullulemus.

11. Ergo inchoaturus agriculturam in nobis suam dicit: ignem ueni mittere in terram, quo uidelicet cor nostrum peccatis obsitum quasi agrum spinis horridum purget urens
 25 nos in uitis et in sensibus luminans. ueterumque in nobis actuum stirpes saluari falce pius cultor insequitur, ut resi-

2] Rom. 7, 24. 10] Ps. 50, 12. 12] Ps. 25, 2 et 138, 23. 15] Ps. 138, 13. 17] Ioh. 15, 5. 23] Luc. 12, 49.

1 uritur felicitate *U* 2 liberauit *F¹PURx* 4 adiciat *F*, adiciat *P*, adiciat *F* 7 tenebras *LM* superabunt et *r*, superet et *LMx¹* destruat *O¹Pr*, destruet *O¹* 8 uel aliena uel *F* 9 orando *om. M* 10 et s. r. i. u. m. *M* 11 qui *Ov*, cui *fort.* 15 item *FU* domine] & *M* 18 dilectione eius *U* arescimus *v* 19 nec] quae *Lr* ignem] ñ *add.* *x m. 3* amputabitur *F¹LORx* 20 purgantes *F* 21 luxuria *FPU*, luxurie *L¹* nostre *x¹* pollulemus *O* 22 inchoaturus *L*, inchoaturus *U* in nobis agriculturam *U* suam in nobis *M* 23 quod *FU* 25 luminis *Lrx*, carnis *M* 26 strepes *U*

duam messis uetustae stipulam sermo ignitus accendat et animam nostram quasi campum nouae sationi praeparet, quae laetam uirtutum segetem eradicatoris inpresso diuini uerbi uomere spinis libere effundat dignasque caelestibus horreis fruges perempta graminum noxiorum stirpe multiplicet. sed quia non agricultura tantum sed aedificatio dei sumus, qui gratia et spiritu eius ac uerbo colimur et struimur, aedificaturus nos eo itinere, quo post se uocat, isto opere praeparat, quo uenditis rebus absolui prius suadet; quarum cura uel amor quoniam mentis ipsius praestringit aciem et animam ab interioribus suis abductam ad exteriora sollicitat, dicit etiam nobis per prophetam: uacate et uidete, quoniam ego sum dominus. nonne et hic uidetur dicere: non potestis duobus dominis seruire? non enim otium nobis suadet hoc uerbo qui instanter orare et uigilare nos monet, ne intremus in temptationem, sed uacare a saeculo, ut occupemur sibi, uacare ab his negotiis, quibus implicati otiamur deo.

12. Itaque nouitatem uitae in nobis aedificantes necesse est, ut uetustatem destruamus, et quia nullum tenebris cum lumine et mammonae cum Christo potest esse commercium, oportet nouis ut uetera mutemus et occupationis pariter ac uacationis genere conuerso implicemur quibus uacauimus, ut uicissim uacemus quibus fuimus implicati, moriamur quibus uiuimus et uiuamus uicissim his operibus ac studiis, quibus mortui fui-

6] (I Cor. 3, 7; Eph. 2, 21). 12] Ps. 45, 11. 13] Matth. 6, 24.
15] (Matth. 26, 41; Luc. 12, 40). 18] (Rom. 6, 6).

1 accendat *M*²*O*², accendit *O*¹, incendat *cet.* 2 satione *O*¹ quae
O, quae *PU*, quae *LM**x*, qui *Fr* 4 spinis *om.* *F* libere *FPU*, liber
cet. dignamque *LM**rx* orreis *LM* frugem *LM**rx* 5 quia *FPU*
6 gratia et *om.* *FPU* 7 ac] et *U* serimur *LM**rx* 8 uocatis *LM**rx*
isto *om.* *LM**rx* opere] ire *M* ipat *M* 9 curam *rx*¹ 10 perstringit
FLPU 11 adductam *FPU* ad] in *LM**rx* nobis etiam *LM**rx*
16 ut] et *U* uagare *r* 17 hiis *L* 18 itaque — p. 217, 18 instituens
om. *r* 19 destruamus *O*¹ cum tenebris *F* 20 et *om.* *FPU*
oportet] expedit *v* 21 nobis ut *O*, nos ut *FPU*, ut nobis *LM**x*, ut nouis
Chiff. uitemus *FPU* ac] et *FU* uagationis *L* 22 uacabimus *x*¹
ut *OP*, *om.* *U*, et *cet.* uicissem *U* 24 hiis *L* ac] atque *F*

mus, cum uiuorum essemus mortui et mortificantia gerentes in mortuis uiueremus. unde sanctus magister humanum et aequum postulat, ut sicut exhibuimus membra nostra seruire iniquitati, ita nunc exhibeamus eadem ministra iustitiae, mutatis dominis et studia mutemus. neque enim seruitutem aut libertatem deponimus conmutatione dominorum, sed tantum felicitatem adquirimus et seruitute in melius et libertate mutata, quando uinculum iniquitatis rumpimus et iustitiae iugo subdimur ac diuino timore frenamur, incipientes uersa in directum uia liberi esse peccato, cui seruiebamus in libertate misera iustitiae rebellantes.

13. Nunc igitur uicissim deo serui et huic mundo rebelles ingredimur agonem et ipsum, cui seruiebamus, hostem freti domino prouocamus. recognoscis profecto, mi frater (nam ex-
 15 perta communiter ut conmilitioni loquor), quanta nobis discordia et quantus hostis in nobis non carnis et sanguinis sed inuisibilium potestatum et nequitiae, ut apostolus ait, spiritualis, quibus carnalium uitiorum ministeria coniurant. unde et principes tenebrarum dicuntur, quia secundum apostolum tenebrae appellantur peccatores, quibus ut sui similibus daemonia principantur. sed et tota huius mundi figura, quae praeterit et per oculos corda prolecat, zabulicis praetenta retibus in qualibet sui specie laqueus mentis et gladius est. credamus prophetae quia in medio muscipularum ambulamus et inter
 20 opertos letalibus dolis gladios uita transigitur. excipit nos mundus iste uariis uoluptatibus florens et fallentibus uenenatus inlecebris. excipit nos innumeris anguis insidiis, cui

4] (Rom. 6, 13). 17] (Eph. 6, 12). 18] Eph. 5, 8. 21] I Cor. 7, 31. 24] (Ps. 22, 4 et 30, 5; Sap. 14, 11; Eccli. 9, 20).

1 uiuorum] uiui *LM* 4 eandem *U* membra iustitiae ministra *U*
 5 enim] aut *add. LM* 6 deponemus *LMχ* mutatione *FPU* 7 mut-
 tate *L¹* 10 libertatem miseram *LMχ* 12 dñō *LMχ* mundo *FP*
 14 experto *U* 16 quantus] est *add. v* 17 ait apostolus *M* spiri-
 tales *O*, spiritualium *coni. Sacch.* 18 coniugant *χ¹*, contingant *L*, con-
 tingunt *M* 20 suis *FPU* 21 principantur daemonia *U* mundi *P*
 22 zabulicis *F¹OPU*, diabolicis *F²LMχ* p̄tenta (*1^a m. 2*) *M* 24 qui
FPU 26 iste mundus (mondus *P*) *FP¹*, modus iste *U* 27 nos] notus *LMχ*

nomina mille, mille nocendi artes, ac saepe aperto certamine uiolentus adgreditur et candentibus petit telis, si latentibus non capit laqueis. sagittae enim potentes acutae cum carbonibus desolatoriis, quae uidelicet noxiis cupiditatum ignibus animam nostram perurant et a spiritus sancti habitatione desolent. quod cum accidit, diuersi nos hospites subeunt et fiunt inimici hominis domestici eius, qui nunc ambitionis uento inflant, nunc libidinum faces admovent, nunc auaritiae catenis adligant. quae una omnibus armata criminibus uel si sola nos capiat, et zabulo ad malitiam et homini ad mortem sufficit.

14. Quid ergo agis, infelix homo, inter tantos missus hostes? quomodo repugnabis infirmus fortibus, armatis inermis? clamat beatus Iob multis zabuli telis sine cordis uulnere sauciatus: nudus exiui de utero matris meae; quis ergo me armabit contra tot agmina hostis aërii, ne nudus, ut ueni, reuertar in terram? ecce respiro confortor adsurgo. dominus illuminatio mea, dominus defensor uitae meae; si consistent aduersus me castra, non timebit cor meum. nec si propriae armis opis egeo, diffidam. habeo armamentarium Christi, de quo arma lucis usurpem, quibus principes tenebrarum et agmina noctis expugnem in caelestibus mihi aduersantia, uidelicet in conuersatione spiritali, quam terrenis debellare nituntur inlecebris. sed aduersum hos mihi ille armiger, ille signifer erit, qui uas electionis deo. ille lumbos meos cingulo castitatis adstringet, capiti meo galeam salutis aptabit, lorica iustitiae meum pectus includet. ille me totum proteget scuto fidei et dexteram meam, immo me totum in

1] Verg. Aen. VII, 336. 3] Ps. 119, 4. 7] Matth. 10, 36. 15] Iob 1, 21. 17] Ps. 26, 1. 22] (Rom. 13, 12; Eph. 6, 12). 27] (Act. 9, 15; Eph. 6, 14; Es. 59, 17).

1 numina *U* 2 certamine *L¹χ¹* 3 potentes *O*, potentis *cet.* 4 desolateris *L¹* 5 perforant *LMχ* a om. *LM* 6 desolant *LMχ* 7 homines *O¹χ¹* 8 uento *O s. l.* 8 inflat *Lχ* admouet *Lχ* 9 alligat *Lχ*, ligant *M* 10 zabulo *O*, diabolo *cet.* 12 tanctos *U* mistus *coni. Sacch.* 13 inermes *O* clamabat *LMχ* 14 zaboli *O*, diaboli *cet.* 16 aerei *PU* 19 aduersus *O*, aduersum *cet.* 20 armis opes *O*, opis armis *LM* 22 inpugnem *F* 24 debellare *L* 25 est uas *M* 26 adstringit *χ*

dexteram Christi factum gladio spiritus et uerbo ueritatis armabit, ut cadant a latere meo mille et dena milia a dextris meis. ille pedes meos in euangelii praeparationem calciabit, ut presso inpune uestigio super spinas et tribulos
 5 istius terrae ambulem et per aspera itineris angusti munito pede tutus ingrediar. nec a morsu metuens subditum serpentis inimici caput ipso, quod insidiosus obseruat, calcaneo conteram. quod quidem non de meae infirmitatis audacia adrogans loqui uindico, sed omni fideli de uirtute Christi promittere,
 10 qui sicut uocat ea, quae non sunt, tamquam quae sint, ita potens est et de infirmis et humilibus suis, ut semper fecit et facit, fortia mundi istius et alta destruere. ideo nobis magistrum dedit, quem imitatore habebat, per quem ad ipsius domini imitationem peruenire possimus.

15 15. Nam ipse me magister in acie stare, in stadio currere, in agone luctari docet, liuidum faciens corpus suum et quae retro sunt obliuiscens et in priora se extendens atque ita fundatus in petra, ut etiam in infirmitatibus gloriatur et cum infirmatur, tunc potens sit, omnia potens, ut ipse
 20 profitetur, in eo qui confirmat suos Christo, si qui pro nobis pugnat et uincit in nobis. quae causa dicendi apostolo fuit: sic currite, ut adprehendatis omnes. quod in agone tereno contra est, ubi non potest lucta nisi dispari luctantium sorte finiri, ut unius gloria alterius ignominia sit; in Christo
 25 autem, quia multi unum sumus, omnes ut unus currimus, et omnium consors ad unum bonum cursus est; et ideo dici-

2] Ps. 90, 7. 3] (Eph. 6, 15). 6] (Gen. 3, 15). 10] Rom. 4, 17.
 12] (I Cor. 1, 27). 13] (I Cor. 11, 1). 16] Phil. 3, 13. 19] (II Cor. 12, 10). 20] (Phil. 4, 13; Heb. 2, 18). 22] I Cor. 9, 24. 24] Rom. 12, 5.

2 dena *Ox*, decem *cet*. 3 praeparatione *LMx* 5 angugusti *F*
 7 insidiosui *O*, insidiosius *fort*. calcaneum χ^1 9 loqui *exp*. *O m. 2*, mihi *Rosw*. omni fideli *om. M sed in mg. m. 1 add.*: $\bar{o}\bar{i}$ fideli promitto promittere *FOPx*, promictere *U*, promitto $\frac{1}{2}$ *L* 10 sunt sunt *F* sint] sunt *U*
 12 mundi *P ut solet* istius *om. M* 13 imitatio $\bar{t}\bar{i}\bar{o}\bar{n}\bar{e}$ *L* 14 possumus *LMx* 16 libidum χ^1 17 obliuisceris *F* 18 fundatur χ 19 sit omnia potens *om. L* 20 confirmat *O*, confortat *cet*. si *Ov, om. cet.*, scilicet *Rosw*. qui] quidem *fort*. 22 comprehendatis *P²U* 26 consors *LMx*

tur nobis: sic currite, ut adprehendatis omnes. quia scis-
sura, ut idem ait, in corpore esse non potest, cui caput Chri-
stus est, quem communem sibi apicem una membrorum suorum
compago comitatur. quae quoniam sibi discrepare non possunt,
curramus pariter, ut adprehendamus omnes sine aemulatione 5
inuidiae cum aequalitate victoriae, ut sicut in contentione
currendi labor Christi sumus, ita in perueniendi fine Christi
triumphus esse possimus et benedicat nos in corona anni
benignitatis suae.

16. Video autem quod in hoc certamine non magis uincere 10
nobis quam uinci expedit, quia in nobis et hostis et amicus
habitant. quis autem mihi amicior quam spiritus qui aduersa-
tur carni, ne me trahat in legem peccati? aut quis inimicior
nobis quam caro, quae aduersum spiritum pro interitu con-
cupiscit? itaque meliora mihi amici uulnera, quae Christus 15
accepit, ut sanaret me, quam uoluntaria inimici oscula,
quibus mihi per inlecebras delectationum suarum caro male-
suada blanditur, ut me quasi illo parricidali Iudae osculo para-
tis in captiuitatem meam prodat inimicis; quod tamen osculum
dominus non ideo suscepit, ut pacem proditoris acciperet, sed 20
ut suam ab alienato reciperet. quamquam et illud ad intuen-
dum perfectae bonitatis exemplum teneri salubre sit, ut eo
affectu, quo et inimicos diligere iubet, amicum osculum dederit
pacis inimico, dilectionem reddens pro odio qui pro sua di-
lectione odium recipiebat. 25

5] (I Cor. 9, 24). 8] (Ps. 64, 12). 15] Prou. 27, 6. 18] (Matth.
26, 49). 23] (Matth. 5, 44). 24] (Ps. 108, 5).

1 sic *ex* si χ *m.* 3 adprehendatis *O*, apprehendatis *L*, comprehen-
datis *U*, appendatis *cet.* 3 quem] quem ut *LM* χ 4 compago *P*
7 currendi *LM* χ , currendo *cet.* 8 possumus *F*¹ coronam *M* χ anni
om. *LM* χ 12 ¹*m* χ *L* amicior *OU* 13 detrahat *L* χ lege *LU* χ
inimicior *OU*, inimicior *LM* 14 aduersum *O*, aduersum *cet.* 15 uul-
nera amici *LM* χ 16 excepit *LM* χ mea *LM* χ 17 malesuada (¹
m. rec.) *M*, malesuada *L* 18 in illo *FU* parricidali *FPU* 23 ini-
micus diligitur etiam (et *L* χ) amicum *LM* χ 24 odio χ ¹

17. In promptu est ergo dignoscere: *** zabulus cum carne contendunt; praestat enim uinci bono quam uincere malo. itaque uinci uidetur in hoc saeculo cui tunicam suam alter abstulerit; at in Christo triumphat qui tunicam auferenti remittit et pallium. uicem iniuriae reddere humana ultio est; at inimicum etiam diligere uindicta caelestis est. uendere patrimonia et donare pauperibus stultitia huic saeculo sed sapientia deo est; at contra diuitiis incubare, pecuniam fenore augere, possessiones auctionibus, terminos dilatare uiolentia industria et quaestus apud hoc saeculum, sed apud deum crimen et poena est. ita si malo uincas, uictor uictus es, quia cum scelere uiceris, cupiditate superatus es. uictus uero uinces, si iusto cedas et tuae uoluntati uoluntas diuina praeualeat. euacuemur ergo nostris uiribus, ut diuinis impleamur. uincamur corpore, ut uincamus salute. meminerimus eius esse nos membra, qui uicit cum iudicatus est, qui cedendo superauit et cadendo in mortem resurrexit in gloriam, de suae passionis occasu ortum nostrae resurrectionis instituens.

18. Hunc dominum uocantem sequamur, qui nos doceat cedendo uincere et moriendo uiuiscere, interficiens in nobis quo mortificamur et uiuificans quo uiuamus. hic nobis deus, non aestimabitur alius ad eum, qui in terris uisus

3] (Matth. 5, 40). 5] (ibid. 44). 6] (Matth. 19, 21). 17] (Rom. 6, 4). 21] Bar. 3, 36.

1 in—contendunt *om. M* dinoscere *Lx*, dinoscere est (est *exp.*) *O*; unde uictoria sit, ubi Christus cum spiritu *addi uult Sacch.*; locus certe *lacunosus uidetur* zabulus *O*, diabolus *FLPUx* 2 enim] autem *M* bonum *LMx* uinci *F* malum *LMx* 3 uinci *L* tunicam *O* et sic *infra* 4 at] an *U*, aut *x¹* remittet (et *om.*) *O* 5 est ultio *FPU*, ultio *Lx* ad *x¹* 6 caelestis uindicta *M* 7 dare *FPU* stultia *F* 8 at] ut *FLPx* incumbere *FU*, incombere *P* pecunias *LM* possessionis *x¹*, possessionibus *LM* 9 auctioribus *LMx* uiolentia *om. M* 11 ita] itaque *M* malum *Lx*, malus *ex* malū *M* (sed in *mg.*: † malum) *es ex* est *x* qui *FPU* ut scelere uincereris *Lx*, ut scelere uincereris *M* 12 *es F s. l. m. 2*, est *x¹* uincis *F* iniusto *FPU* 14 ut] et *FPU* 15 nos esse *M* corporis membra *LMx* 16 cedendo *LMPx* 17 morte *Lx* gloria *LMx* 20 et moriendo *om. U* uiuiscere *FP*, reuiuiscere *LMx*, reuiuiscere *r, om. U* 21 uiuamus (*1ⁱ m. rec.*) *M* dñs *LMrx* 22 et non *LMrx* extimabitur *FPU*

est et inter homines conuersatus est. quod quia non potest nobis caro et sanguis reuelare, ideo dicit: uacate et uidete, quoniam ego sum deus. excitor hoc loco in audaciam percontandi, ut dicam: quinam tu, deus, qui fecisti caelum et terram et apparuisti in rubo, qui fecisti magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari Rubro? adhuc te, domine, nemo non credit, neque tantum Iudaei quamlibet labiis diligentes et corde longinqui, ut populus in lege formatus, sed gentes etiam sine lege uiuentes naturali sensu unicum summae potestatis dominum confitentur. quae igitur difficultas est uidere quod deus sis, cum et caeli enarrent gloriam tuam et inuisibilia tua per ea quae facta sunt intellecta conspiciantur? quid impedit possidere? quid obest et alia curare, cum et occupatis hominibus in promptu sit conspicuam dei ueritatem cernere et manifestum summae prouidentiae lumen uidere? dies diei eructat uerbum, et nox nocti indicat scientiam; et uacare iubeor, ut te dominum esse uideam, cum hanc lucem etiam noctes sciant id est etiam principes uel operarii tenebrarum.

19. Sed non frustra est, quod, se ipsa quae in multis saepe diuinitatis insignibus manifestauit ueritas, non nisi uacatione procurata perspicui posse testatur. deum enim tantum in promptu est uidere, quod deus est. hoc, ut dixi, omnis anima uidet, ad hoc mens nulla caligat, hoc etiam infidelium fides recipit; sed

2] Ps. 45, 11. 4] (Gen. 1, 7; Exod. 3, 2; Act. 7, 30; Ps. 105, 21 et 22). 8] (Es. 29, 13; Matth. 15, 8). 10] (Rom. 2, 14). 12] (Ps. 18, 2). Rom. 1, 20. 16] Ps. 18, 3 et 45, 11. 19] (Eph. 6, 12).

2 uenite et uidete *LMrχ* 3 dñs *LMrχ* excitator *FPU* excitor—
l. 23 testatur *om. r* audacia *FMPU* 4 percunctandi *Lχ* quinam
om. M 5 rubro *U* 6 magna *LMχ* egyptu *χ¹* terra et *LMOχ*
Cham *Ducaeus*, chanaam *FOP*, chanaan *LMχ*, chanan *U* 7 mari
om. FP domine] deum *LM* 8 quamlibet *om. FPU* 9 in legem *LMχ*
10 unicam *O* 13 facte *O¹* 15 impromptu *χ* 16 dies] inquit *add.*
LMχ 17 eruptat *U* 18 doñ *O*, deum *LM* 19 etiam *om. U* esse
sciant *F* 22 diuinitatibus *U* signibus *M*, signis *Lχ* 23 percipi *FPU*
in promptum *Lrχ* 24 quia *LMrχ* dixit *U*, dicit *F* 25 perrecepit *r*,
percipit *LMχ¹*

deum in Christo uel Christum in deo esse non uidet occupatus et curarum terrestrium nube circumdatus. uerbum enim carnem factum sapientiae huius mundi stultitia est; et ideo placuit deo ad confusionem sapientiae, cuius superbia
 5 non cognouit hic mundus sapientiam dei, per stultitiam praedicationis saluos facere credentes.

20. Et hic est ille thesaurus agri, pro quo obtinendo etiam ager comparandus est, quia uidelicet salutis nostrae pretium in hoc est, ut deum dei filium ad carnem saluandam in carne
 10 uenisse fateamur, et haec est illa profigatis emenda patrimoniis margarita; sed non statim emitur, cum eius pretium praeparatur, quia plurimae interueniunt ipsi commercio difficultates. aut enim mare interiacet aut praedo intercipit aut cupidior praeuenit aut praefertur opulentior. ideo ne existimes iam et
 15 comparasse nos gemmam, quia uides pretium praeparasse, neque aedificasse iam domum, cui aedificandae locum fecimus, cum uisibiles diuitias supellectiles pecuniam patrimonia uelut sordidos aggeres et inopportunos rudus egressimus, ut in corde purgato quasi in terra uiua firmiter stabilius aedificii fundamenta iaceremus. sed sicut exhaustionem rudum nudata humo
 20 sub inmundis molibus multa aut nodamenta truncorum aut residua ruinarum aut pleraque noxii generis animalia et praecipue fetus aut cubilia uiperarum deprehenduntur, sic remota a nostro pectore temporalium rerum possessione et cura iam
 25 nobis ad inspectionem cordis nostri uacantes ab his, quae nos foras extrahebant, inueteratorum criminum nodos et inimicorum spiritalium latebras in nostris sensibus inuenimus. nunc

2] Ioh. 1, 14. 4] I Cor. 1, 21. 7] (Matth. 13, 44). 12] (Matth. 13, 46).

1 occupata (ta in ras.) L 2 et in nec corr. P m. 2, nec FU curarum] animus add. M s. l. m. 2 circumdata (ta ex tus) L enim] uidet FP²U 3 sapientia FP²U 4 deum rχ 6 faceret F 7 pro quo] qui
 pro F 8 aer F 9 ^{in hoc} est F, est in hoc U, hoc est LMrχ 11 marmarita r
 13 enim O, om. cet. 14 et] etiam FU 15 praeparasse p̄ciū uides M
 17 suppellectiles LMr uelud r 18 egressimus rχ¹ 19 aedificiis O¹
 21 nudamenta FLMPUr sed M in mg. m. 2: † nodamenta 23 festus O
 25 ad inspectionem FOPU, inspectioni LMrχ 26 extrahebunt χ¹

nobis apparere incipit interior domus et illic repētia, quorum non est numerus. nunc tota infelicitatis nostrae pate-scit obscuritas. nunc demum quam longinqui a deo simus et quam mortui in comparatione uiuorum uidemus.

21. Intellege haec et curam nostri anxio corde suspira, pro- 5 uidens quia laus eiusdem domini in exitu canitur, ut spiritus quo coepti sumus gratia perficiamur et usque ad finem praecepti pareamus, cui uidemur in capite consilii paruissse. consilium enim dat, non praeceptum qui non dicit: esto perfectus, sed: si uis esse perfectus, quia libertas uoluntatis, 10 quae bona cum est super legem est, non cogitur, sed suadetur et ipsa sibi lex est. quantum autem sit Christum sequi potes de apostoli sententia conligere, qua ait: qui dicit se Christum sequi debet, sicut ille ambulauit, et ipse ambulare. quomodo autem ambulauerit Christus docet alius 15 magister: qui peccatum, inquit, non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius; qui cum malediceretur, non remaledixit; tradebat autem se ad mortem iudicanti iniuste. sed et ipsius actione et praeceptis scire possumus quomodo ambulauerit. ad hoc enim uenit, ut uitam suam 20 nobis in formulam et speculum uitae proponeret. non ueni, inquit, legem soluere sed adimplere, et quae adinpletio sit docet ipse dicens: nisi abundauerit iustitia uestra super iustitiam Pharisaeorum, non introibitis in regnum

1] Ps. 103, 26. 6] (Exod. 15, 1). 10] Matth. 19, 21. 13] I Ioh. 2, 6. 16] Es. 53, 9. 17] I Pet. 2, 22. 21] Matth. 5, 17. 23] Matth. 5, 20.

2 patefecit *F* 3 sumus *U* 4 quam *ex* qui *F* uidemur *U* 5 cura
LMr χ 6 eiusdem domini *om.* *LMr* χ *v* ut] ut ^{quia} *L*, et in (^{ut} *m.* 2) *P*
 spiritus *scripsi*, cuius spiritu *M*, spiritu *cet.* 7 quo *om.* *LMr* coepti
 sumus *OP*¹*r* χ , coepimus *FMP*²*U*, cepimus (*mus in ras.*) *L* gratia]
 eiusdem domini gratia *LMr* χ 10 perfectus esse *U* 11 cum bona est *M*
 super *O*, supra *cet.* 13 qua *ex* qui *L*, qui *FPUr* 14 et ille *FPU*
 ambulauit *FPU* 16 facit *U* non fecit inquit nec inuentus est dolus
LM 18 remaledixit *O*, maledixit *cet.* iudicantibus *LMr* χ 19 *pr.*
 et *om.* *FPU* ipsius *O*, de ipsius *Lr* χ , de eius *M*, ex ipsius *cet.*
 21 preponeret *U*¹ non ueni — *p.* 221, 18 imitari *om.* *r* 22 sit *om.*
LM χ , sit etiam *Rosw.* 23 dicit *LM* χ ³

caelorum. hoc enim est adimplere quod desit adicere. lex dicit: non occides; at iste: nec irascaris sine causa fratri tuo. lex adulterium interdicat; at ipsa ueritas curiosum in feminas damnat adspectum. ex quo uides quanto
 5 maior sit lege fides, cuius laus non ex hominibus sed ex deo est, quia legis circumcisio in aperto est, fidei in occulto. lex ramos peccati praefringit, fides radices eruit, quae nos non operibus sed sensibus immaculatos facit, ut uere ad primordiam dignitatem hoc est dei similitudinem reformemur non
 10 solum corpore sed corde mundati. unde et apostolus deposita terreni hominis specie caelestem nos induere testatur et idem alibi iam ut indutum Christo uirum gloriam dei esse pronuntiat.

22. Vide ergo quantum nobis agendum sit, ut non perfecti,
 15 sicut dicis, sed inchoati, ut probamus, itineris spatium perlegamus, qui iustitiam legis iubemur excedere, ut efficiamur iustitia dei, neque ex lege nobis actio sit, sed in uoluntate lex sit Christum sequi, deum imitari. et qui nos lege ipsa iustitiae suae iustiores et iuxta patrem suum uult esse per-
 20 fectos, non solum humanas fugere culpas sed et diuinas poscit implere uirtutes. quod quia tantae difficultatis esse perspicias in agone uersantibus, quanta gloriae est exhausta decertatione uictoribus, noli interim dum in scammate sumus, dum foris

2] Exod. 20, 13; Deut. 5, 17. 3] (Matth. 5, 22 et 28; Rom. 2, 29).
 11] (Col. 3, 10; Rom. 13, 14; I Cor. 11, 7). 16] Matth. 5, 20; II Cor. 5, 21.
 19] (Matth. 5, 48). 23] II Cor. 7, 5.

2 at iste *O*, ait iste *Lx*, iste ait *M*, iste *FPU*, at ipse *v* nec] ne *M* irascaris *Lx*³ sine causa *om.* *FPU* 4 in *om.* *FPU* feminarum *FPU* quantum *O* 5 sed *om.* *O* 7 peccata *P*¹ prestringit *U* 8 sed *LM*¹*Ox*, tantum sed et *cet.* 10 sed] sed et *LM* 11 speciem *O*¹, imagine *LMx* inducere *U* 12 ut] non *F* christum *Lx* 15 inchoati *U* 16 quid *U* 17 neque ut *M* actio sit] actio *LMP* sed—sit *bis exch. F* 18 imitari] est *add. LMr* et *om. MP*², ut *ex* et *F* qui *om. Lrx* nos] non *O*, nobis *U* ipsa *om. U* 19 suae *om. U* iustior *P*²*U* et] sed *P*²*U* perfectus *F*¹*P*²*U* 20 nec *M* possit *FPU* 21 quot *x*¹ difficultates *x*¹ esse prospicis *F*, perspicis esse *U* 22 exhausta *Lrx*¹ 23 in *om. FOPU* scammate *U*, scammate in *textu*, sed in *mg.* 1 in caumate *M m.* 2

pugnae, intus terrores, alta pro nobis sapere aut loqui; sed potius time et laborantibus conlabora spiritu et cooperare orationibus, ut per nos quoque destruat inimicum et defensorem qui elegit infirma mundi, ut confunderet fortia.

23. Posce suppliciter: intellectum det nobis in uia hac qua nos uocat, ut uideamus quia ipse est deus qui crucifixus est ex infirmitate nostra, sed uiuit ex uirtute dei; infirmet nobis uirtutem peccati, ut confirmet uirtutis suae spiritum; conuertat et inopiam et abundantiam nostram, ut iniustitia, qua indigemus, abundemus et iniquitate, qua abundamus, egeamus; nudemur criminibus et uirtutibus uestiamur; ferat nobis opem contra uoluntates nostras nec tradat nos desiderii cordis nostri, et aduersus carnem et sanguinem, zabulum et mortem, det nobis uictoriam, sicut Abrahae dedit aduersus quattuor reges, quos ille fidei pater hoc mysterio superauit, quo fides nostra, si confirmata sit spiritu principali, totidem corporis nostri elementa uerbo dei subiget. et sicut ille pro propinquo in regibus uictor, ita et fides pro anima, quae totidem sensibus uiget, uictrix, de exteriori homine triumphabit, in quo de totidem elementis composito quattuor regum forma concluditur. sed sicut ille non multitudine nec uirtute

2] Rom. 11, 20. 3] Ps. 8, 3. 4] I Cor. 1, 27. 6] (Ps. 31, 8). (Ps. 45, 11). 7] II Cor. 13, 4. 13] Rom. 1, 24. 15] (Gen. 14, 15; Hebr. 7, 1; Rom. 4, 16). 17] (Ps. 50, 14).

1 torrores *L* 4 confunderet *P* 6 suppliciter] ut *add. Mv* det** χ^1 det nobis intellectum *M* 9 in nobis *LMr* uirtutem nobis *F* 10 et habundantiam et inopiam *MPU*, et inopiam et blanditiam *Lrx*, et in abundantiam inopiam *F* 11 qua habundemus *P* 15 et *Ox*, uel *U*, *om. cet.* habrae *P*, abrae *F* 16 regis *O*, ^{at} reges (^{at} *m. 2*) *M* 17 superabit χ^1 quod fides *FP^2U*, fides quoque *M* sic *M* confirmati *FPU* sint in sinu *corr. P m. 2*, sumus *FU* 18 ut totidem *M* corporis nostri *O*, nostri corporis *cet.* subiget *FLO^2P^2U*, subegit *O^1P^1v*, subigat *M*, subiret *r* 19 pro propinquo *v*, propinquo *FOPU*, propinque *Lrx*, quinque *M*, pro fratre quinque *coni. Sacch.* in regibus] regibus *Lrx*, regum *M* uicto uictor *coni. Sacch.*, uictor extitit *M* ita fides quinque sensuum quibus anima uiget uictrix de homine exteriori triumphet *M* 20 exteriori *U* 21 de] et *LMrx* compositio *rx*

legionum, sed iam tum in sacramento crucis, cuius figura per litteram Graecam T numero trecentorum exprimitur, aduersarios principes debellauit, cuius mysterii uirtute trecentis in longum texta cubitis superauit arca diluuium, ut nunc ecclesia
 5 hoc saeculum supernauigat: ita et nos non nostris opibus aut uiribus freti sed unica crucifixi scientia eleuamus ad ipsum oculos nostros, ut mirificet super nos misericordias suas qui saluos facit sperantes in se, quia ipse est conterens bella dominus, potens in proelio, qui nobis et fiduciam
 10 dimicandi et uiam uincendi dedit, cum iam triumphantem in se ipso naturam hominis portans ait: constantes estote, quoniam ego uici mundum.

XXV.

1. Etsi ignotus tibi sim facie, iam tamen te corde cognoui,
 15 quia filius meus in domino carissimus Victor referens mihi religiosam uitam tuam fecit, ut te quamuis absentem cognoscerem et sicut consortem in Christo diligere futurum inciperem. retulit enim mihi, quomodo et in militia saeculari, in qua adhuc tu teneris, socius et secutor contubernii tui fuerit.
 20 unde magis praesumpsi scribere tibi per ipsum. spero etenim

2] (Ezech. 9, 4). 3] (Gen. 6, 15). 7] Ps. 16, 7. 8] Ps. 45, 10 et 23, 8. 11] Ioh. 16, 33.

1 tum *O*, nunc *ex tñc P m. 2*, tunc *cet.* figuram *LMrX* 2 graecam *om. LMr* tau *rX*, tauh *M* numerus *LMrX* (*sed L in ras.*), numerum *fort.* 3 debellabit *r¹X¹* misteriis *F* 4 superabit *r¹X¹* archa *M²rX* tunc *O* 6 crucifixi] christi *F* eleuamus *O*, leuamus *cet.* oculos nostros ad ipsum *O¹* 7 mirificet et *O* 8 saluus *F* fecit *LrX* dominus conterens bella dominus *X* 12 mundo *X¹*; uale *add. U.* — explicit *LrX*, finit liber ·II· *O*.

buw. — Ad militem ut mundi transitoria contemnat et deo militet *b*, militem hortatur ut relictæ sc̃i militia plena discriminis aeterno regi incipiat militare perenne praeuium suscepturus ne eum aut auri cupiditas nec flos retardet aetatis quæ t̃q̃ fenum sunt occasura *u*, generalis ad militem seculi ut deo militet *w* 14 sim tibi *b* 15 mihi] *m u* 17 in Christo *om. u* futurum in Christo diligere *Col.* 19 adhuc *om. u* consequutor *b* 20 tibi *b*, tibi ad te *u*, tibi a te *w*, ad te *Col.* etenim te *bu*, enim et *w*

te ex eadem uia ad ueram uiam esse uenturum, quandoquidem istum de tuis sociis ad nos praemisisti, quem pro pignore tuo ecclesia tenet, ut te post eum capiat. nihil enim est, benedictae fili, quod possit praeferrī aut debeat ei, qui est uerus dominus et uerus pater et imperator aeternus. aut cui rectius uitam impendamus quam illi, a quo eam accepimus et cui eam usque in finem seruare debemus, quia ipsius beneficio uiuimus? si tamen in hoc saeculo ipsi militauerimus, tunc ad ipsum transire merebimur. quod si magis dilexerimus hoc saeculum et maluerimus Caesari militare quam Christo, postea non ad Christum sed ad gehennam transferemur, ubi principum huius mundi uertitur causa.

2. Ideo nec affectum nec patriam nec honores nec diuitias deo praeferre debemus, quia sic scriptum est: praeterit huius mundi figura. et qui hunc mundum dilexerint, cum ipso et peribunt. ideo ipse dominus in euangelio contestatur et dicit: qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus. et qui non accipit crucem suam et sequitur me non potest meus esse discipulus. de diuitiis autem huius saeculi, quas quidam pro summo bono et necessario amplectuntur et diligunt, ita dicit: non proderunt thesauri iniquis, iustitia autem eripit a morte. et iterum per prophetam ait: exterminati sunt omnes qui exaltati fuerant auro et argento. in euangelio quoque clamat atque damnat diuites saeculi dicens: uae uobis diuitibus, qui

14] I Cor. 7, 31. 17] Matth. 10, 37 et 38; Luc. 14, 27. 21] Prou. 10, 2. 23] Sophon. 1, 11. 25] Luc. 6, 24, 25.

1 ueram uiam *b*, uiam ueram *u*, uiam nostram *w* Col. uenturum esse *u* quandoquidem] qñquidem *u* 2 quem *om.* *u*, quando *w* 3 tenet *om.* *w* est enim *u* 4 aut debeat praeferrī Col. 5 pater et uerus dñs *b* aut cui *bu*, cui *w*, cui enim Col. 6 uitam] nostram *add.* *w* Col. impendimus *w* Col. illi] ipsi *Lebrun* eam] uitam *b* recepimus *w* et *om.* *u* 7 seruare *om.* *w* Col. 8 ipsi] illi Col. militamus *w* 9 dileximus *b* 11 principium *w* 12 mundi] seculi Col. causa] eque *w* 13 honorem *w* 14 sic scriptum *b*, sicut scriptum *uw*, scriptum Col. 17 aut] et *u* quam *om.* *w* 21 non] quia non *w* 24 atque *bu*, etiam et et *w*, etiamque *Lebrun* 25 damnat *u*, praeclamat *b*, praedampnat *w* ue *buw* semper qui] quia Col.

habetis consolationem uestram; uae uobis qui saturati estis, quia esurietis! uae uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis!

3. Noli ergo diutius diligere hunc mundum neque militiam
 5 eius, quia secundum scripturae auctoritatem inimicus dei est quicumque amicus est saeculi. et qui militat gladio mortis est minister, qui quando suum aut alienum sanguinem fundit, hinc recipit fructum stipendiorum; aut enim exitu mortis tenebitur reus aut crimine, quia necesse est, ut miles
 10 in bello, in quo tamen non tam pro se quam pro alio dimicet, aut suam mortem uictus inueniat aut mortis causam uictor adquirat, quia uictor esse non poterit, si effusor sanguinis ante non fuerit. ideo dicit dominus: non potestis duobus dominis seruire, scilicet uni deo et mammonae, Christo
 15 uidelicet et Caesari, cum ipse Caesar Christi seruus nunc studeat esse, ut aliquarum gentium rex esse mereatur. neque enim quicumque rex terrenus totius mundi rex est, sed Christus deus, quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil; et ipse rex regum et dominus
 20 dominantium, ipse in terris in mari in abyssis omnia quae uult facit.

4. Hunc igitur sequamur, huic militemus, cui cinctus numquam discingitur miles, qui militantibus sibi gloriam uitae

5] Iac. 4, 4.   13] Matth. 6, 24.   18] Ioh. 1, 3.   19] Apoc. 17, 14.
 20] Ps. 134, 6.

4 nolo *b*¹ diutius] diuicias *w* hunc] in *w* nec *w* 7 minister est *w* Col. quando *b u*, autem *w* Col. aut *b u*, uel *w* Col. 8 hinc scripsi, hunc *b u w*, hic Col. recipiet *w* Col. enim *om. w* 10 tamen *om. b* 11 mortem suam *b* 12 uictor—quia *om. b* 14 scilicet *u*, sed *b*, sed quia *w* Col. uni deo et] uni deo (domino *Sacch.*) seruiendum est, facile puto posse (esse Col.) discerni cui potius seruire (seruire *w*) debeat, deo an *w* Col. 15 uidelicet et *u*, *u*; et *b*, an *w* Col. nunc scripsi, non *b u*, *om. w* Col. 17 terrenus rex Col. totius mundi rex est sed christus deus *b u*, totius terrae dominus est. Christus autem totius mundi rex (dominus et rex Col.) est *w* Col. 19 ipse *b w*, ipse est *u* Col. 20 ipse *b u*, et *w* Col. et in mari et (et *om. Col.*) in *u w* Col. abyssis *b u w* 22 igitur *om. w* huic *ex* hunc *w* cinctus] coniunctus Col. 23 distinguitur *u w* militat sub eo *w*

aeternae, honorem regni caelestis et diuitias hereditatis suae et diuinae cognitionis consortium perenne largitur. scriptum est autem: qui pecuniam diligit non iustificabitur; et qui terrenas possessiones concupiscit, in illis, sicut scriptum est, implicabitur. unde in Ecclesiastico per Salomonem loquitur diuina sapientia: quia multi dati sunt in (casum) auri causa, et facta est in facie illius perditio ipsorum. lignum, inquit, offensionis est aurum et deiecit eos qui sectantur illud. sed non omnes nisi imprudentes disperient in illo. quamobrem fuge ab illo, fili, sicut a facie serpentis, credens Christo, qui in euangelio testatur omnibus hominibus: quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his quae possidet.

5. Sed te forsitan aetatis fiducia et stipes dignitatum et diuitiarum augmenta sollicitant, ut dicas: adhuc iuuenis sum et in tempore, ut permitem et uxorem ducam et filios habeam et postea deo seruiam. ad haec tibi respondet non ego sed dominus, qui loquitur in prophetis et apostolis suis, et propheta dicit: ne tardaueris conuerti ad dominum nec differas de die in diem, ne subito ueniat ira illius. in euangelio autem quo ardore properandum sit ad conuersionem ostendit, cum dicit: a diebus autem Iohannis usque in hodiernum uim patitur regnum caelorum, et qui uim faciunt rapiunt illud. talis uiolentia deo grata est, quae

3] Eccli. 31, 5; Prou. 11, 28. 6] Eccli. 31, 6 et 7. 9] Eccli. 21, 2. 12] Luc. 12, 15. 19] Eccli. 5, 8. 22] Matth. 11, 12; Luc. 16, 16.

1 suae—scriptum] acquireret *w* 5 implicabitur *bu*, inflammabitur *w*, implanabitur *Col.* unde *bu*, nam *w Col.* ecclesiaste *w* salemone *w* 6 dati *comi. Lebrun*, ditati *buw*, periclitati *Col.* in casum *comi. Lebrun*, in *bu*, *om. w Col.* 8 offensionis] eius *add. Col.* deiecit *w* 9 omnis nisi imprudes (*sic*) *Col.* 10 disperient *scripsi*, dispereunt *bu*, disperiet *w Col.* 13 hiis *w* possident *u* 14 forte *w* stirpes *w post.* et *bu*, uel *w Col.* 15 huc *b* 16 et in tempore] est nunc tempus *Col.* parumper militem *Col.* 17 hec *b*, hoc *w w* 18 apostolis et prophetis *u* suis *om. u* propheta *bw*, per *ppha* *u*, sapiens *Col.* tardes *Col.* 19 nec] ne *w* 21 praeparandum *w* 22 qui *b* in] ad *Col.* 23 hodiernum diem *w Col.* 24 quae] qui *w*

neminem concutit, nullius damno committitur. in hanc rapinam manus tuas uerte, quae crimen non habet et confert salutem. et quid tibi militarium stipendiorum curationes cum inuidia uiolentiae curare, cum forsitan pro tua honestate etiam
 5 debitorum moderatus exactor sis? cum sine cuiusquam inuidia et cum dei gratia possis esse uiolentus, ut capias regnum caelorum, quod uim patitur et gaudet Christus inuadi, quia pro abundantia caritatis et potentiae suae capax est et largiendi quod tenet et quod donauit obtinendi. nam quando
 10 sanctis suis in regno suo regnare concesserit, ipse regnabit in illis quos consortes regni caelestis adsumpserit. scriptum est enim et regnum dei cum sanctis fore et ipsos sanctos esse regnum dei, quod propitio deo, cum conuersus fueris, et legendo cognosces et credendo intelliges.

15 6. De aetatis autem flore primaeque iuuentutis quis audeat gloriari? admonet namque diuina scriptura dicens: omnis caro fenum et omnis claritas eius ut flos feni. aruit fenum, et flos decidit; sermo autem domini manet in aeternum. unde et propheta illa potius, in quibus aeterna
 20 corporis rediuiui gloria post resurrectionem possit manere, desiderans clamat: quam amabilia sunt tabernacula tua, domine uirtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria domini.

7. Et de uinculis coniugalibus et ceteris temporalium rerum
 25 tam spinosis quam inanibus curis apostolus, in quo Christus

3] (Luc. 3, 14). 11] (Apoc. 1, 6). 12] (Apoc. 20, 6). 16] Es. 40, 6. 21] Ps. 83, 2. 25] (II Cor. 13, 3).

1 percutit *b* 3 curationes] studeas *add. m.* 2 in *mg. w.* rationes *coni. Lebrum* 4 forsitan etiam *u* 6 capias] rapias *Col.* 7 celorum *celorum w* uim *u*, sibi uim *w*, sibi *b* quod sibi auferri patitur *Col.* 8 per habundantiam *w* ut *u* potencie tue *w* 9 donauit *bu*, donauerit *w* *Col.* 10 de sanctis *u* suis] uiris *Col.* 11 caelestis *om. w* assumpserat *w* 12 sanctos ipsos *w* 13 cum—intelliges *om. w* cum] quin *b* 14 cognoscendo *u* 15 primaeque iuuentutis *bu*, prime *w*, primo *Col.* audiat *b*, audet *u* 16 namque *om. w* *Col.* 17 claritas] gloria *w* ut flos feni] quasi flos agri *w* 18 cecidit *w* 19 unde *bu*, ideo *w* *Col.* et *om. w* aeterni *u* 20 redimini *w* 21 clamat] clāt *u* admirabilia *w* 22 domine deus *w* con. et defi. a. m. in at. do. *u* 23 atriis *w*

loquitur, admonet, ne in longum huius saeculi tempus irrita
 uota mittamus, et cognoscere nos iubet, quia tempus bre-
 uiatum est, et dicit: reliquum est, ut qui habent uxo-
 res tamquam non habentes sint, et qui flent tam-
 quam non flentes sint, et qui gaudent tamquam non
 gaudentes sint et qui emunt tamquam non possiden-
 tes sint, et qui utuntur hoc mundo tamquam non
 utentes sint. quod cum dicit, ostendit non debere liberos
 implicari, quando quidem liberari suadeat impeditos. si ergo
 iam forsitan alligatus es uxori, noli quaerere solutio-
 nem. quod si adhuc liber es, noli quaerere implicatio-
 nem. non enim apostolus propter coniugii condemnationem
 huius foederis religionem magno Christi et ecclesiae sacra-
 mento comparat, sed propter instantem necessitatem
 bonum esse asserit hominem sic esse, quemadmodum ipse
 erat. uolo, inquit, uos sine sollicitudine esse, hoc est ut
 nihil praeter deum et salutem nostram cogitemus. nam uxor
 et filii, quamquam et ipsa diuinitus nobis pignora data sint,
 tamen grauissimarum onera curarum sunt. unde idem aposto-
 lus dicit: quia tribulationem carnis habebunt huius-
 modi, quia necessitudines nostrae carnales, quanto cariores
 nobis sunt, tanto magis nos cruciant et fatigant. nam uxore
 accepta primum optantur filii, et si non suscipiuntur, sterilitas
 lugetur; si suscipiuntur, orbitas timetur. ac perinde numquam
 in carnalibus affectionibus ita requiescit animus, ut cruciatu
 careat, dum necessitudines suas aut bonas amat cum amit-
 tendi metu aut malas odit cum amittendi uoto, in utroque

2] I Cor. 7, 29. 10] I Cor. 7, 27. 13] (Eph. 5, 32). 16] I Cor. 7, 32.
 20] I Cor. 7, 28.

2 mittamus] teneamus *w* 3 dicat *w* 5 sint *om. Col.* 6 sint *om.*
Col. 7 sint *om. Col.* 8 sint *om. Col.* non debere liberos *bu*, non libere
 liberos *w*, liberos non debere *Col.* 9 suadet *w* 10 iam *om. w* 11 es]
 ab uxore *add. uw Col.* quaere *u* 12 condemnationem] hoc dicit
 quando quidem *add. Col.* 13 christo *b* 15 asserens *Col.* 18 et ipsa]
 ipsa *w* uobis *b* pignora nobis data sunt *u* 19 curarum onera *Col.*
 et idem *u* 20 dicit] ait *Col.* 21 quia et *u* 22 sunt nobis *u* magis
om. w cruciant *u*, crutiant *b*, disrutiant *w Col.* atque *u* 24 time-
 tur] lugetur *u* proinde *Col.* 26 aut] ut *w*

miseriis sustinendis semper obnoxius. miser est enim qui uxorem bonam perdit, miserior qui malam possidet. inter haec duo accidentia satis felicius est qui utrumque non nouit. similiter et de filiis saepissime miserrimi parentes uel qui bonis
 5 orbantur uel qui tales habent, ut non habentibus inuidere cogantur.

8. Audi ergo, mi fili, et inclina aurem tuam mihi et dirumpe omnia uincula tua, quaecumque te in hoc saeculo implicatum tenent; commuta in melius militiam saeculi, ut aeterno
 10 regi incipias militare. et nunc, ut audio, qui adiutor et tutator es ciuium, fias comes Christi. deinde in hac militia soletis in uotis habere hanc officii promotionem, ut protectores efficiamini. si autem deo te probaueris, ipsum deum incipies habere protectorem. uide ad qualem militiam te inuito collegam, ut
 15 quod homini esse optas hoc tibi deus sit. quem si coeperis sequi, de comitiua incipis militare et finis militiae tuae erit regnum non terrae et temporis, sed aeternitatis et caeli.

XXV*.

DILECTISSIMO FILIO CRISPINIANO PAVLINVS IN CHRISTO DOMINO

30

SALVTEM.

1. Remeante ad nos de patria commilitone tuo quondam Victore speraui accepturum me scripta honestatis tuae, quibus me laetum de actu tuo id est de profectu fidei tuae (faceres); huius etenim gratia et pridem praesumpseram tibi scribere
 25 per eundem fratrem Victorem, sicut et nunc scribo, audens rursus ingerere tibi consilium meum urgente praecepto dei,

4 saepissime] enim sunt *add. Col.* bonis] amabiles habent quibus *Col.*
 5 habentes *u* 6 cogamur *u* 7 fili mi *Col.* mihi *om. w* dirumpe
bu, dirumpe *w Col.* 8 implicatum te *w* 9 seculi *bu*, *om. w Col.*
 10 nunc] non *w* adiutor—in hac *om. w* tutator *bu*, tutor *Col.* 11 mi-
 liciam *w* 12 uobis *bu Col.* protectores] promptiores *w* 13 proba-
 ueris] prebueris *w* habere incipies *w* 14 te miliciam *w* 16 de] et in
 eius *Col.* inceperis *Col.* et *om. Col.* 17 *pr. et*] non *w*

m. — incipit liber paulini ad crispianum lege feliciter *m* 23 faceres
add. Caspari 25 audens *Caspari*, audiens *m* 26 rursum *Casp.*

quo scriptum est: diliges proximum tuum sicut te ipsum. quomodo autem probare possum aliter quia diligam te sicut et me, nisi idem tibi cupiam, quod mihi optimum iudicavi, id est ut renuntiantes huic saeculo et omnibus pompis et inlecebris uanitatis eius fugiamus ab ira uentura et confugiamus ad unicam generis humani salutem, Iesum Christum, dei filium, dominum et deum nostrum, qui propterea et crucifixus est et resurrexit a mortuis, ut nos a morte perpetua liberaret et ad uitam perpetuam perduceret, insuper et heredes et imaginis suae conformes et gloriae participes faceret. unde oportet, frater et filius carissime, omnibus intermissis, quae nos in hunc mundum implicant et occidunt sequentes desideria carnis nostrae, uitia uoluptatumstrarum abicere ex animo et post tergum relinquere quasi stercora, ut damnum utile facientes saecularium rerum, in quibus materia peccandi et causa moriendi subest, lueri faciamus Christum, in quo honor et thesaurus est, in quo et regnum perenne et lumen est uerum, quod illuminat oculos animarum, ut intellegamus quia melius est modicum iustum super diuitias peccatorum multas et nihil prodest homini, si adquirat totum mundum et animae suae detrimentum faciat. unde igitur necesse habui benedicto fratri et conciu bono nostro Victori oboedire, ut iterarem litteras ad caritatem tuam et auderem in dolore pietatis uel increpans tibi scribere, quia, cum sollicitus essem quid ageres, propitio deo dixit mihi etiam nunc te in uoto potius quam in opere christiani esse, semper cogitantem aeternum, arripientem iter uitae id est uiam Christi. sed si non uis esse priuatus, cogita mutandam tibi, non deponendam esse militiam, ut in tanto melius commutandam, quanto maior est rex deus quam homo.

1] Leu. 19, 18. 19] (Prou. 16, 8). 20] (Matth. 16, 26).

1 diligis *m* 2 aliter quia *m*, quod *Casp.* 13 uitia *scripsi*, utuita *m*, uitam *Casp.* post|ergum *m* 14 utilem *m* 19 iustum *scripsi*, iusto *m*, iuste *Casp.* 22 conciu bono] concu bono *m*, conciu *Casp.* oboediri *m* 23 audirem *m* 24 ageris *m* 26 christianum *fort.* aeternum *m*, aeternae *Casp.* arripientem *m*, arripere *Casp.* 27 priuatus] hac uel simile intercidisse *susp. Casp.* 28 ut in tanto *m*, et tanto in *Casp.* 29 maior est *scripsi*, maiorem *m*, maior *Casp.*

2. Refunde ergo Caesari quae sunt Caesaris, ut incipias deo reddere quae dei sunt. dic enim, quaeso te, frater meus, quid expectas? in quam spem meliorem consilium tuum seruas? in quos dies bonum tuum prorogas? quam longam tibi promittis
 5 aetatem? quodsi certus esses tantum te adhuc adesse uicturum, quantum uixisti, attamen de uelocitate temporis colligere deberes pari celeritate residuum aevi tui tempus esse lapsurum et post istius uitae breuissimum spatium et laboriosissimum cursum successura saecula, in quibus aut sine fine
 10 uiuendum aut sine fine moriendum est. necesse est autem istius saeculi amatores illius saeculi exules fieri, quia, sicut scriptum est neminem duobus dominis posse seruire neque ullam communionem esse Christo et mammonae, ita certum est non posse eum futuri saeculi bona capere, qui istius saeculi temporalia et caduca dilexerit. quodsi mihi non credideris,
 15 crede euangelio, in quo sub Abraham, patris nostri, persona dominus ostendit uicissitudines quasdam dari hominibus ita ordinatas, ut quibus in hoc saeculo tribulatio fuerit ibi reffectio praeparetur, quibus uero istic abundantia infructuosa
 20 fuerit, his in inferno poenarum diues inopia rependatur. denique diues ille inhumanus, qui pauperi parcus et sibi prodigus fuerat, dum in hoc saeculo uiueret, postea mortuus et ad infernum raptus atque illic in gehenna demersus Lazarum mendicum longo intervallo uidit: nec iam spernit, sed admiratur
 25 ipse egens uitae illum diuitem gaudii, quem in saeculo eiectum spreuerat et esurientem non cibauerat, ulcerosum non curauerat et canibus uulnera eius lambentibus homo homini non fuerat misertus, ut deterior esse canibus ostenderetur diues, cui humanitatis adfectum rabies auaritiae sustulisset. hunc
 30 ergo pauperem, quem in hoc saeculo miserum et supplicem diues epulis et ueste regali superbus horruerat, postea apud

1] (Matth. 22, 21). 12] (Matth. 6, 24; II Cor. 6, 14).

5 adesse *m*, esse *Casp.* 6 attamen *scripsi*, et tamen *m* uocitate *m* collere deberis *m* 8 laboriosissimum *m* 12 nemine *m* dominibus *m* 15 credideris *scripsi*, crederis *m*, credis *Casp.* 17 hominibus *om. Casp.* 19 habundantia *m* 23 dimersus *m*

inferos se misero beatum uidens, id est illum in lumine requiescentem, se in tenebris aestuantem et illum in sinu Abrahae gaudentem, se in sinu <infernī> rugientem, oblitus superbiae et uanitatis suae, non miserabilis miser tam frustra quam sero pauperem recognoscit et gaudia sua luget, ubi iam remedium paenitendi non potest inuenire; quoniam, inquit, non est in morte qui memor sit tui, domine, in inferno autem quis confitebitur tibi? unde et alibi propheta dicit: quia dominum inuocauerunt, ibi timuerunt timore, ubi non erat timor. 10

3. Istic ergo, dum in corpore commoramur, adesse debemus salutis nostrae et remedia nobis profutura inquirere et in quantum abundauimus ad exacerbandum dominum peccando, superabundemus satisfaciendo ei digne paenitendo. in inferno autem peccatoribus non iam paenitentiae sed tantum poenae locus est; quam ob rem, ut supra dixi, in utrasque personas hoc est diuitis et pauperis uersa rerum uice rogat ardens mortuus illum, quem uiuens et in deliciis agens mendicantem et in doloribus plagarum suarum saepe intermorientem despiciens inridensque transierat. quam iuste nunc apud inferos ignes pascit et uermes qui apud superos non pauerat indigentem propinquum! itaque in ipsum mendicitate conuersa nunc male diues in abundantia tormentorum suorum stipem roris exigui de mendico suo uitae opibus abundante mendicat, sed iustam uicem recipit, ne refrigeretur inopis misericordia, quem de copia sua nunquam refrigerauerat. quid autem illud est, quod toto ardens corpore linguam tantum suam uel minimo pauperis digito aspergi rogat, nisi quia in pauperem eo maxime membro peccauerat, quo ante ianuam suam iacentem abici iusserat aut squalorem tribulatio-

6] Ps. 6, 6. 9] Ps. 53, 6.

3 se *Casp.*, sed *m* inferni *add. Casp.* 4 non] nunc *fort.* 6 penitendi *m* inueniri *coni. Casp.* inqid *m* 8 confitebitur *Casp.*, confitebor *m* 12 inquerere *m* 13 habundauimus *m* exaceruandum *m* superhabundemus *m* 14 penitendo *m* 15 non tam iam *m* 18 deliciis *m* placarum *m* 19 saepae *m* dispiciens *m* 20 iustae *m* pascet *m* 21 aput *m* 25 copio *m* refrigerat *Casp.* 28 pauperem *Casp.*, paupere *m* 29 squalorum *m*

num eius inriserat, quod utrum(que) in eo facinus lingua peccauerat, non cogitans unum sibi et pauperi deum creatorem sed eundem indulgentiorem pauperi patrem, qui resistit superbis et humilibus dat gratiam. non cogitauerat sibi scriptum: qui dat
 5 pauperi domino fenerat, et iterum: qui facit iniuriam pauperi exacerbat deum, qui fecit illum. ideo datus in infernum sicut filius gehennae audit Abraham refrigerii patrem: fili, recordare, quia recepisti bona in uita tua, et Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur,
 10 tu uero cruciaris. propterea iterum dicit in euangelio: beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur, et contra dicit: uae ridentibus, quia ipsi lugebunt! inde et Dauid ait: qui seminant in lacrimis in gaudio metent. et Ecclesiastes pari iure pronuntiat, quia melius est ire in domo
 15 luctus, hoc est ubi in humilitate cordis contribulati peccata praeterita medicis luctibus diluantur, quam in domo epulationis, id est ubi per intemperantiam et luxum magis peccata aeternis ignibus punienda cumulentur.

4. Ob hoc, benedice fili, cupio te respiscere ab amore tenebrarum et ab erroris humani consortio separari, qui scriptum
 20 nosti: beatus uir, qui non abiit in consilio impiorum. si enim particeps uelis esse eorum, qui modo seminant in lacrimis, socius eorundem eris in die remunerationis, quia uenientes sancti uenient in exultatione portantes manipulos suos. quae uero quis in hac uita seminauerit, eadem in
 25 illa metet. ideo dicit apostolus: qui seminat in carne de carne metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu

2] (Prou. 22, 2). 3] (Prou. 3, 34; Iac. 4, 6; I Petr. 5, 5). 4] Prou. 19, 17. 5] Prou. 14, 31. 8] Luc. 16, 25. 10] Matth. 5, 5. 12] Luc. 6, 25. 13] Ps. 126, 5. 16] Eccl. 7, 2. 21] Ps. 1, 1. 23] Ps. 126, 6. 26] Gal. 6, 8.

1 utrumque *Casp.*, utrum *m* facinos *m* 3 qui *Casp.*, que *m*
 6 exaceruat *m* 7 patre *m* 8 filii *m* 10 uero *m*, autem *Casp.*
 13 metet *m* aecclesiastes *m* 14 ire melius est *Casp.* 16 aepulationis *m*
 17 id est *Casp.*, et *m* 18 coulentur *m* 21 habiit *m* 22 uellis *m*
 23 earundem *m* die *m* 26 ido *m*

de spiritu metet uitam aeternam. mihi enim crede non poteris gaudere cum Christo, nisi gaudere destiteris cum hoc saeculo. nisi modo fleueris, non ridebis in aeternum; si te non humiliaueris a te ipso, non exaltaberis; <si non despexeris> inanem gloriam mundi, non adipisceris perennem gloriam Christi; si hic temporaliter diues esse malueris, illic pauperiem perpetuo sustinebis; si te in uia lata et spatiosa Christus inuenerit, in ea te, quod absit, iudicare cogetur. 5

XXVI.

SANCTO ET MERITO DILECTISSIMO FRATRI SEBASTIANO PAVLINVS 10
ET THERASIA IN CHRISTO DOMINO SALVTEM.

1. Benedictus dominus deus Israel, qui elegit et adsumpsit te in uas electionis suae et segregauit ab utero matris antiquae et dedit tibi pennas columbae, ut ab huius saeculi strepitu procul auolans diceres: ecce elongaui fugiens, et 15
mansi in solitudine. quamuis tua solitudo non sola sit, quae non deserta est sed secreta, ut ab huius mundi tenebris desolata a dei lumine frequentetur et a daemonis lugentibus fugiatur atque ab angelis gaudentibus excolatur. ipse dominus deus noster donauit nobis licet longo interuallo distantibus 20
appropinquare tibi in dilectione per odorem bonum notitiae tuae, quam per fratrem in domino carissimum Victorem acce-

7] (Matth. 7, 13). 15] Ps. 54, 8.

2 destiteris *scripsi*, desisteris *m* 3 ridebis *m*, gaudebis *Casp.* eternum *m* 4 exaltaueris *m* si non despexeris *uel* contempseris *add. Casp. recte, nisi praetuleris* nisi 5 adhipisceris *m* 7 uia *Casp.*, uita *m*. finit opus feliciter amen *m*.

LMbkxy. — paulini et therasii ad sebastianum *b*, epla hieronymi ad sebastianum *x*, CXVI epla ad sebastianum *y*, ad sebastianum · XXV · *M*, Incipit epistola eiusdem ad sebastianum · XVII · *L*, sebastiano solitario ad caritatem exhortatoria *k* 11 tyrasius *b*, therasius *kxy* domino *om. y* 12 benedictus est *kxy* te et assumpsit *kuxy* 15 aduolans *x*, aduolares et *b*, euolans *Col.* elongaui *LMb*, uolaui *cet.* 16 non *om. u* 17 ut *Lb*, et *cet.* 18 de *b* daemonibus *Col.* lugentibus] furentibus *Col.* 19 ab *om. k* extollatur *b* 20 deus *om. x* nobis *om. u* 21 ordinem *b* bonum *om. u*

pimus, qui nobis et opus propositi tui et secretum tabernaculi
nuntiauit, quia ueterum sanctorum strenuus aemulator super
torrentem tibi, sicut illi quondam filii prophetarum Elisaeo
duce super Iordanem, pacificam mansionem et spiritalia castra
5 posuisses et diaconus tibi frater benedictus Sareptanae illius
aut Sunamitidis obsequio ministraret. beatus ille, cui manda-
uit dominus sicut uni uolatilium caeli, ut te sicut Eliam ad
torrentem secreto sedentem panibus pietatis pasceret et ad
cellulam tuam assiduis sub hac ministracione uestigiis uelut
10 ad arcam Noe fructiferum pii germinis ramum afferens columba
reuolaret.

2. Benedicti uos a domino, qui facit unius moris
habitare in domo et qui germanitatis uinculum duplicauit
in uobis; quos et in ecclesiae utero fratres fecit et sub una
15 fide uariis distinxit officiis, ut diuerso munere alter alterum
pasceretis, tu illum spiritalibus armis ieiunans et orans iuua-
res et ille caelestia sibi bona sereret, dum carnalia tibi ali-
menta suppeditat non indigenti quidem pereuntis escae sumptu,
quia fames tua iustitiam et regnum dei esurit. sed tamen quia
20 idem dominus, qui fecit quod intus est, fecit et quod foris
est, spiritus uero promptus, caro autem infirma, ideo
uiuientem licet animam in uerbo dei, quod est Christus deus,

4] (III Reg. 6, 2; III Reg. 4, 8). 8] (III Reg. 17, 4). 10]
(Gen. 8, 11). 12] Ps. 113, 15. Ps. 67, 7. 19] (Matth. 5, 6). 21]
Matth. 24, 41; Marc. 14, 38.

2 aemulator] existis (existit x) item tibi add. kxy super torrentem
tibi L^{Mb}, super (duarum linearum spatio uacuo) u, om. kxy. super
torrentem tibi gratissimum Col. 3 heliseo L^{Muy}, helyseo b, helisaeo x
4 spiritalia k et sic infra 5 benedicte L, benedicte b illius sarep-
tene M sareptenae kuy, sareptene bx, saraeptene L illius aut om. u
6 somanitidis xy 7 heliam Mx, helyam L^{buy} 9 sub] super Col.
10 archam L^{Muy} 12 nos x a om. kuxy 13 in domo habitare k
14 nobis x¹ 15 distinxit b ut] et ky sub diuerso Col. 16 ieiunans
y (informare m. 2) iuuares] ieiunares u 17 ille L^{Mb}, ille in te cet.
tibi dona b, bona sibi Col. 18 non u s. l. m. 2 süpt' b, sumptus L
19 dei om. L tamen om. M 20 est om. LM quod et uy, quod Col.
21 uero L^{Mb}, quidem cet. 22 in om. LM dominus b

qui est uiuus et uerus panis, tali remuneratur obsequio, ut corpori tuo id est terrenae in te fragilitati seruiat cibis modicis et ipse ieiuniorum tuorum abundantia saginetur. ideo enim dixit: non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo dei, quia ut infirmioris substantiae nostrae rationem habuit, perinde et carni panem necessarium ipse creator ostendit. 5

3. Sed ne corporis curam animae, quae uerbo dei pascitur, praeponeremus, non in solo pane uitam hominis constare monstrauit atque ideo, cum dixit: non in solo pane, etiam in pane uictum hominis constitutum docuit, quem etsi animae cura non quaerat, tamen corporis natura deposcit. ideo benedictus ille, cui ad opes animae proficit necessitas conditionis tuae, quia adhuc homo et isto uisibili pane pascendus es, etsi interius aeterno illo pane satureris. non enim proficeret spiritalis uirtus, nisi subesset carnalis infirmitas. nec esset potens fidelium ministratio, nisi materiam ministrandi plerumque inopia fraterna praeberet. unde et apostolus ait in sanctos compensationem futuram, cum ecclesiam dei ad consolationem istius benedictionis hortatur et dicit: abundantia uestra sit ad illorum inopiam, ut et illorum abundantia inopiae uestrae supplementum fiat. 10 20

1] (Ioh. 6, 41). 4] Matth. 4, 4; Luc. 4, 4; Deut. 8, 3. 20] II Cor. 8, 14.

1 est uiuus et uerus panis *LMb*, uerus et uiuus panis est *cet*. remunerat *b* 2 corpore *b* in te] uite *b*, uitae *ku* 4 in] enim in *k* pane solo *xy* omni *om. u* 5 uerbo] quod procedit de ore *add. b* ut] in *k* ut—perinde *om. M* nr̃a r̃oe *Luxy*, nostrae ratione *k* 6 habuit *Lb*, esurire habuit *kuxy*, ne esuriret habuit *Col*. proinde *bkuxy* carnis *M* creator ipse *b*, creator *k* 8 praeponeremus quae uerbo dei pascitur *kuxy Col*. 9 pane uictum hominis constitutum docuit (*mediis* are monstrauit—*l. 11* con *omissis*) *Col*. constrare *L* 10 cum *u s. l. m. 2*, quin *b*, id *k* pane etiam in pane] pane uiuit homo non in solo pane *k* 11 ostendit *M* etsi] licet *M* 13 cui] quoi *b* 14 tue *b*, suae (*al* tue *s. l. x*) *kx* et] in *u* 16 carnis *b* 17 materiam ministrando *b*, ministrandi locum *k* fraterna inopia *Col*. 18 agit *kx* sanctis *M* 19 cum] quin *b* 21 et ut *k* et *s. l. b* inopiae uestrae *LM*, uestrae inopiae *cet*. 22 sit supplementum *b*

4. Adhuc audeo dicere in utroque uestrum diuisa Iohannis et domini forma consistit, Iohannis in deserto clamantis et domini in templo docentis. et unus uestrum in seruitutem ministerii uocatus est, alter in monachi libertatem. sed uter-
 5 que in unum dei regnum et gloriam conuocati et ambo liberi, quia ambo sub gratia, et ambo serui, quia ambo sub lege fidei. ambo liberi peccato et ambo serui iustitiae et ambo in ieiuniis domino diem sapitis et ambo in epulis sinceritatis domino gratias agitis, qui dat escam omni carni et dat
 10 escam uiuam esurientibus ueram uitam. unus uestrum audiuit, ut dicat: introibo ad altare dei, ad deum qui laetificat iuuentutem meam; et alter ab eodem propheta didicit dicere: singulariter sum ego, donec transeam.

5. Ergo quia sic electi estis et dilecti domino, ut alter
 15 alterius onera portetis, et caritate perfecta, qua inuicem uos pascitis, sustinetis instruitis locupletatis adimplentes legem Christi, orate pro nobis; conserite ualidas orationum manus, ut superetis multitudinem peccatorum nostrorum. ob hoc enim ipse misericors et miserator dominus peccatoribus
 20 suis sanctorum notitiam caritatemque procurat et donat, ut etiam inexcusabiles reos praepotens aduocatio meritis damnationis absoluat. maneat in regno domini, quod intra uos fecit esse per inhabitantem in uobis arrabonem spiritus sancti, in quo clamatis: abba, pater, benedicti domino filii pietatis et
 25 pacis et luminis.

2] (Matth. 3, 3; Ioh. 7, 28). 9] Ps. 135, 25. (Matth. 5, 6). 11] Ps. 42, 4. 13] Ps. 140, 10. 14] Gal. 6, 2. 23] Rom. 8, 15; Gal. 4, 6.

1 diuersa x Col. ioannis et infra u 3 seruitute L 4 misterii b monachalem u utrique u² Col. 5 regnum dei b, regnum u gloriam dei u uocati My 7 a peccato b 10 uitam] iustitiam Col. 11 dñm ex deum u m. 2, dm L, dñm y 13 ego sum Lu, sum e. k 14 a domino b 15 perfecta om. LM 16 parcitis xy inseruitis b locupletastis u adimplentis x, adimpletis b Col. 17 manus ualidas orationum b 18 multorum u uestrorum u 19 ipse LMb, ipsum cet., om. Col. 20 sanctorum om. LM 21¹ meritis M 22 absoluat] ualete add. LMb, finit add. kxy dei xy nos k 23 inhabitatem x arrabonem k sancti spiritus u pater] explicit add. L benedicti—luminis om. LM.

XXVII.

SEVERO FRATRI VNANIMO VENERABILI ET SEMPER DESIDERANTISSIMO
PAVLINVS.

1. Benedicam dominum in omni tempore et non obliuiscar retributiones eius, quia non secundum peccata nostra retribuit nobis, qui adsiduis et numerosis de tua unanimitate solacijs satiat desiderium nostrum; nam in paucis diebus reditum ad nos sanctorum fratrum et unanimatorum communium, Postumiani et Theridi, aduentus aliorum fratrum, Virini et Soriani, consecutus est. ita nobis uno propemodum in tempore plurima gaudiorum messis obuenerit, cum omnes hi, quos pariter uenisse memorauimus, litteris unanimitatis tuae dulciorem nobis praesentiae suae gratiam reddidissent. exultauit itaque in domino spiritus noster, et dilatatum est os nostrum super inimicum nostrum, cui non dabatur dicere: praeualui aduersus eos, cum potius uota desideriorum nostrorum praeualuissent, ut exoptata de te id est maxima animae nostrae cura et iudicia et eloquia recipere-
mus.

2. Itaque ut nihil inuicem, sicut praeceptum est, nisi amorem mutuum nobis debeamus, respondebo omnibus epistolis tuis, ac primum illi, quam primo accepi, qua de ipsis, per quos scripseras, apud me exoptulas, cur aut te solum reliquerim aut illos tibi abduxerim. sed recognosces neutro me posse culpari, quia neque in te desiderando umquam modum feci neque ullum tecum habui de eorum usurpatione certamen; alioquin ultro tibi de tuo iure cessissem, si prius tua fuisset possessio. non enim a me alieni forent tecum manentes, qui

4] Ps. 32, 2. Ps. 102, 3 et 10. 14] I Reg. 2, 1; Luc. 1, 47.
16] Ps. 12, 5. 20] (Ioh. 15, 17; Rom. 13, 8; I Ioh. 3, 23).

O. — Incipit ad eundem .VIII. O. 6 retribuet *Ov*, tribuit *Rosw.* qui *v*, quia O 7 satiat *v*, faciat O 8 sanctorum *r*, sanctum O 10 propemodum *v*, propemodo O 12 hi O, ii *v* litteris *r*, laetens O 15 dilatatum *r*, delectatum O 22 qua *Rosw.*, quia *Ov* 23 autē O

totus es meus in Christo domino, per quem sum inuicem tuus, neque tantum cepissem gratiae in his receptis, quantum amississem, si tibi praeripuissem quamlibet expetendos in salutari uia comites. nam mea quoque sententia dignissimum me iudicarem qui a tua caritate uacuarer, si ullum bonum mihi quam tibi malletm. uerum ego cum illos inopinato domini munere adlapsos mihi tales conperissem, quales et tibi postea in breui claruerunt, etiam inuidebam mihi, cur in hac parte felicior te fuissetm, ut tuo conspectu et consortio digniores ego potius obtinerem uel prius agnouissem. denique ut quam primum hac qua me beatum existimabam gratia te consorte gauderem, et praesentes increpui, quod se familiaritatis ac notitiae tuae expertes faterentur, neque quicquam studiosius mandauī proficiscentibus, quam ad conspectum tuum complexumque properarent teque cognoscere omnibus in patria rebus et curis suis anteferrent, ut diutinum damnum sibi uel sero sarcirent. et, gratias domino, recipimus eos uenientes in exultatione magnumque huius, qua nobis in te prae ceteris expetendo credidissent, conscientiae gaudium quasi benedictum et ceteris uitae suae fructibus altiore de agro pleno manipulum reportantes. quas illi deo primum, qui non solum satiasset, sed et superasset desiderium eorum, ut plura in te quam praesumpserant inuenirent bona, quas nobis, qui tantae illis acquisitionis fuissetm auctores, quas sibimet ipsis, quod nobis in suum lucrum paruissent, gratias agebant!

3. Ineffabile mihi est quanta me uoluptate perfuderint, cum referrent et actus et sermones tuos et perfectum cor tuum caritatis diuinae scientia; qua humilis et excelsus, pauper et diues, seruus et liber, famulis conseruus, fratribus seruus, pauperibus diues in uisceribus misericordiae, diuitibus pauper in spiritu mansuetudinis, humilis uirtute pietatis, arduus sublimitate uirtutis et seruus deo, liber mammonae, totum in te

17] Ps. 125, 6.

1 suū O   2 his O, iis v   amississem O   6 inopinato Rosw., inopinatos Or   10 ut v, om. O   18 in te v, inter O   19 gaudium v, et auditu O   21 satiasset v, saciasse O   28 qua] qua cum sis expectes

spirare Martinum, florere Clarum, maturari euangelium praedicabant. inpinguarunt omnino oleo laetitiae caput nostrum; propter hoc benedixerunt omnia interiora nostra dominum duplici causa gratulationis, quod et tibi plurimum praestitisse nos intellexeremus de agnitione dilectissimorum, ut 5 probasti, fratrum et illos gratulari sibi de notitia et caritate tua ut diuino munere uideremus. quantum illi praeterea inter opera et munera in te dei admirati sunt etiam pueros tuos, qui in circuitu tuo sicut nouellae oliuarum uirent, quibus te deus noster idem fecit, quod ipse cunctis est, ut te et 10 quasi dominum uereantur et quasi patrem diligant! in hoc tamen sermone eorum fatemur gemuisse nos ad infelicitatem nostram, quibus ab eiusmodi filiis sterilitatem grauiora peccata fecissent, sed facti sumus quasi consolati, quia uicinum esse nobis tuae felicitatis bonum iudicamus. 15

4. Verum ne longiore interuallo nostra iniquitas inter nos et te separet, totum hunc, quo diebus et noctibus deum mulces, sacrae pubis accinge delectum, ut aduersum peccata nostra pro nobis aciem orationum dirigant et exorent, ut confirmet hoc dominus quod operatus est nobis, id est ut 20 caritate tua, in qua nunc adquiescimus et qua gloriamur, in illa die refrigeremur et gaudeamus.

XXVIII.

SANCTO FRATRI ET VNANIMO CONMILITONI SEVERO PAVLINVS.

1. Redit a me tibi Victor, ut redeat a te mihi, Victor com- 25 mune pignus et fidele contubernium et solemne solatium nobis,

2] (Ps. 22, 5). 3] Ps. 102, 1. 9] Ps. 127, 3. 11] (Malac. 1, 6).
14] Ps. 125, 1. 19] Ps. 67, 29.

6 de *v*, *om*. *O* 9 nouellae *v*, nouella *O* uerent *O* 10 et *v*, *om*. *O*
12 fatemur gemuisse nos *v*, statim uriae nos *O*, scaturimus *fort*. 13 eius-
modo *O* 14 uicinum *v*, uicino *O* 16 iniquitatis *O*¹ 18 delectum *v*,
dilectum *O* 20 quod *v*, quo *O* 22 refrigerem' *O*

FLMOPU. — incipit octaua eiusdem *F*^v, item epla eiusdem ad eundem · VII · *L*, ad sulpitium seuerum · X · *M*, incipit ad eundem · VIII · *O*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum de laudibus

Victor in te meus et in me tuus, Victor epistolarum nostrarum ueredarius pedes aut ueredus bipes, uictor longissimarum uiarum, bene idem dicendus simul et uictor et uictus, quia uincitur caritate, qua uincit uias duras et magnos labores, qui
 5 in sudore uultus sui edit panem suum, ut nos reficiat annuis inter utrumque discursibus, ferens indefessus ac referens commercia litterarum, quibus mutuam uisitationem animis ac uisceribus inuicem nostris tamquam uestigial officii debiti pensitamus. sit benedictus domino puer Victor, neque
 10 illi spinas et tribulos sua terra parturiat, quia inpiger est. uiae enim pigrorum spinis stratae sunt. Victor uero noster non dicit: leo est in uiis, quia ita simplex est, ut ambulet confidens fidelis et castus, ut non timeat a timore nocturno et iaculo uolante per diem. propterea dominus
 15 custodit illum in omnibus uiis suis et angelicis mandat excubiis, ne usquam offendat ad lapidem pedem suum, neque mordeat calcaneum eius obseruans coluber in uia, quem calciatis ad euangelii cursum pedibus inpune calcabit et conteret. laudabo igitur et benedicam in domino Victoris nostri
 20 pedes et de his quoque pedibus audebo dicere: quam speciosi pedes qui euangelizant mihi pacem de te, cum incolumitatem tuam et pacem in te, cum fidem tuam nuntiant, per quam in te manet Christus pax nostra, qui et de nobis uel in nobis facit utraque unum, siue qua duo sumus in

5] Gen. 3, 19. 10] (Gen. 3, 18). 11] Prou. 15, 19. 12] Prou. 22, 13 et 26, 13. (Prou. 10, 9). 13] Ps. 90, 6. 17] Gen. 49, 17. (Eph. 6, 15). 20] Es. 52, 7; Rom. 10, 15. 24] Eph. 2, 14.

victoris: epistolarum eius fidelissimi perlatoris: ubi etiam mentionem facit de duobus libellis: quos sibi pro munere caritatis destinare curarat U
 25 ut—Victor *om. P* ut—commune *om. FU* redea* *M* 26 pingnus *O*¹
 solacium *P* solatium sollēpne *M*

1 in me tuus et in te meus *M* 2 pedes—ueredus *om. LM* uictor-
 que *M* 3 uiarum pedes *LM* qui *FPU* 4 qua] quia *O* 5 edet *F*
 6 indefectus *O*, indefessus *Vatic. in mg.* 8 inuicem *om. LM* 10 per-
 turriat *F*¹ 13 et *O*, et a *cet.* 20 audeo *F* preciosi *F* 22 fide tua
FPU 23 xp̄s manet *M* que *FPU* 24 utramque *O*¹*v*, utrumque *F*
 quia *FPU*

corde uno siue qua utramque substantiam animae et corporis unum facimus conflante nqs Christo per ignem spiritus sui, de quo ait: ignem ueni mittere in terram; et quid uult bonus dominus, nisi ut accendatur in nobis et inluminet tenebras nostras et peccata consumat, quia dominus deus noster ignis consumens est? tribuat hic mihi dominus, ut et in me pro me fiat ignis consumens. ardeat hoc igne cor meum in lumen aeternum mihi, ne eodem ardeat anima mea in poenam perennem. in hoc enim igne reuelabitur dies domini, et uniuscuiusque nostrum opus quale sit ignis probabit.

2. Oremus hunc dominum, ut doceat nos facere uoluntates suas, et spiritus eius bonus deducat nos in uiam rectam, ne labor noster inueniatur ligna fenum stipula sed potius argentum aurum lapides pretiosi, et uiui inueniamur in muris Hierusalem illius caelestis et liberae, quae aedificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum. huius enim ciuitatis habitator in tribus unus ostenditur, unde dicitur ciuitas regis magni, ciuitas dei nostri, ciuitas domini uirtutum, quam ipse dominus, ut scriptum est, fundauit in aeternum, cuius quidem ciuitatis non solum fundamentum sed et turris et porta factus est Christus. fundamentum enim, inquit, nemo potest aliud ponere quam eum, qui est nobis turris fortitudinis a facie inimici, qui dicit: ego sum ianua ouium; nemo potest uenire ad patrem nisi per me. si igitur in hoc domus et mens nostra fundetur et digna tanto fundamento supraedificetur operatio, erit nobis in aditum ciuitatis suae porta ipse qui reget nos in saecula, et in loco pascuae conlocabit nos, quos iam per aquam

3] Luc. 12, 49. 5] Deut. 4, 24; Heb. 12, 9. 10] I Cor. 3, 13.
 13] Ps. 142, 10 et 11. 14] (I Cor. 3, 12; I Petr. 2, 5). 15] (Gal. 4, 31).
 16] Ps. 121, 3. 18] Ps. 47, 2 et 9. 22] I Cor. 3, 11. 24] Ps. 60, 4.
 25] Ioh. 10, 7. Ioh. 14, 6. 28] Ps. 47, 15. 29] (Ps. 22, 2).

1 quia *FPU* in utramque *FU*, in utramque *P* 2 facinus *F*
 8 in *OM*, et in *cet*. 10 nostrum *om*. *FPU* 14 nec *FLU* faenum *OP*
 28 additum *PU* 29 quos — p. 243, 1 genuit et *om*. *M*

refectionis sibi genuit et nutrit epulis salutaribus in eam
 mensam, quam praeparauit nobis aduersus eos, qui tribulant
 nos. de qua dicit: beatus qui manducabit panem in
 regno dei, quia Christus idem et regnum et panis est,
 5 quo nos saginamur et serpens tabescit, cuius fames et poena
 est eibus uitae nostrae Christus Iesus, qui factus est nobis
 in escam, ut eo pane uiuentes et secundum eum ambu-
 lantes possimus iuxta apostolum dicere: nostra autem con-
 uersatio in caelis est. cum enim quae sursum sunt sapi-
 10 mus et quaerimus, terreni esse desinimus, ut iam non simus
 esca serpentis, qui uicissim datus est in escam populis
 Aethiopum, ut ab his edatur quos edit. quod nobis e con-
 trario salutare est, qui Christum edimus et absorbemur a
 Christo, qui absorbet mortalem nostrum, quia uita est, ut in-
 15 duat nos immortalitate et conformes imagini suae faciat, qui
 dedit nobis potestatem super omnem uirtutem inimici inpune
 calcandi per eandem gratiam, qua dedit potestatem filios
 dei fieri credentibus in nomine eius, quod est supra
 omne nomen. in hoc habitemus, quia ipse etiam ciuitas
 20 est, quae non potest abscondi, quia super montem po-
 sita et cuius fundamenta sunt in montibus sanctis.
 hanc ciuitatem ipse fundauit altissimus, sicut scriptum
 est, quia sapientia sibi aedificauit domum. haec est
 domus illa non manu facta, in qua si habitemus his operibus,
 25 quibus ciues sanctorum fieri mereamur, non ardebit opus
 nostrum; et ignis ille sapiens transeuntes nos per examen
 suum non seuerio ardore ambiet puniendos, sed ut commen-

3] Luc. 14, 15. 7] (Ioh. 6, 35). 8] Phil. 3, 20. 9] (Col. 3, 1).
 11] Gen. 3, 14; Ps. 73, 14. 14] (I Cor. 15, 53). 15] (Rom. 8, 29).
 16] (Luc. 10, 19). 17] Ioh. 1, 12. 18] Phil. 2, 9. 19] Matth. 5, 14.
 21] Ps. 86, 1 et 5. 22] Prou. 9, 1. 25] (II Cor. 5, 1; Eph. 2, 19).

1 et] ut *U* nutrit *O²v*, netrit *O¹*, nutrit *L*, nutriuit *FP²U*, enu-
 triet^o *M*, nutriti *P¹* 2 mensuram *M* praeparabit *OU* 4 et panis et
 regnum *LM* 5 et] ut *U* famis *FOPU* 7 esca *LO* 8 possumus *L¹*
 dicere iuxta ap^lm *M* 12 q^s aedit *F* 13 absorbimur *U* 14 mor-
 tale *LMv* 16 inimici uirtutem *FPU* inpune calcandi *om. M*
 20 supra *F* 24 iis *v*

datos suscipiens blando lambet adtactu, ut possimus dicere: transiuimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium.

3. Sed ut eodem nomine quo inchoata est epistola terminetur, ad Victorem nostrum recurram, pro quo excusationem 5 debeo. quod ad te tardius pacto redit, ne inputes pedibus eius, qui non pigritiae uitio sed oboedientiae studio apud nos diutius restiterunt. reputa tamen tempus, non quo dimissum eum indicasti, sed quo misisti, et uidebis de placita inter nos retinendi Victoris uicissitudine stare rationem mihi. non enim 10 ad hiemem apud nos, ut scripseras, exigendam adfuit, sed, ut adseruit, de Narbonensi, ubi fratri Postumiano occurrerat, remissus ad te, tunc a te iterum profectus est, cum ad me directus peruenire potuisset. iam igitur hieme decedente susceptum necesse habui uernis mensibus detinere, et quia breue 15 spatium uidebatur, quoad ilico sollemnitas paschalis concluderet, cum et infirmissimus per idem tempus fuisset, ut ad rescribendi negotium non ualerem, adposui de diebus aestiuis moras eius, ut compensarem tecum, si tantum in eo tui temporis usurparem, quantum tu in eodem occupaueras de diebus 20 hibernis. unde concedam, si autumnu peruenerit ad unanimi- tatem tuam, ut hiemem rursus inpendat tibi, quia uides ita placito domini procuratum, ut tempora communis unanimi, quae nobis mutua cesseramus, salua fide pacti maiori istius commodo mutarentur; nunc enim apte conuersum est, ut 25 uerius fieret quod contra meritum indulgens mihi et tibi detrahens scripseras. tu enim uere spiritu feruens salubrius

2] Ps. 65, 12.

1 adtractu *O*, actatu *U* 4 ut] et *FPU* epistola est *F* 5 excusationem nostram *LM* 7 diutius apud nos *FPU* 10 uicissitudine *F* mihi *om. F* 11 had hiemen *O* apud nos *om. F* 12 narbonensi portu *M* postumiano *LM*, postumio *F*, postumino *OP²U*, posthumino *P¹v* 13 ad] a *LM* a] ad *LM* 14 directius *FPU* 16 quoad *O*, quod *cet. v* illico *ex* illiquod *P²* sollēpnitas *MO* 17 cum] eum, eum *fort.* id *FPU* 18 de *om. LM* 19 tui *ex* fui *F*, *om. LM* 20 de *om. LM* 21 concedo *FPU* 24 maiori *F*, maioris *cet.* 25 com- modo *Rosw.*, commoda *w* in maiora i. commoda *fort.* ut melius *M* ^{1 ueri}

eum in tempore frigoris ignito fidei tuae fouebis calore; at ego frigidus ad aestiuam illi stationem aptior ero.

4. Sed utinam uel frigidus magis quam tepidus essem nec domino meo uomitum facerem et proximi mei aestum leuarem! nunc uero fastidium potius de satietate mei facio utentibus tempore incolatus mei nec algentibus nec aestuantibus necessario, modicae fidei tepore reuomendus ab his, qui saporem societatis meae spe dulcedinis spiritalis gustare temptauerint. quo magis miror uel concupiscentiam tuam in de-
siderandis uel patientiam in perferendis ineptiarum mearum molestiis. sed utinam mihi tam nullum de multiloquio peccatum accedat, quam tibi magna merces de tam infatigabili caritate cumulatur! tamquam enim non defatigatus, sed potius et refectus tantis antehac per Victorem nostrum numero et
15 copia uoluminibus, iterum postulasti per eundem librigerum, ut tibi pluribus, si possim, scriptis essem molestior.

5. Praeterea autem iussisti nimium opulenter tibi de paupere tuo blandiens, ut quae te de annalibus non unius gentis sed generis humani fugerent ego uidelicet quasi peritior edoceram; sed sibi inputet famem qui pauperis amici forem pulsat et
20 promptuarium inane scrutatur. numquam enim in haec inuestiganda et conligenda mihi contentum studium fuit. nam etiam in tempore ueteri, quo uidebar legere nec legenda, ab historicis scriptoribus peregrinatus sum. attamen nunc operis
25 tui curam gerens, quo te pro utilitate fidei nostrae inspicendis et conferendis praeteritorum temporum rationibus occupatum indicasti, quod de me non habui de fratris unanimi opulentiore thesauro petiui; et ipsam adnotationem, quam commonitorii uice miseris litteris meis inditam, direxi ad

1] (Rom. 12, 11). 3] (Apoc. 3, 16). 11] (Prou. 10, 19).

1 foebis *U* 2 ergo *O* 5 nunc *ex* hunc *L* mea *F* 7 necessarius *LM* tepore *LM*, tempore *cet.* remouendus *FPU* 8 temptauerit *FOPU* 10 in *Ov*, *om. cet.* 12 accedat *Ov*, accideret *M*, accederet *cet.* 15 postulati *U* eum *U* 16 possem *LMU* 17 autem *om. M* 18 sed generis *om. U* 19 docerem *M* 20 famē *O* 21 enim *M s. l. m. 2* 22 contemptum *FLO*, contentu *P³U*, contemptu *P¹*, commodum *v* 23 nec legenda *Ov*, negligenda *cet.* 27 iudicasti *U*

Ruffinum presbyterum, sanctae Melani spiritali uia comitem,
uere sanctum et pie doctum et ob hoc intima mihi affectione
coniunctum. si ille has, quae merito te permouent de anno-
rum siue regnorum non congruente calculo, hiantis historiae
causas non ediderit, qui et scholasticis et salutaribus litteris
graece iuxta ac latine diues est, uereor ne apud alium in his
regionibus frustra requiramus. quod si praesumptioni de se
meae satisfecerit, prima occasione, si dominus fauerit, trans-
mittam unanimitati tuae, utcumque mihi super hac ratione
rescripserit.

6. Interim, ut aliquid de praeceptis tuis facerem, misi ex
his, quae metuo ne inertiae potius uel imprudentiae meae
testimonia sint quam supernae ministracionis insignia aut certe
uel humanae documenta sapientiae; misi tamen tibi, id est
commisi meo pectori meas nugas, non ut sensus tuos polluant
tenebrae meae, sed ut tuis sensibus diluantur. nugas autem
meas de uerbis ac sententiis meis dixi; ceterum materia
sancta et tuo potius ingenio eloquioque dignior, etsi meis
sermonibus uelut atro habitu uestiatur, speciem tamen diuini
luminis, interni decoris quamquam in egenae suppellectilis uili-
tate custodit. habes ergo libellos a me duos, unum uersibus
natalicium de mea sollemni ad dominaedium meum cantilena,
cui corpore ac spiritu cotidie, lingua autem quotannis pensito
dulcissimum uoluntariae seruitutis tributum, in die festo con-
secrationis eius immolans Christo hostiam laudis et red-

25] Ps. 49, 14.

1 rufinum *FLMO* (in *mg.*: laudem rutini presbyteri *M*) melanii *M*,
melanie *ex* melanii *L*, melaniae *F* in uia *LM* 2 ⁱ m̄ ⁱ t̄ima ⁱ m̄ *M*, utinam
mihi *FPU* 3 absque *ex* hasque *P m.* 2 5 reddiderit (in *mg.*: ediderit) *M*
scholasticis *O*, scolasticis *cet.* 7 de se *ex des P m.* 2 8 siuerit *LM*
9 unanimitate *L*¹ 13 quam] quae *F* 14 docimenta *O* misi itaq; *M*
15 meo] tuo *LM* 16 deluantur *O* 17 de] et de *F* 18 dignior *ω*,
digna *v* 20 numinis *U* supellectilis *L* utilitate *FU* 22 natalitium
FMU dominedium *LMO*, domine dum *F*¹*U*, dominum deum *F*²
24 tributorum *OP*¹ consecrationes *FPU* 25 reddans *L*¹

dens altissimo uota mea; alius libellus ex his est, quos ad benedictum id est Christianum uirum, amicum meum Endelechium scripsisse uideor, non tamen edidisse conuincar. is enim mihi auctor huius in domino opusculi fuit, sicut ipsius
 5 epistola, quae libello meo pro themate praescribitur, docet. fateor autem idcirco me libenter hunc ab amico laborem recepis-
 se, ut in Theodosio non tam imperatorem quam Christi seruum, non dominandi superbia sed humilitate famulandi potentem, nec regno sed fide principem praedicarem.

XXVIII.

SEVERO FRATRI VNANIMO PAVLINVS.

1. Inmoderatam, ut arguimus, in litteris uestris onus nostrum loquentibus caritatem apta atque moderata ad utilitatem nostram munerum gratia temperastis; necessario enim peccatoribus et
 15 precatu deplorationis et habitu indigentibus pallia camelorum pilis texta misistis, quae nos in conspectu altissimi stratos utilibus stimulis admonerent, dum asperitate setarum conpungimur, et peccatorum nostrorum horrore conpungi atque
 20 praeterea in eorum usu de ueterum recordatione sanctorum conformandae fidei emolumenta referuntur. ueniunt in mentem

1 mea ex tua O 2 amicum meum uirum U 4 osculi U 5 stemate M
 7 in om. LM theodosium LM 9 praedicarem] uale add. FP²U ex-
 plicit L, finit ad seuerum . VIII . O

FLMOPU. — epistola noua ad Seuerum de munere palliorum ex pilis cameli incipit F, epistola ad eundem . VIII . L, ad sulpitium seuerum . XVI . M, incipit ad eundem X de palliolis O, ad Seuerum. De munere palliorum ex pilis cameli *inscr. P m. 2*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum ubi ei gratias agit pro palliis de pilis camellorum sibi destinatis. super quibus plura scripturarum exempla adducere tropologico sensu exponit. ubi etiam sancte melanie illustris matrone cōpendiose interxit historiam U 11 seuerο fratri om. O unanimo fratri FPU
 Paulinus Paulinus Paulinus F Paulinus seruus x ihu seuerο kñō frī in deo patre et xpō ihu salutē LM 17 utilius F 18 et] atque F
 19 habitu U, habitum cet. multum O 21 confirmandae U

translatus Elias et praemissus Iohannes, quorum alterum hispida setis zona cingebat, alium pili, ut scriptum est, camelorum hirtio tegmine uestiebant. reminiscimur etiam David et omnis mansuetudinis eius, qua contritum cor et humiliatum deo sacrificans induebat se cilicium; et operiebat in ieiunio animam suam, ut eam spiritali saturitate contegeret. unde discimus uestimentum animae illud esse ieiunium, quo ab omnibus lege diuina uetitis abstinemus. id enim et de primorum patrum despoliatione cognoscimus, qui postquam ab interdicto cibo destiterant ieiunare, nudati sunt. sed et propheta ipse nos docet quali ieiunio animam suam a confusionis nuditate munierit, cum ait domino: ab omni uia mala prohibui pedem meum, ut custodiam uerbum tuum.

2. Ex hoc eodem muneris uestri lanitio et illa nobis de euangelio camelus ingeritur, quae facilius per foramen acus transit quam diues in regnum caelorum. ex quo nostras diuitias, quae nunc in peccatis tantum manent, cogitantes, quia similes diuinis illis uiris uirtutes affectare non possumus, illius saltem nobis gratiam publicani cupimus prouenire, qui in corde detricto semet ipsum accusans deo et pectus adfictum crebra manu tundens et oculos conscientiae pudore depressos in caelum leuare non audens, iniquitate illa uitiorum dorso cameli aemula, ita se in humilitatem debitam strinxit et resipiscientis animae conplanatione direxit, ut se foramini acus hoc est uiae uerbi uel crucis, quae arto tramite ducit ad uitam, diuinarum aurium penetrator insere-

2] (III Reg. 1, 8; Matth. 3, 4; Marc. 1, 6). 3] Ps. 131, 1; 50, 19; 68, 11; 31, 1. 10] (Gen. 3, 7). 12] Ps. 118, 101. 16] Matth. 19, 24; Marc. 10, 25. 21] (Luc. 18, 13). 26] Matth. 7, 14.

1 helias *FMOP*, elias *U*, helyas *L* 2 alium] alterum *v* 4 omnes mansuetudines *O* quia *M* contritum *Ov*, contribulatum *cet.* 5 cilium *O*, cilicio *cet.* 6 in *Ov*, *om. cet.* ieiunia *O*¹ 8 abstine nemus *F* 9 despoliatione *LM* 15 lanicio *P* ille *M*, illae (ae ex a?) *L* 16 camilus *O* quae] qui *M*, qui ex quae *L* foramem *FO* 19 diuinis *om. LM* 20 possumus *P* saltim *L* 22 tondens *P*¹ 25 resipientis *FPU* contemplatione *FPU*

ret. oratio enim, inquit, humiliantis se nubes penetrat; quo contra ille iactantiae suae spiritu diues Pharisaeus, qui inputatione operum debitorum, quia ex lege operandi debitor erat, tamen quasi uoluntaria fecisset supra debitum, praedicator sui, accusator alieni, qui conueniret magis deum quam rogaret, intrare non potuit, quia subfarcinatos arta non capiunt. nec poterat eo recipi lata iactantia, quo se humilitas angusta conlegit et angusto angustior contriti cordis exilitate penetravit.

3. Interueniant orationes tuae, ut animam meam multa corruptione discissam et spinis meorum sensuum temere conser-
tam dominicae crucis acus inserto uerbi salutaris filo sarciat; fidem enim et uerbum crucis Christi hanc arbitror acum, qua uitae nostrae habitus innouatur, mens nostra compungitur nos-
que ipsi deo per interuentum ipsius mediatoris adsumur. in
eodem est et foramen illud, quia per ipsum et in ipso ad uitam uia illa multis desiderabilis, paucis penetrabilis, per quam facilius ingreditur humiliata iniquitas quam superba iustitia. quo maiorem uobis ut medicis spiritalibus debemus
gratiam, qui etiam carnalia nobis munera spiritali utilitate
confertis, ut haec pallia nobis ad stimulum orationis et habitum humilitatis tamquam sterili illi ficulneae cophinum ster-
coris miseritis. in quo mihi uidetur aeterna piaae humilitatis utilitas indicari, quae sterilem fecundat animam, ne per uacuum
adrogantiae speciem sibi iuxta illum Pharisaeum placens uelut arbor infelix frugibus inutili fronde luxuriet. quam bonum autem et utile ad culturam salutis huiusmodi stercus sit, docemur in beato Iob, qui postquam sedit in stercore, tem-

1] Eccli. 35, 21. 18] (Matth. 7, 14). 22] (Luc. 13, 8). 25]
(Luc. 18, 11). 26] (Matth. 21, 19). 28] (Iob 2, 8).

2 quo] qua *O* 3 computatione (com in ras.) *L* 5 alieni accusator *M*
6 subsarcinatos *LM* 7 que *U* 8 colligit *O* angusta *v* cordis
LMv, corde *cet.* 10 interueniunt—*l.* 15 adsumur *exh. A* (= *Dungalus*)
correctione *U* 11 discissam *AO* consectam *FU* 13 et] ut *F*
quo *AFOU* 14 mens] mors *AFPu* 15 ipsius *om. M* 16 in *om. U*
17 multis] paucis *M* 20 spuali *M* 22 cofinum *O*, cophanum *FPU*
26 quam utile autem ad *M*

ptari destitit. consumpserat enim temptatoris inuidiam humili-
tate perfecta, quae facilius surgere quam deici potest. quia in
fimo sedens unde cadat non habet, habet unde consurgat per
eum, qui suscitatur de terra inopem et de stercore erigit
pauperem et in stercora redigit superbos, quia omnis, ut
scriptum est, superbus immundus coram deo; et ideo
iustior apud deum ille accusator iniquitatis suae quam ille
iustitiae praedicator. ille laudando se accusauit, hic accusando
defendit.

4. Et ideo nihil nobis de nostris operibus blandientes sem-
per in manus eius commendemus spiritum nostrum,
quoniam apud ipsum est fons uitae. ab illo intellectum
itineris nostri petamus, quoniam a domino gressus homi-
nis diriguntur. sed et si poterimus mandata eius per ipsius
opem facere, necesse habemus sic quoque inutilitatem nostram
fateri, quia imputare non possumus debitam seruitutem, si
tantum praecepta faciamus. inutilis enim et nequam seruus
est, qui nihil ad necessitatem debiti muneris uoluntario addit
affectu, non habiturus unde praemium speret, si tantum con-
ditionis officia dependerit. quamobrem etiam mandata con-
plentes, ut saepe tibi scribo, timeamus semper dicentes do-
mino: ne intres in iudicio cum seruo tuo, quia non
iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. poterit
nos uel humilitas confessionis adserere quasi modestos apud
dominum, quos commendare non poterit ut ignauos strenuae
seruitutis utilitas. nam et Niniuitae probant quantum apud
diuinam clementiam peccatori remedium sit, ut sibi ipse non

4] Ps. 112, 7. 5] (Iob 40, 6). 11] Ps. 30, 6. 12] Ps. 35, 10.
13] Ps. 36, 23. 15] (Luc. 17, 10). 22] Ps. 142, 2. 27] (Ion. 3, 10;
Matth. 12, 41; Luc. 11, 32).

2 in fimo *v*, in fimo *O*, in infimo *cet*. 3 habet *scripsi*, et habet *w*,
sed habet *Rosw*. 6 deo est *F* 8 acusando *O* 12 illo] ergo *add. M*
14 poterimus *O*, potuerimus *cet*. 16 quia *om. L* 19 condicionis *P*
officia conditionis *ipendat* (¹ dependat *in mg. m. 2*) *M* 22 iudicio *O*,
iudicium *cet*. serto *O*¹ 24 molestos *P*¹ 25 dominum *O*, bonum
dominum *cet. v* 26 iniquitate *O*

parcat, quando quidem suffragio paenitentiae reconciliati deo meruerunt denuntiatum euadere excidium, quia se spontaneis luctibus cruciando diuinam sententiam praeuenerunt sua.

5. Nos uero neque uerbis neque rebus digna pensantes unica
 5 tamen facultate nobis caritatis, qua uobis sola pares sumus, misimus tunicam, quam ab usu meo ut de stercoreis uilitate conlectum pannum dignare suscipere; nam uel hoc innocentiae tuae congruit, quod de tenero agnorum uellere contexta blanditur adtactibus. addo autem adhuc pretio eius et gratiae,
 10 quod, quo dignior probetur usu tuo, de sanctae et inlustris in sanctis dei feminae Melani benedictione mihi pignus est. unde te dignior uisa est, cuius fides illi magis quam noster sanguis propinquat. fateor tamen ausum me, ut eam quamuis ilico ut acceperam tibi destinatum meo tamen uestitu initiando prae-
 15 tererem, sciens magis me tibi hac iniuria praestitutum, quam si te intemerata nouitate illius honorassem, simul ut mihi benedictionem quasi de tua iam ueste praecerperem, ut iactare possim uestimenti tui me esse participem, qui propitio deo futuram usus tui tunicam, quasi fuisset, induerem.

6. Addidit autem dominus hanc gratiam de muneribus et
 20 litteris tuis, ut ad eos potissimum dies nobis frater Victor occurreret, quibus sanctam ipsam ex Hierusalem post quinque lustra remeantem excepimus. at quam tandem feminam, si feminam dici licet, tam uiriliter Christianam! quid hoc loco
 25 faciam? uetat fastidii intolerabilis metus uoluminibus adhuc addere; sed personae dignitas, immo dei gratia postulare uideatur, ut commemorationem tantae animae praegressus non raptim omittam et paulisper ad eam tibi narrandam, uelut nauigantes si aliquem in litore locum spectabilem uideant, non praeter-
 30 uehantur, sed contractis paululum uelis aut remigio pendente

5 tantum *F* nobis *om.* *FP³U* nobis *F* 6 utilitate *O* 7 uel] et *LM* 8 contesta *U* 9 actattibus *U*, aetactibus *L*¹ 10 quod quo] quia ut *M* probetur dignior *M* 11 melaniae *LMO*, melanie *PU* 13 ut *om.* *M* 16 illius nouitate *LM* 17 iam *om.* *F* 18 quo *O* 20 addidit *FM²v*, addit *cet.* 21 hos *M*, os *L* 23 at *M*, ad *cet.* si] si tamen *M* 24 dicere *FPU* 27 progressus *F* 28 et *ω*, sed *Rosw.* 29 preteruheuntur *P* 30 uelis *Rosw.*, remis *ω*

pascunt oculos intuendi mora, ita sermonis mei cursum detorqueam, quo etiam inlustri illi materia et eloquentia libro tuo uicem aliquam uidear reddere, si feminam inferiorem sexu uirtutibus Martini Christo militantem prosequar, quae consiliis 5
 auis nobilis nobiliorem se contemptu corporeae nobilitatis dedit.

7. Opinor autem et hoc ad cumulum diuinæ gratiae pertinere, quod sanctitatem laudandam de laudibus generis prædicare ordior. sed hunc ordinem non a rhetoricis institutis 10
 magis quam de euangelicis exemplis usurpari doctissimus Lucas mihi testis est, qui baptistae beati meritum ab originis claritate detexuit et, ne tantum historiae gratia eum commemorasse existimes nobilem dominici praecursoris parentem, ueneranda priscae nobilitatis insignia et suum cuique stemma 15
 conectit, dicens sacerdotem Zachariam de uice Abia, credo, ut ex eo ipso dignitatem meriti eius ostenderet, adiciens nomen ex infulis, quod procul dubio in Hebraeis esset insigne, de cuius uice honoratum sortitus sacerdotium fungeretur. denique addit: et uxor illius de filiabus Aaron. 20
 uides euangelistam de commemoratione natalium sanctis dictionem fecisse meritorum, ut his, quos erat de propriis meritis praedicaturus, nomina auita praeferret; et uxor, inquit, illi erat de filiabus Aaron. auxit meritum sacerdotis commemorata nobilitate coniugii et laudaturus uitam genus ante 25
 laudauit, ut uenerabilior existeret qui sanctis parentibus responderet sanctitate ingenua quasi quadam iustitiae hereditate, qui illud principale in sacerdotibus nomen Aaron et honoris in munere et generis in uxore successor referret, at-

10] (Luc. 1, 5). 15] Luc. 1, 5. (I Par. 24, 10). 19] Luc. 1, 5.

1 detorquam *U* 2 illi *om. LM* 3 inferiore *OPU* 4 martyni *O*
 5 nobis *U* nobilitatis *M s. l. m. 2, sed uoluptatis in text.* 8 ad sanctitatem *FU* 9 rethoricis *LMO* institutis euangelicis *add. in mg. L*
 11 mihi *Or, om. cet.* 13 domini *L* 14 *tema (s *eras.*) *L*, scema *FM²PU* 15 auita *O* 16 ipsi *O* adiciens *U* 17 infibulis *O* 19 addidit *O* 20 sanctis *ω*, sancti *v*, in sanctis *fort.* dictionem] adiectionem *coni. Cauchius*, auctionem *coni. Ducaeus* 21 de propriis meritis erat *M* 23 ausit *O* 27 aron *O* 28 successor *om. M*

que illa, quae concors in itinere iugum ueritatis cum marito trahebat, ad pariendum eligenda per angelum, de quo scriptum est: ecce mittam angelum ante faciem tuam, dignior et uiro sacerdote et filio prophetis praefereundo existeret, quam
 5 diuinis idoneam dotibus non solum uita iustitiae sed et familiae praerogatiua fecisset. sed et ipsius domini ortum praeter illum a fonte diuino fluentem etiam istum, quo filius hominis esse dignatus est, euangelistae duo numeratis ab initio maioribus ordiuntur, diuersam utroque scriptore corporei sanguinis
 10 uenam pari fide et dignitate referente, quia dignum erat, ut unigenitus dei et primogenitus totius creaturae atque uniuersi corporis caput etiam in generis corporei dignitate primatum teneret, ut unus in caelo dei filius ante saecula ineffabili natus exordio etiam in terris inlustrum titulorum sibi apices uindi-
 15 caret, regum pariter et sacerdotum, ut duo testantur auctores, clara progenies. quamobrem non uidebimur aliena potius quam nostra uti regula terrenam quoque nobilitatem in supradicta dei famula praedicantes, quia perspicuum sit id quoque ad operis sui gloriam dominum contulisse, quo magis con-
 20 funderetur iste mundus, qui talibus titulis gloriatur, ut quo uanitas hominum ad contemptum dei utitur, ista potius ad contemptum mundi uteretur, simul ut maior salutaris exempli proderetur auctoritas humiliandis superborum oculis, mulier celsiore gradu ad humilitatis cultum ob amorem Christi deiecta
 25 sublimiter, ut uiros desides in infirmo sexu fortis argueret, adrogantes in sexu utroque personas pauperata diues et nobilis humiliata confunderet.

8. Igitur Marcellino consule auo de ambitu generis et opum luxu in teneris adhuc annis nuptias passa et breui mater, sed

3] Malac. 3, 1; Matth. 11, 9; Marc. 1, 2; Luc. 7, 26. 8] (Matth. 1, 1; Ioh. 1, 1). 15] (Matth. 1, 1; Luc. 3, 23). 23] (Ps. 17, 28).

1 concor *U* in *Op*, om. *cet*. 3 angelum meum *LM* 4 proferendo *U*
 9 utroque] quoque *F* 10 referente *Rosw.*, referentes *ω* fortasse recte si
reponas utrique scriptores 12 dignitatem *U* 16 non om. *FP³U*
 18 quia *ω*, qua *v* 19 ad *ex* et *P m.* 2 confunderetur *F* 20 iste]
 hic *LM* 22 exemplo *FPU* 23 produceretur *F* 29 sed om. *M*

ea felicitate mortalium non longum potita est, ne diu terrena diligeret. nam praeter alias orbitates, quas inrito in fetibus abortiuus labore adhuc marito particeps defleuit, ita creuit aerumnis, ut duos filios et maritum intra anni tempus amitteret, unico tantum sibi paruulo ad memoriam potius quam ad compensationem affectuum derelicto. sed et de malorum nostrorum seminibus causas bonorum caelestium nobis domino prouidente pietatem diuinam per humanae pietatis damna concepit. misera facta est, ut efficeretur beata. percussa est, ut sanaretur, quoniam ego percutiam, et ego sanabo, dicit dominus. tanta est enim summi patris pietas, ut etiam ira eius ex misericordia sit et ideo castiget, ut parcat. denique beatus apostolus ideo caecatus est, ut inluminaretur, cecidit persecutor, ut apostolus surgeret, in itinere iter repperit et in inpietatis uia uiam pacis agnouit. sic ergo bonus dominus in omni tempore isdem circa nos quoque minimos suae pietatis inpendiis usque adhuc, ut ipse testatus est, opera patris operans sanctam quoque istam, non quia infidelem haberet, sed ut perfectam redderet, paterna pietate corripiens, in misericordia uerberauit temptationibus, ut patientia coronaret: flagellat enim omnem filium quem recipit. itaque luctuoso ambitu trium funerum comes, uidua pariter et orbata, Romam uenit cum unico suo incentore potius quam solatore lacrimarum, siue infans ante sui sensum mala sentiens iam saperet alienam lugere mortem, qui adhuc uitam suam nosse nesciret, siue ignara male securus infantia miserabili ludo inter matris lamenta rideret.

10] Deut. 32, 39; Ps. 76, 10. 12] (Apoc. 3, 19). 13] (Act. 9, 8). 17] (Ioh. 5, 17. 9, 4. 10, 25. 12, 10. 15, 24). 19] (Prou. 3, 12). 20] Hebr. 12, 6.

1 ea *Rosw.*, in *ω* non dici *M* 2 fletibus *FU* 3 auortiuus *O* laboare *F* 4 annis *L*¹ 5 sibi potius *v*, scilicet potius *coni.* *Sacch.* 6 affectum *F* 15 cognouit *L* 16 iisdem *M*, hisdem *cet.* 18 quoque] que *FPU* istam] hisdem *L* infidelis esset *M* 20 patientem iam uel patientiam *fort.* 21 omne *O* ita *FPU* luctuosa *O* 22 ambitu] obitu *Grynaeus* 23 solatore *Ov*, consolatore *cet.* 24 iam raperet *LMP*¹, inciperet *FP²U* 25 nosset *PU*

9. His edocta documentis non finire saeculo fragili et spem tantum in deo ponere, quem solum amittere inuiti non possumus, salutarem sibi filioque scientiam induit, ut paruulum suum neglegendo diligeret et dimittendo retineret, firmitus
 5 habitura absentem, quem domino commendasset, quam complexura praesentem, si sibi credidisset. imitata est conditione qua potuit Annae sterilis fidele uotum; nam et istam damnosa fecunditas sterili proximam fecerat, et talis effici post euacuatam fecunditatem timens, qualis illa fuerat ante promeritam
 10 fecunditatem, diuersum deo munus simili dedicauit affectu. ista de parto pignore, illa de concipiendo sollicita; illa ut mater esse inciperet, haec ne esse desineret. quod si ideo dissimile iudicatur, quia non huius ita ut illius filius in templo depositus seruiat domino, qui et opibus saeculi utatur et
 15 honoribus, tamen e diuerso compensationem pietatis et fidei uide adaequari, quia haec idem de semet ipsa persoluerit domino, quod gloriosa Anna de filio. illi enim uotiuus Samuel in plures partus postea repensatus est; huic unicus suus summa partuum, finis luctuum fuit. illam mandato primo-
 20 genito in statione templi et alia domi pignora et ipsius quamquam sacrati filii non longinqua tamen discretio sollemnisque ad templum recurrendi uisitatio consolabantur; ista, ut unicum suum a pectore suo abscidit et in sinum Christi iactauit,

7] (I Reg. 1, 11). 13] (I Reg. 3, 1).

1 his edocta *Op*, se docta *P*¹, sed docta *cet*. documentis *OP*¹ finire *Op*, finire *FLPU*, fidere *M*, inniti *coni. Sacch.* et *om.* *U*
 2 non amittere *FPU* inuiti amittere *M* 7 qua potuit conditione (condicione *P*) *FPU* fidele] filie *U* 8 proximam] similem *M* 9 fecunditatem *om.* *M* 10 deo *Op*, dñō *cet*. simile *P*¹ 11 concupiēdo *OPU* 12 ne] ut *LM* 14 seruia *U* deo *FPU* qui *Op*, quia *cet*. 15 compensatione *Sacch.* 16 uide *LMO*, uidetur *FPU*, uideat *v*, uideatur *coni. Sacch.* adaequari *O*, aequa *FP*², equa *U*, adeq̃¹ *M*, adēqua *LP*¹, aequari *v* et *Sacch.* qui *O* de] per *U* 17 ille *F* 18 huc *U* 19 illa *FOPU* mandato *Op*, mandata *cet*. 19 primogenitu *U*, primogenita *LM* 22 recurrendo *v* consolabantur *Mv*, consolabatur *FLPU*, consulabatur *O* 23 abscidit suo *FPU* sinu] suum *O* iactabit *O*

ut eum ipse dominus enutriret, nihil postea illi suae sollicitudinis dedit, diffidentiae peccatum iudicans, si quem Christo commiserat ipsa curasset. quanta autem hoc fide fecerit, hinc perspicui licet, quod in magna licet potentissimorum et carorum propinquorum Romae copia nemini paruulum suum uerbo, 5 ut dici solet, alendum erudiendum tuendum mandare dignata est. tam certa fuit a Christo esse susceptum, et ideo meruit obtinere, quia frui noluit, et nunc reuisere meruit per eius fidei pietatem, qua semel relictum in deo non desiderauerat in hoc saeculo. itaque fecit illi magna qui potens est 10 maiora praesumpto donare credentibus. ita huic, ut filium et in hoc loco uideret, adiecit sicut Solomoni, quia sapientiam petere elegisset, etiam ceteras opes, quas non poposcerat, ob hoc ipsum, quia non desiderauerat, contulit. remuneratus intellectum bonum, quo infimis summa praetulerat, minora 15 maioribus superfudit. ita ille meruit possessor omnium opum fieri, qui esse summarum petitor elegerat. quo quidem omnes exemplo admonemur sapere, cum docemur eligere. minora enim maioribus et summis infima bona id est terrena caelestibus anteponentes, in poenam stultae cupiditatis omni carebimus summo simul atque infimo bono, et illa iuste non accepturi, quae non desiderauerimus, et istis merito defraudandi, quorum amore noxio potiora neglegimus. sic et pater Abraham recepit oblatum deo unicum, quia prompte obtulit postulatam. 20 sufficit domino sacrificium pietatis in corde perfectum et ob hoc interposita angeli manu iam uiuantem dexteram percussuri patris excipiens subiecit uictimae ouem subito praepara-

1] (Ps. 54, 23). 10] Luc. 1, 49; Eph. 3, 20. 14] (II Par. 1, 10; III Reg. 3, 23; Sap. 7, 11). 23] (Gen. 22).

2 indicans *FPU* 3 commiserat *L* 4 clarorum *P* 6 dici *om. M*
 9 in] *p* (*sed in mg. m. rec. l̄ i*) *M* desideuerat *L*¹ 11 ut filium et]
 et filium ut (et *P*¹) *FP*²*U* 12 solomoni *Ov*, salamoni *P*, salomoni *cet.*
 13 legisset *LM* 14 desideuerat *O* 15 quod *F* infirmis *FU* per-
 tulerat *U* 19 et *om. U* 21 iuxta *O* 23 neglegimus *O*, negligimus
FPU, negleximus *LM* 24 ablatum *U* 25 sufficit *LM* perfectam *O*¹
 26 dextram *U*

tam, ut nec deo deforet hostia nec patri filius, simul ut mysterium in Christo complendum, quatenus imagini licebat, in Isaac exercitum in ariete formaretur, cum et agnus ille ad formam saluatoris in Aegypto postea immolandus iam in sui generis
 5 pecore praetenderetur, hoc est in eo ariete, qui pro Isaac occurrit in uictimam, ut pro Christo in figuram praecurreret. itaque aries illi inuentus est, cui non debebatur summa mysterii, sed illi occisus est, cui reseruabatur perfectio sacramenti.

10 10. Multa illi et in ipsius huius militiae rudimentis aduersus draconem inuidum fuere certamina; non enim passa est liuidi hostis inuidia facili illam et pacato abire digressu; sed tota nobilium propinquorum potentia ad retinendum armata propositum inpedire et eunti obstare conatus est. sed illa ultra uirtutem temptationum iam confortata et corporeae pietatis uin-
 15 cula et nauem cunctis flentibus laeta soluit constanterque congressa fluctibus maris, ne tantum saeculi fluctus uinceret, nauigauit et simul saeculum orbemque commutans urbem Hierusalem spiritali dono, in qua a corpore peregrinaretur, elegit, exul ciuium et ciuis effecta sanctorum. prudenter et
 20 sancte in ista uoluit seruire, quae seruit, ut in illa possit regnare, quae libera est.

11. De multis tamen in illa uirtutibus dei unam saltem, de qua eius omnia aestimentur opera, praedicabo. tempore illo Valentis, quando ecclesiam dei uiui furor Arrianorum rege
 25 ipso impietatis satellite persequebatur, haec erat princeps uel particeps cunctis pro fide stantibus. haec fugatos recipiebat

4] (Ex. 12, 3). 19] (Eph. 2, 19).

1 neque patri *M* 2 quatinus *O* ymigini *U* 3 exertum (^{1 ei} *m. 2*) *M*
 5 eo] ipso *FPU* 6 occurreret *M* 7 illi *Ov*, ille *cet.* 8 ille *Rosw.*
 reseruabatur] debebatur *M* 9 ipsius *Ov*, ipsis *cet.* aduersum *FLPU*
 10 passe *O*¹ 11 paccato *P*, paccatu *U*, peccatu *ex* pacatu *L* abire *ex*
 habere *U* 13 conata *FU* 14 corporeae *MO*, corporea et *cet.*, corpore
v, et corpore *coni. Sacch.* 17 conmutaris *U* 20 ista] uita *add. FP²U*
 22 saltim *L* 23 extimentur *U* operam predicabo *O*, praedicabo ope-
 ram *FPU* 24 arrianorum *ex* arrianorum *L*, arianorum *FU* 26 stan-
 tibus *scripsi*, instantibus *U*, instantibus *cet.* rapiebat *F*

aut adprehensos comitabatur; sed cum eos recepisset in late-
 bram, qui propter insignem fidem maiore et haereticorum odio
 infestabantur et occultantium tegebantur invidia, graui tunc
 seditione diabolicis facibus inflammata quasi contra legem
 publicam contumax protrahi ac pati iussa est quae illos mane- 5
 bant, nisi prodere maluisset. processit inpauidē cupida passio-
 nis et iniuria publicationis exultans, quamuis non expectasset
 trahi, tracturos anteuolans ad iudicem, qui confusus uenera-
 tione praesentis non executus est infidelitatis iram, dum fidei
 miratur audaciam. eadem tempestate per triduum quinque 10
 milia monachorum latentium panibus suis pauit, ut per eius
 manum iterum dominus Iesus pristinum numerum in deserto
 pasceret, tanto quidem nunc inpensiore clementia, quanto
 minore licentia fouebantur occulti quam illi quondam, qui ad
 dominum uoluntarie in libertate et pace conuenerant. sed haec 15
 nec timida deprehendi interdictum secunda praebat officium,
 nec uolens gloria operationis agnosci, tamen operis magnitu-
 dine prodebat, totidem apud homines testimoniis gloriosa
 quot pastis deo conscia. quid haec meriti habeat aestimemus.
 cum in historia Regnorum ille celebretur, qui absconditos ab 20
 ira aequae inpii regis centum uiros dei pauit, dubitandum est
 hanc in opere simili saepe milies hunc numerum supergres-
 sam fructum fecisse centesimum?

12. Reliqua nunc eius negotia ac tempora transilibo et hoc
 ipsum, quo remeans nauigauit, ut cursum ipsius aemuler, 25
 transfretabo, quo citius sermonem meum in eius ad nos ad-
 uentu exponendo determinem, in quo magnae dei gratiae
 spectator fui. Neapolim urbem breui spatio a Nolana qua de-
 gimus ciuitate distinctam aduecta est, ubi filiorum nepotum-

12] (Matth. 14, 21).   20] (III Reg. 18, 13).   22] (Matth. 13, 8).

2 et *om. M*   3 tegebantur *LMOP*¹, detegebantur *cet.*   9 praesentes *O*
 est executus *F*   10 eandem *U*   11 monachorum *O*   12 manus *U*¹
 13 nunc *ω*, tunc *Rosio.*   14 quia *P*   ad *om. FPU*   19 quod *OPU*
 pascis *U*   conscia *Or*, conscientia *cet.*   habeant *M*   existimemus *F*,
 extimemus *PU*   20 aequae ab ira *M*   21 dei uiros *F*   25 quod *LM*
 ipsius] eius *M*   26 aduentū *L*¹   27 exponendo *om. M*   magno *U*

que occurſu excepta mox Nola ad humilitatis noſtrae hoſpiti-
 um feſtinavit, quo nobis aduenit ambicioſo ditiffimorum
 pignorum uallata comitatu. uidimus gloriam domini in illo
 matris et filiorum itinere, <qui> quidem in eo, ſed longe diſpari
 5 cultu, macro illam et uiliore aſellis burico ſedentem tota
 huius ſaeculi pompa qua honorati et opulenti poterant circum-
 flui ſenatores proſequabantur, carrucis nutantibus, phaleratis
 equis, auratis pilentis et carpentis pluribus gemente Appia
 atque fulgente; ſed ſplendoribus uanitatis praeſequebat Chri-
 10 ſtianae humilitatis gratia. admirabantur diuites pauperem ſan-
 ctam; at illos noſtra pauperies ridebat. uidimus dignam deo
 huius mundi confuſionem, purpuream ſericam auratamque
 ſupellectilem pannis ueteribus et nigris ſeruientem. benedixi-
 mus dominum, qui humiles et excelfos facit ſapientes
 15 et inplet bonis et diuites dimittit inanes. in iſtis tamen
 diuitibus eadem die de maternis bonis pauperem ſpiritum
 ſtupebamus, qui magis ſancta matris inopia quam ſua uiſi-
 bili abundantia gloriabantur. id ipſum autem gloria domini
 uidebatur operari, quod egenulae noſtrae diuitias in eius filiis
 20 intuebamur, ut iam hinc fructum fidei ſuae caperet, cum
 uictoriam ſuam de huius ſaeculi uanitate ipſa deſpectaret,
 comminus uidens omnia quae propter Chriſtum reliquerat et
 contemnere perſeuerarat. illi ſericati et pro ſuo quiſque ſexu
 toga aut ſtola ſoliti ſplendere filii craſſam illam uelut ſparte

14] I Reg. 2, 7. 15] Luc. 1, 53.

2 quo—aduenit *om. M* 4 filiorum *LM*, filiarum *cet.* qui quidem
 in eo ſcripsi, quidem in eo *FMOPv*, in eo quidem *LM*, quidem uno
Rosw. 6 poterunt *O* 7 cerrucis *U* 8 pilaeſtis *L* (ae ex a) 9 atque
 ſequeſte (ſi in *ras.*) *L* 11 ad *FOP*¹ irridebat *M* 12 paupeream *O*,
 pauper ea *FPU* ſerecam *U* 13 ſuperlectilem *O* 14 et *Ov*, *om. cet.*
 ſapientes *FOPU*, eſurientes *LM*, ſapientes eſurientes *v* 15 *pr.* et *Ov*,
om. cet. 16 die *Rosw.*, dei *FLOPUv*, dei gratia *M* ſpū *O* 18 abon-
 dantia *F¹P* gloria *Ov*, gratia *cet.* 20 ut iam] utinam *FPU* fidei
 ſuae fructum *M* 21 diſpectaret *FPU* 22 cumminus *O* 23 per-
 ſeuerat *OP*¹, perſeueraret *FP²U* ſeritati *U* 24 ſthola *O* ſparte
Pv, ſparte *F¹LOU*, ſparti *F²*, ſparte *M*

staminis tunicam et uile palliolum gaudebant manu tangere, et uestimenta sua uelleris auro et arte pretiosa pedibus eius substernere pannisque conteri gestiebant, expiari se a diuitiarum suarum contagio iudicantes, si quam de uilissimo eius habitu aut uestigio sordem conligere mererentur.

13. Tugurium uero nostrum, quod a terra suspensum cenaculo una porticu cellulis hospitalibus interposita longius tenditur, quasi dilatatum gratia domini non solum sanctis <cum> illa plurimis, sed etiam diuitum illorum cateruis non incapaces angustias praeiuit, in quo personis puerorum ac uirginum choris uicina dominaedii nostri Felicis culmina resultabant. neque e diuerso habitationis eiusdem dissoni licet proposito hospites obstrepebant; sed et in illis religiosa modestia imitabatur nostrae silentium disciplinae, ut si dissimularent concinere uigilantibus pigro uentre sopiti, tamen non auderent piis uocibus dissonare, fidei timore compositi, quo placidis psallentium uocibus compresso saecularium turbarum tumultu etiam taciti concinebant. uerum ut ad perfectam domini columbam recurram, scito nunc istam tantam in sexu infirmitatis uirtutem dei, cui refectio in ieiunio, requies in oratione, panis in uerbo, habitus in panno, lectus in sagulo et centone durus in terra fit mollis in littera, qua rigidi cubilis iniuriam mitigat lectionis uoluptas et sanctae animae in domino uigilare requiescere est. hanc ergo filia Sion hactenus habuit et desiderat, nunc filia Babylonis habet et admiratur, quia iam et

1 tunicam *O* et uile *om. O* 2 sui *P¹* uelleris *FOPU*, uillis *LM*, uelleribus *v* et *FP²U*, *om. cet. v* 3 conteri *LM*, contere *O*, contere *FPU*, contegere *v* 5 ut *L* merentur *OU* 6 tugurium — 1. 11 resultabant *exh. A* 7 portico *A* 8 cum illa *scripti*, qui illam *ω* 9 plurimis *A*, plurimi *cet.*; comitabantur *add. Rosw.* sed etiam *LM*, iam *cet.* diuitum *P s. l. m. 2* non *om. M*, nunc *A* incapaces *O*, capaces *cet.* 11 dominedii *LMOP¹*, domini *FP²U*, domnidii *A* 13 hospites *supr. homines scr. M m. 1* in *O*, *om. cet.* illi *M* molestia *FPU* imitabantur *M*, emittebatur *FP*, emictebatur *U* 14 uti *FLMU* 15 uigilantibus *om. M* 16 placitis *L* 19 cito *FPU* 20 dei *om. FPU* 21 habitus] requies *FPU* fit durus in terra *M* 22 fit] sit *L* qua littera *coni. Sacch.* quia *LM* iniuria *O* 23 uoluptas *M*, uoluntas *cet.* uigilare in dño *M*

ipsa urbs in pluribus filia Sion est quam filia Babylonis; et ideo miratur in humilitatis obscuro et ueritatis luce uiuentem et fidei incitamenta diuitibus, angustiarum solatia pauperibus ministrantem, quamquam illa quietis et latebrae suae apud
 5 Hierusalem in Romanis modo turbis aestuans clamet: heu me! quod incolatus meus prolongatus est. ideone dilata sum, ut nunc habitarem cum habitantibus Cedar? hoc enim nomine apud Hebraeos, ut conperi, significatur obscuritas. quare ita illi gratulandum de memoratis uirtutibus puto,
 10 ut de praesenti sede timeatur, ut tam insignis anima plus Romae conferat quam de Roma trahat et sic sedeat supra flumina Babylonis, ut recordetur Sion et organo corporis sui suspenso ab inimicae omnibus Babylonis insidiis et inlecebris in sui propositi tenore uelut in salicibus genuino
 15 semper umore uiuentibus constituta uirere non desinat et permanente fidei constantia uirtutisque gratia folium eius non defluat, ut sicut uita eius in itinere adspectatur, ita et laus in exitu canatur.

14. Non tuli, frater, ut te ista nesciret. ut gratiam in te
 20 dei plenius nosceret, tuo te illi magis quam meo sermone patefeci. Martinum enim nostrum illi studiosissimae talium historiarum ipse recitauit. quo genere te et uenerabili episcopo atque doctissimo Nicetae, qui ex Dacia Romanis merito admirandus aduenerat, et plurimis dei sanctis in ueritate non
 25 magis tui praedicator quam mei iactans reuelauit. gloria enim mihi est diligere te et amari, quem famulum ueritatis consona linguae uita testatur. det nobis in illa die misericordiam

5] Ps. 119, 5. 11] Ps. 136, 1. 16] Ps. 1, 8. 17] (Ps. 113, 1).
 27] II Tim. 1, 18.

5 ierusalem memor in *M* ut *Sacch. con.* 6 quia *F* est *s. l. m.* 2 *F*
 dilatata *FPU* 7 habitare *FU* cedar *M* 8 ut comperi apud (apud
U) hebreos (hebr̄eos *L*) *FLMPU* 9 illi ita *M* 10 timeatur] oran-
 dumque sit nobis *add. M* 11 thraat *L* super *M* 15 humore *FLMPU*
 uirere *LM*, uertere *FOPUv* 17 ^{initio} itinere *M* 19 *alt.* ut *Or*, et ut *cet.*
 21 martini enim nostri *LM* enim nostrum *om. F* 22 historiam *LM*
 23 nicetae *P*, nicetae *FU* datia *LO* 26 dili *U* amare *O*¹

dominus a domino per hanc gratiam, cuius ipse auctor est, ut sicut nunc in uisceribus caritatis tuae refrigeramur, ita ab ignibus meritis in tuae sortis digito refrigeremur. spero enim habebimus indulgente domino ut amantissimi tui de iustitia tua suffragium, etsi indigni coronae non audeamus sperare 5 consortium.

XXX.

SANCTO FRATRI ET VNANIMO SEVERO PAVLINVS.

1. Beato apostolo dictum est: multae litterae te ad insaniam perduxerunt. in quo illorum uera insania apparet, 10 quibus sapientia dei, quam Paulus loquebatur, stultitia erat, quia uacui fide ueritatis intellegere non merebantur sapientiam dei, Christum. at ego quamuis propitio Christo ab illorum persona discrepem, quorum infidelitati insanire ille sanitatis magister uidebatur, tamen unanimitalis licentia, quae mihi tecum 15 de unanimitate fidei est artior, usurpabo uerbi, non animi similitudinem, ut dicam: Seuere, mi Seuere, multa te caritas pene delirum facit, et circa me non aetate sed sensu paruulum tuum tamquam auus circa serum nepotem nimia pietate, quod tamen pace prudentiae tuae dixerim, stultus efficeris. 20

2. Quid enim tibi de illa petitione respondeam, qua imagines nostras pingi tibi mittique iussisti? obsecro itaque te per

3] (Luc. 16, 24). 9] Act. 26, 24. 11] (I Cor. 1, 23).

2 refrigeremur *L*¹ 5 corene *O*¹ 6 consortium] oro ut ualeas *add.* *P*³*U*, oro ut ualeas oro ut ualeas *add.* *F*. — explicit epistola nona *F*, explicit *L*, finit ad seuerum *X* · *O*.

FLMOPU. — incipit septima eiusdem *F*, item epistola eiusdem ad eundem *VI* · *L*, ad sulpitium seuerum · *XIII* · *M*, incipit ad eundem *VIII* · *O*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum ubi eum benigna humanitate reprehendit: eo quod nimia uictus dilectione sui nultus ymaginem pictam petebat ab eo simi transmitti *U* 8 unanio *F* 9 paulo apostolo *FU* 10 perduxere *U* 14 infidelitate *O* 15 unitatis *F* 17 *pr.* Seuere *om.* *U* 18 delerum *PU* 19 tuum] tu enim *FP*³*U* serum *F*¹ 20 effeceris *F*¹

viscera caritatis, quae amoris ueri solatia de inanibus formis
 petis? qualem cupis ut mittamus imaginem tibi? terreni homi-
 nis an caelestis? scio quia tu illam incorruptibilem speciem
 concupiscis, quam in te rex caelestis adamauit. neque enim
 5 alia potest tibi a nobis necessaria esse quam illa forma, ad
 quam ipse formatus es, qua proximum iuxta te diligas nullo-
 que te nobis excellere uelis, ne quid inter nos inaequale
 uideatur. sed pauper ego et dolens, quia adhuc terrenae ima-
 ginis squalore concretus sum et plus de primo quam de
 10 secundo Adam carnis sensibus et terrenis actibus refero,
 quomodo tibi audebo me pingere, cum caelestis imaginem in-
 fitiari prober corruptione terrena? utrimque me concludit pudor:
 erubesco pingere quod sum, non audeo pingere quod non sum;
 odi quod sum et non sum quod amo. sed quid mihi misero
 15 proderit odisse iniquitatem et amare uirtutem, cum id potius
 agam quod odi nec elaborem piger id potius agere quod
 amo? ipse discors mei intestino bello distrahor, dum spiri-
 tus aduersus carnem et caro aduersus spiritum dimi-
 cat, et lex corporis lege peccati legem mentis inpugnat. in-
 20 felix ego, qui uenenatum inimicae arboris gustum nec crucis
 ligno digessi! durat enim mihi illud ab Adam uirus paternum,
 quo uniuersitatem generis sui pater praeuaticatus infecit, ut
 qui naturali bono oculos mentis apertos innocentiae et iniqui-
 tati clausos habebam, letalem prudentiam boni malique (mali)
 25 delectu de infausto nemoris interdicti cibo caecatus pariter et
 male luminatus haurirem.

3. Atque utinam hoc saltem remedio crimen illicitae con-
 cupiscentiae diluisssem, ut accepta per gustum nocentem boni

2] (I Cor. 15, 47).   8] (Ps. 68, 30).   17] Gal. 5, 17.   19] (Rom.
 7, 13).   22] (Gen. 3, 6).   28] (Gen. 2, 9).

1 solacia *P*   4 enim *om. FPU*   6 ipse *om. U*   qua] quam *OP¹*,
 per quam *FP²U*   8 qui *M*   9 conceptus *U*   quam *om. O*   se-
 cundo quam de primo *FPU*   11 caelestis] hominis *add. M s. l. m. 2*
 17 ipso *O*   discor *U*   18 aduersum spiritum *O*   20 nec] non *FPU*
 24 mali *M* (*q. m. 2*)   mali *addidi, om. ω*   25 delectu *v*, dilectu *O*, de-
 lectum *cet.*   interdicti nemoris *M*   interdicto *L¹*   27 saltim *L*
 licitae *FPU*   28 deluisssem *O*   innocentem *O*   boni malique *LM*

et mali scientia bonum potius elegerem! praesertim cum salutare consilium dei suadentis audissem, ut aqua et igne, uita et morte propositis ad aquam potius manum mitterem et uitae munus eligerem. sed de insipientiae crimine mihi culpa creuit audaciae, quod cum et boni electum acceperissem, malui 5 quod nocebat adpetere. quae ergo misero mihi subpetit uenia peccati, cui ignorantiae excusatio non remansit? agnoui bonum, et feci malum, cum aequae mihi liberum esset bonum facere, nisi utilitatem animae contempsissem uitio uoluntatis, qua id quod non expediebat admisi, dum non tempero quod licebat. 10 propterea iuste illos innocentiae oculos, quibus malum non uidebam, perdiidi et istos inuicem, quibus peccatum agnoscitur in poenam conscientiae, iniquitatis accepi.

4. Nam et uidisse primos generis humani parentes et non uidisse scriptura declarat. uidit enim mulier arborem quia 15 bona ad manducandum, et grata erat oculis ad uidendum. uidit, inquit; ergo habebat oculos. et quid deinde subtextit? cum manducassent, inquit, aperti sunt oculi eorum. ergo caeci fuerant. unde aduertimus, quoniam non potest in eodem corpore simul conuenire caecitas et uisus 20 oculorum, sed certe est quoddam caecum in nobis et uidentibus et econtra etiam in caecis uidens. propter quod arbitror illud a domino esse dictum: in iudicium ego ueni in hunc mundum, ut qui non uident uideant et qui uident caeci fiant. uenit enim in hunc mundum quaerere 25 quod perierat et reluminare quod caecatum fuerat. denique huius medici egens homo in propheta clamat: inlumina tenebras meas, domine. etenim misericors et miserator

15] Gen. 3, 6. 18] Gen. 3, 7. 23] Ioh. 9, 39. 25] Luc. 19, 10.
26] (Ioh. 8, 12). 27] Ps. 17, 29. 28] Ps. 111, 4.

1 prertim *U* 2 dei consilium *LM* aqua et igne *om.* *O* 3 quam *L*
5 et *om.* *F* boni] et mali *add.* *LM* 6 subpetet *O* 7 ignorantia *O*
9 quia *O* 11 iuxta *FPU* 14 humani generis *FMPU* 17 subtext *F*
18 inquit *O* 21 est] esse *fort.* 22 et e contrario *Pv* 23 a domino
illud *FPU* 24 ut] et *F* 27 medici] modi *LM* 28 miserator et
misericors *M*

dominus, qui in tenebris caecitatis humanae lumen ex-
ortum est, ut erigeret elisos, solueret conpeditos, inlumina-
ret caecos, quomodo caecandis uidentibus uenerat? atqui in
euangelio docemur illum multis caecis uisum redonasse, ne-
mini sustulisse. sed sicut scriptum est in lege: ego occi-
dam, et ego uiuere faciam, sicut etiam in euangelio, quia
ipse positus est in ruinam et in resurrectionem multo-
rum, ita et illud est: in iudicium ueni in hunc mun-
dum, ut qui non uident uideant et uidentes caeci
fiant. uenit ergo dominus, ut uetera transirent et noua oriren-
tur. et inpletum est quod dixerat: ego occidam et uiuere
faciam, quia ueterem nostrum hominem adsumendo inter-
fecit, adfigens illum cruci, dispolians se carne trans-
duxit principatus et potestates libere, triumphans
eum in semet ipso, et uiuificauit nouum ex resurrectione
mortuorum, adscendens in altum et conlocans eum in cae-
lestibus.

5. Sic ergo uenit, ut inluminarentur caeci et caecarentur
uidentes, ut oculi nostri qui in transgressionem aperti fuerant
caecarentur et uicissim qui caecati fuerant aperirentur. bene
enim caecus sum, si non uideo peccatum, et bene oculatus, si
cerno iustitiam. ora ergo, mi frater, ut utrumque in me ope-
retur dominus, caecet uidentem meum, ne uideam uanitatem,
et inluminet non uidentem, ut uideam aequitates. occidat in
me ueterem hominem cum actibus suis, ut reforescat
in Christo caro mea et renouetur sicut aquilae iuuentus
mea. haec est enim mutatio dexterarum excelsi, cum in-
mutabimur a nobis in illum hominem, qui secundum deum

2] (Ps. 145, 8). (Luc. 7, 21). 5] Deut. 32, 39. 7] Luc. 2, 34.
8] Ioh. 9, 39. 10] (Apoc. 21, 5). 11] Deut. 32, 39. 13] Col. 2, 15.
16] Eph. 2, 6. 24] (Ps. 118, 37). 25] Col. 3, 9. 26] Ps. 102, 5.
27] Ps. 76, 11. 28] Eph. 4, 24.

2 et solueret *F* 3 atque *FPU* 9 uident] qui uident *M* 11 *alt.* et]
ego *LMv* 13 illud *L* despolians *LM* traduxit *LMv* 15 uiui-
cavit *U* 23 meum *LMPv*, in eum *O*, eum *FU* uideam *OPv*, ui-
deat *cet.* 24 et *om.* *FPU* uideam *Ov*, uideat *cet.* 27 imutatur *LM*

creatus est, cuius imago caelestis est, deponentes eum
 qui corrumpitur secundum desideria erroris. huius ima-
 ginem in me, quaeso, deus conterat et ad nihilum redigat
 imaginem nostram id est terrenam in ciuitate circumstantiae
 et instauret in nobis atque perficiat imaginem suam, in qua 5
 nos pingi non pudet, quam praeficientes uere dicamus: de-
 fecit cor meum et caro mea, deus cordis mei et pars
 mea deus in saecula. cum enim bona commutatione, quae
 est homini dexterarum excelsi, defecerit cor meum et caro mea
 id est actus uoluntatis et fructus carnis meae, tum iam ut a 10
 corporeis nexibus liber et a meo corde purgatus dicere audeam:
 deus cordis mei et pars mea deus in saecula. utinam
 compleatur in me uerbum illud euangelici Symeonis, ut fiat
 mihi Christus in ruinam et resurrectionem, ruina ex-
 teriori meo et interiori resurrectio, ut cadat in me peccatum, 15
 quod anima cadente consistit, et exurgat ille immortalis, qui
 cecidit exurgente peccato. exterioris enim status interioris casus
 est, et ideo quando infirmatur exterior, qui intus est
 renouatur de die in diem. quo genere perfectus magister
 ait: quando infirmor, tunc potens sum. 20

6. Gratias autem domino, quod perenni magis et uiuente
 pictura imagines nostras non in tabulis putribilibus neque
 ceris liquentibus, sed in tabulis carnalibus cordis tui
 pinxit, ubi nos inpressos et animae tuae conformatos fidei et
 gratiae unitate custodiens, non solum istic sed etiam in aeterno 25
 saeculo indiuidua semperque praesenti contemplatione conspi-
 cies. hic etiam, si tantus amor est uisibilia quoque captare

1] Eph. 4, 22. 3] (I Cor. 15, 49). 5] (Ps. 72, 20). 6] Ps. 72, 26.
 8] (Ps. 76, 11). 12] Ps. 72, 26. 14] Luc. 2, 34. 18] II Cor. 4, 16.
 20] II Cor. 12, 10. 23] II Cor. 3, 3.

2 corruptus est *M* 4 circumstantiae *O* 6 deficit *U* 9 dextere
O, a dextera *cet.* 10 actus uoluntatis *om. U* iam *om. U* ut a] ita
FPU 11 corporis *FP* 13 euangelii *F* simeonis *FLU* 14 et] et
 in *LM* 21 domino *ov*, deo *cet.* peremi *U* 23 cereis *F* 24 im-
 pressos *U* fide *FOPU* 25 istic *ov et fort. M¹*, ista *cet.* 26 con-
 spiciens *FOU*

solatia, poteris per magistras animi tui lineas uel inperitis aut ignorantibus nos dictare pictoribus, memoriam illis tuam, in qua nos habes pictos, uelut imitanda de conspicuis adsidentium uultibus ora proponens. sed si forte ad intellectum uerbi tui
 5 insecitior manus artis errauerit, dissimiles pinget aliis, tibi tamen nos semper animo consideranti et complectenti, quoslibet uultus sub nostro nomine inperitia sua pinxerit, tamen tua conscientia nos erimus.

XXXI.

10 SANCTO FRATRI ET VNANIMO SEVERO PAVLINVS.

1. Frater Victor inter alias operum tuorum et uotorum narrationes retulit nobis desiderare te ad basilicam, quam modo apud Primuliacum nostram maiorem priore condideris, de sacris sanctorum reliquiis benedictionem, qua adornetur
 15 domestica tua ecclesia, ut fide et gratia tua dignum est. testis est autem dominus quod, si uel scripulum sacri cineris habuissemus supra quam nobis ad basilicam, quae proxime in nomine domini consummabitur, dedicandam necessarium erit, misissemus unanimitati tuae; sed quia nos non habuimus huius mu-

1 solacia *P* magistras *F*¹ 2 in quo *F* 4 propones *F* si] sit *F* 5 artis] artificis *con.* *Lebrun* dissimilis *O* pinget *M* (^{na} *m.* 2) tamen] autem *con.* *Lebrun* 6 et *Ov*, *om. cet.* 7 tam in *M* 8 erimus *s. l. O* erimus] ualetto *add. P²U*, ualetto, ualetto, ualetto *add. F.* — explicat epistola septima *F*, explicit *L*, finit VIII. *O*.

FLMOPU. — incipit decima eiusdem ad seuerum de cruce: ad seuerum de cruce *F*, item epistola eiusdem ad eundem · VIII · *L*, ad sulphicium seuerum · XVII · *M*, incipit ad eundem XI · de cruce *O*, ad seuerum de cruce *P*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monachum de quadam ligni *Ἰπ* *γ* *η* *υ* particula pro munere debotionis ad eum transmissa. ubi etiam quomodo ipsa crux deo inuenta extiterit stilo breuiore retextit historiam *U* sancto et unanimo fratri seuro paulinus *inscr. FU*, karissimo (rñō *M*) fratri seuro paulinus *LM*, oñ unañō fñ seũd pauli' *P m. 2, om. O* 11 frater — *p.* 269, 6 inuaditur *exh. A* (= *Dungalus*) 12 nobis] mihi *FPU* 13 primuliacum *Ov*, primoliacum *A*, primiliacum *cet.* *uñ* *O*, nostra *A* 15 testes *O*¹ 16 est *M s. l. m. 2* ~ autem est (~ *in ras.*) *L* deus *FPU* 18 erat *Pv* misissemus *O* 19 unianimitati *L* huius *om. LM* muneris copiam huius *U*

neris copiam et ille se spem eiusdem gratiae copiosam habere dixit a sancta Siluia, quae illi de multorum ex Oriente martyrum reliquiis spondidisset, inuenimus quod digne et ad basilicae sanctificationem uobis et ad sanctorum cinerum cumulandam benedictionem mitteremus, partem particulae de ligno 5 diuinae crucis. quod nobis bonum benedicta Melanias ab Hierusalem munere sancti inde episcopi Iohannis adtulit, hoc specialiter sorori nostrae uenerabili Bassulae misit conserua communis; sed quod alteri uestrum datur utriusque uestrum est, quia in utroque uestrum una ratio manet et sexum euacuat fides, qua in uirum perfectum ambo concurritis. accipite ergo ab unanimitate fratrum in omni bono uestrum sibi consortium cupientibus, accipite magnum in modico munus et in segmento pene atomo hastulae breuis sumite munimentum praesentis et pignus aeternae salutis. non angustetur fides 15 uestra carnalibus oculis parua cernentibus, sed interna acie totam in hoc minimo uim crucis uideat. dum uidere uos cogitatis lignum illud, quo salus nostra, quo dominus maiestatis adfixus tremente mundo pependerit, exultetis cum tremore. recordemur et petras fissas ad huius adspectum crucis, et 20 saltem saxorum aemulatione praecordia nostra findamus timore diuino. reputemus et uelum templi eodem crucis mysterio scissum et intellegamus illius ueli scissuram eo fuisse praetentam, ut audientes uocem domini et mysterium pietatis inmensae non obduremus corda nostra, sed a carnalibus diuidamur et scindamus infidelitatis uelamen, ut reuelata cordis facie 25 salutarium dei munerum sacramenta uideamus.

10] (Gal. 3, 28). 11] (Eph. 4, 13). 22] Matth. 27, 51; Marc. 15, 38. 25] (Ps. 94, 8). 26] (II Cor. 3, 18).

2 dixit *Or*, dicebat *cet*. scilicet siluia *L* 6 melanias *FU*, melania *OMv* (*M s. l. m.* 2 $\frac{1}{2}$ melanias) 7 inde *ex* id est *P m.* 2 adtulit — l. 13 cupientibus *om.* *A* 8 basule *M* 11 quia *F¹* accipite ergo *A* 14 athomo *FOP¹U*, athomi *M* astulae *AM¹U* 16 internacie *U* 17 totum *O* uos *om.* *F* 20 fixas *FPU* 21 saltim *AL* fundamus *L¹*, findimus *O¹* 23 petentam *O* 24 dei *FPU*

2. Non autem uobis et hoc scribimus, ut imitemini compositionem istam, qua tubello aureolo rem tantae benedictionis inclusimus. magis enim nos tali paratu fidem uestram imitatumus, ut uestram uobis formulam mitteremus in specie auri,
 5 quia scimus uos ut aurum ignitum intra uos habere regnum dei hoc est fidem crucis, qua regnum caelorum inuaditur. si enim, inquit, conpatiamur, et conregnabimus. et ideo non ad fidei firmamentum, quia uisionem fide praeuenistis, sed propter meritum fidei, quam auditu receptam factu probatis,
 10 misimus uobis donum in domino ligni salutaris, ut et corpore possideretis quam tenetis spiritu et propositi uirtute portatis.

3. Sed quia id ipsum fides uidetur postulare, non alienum puto, quia cognitu dignum est, enarrare specialem post tempora passionis historiam reseratae et inuentae crucis. quae si
 15 ignoretur, facile est perspicui, qua difficultate adprobetur dominicae crucis esse lignum hoc, quod certum est, si in manus Iudaeorum uenisset omnia contra fidem Christi praecauentium, conterendum et exurendum fuisse. neque enim in cruce omit-
 20 tenda neglegentes fuissent, qui signauerunt sepulchrum, aut ferre potuissent, ut in cruce superstita passio illius coleretur, cuius resurrectionem uacuato discussis signaculis suis monumento probatam coli ferre non possunt. quid ergo nunc quae-
 25 ritur ubi fuerit abdita, quia nisi latuisset, illis praesertim persecutionum temporibus Iudaicam consecutis inuidiam et pene supergressis saeuitiam, manifestum est abolendam fuisse? facile enim adsequi coniectura possumus, qua ui excidissent crucem,

5] (Apoc. 3, 18). (Luc. 17, 21; Luc. 16, 16). 6] Rom. 8, 17.
 9] (Rom. 10, 17). 11] (Gal. 6, 14). 19] (Matth. 27, 66 et 28, 13).

6 qui *L* 7 post. et om. *U* 9 facto *LM*, factis *Bigneus* 10 ut] ut crucem *v* 14 reseratae *scripsi*, reuersatae *Ov*, reuelatae *cet.*, reuersatae *coni. Sacch.* 15 qua *Ov*, quia *cet.* difficultate *Ov*, difficulter *cet.* 17 precanentium *O* 18 exuendum *U* obmittenda *U*, omittenda *cet.*, abolenda *v* 19 signauere *FU* aut *LMO*, om. *P¹*, et *FP¹U*, nec *v* auferre *FPU* 20 ut] ne *FP²* (*P² in ras.*) *U* 21 indiscussis *coni. Bigneus* 22 queritur *FLMOP* 23 obdita *LMO* quia *LOv*, quae *F*, que *PU*, quā († que *s. l. m. 2*) *M* 24 temporibus persecutionum *M* 25 seuitia *L*, seucia *M* abolenda fuisset *FPU* -facili *LM*

si extare uidissent qui et crucis locum persecuti sunt. nam
 Hadrianus imperator existimans se fidem Christianam loci in-
 iuria perempturum in loco passionis simulacrum Iouis conse-
 crauit, et Bethlehem Adonidis fano profanata est, ut quasi
 radix et fundamentum ecclesiae tolleretur, si in his locis idola 5
 colerentur, in quibus Christus natus est ut pateretur, passus
 est ut resurgeret, surrexit ut regnaret iudex uel rex iudicaret.
 me miserum! etiam ista pro nobis dominus omnipotens per-
 peti non recusauit, ut ubi pro salute generis humani cruci-
 fixus pependerat, ibi hominum sacrilegio sperneretur; et super 10
 crucem, ad quam orbe concusso et sole refugo et dissilientibus
 mortuorum excitatione monumentis rerum natura nuta-
 uerat, stabat simulacrum daemonis et ara simulacri pecudum
 busta fumabat et dei nomen deferebatur statuis mortuorum,
 cum ipse uiuorum deus, qui et resurrectio mortuorum est, 15
 non solum mortui sed et crucifixi hominis blasphemaretur ob-
 probrio. in Bethlehem quoque, ubi agnouerat bos posses-
 sorem suum et asinus praesepe domini sui, ibi prin-
 cipes hominum infitiati saluatorem deum infames hominum
 amores mortesque coluerunt. prodita nouo sidere regis aeterni 20
 ubi cunabula supplices cum suis opibus adorauerant Chaldaei,
 ibi barbaras libidines sacrauerunt Romani. ubi natum salua-
 torem cum exercitu angelorum concinentes caelesti gaudio
 salutauerant inlustrata nocte pastores, ibi Veneris amasium
 mixtae semiuiris planxere meretrices. pro dolor! quae pietas 25

15] (Matth. 22, 32; Ioh. 11, 25). 17] Es. 1, 3. 23] (Luc. 2, 13).

2 adrianus *FLMU* 4 bethlem *O*, bethleem *FM*, bethelem *PU*
 adonis *Ov* phano *FM* prophanata *FLMPU* ut] et *F* 5 fun-
 damtū *M* 6 natus est christus *M* 7 iudex uel rex] iudicatus ut *e*
 8 perpeti *om. FPU* 11 urbe *O* et sole] sole *LM* 12 mutauerat *LU*
 14 busto *L* 15 quia *FL¹PU* 17 bethlem *O*, bethleem *F*, bethelem
PU, betlehem *L*, betleem (^h m. 2) *M* 18 ibi] ubi *O* 20 ubi pro-
 dita *M* aeterni *L* 21 cunabula ubi *FP²U* supplices ubi cunabula *P¹*
 cunabula cum suis opibus supplices adorauere *M* adorauerunt *O*
 23 gaudio *F¹* 24 exultauerunt *L*, exultauerant *M* admasium *O*
 25 prho *PU*, proh *FM*

hominum hanc impietatem compensare poterit? ubi sacra nati saluatoris infantia uagierat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuis luctibus infamis ritus ululabat, et ubi uirgo pepererat, adulteri colebantur.

- 5 4. Mansit hoc saeculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini, qui princeps esse principibus Christianis non magis sua quam matris Helenae fide meruit, quae diuino, ut exitus docuit, inspirata consilio, cum Hierosolymam agnosceret, nomine conregn(ans Augustae eum rog)abat, ut sibi facultatem
 10 daret cuncta illic loca dominicis inpressa uestigiis et diuinorum erga nos operum signata monumentis purgare destructis templis et idolis ab omni prophanae impietatis contagio et religioni suae reddere, ut ecclesia tandem in terra originis suae celebraretur. itaque prompto filii imperatoris adsensu mater
 15 Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa fisco est, quantoque sumptu atque cultu regina poterat et religio suadebat, aedificatis basilicis contextit omnes et excoluit locos, in quibus salutaria nobis mysteria pietatis suae incarnationis et passionis et resurrectionis atque ascensionis sacramentis do-
 20 minus redemptor inpleuerat. mirum uero inter haec, quod in basilica ascensionis locus ille tantum, de quo in nube susceptus ascendit, captiuam in sua carne ducens captiuitatem nostram, ita sacratus diuinis uestigiis dicitur, ut numquam tegi marmore aut pauiri receperit semper excussis
 25 solo respuente quae manus adornandi studio temptauit ad-

22] Act. 1, 9; Eph. 4, 8; Ps. 6, 19.

3 pepat *M* 5 nephas *FPU* 6 constantini *L*¹ 7 promeruit *M*
 8 ierosolimā *M*, hierosolimam *FOPU*, hierusolimam *L* 9 conregnans Augustae eum rogabat *scripsi*, conregnabat *FOPU*^v, eum rogauit *LM*, quae Augusta cum filio conregnabat eum rogauit *Lebrun secundum Sulpicium Seuerum II c. 33*, filium rogabat eum quo Augustae nomine conregnabat *coni. Duc.*, filium rogabat *coni. Cauchius* 11 monimentis *L*²*M*
 13 redderet *O* tantem *L*¹ 14 itaque — *l.* 17 locos *exh. A* prompto *O*
 18 et *om. M* 19 et *om. M* assensionis *PU et infra*, escensionis *L*
 24 pauiri *Ov*, paueri *FPU*, pauimentari *LM* receperit] potuerit *LM*
 25 studium (um *in ras.*) *L*

ponere. itaque in toto basilicae spatio solus in sui cespitis specie uirens permanet et inpressam diuinorum pedum uenerationem calcati deo pulueris perspicua simul et adtigua uenerantibus harena conseruat, ut uere dici possit: adorauimus ubi steterunt pedes eius.

5
5. Sed in historia crucis accipite magnum et uere diuinum miraculum. regina illa uenerabilis ut uenit Hierosolymam diligenter et pie locis illic et circa omnibus diuinorum curiosa insignium et oculis haurire gestiens fidem, quam piis auribus litterisque perceperat, crucem domini studiosissime inquirere 10 adorsa est. sed quae uia uel ratio inueniendi subesset, cum index idoneus nemo inueniri potuisset, ubi memoriam et curam religiosae conscientiae uel obseruantiae et antiquitas aevi et superstitionis inopiae diuturnitas aboleuisset? uerum ipso omnium 15 et terris et animis opertorum conscio et teste domino fidelis mulier sanctum spiritum per affectum pium meruit, quo adspirante, cum rem ab humana conscientia diuinitus remotam frustra diligens requisisset, de loco tantum passionis certior fieri studuit. itaque non solum de Christianis doctrina et sanctitate plenos uiros, sed et de Iudaeis peritissimos ut propriae, qua miseri et gloriantur, impietatis indices exquisiuit et accitos in Hierosolymam congregauit. tum omnium una de loco 20 testificatione confirmata est. iussit ilico urgente sine dubio conceptae reuelationis instinctu in ipsum locum operam fissionis accingi parataque mox ciuium pariter et militari 25 manu breui laborem istius molitionis hausit, et contra spem

4] Ps. 131, 7.

1 in sui] a sua *F*, in sua *U* cespis *U*, *om. F* 3 perspicua deo *F*
5 ubi] in loco ubi *LM* 6 sed in — *l.* 11 adorsa est *exh. A*
7 uenēnit *L* hierosolimam *AFOPU*, ierosolimā *M*, hierusolimam *L* et
infra 8 locis illic et] lociscilicet *O*, locis illis et *v*, loci illius et *A*
omnium *A* 9 aurire *O* 11 uel] uel que *FPU* inueniendi *om. F*
12 iudex *FU* reperiri *FPU* possit *O*, potuisset *LM* 14 aboleuissent *F*
uero *O*¹ 15 deo *FPU* 16 spirante *F* 20 peritissimos]
perimos *F* ut] et *FP²U* 21 et *OP¹v*, *om. cet.* impietates *O* iu-
dices *LMU* (*sed indices s. l. m. rec. M*) 23 testificatio *L*², testificationis
Rosw. est *om. v* urgente *O*¹ 24 operum *L*¹ 26 ausit *O*

omnium sed secundum ipsius tantum reginae fidem alta ege-
 stione reseratis terrae sinibus abditaе crucis arcana patuerunt.
 sed cum tres pariter cruces, ut quondam fixae domino et latro-
 nibus steterant, repertae fuissent, gratulatio repertarum coepit
 5 anxia dubitatione confundi iusto piorum metu, ne forsitan aut
 pro cruce domini patibulum latronis eligerent aut salutare
 lignum pro stipite latronis abiciendo uiolarent. respexit pias
 fideliter aestuantium curas dominus et ipsi potissimum, quae
 tam piae sollicitudinis princeps erat, huius consilii lumen in-
 10 fudit, ut aliquem recens mortuum inquiri et inferri iuberet.
 nec mora; uerbum factum, cadauer inlatum est; deponitur,
 iacenti una de crucibus admouetur et altera; sed reorum ligna
 mors spreuit. postremo dominicam crucem prodit resurrectio
 et ad salutaris ligni tactum morte profuga funus excussum et
 15 corpus erectum est tremefactisque uiuentibus stetit mortuus
 et funebribus, ut Lazarus quondam, uinculis expeditus, ilico
 inter expectatores suos rediuius incescit.

6. Ergo crux domini tot operta aetatibus et Iudaeis in tem-
 pore passionis abscondita neque gentibus in aedificatione fani
 20 terram sine dubio ad ipsam fabricam egerentibus reuelata,
 nonne diuina manu latuit, ut nunc inueniretur, cum religiose
 quaereretur? ita, ut crucem Christi decuit, experimento resur-
 rectionis inuenta et probata crux Christi est dignoque mox
 ambitu consecratur condita in passionis loco basilica, quae
 25 auratis corusca laquearibus et aureis diues altaribus arcano
 repositam sacrario crucem seruat, quam episcopus urbis eius

16] (Ioh. 11, 44).

3 sed cum — p. 274, 17 corruptionem *exh.* *Δ* ut *ex* et *F* m. 2
 quodam *F* lationibus *U* 5 forsitam *FL*¹ 9 infundit *ΔFOPU*
 10 quaeri *Δ* afferri (¹ in m. 2) *M* 11 uerbo facto *M* allatum *F*
 12 et altera *om.* *Δ* reorum *Rosw.*, eorum *ΔFOPUv*, earum *LM*
 16 quondam Lazarus *FPU* expeditus *Δ* 17 expectatores *Ov*, spec-
 tatores *cet.*, exportatores *Sacch.* 20 reuelatam *U*, reuelata est *ΔOv*
 21 diuina *ω*, *om.* *Lebrun* inueniretur *F*¹ 23 crux *F* 25 corrusca
PU, coruscat *F*, chorusca *LM* 26 positam *v* seruat] *add. LM*: quod
 crucis dñice lignum innumeris pio munere distributum diuina uirtute
 nullum sentiat (sentit *M*) detrimētū

quotannis, cum pascha domini agitur, adorandam populo princeps ipse uenerantium promittit. neque praeter hanc diem, qua crucis ipsius mysterium celebratur, ipsa, quae sacramentorum causa est, quasi quoddam sacrae sollemnitatis insigne proferatur, nisi interdum religiosissimi postulent, qui hac tantum causa illo peregrinati aduenerint, ut sibi eius reuelatio quasi in pretium longinquae peregrinationis deferatur. quod solum episcopi beneficio obtineri ferunt, cuius et tantum munere de eadem cruce haec minuta sacri ligni ad magnam fidei et benedictionis gratiam haberi datur. quae quidem crux in materia insensata uim uiuam tenens ita ex illo tempore innumeris pene cotidie hominum uotis lignum suum commodat, ut detrimenta non sentiat et quasi intacta permaneat cotidie diuidua summentibus et semper tota uenerantibus. sed istam in-putribilem uirtutem et indetribilem soliditatem de illius profecto carnis sanguine bibit, quae passa mortem non uidit corruptionem. speramus autem et uobis non solum benedictionis monimento sed et incorruptionis seminario futuram, ut eius inspectio fidem uestram etiam de recordatione beati illius latronis accendat, qui bene uerso latrocinio longas in magnis laboribus sanctorum uias de momenti fide et momento confessionis anticipans non inmerito ante ipsos apostolos et martyres praeparatum ipsis ab initio, ut ait, regnum primus inuasit et pius caeli praedo diripuit, quia Christum crucifixum similitudine suae poenae uidens in eo statu, de quo etiam discipulorum fides turbata nutauerat, dominum tamen maiesta-

16] (Ps. 15, 10; Act. 2, 27). 19] (Luc. 23, 43). 23] Matth. 25, 34.

3 eius *FPU* ipsa quae *Rosw.*, ipsaque *ω* 4 sollempnitatis *OP*
 5 interdum *om. M* hac *om. AO*, ea *v* tatum *A¹* 6 peregrinanti *U*,
 peregrinationis *A* aduenerant *U¹* 7 lognique *U* solo *A* 8 et
om. M 9 minuta († minutia *s. l. m. 2*) *M* 10 maceria insensata *O*
 11 itaque *F* 14 totam *A* 18 monimento *Ov*, munimento *cet.* et
om. FL¹PU futuram *O*, futurum *LMv*, fructum *FPU* 20 quod
FPU longas *L* 24 celi († celum *m. 2*) *M* dirripuit *PU* 25 si-
 militudine suae poenae *om. M* similitudini *L* poenae *F*, pene *PU*,
 pone *L* 26 turbata *om. M* nutauerat *L¹* maiestatis *om. F*

tis, ut erat, confessus est et petens in regno dei memoriam sui fieri in gloriam resurrectionis ante ipsam resurrectionem credit, quam apostoli, posteaquam facta est, non tantum uidendo sed experiendo crediderunt, nec ipsi tamen de resurrectione carnis potius quam de resurrectionis qualitate dubitantes, quia uidelicet qui in orbem terrarum mittendi forent ad omnium gentium informationem non auribus tantum sed et oculis praedicandam fidem capere debebant, ut quod firmitus didicissent constantius edocerent.

10

XXXII.

1. Insertis his uersiculis patens pagina sollicitauit linguam et manum, ut occuparet uacantia, et succurrit animo esse quod scriberem. perquam enim gratulor, quod unam cordis et corporis nostri, operum quoque et uotorum similitudinem ostenderimus, eodem tempore basilicas dominicis adicientes ouilibus. tu uero eodem baptisterium basilicis duabus interpositum condidisti, ut nos in horum quoque operum, quae uisibiliter extruuntur, aedificatione superares. sed domino gratias, qui dedit nobis in quo et uinci uictoriam duceremus. uincimus

5] (Luc. 24, 39; Ioh. 20, 27). 7] (Matth. 28, 19).

1 post ut spatium in *F* dñi *LM* 4 sed et *M* 6 uidelicet uidelicet *U* qui *om. Ov* 9 deducissent *O*¹ edocerent] ualeas oro *add. FP*²*U*. — explicit epistola decima *F*, explicit *L*, finit ad seuerum *XI O*.

FLMOPU. — itē ad Seuer de basilicaram disposiciōē ·*XXI*· *L*, item ad seuerum de basilicarum dispositione *X¹VIII M*, incipit ad seuerum de basilicarum dispositione *O*, de basilicarum dispositione *P m. 2*, epistola sancti paulini episcopi ad seuerum monacum de dispositione siue aedificatione quarundam basilicarum. in qua inserit uersus plurimos et ualde peregrinos ad ornatum ipsarum basilicarum sculpendos *U* Seuero fratri dilectissimo Paulinus *inscr. FU* (epistola *XXI* de basilicarum dispositione *add. F*), seuero frī unanimo paulinus in dñō dō iñu xpo *LM*, Seuero fratri dilectissimo paulinus *P m. 2, om. O* 11 insertis — l. 13 enim *om. M* insertis *Ov*, censetis *FPU*, cōpositis (*partim in ras.*) *L*, recensitis *ed. Schot. in mg.* uersitus *U* 12 occurrit *L* 13 quod qui unam *fort. unum F¹LPU* 15 dominicis *om. O* 16 eodem *O*, etiam *cet.* 18 aedificationes *O*

enim uoto, in quo uincimur gratia ab eo, quem nobis iudicio antepo-
nimus, dilectione conparamus. tu es iste quem loqui-
mur, tu inquam pars nostri maior et melior, tu requies nostra,
tu gaudium; in te reclinatio capitis nostri et mentis habitatio
est, quae non tantum in praesenti tempore sed, ut speramus
et confidimus in domino, perpetua nobis ab ipsius munere et
in ipsius corpore ac spiritu manebit. ideo si quid per gratiam
domini amplius agas, nobiscum profecto, certe pro nobis agis.

2. Sed in eo metuo, ne operibus tuis, quibus iniqua uiarum
saecularium dirigis et cliuosa conplanas, ex illo, de quo sem-
per conqueror affectu in nos tuo, salebram offensionis inmi-
sceas, quod splendidos deuotionis in Christo tuae titulos nostris
nominibus infuscas et iustis laboribus hanc iniquitatem inse-
ris, ut locum sanctum etiam uultibus iniquorum polluas. recte
enim in loco refectionis humanae Martinus pingitur, qui cae-
lestis hominis imaginem perfecta Christi imitatione portauit,
ut deponentibus in lauacro terrenae imaginis uetustatem imi-
tanda caelestis animae occurrat effigies. noster uero quis illic
locus est, qui nec infantibus innocentia neque uiris concurre-
mus sapientia et ab immaculatis malitia, a perfectis infirmi-
tate distinguimur? quae ergo societas lumini et tene-
bris? lupis et agnis? serpentibus et columbis, hoc est nobis
et Martino? nonne tu lactis et fellis poculum miscuisti? sed
bene, quod non ut in liquoribus uno calice confusis ita in
hominibus eodem loco mixtis, si discrepent meritis, boni sua-
uitas amaritudine mali uenenatur contraque euenit, ut peccator
iusto conpositus magis sordeat et peccatore conlato magis iustus
eluceat. quo minus moueor errore caritatis tuae, quia nullam
beato illi fecisti iniuriam potiusque ad gloriam illius contulisti,

21] II Cor. 6, 14.

2 iste] is *FPU* 5 quae] quem *F* ut] et *F* 7 manebis *F*
8 certo *F*, *om. L*, et *M* 10 dirrigis *PU* cliuosa *add. in mg. O*³
de quo et conqueror *om. M* 12 in *x* deuotionis *M* 15 refectionis]
renouationis *M* 17 terrene] (ren in ras.) *L* 18 qui *FPU* 19 nec *FPU*
21 lumini et] lumine *O* 24 bñe *L* post. in *om. FPU* 25 si *etia*^{etia} (*etia*
m. 2) *M* 26 uenenatur *FPU* contra quae *M* 28 luceat *FPU*

ut contra despicabilem facies uenerabilis pingeretur, quo splendor eius comparatione tenebrarum clarius emicaret, qui etiam in splendoribus sanctorum conspicua claritate praeefulget. et quidem nisi scirem te inpenso nimii in nos amoris studio
 5 hanc informasse picturam, malitiosum te et callidum criminare, qui nostrae humilitatis obscuras animorum nocte personas ex aduersi iuxta parietis regione depictas sancto capiti contulisses, ut illum tantum pingeres, nos uero potius deformares, quos iure conspecta Martini facie despuendos ad probrum
 10 ridiculae comparationis exponeres.

3. Sed ne nostri causa, quorum multo amore dum falleris, falsum facies, haec commentatio tua de caritate prolapsa irideretur, ut reuera potest et debet, hac tantum gratia parui tibi in uersiculis de huiusmodi tua pictura ad te mittendis, ut
 15 consilii tui ratio proderetur, qua salubriter nouorum hominum informationi studens diuersas longe sibi imagines proposuisses, ut emergentes a sacro fonte et uitandum et sequendum pariter conspicerentur. itaque sic habes; si placet, utere:

Ablutis quicumque animas et membra lauacris,
 20 Cernite propositas ad bona facta uias.
 Adestat perfectae Martinus regula uitae,
 Paulinus ueniam quo mereare docet.
 Hunc peccatores, illum spectate beati;
 Exemplar sanctis ille sit, iste reis.

25 Item de eodem:

Dives opum Christo, pauper sibi pulchra Seuerus
 Culmina sacratis fontibus instituit.

3] Ps. 109, 3.

1 dispicabilem *FPU* pingeretur *L* quo] ut scilicet *M* 2 comparationi *U* 4 te *om.* *LM* in nos *om.* *L* 5 informatam esse *M* 7 iusta *U* parietes *O* depicta *FOU* 9 despuendos *v.* dispuendos *ω* 11 dum] diu *LM* 12 falsum facies *om.* *M* facis *Rosv.* irridetur *U* 13 hanc *L*, ac *O* 16 pposuisti (*s. l. m. 2: †* proposuisses) *M* 17 emergente *U* pariter et sequendum *M* 18 utere] *add. M:* Vers' beati Paulini in baptisterio 19 ablutis *O* lauacro *M* 23 nunc *FU* 25 item de eodem] item alii uersus in eodem *M* 26 christus *U*

Et quia caelestes aulam condebat in actus,
 Qua renouarentur fonte deoque homines,
 Digna sacramentis gemina sub imagine pinxit,
 Disceret ut uitae dona renatus homo.
 Martinum ueneranda uiri testatur imago, 5
 Altera Paulinum forma refert humilem.
 Ille fidem exemplis et dictis fortibus armat,
 Vt meriti palmas intemerata ferat;
 Iste docet fusis redimens sua crimina nummis,
 Vilior ut sit res quam sua cuique salus. 10

4. Certe probatur iam te non ridendum magisque proban-
 dum, si hac tantum ratione longissime dissimiles comminus
 pinxisse uidearis, ut in Martino forma iustitiae et summa uir-
 tutum, in nobis conscientiae iniquitatis obtritio et confessio 15
 cerneretur, ut et beatis exemplum pateret et miseris, in illo
 speculum fortitudo, in nobis solatium haberet ignauia, illum
 intuerentur qui praeceptum sufficerent implere uirtutibus, in
 nobis consolarentur qui remedium uellent adferre criminibus,
 quia innocentiae fiducia destitutis et nexu iniquitatis adstrictis
 sola ut captiuis potest redemptio subuenire. quaeso te tamen, 20
 ne oboedientiam meam crimen facias, si uersus tuos illos lumi-
 nis et fauorum, sicut denuntiasti, auferas. uerecunde quaeso
 illud magis quam uere minatus sis, et si istos adscribendos
 putaueris, illi permaneant, ut horum quasi gemmulae sint et
 faciant uilibus pretium et claro atra distinguant. sane accepta 25
 licentia dixi linguae meae, non iuxta prophetam, ut maneret
 in requie sua et custodiret uias meas, sed potius oppositae
 sibi custodiae frenos rumperet, dum seruiret tibi. ita te diligo,
 ut magis de non obtemperando tibi quam de multiloquio pec-
 catum timerem. 30

26] (Ps. 38, 2). 29] (Prou. 10, 19).

9 numis *U* 11 non *om. O* magisque *Ov*, magis quam *cet.* 12 lon-
 gissimis *U* comminus *O* 14 in] ut *F* conscię *M* 15 in miseris *F*
 16 solacium *L* 18 uelint *FPU*, *om. M* ^{at}ferre *M* 19 destitutis *PU*
 21 meum *L* 22 illud queso *M* 25 distinguant *L* sane *OPv*, sine *cet.*

5. Quam ob rem etiam basilicis tuis uersiculos quasi uotiuos sacris fontibus titulos destinaui. si quid in his apte locutus uidebor, haec quoque fratris Victoris gratia est. cuius oculis et uerbis omnia, quae in Christo domino fecisti et agis, uidi; et ideo uersus, quos et de basilicis interposui, ipso auctore censebis, qui materiam dictauit enarratione factorum tuorum. de baptisterio igitur ipso erunt isti, de cuius pictura tantum sunt illi superiores:

Hic reparandarum generator fons animarum
 10 Viuum diuino lumine flumen agit.
 Sanctus in hunc caelo descendit spiritus amnem
 Caelestique sacras fonte maritat aquas;
 Concipit unda deum sanctamque liquoribus almis
 Edit ab aeterno semine progeniem.
 15 Mira dei pietas: peccator mergitur undis,
 Mox eadem emergit iustificatus aqua.
 Sic homo et occasu felici functus et ortu
 Terrenis moritur, perpetuis oritur.
 Culpa perit, sed uita redit; uetus interit Adam,
 20 Et nouus aeternis nascitur imperiis.

Corpore mente fide castissimus incola Christi
 Condidit ista deo tecta Seuerus ouans.
 Totus et ipse dei templum uiget hospite Christo
 Gaudentemque humili corde gerit dominum.
 25 Ecce uelut trino colit unam nomine mentem,
 Sic trinum sancta mole sacrauit opus.
 Ampla dedit populo geminis fastigia tectis,

2 apte ex aperte *F*; apte *M* 6 qui *Ov*, quia *cet.* et narratione *FPU*
 8 superiores] *M add.*: item de baptisterio 9 generantur *O* 13 unda]
 una *O* sanctumque *O* 14 edidit *F* 17 sic] hic *M* 19 reddit *L*
 20 imperiis] sequentes ad (ad *om. L*, et *FU*) basilicarum (picturam *add. v*)
 sunt *add. FLPv*, item uersus de dispositione basilicarum et baptisterii
add. M 21 corpora *O* 22 tacta *L*¹ 24 doni *O* 25 trina *M*, trino
P, trinio *FU* colet *FPU* 26 trinum sancta *Rosw.*, trinum sanctum
 u, trina sanctum *fort.* 27 gemisⁿⁱ *L*

Legibus ut sacris congrueret numerus.
 Nam qua latorem duo testamenta per unum
 Pacta, deum in Christo copulat una fides:
 Iste duas inter diuersi culminis aulas
 Turrito fontem tegmine constituit, 5
 Laeta novos geminis ut mater ecclesia partus
 Excipiat sinibus quos aqua protulerit.
 Aula duplex tectis ut ecclesia testamentis,
 Vna sed ambobus gratia fontis adest.
 Lex antiqua nouam firmat, ueterem noua complet; 10
 In ueteri spes est, in nouitate fides.
 Sed uetus atque nouum coniungit gratia Christi;
 Propterea medio fons datus est spatio.
 Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
 Infantes niueos corpore corde habitu 15
 Circumdansque rudes festis altaribus agnos
 Cruda salutiferis inuit ora cibis.
 Hinc senior sociae congaudet turba cateruae;
 Alleluia nouis balat ouile choris.

6. Cum hos operibus unanimittatis tuae manufactis dedissem, 20
 illam non manufactam in domestica tua ecclesia gratiam dei,
 qua perpetuum tibi hospitem in ea Clarum largitus est, silere
 non potui. itaque sanctae ipsius memoriae uersus, non quia
 aliquid diuinis eius meritis dignum loqui possem, sed ut stu-
 dium plurimae in illius anima caritatis exprimerem, ausus 25
 sum facere et unanimittati tuae mittere. quos tu coram domino
 sanctae et cohospitanti tecum semper in domino animae eius
 recitans excusabis audaciam meam et commendabis obsequium.

2 qua *scripsi*, quia *ω* 8 aecclā *O* 10 nouo *U* 13 datus] danis *U*
 14 petens *U*, patens *F* 16 testis *PU* 17 cruda *cod. Vat.*, cura *FO*
PUv, pura *LM*, cara *Schot.* 18 hinc *Ov*, nunc *M*, tunc *cet.* 19 bal-
 lat *FPU* 20 didicissem *F* 21 domesticatu aeccliam *O* 23 itaque
 — *l.* 28 obsequium *exh. A* 24 dignum *om. FPU* possem *AO*, possim
cet. 25 anima *ALM*, animae *FO*, anime *PU*, animam *Rosw.* 26 una-
 nimitatis *O* 28 obsequium] epitaphium sc̃i clari discipuli b̃i martini
add. M

Nominis ut titulo, sic mentis lumine Clarus
 Presbyter hoc tegitur; sed membra caduca sepulchro,
 Libera corporeo mens carcere gaudet in astris
 Pura probatorum sedem sortita piorum.
 5 Sancta sub aeternis altaribus ossa quiescunt,
 Vt dum casta pio referuntur munera Christi,
 Diuinis sacris animae iungantur odores.

Item de eodem, ut quos malueris eligas; sed ego scio in
 hoc te potius ambigere debere, non ut aliquos ad titulum eli-
 10 gere, sed ne ullo debeas iniuriam sancto dei facere.

Presbyter hic situs est meritis et nomine Clarus,
 Martino studiis comes et meriti modo consors.
 Digna pio domus est altaria, sub quibus artus
 Conditur, exanimus; nam spiritus aethere gaudet
 15 Discipulumque pari sociat super astra magistro.

Clare fide, praeclare actu, clarissime fructu,
 Qui meritis titulum nominis aequiperas,
 Casta tuum digne uelant altaria corpus,
 Vt templum Christi contegat ara dei.
 20 Sed quia tu non hac, qua corpus, sede teneris,
 Qui meritis superis spiritus inuolitas,
 Siue patrum sinibus recubas dominiue sub ara
 Conderis aut sacro pascaris in nemore,
 Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
 25 Clare, sub aeterna pace beatus agis.
 Haec peccatorum bonus accipe uota rogantium,

1 lumine] nomine *M* 6 ut] et *FLU* pie *coni. Sacch.* christi *O*,
 christo *cet.* 7 diuinæ *FLM*, diuine *U* 8 item] item uersus in eodem
 epitaphio *M* de eodem — l. 10 facere *om. M* eligas *O*, legas *cet.*
 10 ne ullo *scripsi*, ne nullo *O*, de nullo *cet.*, ne nullam *v* 11 praesbiter
 — *p.* 284, 8 iuuat *exh. A* meritis *LM* 13 arcus *O* 14 conditor *LO*
 exanimos *M*, exanim' *v* spiritus *om. O* gaudet] *inserit M inscriptio-*
nem: item alii uersus de sancto claro 16 fidem *O* 17 aequiparas *F*
 21 meritis *LMU* superis *om. O* 22 recubas sinibus *FPU* dñi^{que} *M*
 23 ant] ut *U*

Vt sis Paulini Therasiaeque memor.
 Dilige mandatos interueniente Seuero
 Quos ignorasti corpore sic meritos.
 Vnanimi communis amor sit fomes utrisque
 Perpetui summo foederis in domino. 5
 Non potes implicitos diuellere; si trahis unum,
 Vnus adhaerentes qua rapitur rapiet.
 Ergo indiuiduos pariter complectere fratres,
 Vtque sumus, sic nos dilige participans.
 Sic deus acciuit, sic nos Martinus amauit; 10
 Sic et tu pariter, Clare, tuere pares,
 Non meritis sed amore pares. tu, sancte, ualebis
 Exorare pares et meritis fieri,
 Si cum Martino socia pietate labores,
 Vt uincant uestrae crimina nostra preces, 15
 Et simul in uestri ducamur sorte Seueri
 Vestraque nos semper protegat ala sinu.

7. Quod si dominus desiderium animae uestrae fecerit secundum fidem uestram adiciens ornatui et sanctificationi operum uestrorum, ut sacros cineres de benedictis gloriosorum apostolorum aut martyrum reliquiis adipiscamini: qui huius uoti 20 praesumptione uos aliam apud Primuliacum nostram et priore maiorem basilicam praeparasse cognouimus, dignum opere fidei uestrae et operis fideliter elaborati dedicatione procul dubio celeberrima, sanctorum quoque reliquiis decens arbitramur, ut 25 hoc etiam quod de cruce misimus pariter depositum sacratumque ueneremini. quod si ita placuerit, placitum uestrum hi, si uidebitur, uersiculi nuntiabunt:

1 terasiaeque *L* 3 merito *LM* 6 si *ex* sed *F* 7 adherentes *AF*
OPU, adherentem *LMv* qua *AF**FLMPU*, quae *O*, quo *v* 9 participes *coni. Sacch.* 10 acciuit *LM* 12 sancte *LO* 13 exorando *M*
 17 semper] ambos *A* blando protegat aula *L* 20 sacras *LO* benedictis] sanctis *v* 21 adipiscar *AL*, adipiscam *FPU* qui *Ov*, quia *cet.*
 22 praesumptionem *AFOU* apud *M*, aut *F* primiliacum *FMU* et]
 ex *FPU* priorem *L* 26 de cruce scripsimus (^{mi} m. 2) *P* misimus
 de cruce *U* 27 nostrum *F*¹ hii *MO* 28 nuntiabunt] uersus in
 altari *add. M*

Diuinum ueneranda tegunt altaria foedus
 Conpositis sacra cum cruce martyribus.
 Cuncta salutiferi coeunt martyria Christi,
 Crux corpus sanguis martyris, ipse deus.
 5 Namque deus semper uobis sua munera seruat;
 Atque ubi Christus, ibi spiritus et pater est.
 Sic ubi crux, et martyr ibi, quia martyris et crux,
 Martyrii sanctis quae pia causa fuit.
 Illa cibum uitae mortalibus, illa coronas,
 10 Quae domino famulos participant, peperit.
 In cruce fixa caro est, qua pascor; de cruce sanguis
 Ille fluit, uitam quo bibo, corda lauo.
 Christe, tuo coeant simul haec tua dona Seuero,
 Portitor et testis sit crucis iste tuae.
 15 Carne tua uiuat, tuus illi pocula sanguis
 Praebeat, in uerbo uiuat agatque tuo.
 Quaque tuum socio Martinum adscendere Claro
 Vidit, et ipse tuo munere uectus eat.

8. Si uero magis placeat uobis hanc de cruce benedictionem
 20 ad cotidianam tutelam atque medicinam in promptu habere,
 ne semel condita in altario non semper ad manum, ut usus
 exigit, praesto sit, sufficit et illa ad basilicae consecrationem
 gratia, si demus eam apostolis et martyribus, quorum ueneran-
 dus cinis si sine crucis consortio subiciatur altaribus, hic oper-
 25 tos titulus indicabit:

1 ^{foedus} corpus *O* 2 compositisque *v* sacrum *AFPU* 3 saluti fieri *U*
 coehunt *PU* misteria *M*, insignia *Col.* 5 nobis *M ut Sacch. con.*
 7 ibi quia *LM*, ibi qua *P¹*, ibi quam *O*, ibique *FP²U*, ibi q̄ *v* mar-
 tyris] martyr ibi *v* et] est *M, om. A* 10 dñm famulis *M* 11 qua]
 qui *FPU* 12 fuit *AFLMU* uita *F* ^{al corda lauo} corque lauo (^{al corda lauo m. 2)} *M*
 17 quaeque *O* sotium *O* 18 uectus *LM*, uictus *cet.*, iunctus *v*
 19 magis *s. l. F* 21 non *om. FPU* 23 si *ω*, scilicet *Rosw.* demus
^{dedicemus} *scripsi*, dicemus *M*, dominus *cet.* eam *ω*, cum *Rosw.* uenerandi
 (*partim in ras.*) *M* 24 cinis est *L*, cineres *M* subiciantur *MO* hic
 — indicabit *om. FPU*; *inscriptionem ins. M*: item de loco reliquiarum

Pignora sanctorum diuinae gloria mensae
 Velat apostolicis edita corporibus,
 Spiritus et domini medicis uirtutibus instans
 Per documenta sacros uiua probat cineres.
 Sic geminata piis adspirat gratia uotis,
 Infra martyribus, desuper acta sacris.
 Vota sacerdotis uiuentum et commoda paruo
 Puluere sanctorum mors pretiosa iuuat.

5

9. Habes uersus operibus quidem tuis sanctis et magnificis indignos, persuasioni tamen tuae quam habes tibi de me quam 10 mihi credere competentes. quos si non erubueris spectandis domesticae ecclesiae tuae parietibus inscribere, uindicabor. credo enim uel tunc de meis ineptiis erubescas et poenitebit te desiderii et exactionis tuae, cum aedificia, quae immaculata adhuc operis tui gratia splendent, obscurata naeniis insipientiae 15 meae et, ut digno meis uersibus uerbo utar, caccabata ridentibus multis uel nauseantibus confusus adspicies. nec laborabis fallere, ut te lector auctorem putet et, cum ineptia nemini in te nota possit instruere lectorem, ne tibi meum carmen id est crimen inponat, qui tamen uel proditoris uel scriptoris nomine 20 culpandus es. sed ne quis me iniuriosum iudicet illa regula qua praescribitur: quod tibi nolueris, alii ne feceris, idem a me prius basilicas meas pertulisse praesentibus illi documentis probabis, ut hoc quoque ostendas unanimitatem

22] Tob. 4, 16.

3 medicis *FPUv*, medius *O*, medici *LM* instat *A* 4 documenta *AO*
 5 si *FLPUv*, hic *M* piis] sacris *M* 6 acta] tecta *L*, aucta *M*
 8 uiuat *PU* 10 qua *M* habes] magis *M*, de me habes *v* tibi—
 credere *om. v* 11 uis cōpetentes (entes *eras.*) *M* quod si *FPU* eru-
 bieris *L* spectandos *v* 12 inscribere *Ov*, scribere *cet.* 15 obscu-
 rata—meae *om. M* 16 et *om. FPU* 18 et cum] cum *M* 19 ne—
 l. 21 sed *om. M* ne tibi *O*, et ibi *FPU*, me tibi *L* 20 qui tamen—
 culpandus essem uel si quid tamen—culpandum esset *coni. Sacch.* pro-
 ditoribus *FPU* nomine uel scriptoris nomine *FOPU* 21 es sed *O*,
 esset *cet. v* me] me tamen *M* 22 perscribitur *FOPUv* tibi] tu *F*
 23 illi *om. LM* 24 documentis *O* ostendat *LM*

nostram, quod siue gratia siue iniuria me tibi comparans eadem in tuas qua etiam in meas aedificationes temeritate peccavi. sed huius siue gratiae iuxta patientissimum mei animum tuum siue iuxta meum indignissimum munus iniuriae auctor
 5 aut reus noster tibi Victor habeatur, qui sanctissimus nostrae caritatis interpres hoc se tibi gratiorem a nobis redire praesumpsit, quo depressior sub iniusto ineptiarum ad te nostrarum onere reuertisset. nam hoc etiam ad crescere fascibus suis uoluit, ut nostrarum tibi basilicarum uersus simul picturasque
 10 portaret. meritoque faciet, si cum hac se tibi querimonia deficiens et curuus intulerit, ut clamet: ecce propter mandata labiorum tuorum ego ambulavi uias duras, et clamet: super dorsum meum fabricati sunt peccatores, qui in tot epistolas prolongauerunt iniquitatem suam.
 15 10. Recepi igitur et hunc ad peccata mea cumulum, ut fratri cupidissimo talis sarcinae, qua eius anima grauato corpore lenaretur, praestarem quam desiderabat iniuriam. nam et uere ad unanimitatem nostram congruere haec illius postulatio uidebatur, qua adseribat, et oportere tibi nostras in
 20 domino aedificationes ita notescere, ut nobis tuas in titulis et in picturis indicare uoluisses. hac igitur ratione persuasus basilicas nostras tuis, sicut et operis tempore et uoti genere coniunctae sunt, ita etiam litteris conpaginare curavi, ut in hoc quoque nostra coniunctio figuraretur, quae iungitur animis
 25 et distat locis; sic et ista, quae in nomine domini eodem spiritu laborata construximus, diuersis abiuncta regionibus, eiusdem tamen epistolae serie sibi tamquam consignata uisuntur.

11] Ps. 16, 4. 13] Ps. 128, 3.

1 comparas *M*, comparas *L* 2 quam *FOPU* 4 iniuriae iuxta meum indignissimum munus auctor *M* 6 in hoc *LM* se tibi *LM*, te sibi *cet.* 7 quod *FLPU* ad] a *FPU* 8 et hoc *FPU* facibus *F* 9 uoluit ut] uoluitur *O* nrām *O* 11 propter *U* 12 laborum *F¹U* 14 epistolis *LMv* iniquitates suas *FPU* 15 recipi *L¹* et *om.* *FPU* 16 tales *O* 19 et *scripsi*, ut *cet. sed exp. M m.* 2 oportere *M*, oporteret *cet.* asserebat oportere *uel* ut asserebat oportere *coni. Sacch.* 20 notificationes *U* innotescere *LM* tua sit *FPU*, tuas et *LM* 24 iungitur *F* 25 sic] si *fort.* 26 elaborata *Rosw.* 27 epistolae *O* series *FOPU*, serie *L* contignata *Rosw.*, contiguata *coni. Sacch.*

basilica igitur illa, quae ad dominaedium nostrum communem patronum in nomine domini Christi dei iam dedicata celebratur, quattuor eius basilicis addita, reliquiis apostolorum et martyrum intra absidem trichora sub altaria sacratis non solo beati Felicis honore uenerabilis est. absidem solo et parietibus marmoratam camera musiuo inlusa clarificat, cuius picturae hi uersus sunt:

Pleno coruscat trinitas mysterio:
 Stat Christus agno, uox patris caelo tonat
 Et per columbam spiritus sanctus fluit. 10
 Crucem corona lucido cingit globo,
 Cui coronae sunt corona apostoli,
 Quorum figura est in columbarum choro.
 Pia trinitatis unitas Christo coit
 Habente et ipsa trinitate insignia: 15
 Deum reuelat uox paterna et spiritus,
 Sanctam fatentur crux et agnus uictimam,
 Regnum et triumphum purpura et palma indicant.
 Petram superstat ipse petra ecclesiae,
 De qua sonori quattuor fontes meant, 20
 Euangelistae uiua Christi flumina.

11. Inferiore autem balteo, quo parietis et camerae confinium interposita gypso crepido coniungit aut diuidit, hic titulus indicat deposita sub altari sancta sanctorum:

1 illa] nostra *FPU* dominedium *FLMOP*, domine diuum *U*
 2 domini nostri *L*, dñi ihu *M* dei *om. M* 3 abdita *U* 4 trichoram
coni. Lebrum 5 cuius absidam *M* 6 pictura *F¹PU* hii *M* 7 uer-
 bis *F* 8—21 *exh. syll. inscript. christ. (ed. de Rossi II, 1, p. 191)*
 coruscas *L* 9 agno (*m. 2*) *M*, agnus *inscr.* (*cf. p. 292, 13 stat Christus*
in agno) 12 corona *FPU* 14 trinitas *inscr.* cogit *inscr.* 15 et *M*,
om. cet. in ipsa *M* habent et ipsa trinitatem *coni. Sacch.* 16 deum
Op, dominum *cet.* 17 sacram *M* fatetur christus agnus *inscr.* 18 pur-
 purae *FUV*, purę *LM* palma *O*, palmae *cet. v* 19 ipsae at ipsa *inscr.*
 petro aecclesiae *O* 20 quas *inscr.¹* sonori *inscr.²* *Rosv.*, honori *FL*
POU inscr.¹ *v*, bonorum *ex* honorum(?) *M* 22 balneo *LM* parietes
LOPUv camere *FL*, canire *U*, camre *P* 23 gipso *FPU* coniugit *P*
 hic titulus — *p. 287, 17 requiem exh. A* 24 sanctorum] *inscr. ins. M*:
 item in loco reliquiarum

Hic pietas, hic alma fides, hic gloria Christi,
 Hic est martyribus crux sociata suis.
 Nam crucis e ligno magnum brevis hastula pignus
 Totaque in exiguo segmine uis crucis est.
 5 Hoc Melani sanctae delatum munere Nolam,
 Summum Hierosolymae uenit ab urbe bonum.
 Sancta deo geminum uelant altaria honorem,
 Cum cruce apostolicos quae sociant cineres.
 Quam bene iunguntur ligno crucis ossa piorum,
 10 Pro cruce ut occisis in cruce sit requies!

12. Totum uero extra concham basilicae spatium alto et
 lacunato culmine geminis utrimque porticibus dilatatur, qui-
 bus duplex per singulos arcus columnarum ordo dirigitur.
 cubicula intra porticus quaterna longis basilicae lateribus in-
 15 sarta secretis orantium uel in lege domini meditantium,
 praeterea memoriis religiosorum ac familiarum accommodatos
 ad pacis aeternae requiem locos praebent. omne cubiculum
 binis per liminum frontes uersibus praenotatur, quos inserere
 his litteris nolui; eos tamen quos ipsius basilicae aditus habent
 20 scripsi, quia possent, usurpare si uelis, et ad tuarum basilica-
 rum ianuas conuenire, ut istud est:

Pax tibi sit, quicumque dei penetralia Christi
 Pectore pacifico candidus ingrederis.

Vel hoc de signo domini super ingressum picto hac specie,
 25 qua uersus indicat:

Cerne coronatam domini super atria Christi
 Stare crucem duro spondentem celsa labori
 Praemia; tolle crucem, qui uis auferre coronam.

15] Ps. 1, 2.

1—10 *exh. inscr. christ. l. c.* 3 magnum *inscr. om.* astula *inscr.* pignus] habetur *add. inscr.* 4 in s. l. m. 2 F semine FU 5 melanii M sancto *inscr.* 6 hierusalem L, hierosolimae O, hierosolyma *inscr.* 7 uelat FU, uel O 12 gemmis U utrinque FP, utrumque U 14 longis s. l. F 16 familiarium L 17 loquus L 18 bonis FPU 19 ipsis U additus PU 20 usurpare si O, si usurpare *cet. v* 21 istud est] *inscr. ins. M:* uersus in ingressu basilicę 24 de signo — l. 28 coronam *exh. A* ac FLPV 28 offerre FLPV

Alterae autem basilicae qua de hortulo uel pomario quasi priuatus aperitur ingressus, hi uersiculi hanc secretiorem forem pandunt:

Caelestes intrate uias per amoena uirecta,
Christicolae; et laetis decet huc ingressus ab hortis, 5
Vnde sacrum meritis datur exitus in paradisum.

Hoc idem ostium aliis uersibus ab interiore sui fronte signatur:

Quisque domo domini perfectis ordine uotis
Egrederis, remea corpore, corde mane. 10

13. Prospectus uero basilicae non, ut usitatior mos est, orientem spectat, sed ad domini mei beati Felicis basilicam pertinet, memoriam eius adspiciens; tamen cum duabus dextra laeuaque conchulis intra spatiosum sui ambitum absis sinuata laxetur, una earum inmolanti hostias iubilationis antistiti 15 patet, alia post sacerdotem capaci sinu receptat orantes. laetissimo uero conspectu tota simul haec basilica in basilicam memorati confessoris aperitur trinis arcubus paribus perlucente transenna, per quam uicissim sibi tecta ac spatia basilicae utriusque iunguntur. nam quia nouam a ueteri paries abside 20 cuiusdam monumenti interposita obstructus excluderet, totidem ianuis patefactus a latere confessoris, quot a fronte ingressus sui foribus noua reserabatur, quasi diatritam speciem

4] (Verg. Aen. VI, 638).

1 alterae *FOv*, altere *PU*, alteri *LM* ortulo *ω* 2 hii *MO* 4 uirecta *LMP* 5 et *om. M* ortis *FLMPU* 7 hostium *FLPU* aliis uersibus *om. FU* ab *v*, a *FO*, ad *cet.* interiorem sui frontem *LM* signatur aliis uersibus *FPU*, signatur. Ex alia parte uersus *M* 9 quisque *ω* (*nisi quod* que in *qus corr. O*), quisquis *v* domo domini *ω*, ab aede dei *v* 11 perspectus *FPU* 13 dextera *L* 14 conchulis *FLMOU*, chonchulis *v* spatium *U* abscisnuta *F*, absisi nuta *PU* 15 laxetur *F* uni *F* ostias *L* antisti *O* 16 alia *LO*, altera *cet.* capaci sinu *om. M* 17 tota simul *om. FU* simul *om. P* in basilica *FOPU* 18 perducente *fort.* 20 abside *O*, absida (a *ex corr.*) *M* 21 muni-menti *L* 22 latae *O* confessionis *LMO* quod *FOPU* 23 rese-
rebatur *FO*, referebatur *U* diatretam *scripsi*, diatritam *ω*

ab utraque in utramque spectantibus praebet, sicut datis inter
utrasque iannas titulis indicatur. itaque in ipsis basilicae nouae
ingressibus hi uersiculi sunt:

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu

5 Testaturque piam ianua trina fidem.

14. Item dextra laeuaque crucibus minio superpictis haec
epigrammata sunt:

Ardua floriferae crux cingitur orbe coronae

Et domini fuso tincta cruore rubet.

10 Quaeque super signum resident caeleste columbae

Simplicibus produnt regna patere dei.

[Item de eo:]

Hac cruce nos mundo et nobis interfice mundum

Interitu culpae uiuificans animas.

15 Nos quoque perficies placitas tibi, Christe, columbas,

Si uigeat puris pax tua pectoribus.

15. Intra ipsam uero transennam, qua breue illud, quod
propinquas sibi basilicas potius discludebat, interuallum con-
tinuatur, e regione basilicae nouae super medianum arcum hi
20 uersus sunt:

Vt medium ualli, pax nostra, resoluit Iesus

Et cruce discidium perimens duo fecit in unum,

Sic noua destructo ueteris discrimine tecti

1 ab utraque *om. FPU* utranque *FPU*, utrumque *Ov* inter] in *L*
2 inducatur *U* 3 hii *OM* sunt in ingressu basilicae *M* 4 patet
Rosw., parte *o* arcu *Rosw.*, archum *FP*, arcum *cet.* 6 item—*l.* 16
pectoribus *exh. A* munio *L*¹, minioque *U*, nimio *O*¹ haec *om. FPU*
7 epigrammata *LM et sic infra* sunt] *inscr. M*: item utraque parte ianuae
8 floriferae *M* 12 de *om. A*, in *M* eo *om. A*, eodem *LM* 13 munda *M*
interficere *L*¹ 14 animas *M*, animae *O*, anima *L*, animam *cet.* 16 pax *M*
et Sacch., pars *cet.* 17 inter *F* ipsum *O* 18 potius] prius *con. Sacch.*
19 e] et *U* super—*p.* 290, 5 sacerdos *exh. A* regem *O*, archum *P*
hii *MO* 21 ihesus *M* 23 hic *M* destructo *A* tectis *O*

Culmina conspicimus portarum foedere iungi.
 Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
 Cantharus intrantumque manus lauat amne ministro.
 Plebs gemina Christum Felicis adorat in aula,
 Paulus apostolico quam temperat ore sacerdos.

5

Haec uero binis notata uersiculis epigrammata super arcus
 alios dextra laeuaque sunt.

Adtonitis noua lux oculis aperitur, et uno
 Limine consistens geminas simul adspicit aulas.

In alio:

10

Ter geminis geminae patuerunt arcubus aulae,
 Miranturque suos per mutua limina cultus.

Item in isdem arcubus a fronte, quae ad basilicam domini
 Felicis patet, mediana, hi sunt:

Quos deuota fides densis celebrare beatum
 Felicem populis diuerso suadet ab ore,
 Per triplices aditus laxos infundite coetus;
 Atria quamlibet innumeris spatiosa patebunt,
 Quae sociata sibi per apertos comminus arcus
 Paulus in aeternos antistes dedicat usus.

15

20

In aliis isti bini:

Antiqua digresse sacri Felicis ab aula,
 In noua Felicis culmina transgredere.

8] (Verg. Aen. VIII, 110).

2 atria] taria *O* 3 kantarus *M*, chantarus *O* lauat amne *AL²Ov*,
 lauat aīē *L¹*, lauat amnis *M*, lautamur *FPU* ministro *om. M* 4 et 5
exh. syll. inscr. christ. l. c. plebs] lex *inscr.* 5 Paulus] Xystus *inscr.* quod
 temporat *inscr.* 6 hanc *FPU* binis uero *LM* arcus alias *O*, alios arcus
LM 7 dextera *L* leuaq. sinister sunt *O*; in primo arcu *add. M*, in uno
 hoc *add. v* 8 uno] in alio *add. L* 9 lumine *FU* 10 in alio *MOPU*,
 in alio in alio *F*, in altero hoc *Lv* 12 uultus *FPU* 13 isdem *P*, hisdem
LOU¹, eisdem *M*, iisdem *U²* fronteque quae *U* 14 hii *MO* 17 aditus]
 lapsus *FPU* infundito *O* 19 apertas *O¹* cominus *F* 20 antistitis
FPU 21 in aliis isti bini] item alii *M* 22 sacra *FPU*

[Item:]

Vna fides trino sub nomine quae colit unum
Vnanimes trino suscipit introitu.

16. In secretariis uero duobus, quae supra dixi circa ab-
sidam esse, hi uersus indicant officia singulorum.

A dextra absidae:

Hic locus est, ueneranda penus qua conditur et qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

A sinistra eiusdem:

10 Si quem sancta tenet meditanda in lege uoluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.

17. Egrediamur iam Nolana hac basilica et in Fundanam trans-
eamus. Fundis nomen oppido est, quod aequae familiare mihi
fuit, dum maneret possessio, quam illic usitatiorem habui.
15 itaque uel ad pignus quasi ciuicae caritatis uel ad memoriam
praeteriti patrimonii basilicam dare in ipso oppido, quoniam
et indigebat ruinosam et paruam habens, uoti fuit. propterea
et hos uersiculos adiciendos putauit, quos illi in hoc oppido
dedicandae basilicae paramus. nam adhuc in opere est, sed
20 propitio deo dedicationi propinqua. quod tamen ea mihi maxime
ratio persuasit, quia et in huius absida designatam picturam
meus Victor adamauit et portare tibi uoluit, si forte unam de
duabus elegeris in hac recentiore tua pingere, in qua aequae ab-
sidam factam indicauit. sed de hac absida aut abside num magis

4 secretariis *L* absidam *ω*, apsidem *v* 5 hii *MO* uersus — singu-
lorum *om. M* 6 a dextera *LMv*, dextra *O, om. FPU* abside *MO*, ab-
side *L*, apsidis *v, om. FPU* 7 penus *FPU* 9 a] ad *U* sinistris
(sed supra in *mg.* sinistra) *L* eiusdem *om. M* 10 meditandi *FMU*
11 libris] *inscr.* de fundana basilica *add. OPv* 12 hac nolana *M* 13 fun-
dus *F¹* oppidi *U¹* 14 usitatiorem illic *FPU* illic in *mg. add. L*
16 patronomii *O*, matrimonii *U* 17 rumnosa *U* parua *U* 19 para-
mus *O*, parauimus *cet.* 21 huius *L* absidam *O*, asida *F*, abside *v*
22 unam *scripsi*, etiam *O*, eam *LM*, ea *FPU*, et eam *v* 23 elegeris ea
de duabus *FPU* recensio *FPU* 24 absidem *LM* sed de (^{al} *m. 2*) *M*
apsida *Pv*, absidia *U* aut *ω*, an *v* abside num (*an ne?*) *scripsi*,
absidine *FOPU*, abside *Pv*, abside *L*

dicere debuerim, tu uideris; ego nescire me fateor, quia hoc uerbi genus nec legisse reminiscor. uerum hanc quoque basiliculam de benedictis apostolorum et martyrum reliquiis sacri cineres in nomine Christi sanctorum sancti et martyrum martyris et dominorum domini consecrabunt. ipse enim testatus est se uicissim confessorum suorum confessorem futurum. ideo super hac praeter picturam gratia geminatus est titulus.

De pictura:

Sanctorum labor et merces sibi rite cohaerent,
 Ardua crux pretiumque crucis sublime, corona. 10
 Ipse deus, nobis princeps crucis atque coronae,
 Inter floriferi caeleste nemus paradisi
 Sub cruce sanguinea niueo stat Christus in agno,
 Agnus ut innocua iniusto datus hostia leto,
 Alite quem placida sanctus perfundit hiantem 15
 Spiritus et rutila genitor de nube coronat.
 Et quia praecelsa quasi iudex rupe superstat,
 Bis geminae pecudis discors agnis genus haedi
 Circumstant solium; laeuos auertitur haedos
 Pastor et emeritos dextra conplectitur agnos. 20

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
 Regia purpureo marmore crusta tegit.
 Hic et apostolicas praesentat gratia uires
 Magnis in paruo puluere pignoribus.
 Hic pater Andreas et magno nomine Lucas 25
 Martyr et inlustris sanguine Nazarius;

2 neglexisse *FP*, neglessisse *U* uerum—l. 16 coronat *exh A* in hac *U* quoue *FU* 3 benedictis *om. FPU* 4 cineris *FOU* martyres *O* 7 praeter *ΔFOv*, preter *PU*, propter *LM* 9 recte *O* 10 coronae *ΔO* 12 florigeri *M* 13 agro *O*¹ 14 ostia *L* leto *Δ*, leto loco *FPU* 15 hiantem] ouantem *M* 16 rutilat *L* 17 quia] qua *fort.* 18 pecudes *M*¹ agni genus *FU*, genus agnus et *M* 19 hedus *M* 20 paster et *ex* pastore te *P m.* 2 emeritos *L*²*MP*² *r.*, meritos *cet.* agnos] item alii uersus de reliquiis *add. M*, de reliquiis *add. Rosw.* 21 ascensis *M* 22 marmare *O*¹ 23 apolicas *U* 26 illustri *FPU*

Quosque suo deus Ambrosio post longa reuelat
 Saecula, Protasium cum pare Geruasio.
 Hic simul una pium conplectitur arcula coetum
 Et capit exiguo nomina tanta sinu.

- 5 18. Haec interim, mi frater, et alia huiusmodi opera uisibilia de terrenis in terra labore molieram; sed benedictus dominus diei cotidie, qui facit mirabilia solus, sicut conuertit petram in stagnum aquae, sic et terrena caelestibus mutat et hanc nobiscum quamquam de suis et hic et
 10 ibi rebus permutationem facere dignatur, ut quae corporaliter molieram in terris latenter in caelis per ipsum aedificentur, tunc reuelanda nobis, cum ipsa acie uidebimus quae nunc per fidem prouidemus. itaque hic seminamus et ibi metimus; hic spargimus et ibi congregamus; hic uiuimus et ibi conuersamur; hic accingimur et ibi militamus; hic pugnamus et
 15 ibi uincimus uel si istic uincimus, ibi coronamur. ita quod istic manu struimus, illic fide condimus. et harum nobis quamuis terrestrium aedificatio fabricarum si uoto et studio spiritali struatur, beata caelestium est praeparatio mansionum.
 20 haec enim aedificantes in domino ex adeptu fidei, aedificamur ipsi a domino per eiusdem fidei profectum. nam et euangelicus ille centurio exemplum nobis est ad spem certam mercedis aeternae huius specialiter operis gratia recipiendae, qui ad promerendam filii sanitatem et ipsum dominum Iesum fidei

6] Ps. 67, 20, 71, 18. 113, 8. 12] (II Cor. 3, 18; I Cor. 13, 12).
 13] (Gal. 6, 8). 19] (Ioh. 14, 2). 21] (Matth. 8, 5).

2 prothasius *M* patre *O* 4 tanta] magna *M* 5 huiusmodi *F*
 uisibili *FLPU* 6 laborem *FOU* molieram ex meliora *L* 7 diei
OPU, die *LMv*, dei *F* sicut] qui sicut *M* 9 pr. et] qui *M*
 10 cōmutationem *M* 11 molimur *M* per ipsum aedificemur in celis *M*
 12 ipsa acie *scripsi*, specie *ω*, facie *coni. Lebrun* 13 praeuidemus *M*
 itaque—metimus *om. FPU* metemus *LMO* 17 istic (ie *corr.*) *L*,
 ista *FPU* condinus *U* 19 spūali *M* praeparatio est *FPU* 20 adeptu]
 affectu *coni. Sacch.* 22 iste *F* 23 recipiendum *FPU* quia *FPU*
 24 promerendum *FPU*

suae praedicatorem habendum eo potissimum meriti ualuit, quod plebs domini, quae tunc adhuc in Iudaeis tantum erat, illi de Synagogae aedificatae testimonio suffragata est.

19. Quid igitur miseri nunc quiescimus oscitantes et quasi non conducti mercennarii in tumultuoso huius saeculi foro uacua manu stamus uel si conductos nos debere patrifamilias suum denarium cogitemus, ut aliquid in uinea eius operemur, id ipsum quasi indebitum gratumque praestantes, inputare etiam meditamur domino, tamquam illi potius quam nobis profutura faciamus? o miseri homines! largiri nos aliquid credimus; negotiamur et liberales habemur qui auarissimi esse conuincimur, et quidem tanto auariores cupidissimis terrae feneratoribus, quanto amplius est caelestia de terrenis et beata de miseris egenisque rebus emere quam terrena terrenis et labentibus lapsura mercari et dominum quam hominem fenere. damnatur in lege qui pecuniam suam dederit ad usuram et munera super innocentes acceperit. ecce euangelii gratia ostendit nobis quomodo eadem crimina ad innocentiam sanctitatemque mutantur, nec poenae sed praemii retributio consequatur, si tantum in praecepta diuina salutaris cupiditate fidei conuertantur. da ad usuram pecunias tuas, sed Christo, et salutaris usura est.

20. Item in saeculo corrupti muneribus reorum indices condemnantur; sed quisquis homo praeuentus in aliquo peccato diffidens innocentiae tuae adfers pretium salutis tuae iudici nostro, ne uerearis quasi corruptionis iniuriam iustitiae dei

3] (Luc. 7, 5). 5] (Matth. 20, 6). 16] Ex. 22, 25; Leu. 25, 36; Deut. 23, 19; Ps. 14, 5. 21] (Prou. 19, 17; Eccli. 29, 1). 23] (Ex. 23, 8; Deut. 16, 19).

1 meriti (s. l. † merito m. rec.) M, merito con. Sacch. 2 dei M
5 conducta U 6 mana U conductis nobis debere patrem familias v
8 gratuitumque M 10 aliquid nos F 11 quia FU auriore († m. 2) F
13 de om. F 14 de miseris] dimiseris O 15 lapsura labentibus FPU
domino quam homini M foenerari F, feneratori PU 16 dedit PU
17 munere U 20 si tantum] stantum FU 21 conuertamur F 23 in
sclo in textu, in marg. at ipsalmo M reorum Rosw., om. M, eorum cet.
26 nec FPU

facere. accipit a te Christus libens salutis tuae pretium, quia
 magis uult misericordiam quam sacrificium. sed forsitan
 quaeris, ubi illum inuenias et qua corrumpas uia quem non
 uides. surge, inquit, qui dormis et erigere a mortuis,
 5 et adtinges Christum; hoc est discute carnalis inertiae
 somnum et depressam cogitatione terrena mentem a mortuis
 curis hoc est conuersatione carnali erige adtollens et dirigens
 in dominum animam tuam, et adtinges Christum. operando
 praeceptis ipsius uidebis eum in omni paupere, tanges eum in
 10 omni egeno, recipies eum in omni hospite, quoniam sibi fieri
 ipse testatur quae in eius nomine minimis eius fiant. ecce
 nos(ti) iam contra quomodo uideas inuisibilem et inadprehensi-
 bilem conprehendas. ergo nunc istic pauperemur, ut tunc ibi
 locupletemur. nunc plorems, ut tunc gaudeamus. nunc esu-
 15 riamus, ut tunc saturemur. omni, inquit, tempore pauperes
 uobiscum habetis. uides quia nulla nobis occasio est bene-
 ficentiae umquam procrastinandae, cum, si uoluntas nostra
 non absit, pauper in promptu sit.

21. Commodemus ergo securi nunc egeno et in pauperibus
 20 suis Christo, ut ex eius abundatura in isdem gloria participare
 possimus. propterea enim dominus ipse praemonet dicens:
 facite uobis amicos de iniquo mamona. uides quomodo
 omnipotens faciat de nocte lucem et de iniquitate iustitiam,

2] Oseae 6, 6; Matth. 9, 13. 4] Eph. 5, 14. 11] (Matth. 25, 40).
 15] Matth. 26, 11.

1 Christus *om. FPU* qua *F* 2 magis uult] mauult *LMv* forsi-
 tam *FU* 3 inuenies *Ov* quia *O* corripas *LM* 4 erige
 te *Ov* 5 attingis *O* hoc est — l. 8 Christum *om. M* 7 est *om. U*
 a conuersatione *FPU* 8 adtingis *O* 9 praeceptis *Ov*, in praecep-
 tis *cet.* illius *FPU* et in *O* tangis *O*, tangens *U* 11 testatus *O*
 eius in *LM* fiunt *M* 12 nosti iam contra *scripsi, om. M*, nos iam
 contra *cet.*, nobis iam constat *v* 13 istis *F* ut] et ut *O*, et *F*
 14 esuriamur *F¹* 15 ut] et *U* 16 occasione *L* est s. l. *F, om. L*
 beneficentiae *L* 17 umquam *om. M* 18 absis *U* 19 commende-
 mus *F* nunc] et nunc *coni. Sacch.* et *om. M* ^o i in pauperibus
 suis *M* 20 habundantia *F* isdem *PU*, iisdem *F^h*, isdem *L*, hisdem *MO*
 21 ipse dominus *F*, ipse *M* 22 mamona *LOPU*, mammona *FM*

ut cum defeceritis, inquit, recipiant uos in tabernacula aeterna, quia uicissitudine quadam copiae uel inopiae humanum genus temperetur, quod in illo inferno diuite et superno in regno paupere euangelicus sermo patefecit, ut intellegamus consilium communis auctoris, quo diuitem pauperi et pauperem diuiti praeparauit, ut abundans egenti substantia alimoniae sit et opulento inops materia iustitiae, ut fiat, sicut apostolus dixit, aequalitas, et in illo saeculo repensanda illis egestate praesenti opibus aeternis redundet illorum abundantia ad inopiam nostram, si nostra istic abundantia ad illorum indigentiam commodauerit. seminemus ergo illic carnalia, ut et metamus ab illis spiritalia. laboret nunc de terrenis manus, ut tunc de caelestibus anima reficiatur. spes praesens aedificet rem futuram. faciamus istic tecta, quae nos illic tegant. pascatur istic pauper, ubi me diuite eget, ut me illic pascat, ubi me egente saturabitur. uidete commercium spiritale et, si potestis, negate nos auaros, qui terram uendimus et tributum, ut immunitatem regni cum aeternitate coemamus.

22. Fragilem harenam iacimus, ut domum fundemus aeternam et de uilibus adtingamus astra caementis, de quibus non illam confusionis et superbiae turrem destruendam opere inrito machinamur, sed in ipso angulari lapide fundamur, ut surgamus per ipsum in ipsius plenitudinem, qui est turris fortitudinis a facie inimici. hanc ipse nos turrem aedificare conputatis ante sumptibus iubet, ne interrupta aedifica-

1] Luc. 16, 9. 3] (Luc. 16, 19). 7] I Cor. 8, 14. 11] (I Cor. 9, 11).
20] (Gen. 11, 4). 22] (Eph. 2, 20). 23] Ps. 60, 4. 24] (Luc. 14, 28).

1 aeterna tabernacula *LM* 2 qui sic (qui ^{ant} *del. m. 1, cor add. m. rec.*) *M*
3 temperat *M*, temperatur *v*, tēpat (at *in ras.*) *L*, tempore *O* 4 in
regno *O*, *om. cet.* 5 quo] quod *O* 6 substatia *F* aelimoniae *PU*
8 et *om. FPU* repensanda—aeternis *om. M* 9 abundantia illorum *M*
11 illic *Ov*, illis *cet.* ut et *Ov*, ut *cet.* 12 meditamus *U* spiri-
tualia *FMPU* laboret (t *in ras.*) *L* in (^{1 de} *m. 2*) *M* 15 istic] illic *F*
illic] ille *FPU* 17 uos *LMU* 20 camentis *FPU* 21 turrim *FPU*
22 fundemur *FPU* 23 per ipsum resurgamus *FPU* 24 turrim *FPU*
25 ne] non *LM* aedificatione interrupta *FPU*

tionem defecti temeritatis inprovidae notam et dignam inrisi-
nem frustra audacis ignaviae perferamus. sumptus autem
noster fides firma est. ergo et secundum ueritatem dei cre-
dens, qui spes et opes et uires suas dominum Iesum habet,
5 eius omnis aedificatio compacta crescit et surgit et consensio
est in plenitudinem dei. itaque nisi dominus aedificauerit
domum, in uano aedificantes labore sudabimus. sed ne
uel perfecta licet cooperante domino aedificatione resupini se-
curas manus remittamus, adicit scriptura diuina, quod etiam
10 aedificatam domum nisi deus idem custodiat, inrita seruantium
cura uigilabit.

23. Oremus ergo dominum, ut dum nos illi foris aedifica-
mus domicilia quae uidentur, ille in nobis intus aedificet illa
quae non uidentur, domum uidelicet illam, ut magister ait,
15 non manufactam, quam ingressi intellegemus in nouissimo,
uidentes scilicet facie ad faciem quod in aenigmate
nunc uidemus et ex parte cognoscimus. sed nunc, dum
adhuc in tabernaculo istius corporis constituti quasi sub illius
antiqui tabernaculi pellibus in deserto et tentoriis agimus,
20 praecedente nos per istius orbis aridam dei uerbo uel in co-
lumna nubis, ut obumbret super caput nostrum in
die belli, uel in columna ignis, ut cognoscamus in
terra caelestem eius uiam: oremus, ut per haec nunc ec-
clesiae tabernacula ingrediamur usque ad domum dei,

5] (Eph. 2, 21). 6] Ps. 126, 1. 19] (ib.). 14] II Cor. 5, 1.
16] I Cor. 13, 12. 19] (Ex. 25, 40 et 26, 30). 20] Ex. 13, 21. 14, 19 et
23, 20. 21] Ps. 139, 8. 22] Ex. 13, 21; Ps. 66, 3. 24] Ps. 41, 5.

1 defecti *Ov*, defectu *cet*. temeritatis ne dignam irrisione notam
frustra *M* 2 sumtus *M*, spiritus *cet*. 3 ego *FPU* et *om. LM*
4 quae *FO*, que *PU* 5 compicta *PU*, compicta *F* alt. et *om. LM*,
in *v* consensio est *scripsi*, *om. LM*, consensionem *cet. v* 6 ita
quod *F* 7 in *om. LMv* sudauimus *FPU* 8 uel *om. M* coepe-
rante *F*¹ 12 nobis *FPU* 14 magister] apostolus *M* 15 intelli-
gemus *v*, intelligamus *LM*, intelligimus *FPU*, intellegimus *O* nouissi-
ma *M* 17 nunc nunc *U* dum *om. FPU* 21 umbret *O* 23 cae-
lestem *om. FPU* oremus *om. M* nunc *om. LM*

ubi ut ipse dominus ille summus et factus nobis a domino
 et excisus a monte et idem auctus in montem lapis ex-
 tat, qui est mirabilis in oculis nostris. ipse se nunc aedi-
 ficationi nostrae et fundamento praestet et culmini, quia ipse
 est initium et finis. super eandem petram (nam et petra 5
 Christus est), extra quam nemo potest domum stabilem fun-
 dare, non stipulam aut fenum et paleas, sicut in Aegypto
 seruiantes in cophino, manus congerant, ne luteis aedificiis
 operum sordidorum laterem, ut aiunt, lauemus et incuruati
 oneribus laborum seruiliū deuertamus dorsum nostrum a do- 10
 mino, quia ut conuersos ad se reficit lumine, ita auersos ad-
 ficit caecitate.

24. Videamus autem aedificantes quid de nostra fragili ter-
 renaque substantia dignum diuino fundamento superaedificare
 possimus, ut ipso principali lapide uiuificati lapides in fabri- 15
 cam templi caelestis aptemur. aurum sensus nostri et sermo-
 nis argentum conflamus in Christo, ut nos in huius mundi
 fornace purgatos aurum ignitum et moneta imaginis suae
 dignum ipse placitarum sibi animarum discussor efficiat nos-
 que ipsos illi de operibus luminis pretiosos lapides adferamus. 20
 neque in cordibus ligni duritia stolidi neque in operibus fenea
 siccitate aridi neque in fide uel caritate mobiles et infirmi
 leuium fragilitate palarum, sed ut opus arbitrii nostri non
 arsurum paretur et inconcussum pacifica operatione consurgat,

1] Ps. 117, 23. 10] (Ps. 80, 7). 14] (I Cor. 3, 10; I Petr. 2, 5).
 17] (Sap. 3, 6).

1 ut] et *LMv* 2 excisus *FP* autus *U*, actus *L*¹ 3 edificationi¹ *M*
 4 post. et om. *O* 5 eadem petra *FPU* 7 et *LOv*, exp. *M*, aut *FM*
PU sed *M. s. l.* 8 cofino *O* 9 ut aiunt] crudum add. *M* incuruata *FU*,
 incuruatione *Ov* 10 oneribus] riuus *O*, per riuos *v* deuertamus *FMU*
 nostrum om. *M* 11 qui *FPU* ut] aut *P*¹ adsepeficit *O* aduer-
 sos *F* 13 terrena fragili^{quo m. 2} *M* 15 ipso *O*, ab ipso cet. lapi-
 des] lapidis *O* 16 celestis (*s. l. F*) templi *FPU* celestes *O* 18 mo-
 neta *MOv*, monetam cet. 19 dignum *Ov*, dignam cet. sibi *M s. l.*
 discursor *O* 21 foenea *PU* 23 leuiuir *O* 24 inconcussa *M*, incur-
 sum *O*

oremus altissimum eam pacem aedificationis nostrae, qua paries ille aliquando in templi murum factus est, ut malleus et securis et omne uas ferreum non audiat in ea, nec, sicut postea in eiusdem templi reparatione inimica Persarum
 5 inuidia, fabricam resurgentem hostilis inpediat et interrumpat incursus. sic enim in domum orationis et pacis perficiemur, si nulla nos carnalium cogitationum cura concidat, nullus quietem nostram saeculi tumultus interstrepit. malleus enim nobis cura uictus et cura uestitus est; securis et ferrum nobis cupi-
 10 ditas temporalium et nocturnus mortis timor et liuor inimicus et res huius saeculi, in cuius aut male cura aut bene amore anima comeditur, mens conpeditur, et pax bonae uoluntatis, quae conpositis religioso silentio sensibus confirmatur, atque orationis intentio, quae inoffensa de libero et puro corde diri-
 15 gitur, carnalium oblatione curarum quasi interstrepente malleo uel securi feriente conuellitur. sed quia maior est qui in nobis est quam qui in hoc mundo, potens est dominus conterere Satan sub pedibus nostris, ut impleatur et illa pro nobis prophetia: contritus est malleus uni-
 20 uersae terrae.

25 25. Expedit autem nobis, ut etiam aedificatum cordis nostri templum saepe dominus Iesus reuisat ueniens in flagello timoris sui, ut eiciat de nobis mensas nummulariorum et uenditores bouum uel columbarum, ne quod auaritiae commercium
 30 animus noster exerceat neque in nostris sensibus tarditas bouum stabulet, quia ubi non sunt boues, praesepia

1] (Ps. 121, 6). 2] II Reg. 6, 7. 5] (I Esdr. 4, 4). 16] I Ioh. 4, 4.
 17] Rom. 16, 20. 19] Hier. 50, 23. 23] (Matth. 21, 12; Marc. 11, 15).
 26] Prou. 14, 4.

1 qua] qui *O* 4 reparationem *O* 8 tumultus] quietus *O* 9 et cura] et *F* 10 mortis] noctis *FPU* 11 cuius] quibus *FPU* aut] rei *add.* in *mg. L* male *OP*, malae *cet.* bene *O*, bone *P*, bonae *cet.* 12 comeditur *scripsi*, conciditur *M*, conditur *cet.*, tunditur *coni. Sacch.* conpeditur] conciditur *coni. Sacch.* 14 orationi si *O* 15 oblatione *O* 18 satam *F*, sathanan *M*, Satanam *Rosw.* 19 contritus *ov*, quia contritus *cet.* 22 saepe] ipse *FPU* fragello *U* 24 bouum *O*, bouum *cet.* uel] et *FPU* 26 bouum *OU*, bouum *cet.*

munda sunt. neque simus innocentiae nostrae uel diuinæ gratiae uenditores, ne faciamus orationis domum speluncam latronum. expurgatis enim omni malitiae fermento sensibus nostris inambulabit libenter dominus noster Iesus Christus et uelut in illis quinque porticibus spatiabitur sapientia, uirtus 5 dei, quae sanat omnes languores nostros. nam et in anima nostra multi, sicut in illa ad piscinam olim medentem porticu, iacent aegri et debiles; quae si audiat dei uerbum, et auaritiae lepram et inuidiae ferruginem et intemperantiae caecitatem et iracundiae phrenesim et luxuriae paralytim prae- 10 cepto medente depellet, et nos non solum ad sanitatem innocentiae, sed etiam ad firmitatem patientiae refectos iubebit ilico non solum exurgere de infirmitatis lectulo, sed etiam ipsum lectum tollere, ut portemus ualidi quo portabamur in- 15 firmi. quod profecto etiam in spiritali uel aegritudinis uel sanitatis nostrae genere completur, cum carnem nostram, cui ut lectulo dediti iacebamus in uinculis uitiorum et infirmitate uirtutum, postea in uerbo dei per gratiam Iesu Christi ad bonam incorruptamque mentem renouato interiore sani quasi grabatum illud tollimus et spiritu praeualente portamus, feren- 20 tes ipsam sequentem quo uolumus, in qua infirmabamur expectantes alienam opem semperque praeuenti celeritate pisci-

2] (Matth. 21, 13; Luc. 19, 46). 3] (I Cor. 5, 7). 4] (Ioh. 5, 2).
6] Ps. 102, 3. 14] (Ioh. 5, 8).

1 inmundā *O* 2 speluncam *L* 4 noster *om. M* 5 quinque *om. O*
et uirtus *LM*, untus *U* 6 languores *FMP* 7 animā nrā *O* ad—olim
om. U, adipisci nam olim *P*¹ 8 porticum *FOPU* multi iacent *M*
quae *Ov*, quam *cet.* audiat *O*, adeat *LMv*, adiciat *F*, adiciat *PU*
10 effrenesim *O*, frenesim *cet.* paralytim *v*, paralisim *L*, paralisin *M*,
paralitem *O*, paraletim *FPU* 11 innocentie sanitatem *FPU* 14 por-
tabamus hoc in *M* infirmi *Ov*, infirmitatis *FMPU*, infirmitatis nostrae
pondere soluemur (pondere soluemur *in ras.*) *L* 15 quod—sanitatis *om.*
FMU; quod—completur *om. L* 16 nrō *O* 17 in infirmitate *FPU*
18 dei uerbo *F* 19 interiores *FL*¹*U* sani quasi *Ov*, antiqua si *FPU*,
nostro quasi *M*, homine si *in ras. L* 20 grabbatum *O*, grabattum *M*
illud *om. M* tollimus *FP*¹*U*, tulimus *LOP*¹, ferimus *M* portemus *L*¹
21 quo] qua *O* infirmabimur *FU* spectatores *U*, pectatores *F*
22 celebritate *FPU*

nam occupantium, quia non erat qui porrigeret manum neque
 qui saluos faceret, donec ipse legatis et angelis maior, quippe
 ut prophetarum et angelorum dominus, adueniret et omnem
 infirmitatem nostram miserando susciperet, adsumendo purga-
 5 ret et animam esurientem repleret bonis et iuberet
 nos abire in domum nostram illam, ut supra dixi, non
 manufactam, in qua uox laetitiae et salutis et ipse omnibus
 suis Christus habitatio et regnum et rex erit testante apo-
 stolo, quia semper cum domino erimus, cui honor et
 10 gloria et potestas in saecula.

XXXIII.

BEATO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO FRATRI ALETHIO
 PAVLINVS.

1. Deo gratias, qui odorem gratiae in te suae per eloquium
 15 litterarum tuarum manifestauit mihi. per fratrem enim caris-
 simum in deo Victorem meum hoc munere militantem deo,
 ut fraternae seruiat caritati hisque nobis per longinqua terra-
 rum interualla discretis inpigrum annuis discursibus tabella-
 rium praebeat et religiosissimis officiis mutuo uisitantium
 20 corporalem laborem spiritali inpendat affectu, per hunc ergo
 fratrem et conseruum in domino et communem unanimum (nam

4] (Es. 53, 4). 5] I Ps. 106, 9; II Cor. 5, 1; Ps. 117, 15.
 9] I Thess. 4, 16. 14] (II Cor. 2, 14).

4 mirando *FU* 6 ut] quam *M* 8 et rex erit *ex* erexerit *P m. 2*
 9 qui *U* 10 secula] bene ualeas *add. FP²*, bene uale *add. U*. — finit
 ad seuerum de fabricis *O*, explicat de fabricis ad seuerum *P*.

FLMOPU. — ad aletium ep̄m fr̄m ipsius florentis ·*XLI*· *M*, ad
 aletium ep̄m fr̄m supra scripti ·*XXXIII*· *L*, incipit ad aletium ep̄m
 fratrem supra scripti *O*, epistola sancti paulini episcopi ad aletium: ubi
 pro transmissis epistolis plurimum gratulatur et de elemosinis: et earum
 utilitate longa sermonis congerie eum commendans ipsam intexit et com-
 plet epistolam *U* 12 beato—Paulinus *om. O* aletio *FLMPU* Mero-
 pius Paulinus salutem epistola *XXVIII F* 14 eloquium *O*, eloquia *cet.*
 17 hisque *FOPU*, isque *LM*, seque *v* 18 annius *U* 21 et] § *L*,
 qui *Chiff.* communem *M*, communis *cet.* unanimum *M*, nobis unani-
 mus (nobis *in ras.*) *L*, unanimus *cet.*, et unanims *Chiff.*

et nobis ea se, qua nobis insitus est, acceptissimum gratia gloriatur), per hunc, inquam, mihi sancte uenerabilis frater, tam dulce quam insperatum mihi munus accepi, epistolam tuam, in qua nobis bonus cordis tui thesaurus apparuit, ut merito percepta officii tui benedictione gauderem, cum faciem interioris tui castissimo speculatus eloquio, quantum in te mihi a domino adiutorium conferatur, agnoscerem.

2. Sed in his, quae mihi iniungenda diues inopiae aestimator putasti, sanctam quidem purissimae caritatis fiduciam demonstrasti, fama tamen, quantum intellego, dominici operis persuadente inductus es, ut secundum opus domini, qui nobis curam redemptionis nostrae inspirare dignatus est, ingenii quoque et oris opes subpetere nobis arbitrareris. sed bonam concupiscentiam magna fide uacuis opinionibus spes inlusa decepit. unde enim mihi tantum aquae, quantum sitis, aut tale poculum, quod digne bibas? unde tantos panes, quantos postulas? sed ipse tibi auctor iniuriae tuae eris diutius esurire, qui euangelicos lucis et uitae cibos in alta huius saeculi nocte desiderans somnolenti et pauperis amici egenam penum pulsas, qui flumina aquae uiuae sitiens arentem uenulam scalpulis et humorem de pumice conaris exprimere. aut enim nullus mihi de inspirantiae siccitate aut amarus de malitiae felle fons intus est, quem utinam orationes et litterae tuae saepius impensae mihi exundare et dulcescere faciant fidei tuae ligno et eloquii suauitate, ut et uerbo dei, quod bonus minister

4] (Matth. 12, 35). 16] (Luc. 11, 5). 20] (Ioh. 7, 38). 24] (Ex. 15, 25).

2 mihi *om. LM* 3 minus *O* 5 percepti *F*, percepto *PU* 6 tui] tui hominis *M* 7 conferatur *scripsi*, conferam *FOPU*, conferat *LM*, conferant *Schot.* 8 hiis *U*, iis *Schot.* inopia *O* 9 sanctum *U*, sc̄n *O* 11 qui *O*, quo *cet.* 13 arbitraris *FU* 15 tantum aquae mihi *M* aut] ut *O*, unde *M Schot.* 16 tanti *LM Chiff.* 17 esuriens *M* 18 euangelicus *O* 19 somnolenti *O* 20 aq. *O* scalpulis *M Schot.*, scalpes *FOPU*, calpes *L* 21 pumitetonaris expremere *O* 22 inspirantiae] insipientiae *coni. Latinius et Sacch.* 23 orationis *O* 24 exundare et *scripsi*, exundarent *FOPU*, exundare ac *LM*, exundanter *Rosw.* 25 ut et — *p. 303, 1 cordis om. M*

pio ore deprompseris, quasi uirga prophetae percusso cordis

* * * * *

XXXIII.

DE GAZOPHYLACIO.

5 1. Non frustra, dilectissimi mei, iumentis praesepe ponitur
neque tantum ad speciem uidendi iacet; mensa etenim quae-
dam est quamlibet inrationabilium animantium tamen ab homi-
num ratione composita, ut per eam quadrupedia cibum capiant.
quod si hi qui praesepia aedificare curauerint neglegant pabu-
10 lum inferre, procliui tabida inopi stabulo iumenta deficient et
non pascentia fames depascitur animalia. at illi dignum negle-
gentia uel auaritia damnum de toto capessent, quibus prae-
sepis parandi tantum labor fuerit et replendi cura defuerit;
pariter enim cum animalibus mortuis et usum praesepis amit-
15 tent, duo grauia damna iuste ferentes qui unum necessarium
utilis inpendii sumptum pepercerint ministrare. hoc igitur
exemplo, dilectissimi, cauere debemus, ne damnum animae et
dispendium salutis adeamus neglegentes in ecclesia positam a
domino mensam indigentibus, quam despicientibus oculis in-
20 tuemur aut aridis manibus praeterimus. absit, quaeso, ab ani-
mis uestris tale contagium. facile enim serpit cancer auaritiae

1] (Ex. 17, 6).

1 depromseris *FU*, deprumpseris *O* profectę *O* corde *FPU*
L add.: hic deest finis superioris epistolae et initium sequentis (i. e. *de-*
cimae tertiae) que scribitur ad pamachium .XXXIII.

FLOPU. — incipit epistola XXIX *F*, sermo scti paulini ep̃i de gazo-
philatio .XXXV. *L*, incipit de gazophilatio *O*, epistola sancti paulini
episcopi ad aletium de auaritia fugienda. et de elemosinis erogandis: et
de earum utilitate: ubi etiam ipsum ad hoc nititur prouocare *U* Vene-
rabili et beato ac dilectissimo (dectissimo *F*) fratri Aletio paulinus *praem.*
FUP^a 5 dilectissime *FU* mei *om.* *FPU* 7 animantium *O*,
animantium *cet.* 8 rationem *O* ea *U* 9 hii *FO* 10 procliuius *L*
tapida *FPU* 11 fanus *FPU* 12 capescent *FPU* presepibus *FPU*
13 parandis *FOPU* laboris *FPU* 14 amittet *FOP*, amittet *U*
16 ut illis *FOPU* 17 dilectissimi *om.* *FPU* 19 mensam a domino *U*
quam despicientibus *om.* *U* intuemur *v*, praeterimus *ω* 20 praeteri-
mus *v*, intuemur *ω* ab ^{animis} inimiis *O* 21 conjugium ^{tagium} *O* carcer *U*

in praecordia nullis misericordiae munita uisceribus captam-
que uipereis adligat uinculis animam, si ab operibus bonis
nudam et materia captiuitatis hoc est infructuosis opibus
abundantem serpens inimicus inuenerit. non patiamur ergo
mensam domini et nobis uacuam et egentibus inanem relinqui 5
et uisui tantum stare, non usui, ne de neglegentia nostra esu-
rientibus expressi gemitus in nos retorqueantur. qui enim
spernit pauperem exacerbat, ut scriptum est, eum qui
fecit illum hoc est communem omnium creatorem, qui sicut
refectione inopum gaudet, ita defectione tristatur. 10

2. Excitemus ergo nos ab inertiae somno et, uel ut negle-
gentiae torporem discutiamus uel auaritiae uincla rumpamus,
inspiciamus diligenter in omnia uerba praecepta promissa opera
consilia saluatoris nostri dei reputemusque nobiscum, cur haec
mensa et quo auctore proposita sit in atriis domus domini, in 15
conspectu omnis populi eius, quodque maxime considerandum
est, cui bono, qua gratia, in quem fructum locata praeniteat
et pateat. consule ipsa ueritatis oracula, et respondebit tibi
propheta: qui miseretur pauperi, dominum fenerat. cae-
lestis igitur trapezitae haec mensa est thesaurum uitae struens 20
et ad margaritam negotiandam dei fenus exercens. qui enim
fenerat pauperes domini praestolatur a domino retributionem
mercedis aeternae. sed et beatus apostolus Paulus docens inter
sollicitudines omnium ecclesiarum non minimam sibi curam
pauperum esse testatur; ait enim, tantum ut pauperum 25
memores simus, quod studui facere id ipsum. idem
alibi clamat: nihil intulimus in hunc mundum, uerum

7] Prou. 14, 31 et 17, 5. 19] Prou. 19, 17. 21] (Matth. 13, 45).
25] Gal. 2, 10. 27] I Tim. 6, 7.

1 nullius *F* 5 nobis *v*, uobis *ω* 6 uisu *O* 7 pressi *F* 8 est
om. F 9 commune *O* 11 nos *om. F* 12 torporem *Or*, teporem *cet*.
decutiamus *L*, descutiamus *U* uincla *F* 16 quodque] quod *F*, quod
quam *v* 17 pertineat *Bigneus*, perniteat *v* 19 deum *v* 20 trapi-
zite *P*, trapticitae *F*, trapezetae *O* 21 negotiandum *FOU* 22 domino
deo *v* 23 paulus apostolus *U* nos docens *v* 25 pauperem *O*
26 quid *F*¹ studui *Or*, studii *cet*.

nec auferre possumus, et iterum: quid enim habes quod non acceperis? atque ideo, dilectissimi, non ut de proprio restricti simus, sed ut de credito feneremus. dispensatio enim, inquit, nobis credita est, et temporalis pecuniae usura communis, non priuatae rei aeterna possessio. si cognoscas eam temporaliter in terra tuam, poteris in caelestibus tibi facere perpetuam; si reminiscaris in euangelio illos susceptores domini talentorum et quid cuique paterfamilias reuersus retribuerit, scies quanto sit utilius ponere ad mensam domini multiplicandam pecuniam, quam sterili fide otiosam re(seruare) sciesque rem nullo reditu creditoris, magno inutilis serui dispendio, in sola poenarum illius incrementa seruata.

3. Festina igitur illam potius uocem mereri, ut audias: euge, bone serue, intra in gaudium domini tui, quam illam: serue nequam et piger, de ore tuo te iudico, et reliqua quae nota sunt, misso inutili in tenebras exteriores ac talento eius illi, qui multiplicatis creditis abundabat, adiecto: omni enim, inquit, habenti dabitur, non habenti uero et id quod habet auferetur. reminiscamur et illius uiduae, quae pauperum cura sui neglegens totam uictus sui substantiam, futuri tantum memor, iudice ipso teste uacuauit. alii enim, inquit, de abundantia sua superante contulerunt; illa uero multis forsitan et pauperum egentior, cui duo minuta

1] I Cor. 4, 7. 3] I Cor. 9, 17. 7] (Matth. 25, 14). 15] Matth. 25, 21. 16] Luc. 19, 22. 19] Matth. 25, 29; Luc. 19, 26. 24] (Marc. 12, 43; Luc. 21, 3. 4).

3 sumus *U* credito] proprio *FPU* 5 si *om. O* 6 in terram tuam *FU*, in terra (terram *O*) tua *LO*, interituram *comi. Sacch.* 8 reuersurus *U* 10 otiosam reseruare sciesque rem *scripsi*, odiosam reminiscant (reminiscantur *U*). Quare *ω*, odiosam, reminisci a te, auare *Chifflet.*, *om. v* 11 nullo] in illo *F* reddito *LPU* 12 in] ut in *FLU* esse seruata *v* 14 illa *O* 15 serue bone *FU* quam *v*, potius quam *ω* 17 ac *O*, at *cet.* 18 eius] abiecto *hic inscr. L* qui *v, om. ω* creditis *creditiis O* abundabant *L* adiecto *v*, abiecto *FOPU*, *hic om. L* 22 uacuauit *L*, uocauit *FPU* 23 superante *L*, superantes *cet.*, superantia *Schot.* 24 forsitam *O* pauperibus *L*

omnis census erant, sed animo cunctis diuitibus opulentior, solas mercedis aeternae opes spectans, caelestis auara thesauri pariter sibi totum eius substantiae, quae de terra sumitur et in terram reuertitur, abdicauit. misit quod habebat, ut quod non uiderat possideret. misit corruptibilia, ut immortalia con-
pararet. non despexit illa paupercula dispositam a deo ordina-
tamque rationem de receptione uenturi, et propterea non fuit inmemor eius ipse dispositor iamque sententiam suam ipse mundi arbiter praecurrit et quam in iudicio coronaturus est in euangelio praedicauit.

4. Feneremus igitur dominum de donis domini; nihil enim sine eius munere possidemus, sine cuius nutu nec ipsi sumus. et nos praecipue quid nostrum putemus, qui maiori et speciali debito non sumus nostri, et non solum quia facti a deo, sed et empti sumus? gratulemur autem quia magno empti
quippe sanguine ipsius domini, quo pretio et uiles et uenales esse desistimus, quia uilior seruitute libertas liberum esse iustitiae. talis etenim liber seruus peccati et captiuus est mortis. sua igitur domino dona referamus; demus illi qui in omni paupere accipit; demus, inquam, gaudentes et recipiamus, <ut>
inquit, ab ipso exultantes. placet enim ipsi talis iniuria, ut uim regno ipsius inferamus bonis operibus caeli claustra frangentes. dominus enim noster, qui solus bonus ut unus deus, non auaritiae studio accipere desiderat sed largitatis affectu. quid enim non habeat qui omnia dedit? aut quid non
possideat qui ipsos possidet possidentes, quia omnes uiri diuitiarum in manibus eius? sed immensa eius iustitia pariter et bonitas de ipsis muneribus suis uult sibi munera inuicem

15] (I Cor. 6, 20). 23] Matth. 19, 17.

2 solas *L*, sola *cet.* et celestis *FLPU* 4 abducant *U* habeat *L*
7 de receptione] dereptione *O* 9 praecurrit *FOP*, percurrit *U* 11 donis
in *mg.* add. *L*, om. *cet.*, bonis *v* domini] muneribus add. *U* 13 post. et]
et et *F* 14 et] sed *FPU* qui *FPU* 15 sed *Ov*, om. *cet.* graulemur *F*¹
16 quippe quia *F* 19 dona domino *F* 20 ut inquit *scripsi*, om. *L*,
inquit *cet.* 22 fragantes *U* 26 ipsos om. *FU* 27 immense *O*

fieri, ut sibi materiam erga te beneficentiae pariat, quia bonus est, tibi faciat meritum, quod digne recipias, quia iustus est.

5. Patent igitur thesauri bonorum illius et diuitiae bonitatis eius in promptu sunt, ut unusquisque non expectet accipere, sed ultro sibi rapiat quantum uelit. in hoc enim nos fecit bonus dominus et pater sanctus, ut nostro bono essemus boni. nam quo ille indigeret extrinsecus bono qui totus ipse, quantus est, bonitas et beatitudo est? ob hoc, quantum in ipso est, carissimi, omnem hominem uult saluum fieri, quia in omni homine opus suum diligit, et impense tibi largus est de suis opibus, si tu tibi ipse non sis inuidus et auarus de his, quae deus tua fecit, non ut causa tibi ad mortem, sed ut reditio ad uitam foret. o abundantia bonitatis dei! uult fenerari ex his, quae ipse largitus est; cupit debitor fieri donorum suorum, ut cum multa tibi ratione tuam reddat usuram.

6. Propera igitur, frater, tam uberem tibi obstringere debitorem, ut et amicum te ex seruo uocet et in tuis terrestribus nummis te expertus fidelem de suis caelestibus thesauris diuitem faciat. ne trepides, ne cuncteris, ne parcas. esto uiolentus deo, rape regna caelorum. qui uetat aliena contingi sua gaudet inuadi, et qui damnat auaritiae rapacitatem laudat fidei rapinam. pransores tui dudum stant pro foribus tuis tempus et regem mensae opperientes. tu conuiuas moraris; curre sollicitus, ne diutius maneant ieiunantes et iniuria eorum excitetur is, qui fecit illos et qui illos bono tuo pauperes fecit. nam

8] (Ps. 15, 2). 9] I Tim. 2, 4. 18] (Ioh. 15, 15). 21] (Matth. 11, 12). 26] (Prou. 14, 31).

1 beneficientiae *O*, benificentiae *F*; suae *add. FPU* 2 tibi *O*, et tibi *cet.* quo *FOPU* 6 bonus] nobis *O* 7 indulgeret *O* 10 impensae *L* largitus *FPU* 12 iis *v* 13 reditio *scripsi*, perditio *O*, precio *FLP*, pretio tibi *U*, precium *v* foret *s. l. m. 1 F*, forent *v* obundatio (o *om.*) *L* bonitas *O* 14 iis *v* ipse *om. U* 15 tua *O* 17 prepera *U* 19 expertum *O* tuis *F* te diuitem *L* 20 parcas] ne dubites *add. FPU* 21 deo deo *U* rape *L v*, rapere *OP*, capere *FU* 22 qui *om. L* 24 operientes *FLPU*

potuerat, dilectissimi, dominus omnipotens aequè uniuersos diuites facere, ut nemo indigeret altero; sed infinitae bonitatis consilio sic parauit misericors et miserator dominus, ut tuam in illis mentem probet. fecit miserum, ut agnosceret misericordem. fecit inopem, ut exerceat opulentum. materia diuitiarum tibi est fraterna paupertas, si intellegas super egenum et pauperem, nec tibi tantum habeas quod accepisti, quia ideo et illius partem tibi in hoc saeculo contulit deus, ut tibi deberet quicquid de suis donis tuo uoluntario affectu indigentibus obtulisses ac te uicissim in aeterna die de illius parte ditaret. per ipsos enim nunc accipit Christus et tunc pro ipsis rependet. docet enim nos et euangelicus ille diues a tartaro et in Abrahae sinu iam non mendicus Eleazar, qui in illa poenali ardentis diuitis egestate refrigerio uitae adfluebat; docet, inquam, istud exemplum uicissitudinem esse istic et illic humano generi distributam repensandumque illic pauperibus quod istic uidetur negatum, et contra diuites, qui pauperibus istic inopes fuerint, nihil de pauperum felicitate capturos mendicitatemque perpetuam cum abundantia poenarum pro iniuria pauperum digna ultione referendam.

7. Quare ambulate, ut scriptum est, ut filii lucis in lumine, dum lumen habetis; et sic age, Christiane, dum respiscendi et prouidendi dies subpetit, ut audire merearis a domino: euge, bone serue, quia in paucis fidelis fuisti, supra multa te constituam. uide igitur et intende huic uerbo, frater, et noli negligere gratiam, quae tibi oblata est. noli descendere uacuum in domum Christi, quae est ecclesia dei uiui. de tuis multis uel parua si tribuas, multam tibi reliquorum tuorum adiectionem parasti. plurimi te expectant et in aduentum tuum pendent circumspectantes quando

6] (Ps. 40, 2). 13] (Luc. 16, 24). 21] Ioh. 12, 35. 24] Matth. 25, 21; Luc. 19, 17. 27] (Ex. 23, 15). I Tim. 3, 15.

2 infinitae *F* bonitatis suae *U* 9 quicquid] quid *O*, qd *v* 10 de om. *U* 13 eleazar *O*, lazarus *cet.* 17 uidebatur *F*, uideatur *LPU* 23 respicendi *L* mereatis *P²U* a] audiris a *F* 24 serue bone *F* fuisti fidelis *F* 25 hic *F*

te uideant. tibi inpenduntur cunctorum inopum preces et uota debilium. uide ne tam pios mutare cogantur affectus et in querelam preces uertant et aduersum te editi gemitus, quos necessitas laborantium te non miserante confectis extorsit, 5 feriant et inuitent patrem orphanorum, uindicem uiduarum et compassorem pauperum deum.

8. Caue ipsum te tantummodo ames, si te amas, quia iniquitatis est ista dilectio, et qui diligit iniquitatem odit, ut scriptum est, animam suam; plenitudo legis est dilectio proximi, quod omnis homo homini est germanitate 10 naturae. parem ergo curam tui et pauperis gere, ut imiteris imitatore[m] Christi non tibi sed aliis utilia curando, ut tui in pensius deo cura sit. uide enim quanto crimine te superbia aut auaritia discernat ab eo, cui te deus opere suo iunxit. re fice esurientem animam, et non timebis in die malo ab ira superuentura. beatus enim, inquit, qui intellegit super egenum et pauperem, in die malo liberabit eum dominus. operare igitur et excole hanc regionem terrae tuae, frater, ut germinet tibi frugem fertile[m], plenam adipe frum 15 menti, magno cum fenore centesimum tibi fructum multiplicati seminis adferentem. in huius uel possessionis uel negotiationis adpetitum et studium sancta et salutaris est auaritia; nam talis cupiditas, quae regnum caeleste meretur et bonum perenne desiderat, radix bonorum est. tales igitur, ut supra dictum est, diuitias concupiscite et huiusmodi possidete patri monium, quod in centenos fructus uobis creditor pensitet, ut 25

5] (Ps. 67, 6). 8] Ps. 10, 6; Rom. 13, 10; Luc. 10, 36. 12] (I Cor. 10, 33). 16] Tob. 4, 11; Ps. 40, 2. 20] (Matth. 13, 8).

3 gemitus editi *U* 5 inuitant *FPU*, irritent *coni. Sacch.* orfanorum *O* uindicem *scripsi*, et iudicem *L*, iudicem *cet.* 7 ames] ame *O* amas] ames *U* 8 et] ut *FU* diligit se *FOPU* iniquitate *FPU* 9 plenitudo] autem *add. v* 10 homini est *Ov*, hominem *cet.* germanitate *O*, germanite diligat (diligat *m. 2 add.*) *L* 11 paperis *U* 12 tui *L*, tuae *FO*, tue *PU* 13 cura *Lv*, cure *FPU*, curae *O* etenim *U* 14 decernat *F* 17 malo *O*, mala *cet.* liberauit *O* 19 tibi] ti *O* 24 desiderat *v*, desideret *ω* 26 creditos *Ov* pensitet ut *Ov*, penset et ut *cet.*

uestros quoque uobiscum bonis perennibus augeatis heredes. possessio enim haec uere magna et pretiosa est, quae posses-
sorem suum non cumulo saeculari onerat, sed redditu ditat
aeterno, quae lacte et melle manat et non de aluearibus ne-
que pecoribus expressum dulcium nectar liquorum, sed per
flumina laeta diffusum suis praebet agricolis.

9. Verum, dilectissimi, non solum ut bona aeterna quaera-
tis, sed ut mala innumera uitare mereamini, praesenti sollici-
tudine et sedula operatione iustitiae prouidete. magno enim
adiutorio atque praesidio tibi opus est et multarum atque in-
deficientium orationum patrociniis indigemus. aduersarius enim
noster non quiescit et in nostrum peruigil hostis interitum
obsidet omnes uias nostras egressusque et aditus omnium di-
ligenter explorat; uniuscuiusque uestigiū comes indiscretus ad-
figitur ac saepes egressibus nostris obicit et pedibus interserit,
ut in plano quoque latentem salebram male cautus offendas.
unde scriptum est: sunt uiae quae uidentur hominibus
planae, nouissima autem earum tendunt in infernum.
quod si securus in plano neque cautus in lubrico decidas, ilico
inruit et lapsum premit; nec parcit omittere, nisi frangat et
deuoret. per cuncta igitur caue; dum infers pedem, cuncta
circumspice. ex omnibus enim partibus zabulus inminet sicut
leo paratus ad praedam. neque ipsi terrae tuae credas;
suspensio tibi, immo munito calcanda uestigio, quae ut pecca-
tum primi patris in uniuersa hominum carne cognoscens, spi-
nis et tribulis et serpentibus ac bestiis ferax, sententiam

12] I Pet. 5, 8. 17] Prou. 14, 12, 16, 25. 22] Ps. 16, 12.
25] (Gen. 3, 18).

2 uero *U* 3 omerat *F*, honerat *P* redditu *FLPU* redit aeterno
(u ditat *om.*) *O* 4 neque] neque de *FPU* 5 peccoribus *L* sed per]
super *L* 8 ut] ut et *PU* uetare *U* 10 tibi *ω*, nobis *v*
11 aduersarius *O* 12 quiescet *FP* 13 additus *P* 14 cuiusque *FPU*
afficitur *U* 15 saepe se *L*, sepe *FPU* 18 nouissime *O* 20 ruit *F*
et frangat *U* 21 caue dum] cauendum *U* 22 zabulus *F'PU*, diabolus *F'*
23 ipse *F* post credas *distinctionem om.* *Schot.* 24 immo munito
coni. Rosw., in monumento *ω*, in momento *coni. Sacch.* calcandae *v*
Schot. ut *scripsi, om. Lv*, in *cet.*

creatoris exequitur. multae praeterea nobis in hoc saeculo cruces, innumera discrimina, morborum labes, febrium ignes et dolorum tela grassantur in animas, cupiditatum faces accenduntur, ubique praetenti latent laquei, undique stricti horrent gladii, inter insidias et pugnas uita transigitur et per ignes doloso cineri subpositos ambulamus.

10. Igitur priusquam in aliquam tantarum aegritudinum labem casu uel merito actus incurras, festina medico susceptus et carus fieri, ut in tempore necessitatis paratum habeas re-
 10 medium salutis. aliud est, quando tu solus oras pro te, et aliud, quando multitudo pro te apud deum trepidat. tu taces, et cum taces, illi pro te clamant. et uident te et adrident. inueniunt te et adsalutant, et egestatis et debilitatis inmemores corpora ipsorum tua sanitate uegetantur, animae tuo aspectu
 15 uigescunt. tu quippe ager illis fertilis, tu fundus es fructuosus; et illi uicissim tibi locuples et pretiosa possessio sunt. te filiis suis praeferunt et pro te prius quam de se quisque sollicitus, aut cum sua aut ante suam salutem orat tuam. non sui neglegentes, sed amore translato in te quisque se diligit
 20 et tuam uitam suae uitae precatur, quia fructus illius uita tua est et diuitiae tuae illius opes, paupertatis diuitiae sunt. in omnibus ecclesiis pro te rogant, in omnibus plateis tibi gratulantur, et in locis singulis ad commemorationem tui nominis eriguntur benedicentes dominum et absentem te in suis
 25 manibus exosculantur. semper te uident et numquam te non uident, quia animo complectuntur, quo cernimus absentes. in-

9] (Eccli. 38, 1).

1 creatoris *ex* saluatoris *P* 3 crassantur *L* accendunt *O* 6 dolose cineris subposito *O* ambulemus *U*¹ 7 aliqua *F* 8 uel] ue *O*
 11 apud deum pro te *FPU* 12 cum taces *om. L* ille *FPU* clamat *PU alt. et om. L* 13 salutant *L* 14 uectantur *F*, uetantur *U*, uettantur *P* 15 illo *F*, ille *PU* 16 locuplex *FPU* sunt possessio *FPU* 17 quam] quadam *FPU* 18 *pr. aut]* et *F* orat tuam *om. FPU* 20 suae uitae] sua uirtute *L* fructus *O*, tuus fructus *cet.* uita tua *O*, uita *cet.* 21 opes et *v* paupertatis *O*, paupertate *FPU*, paupertati *L*, paupertates tuae illius *v* diuitiae *v*, diuites *ω* 22 tibi] pro te *L* 25 osculantur *FO*, exosculantur *U* et—uident *om. U*

scriptus es enim et inpressus cordibus eorum per multam
tuam in eos humanitatem. nec famem metuunt securi cibo-
rum tuorum neque hiemem pertimescunt, quia tu praeuenis
et excludis hiemem uestium praeparatu. beatus homo, quem
ueniens dominus inueniet ita facientem! 5

XXXV.

BEATISSIMO ET VENERABILI SEMPER NOBIS DESIDERANTISSIMO PATRI
DELPHINO PAVLINVS.

Breues sanctae affectionis tuae litteras magno affectu nobis
copiosas in toto, quo desiderauimus, corde suscepimus. sed 10
quia omni rei tempus est, nunc ut in tempore contristatio-
nis tempus etiam breuiandi sermonis esse uisum est. contri-
statos autem nos uehementer fatemur non tam de obitu
corporali fratris nostri quam de neglegentia eius spiritali, qua
relinquendarum istic potius curarum quam prouidentorum illic 15
remediorum memor posthabenda praeposuit et praeposita
posthabuit. quem oportuit et illa potiora pro se curare et
haec temporalia pro filiis non praetermittere. unde petimus,
ut paterna affectione conpatiens huic nostro dolori meminisse
digneris et illum quondam spiritalem tibi filium gratia dei 20
fuisse progenitum et ideo tuae specialiter curae hanc esse
causam, ne pietatem tuam, quae nobis filiis gloriabatur, dilapi-

4] Matth. 24, 46. 11] Eccl. 3, 1. 16] (II Cor. 12, 14). 22]
(Luc. 15, 18).

1 et *Lv*, om. *cet*. 4 hiemen *O* uestitum praeparatu *L*, praeparatu
uestium *U* 5 inueniat *U* facientem] ualeas oro *add. FP^aU*. — finit
de gaiophilatio *O*, finit de gazophylactio *v*

FLMOPU. — itē epistola eiusdem ad eundem ·XII· *L*, ad eundem
XX· *M*, incipit ad eundem quinta *O*, epistola sancti paulini episcopi ad
dalphinum episcopum ubi de significato sibi excessu fratris sui plurimum
dolens rogat ipsum ut pro eo dominum supliciter deprecetur: si quomodo
suo interuentu eternas penas euadere possit *U* 7 desideratissimo
FPU 8 delfino *LMO*, dalphino *FPU* 11 ut *Rosw.*, om. *LM*, et *cet*.
15 reliquendarum *U* 16 proponenda *O* 17 posthabuit *O* 18 hec *F*,
hoc *U* 19 copatens *M*

data hereditariae portionis substantia confundamus, sed potius
 ut orationibus tuis condonetur tibi, ut et illius animam uel
 de minimo sanctitatis tuae digito distillans refrigerii gutta re-
 spergat et nobis, dum tempus est, recurrentibus ad te et cla-
 5 mantibus: pater, peccauimus in caelum et in te; iam
 non sumus digni uocari filii tui, pro confessione peccati
 diuina miseratio te interueniente succurrat, ne perabsumpta
 patris aeterni substantia, quam cotidie peccata nostra dilapi-
 dant, obruamur pudore redeundi et in longinqua regione com-
 10 morati ut in custodiam escamque porcorum indignam, quod
 nefas est, deducamur.

XXXVI.

SANCTO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO AMANDO PAVLINVS.

1. Dulcissimum oris uestri gustum in breui sanctitatis uestrae
 15 sermone libauimus. nam sicut mellis gutta idem sapit quod
 totus fauus, sic et in uno licet uerbo stillicidium linguae uestrae
 totum sanctae animae uestrae saporem refert, quia quicquid
 de bono thesauro promitur bonum atque pretiosum est. nec
 ideo margarita uilis est, quia exigua, sed ideo magis pretiosa,

3] (Luc. 16, 24). 5] Luc. 15, 18. 17] (Matth. 12, 35; Luc. 6, 45).

2 anima *FOPU* 3 destillans *O* 5 *post. in]* coram *M* 7 perabsumpta
scripsi, per assumpta *P*, per adsumpta *O*, per absumentam (b in *ras.*) *L*,
 per absumentam *FMU*, pro absumpta *v* 8 substantiam *LM* 9 com-
 morati ut *scripsi*, commorantium *FOPU*, commorati *LM*, commorantes
Schot. 10 indigna *O* 11 nephas *FPU* deducamur] ualere te opto
add. P²U. — explicit *L*, finit ad delfinum *V O*, explicit liber tertius
 epistolarum paulini episcopi nolani *U*

FLMOPU. — item epistola 3 paulini ad amandū · XIII · *L*, ad aman-
 dum ep̄m · XX · I · *M*, incipit ad amandum episcopum prima *O*, meropii
 paulini episcopi nolani liber quartus epistolarum ad amandum presbiterum
 incipit feliciter. epistola sancti paulini episcopi ad amandum presbiterum
 ubi ei gratias refert pro missa epistola: et deprecatur eum munere kri-
 tatis pro fratre suo iam defuncto, ut ab eternis penis eruatur dominum
 exorare dignetur *U* 13 merito et *L* Paulinus salutem *F* 14 sancti-
 tati *U* 15 sermone *om. FPU* quo *L* 16 sit *F*

quia et in exiguo modo magnum pretium habet, ita ut, sicut euangelica quoque testatur auctoritas, profligatis etiam comparanda patrimoniis adpetatur. sed et granum sinapis, quod minimum uidetur in semine, maximum tamen extat in olere. cuius seminis uerbum quia in uobis satum est et in corde uestro uiget, unde cor ardens habetis in uia domini, ideo etiam breuis sermo uester dulcedinem simul ac uigorem uerbi caelestis tenet et nobis ministrat, ut nos etiam uestrae prudentiae sale condiamur.

2. Et ideo nos quoque imitabimur in hac epistola parsimoniam sermonis uestri, etsi plenitudinem sensus uestri non ualeamus imitari, hoc tantum respondentem, quod praecipue, cum haec scriberemus, curae nobis erat ex recenti dolore fraternae diuulsionis, quem etiamsi temporaliter ab hoc saeculo sciamus adsumptum, in illo nobis cito consequendum, tamen ea uerius causa obisse lugemus, quia ex his, quae gesta ab ipso in finem eius uel ordinata sunt, peccatis magis nostris quam uotis congrua egisse perspeximus, ut mallet ad dominum debitor transire quam liber. ob hoc inpense rogamus, ut quasi frater, quod nobis in domino esse dignaris, unanimos fratres iuuans et hanc meritis fidei tuae mercedem accumules, ut pro eo infirmitati nostrae compatiaris et orandi labore conspires, ut misericors et miserator deus, qui facit omnia in caelo et in terra et in mari et abyssis, refrigeret animam eius stillicidiis misericordiae suae per orationes uestras. quia sicut ignis accensus ab eo ardebit usque ad inferos deorsum, ita procul dubio etiam ros indulgentiae eius inferna

2] (Matth. 13, 32. 46). 6] (Luc. 24, 32). 8] (Col. 4, 6). 20] (Prou. 18, 19). 23] Ps. 134, 6. 26] (Deut. 32, 22).

1 et om. *F* sicut et *F²LPU* 2 etiam] et *F* 3 adpetatur *M*,
adpetitur *O*, appetitur *cet.* 5 nobis *FPU* 8 celestis *L* 11 et similitudinem *O* 12 ualeamus *FPU* 14 deuulsionis *L* etsi *M* 15 absumptum *FPU* in—consequendum *om. M* 16 obiisse *F*, abiisse *U*
iis *PU* 17 ^{ipso} *O* eius *om. M* 20 unanimo *FPU* 21 uiuamus *F*
22 laborem *O* 23 miserator et misericors *M*

penetrabit, ut roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus aestuantes refrigeremur.

3. Ora et pro nobis, ne in peccatis nostris moriamur; notum faciat nobis dominus finem nostrum, ut sciamus quid desit
 5 nobis et properemus adimplere quod restat, ut non reuoluamur in medio dierum inanium, texentes operibus uacuis araneae telam, sed dies pleni inueniantur nobis, ut simus pueri centum annorum morientes, id est malitia paruuli et sensibus perfecti; ita fiat, ut mortui superstitibus exemplo
 10 bono salubrem paenitentiam relinquamus, neque septem dies luctus noster excedat, si consentiamus in huius uitae uia aduersario nostro id est spiritui ac uerbo dei, quod nobis peccantibus aduersatur. nam et spiritus arguit mundum de peccato, et sermo dei, ut dominus in euangelio contestatur,
 15 si ei non pareamus, accusator noster erit et tradet nos iudici uerbo, qui rationem talenti sui usque ad nouissimum quadrantem exiget et nisi exercitio pietatis, quae ad omnia utilis est, duplicatum pecuniae suae fenus receperit, otiosae fidei partem cum infidelibus ponet, quia proximus infideli est qui
 20 mortuam sine operibus fidem uacuo Christiani nomine gerit. et hic est insipiens, cuius luctus omnis temporis est, quia timorem domini non habens caput sapientiae non tenuit. et factus in cauda est, quia non habitat in medium domus qui diligens iniquitatem odit animam suam et traditus mini-

4] (Ps. 38, 5). 5] (Ps. 101, 25). 6] (Iob 8, 14). 7] (Ps. 39, 9. 72, 10). (Es. 65, 20). 8] I Cor. 14, 20. 10] (Eccli. 22, 13). 11] (Matth. 5, 25). 13] Ioh. 15, 22. 16, 8. 15] (Matth. 5, 25). 17] I Tim. 4, 8. 18] (Matth. 24, 51. 25, 27). (Luc. 19, 23). 20] (Iacob. 2, 17). 21] Eccli. 22, 13). 22] (Deut. 28, 44). 24] Ps. 10, 6. 101, 7.

1 penetrauit *FPU* roscido *FPU* 2 refrigerent (nt in ras.) *M* 3 et
 om. *F* neq̃ *O* 5 et] ut *F* proponeremus *F* 6 texentis *FU* araneae *O*
 7 inueniantur *M* in nobis *LM* 9 fiat *F* s. l. 10 aequae *FPU*
 11 excidat *FOPU* 13 spiritu *F* arguet *F* 14 ut] et *FPU*
 15 tradidit *P*, tradidit *U* non *F* 17 exigit *FLU* 18 recepit *O*¹
 19 ponet *M*, ponit *cet.* proximum *PU* infidelis *O*¹ 20 uacuo *LM*,
 uacuam *cet.* 21 cuius *Ov*, huius *cet.* 23 medio *Mv*

stro inferni carceris mittitur in tenebras exteriores, quia secundum exteriorem hominem uixerit. propterea hic sine fine lugendus est, quia in ignem damnandus aeternum sine fine morietur.

4. Pacem ergo habeamus ad dominum, pacem non 5
huius mundi, quae amica peccatis deo dissidet, sed pacem Christi, quae cum deo conserit et nos Christo conformat, si adhaereat uerbo dei anima nostra, ut efficiamur unum cum deo per interuentum mediatoris, qui est pax nostra, quia fecit utraque unum, naturas discordes dei et hominis in se 10
copulans, et in nobis duo unum faciens, id est carnem animae spiritali consentientem; et tunc ignis in medio nostrum manebit, seu horum in nobis duorum uel cum spiritu trium consensus inuitet, ut faciat in corde nostro sibi placitam cum patre et spiritu mansionem et uicissim nos ubi ipse est ducat, 15
dicens: intrate in gaudium domini uestri.

XXXVII.

VICTRICIO VNANIMO FRATRI PAVLINVS.

1. Sicut aqua frigida sitiendi et bonus nuntius de terra longinqua, ita nobis refrigerio et refectioni fuit elo- 20

1] Matth. 22, 13. 5] Rom. 5, 1. (Ioh. 14, 27). 8] (I Cor. 6, 17).
10] Eph. 2, 14. 14] (Ioh. 14, 23). 16] Matth. 25, 21. 19] Prou. 25, 25.

1 mittur *L* 2 exterioris *O* 3 dampnatus *M* in aeternum *U*,
in eternum *P* 5 deum *LM* 6 desidet *F*, dessidet *P* 7 conserit *O*,
consenserit *FLPU*, consentit *M* 8 adherat *L* 9 dño *O* 12 tunc *ex*
nunc *L* ignis] ipse *M* 13 horum *O*, harum *cet.* duarum *LM*
cum] trium *M*, eum *Lebrun ex cod. Vienn.* spiritu *con. Sacch.*, spiri-
tuum *ω* ut conspirtuum *Rosw.*, uel eum spirituum *Lebrun ex codice*
Vienn. trium] illum *M* 15 nos *F* est *F s. l. m.* 2 16 ducens *U*
uestri] uale uale *add. F*, opto ut ualeas *add. P²U*. — explicit *L*, finit · I · O

FLMOPU. — epistola s̄ paulini ad uictricium rotomagensē ep̄m
XXVII · *L*, ad uictricium rotomagensē ep̄m · XXX · *V* · *M*, incipit ad
Victricium prima *O*, meropii paulini nolani episcopi liber quintus episto-
larum ad diuersos incipit feliciter. epistola sancti paulini episcopi ad uic-
tritium episcopum ubi de humilitate et patientia in persecutionibus

quium sanctitatis tuae, quod per epistolam breuem quidem
 uerbis sed caritate prolixam in manu carissimi portitoris ac-
 cepimus hoc est, filii nostri Candidiani, cuius gratiae congratu-
 lati sumus, quia propter uerba labiorum sanctorum prompto
 5 spiritu inpigrum carnis infirmae iumentum angariavit in uias
 duras non uirtute sed fide fretus. et sine dubio per orationes
 tuas quasi pennas columbae aut pedes cerui ad implendum
 caritatis ministerium roboratus accepit et inde in paruo cor-
 pore quasi gigas factus exultauit ad currendam uiam,
 10 et repleuit animam nostram benedictione dulcedinis, adferens
 nobis epistolas desiderabiles super aurum et lapidem
 pretiosum nimis et super mel et fauum dulces. quibus
 mentem nostram de peccatis amaram, quasi merram illam in
 manu Moysi per lignum mysterii, ita beatitudinis tuae sanctus
 15 et dulcis adflatus in dulcedinem laetitiae spiritali suauitate
 mutauit. nam et inde tristati amaritudinem duxeramus, quod
 ex urbe ad nos, sicut sperabamus, breui itinere non ueneras,
 qui ad urbem per tanta terrarum spatia perueneras. fateor
 enim me huius boni damno non solum contristatum sed et
 20 confusum fuisse; numquam enim magis mihi ipsi, ne dicam
 aliis, manifestata fuerant peccata mea, quam quod mihi de
 tam proximo uultus tui lumen inuiderant. numquid enim dei
 manus, quae tam longe te perduxerat, prope non ualuisset ad-
 ducere? sed peccata nostra grandi muro desideriis nostris op-
 25 posita inter nos et te separauerunt. uae mihi misero pec-

5] (Ps. 16, 4). 7] (Ps. 17, 34. 54, 7). 9] Ps. 18, 6. 11] Ps.
 18, 11. 14] (Ex. 15, 25). 25] Es. 6, 5.

habenda: et de misterio trinitatis et incarnationis domini nostri yhu xpi
 aperto sermone prosequitur U scō et merito uenerabili ac dilectissimo
 fratri uictricio paulinus LM, om. OP¹ 18 Paulinus] XXII add. F
 19 scipienti P 20 loquinqua L refectionis O

1 epistulam O 2 in om. LM 8 misterium FPU roboratus L
 9 factus om. M 12 supra FPU 13 merram Lebrun, mirram FLU,
 myrram MOP in om. LM 14 manus LM 15 ducis F 15 dul-
 cedinem L, dulcedine FOPU, dulcedinem quandam M 20 confissum L¹
 21 manifesta FMPU fuerunt M 22 inuiderant lumen U

catori imunda labia habenti, qui audeo dicere te prope nos uel nos prope te fuisse, cum, etiam si ad nos usque uenisses, aequae tamen a sanctitate tua longe fuisset; neque enim locis potuisset aequari aut coniungi tanta uirtutum distantia et longinquitas meritorum.

2. Verumtamen fructibus sanctitatis tuae opus istius pietatis accesserat, et merces in caelo tua de tam pio labore creuisset, si et circa infirmitatem nostram facie et manu tua comminus uisitandam uerbum illud domini salutaris inplisses, quia non est opus medico sanis sed male habentibus. nolo te enim, benedice uir domino, ita securum esse de nobis, ut putes iam sanatos esse omnes languores animae nostrae, in quibus domino peccaui et peccamus, quamlibet ipse summus unguentarius, qui ad remedia salutis nostrae conficit uarias unguentorum salutarium atque uirtutum suauitates, medicamentum uitae nostrae non solum de effusione spiritus sui, sed etiam de corporis nostri adsumptione confecerit; factus, ut scriptum est, pro nobis peccatum per similitudinem carnis peccati, in ueritate carnis nostrae, ut de peccato damnaret peccatum, hoc est radicem peccati nostri ipse peccati liber de materia prius peccatrice damnaret, delens illud quod aduersum nos erat mortalis edicti chirographum per sanguinem passionis suae, et inimicitiam, qua separabamur a deo peccatis interuenientibus, interfecit in semet ipso et triumphauit potestates aduersarias carne sua, dans nobis exemplum uiuendi atque uincendi in nobismet ipsis spiritales et inuisibiles inimicos spiritali et inuisibili proe-

9] Matth. 9, 12. 17] II Cor. 5, 21. 19] Rom. 8, 3. 21] Col. 2, 14. 24] Eph. 2, 16.

3 a] et U tua sanctitate U 7 accesserat O, accesserat FPU, accederet LM, accessisset coni. Lebrun lambore L 8 cominus FPU 9 saluatoris LM 11 in domino FM¹PU 12 sanatos scōs O languores LM 14 unguentarius M 15 unguentorum LM suauitatis O 22 aduersum Ov, in cet. mortis M cyrographum FLMP, cyrographum U 24 interfecerit LM 25 triumphauerit LM in carne coni. Lebrun

lio, quod geritur inter legem mentis et legem carnis captiuare nos nitentem in legem peccati.

3. Sed ora dominum et exora, ut adprehendat arma et scutum et exurgat in adiutorium nobis et dicat animae nostrae: salus tua ego sum, ne fiat uia nostra tenebrae et lubricum et operiat nos umbra mortis et dicat inimicus: praeualui aduersus eos. te uero intendente pro nobis arcum orationis non conuertemur in arcum peruersum. exurgat in nobis deus, ut dissipentur inimici nostri, quia
 10 propter miseriam inopum et gemitum pauperum, quorum participes sumus, exurrexit dominus, ut auerteret mala nostra inimicis nostris et saluos faceret peccatores, quorum praecipui sumus, sicut infimi seruorum Christi, qui nec ea quae debemus facere possumus, cum et supra debi-
 15 tum legis aliquod uoluntarium munus adicere debeamus affectu nostro, ut magister ipse fecit, cuius tu imitator es, qui potestatem habens de euangelio uiuendi noluit tamen uti potestate sua et abutens licito hanc occasionem sibi cumulandae apud Christum mercedis inuenit, ut euangelium sine sumptu poneret.

4. Tua uero sanctitas non solum de abusione licitorum et abstinentia commodorum uisibilium Christianae paupertatis diuitem gloriam tenet, sed, sicut conperi, etiam de multitudine aduersantium et tolerantia temptationum, quoniam insurrexerunt in te testes iniqui, et mentita est iniquitas
 25 sibi. sed nodus in scirpo et naeuus in lumine non potuit inueniri; non enim sub modio latebat lucerna tua, quae emi-

1] (Rom. 7, 23). 3] Ps. 34, 2. 3. 7] Ps. 12, 5. 8] Ps. 67, 2. 77, 57. 9] Ps. 11, 6. 11] Ps. 53, 7. 12] I Tim. 1, 15. 13] (Luc. 17, 10). 19] (I Cor. 4, 12. 9, 18; I Thess. 2, 9; II Thess. 3, 8). 23] Ps. 26, 12. 26] Matth. 5, 15; Marc. 4, 21; Luc. 11, 33.

2 uos O 3 deum v 7 intendentem O, tendente v arcum pro nobis U 8 non] ne FU conuertamur FPU 9 ei' M 12 et] ut FPU 13 infirmi O 15 de affectu v 16 tu om. LM 18 occasio- nem O 22 etiam conperi O 24 te] me FO, me M 25 et] ut F 26 lucebat FPU

net et splendide fulget supra candelabrum sanctum, ut luceat omnibus qui in domo sunt et multis domino accendendis luminaribus fomes existat. et ideo inconcussum et stabile permansit candelabrum tuum, quia manibus humanis inpelebatur, ut caderet. non autem merebaris, ut illius manu 5 in ruinam commoueretur, qui habet septem stellas et ambulat inter septem candelabra aurea, habens in ore gladium bis acutum, quo armauit dexteram mentis tuae, ut utriusque testamenti face candentia inimici iacula uictor extinguas et cadant a latere tuo mille et dena 10 milia a dextris tuis, tibi autem non adpropinquent, quem inexpugnabili scuto teget ueritas dei, ut arcus eorum infirmetur, qui in te dicuntur acuisse linguarum machaeras. sed ut sagittae paruulorum, ita infirmati sunt ictus eorum nec potuerunt in corpore armis dei potentibus saepto locum 15 uulneris inuenire; dominus enim protectio tua, et dominus inluminatio cordis tui, qui te in spiritu ueritatis instruxit, ut in doctrina Pauli magister sis gentium cum fide et ueritate, non in inflatione scientiae neque in sublimitate sermonis adnuntians mysterium Christi, sed nihil te iudicans 20 scire inter homines nisi Christum Iesum et ipsum crucifixum.

5. Cum ergo fides et confessio tua, ut credimus atque confidimus, coaeternam trinitatem unius diuinitatis et substantiae

6] Apoc. 1, 16. 2, 1. 9] (Eph. 6, 16). 10] Ps. 90, 7. 14] Ps. 63, 4. 9. 16] Ps. 26, 2; II Tim. 1, 11. 19] I Cor. 2, 1.

1 super *FPU* ut] et *FPU* 2 lucet *U* dñs *P*¹, dominis *P*²*U*, dominis domus *F* 4 candalabrum *L*, candellabrum *P* 5 implebatur *P*¹ uti *FPU* illius *om.* *U* 6 conuertentur *FPU* 7 ambulabat *F* 9 ut *F s. l. m.* 2 face *v*, facie *O*, acie *FLMP*, atie *U* tela *FPU* 11 quem *Ov*, cum *FPU*, cum te *LM*, quoniam *coni. Sacch.* 12 teget *Ov*, teget te *FPU Sacch.*, tegat *LM* infirmetur *U* 13 machaeras *v*, macheras *O*, machinas *cet.* 14 infirmati *M* iactus *FPU* 15 poterunt *F* ullum *F* 19 post. in *om.* *OU* semonis *L* 20 adnuntias *O* 21 ihm xpm *M* ipsum] hunc *M*

et operis et regni esse testetur cumque patrem deum et filium deum et spiritum sanctum deum putet, qui est et erat et uenturus est, qui misit te sicut Moysen et apostolos euangelizare gentibus bona domini, quod ita, ut ipse a deo doctus es, doces: unitatem trinitatis sine confusione iungens et trinitatem ipsius unitatis sine separatione distinguis, ita ut nulla alteri persona conueniat et in omni persona trium deus unus eluceat, et tantus quidem filius, quantus et pater, quantus et spiritus sanctus, sed semper quisque sui nominis proprietate distinctus indiuiduam retineat in uirtutis et gloriae aequalitate concordiam.

6. Certi autem sumus, quod et filium dei ita praedicas, ut eundem et filium hominis confiteri non erubescas, tam uere hominem in nostra natura quam uere deum in sua, sed filium dei ante saecula, quia ipse est dei uerbum deus, qui erat in principio apud deum aequae deus coomnipotens et cooperatore patris. per ipsum enim omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil. et hoc uerbum pietatis immensae mysterio caro factum est et habitauit in nobis, non autem caro tantum corporis nostri, sed homo totus et corporis nostri et animae adsumptione, animae autem rationalis, quae iuxta naturale opificium dei habet insitam mentem; alioquin in tenebris Apollinaris errabimus, si hominem adsumptum deo animam mentis humanae uacuam, qualis est pecorum et

2] Apoc. 1, 4. 3] (Ex. 5—10; Matth. 18, 19; Act. 1, 8). 17] Ioh. 1, 3. 14.

1 cumque] eumque *uel* itemque *Sacch.* 2 putet *scripsi*, ^{dicat} ut est *M*, ut est *cet.* erat et] qui erat et qui *M* 3 apostolos *v*, apostolus *O*, apostolum *cet.* euangelicicare *F*, euangelizare *O* 4 quod *om. M* 5 doces *om. FPU* unitatem] uidelicet *add. M* confessione *O* 6 separatio *L* distinguis *O*, distinguens *cet.* 7 omi *O* personat *L* 8 et *U s. l. m. 2* quantus et pater] quantus et pater, tantus pater *fort.* 9 pater *O* 10 retineat *scripsi*, retinet *ω* in *om. FPU* aequalitate *O* 12 autem] etiam *coni. Sacch.* 13 erubescis *FPU* non erubescas confiteri *M* 15 et ipse *F*, ipse et *PU* est *om. FPU* deus *F s. l.* 19 factus *O* habitabit *FOPU* 20 sed—nostri *om. U* 22 insitē *O* 23 appollinaris *P* errauimus *O*

iumentorum, dicamus habuisse, et eum hominem, quem suscepit dei filius, qui necesse est ea ueritate, qua ueritas est et qua creauit hominem, totum suscepit, ut opus suum plena salute renouaret. nulla est autem salus nostra, nisi plena est, quia non hominem, sed aliud nescio quod inrationabilis creaturae animal suscepit dei filius, si mentem suam propriam hominis adsumpti anima non habuit et contra naturam generis humani ille potissimum primogenitus omnis creaturae homo in formam perfectionis humanae adsumptus in tantum mente sua indignuit, ut non de humano sed de diuino spiritu mentem habuisse dicatur. quod illorum ore dicitur, in quorum corde concipitur hoc uenenum, ut et ueritas mentita sit. sed prope te et in te est uerbum ueritatis et ueritas dei. neque indiges spiritu sancto, qui dominum Iesum dei filium deum in gloria dei patris et ad dexteram uirtutis regem regum manere et ex resurrectione mortuorum iudicem uiuis et mortuis adfore confiteris et credis et praedicas.

7. Memento nostri et gloriare secundum apostolum, quia haec in breui temptatio in aeternum tibi gloriae pondus operata est et reposuit tibi coronam iustitiae, quam accipies de manu domini, et in uictoriae materiam tibi bellum excitari permissum est, ut et tibi secundum beatum Paulum doctorem tuum liceat gloriari in passionibus tuis et dilatato super inimicos tuos ore dicere, quomodo laboraueris in longanimitate, in spiritu sancto, in caritate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute dei, per arma iustitiae a dextris et sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductor et uerax, sicut ignotus et ecce agnitus, quasi castigatus et non mortificatus, quasi tristis, semper autem gaudens, sicut egenus,

19] (II Cor. 4, 17).   20] (II Tim. 4, 8).   22] (II Cor. 12, 9).
24] II Cor. 6, 6.

4 plena est] neque plena est *addiderim*   5 inrationalis *LM*   9 absumptus *U*   11 dicitur *O*, dicatur *cet.*   12 incipitur *U*   19 haec *om. M*
21 et in] in *M*   materia *LM*   22 et *om. U*   24 longinimitate *O*   26 a] ad *U*   et] et a *LMU*   29 *alt.* et *LM*, es *FOP*, est (*t eras.*) *U*

multos autem locupletans. nam haec ipsa temptatio sancti-
tatis tuae multis in profectum euangelii uenit, quia nemo in
in te confusus est, elucente gratia Christi et ueritate fidei tuae
non solum in directione doctrinae tuae sed etiam in uirtute
5 conuersationis, quae in caelis est. non est enim, inquit,
regnum dei in sermone sed in uirtute. quid ergo quae-
ritur, cum in te id, quod et uerbo praestat, emineat? quis
enim dubitet in eius spiritu fidem ueritatis habitare, in cuius
uita uidet fidei extare uirtutem?

XXXVIII.

10

SANCTO ET MERITO VENERABILI AC DILECTISSIMO FRATRI APRO
PAVLINVS.

1. Laetatus sum in his quae scripsisti mihi et secundum
fidem tuam, quam corde conceptam ore testatus es. si me
15 gratia domini participem tanti spiritus faciat, spero quia in
domo domini ibimus, et quae communi spe fideque percepi-
mus pariter intuentes in facie ueritatis consona exultatione
cantabimus hymnum, deo nostro dicturi domino: credebamus
quia cinis et terra essemus, si in hoc tempore ita confirmen-
20 tur pedes nostri in atriis Hierusalem, ut terra et cinis esse

2] (Phil. 1, 12). 4] (Phil. 3, 20). 5] I Cor. 4, 20. 13] (Ps. 121, 1).
19] (Gen. 3, 19; Eccli. 10, 9). 20] (Ps. 121, 2). (Gen. 18, 27).

3 confusus *L*¹ 4 tuae doctrinae *U* 5 regnum dei inquit *U* 6 *alt.* in
om. F queritur *FLMP* 7 pestat *L*, perstat *cod. Vienn.* 8 dubitet *U*
9 uirtutum] opto ut ualeas *add. FP²U.* — finit prima *O*

FLMOPU. — epistola paulini ad aprum XXVIII. *L*, ad aprum epi-
scopum XXXVII. *M*, incipit ad Aprum eꝑm. I. *O*, epistola sancti pau-
lini episcopi ad aprum episcopum ubi de patientia in aduersis habenda
et contentu mundi sermone elegantiore et caritatis flamma ignita multa
proloquitur *U* 11 Meropius Paulinus eꝑla XXIII. *F* 13 iis *v*
14 in corde *FPU* 16 domum *LMv* in comuni *FU* fide *O* per-
cipimus *F*, precipimus *PU* 18 cantauimus *FPU* dñō dō *M* dicturi
domino *om. M* 19 cinis *L*¹ si *in* sed *corr. L*, sed *M* tum scilicet
dicturi domino, si in hoc tempore *coni. Sacch.* confirmantur *L*, con-
firmantur *M*

actu et opere desinamus, ita ut in spiritu humilitatis terram
 esse nos meminerimus et esse fateamur domino, ut per ipsum
 quod damnatione peccati sumus de reconciliatione gratiae non
 esse mereamur. beatus es, frater, et bene tibi erit, quia
 non carne et sanguine sed spiritu caelestis patris reuelante 5
 didicisti, quod te inconcussa fide tenere et libera uoce pro-
 fiteri sanctissimo ad me epistulae tuae fine firmasti Christum
 Iesum crucifixum dei filium deum, cui flectit omne genu terre-
 strium caelestium et infernorum et quem ad dexteram uirtutis
 et in gloria esse dei patris omnis lingua confitetur. hunc tu 10
 dominum et deum nostrum, quia non aestimabitur alius
 ad eum, toto arcae pietatis mysterio amplexus dominum
 et deum dei filium ante saecula, factum ex semine David
 in hoc saeculo et nunc ex resurrectione mortuorum in spem
 aeternitatis humanae uiuentem in saecula, ut est, credis et, 15
 ut credis, praedicas; et rudem esse te atque infantem deo
 dices? uere quidem ex parte credo paruulum esse te factum
 sed malitia, sensu autem te esse perfectum de professione
 fidei tuae disco, quia ueritatis agnitio, quam adprehendisti in
 sermone breuiato, sapientiae plenitudo est, et ideo ipse magi- 20
 ster gentium, uas electionis et uas dei, qui in se Christum
 loqui et se spiritum dei habere profitetur, non in sublimi-
 tate sermonis neque in legis scientia gloriatur, sed omnem
 gloriam, qua uel Iudaeorum uel philosophorum sapientia in-
 flat, abiecis se et aestimasse ut stercora protestatur, ut 25
 Christum lucrifaciat et illius scientiae damno huius inperitiae
 lucrum consequatur, ut dicat: ego autem nihil noui nisi

4] Ps. 127, 2. 5] (Matth. 16, 17). 8] (Phil. 2, 10). 11] Baruch
 3, 36. 13] Rom. 1, 3. 17] (I Cor. 15, 20). 20] (II Cor. 13, 3). 22]
 (I Cor. 7, 40). I Cor. 2, 1. 25] (Phil. 3, 8). 27] I Cor. 2, 2.

1 ita ut] itaque *M* 2 non *U* 3 de damnatione *coni. Sacch.* 6 pro-
 fiteris *FPU* 8 crucifixum *U* flectit *OPU*, flectitur *FLM*, flecti r
 celestium terrestrium *FMPU* 9 dextram *F* 11 extimabitur *FPU*
 12 ad deum *U* tota *FOPU* 15 aeternitis *L*¹ credis et *LMr*, cre-
 didisses *cet.* 17 dicis *LM* te esse *F* 19 quem *U* adprehendistis
O, apprehendistis *FP*, apprehendistis *U* 25 se *om.* *FPU* extimasse
FPU, aestimasse se *M* 27 consecratur *U* ut] et *M*

Christum Iesum et hunc crucifixum; in quo quoniam
 omnis sapientiae et scientiae plenitudo atque perfectio con-
 prehenditur, ut insultans huic mundo et litteras eius totamque
 sapientiam uanitate spiritu celsiore despiciens ait: ubi scriba,
 5 ubi sapiens, ubi conquisitor huius saeculi? nonne
 stultam fecit deus sapientiam huius mundi? causam-
 que huius erroris ostendit, quo ita percuti sapientia huius sae-
 culi meruit, ut stultitia deo sit, quia illi per adrogantiam
 sapientiae tamquam suae, cum nemo quicquam habeat nisi
 10 acceperit, stultitia uideretur sapientia dei. bene igitur secun-
 dum iustitiam dei stultitiae ac sapientiae uersa uice eo stulti
 esse damnantur, qui sibi non de dei munere sed de suo quasi
 proprio bono sapientes uidentur.

2. Quo magis gratulor unanimitati tuae, quod illam repro-
 15 batam deo sapientiam respuisti et cum paruulis Christi quam
 cum sapientibus mundi habere consortium maluisti. inde iam
 et hanc gratiam mereris a domino, ut te, sicut indicare digna-
 tus es pie glorians, oderint omnes, quod non fieret, nisi uerus
 imitator Christi esse coepisses. non enim odisset hic mundus
 20 nisi quod iam a se alienum et sibi uideret aduersum. gaude
 et exulta; iam et in rudimentis tuis uirtus perfectionis opera-
 tur. perspicuum est quam fortiter credideris in Christo, cui
 iam donatum est pro Christo pati. uide quid dicat ipse domi-
 nus et intellege quam beatus sis. nolite mirari, inquit, si
 25 uos mundus odit, quia me prius odio habuit. si enim
 ex mundo essetis, amaret utique mundus quod suum

2] (Col. 2, 3). 4] I Cor. 1, 20. 10] (I Cor. 4, 7). 15] (Matth.
 11, 25). 19] (Ioh. 15, 19). 24] Ioh. 15, 18. 25] Ioh. 3, 13.

1 crucifixum *U* quoniam *om. FPU* 3 ut *om. O* et totam *U*
 4 uanitate *Or*, uanitatis *cet.* sapientiae uanitatem *Latinus*, sapientiam
 uanitatem *Schot.* 6 dominus *U* huius seculi sapientia *FP* 8 sit
 deo *U* arrogantiā *F* 10 uidetur *LM* igitur] ergo *M* 11 dei
om. U ac] et *LM* 12 quia *U*, quo *M* muneris *O* 14 reprobata
P, te probata *U* 15 a deo *LM* deo reprobata *F* 17 mereris
Or, merens *cet.* 18 gloriaris *FPU* 20 et sibi] sibi que *M* 22 cre-
 deris *F* 24 si] si uos (*sed uos exp.*) *M* 25 mundus uos *U* me
 priorem uobis *M*

esset. et iterum: non est maior seruus domino suo. si patrem familias Beelzebub dixerunt, quanto magis domesticos eius? uide nunc, si licet ut serui pro domino recusemus pati quae pro nobis seruis suis dominus ante sustinuit. o beata iniuria displicere cum Christo! magis nobis timendus est amor talium, quibus sine Christo placetur. nonne qui oderant te, inquit, oderam illos? et addidit: perfecto odio oderam illos. quod nobis cum horum societate commercium sit, cum quorum sorte discretio est?

3. Merito gloriaris, uenerantissime frater, et in exultatione dicis hinc te ipsum tibi credere quod Christianus sis, quia te odisse coeperint qui diligebant et despiciere qui timebant, et ipse tibi conscius es, quia si tu ipse tantum apud te esses, aequae, ut solebant, et diligerent te et uenerarentur. gaude igitur et exulta, ecce enim merces tua copiosa in caelis. non enim te, sed illum qui in te esse coepit oderunt, cuius opus est in te et humilitas quam contemnunt et castitas quam detestantur, in quo te bono prophetarum esse apostolorumque participem laetus agnosce et in propheta, cum dicit: detrahebant mihi, quia subsecutus sum iustitiam, et in apostolo dicente: facti sumus omnium peripsema, et iterum eodem contestante, quia positi sumus in hoc mundo spectaculum omnibus angelis et hominibus. ab initio saeculorum Christus in omnibus suis patitur. ipse est enim initium et finis, qui in lege uelatur, in euangelio reuelatur, mirabilis semper et patiens et triumphans in

1] Ioh. 13, 16. 6] Ps. 138, 21. 22. 14] Matth. 5, 12. 20] Ps. 37, 21. 21] I Cor. 4, 13. 22] I Cor. 4, 9. 25] (Apoc. 1, 8). 26] Ps. 67, 36.

1 seruus maior *M* 2 belzebub *U*, belcebus *F*, behelzebub *M*, belzebuch *P* 3 si licet *PM*, scilicet *cet.* 5 displicendus *U* nobis *om.* *M* 7 oderunt *MU* *te (e *eras.*) *L* 8 illos *in ras.* *L* 10 uenerantissime *O*, uenerandissime *cet.* 11 hinc *Or*, in *cet.* sis christianus *U* 12 ceperunt *LM* 13 tanti *v* 15 copiosa est *L* 16 esse coepit oderunt] est odi ceperunt *FPU* 18 detestatur *O* 21 peripsema *v*, peripsima *o* 23 speculum *U* 25 est *om.* *LM* finis] fons *FPU*

sanctis suis dominus, in Abel occisus a fratre, in Noe in-
 risus a filio, in Abraham peregrinatus, in Isaac oblatus, in
 Iacob famulatus, in Ioseph uenditus, in Moyse expositus et
 fugatus, in prophetis lapidatus et sectus, in apostolis terra
 5 marique iactatus et multis ac uariis beatorum martyrum cruci-
 bus frequenter occisus. idem igitur etiam nunc infirmitates
 nostras et aegritudinem portans, quia ipse est homo semper
 pro nobis in plaga positus et sciens ferre infirmitatem, quam
 nos sine ipso nec possumus ferre nec nouimus, ipse, inquam,
 10 nunc quoque pro nobis et in nobis sustinens mundum, ut
 perferendo destruat et uirtutem in infirmitate perficiat, ipse
 et in te patitur obprobria, et ipsum in te odit hic mundus.
 sed gratias ipsi, quia uincit cum iudicatur et, ut scriptum
 tenes, triumphat in nobis per speciem seruitutis dominus,
 15 seruis suis gratiam libertatis acquirens idque agens hoc pietatis
 suae mysterio, quo formam serui induit et pro nobis humiliare
 se dignatus est usque ad mortem crucis, ut humilitate uisibili
 inuisibilem illam nobis in caelestibus sublimitatem intus ope-
 retur. uide enim ab initio unde ceciderimus, et intelleges quod
 20 diuinæ sapientiae pietatisque consilio reformemur ad uitam. in
 Adam quippe superbia ruimus, atque ideo humiliamur in Chri-
 sto, ut peccatum sceleris antiqui contrariae uirtutis obsequio
 diluamus et qui superbiendo offendimus seruiendo placeamus.

4. Exultemus itaque et gloriemur in ipso, qui nos et pugnam
 25 et uictoriam suam fecit dicens: constantes estote, quia
 ego uici mundum. et in regnorum libro similiter audio pro-
 phetam dicentem regi Iosaphat, cum ingenti mole belli et

1] (Gen. 4, 8). (Gen. 9, 22). 2] (Gen. 12, 10). (Gen. 27, 43).
 3] (Gen. 37, 28). (Ex. 2, 3). 4] (I Par. 24, 21). (Act. 7, 57). 5] (Heb.
 11, 37). 6] (Es. 53, 4). 8] (II Cor. 12, 9). 13] (Ps. 50, 6; Rom. 3, 4).
 14] (II Cor. 2, 14). 16] (Phil. 2, 7). 19] (Gen. 3, 5). 25] Ioh. 16, 33.

7 egritudines *LM* 11 destruat *O* 12 obpropria *F* 15 gratiam
 libertatis] libertatem *M* 18 sublimitatem *U* 19 quo *coni. Sacch.* 20 de
 diuinæ *FPU* 21 ruimur *L* 23 deluamus *FPU* placeamus *M*
 25 suam et uictoriam *M* 26 audeo *O*¹ 27 iosaphat *F* cui *U*

magna hostium multitudine terreretur. haec dicit dominus:
 ne timeatis neque expauescatis a facie multitudinis
 huius, quia non uobis est haec pugna sed domino.
 Moyses quoque similiter ante iam dixerat: uos tacebitis, et
 dominus pugnabit pro uobis. igitur qui confidunt in
 uirtute aut sapientia sua quique in abundantia diuitia- 5
 rum suarum gloriantur, exacuunt ut uolunt aduersum nos
 arma dentium et uerborum sagittas, uenena thesauri mali
 uiperis uomant linguis; habent pro nobis respondentem sibi
 dominum: tacui, numquid semper tacebo? nos aures 10
 nostras spinis, ut scriptum est, sepiamus id est dei uerbo et
 fide uerbi, quae uitae nostrae segetem firmissima innocentiae
 atque patientiae sepe defendunt et diabolo dolis suis aditus in
 praecordia nostra captanti quasi furibus spinae resistunt, et
 uiscera inimicorum regis id est amatores hostium Christi, hos 15
 uidelicet Christianorum obtrectatores, uitae nostrae atque con-
 stantiae contemplatione compungunt. nos igitur taceamus istis
 loquentes ad dominum silentio humilitatis et uoce patientiae,
 et tunc ipse, qui inuictus est, pugnabit pro nobis et uincet
 in nobis. tunc princeps harum tenebrarum mittetur foras, qui 20
 utique non ab hoc mundo sed ab homine foras mittitur, cum
 a nobis fide introeunte discluditur, et dat locum Christo, cuius
 habitatio peccatum foras mittit et pulsi serpentis exilium est.

5. In huiusmodi autem passione quid facere debeamus pro-
 pheta nos docet dicens: ego autem, cum mihi molesti 25
 essent, induebam me cilicium et humiliabam in ieiun-

1] II Par. 20, 15. 4] Ex. 14, 14. 5] Ps. 48, 7. 10] Es. 42, 14.
 (Eccli. 28, 28). 12] (Eccli. 36, 27). 19] (Ex. 14, 14). 20] (Ioh. 12, 31).
 25] Ps. 34, 13.

2 ne* (t *eras.*) L 3 nobis LMU 4 moises FU 5 pugnavit O,
 pugnat U nobis F 7 aduersum] erga U nos *om. in ras.* O
 9 uiperis L euomant LM repondentem O 10 tacebo *exp. M* nos
 aures nra *exp. M* 12 uita nostra FOPU segitem O, *om. FPU* fir-
 missime FU, firmisce P 13 diabulo O 15 reges O 16 obtrecta-
 tore U 19 inuictus O pugnavit O 20 mittitur O 23 et ex-
 pulsi FPU 25 docet] monet M 26 cilicio LM

nio animam meam, uidelicet ut obtrectatores nostros ea ipsa qua commouentur humilitatis specie destruamus, tantoque magis confundantur coram domino in antiquae adhuc superbiae crimine permanentes, quanto magis nos ipsi gloriamur, in quo confunduntur in nobis. inconfusibilem enim operarium sicut hilarem datorem diligit deus. proinde stabiles in fide ueritatis et operatione iustitiae talium uel odia uel conuicia uiuendo melius quam loquendo arguimus, quia reiciet sermones tuos post se qui odit disciplinam et qui insipientem arguit, ut tenes scriptum, sumit sibi contumeliam.

6. Sibi habeant litteras suas oratores, sibi sapientiam suam philosophi, sibi diuitias suas diuites, sibi regna sua reges; nobis gloria et possessio et regnum Christus est, nobis sapientia in stultitia praedicationis, nobis uirtus in infirmitate carnis, nobis gloria in crucis scandalo, quo mihi mundus occiditur, et ego mundo, ut uiuam deo, non autem iam ego, sed in me Christus, cui consepulti sumus, in quo nunc abscondimur huius mundi oculis, ut confusione eiusdem cum ipso reuelemur, quando horum quae nunc nobis obicit memor dicit: hi sunt, quorum uitam aestimabamus insaniam, quomodo reputati sunt inter filios dei? sine illos interim, frater dilectissime, fruamur gloria et uita sua, potiantur fructibus suis, quoniam sicut holera herbarum cito decident et dies eorum sicut umbra praetereunt, quorum spes intra huius aevi spatia concluditur, quia nec fidem ueri habent nec uoluntatem fidei, qui praesentibus tantum rebus intenti praestant auaritiae et libidini, ne credant

5] II Tim. 2, 15; II Cor. 9, 7. 6] (I Cor. 15, 58). 8] (I Petr. 2, 15; Ps. 49, 17). 9] Prou. 9, 7. 13] (I Cor. 1, 21). 14] (II Cor. 12, 9). 15] (I Cor. 1, 23). Gal. 6, 14. 16] Gal. 2, 20. 17] Rom. 6, 4; Col. 2, 12. 20] Sap. 5, 4. 23] Ps. 36, 2. 24] Ps. 143, 4.

2 humilitate O destruamus O 3 coram dñō O in mg. add. 5 confundimur F, confundantur O 6 stabilis O 7 operationis O 11 habebant O 12 diuites diuitias suas M, diuitias diuites suas L regna regna L 14 pr. in om. U 17 cui om. FPU 18 confessioni LM 20 hii M 22 fruamur F 23 erbarum L 24 praeterient LM 25 speties U

deo, quia cupiditatis utriusque finem facit timor domini, qui confirmatur fide Christi, per quem discimus agnoscere ueritatem uel in contemptu temporalium uel in adpetitu aeternorum bonorum. a quo alieni, quia et ueritas Christus est, in hac necesse est errorum infeliciū caecitate permaneant, ut in fragili soliditatem et in solido inanitatem putent, uera pro uanis rideant et pro ueris uana mirentur. qui si uellent intellegere, ut bene agerent, oculos suos, quos statuerunt declinare in terram, ad salutem iustitiae leuarent seque uel paululum humo tollerent, facile his ipsis, quibus ut inanibus et stultis detrahunt, hominum conuersionibus inluminarentur. dominus enim, ut scriptum est, soluit conpeditos et dominus inluminat caecos, et iterum: lex domini inreprehensibilis, conuertens animas, testimonium domini fidele, sapientiam praestans paruulis. opus enim dei est mutare hominem, quia solus potest instaurare quem fecit. quod toto iam dudum orbe terrarum sapientia dei Christus operatur, ubique se gentium uerbo uolante circumferens et per electas animas semet inmittens, ut, sicut per prophetam dixit, in omni gente primatum habeat.

7. Et quia iam cotidie magis adpropinquat recognitionis dies omnisque nos hora iudicio adplicat, satagit et properat bonus dominus praeripere nos ab ira uentura et de complexu huius, ut scriptum est, nocentis et uiperae generationis abducere. hinc in omni loco plura cotidie miracula solito signaque crebrescunt, ut omnem, quantum in ipso est, hominem

4] (Ioh. 14, 6). 7] (Ps. 35, 4). 8] Ps. 16, 11. 12] Ps. 145, 8. 13] Ps. 18, 8. 19] Sap. 7, 27. 20] Eccli. 24, 10. 24] (Matth. 3, 7). 26] (I Tim. 2, 4).

1 finem] fidem U 2 quem] quam FPU 4 bonorum aeternorum U 4 qui U 5 infidelium M 7 uelint FOPUv 8 ut] ub U et oculos Rosw. statuerunt ex strauerunt F m. 2 10 attollerent M et facile LM 16 quem LMO, quod FPU 18 operatur om. F uerbo O, uerbi cet. uolante scripsi, uoluntate Ov, ueritate cet. 19 semet Ov, semen cet. inmittentes U 22 omnesque FPU horae FPU et] ac U 23 de Ov, om. cet. 25 mirabilia v signaque M, signo U, signa cet. v 26 crebescunt L ipso] se U

saluum faciat. ostendit in raris quod omnibus, si uelint, pro-
 sit. sufficit enim uniuersorum institutioni forma paucorum,
 quae in utrumque proponitur, ut credentibus exemplo sit, in-
 durantibus testimonio. quare si quid humani sapiunt hi, qui
 5 infitiantur animo quem figura praeferunt hominem, admiren-
 tur in te et laudent deum et hanc beatissimam inmutationem
 mentis ac uitae tuae non existiment errorem stultitiae tuae,
 sed sapientiae dei esse uirtutem intellegant. quanto enim pru-
 dentiore te ceteris et doctiore fuisse meminerunt, tanto
 10 euidentior his esse debet operatio potentiae dei, quia pruden-
 tem a sententiae suae cursu uel statu non potest flectere nisi
 summa ipsa sapientia, quod est in Christo deus, uirtutum
 uirtus et mens mentium, dominus maiestatis, brachium ex-
 celsum, in quo dispersi superbi, ut scriptum est, a mente
 15 cordis ipsorum, depositi potentes de sede et exaltati humiles.
 quo brachio id est Christo esurientes implentur bonis et ina-
 nes dimittuntur diuites. quod et in te cernimus agi. respice
 enim in temet ipsum, et haec utraque, quae deicit aut extollit
 deus, in te eodem inuenies.

20 8. Destructus es a superbo, adsumptus in humilem, deposi-
 tus ab iniquae potentiae sede, ut in pacis atque iustitiae solio
 locareris, inanitus es a diuite, ut diteris in paupere, et ab illa
 superuacuae distentionis saturitate uacuatus es, ut ueris pia
 paupertatis bonis inplearis esuriens iustitiam. ubi nunc tu ille
 25 es aliquando terribilis uel pro tribunalibus aduocatus uel in
 tribunalibus iudex? ubi tua illa ceruix tunc uerius, ut nunc
 de te mentitus es, tauri pinguis? quomodo facta est docilis ac

14] (Luc. 1, 51).

1 raris] iratis *F* 3 durantibus *FPU*, induratis *con.* *Lebrun* 4 testi-
 monium *FPU* si] ut si *M* hii *MU* 5 que in *FU* preferent *O*
 7 terrorem *FU* 8 uirtutem esse *M* prudentiores (s *exp.*) *P* 10 iis v
 11 a] et *O*, ex *fort.* 12 ipsa summa *FPU* dei *FPU* 13 uirtus] dñ *M*
 deus *LM* 14 dispsi *M* est *om.* *FP* 16 esurientis *OP* immolen-
 tur nobis *OP*¹ 17 et *om.* *FPU* cerninus *F* 18 deiecit *LM*, dicit *U*
 extollit *v*, extulit *ω* 20 distructus *PU*, districtus *F* 21 iniq^u *L*,
 iniq. *O*, iniqua *Rosw.* 26 illa tua *FPU* 27 pingues *O* ac] et *F*

tenuis in iugo Christi, ex quo conuersus ingemuisti, et beneplacitum est in te deo sicut super uitulum nouellum? deposita ceruice tauri factus es in mansuetudinem bouis illius, qui agnouit possessorem suum. beati oculi eorum, qui haec in te dei mirabilia conspiciunt, et sic illi miserrimi, qui uidentes non uident.

9. Quis daret mihi pennas sicut columbae, et uolarem ad te et in conspectu tuo conloquioque requiescerem, in uoce exultationis et confessionis epularer, uidens te non te et uidens ex leone uitulum, uidens in apro Christum, nunc uersa ferocitatis aut uirtutis uice aprum saeculo, agnum deo. non enim iam de silua sed de segete aper es, quia bonis disciplinarum fructibus opimaris et in fruge uirtutum tibi pastus est; duplicis testamenti dentibus ad rumpenda retia Nebroth uenatoris armaris, totaque illa, quae pro saeculo superbus gerebas, nunc aduersum saeculum humilis arma conuertis. nunc uere sapiens, uere disertus et uere potens, qui mundo huic stultus et mutus es, ut auctori linguae et mentis tuae facundus et sapiens de suis muneribus deo seruias.

10. Nunc instructior iure diuino aduocatus pro te postules et iustior iudex te ipsum iudices et in te aut de te ipse sententiam feras, ut magis merearis absolui teque non solum uenia sed et gloria dignum facias, cum tibi per accusationem tui ades teque damnando sanctificas, intellegens non quod hominibus, sed quod deo placeat sanctum et innocens esse, et ideo rarus, ut scribis, urbium frequentator, familiare secretum

1] (Matth. 11, 29). Ps. 68, 32. 4] Es. 1, 3. 7] Ps. 54, 7.
8] Ps. 41, 5. 12] (Ps. 79, 14). 15] (Gen. 10, 9).

1 *tenuis* O 3 *fractus* v es *om.* L bouis mansuetudinem U
5 mirabilia dei MU et sic (*c ex corr.*) L, et similiter FU, etsi *cet.* illi
om. F miserrimi L 7 dabit FPU uolarem] uenirem FPU 8 et *om.*
FPU colloquio qui FU, colloquio ~~que~~ requies uident qui P 10 *alt.*
uidens *om.* M Christum] agnum *fort.* 11 aut] ac FPU 13 opi-
naris F 15 nebroth FOP, nembroth MU, nēbroth L 16 aduersum MU
17 disertus O 18 autore U 20 mere (*in mg. m. 2* in ero) diuino P,
mero uere diuino F, diuino mero U 21 in] de FPU de] in FPU
26 ut scribis rarus FPU

taciti ruris adamasti, non otium negotio praeferens neque te ecclesiasticae utilitati subtrahens, sed iam pene forensibus turbis aemulos ecclesiarum tumultus et concilia inquieta declinans. arbitror autem id ipsum maioribus ecclesiae utilitatibus
 5 praeparari, quod salubri consilio instructioni sanctae uacas et intentus studiis spiritalibus, quibus solitudo amica est, formas in te cotidie confirmasque Christum, quo et seruus utilior et magister doctior digniorem te ea in qua nutu dei positus es sede perficias, opere pariter et uerbo potens, ut lingua et
 10 mente tibi concors ueram te apostolicae disciplinae formulam praebeas praecepti dominici auctor et doctor. ita demum constabit non humano suffragio sed diuino te esse iudicio sacerdotem.

11. Quod iam probari et fide et uita tua credens, peto et
 15 impense rogo, ut nos semper orationibus tuis inplices, quotiens fuerit occasio, litteris reuisere studeas. quod quidem a te munus non tam officii capiendi cupidus quam animi reficiendi studens exigo, ut et solatium caritatis et gaudium simul capiam, cum te mei memorem in negotiis sanctis ac tui diligentem pro-
 20 fectu scientiae spiritalis et intellectu ardentis in deum cordis legens uidero, non iam te de sermone uirtutis id est praedicatione Christi, sed de uirtute ipsius sermonis expendens, id est ut credere te Christum Iesum crucifixum dominum et deum loquendo pariter et uiuendo confirmes, quia eodem affectu
 25 gestare debemus imaginem caelestis hominis, quo gessimus ante terreni. alioquin quod nostrum est quis dabit nobis, si non fuerimus tam fideles in nostro quam fuimus in alieno? in hoc enim facti sumus, ut boni simus et nostro seruiamus auctori; contra cuius praecepta uiuentes uitio

11] (II Thess. 3, 9). 25] I Cor. 15, 49. 27] (Luc. 16, 12).

3 aemulus *U* 4 id] ad *O* 6 formans *O* 7 quod *U* 8 ea] ei
FPU 9 lingua *M* 10 doctrinae *M* 11 actor *FPUv* 15 et quotiens *Mv* 16 litteris tuis *M* 18 ut et] ut *LM* 19 tui *M²*, tuis *cet.*
 profectum *M* 20 spūalis *M* intellectu *v*, intellectum *ω* cordis *OMr*,
om. cet. 21 praedicationis *LM* 22 id *ex* ut *L* 23 iñm *M s. l.*
 24 uidendo *O* 27 nobis *om. FPU* fuimus] fuerimus *FPU*

noluntatis nostrae, non solum contra uitam sed et contra naturam nostram faciemus, et ideo comparantur iumentis, quibus non est intellectus. attamen dei bonitas ita nobiscum paciscitur, ut praeteritae nobis inpietatis gratiam faciens contenta sit uel tales nos esse sibi seruos pro nobis, quales aduersum nos diabolo fuerimus, dicente apostolo, ut sicut exhibuimus membra nostra seruire iniquitati, sic eadem exhibeamus seruire iustitiae, uidelicet ut eadem adfectione delectemur in domino, qua delectati sumus in peccato. sic ambiamus dei regnum, quomodo ambiuimus saeculi dignitatem et denique tam diligenter curemus bona caelestia, quam terrena curauimus.

XXXVIII.

SANCTIS MERITO VENERABILIBVS AC DILECTISSIMIS FRATRIBVS APRO ET AMANDAE PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.

1. Aliis redditus de patrimoniis pensitatione sollemni praebeantur, nobis, quibus possessio caritas uestra in Christo est, redditus ab officiis affectionis uestrae sumitur et in litterarum uestrarum humanitate numeratur. gratias domino deo nostro, qui bona uiua pro mortuis et caducis rependens nos quoque nobis uberrimum fundum largitus est. nam ut in rebus terrenis carior fundus est, qui aut auaris agricolae sui uotis proflua ubertate respondet aut delicati possessoris oculis amoeni-

2] Ps. 31, 9. (48, 13; Tob. 5, 17). 6] Rom. 6, 19.

1 et om. *FPU* 2 comparantur *O*, comparamur *cet.*, comparabimur *v* 4 pasciscitur *L*¹, pascitur *O* pietatis *F*¹ contempta *O* 5 uel tales om. *FPU* 6 diabulo *O* 7 iniquitati—seruire om. *U* 9 deo *FPU* 11 curremus *U* 12 curramus *U*; uale *add. FP*²*U*. — finit . I . *O*.

FLMOPU. — item eiusdem ad eundem XXX. *L*, ad eundem . XXXVIII. *M*, incipit . II . *O*, epistola sancti paulini episcopi ad aprum et amandam coniugem eius; quam habuit antequam efficeretur episcopus: De spiritali agricultura in homine exercenda. et de quatuor uitiorum incentiuis: de ortulo cordis extirpandis. uidelicet. spes. metus. gaudium. et dolor *U* 14 ac] et *F* 15 amande *P*, amando *F*¹*O* ^bterasia *M* 16 alii *U* redditus *FLMPU* et infra patrimonii *FLMPU* 19 numeretur *O*¹ 22 auari *FP*²*U* 23 delectati *O*

tate blanditur, ita nunc in nostris praediis spiritalibus id est sanctis fratribus, quos nobis caritas Christi conexuit et in aeternam possessionem dedit, is nobis ut opimior ager aestimatur homo, qui fuerit nostri diligentior et fructuosior nobis
 5 salutarium commodorum ministratione. quod cum ita sit, uidete quantam uos massam huiuscemodi possessionis habeamus, cum praeter affectum, quem in nos mutuo effunditis, alia, quibus pares esse non possumus, munera copiis linguae et mentis uestrae opibus conferatis. officia enim et eloquia litterarum
 10 uestrarum, quae nobis largiter annuo commeatu penditis, indicant quam ampla possessio nobis et quam fertilis terra deo sitis, iam tricesimum fructum de uestra inter uos continentia proferentes et cotidianis fidei communis augmentis saeclis propinquantes et de prole uirginea centesimum pollicentes.

15 2. Nam quod scribitis impedimenta uestri esse propositi possessionis et filiorum curam, qui causa sint necessitatis istius qua terrena curatis, cum caelestia desideretis, in multimodam potius uobis exercendae fidei perficiendaeque uirtutis materiam diuino haec esse proposita consilio iudicamus. cum enim haec
 20 uniuersa mundi possessio propter hominem constituta hominique subiecta uideatur, quis ambigat in omni loco mundi, in omni parte naturae utilitates humano <generi> paratas, e quibus non solum carnalia emolumenta capiamus, sed multo magis spiritalia perlegamus. propterea dicit per Salomonem ipsa rerum
 25 opifex sapientia, quae disponit omnia suauius, ab altis-

14] (Matth. 13, 8; Marc. 4, 8; Luc. 8, 8). 20] (Gen. 1, 26). 25] Sap. 8, 1.

2 connexit *F* in eternum *O*, internam *FPU* 3 ut opimior *scripsi*, ut opinor *ω* (*nisi quod M s. l.*), opinor *v* extimatur *FPU*, estimabitur *M* 5 commodo *FLPU* ministratione *Ov*, sub ministratione *cet.* 6 quantum *F* nos *U* massas *F* 7 effundetis *O* 10 annuam *M* impenditis *LM* 13 augmentis *PU* 14 et *om. FPU* 15 impedita *U* possessiones *Mv* 16 et *om. v* curam *M*, *om. cet. v* sunt *M* istius] huius *M* 18 perficiendae *F* materiem *FLMU* 19 hec *ex hoc F* preposita *FU* 21 ambiget *O*¹ 22 naturae parte *U* utilitatis *FOPU* humano generi *scripsi*, humano *FOP*, humanae *LMU*, homini *v* 23 carnali *P* emolumenta *PU*

simo creatam rusticationem, ut eam non corporali tantum sed etiam spiritali studio colas. denique quantum de rure ad eruditionem animae trahi possit docet, cum sectatores suos ad formicam et apem mittit, quae utraque ruris animalia sunt, illa de frugibus uitae prouida et ista de floribus mellis operaria. et dominus in euangelio quam multa de rusticis docuit exemplis, de ficu arbore et de flauescensibus propinqua iam messe regionibus ultimorum temporum signa demonstrans, et in agro esse discendum monens, quod caueamus in spiritu, ne fidei nostrae aemulam fraudem sicut zizaniam tritico inimicus interserat. itaque nos agrum suum dixit seque ipsum ostendit in nobis uitae nostrae satorem, et animarum discrimina uariis terrarum expressit ingeniis, ne sterilis sit caueamus, nos quoque ipsos ad fecunditatem deo debitam et nobis utilem contentis in lege domini studiis excolamus.

3. Igitur cum in agro es et rus tuum spectas, te quoque ipsum Christi agrum esse cogita et in te sicut in agrum tuum respice. qualem agri tui speciem fieri a uilico tuo postulas, talem deo domino cordis tui redde culturam et intellege, quicquid in agro tuo tibi displiceat aut placeat, idem in anima tua placere Christo aut displicere. si uasta peccatis quasi dumis sordeat neque prophetis aut apostolicis nubibus conpluatur, in aridam solitudinem gratia deserente damnabitur. si uero sui diligens orationibus crebris semet excolat et sacris litteris opimetur et intimum cordi aratrum crucis inprimat et rastro

3] (Prou. 6, 6. 30, 25; Eccli. 11, 3). 6] (Luc. 13, 6; Ioh. 4, 45; Marc. 13, 28; Luc. 21, 29; Matth. 13, 25. 24, 40).

1 creatam esse *M* 2 spūali *M* 3 trihi *O* 5 *pr.* de *om.* *U* flugibus *M*¹, floribus *P*² *in mg.* 6 euuangelio *O* de] et de *LM* 7 flauiscentibus *O* propinquam iam *U* 8 messem *PU* demonstrans *L* 9 ne *om.* *U* 10 zizania *LM* 13 igitur ne terra agri nostri sterilis sit *M* 14 intentis *M* 15 dominii *U* 16 igitur cum] cum ergo *M* at̃ro esset ros *O* quoque] que *M* 18 fieri *om.* *FPU* uillica tua *FPU* 19 domino deo *FMPU* 20 animo tuo *F* 21 Christo *om.* *M* si uasta] si autem *LM* 22 sordeant *FOPU* nubibus *Or*, manibus *cet.* 24 suis *F*¹ crebris *L*¹ 25 in intimum *LM* cordi *Or*, cordis *cet.* crucis aratrum *U* crucis] cordis *M* inprimat *exp.* *M*

diuini timoris spinas suas eruat ignitoque dei uerbo uratur in
culpīs, luminetur in sensibus: tunc necesse est ut spatium in
tuo corde patrem familias et omnes animae tuae regiones per-
agrarē delectet, et pro te in suo adgaudens tibi dicet, si di-
ligens tui cultor appareas: euge, bone serue, intra in
gaudium domini tui; quia fidelis fuisti in paucis,
super multa te constituam.

4. Nos uero ipsi, qui peruerso ordine consilium ualidis in-
firmi damus, quid pro nobis respondeamus, qui tam pauperes
10 quam putas spiritalia potius quam terrena re sumus, non uir-
tute mentis sed inopia uirtutis humiles. angustus ille, quem
lato potens ore describis, uix unci caulis ferax et capax hor-
tulus, nos ipsi sumus et ultra betam semicoctam, ut propheta
dixit, insipidi; faciamus, ne in domo nostra caulis ille solus
15 insulsus sit. excusabilius tamen ille non habet salem, quem
inopiae nostrae necessitate aut parsimoniae uitio non accepit;
nos potius elixi, nos culpabilius insulsi, in quibus superabun-
dante de peccatis uoluntariis insipientia sal apostolicus euauit
et facie peccatorum nostrorum spiritalia condimenta fugerunt.
20 sed nisi uestris orationibus reficiamur, nec ipse unicus caulis
in nobis uirebit penitusque desertis etiam insulsum holus deerit.

5. Orate igitur, ne germina animae nostrae nocens eruca
populetur, ne mentis segetem edax locusta consumat, ne prae-
cordiis nostris piger bruchus insideat et intimas uitalium fibras
25 ultima harum bestiolarum comes rubigo exedat. urgent enim
interiorem nostrum malae bestiae et inportunae alites frequen-

5] Matth. 25, 21; Luc. 19, 17. 13] (Es. 51, 20). 18] (Matth. 5, 13).
22] (Ioel. 1, 4).

4 dicet *LM*, dicit *O*, dicat *FPU* si—appareas *om.* *M* 5 bone serue
Or, serue bone *cet.* intra] et fidelis intra *U* 7 supra *FMPU* 8 in-
firmi damus] infirmamus (¹ *m.* 2) *F* 10 spiritali *L²v* resumus *U*
11 humilis *FLPU* 12 describis *O* ortulus *M* 13 betam *M* seme-
coctam *O* 14 caulis *PU*, caules *O* 17 potius] peius *Schot.* elixi *O*
18 insipientiae *F* 19 a facie *Mv*, acie *fort.* 20 nisi] si *LM*
nec *om.* *FPU* unius *O* 21 desertis *O* holis *O* 23 populet *O*
praecordia nostra *U* 24 bruchus *ω* et sic *infra* insileat *F* 25 harum
om. *M* urgent *FPU* 26 hominem] hominem nostrum *LM*

ter infestant, ut a nobis, si possint, uerbi semen abripiant. sed gratias deo, quod non iuxta uiam de manu serentis excidimus, sed in ipsa potius uia seminati sumus, id est in catholicae matris gremio constituti, a quo ne proiciamur ut abortiui, ipsius misericordia opus est, ut intellectum det nobis in uia hac qua ingredi iussit ac praestitit, et confirmet super nos oculos suos, ne efficiamur sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. 5

6. Sed ad rusticationis nostrae uerba redeamus; nam ipse deus noster et pater agricola est, et deus salutaris noster uera uitis est, et spiritus sanctus rigator animarum est. fiat igitur nobis per orationes uestras, ut summus pater familias et caelestis agricola et diligens hortulanus uisitet et frequentet et signet hortum animae nostrae sicut illum, in quo docuit orauit resurrexit. firmet in nobis caritatis suae nexum, ut manentia in ipsum sarmenta uiuamus. imperet nubibus suis, ut pluant super nos, et a corde nostro improbas carnalium cogitationum passiones ut illa animalia bonis frugibus inimica submoneat, ne fiat in nobis uerbum illud prophetae: residuum erucae comedit locusta et residuum locustae comedit bruchus et residuum bruchi comedit rubigo. sunt enim in corpore nostro principalia totidem incentiua uitiorum, spes metus gaudium dolor, quibus maxime genus turbatur humanum, duobus praesentibus et duobus futuris, praesentibus aegritudine animi uel gaudio, futuris metu uel spe. unde cauendum est, ne dum aliud ex his uitium fugimus, incurramus contrarium. 15 20 25

2] (Matth. 13, 4). 7] (Ps. 31, 8). 10] Ioh. 15, 1. 14] (Matth. 26, 36. 28, 6; Marc. 14, 32). 19] Ioel 1, 4.

1 arripiant *FPU* 2 excidamus *U* 4 proiciamus *O* 7 oculos suos super nos *M* 9 et ipse *FPU* 11 *post. est s. l. m. 2 F* 13 ortulanus *FMPU*, ortolanus *L* (to *in ras.*) 14 ortum *FLMPU* 15 et resurrexit *F* 16 ipso *v* sarmenta *FO* 18 passionis *M*¹ 19 ne *om. O* illud uerbum *U* 20 locusta] locustae *O* 21 bruci *ω* 26 ne *ex nec L* alium *O*, alterum *v*

7. Ergo in eruca et locusta et brucho et rubigine nostrarum adfectionum intellegendae sunt passiones, quarum aliae breuiter in corde haereant, aliae paulatim crescant et, si abiectae non fuerint, usque ad medullas perueniant et omnem
 5 sucum ebibant animae. uide enim quae taliter ista sibi congruant in cordibus nostris monstra uitiorum, qualia in frugibus accidunt uitia monstrorum. nam uerbi gratia, si quid uetutum concupiscam et mox abiciam cogitationem, eruca est in folio sedens atque decussa; si abiecero quidem, sed rursus redierit cogitatio et coeperit abici et redire crebrescat, locusta
 10 est auolans et reuertens. quod si coeperit inmorari et maius habuerit spatium in comedendo quam auolando, bruchus dicitur. quod si ipse bruchus qui non satis auolat, sed magis sedet, non fuerit abiectus, in rubiginem uertitur, quae iam
 15 penitus inhaerescens ut de stipula sic de anima numquam aut difficile expellitur.

8. Vereor ne, dum loquacius uos fatigo, ipse uobis molestius quam locusta aut bruchus insederim. discutite igitur ut erucam et procul abicite hanc cartulam, ne de longiore contactu
 20 sermonis nostri rubiginem insipientiae nostrae conligatis, qua desplendescat nitor cordis uestri et uigor mentis hebetetur. attamen ob hoc tantum super hoc peccato nobis, quo uos tam grauiter fatigamus, ignoscite, quod de licentia caritatis abutimur patientia uestra, et ita repletum pectus uestrum nostri
 25 amore confidimus, ut offensam nostri non capiat, etiamsi faciamus iniuriam, qua mereamur offendere, si uos umquam a nobis uel merentibus possitis offendi.

3 herent *M* crescant *M* 4 ad *Or*, om. *cet.* perueniant *M*
 5 animae ebibant (ebibunt *M*) *LMU* quae taliter *scripsi*, qualiter *ω*
 6 uestris *O*¹ 7 accedunt *O* 9 filio *O* atque *ω*, quae *v*, qua *Gryn.*
 10 crebrescat *L*¹*U* 12 aduolando *U* bruchus *ω* 13 aduolat *U*
 15 inherens *F* 18 insederim *O*¹ discutite in decutite *corr.* *M*
 19 contractu *U* 20 nostrae insipientiae *M* insipientiae *O*¹ 21 desplendiscat *O*
 22 peccato (o in *ras.*) *M* 23 agnoscite *U* 24 pectus om. *M*
 25 offensum *O* nostram *FPU* 27 offendi] ualere uos opto add. *FP*¹*U* finit ad aprum · II · *O*.

XXXX.

MEROPIVS PAVLINVS ET THERASIA SANCTO ET AMANDO FRATRIBVS
IN DEO CHRISTO SALVTEM.

1. Omnibus tempus et tempus omni rei sub caelo; super
caelum enim non est tempus, quia non habet tempus aeterni- 5
tas, quam in caelo etiam creaturis creator dedit, qui solus
habet aeternitatem propriam et lucem habitat inaccessibilem.
uera enim aeternitas nisi in ipso non est, qui solus quod est
est, sicut ipse dicit: ego sum qui sum. cetera uero nisi in
ipso non sunt. tempus ergo sub caelo omni rei. tempus 10
otio, tempus negotio, tempus silentiis et tempus alloquiis, tem-
pus esuriendi et tempus epulandi, ut nobis hactenus fuit tem-
pus ieiunandi a sermonibus uestris et nunc isdem cibari tempus
exortum est. pauistis enim nos litteris uestris uerbo dei dulci-
bus et oleo laetitiae delibutis, quo libenter ungimus caput 15
nostrum, quia non est in uobis mendax opus oliuae, in qui-
bus habitat caritas de corde puro et bona conscientia
et fide non ficta. sed quia nemo qui multum esurit potest
uno pane satiari, fatemur nos necdum expletos, sed potius in-
citatos ad desiderium litterarum uestrarum una ista epistola 20
uestra, quam unam computamus, quia talem a uobis, qua

4] Eccl. 3, 17. 15] (Matth. 6, 17). 16] (Habac. 3, 17). 17]
I Tim. 1, 5.

FLMPUβλrχ. — incipit epistola s̄ paulini epi ad s̄cm et amādū *L*,
epistola s̄ci paulini ad sanctum et amandum ·VIII· *M*, epistola sancti
paulini episcopi ad sanctum et amandum presbiteros, ubi de k̄ritate et
penitentia: et de quinque sensuum cura habenda per maxima pulcre et
perlonga disputatione proloquitur scripturarum testimoniis condecenter
superaductis *U* (sancti paulini nolae episcopi ep̄la ex codice antiquo
manuscripto transcripta est Nolae iuuento nec adhuc quod sciatur typis
impressa βλ) 2 thesarsia *U* amando et β sanctis fratribus *FLPUβr*
3 domino β 6 in celis *M* 7 et lucem—l. 10 non sunt *exh. M et cod.*
Cluniac., om. cet. 9 dixit *cod. Cluniac.* 12 exuriendi *Pλ et infra*
13 et] sic *M* hisdem *LMr* 14 nos om. *FPUβλ* 15 delibut^u (^u m. 2) *F*
inunximus *Rosv.* 16 nobis λ 18 fidei *FPU* 19 nos om. *U* 20 ista]
illa *Lebrun* epistula *rχ*

sicut adipe et pinguedine repleatur anima nostra, adhuc semel accepimus.

2. Verumtamen etsi inter officia nostra uicissitudines temporum fuerint, ut tempus tacendi et tempus loquendi, non
 5 ita etiam diligendi ac neglegendi tempus fuit. dudum enim, ut procul dubio recognoscis, Sancte frater, diligere coepi te; et dilexi iugiter, quamquam non ista dilectione quae Christi est, sed illa familiaritatis humanae amicitia, quae blandimenta in labiis habet et radicem in cordibus non habet, quia non est
 10 fundata super petram quae non aedificatur in Christo. unde quolibet interdum uento leuitatis agitata dissoluitur et temporali gratia breuem florem tenens sicut fenum uelociter arescit et sicut flos agri cito decedit; caritas uero domini manet in aeternum, qua inuicem nexi sumus et ad con-
 15 uiuendum et ad commoriendum, quia fortis ut mors caritas Christi. sicut enim lex mortis inrupta, ita et caritatis catena parem uim caritatis et mortis esse testatur. nam sicut propheta dicit: quis est homo qui uiuet et non uidebit mortem? ita et apostolus clamat: quis nos separabit a
 20 caritate Christi? quamobrem tibi, benedice, fructus uberior ex ea ueniet, qui prior huius caritatis spiculis uulneratus praeuenisti nos in benedictione dulcedinis per eloquia litterarum tuarum casta et fidelia, in quibus a uerbo domini mel et lac distillauit lingua tua.

25 3. Scripseram uero et prius unanimitati tuae et cum a te epistolam tuam breuem pro ea, quam ipse miseram, recepis-

1] Ps. 62, 6. 4] Eccl. 3, 7. 12] Ps. 36, 2. 128, 6 15] Cant. 8, 6.
 18] Ps. 88, 49. 19] Rom. 8, 35. 22] Ps. 20, 4. 24] (Cant. 4, 11).

7 iugiter χ s. l. m. 2 10 petratam χ^1 13 et] et euanuit β domini uero M 14 quia $FPU\beta\lambda\chi$ connexi M et eras. L 15 et ad commoriendum *exh. L, om. cet. et Chiff.* sed r m. 2 ante et ad conuiuendum *inseruit* 16 caritas FU , charitas $\beta\lambda$ post catena β in *mg.* add.: cantica 17 parem] *aliquid deesse suspic. Sacch.* testatur testantur sed testantur β in *mg.* prepheta U 18 uiuet M , uiuit *cet.* 19 sepe-rabit U , separauit $r^1\chi$ 20 quapropter tibi huius karitatis fructus M benedice r 21 ex ea *om. M* prior huius caritatis spiculis] eadem M 22 benedictionibus M 23 et] ac FPU 24 destillauit r^1 26 pro ea M s. l., *om. cet.* miseram FU , misseras P

sem, tamquam persoluto officii debito iterum me diuturnae taciturnitati refuderam. sed acrius uigilante Christo apud mentem tuam prior refluisti sapere ad excitandam in nobis obseruantiam caritatis, ne obdormiret in mortem obliuionis, et quia abundauerat tibi inhumanitas mea, superabundauit mihi humanitas tua. multiplicasti enim locupletare me affectu et officio dilectionis tuae, quo benedictum domini puerum fratrem Amandum uisitationis nostrae socium adsumpsisti tibi et nobis ualidum adposuisti patronum. confidimus enim, quia, sicut scribendi ad nos particeps tibi factus est, ita etiam orandi pro nobis collega sit. et quidem germanitas spiritalis ita postulat, ut sicut spiritus uobis unus in fide et confessione Christi est, ita sit amor et labor unus in proximis adserendis. unde communem largiter a summo retributore mercedem metetis exaltati in turribus eius, quia frater fratrem adiuuans exaltabitur, si tamen semper orare tantum et suspirare pro nobis memineritis et de cetero caueatis onerare nos uerbis beatificantibus, ne et uobis forsitan offendiculum conparetis, si dicatis dulce quod amarum est. legistis etenim quia rectos et uere sanctos decet conlaudatio, non uero peccatores in felle amaritudinis positos et adhuc non tam tenui nexu iniquitatis adstrictos, ut contritio et infelicitas in uis nostris adesse non possit.

4. Verumtamen sic quoque mentibus nostris debet inesse contritio, quia cor contribulatum et humiliatum deus non spernit. et quis nobis dabit cor carneum, ut emollita

15] Prou. 18, 19. 19] Es. 5, 20. Ps. 32, 1. 21] (Act. 8, 23). 22] (Ps. 13, 3). 25] Ps. 50, 19. 26] (Ezech. 36, 26).

3 exercitandam *FPU*βλ 9 ualidum βλ, ualidum salutis *cet.* 11 spiritalis *M* 12 uobis spiritus βλ 13 sustinendis (at asserendis in *mg.* *m.* 2) *M* 14 largiter *om. FPU*, post mercedem *exh. M* 16 tantum *om. Cluniac.* 18 et] ut *U* forsitam βr comparetur *U* 19 enī *M* 20 non *Mx*, nos *cet.*, non nos *fort.* uero *om. M* 21 positos et *ex* posito *r m.* 2, positi *FPU* et *LM*, sed *cet.*, sed et *Rosw.* 22 astrictos *FLPU*βλ, obstrictos *M*. adesse] deesse *M* 23 non] iam *M Rosw.* possint *FPU* 24 sic quoque *om. FPU* sic debet *FPU* esse *P* 25 contritum *FPU* 26 spernit] despiciet *FPU* dabit nobis *FPU*

sensus nostri duritia sentiamus sagittas domini configentes timore sancto carnes nostras et excitato uulnerum nostrorum dolore ploremus ante dominum qui fecit nos? commodet nobis Hieremias illum fontem lacrimarum, quo diem suum et
 5 populum lamentatus est; superfundat nobis et David flumina oculorum suorum, quibus rigabat lectum suum, neque tantum genas uultus sui sed et totum corporis stratum lacrimis exundantibus proluebat. superposuerunt enim iniquitates nostrae caput nostrum, et multiplicatae sunt super
 10 capillos capitis nostri, quia plura in nobis iniquitatis quam iustitiae opera numerantur; et ideo computruerunt et deteriorauerunt cicatrices nostrae a facie insipientiae nostrae, et inueterata sunt ossa nostra, quoniam tacuimus deo; et adponentes iniquitatem super iniquitatem,
 15 cum statuissimus oculos nostros declinare in terram, tarde eos et aegre leuauimus ad montes dei, unde nobis auxilium uenit a domino, qui solus potens est sanare omnes languores nostros et eripere nos de corpore mortis huius, quia per Adam constricti per Christum soluimur, si tamen ita portemus caelestis hominis imaginem sicut terreni portauimus, hoc est si tam fideliter iustitiae et ueritati seruiamus pro salute nostra, quam diligenter iniustitiae et inhumanitati pro morte seruiuimus. humanum enim a nobis apostolus postulat; quemadmodum

1] (Ps. 118, 120. 119, 4). 3] Ps. 94, 6. 4] (Hier. 9, 1). 6] (Ps. 6, 7).
 8] Ps. 37, 5. 39, 13. 11] Ps. 37, 6. 13] Ps. 31, 3. 14] Ps. 68, 28.
 15] Ps. 16, 11. 16] Ps. 120, 1. 18] Ps. 102, 3. Rom. 7, 24. 20]
 I Cor. 15, 49.

1 sensus] cordis *FPU* 2 excitato *β* 4 iheremias *LM* quod idem *χ*¹
 5 superfundat *PU* 6 rigat *F* 8 superposuere *βλ* 11 computruerunt
r (*r eras.*), computauerunt *P*¹ 13 inueterata] numerata *FPU* 14 do-
 mino *βλ* opposcentes *U* 18 languores *FLMP* 19 quia] *q*² *M* (*corr.*
m. 2), qua *Chiff.*, qui *Rosw.* 21 hoc est ut (est ut *M in ras.*) *LM*
 si tam] uitam *P*¹*r*¹, ut tam *βλr*², uti tam *χ*² 22 seruimus *Lr*¹
 23 inhumanitati] uanitati *uel* iniquitati *coni. Sacch.*, inanitati *coni. Chiff.*
 24 a *om. LMλrχ* "quemadmodum (*ut m. 2*) *M*

exhibuimus membra nostra seruire iniquitati ad interitum et confusionem, sic eadem exhibeamus seruire iustitiae ad uitam et gloriam. nobiscum enim habemus fructum illorum operum, de quibus nunc erubescimus.

5. Sed gratias sapientiae dei, Christo deo, qui in se manens omnia innouat et disponit omnia suauiter, ut sit rebus omnibus tempus, tempus occidendi, tempus sanandi, tempus ridendi et tempus plorandi, tempus aedificandi et tempus destruendi. abierit, quaeso, iam nobis tempus occidendi destruendi ridendi, et tandem sanandi aedificandi plorandi tempus aduenerit. ecce enim nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis. nox praecessit, dies autem adpropinquauit. abiciamus opera tenebrarum et adprehendamus arma lucis. ut filii diei ambulemus in lumine, quoniam ecce inimici nostri parauerunt sagittas in pharetra, ut sagittent in obscuro. neque enim in luce positos poterunt sagittare, antequam feriant prouidendi et praecauentibus facile uitandi. potest autem in eodem ipso opere utrorumque temporum ratio conecti, ut illa superius distincta tempora pariter operentur in nobis. nam et in quo uiuificamur occidimur, uel in quo occidimur uiuificamur per eum qui dixit: ego occidam et uiuere faciam. nisi enim nos Christus occiderit, non uiuemus; de quo scriptum est: dominus mortificat et uiuificat, quia nisi peccata nostra peremerit, non uiuificabit animas. ideo illi propheta dicit: exurrexi, et adhuc tecum sum. si occidas deus peccatorem. exurgemus emergentes de luto faecis et umbra mortis

1] Rom. 6, 19. 6] Sap. 8, 1. Eccl. 3, 17. 7] ib. 3, 3 et 4.
11] II Cor. 6, 2. 12] Rom. 13, 12. 14] Ps. 10, 3. 22] Deut. 32, 39.
24] I Reg. 2, 6. 25] Ps. 138, 18. 19.

1 iniquitati *om.* βλ 3 fructum habemus *LMr*χ 5 gratiae *FPU*
domino βλ 6 et] ac *FPU* rebus omnibus *FPU*χ 7 occidendi
et *M* 9 struendi χ¹ 10 tamen λ 13 appropinquabit *M* 14 diei]
die r¹, dei *FMU*λ 15 quando *FU* 17 praeuidendi *Rosw.* 22 dicit
FPU et] et ego *FPU* 23 in nos *FPU* 25 perimerit *FPU* 26 sum
tecum βλ 27 emergentes *coni. Sacch.*, enim gentes ω

et cum ipso esse permanebimus, si occiderit in nobis peccato-
rem et iustum creauerit, quia calix fragilitatis nostrae in
manu domini, in quo hunc humiliat et hunc exaltat.
nisi enim humilietur exterior, non exaltatur interior. ac sic
5 occidendi et sanandi uel destruendi et aedificandi tempora simul
in unum opus coeunt, cum destruitur in nobis uita peccati,
ut aedificetur uita iustitiae. neque enim aedificari potest noui-
tas, nisi destruatur uetustas, aut amare possumus Christum,
nisi mammonam incipiamus odisse. sed neque gaudere poteri-
10 mus in illo saeculo, nisi in isto lugeamus, quia qui semi-
nant in lacrimis in gaudio metent.

6. Conuenit ergo nunc nobis illa de psalmis pauperis anxii
et lugentis oratio, quoniam pene iam defecerunt sicut
fumus dies nostri, et necdum malitia nostra defecit. ecce
15 enim ueteres posuit dies nostros productos cursu aetatis, nec
spargit canis caput, sed perfundit senectus, et nos adhuc pri-
mis reptantem conatibus aevi spiritalis infantiam paruulis
sensibus agimus et uix modo in uerbo dei incipientes loqui
tamquam primis uocibus anima uagiente mutam et rudem
20 sanctis litteris linguam soluimus et, quondam in litteris huma-
narum fabularum loquaces, nunc in ueritatis balbutimus elo-
quiis, stultitiae sapientes et sapientiae stulti, robusti uitiis et
uirtutibus adhuc teneri, uix nascente ad iustitiam uoluntate
tirones et consumpta in peccatis aetate ueterani. aliquamdiu
25 enim, ut tu, Sancte benedicte frater, nouisti, in hoc saeculo

2] Ps. 74, 8. 5] (Eccl. 3, 3). 9] (Matth. 6, 24). 10] Ps. 125, 5.
13] Ps. 101, 4.

1 cum et *FPU* esse permanebimus] semper manebimus *consi. Sacch.*
4 humiliemur *r*¹ at *FPU* sic] si *F* 5 sanandi] uiuificandi *M*
Cluniac. simul *om. F* in unum simul coeunt opus *FPU* 7 enim
om. β, et *λ* 8 aut] nec *M*, haud *Lr* 9 odisse *F s. l.* 12 uobis
LP¹βλrχ anxii *om. FPU* 13 poene *Ur* iam pene *βλ* defi-
cierunt *λ* 14 defecit] deserit *λ* 15 nec] nisi *λ* 16 spergit *U* canis]
annis *β* profundit *FU* 19 primus *U* uagiente anima *M* rudem
in nudam *corr. β* 22 sapientes *U* robusti *om. U* 24 alinquandiu *β*
25 enim *om. β* tu sancte] cum sancte *P¹*, tum sancte *χ¹*, tum sanctae *r*

uolutati inueterauimus inter inimicos nostros, atque utinam
 inueterauerimus inimicis, ut illa iam nobis otiosis spatiosi iti-
 neris uita defecerit et renouetur in Christo sicut aquilae
 iuuentus nostra, ut senio ueteris hominis exuamur in-
 duentes nouum illum, qui secundum deum creatus est. 5
 sed qui nec pellicano solitudinis adhuc similes esse pos-
 sumus, quando erit ut efficiamur sicut nycticorax in domi-
 cilio? quando excitabimur in eum mentis excelsae uigorem,
 ut spiritali alacritate uolucres et in alta uirtutum arduo fine
 perfecti possimus dicere: uigilaui, et factus sum sicut 10
 passer singularis super tectum. uideamus hoc loco, si
 placet, in quam rationem haec auium genera et hoc ordine
 sub persona pauperis anxii id est paenitentis, ad inopiam spei
 per aliquem lapsum redacti, propheticus sermo disponat. fere-
 tis, ut opinor, loquacitatem insipientiae meae; quam ad con- 15
 temptum uestri prouocastis. accepi enim a quodam sancto
 doctissimo uiro et carissimo mihi, qui non solum legendo sed
 etiam peregrinando multa cognouit, pellicanum auem esse in
 Aegypto uel illis iuxta partibus usitatam, proximis Nilo flumini
 desertis oberrare, serpentibus uesci, quos dimicando perculerit. 20
 ergo pugnat, ut uineat, et uicta moritur; uictrix uero et eua-
 dit mortem et acquirit alimoniam. quod autem nycticorax
 scriptum est, nycticoram esse uerius adserebat; idque proba-
 bili ratione uidebatur ostendere, cum illam auem hoc loco

3] Ps. 102, 5. 4] Eph. 4, 24. 7] Ps. 101, 7. 10] ibid. 8.

1 uolutati *LMβ²λ²χ*, uoluntati *FPβ¹λ¹τ*, uolumptati *U* 2 inuetera-
 uimus *U* otiosa *comi. Sacch.* 3 aquilae *β* 4 uidentes *P¹U* 6 nec-
 dum *LM* 6 pellicano *βλτ*, pellicano *cet.* solitudini *U* adhuc *om. U*
 possimus *ex* possumus *F* 7 sicut *om. FPUβλ* niticora^x *M*, nocti-
 corax *FPU*, noctichorax *τ* domocilio *τ¹* 8 excelsae mentis *FPU*
 9 s^puali *M* ardua penna peruecti *Rosw.* 10 possumus *F¹* 11 sin-
 gularis] solitarius *FP*, solitarius *U* super tectum] in tecto *FPU*
 14 fertis *FPU* 16 uestri *Mβλτχ*, uestrum *cet.* sancto et *βλ* 18 pel-
 licanum *FLMUr²* auem] autem *FPUχ* 19 flumine *FPUβ¹λ¹τχ*
 20 quos] quod *P¹*, in quos *Sacch. ex Vatic.* pretulerit *P¹*, praeualuerit
FPU 21 *pr.* et *om. βλ* 22 nocticorax *FPU*, nictychorax *τ* 23 nyc-
 tocaram *U*, niticoram *M*, nicticoram *cet.*

positam diceret, quam appellamus noctuam, quia secreto noctibus cantus exerceat et uolatus et obscuritate tenebrarum, quae fere cuncta caligant animalia, luminetur; unde nycticora aptius quam nycticorax dicitur, quia nycticorax nocturnus coruus interpretatio est, nycticora autem nocte uidens, eo quod pupilla oculi $\kappa\phi\tau\eta$ Graecis uocetur. nihil autem noctuam simile corui habere manifestum est. porro perspicuum eam, ut dixi, sicut quasdam alias aues noctis in tenebris magis cernere et in lumine caecutire, noctem diebus pati, lucem noctibus usurpare.

7. Nunc ergo, benedicti mei, uidete qualiter haec auis congruat ad pauperem maestum hoc est paenitentem, opibus gratiae pauperatum et conscia miserorum lapsuum mente gloriae suae damna lugentem et ad afflictatione miserabili laborantem in gemitu suo et de propriae carnis interitu uitam animae recipere nitentem perque orationum impendia et gemituum suffragia ambitiosa lacrimarum uulneratae salutis remedia quaerentem. quam apte huiusmodi pauper peccator Aegyptia uel nocturna auis dicitur! etenim quod se ad deflenda et confitenda peccata secretum a communi ecclesiae coetu intra ergastulum cellulae suae maestus includit et elongatur ab hoc saeculo fugiens, ut maneat in solitudine deplorationis et illic aduersus carnis suae desideria configat et in peccata sua spiritali certamine conterenda depugnet, certe et habitaculo pariter et proelio fit similis pellicano solitudinis et illam inimicam serpentibus uoluerem ipsi diabolo et principibus tene-

1 noctis *fort.* 3 niticora *M*, nicticora *cet.* 4 nicticorax *Mβλ*, noctycorax *r*¹, nocticorax *FLPU* nicticorax *LM*, nicticora *FPUβλ* interpretatur *LM* 5 nicticora ω pupi illa *r* 6 core *LMβλrχ*, cor *FPU* grece *L*, a graecis *FPU* uocatur λ ^{est} eam (^{est} *m. 2*) χ 8 quosdam *r*¹ 9 caecutire *r*, cecutare *L*, cecare *FPUχ*², caecari χ *s. l.* 12 lapsum *U* mentem λ 13 afflictatione *F*, afflictatione *U* 15 gemitum λ (^u *m. 2*), ingentium *FPUrχ* suffragia et ambitionem uel patrocinia et suffragia ambitiosa *coni. Sacch.* 17 huiusmodi *sed* modi λ *m. 2* pauper *om. χ*¹; et *add. βλr* (*sed* et *corr. r*), uel *add. M*, aut *add. L* uel] aut *FPU* 18 etenim quod se *scripsi*, et in quod se $\beta\lambda$, et in quo se *FPUrχ*, qui enim se *M Chiff.*, qui se enim *L* 19 secernens *LM Chiff.* intra] iuxta *M* 20 elongatus *FUβλrχ*, ellongatus *P* 21 et fugiens $\beta\lambda$ 23 certe et] certet *FPU* 24 pellicano *FLMPU* 25 ipsi scilicet *LM*

brarum in peccatis et cogitationibus carnis expugnandis dimi-
cans aemulatur. et si in eo agone superauerit, uiuet hostium
suorum superstes; escam de uictoria sua sibi quaerit, quia
uitae meritum peccati et diaboli uictor acquirit, quem cum
omni nequitiae spiritalis exercitu in perniciem nostram uariis
artibus serpere cotidianis interioris nostri periculis experimur.
sed gratias deo, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum
dominum nostrum, ut super aspidem et basiliscum am-
bulemus et conculcemos leonem et draconem, ergo
aduersus huiusmodi artes, qui sunt principes tenebrarum,
hoc est homines peccatorum potentes, quos tenebras apostolus
dicit, cum quibus a nobis aemula pro salute contentio est.
orate ut hos serpentes, dum in istius mundi deserto agimus,
exemplo illius solitariae alitis tollamus. quibus obtritis et per
uictoriam deuoratis quasi discussa nube tenebrarum inlumina-
bitur noster interior et tunc fiet quasi nycticora in domi-
cilio hoc est in domo domini, ut inter huius saeculi tenebras
acutam aciem defectae mentis intendat et possit secundum
prophetam talibus oculis luminatum dicere: quia tenebrae
non obscurabuntur a me, et nox sicut dies inlumina-
bitur. quod utique fit, cum utraque substantia in homine sibi

8] Ps. 90, 13. 11] (Eph. 6, 12). 19] Ps. 138, 12.

1 in] ut *FPU* 2 si *add. χ^s* 3 ^{et} escam (^{et} *m. 2*) r ^{quoque} denictoria *M*
(^{quoque} *s. l. m. 2*) sibi *M s. l.* 4 uictoria *FPU* acquiritur *FPU*
5 spiritalis *om. βλ* 6 cotidianis artibus serpere (*om. uariis*) *FPU*
hominis *ñi Mβλ* 8 nostrum *om. χ* badaliscum *U* 9 ergo—artes
post contentio est *l. 12 transl. Sacch.* 10 huiusmodi (*modi add. m. 2*) *λ*
arces *fort.* artes qui sunt *om. M* tenebrarum] pugnemus *add. M Cluniac.*
11 hominum *M Cluniac.* apostolus tenebras *FPU* 12 a *om. M*
13 dum] uincamus quos dum *M* 14 solitariae] salutaris *FPU* 14 tol-
lamus *Rosw.*, toleremus *β¹χ^s*, tolerimus *λ*, tolleramus *FU*, toleramus *cet.*
15 illuminabitur *U* 16 homo noster *βλ*, noster homo *M*, *ñi L* nic-
ticora *FLMPUβ* 17 in *om. U* ut] hoc est *FPU* 18 defectae (de-
fecatae *χ^s et in mg. β²λ²*) mentis *βλr¹χ*, defectementis *FLPU*, defaecatae
mentis *M* 19 illuminatum *βλ*, luminatus *M* 20 obscurabunt *λ¹* me]
te *F* luminabitur *χ* 21 sibi congruit *om. FPU*

congruit, ut etiam caro terrenam infitiata naturam ad animae concordiam spiritali migret affectu; et tunc nox sicut dies inluminabitur, cum et caro sicut anima spiritalis efficitur.

8. Quod si per orationes uestras fuerit indultum, ut et in
 5 hoste uipereo conterendo pelicano solitudinis aemulemur et
 nycticorae oculis inter huius saeculi obscura cernamus, tunc
 in consummatione pedibus constitutis super excelsa perfectae
 uirtutis inpositi uigilando in orationibus et meditando in lege
 domini efficiemur sicut passer unicus super tectum et
 10 corpore ac spiritu congruente in uoluntate dei iure dicemus:
 singulariter sum ego, donec transeam. et quis iste passer
 est, in quo forma perfecti est nisi passer ille, qui inuenit
 sibi domum et cum turture nidum sibi fecit altaria
 tua, domine uirtutum? iste forsitan passer est de duobus
 15 illis, quorum unus non cadit super terram sine uolun-
 tate patris. cecidit enim passer hic summus in corpore, sed
 et resurrexit. cecidit autem ex uoluntatis adsensu factus
 oboediens patri usque ad mortem crucis. hic passer est
 illa sapientia, quae requirentibus se in uis hilariter ostendit,
 20 nunc in portis fit obuia, nunc in plateis occurrit, nunc in
 muris uel turribus celsa conuocat ad se amatores suos et in-
 uitat eos in altitudines habitationum suarum, ut impleat uerbum
 suum, quia exaltatus omnia ad se trahit. quis dabit nobis
 pennas columbae deargentatas, ut per eloquia domini
 25 casta et sicut argentum igne examinatum pennati per-

9] Ps. 101, 8. 11] Ps. 140, 10. 12] Ps. 83, 4. 15] Matth. 10, 29.
 17] Phil. 2, 8. 20] (Prou. 8, 2). 22] (Ioh. 12, 32). 23] Ps. 7, 4. 54, 7.
 25] Ps. 11, 7.

1 terrena $\beta\lambda$ terrenam—naturam χ inuiciata (^{1 a} m. 2) M , inuiciatam $FPUr$, inuiciatam χ , immutata $\beta\lambda$ natura $\beta\lambda$ 2 spūali M
 affectum U 3 illuminatur Mr efficitur β Rosw. 4 nostras λ
 5 pellicanum $LM\chi^2$ 6 nicticorae $FLMPU$ 8 mendicando U 10 ac
 $LM\beta\lambda r\chi$, et cet. in om. FPU uoluntatem M , uoluntates $FUr\chi^1$
 12 est iste passer Rosw. 14 uirtututum F forsitan $\beta r\chi$, forsam P ,
 forsam FU 16 hic passer M sed om. L 18 obediens F 23 quia]
 ut FPU trahat FPU 25 casta] iusta $\beta\lambda^1$ examinata LMr , ex-
 inanitum FP^1U , exinanita χ preuolemus FPU , prouolemus $M\beta\lambda r\chi$

uolemus ad brauium supernae uocationis, sequentes istum passerem singularem, qui unicus est dei filius, superuolitantem, quia in altis habitat et humilia respicit, et qui descendit in inferiora terrae, ipse est et qui adscendit super omnes caelos captiuam ducens captiuitatem, ut adimpleret omnia? hunc passerem si directa imitatione ualeamus sequi, isdem uestigiis ambulantes, quibus ingressi sunt speciosi euangelizantium pedes, tunc in edito constituti poterimus dicere: uigilaui et factus sum sicut passer unicus super tectum. 10

9. Meminerimus tamen etiam in sublime prouecti uerbum illud domini, ut qui fuerit in tecto non reuertatur in domum suam tollere uasa, id est ne in nosmet ipsos recurramus et opera carnalia quasi uasa in inferioribus derelicta repetamus. nemo enim, inquit, mittens ad aratrum manum et respiciens retro aptus est regno dei. sed etsi super tectum fuerimus, id est super naturam terrenam euolauerimus non adquiescentes carni, timeamus auium exemplo ad humilia deuolare. scriptum est enim, quia non sine causa tenduntur auibis retia. et scimus, quia sic insidiantes uolucrum simplicitati aucupes humi ponunt tendiculas; et aspersae plerumque escae uel caeci indices fraude deponunt aues et operitis doloso cespite laqueis implicant credulas. sed nos simili arte nos sollicitantibus per obtentas mundi huius inlecebras 15

1] (Ps. 112, 5). 3] Eph. 4, 8. 9. 10. 8] Es. 52, 7; Rom. 10, 15.
9] Ps. 101, 8. 12] Matth. 24, 17. 15] Luc. 9, 62. 19] Prou. 1, 17.

2 est unicus *FPU* superuolitantem $\beta\lambda$, *om. M*, super uoluntatem *cet*.
3 quia] qui *FMP³U* qui *om. FPU* 4 et *om. L* est et qui —
omnia hunc *add. in mg. M¹* 7 hisdem *M*, iisdem *FPU* 8 pedes
euangelizantium *M* aedito $\beta\lambda$ 9 sum *om. U* solitarius in tecto
unicus *FPU* p. s. i. t. *M* 11 memineribus λ 12 tectum β 13 nos
ipsos *F* 14 relicta *F* 15 mittens manum ad aratrum *M* manum
LM\lambda\beta r\chi, manus *cet*. 20 simus *F* 21 ancipes *r* 22 esca *FPU* uel
caeci *om. M* indices $\beta\lambda r^1\chi$, illices *FLPU\lambda^2\chi^3*, illicis *M, exp. r^2* fraude *r*
et plerumque esca uel caeci illicis aspersa fraude *Rosw.* operti *M*
23 caespite *r* laquei *M* 24 sollicitantibus $\beta\lambda$ obtentus $\beta\lambda$, *sed \beta*
in mg. obtentas

nequitiae spiritalis aucupibus armati fide et inluminati ueritate dicamus: in domino confido, quomodo dicitis animae meae: transmigra in montem sicut passer? discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. propterea
 5 oremus dominum, qui inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. omnem hominem dictum puto, quia nemo homo nisi agnoscens deum et qui potius meruerit agnosci a deo. quem non agnoscentes comparati sunt iumentis et similes facti sunt illis. nos ergo magna eius misericordia
 10 ex iniis iustificati per fidem et non ex operibus percurramus in odorem unguentorum eius, ut ex illius nomine odorem uitae trahamus et efficiamur odor Christi bonus deo, potionati, ut scriptum est, a uino unguentorum de calice salutaris, in quo ipse ut pigmentarius, ut in ecclesiastico
 15 scribitur, unguenta suauitatum miscet, diuidens dona sua singulis prout uult, ut omnia in omnibus impleantur et odorem notitiae suae manifestet in nobis, quia unguentum exinanitum est nomen eius. quod ut nomen inuocetur super nos semper et in nobis nominetur, fiat conuersatio
 20 nostra in caelis. ita enim efficiemur sicut passer unicus super tectum, si non quae in terra sunt sapiamus aut quaeramus, sed quae sursum sunt, ubi Christus est sedens ad dexteram patris, innumerabilibus oculis speculator actuum nostrorum et spectator agonis istius, quo in carne ambu-
 25 lantes non secundum carnem militamus.

2] Ps. 10, 2. 3] Ps. 6, 9. 5] Ioh. 1, 9. 8] Ps. 48, 13. 10] Cant. 1, 3. 12] II Cor. 2, 15. 13] (Ps. 115, 13). 14] (Eccli. 49, 1). 15] I Cor. 12, 11. 17] Cant. 1, 2. 18] (Iac. 2, 7). 19] Phil. 3, 20. 20] Ps. 101, 8. 22] Col. 3, 2. 24] II Cor. 10, 3.

1 spiritali *U* aucibus *rx*¹ 2 d. a. m. t. i. m. s. passer in *mg. exh. M*
 7 agnoscens nisi *β* et] uel *LMrx* meruit *F* 8 iumentis] insipientibus *add. Rosv.* 10 et *om. FPU* curramus *M* 11 unguentorum *MPx semper* 13 uiuo *U* 14 pigmentarius *r* 15 sua uitacium *F*, suauitatum *PUR* 16 impleantur *β in textu, sed impleatur in mg. m. 1, quod Sacch. maluit* 18 exinanitum *om. U* ei *FPUβλx* nomen ut *M* 19 semper *om. F* et *om. βλ* 20 uestra *βλ* 22 sedens *om. FMPU* 23 dei patris *βλ²* inenarrabilibus *coni. Sacch.* 24 et exspectator *M*

10. Non enim est nobis conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus inuisibiles inimicos et aduersus spiritalia nequitiae in caelestibus, non quod spiritus nequam in caelestibus agant, sed quod in caelesti conuersatione uiuentibus aduersentur. induamus itaque arma lucis, in deo nostro transgrediamur murum illum inter nos et deum separantem nec de carnali infirmitate timeamus aduersarium spiritali natura uiolentum, quia uirtus in infirmitate perficitur, et non in uirtute sua potens est uir, sed dominus infirmum facit aduersarium eius, quem ipse dominus uirtutum, rex gloriae, tali pro nobis congressionis genere confundit, ut illum in cruce Christi non diuina uirtus sed humana superaret infirmitas. sequamur itaque triumphantem Iesum, et scuto fidei circumdet nos ueritas eius, ut non timeamus a timore nocturno et a iaculo uolante per diem. cadent a latere nostro mille et decem milia a dextris nostris, non nostra uirtute sed Christi, cuius pugna est qua pugnamus et cuius corona qua uincimus, quia membra sumus corporis eius, si tamen mortificemus in terra membra nostra, ut fiant arma iustitiae, quibus accincti et Christo et angelis eius et nobis laetum de nostro certamine spectaculum praebeamus et euolantes de laqueo uenatorum garrula gratulatione cantemus: anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium; laqueus contritus est, et nos liberati sumus, quia adiutorium nostrum est in nomine domini Iesu Christi. non est enim aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri nos. in hoc nomine triumphantes confiteamur domino misericor-

1] Eph. 6, 12. 5] Rom. 13, 12. 6] Ps. 17, 30. 8] II Cor. 12, 9.
14] Ps. 90, 5. 6. 7. 23] Ps. 123, 7. 8. 26] (Act. 4, 12). 28] Ps. 106, 8.

3 in] in ea $\beta\lambda$ 5 induamur *M* 6 in *FPU*r, et *M*, et in *cet*.
7 seperantem *PU* 8 aduersarium — infirmum facit *om. U* 9 et non]
nec *FPU* χ 13 separaret λ 14 circumdet *P\beta\lambda* 17 sed uirtute
FPU 18 eius β 19 summus β mortificamus $\beta\lambda$ 21 laetum
om. L certamur *F* 23 anima — uenantium *om. M* 24 de laqueo —
contritus est *om. U* 25 nostrum *om. FPU* 26 dñi nñ *L* enim
aliud nomen est $\beta\lambda$ 28 confitemur λ misericordia *FPU*

dias eius et gloriemur in laude eius, non in nostra.
 quoniam, ut propheta dicit, si quid bonum nobis, ab ipso est
 et si quid optimum, ipsius est: ipse enim fecit nos, et
 non ipsi nos. et propterea dicit: quid autem habes, o
 5 homo, quod non acceperis? quod si accepisti, quid
 gloriaris quasi non acceperis? in quo monet ut qui
 gloriatur in domino gloriatur, unde iam nobis leues
 angustiae fiunt, quando laudari uidemur; nihil enim nobis
 conscius sumus de proprio bono, ut tamquam agnoscentium
 10 pudorem laudator perurgeat, quia non ipsos nos sed diuinae
 bonitatis munera atque opera praedicari cognoscimus; si quid
 enim in nobis boni uidetur aut creditur, illius est, qui solus
 bonus est et de cuius plenitudine omnes accipimus
 et pro meriti uel fidei capacitate respargimur. ros enim qui
 15 ab illo est sanitas est nobis, et laetamur in stillicidiis
 eius. ergo et error iste, quo nos laudatis, innocuus erit uobis.
 insuper et mercedem uobis copiosam tam pia fides congerit,
 quia, ut nos nostra mente iniquos et de peruersa huius sae-
 culi generatione prauos existimetis bonos factos, domino omni-
 20 potenti creditis, qui potens est iustificare impium et uiuificare
 mortuos et inluminare tenebras et phoenicium candidare.

11. Quamobrem orate solliciti, ut tanto opere uel munere
 dei dignum cor accipiamus et qui accepimus contemptum
 patrimonii accipiamus etiam nostri contemptum; angusta enim

1] Ps. 105, 47   3] Ps. 99, 3.   4] I Cor. 4, 7.   6] I Cor. 1, 31.
 12] Matth. 19, 17.   13] Ioh. 1, 16.   15] Ps. 64, 11.   21] (Es. 1, 18).

2 in nobis *M*   3 ipsius *scripsi*, ab ipso $\beta\lambda r$, ab $\beta\lambda$ ipsius *L*, ab ipsius
 maiestate *FP²U*, ab ipsius *cet.*   4 ipsi] ipsum β^1 et propterea *om.* $\beta\lambda$
 dicit] et paulus dicit $\beta\lambda$ 5 ecceperis *U*   10 sed *om.* *L*   11 prae-
 dicare *FPU*   13 accepimus *LM\beta\lambda*   16 ei χ quo] qui *FPU\beta\lambda*
 nos *om.* *FP²U*   laudatis in nobis (innocuus — uobis *om.*) *U*   17 uobis
LM²\beta\lambda r, nobis *cet.*   congeret *Rosw.*   18 qui aut *FPU*   et] aut
FPU   peruersa *ex* persa *r m.* 2   19 prauos] probos *FPU*   bonosue
FPU   facitis *r*   deo *FPU*   21 foenicium $\beta\lambda r\chi$, fenicium *FP*, feni-
 tium *U*, fenicium *M*   22 opere *LMr\chi*, ore *cet.*   23 dignum] dignum
 deo *Rosw.*   quia $\beta\lambda$ accipimus *P*

uia gradimur et quasi in fune suspenso ancipites ambulamus, et nisi certo libramine mentis uestigia fixerimus, ut non declinemus dextra uel sinistra, facile nos in huius aut illius partis ruinam inimicus inpellet. ideo nobis in Salomone sapientia canit: non deflectatis a domino, ne cadatis. ipse enim dominus Iesus uia ueritas uita est, qui dicit: omni uigilia serua cor tuum, quia per ipsas uirtutum uias in uitia delabi possumus, et nisi certo, ut dixi, statu dirigentes animi momenta libremus, de ipsa humilitate capiemus superbiam, et euanescet species pietatis, si per laudem paupertatis obrepit inflatio. et quid proderit caruisse diuitiis, si remanemus diuites uitii? unde quaesumus, ne ex illo nobis uerbo domini blandiamini, quia fecerimus: uendite quae possidetis, quia plus est quod superest illud: et ueni, sequere me. facile est autem uideri quantum sit sequi Christum, ut homo imitetur deum. sed et illud scitis, quia semel locutus est deus, duo haec audiui; nam et iste sermo, sicut omnis fere scriptura diuina, in biuium patet: uade et uende omnia tua. non enim pecuniam tantum et fundos, extraneas facultates, sed etiam animi nostri internas opes, quae uere nostra substantia est, possidemus. hanc uendere hoc est alienare a nobis tanto maior uictoria, quanto altior difficultas est ingenita quam adposita separare et intus infixi diuellere quam adfixa extrinsecus reicere. se enim ipsum mutat et superat qui re-

5] Eccli. 2, 7. 6] Ioh. 14, 6. Prou. 4, 23. 13] Matth. 19, 21. 16] Ps. 61, 12.

1 in *om.* *FPU* suspenso (¹ *m. rec.*) *M* 2 et *Mr*², *om. cet.* nsi *F* libramine mentis *LMβτχ*² (*sed τ* ine *ex corr.*), libram in mentis *cet.*, libramine *Rosw.*, certis libramentis *coni. Sacch.* 3 sinistra *τ¹χ¹* 4 in *om.* *U* solomone *Uβ*, salomone *P* 5 cauet (*in mg.*: al canit) *β* a domino *τ* s. l. m. 2 6 Iesus] Christus *Rosw.* et uita *βλ* 8 delabi (¹ *m. 2*) *M*, dilabi *λ* statu *λ* s. l. m. 2 9 liberemus *χ* 10 species *Uχ*, spes *F* 12 quaesumus] q̄s *MPUrχ* 15 uideri] *M*, uidere *Rosw.* imittetur *P*, mictetur *U* 16 qui *β* 18 biuiis *βλ* 21 hoc] id *U* 23 seperare *LPU* intus infixi diuellere quam adfixa extrinsecus (extrinsecus affixa *M Rosw.*) reicere *Mχ Rosw.*, affixa extrinsecus reicere quam intus (uiciis *F*) infixi diuellere *cet.* 24 se *M*, si *cet.* mutat *ω nisi quod* uincit *β²* et *λ²* in *mg.*

nuntiat moribus suis et se abdicat sibi, ut illud fortissimum dei uerbum impleat: qui perdet animam suam propter me inueniet eam. haec domini recordantes effundamus in illum animam nostram, et ipse nos enutriet et absconditam
 5 in se uitam nostram fouebit et se cum gloria reuelabit, si tamen pro hac eadem anima oremus in tempore oportuno id est nunc in isto saeculo. in inferno enim quis confitebitur ei? istic morimur peccatis, ne illic uiuamus poenis. mors enim, quae secunda dicitur, nihil est aliud quam uita poenarum.
 10 12. Caueamus igitur ab inferiore inferno, ubi corpus et animam gehenna torquebit aeternum moriente peccatoris anima, permanente sensu et durante materia corruptionis. nam et mortui, ut scriptum est, resurgent incorrupti, non gloriae immortalitate sed poenae. infelix ego homo, quis me
 15 liberabit de corpore mortis huius? dominus fortis et potens, dominus potens in proelio, qui uectes ferreos confregit et humiliavit calumniatorem, ut exaltaret me de portis mortis et narrarem mirabilia eius in portis filiae Sion. benedicat uos dominus ex Sion, et
 20 uideatis quae bona sunt Hierusalem et oretis pro nobis omnibus diebus uitae uestrae, ut portio nostra communiter sit in terra uiuentium.

2] Ioh. 12, 25. 7] Ps. 6, 6. 12] I Cor. 15, 52. 14] Rom. 7, 24.
 15] Ps. 23, 8. 16] Ps. 106, 16. 17] Ps. 71, 4. Ps. 9, 12. 15. 19]
 Ps. 127, 5. 21] Ps. 141, 6.

1 fortissimum illum *FPU* 2 uerbum *om. M* 3 hac β domini] uerba *add. M* effundimus *FPU* 5 in se *om. F* secum *FUR*
 in gloria (*m. 2*) *r* reuelauit χ^1 6 hec *F* opportuno *PU* id est *scripsi*, quod est *M*, est *Lr* χ , et $\beta\lambda$, *om. cet.* 8 ei] tibi *FPU* moriamur *r^2 Rosw.* in penis *FPU* 9 enim *F* aliud est *FLPU*
 10 anima *U* 11 in aeternum *L^2M^2* χ^3 12 manente *Rosw.* 15 liberavit *r^1* χ^1 16 ferreos] hereos *F*, ereos *PU* 18 et] ut *Lebrun* narrem *FPU* 19 exion *U* 20 in hierusalem *FULr* χ , in ierlm *M* β
 21 et *F* communis β 22 uiuentium finit *II · r*, uiuentium. Finit χ *epistolam* 40 sequitur sine inscriptione epistola 41 in *U*, uerbo continuatur interiecto in *FP*.

XXXXI.

1. Legimus in tergo epistolae adnotationem epistolarum, quas meas esse indicastis. nam uere prope omnium earum ita inmemor eram, ut meas esse non recognoscerem, nisi uestris litteris credidissem. unde maius accepi documentum caritatis 5 uestrae, quia plus me uobis quam mihi notum esse perspexi. hymnos, quos desiderabam, accepisse gratulor, quo munere, sancte frater, admonuisti me, ut faculam meam diligenter, dum tempus est, appararem, ne cum fatuis excluderer, si cum sapientibus non occurrerem. orate autem, ut et uirgines et 10 fecundae sint animae nostrae, sine sterilitate uirgines, sine corruptione fecundae. hoc enim mysterio et in lege maledictus qui semen in Israel non dederit, et in euangelio uirgo sapiens, quae oleo procurato uigili sollicitudine uncta face sponsi expectat aduentum iamque uenienti non extinguendum pingui 15 fomite lumen accendit.

2. Ergo mens nostra fertilis deo et uitae fructus operibus bonis pariat. sit spiritus uirgo, ut nulla saeculi corrumpatur inlecebra et ab omni labe uitiorum integer maneat. stultae enim uirgines illae mihi uidentur esse animae, quae uirtuti- 20 bus steriles, et illae sapientes, quae uitii incorruptae sunt. denique in utroque uirginum genere quinque ponuntur, ut intellegatur ad sensus hominis integritatem aut corruptionem referri; nam quinque sensibus omnes praediti sumus, per quos aut uitam recipimus aut mortem. de ipsis enim dolens pro- 25

9] (Matth. 25, 10). 20] (Matth. 25, 3).

FLMPUβλrχ. — item eiusdem paulini epistola XVI. *L*, ad nescioquem suppresso nomine XXIII. *M*, item incipit eiusdem epistolae paulini *χ* 2 egimus *β* notificationem *F* 3 indicatis *βλ* 4 eram] eorum *U*, earam *P* 5 magis *F*¹ 6 perspexi *L* 9 adparerem *χ*¹ 10 currerem *χ*¹ et fecundae *om.* *M*, et facundae *β* 11 simus *M* animae—uirgines *om.* *M* 12 et] est *βλ* maledictus est *M* 13 semem *β* ysdrael *U* sapientis *U*, sapiens dicitur *M* 14 sollicitudine *βλ* facie *L* aspectat *FPU* 15 estinguendum *λ* 16 accendit *om.* *U* 17 deo] sit *add. Rosw.* 18 sit] et *add. Rosw.* 19 et *om.* *M* ab omni labe *ex* abominabile *P m. 2* 20 esse *om.* *FPU* 21 steriles] sunt *add. FPU* ille *MP*

pheta dicit: mors introiuit per fenestras uestras. quas
obstruamus timore dei, ut ad omnes istius mundi formas et
uoces surdi simus et caeci; sepiamus aures nostras spinis
contra linguam nequam et inlecebrosa modulamina; auerta-
5 mus oculos nostros, ne uideant uanitatem; obstruamus
et nares nostras, ne de corruptione huius saeculi mortis odo-
rem trahamus, neque per gustum illicem gulæ morbus in-
repat et concupiscentiarum cibus continentiae robur eneruet;
neque mollibus uestimentis corpori blandiamur, ne carneos
10 tactus et amplexus illicitos delicatis male palpata tegminibus
membra disquatiant. ita fiet, ut in unumquemque nostrum
omnibus sensibus castis et oleo doctrinae fidelis inbutis uirgi-
nes omnes quinque sapientes maneant et oleo in uasis suis
reposito expectatione secunda quiescant, facile mox parandis
15 facibus occurrentibus, cum primo superuenientis sponsi tumultu
fuerint excitatae. nam in tantis ecclesiae populis, in quibus
non solum uirgines, quarum tamen innumera multitudo est,
sed et maritatae et uiduae diuersis et moribus cernuntur et
fructibus, non arbitror alia ratione quinque tantum uirgines
20 fatuas et totidem sapientes esse positas, nisi quod utraque
persona in totius populi uniuersitate diuersa, numerus autem
ratione supradicta singillatim in omnibus continetur, ut unus-
quisque in semet ipso aut stultas aut prudentes habeat pro
qualitate sensuum suorum, in quibus prouidis sapiens, inertibus
25 autem stulta uirginitas est. nam ideo et fatuae sicut
sapientes in tanta sui dissimilitudine similiter uirgines appel-

1] Hier. 9, 21. 3] (Eccli. 28, 28). 4] Ps. 118, 37.

1 nostras *L* 2 obstruamus β *in textu, in mg.*: al offirmamus huius
mundi *M* 3 uices *U* et cæci simus *M* 7 illicem *corr. in* inuicem *F*
obrepat *M* 8 et] ut *F* cibus *LM* 9 molibus β ne] nec *FPU*
10 delicatatis *P* 11 disquatiant *Rosw.*, disquatient *FPU* β 1, desquantent
 χ , discatent *L*, descatent *M*, despument (*uel* in carneos dissulent) *coni.*
Sacch. itaque *L* unoquoque *Rosw.* 12 et *om. Rosw.* 17 innu-
merata *FU* 18 maritæ χ et moribus] moribus *L* 20 totidem] quin-
que *M* 21 in] est in *LM* 22 ut *om. FPU*, et β 23 prudentes uir-
gines *LM* χ 25 autem] aut β sicut] sunt β 1

lantur, quia uirginibus secundum carnem sterilitas infecunda, secundum spiritum fructuosa castitas adest. quare nec sapientes sterilem uirginitatem habent, quia sapientes sunt, nec stultae fructuosam, quia stultae sunt. quarum forma mihi uidetur esse sapientia huius mundi, quae stultitia est apud deum, et sapientia carnis, quae uere uirgo stulta est, quia legi non est iuncta atque subiecta legi et sapientiae dei; et lucerna eius facile extinguitur, quia non habet oleum ueritatis uacua spiritus sancti, quo oculus interior luminatur et inpinguatur animae caput, quod est fides nostra, cui oleum est doctrinae caelestis infusio.

3. Itaque oleum peccatoris non inpinguet caput nostrum, neque muscae moriturae exterminent oleum suauitatis, ut semper nobis caput Christus sit, ne umquam deficiat oleum capiti nostro, quia unguentum exinanitum est nomen eius; et tunc omnibus perfecti sensibus erimus uirgines sapientes, si in nobis manserit sapientia dei, per quam facta est etiam in corpore fecunda uirginitas. nimium uos fatigo et multum mihi praesumo de patientia caritatis. sed oportet ut audiam Salomonem in sapientia dei loquentem, ut parcius, ad amantissimos licet, inferam uerbi pedem, ne satiati oderint me; scio autem, quod sicut odisse quis non potest uiscera sua, ita nec uos humilitatem nostram, quam uisceribus uestris permiscuistis. pax et caritas et gratia et humilitas Christi do-

5] I Cor. 3, 19. 7] Rom. 8, 7. 8] Prou. 20, 20. 10] (Ps. 140, 5).
12] Cant. 1, 2.

2 caritas *Chiff.* ex *Cluniac.* adest ex est *U m.* 2 4 fructuosam *M*,
fructuosae *cet.* 5 huius *om.* *M* 6 apud deum est *F* 7 legi non]
non *M* uincta $\beta\lambda^1$ quia legi et sapientiae dei non est subiecta cuius
lucerna facile *M Cluniac.* 8 quia nō non *P* 9 spiritu *U* exterior
Rosw. 10 illuminatur *L* 11 celestis doctrinae *F* 14 ne] nec *Rosw.*
16 nunc *U* perfectis $\beta\lambda$ 19 mihi praesumo multum *FPU* ut *om.*
LM, in ras. χ^2 20 insapientia *FPU*, sapientia χ parcius inferam
FPU 21 uerbis $\beta\lambda$ pedem] taedium β in *textu*, in *mg.*: at pedem
22 autem] tamen *M* sicut] sciunt β 23 uos per *Fx*, uesper *U*
24 promiscuistis *U*

mini altissimi abundet in uobis, benedicti fratres merito uenerabiles et dilectissimi.

XXXXII.

BEATISSIMO AC MERITO VENERABILI PATRI FLORENTIO PAVLINVS.

- 5 1. Laetamur in domino uisitato nos litteris sanctitatis tuae et prouocatos, ut qui neque notitiae tuae prius gratiam gesseramus nunc repentino dei munere plenam tuae tamquam ueteris amicitiae fiduciam sumeremus. uinum, inquit, et amicus ueterescet, et cum suauitate bibes eum. ecce
10 istam prophetae sententiam superauit sanctitas tua, quae tam perfecto diligere nos coepit affectu, ut inueteratae nobis dilectionis suauitatem in prima huius foederis nouitate reddiderit, ut non necesse habeamus optare incrementa caritatis, cuius maturitatem consummatam principiis abundantibus ex-
15 perimur, ut ubertatem animae tuae magnis fontibus comparare possimus, qui originem suam late profuso ore rumpentes statim in ortu suo flumina sunt. benedictus itaque dominus, qui peccatis nostris tali gratia superabundauit, ut nos nec notitia tua dignos etiam caritate ditaret, et minore hactenus
20 bono carentibus, cum uestrae corporalis notitiae essemus expertes, tanto maius de te munus indulsit, quanto potior in

8] Eccli. 9, 15.

1 nobis βλχ 2 et] ac *FPU* dilectissimi] ualete in domino *add. F*, opto uos ualere in domino *add. P²U*. — expliç *L*, explicit liber quartus epistolarum paulini episcopi nolani *U*.

FLMOPU. — ad florentium caturcensem ep̃m *XL*. *M*, ad florentium ep̃m cadurcensem *XXXII*. *L*, incipit ad florentium ep̃m de ciuitate cadurcensium *O*, incipit ad florentinum ep̃m *P*, epistola sancti paulini episcopi ad florentinum episcopum in qua pro transmissis epistolis plurimum gratias agit: et ad perseuerantiam amicitie et kritatis ipsum obnixè inuitat: et ut oret pro se humiliter deprecatur *U* 4 ac] et *FM* fratri *Col*. florentino *FPU* Meropius Paulinus epistola uigesima septima *XXVII F* 7 dei repentino *U* plenum *O* 8 amicitiae *O* 9 ueterescet *LO*, ueterascet *M*, ueterascet *cet*. cum] in *FPU* bibis *FOPU* eum] ipsum *v* 10 prophetam *O* et superauit *FPU*, exsuperauit *LM* 11 et *FPU* 13 nos *PU* 14 experiemur *O* 15 ut *om. FPU*, ita ut *M* 19 minore] in more *FPU* 21 experientes *O* potior est *M*

homine substantia est spiritus quam caro. propterea exultat cor nostrum, et repleto gaudiis ore dicimus: magnificauit dominus facere nobiscum, quoniam praeuenisti nos in benedictione dulcedinis per eloquia sancta et sicut argentum purgatum examinata, uisitans nos, ut dixi, et excitans de pigritiae nostrae situ ad obseruantiam caritatis tuae, in qua quidem non ignorantia dormiebamus, sed ignorantia silebamus. sit ergo nomen domini benedictum et laetetur in hoc etiam opere pietatis suae, quo ignorantibus in carne faciem tuam hanc potius, qua pulchrius in Christo formatus es, speciem tuae mentis ostendit. sermo enim, inquit, uiri indicat de illo, et ex abundantia cordis os loquitur.

2. Sermo itaque tuus nobis apostolico sale conditus expressit saporem gratiae, quae tibi data est, et de stillicidiis labiorum tuorum gustauimus quam suauis sit in te dominus, qui factus es et positus in caput populi, electus ex ouibus in uirum gregis, ut regeres oues pascuae eius, qui animam pro ouibus suis posuit. idem agnus et pastor reget nos in saecula, qui nos de lupis oues fecit, earumque nunc ouium pastor est ad custodiam, pro quibus fuit agnus in uictimam. hic ergo dominus et deus noster, qui in terris uisus est et inter homines conuersatus est pro nobis, ouis et pastor in nobis est, quia nos inuisibili baculo et salutari uirga intus regit, ut etiamsi ambulemus in umbra mortis, non timeamus mala, quia nobiscum deus est, Emmanuel ille, dominus maiestatis

2] Ps. 125, 3. 3] Ps. 10, 4. 5] Ps. 11, 7. 8] Iob 1, 21; Ps. 103, 31. 112, 2. 11] Matth. 12, 34; Luc. 6, 45. 14] (Col. 4, 6). 15] (Ps. 33, 9). 18] (I Reg. 15, 17. 16, 11; Ps. 77, 70; Ioh. 10, 15). 21] (Ioh. 1, 29; Es. 53, 7). 22] Baruch 3, 38. 26] (Ps. 22, 4). (Es. 7, 14).

1 spiritus *om.* *FPU* 4 tua sancta *U* 5 dixi et *LM*, dixit *O*, dixi *FPU* 7 suae *F*¹ non ignorantia *ω* (*nisi quod M s. l. m. 2: negligentia*), somnolentia *v* 9 laetetur *O* pietatis suae opere *FPU* 10 suam *U* pulchrius *LM*¹ Christo] carni *M* 11 mentis tuae *LM* 12 iudicat *U* 15 laborum *F*¹ 18 animam suam *U* 20 es *F* 23 in nobis pastor *FPU* 24 reget *O* regit intus *FPU* 26 emanuel *FPU*, emanuel *LM*

et filius ancillae, quorum aliud natus, aliud factus est. idem creator hominis et redemptor, deus ex deo, homo pro homine, filius dei ante saecula, filius hominis pro saeculo, forma serui pro libertate seruorum, et pauper factus, ut pauperes sua
 5 egestate locupletet, quia ipse est diues in omnes omnis boni, qui omnia in omnibus adinpletur, plenitudo diuinitatis, spes omnium finium terrae et in mari longe, deus salutaris noster, mediator hominum et dei, homo Christus Iesus, qui est in gloria dei patris super omnes
 10 deus benedictus in saecula.

3. Hic ergo, qui te in sortem apostolorum suorum dignatus adsumpsit, ut eorum arte hominum piscator existeres et de amaris ac profundis huius saeculi fluctibus uiuificandam potius quam perimendam deo praedam hamo uerbi salutaris extrahe-
 15 res, quod utique cotidie facis, hic deus, qui te adiutorem aedificationis et culturae suae fecit, qui insinuare dignatus est dilectionem humilitatis nostrae sublimi per humilitatem cordis animae tuae, quia procul dubio per mansuetudinem ouis et agni innocentiam pastor esse meruisti, hic te, inquam, deus,
 20 qui amantem nostri facere dignatur, non iuxta meritum malum faciens, sed secundum diuitias bonitatis suae, ut nobis adiutorium de patrocinio orationum tuarum, tibi merces de proximorum etiam minorum magna caritate cumuletur, memorem te nostri perpetuo faciat, omnibus orationibus tuis et oblationibus curam nostrae salutis inmisceat, ne in offendiculum nobis
 25

3] (Matth. 1, 16; Luc. 2, 7). 4] II Cor. 8, 9. 5] Rom. 10, 12.
 6] Eph. 1, 23. Col. 2, 9. 7] Ps. 64, 6. 8] I Tim. 2, 5. 9] Phil. 2, 11.
 11] (Act. 1, 20; Col. 1, 12). 12] (Matth. 4, 19). 15] (I Cor. 3, 9). 22] (Matth. 25, 40).

1 alius *U* natus] natura *MO* 2 homines *O* 3 filius hominis]
 homo *FPU* 5 locupletaret *U* 6 quia *F* adimplet *U* 7 sps *L*
 9 Iesus *om. L* 12 absumpsit *U* existeris *O* 16 et *O, om. cet.*
 17 sublimi] sublimiter *FPU* 23 minimorum *LP*, minimo *FU*
 krite magna *U* 24 omnibus *om. U*, omnibus (^{dm} et ^{qne} add. m. 2) *M*
 25 curam tibi *M* iminisceat *F*

accedat tanta ista qua gloriamur in domino tuae dilectionis in-
 pensio, si rapaces indomitorum sensuum bestias uestitu ouium
 contegamus. sic igitur ora, donec exores, ut fiat cor nostrum
 immaculatum in conspectu domini, ut non confundamur neque
 simul trahamur cum his, qui loquuntur pacem cum pro- 5
 ximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum; sed
 lingua et mente concordēs corde credamus ad iustitiam, ore
 confiteamur ad uitam. ita demum pietas, qua nos diligis, tibi
 fructuosa referetur, si tam efficax pro nobis oratio tua fuerit,
 ut a nostra terrestri specie demutati in tuam similitudinem 10
 transferamur, ut caelestis hominis imaginem pari ueritate
 gestemus.

4. Tunc uere erimus de tua caritate felices, si obtineas, ne
 simus a tua caritate dissimiles. in quo tamen non eatenus 15
 quasi superbum tendimus uotum, ut apicem meriti tui spere-
 mus adtingere, sed ut salutis fine conclusi iuxta formam fidei
 tuae in itinere directo ueritatis uestigia perlegamus et sit nobis
 finis ipse qui initium est, caput et fundamentum corporis sui
 petra Christus, illa petra, quae nos inter huius saeculi deserta
 sitientes iustitiam sequaci fonte prosequitur et dulci potu re- 20
 frigerat, ne carnalium cupiditatum aestibus peruramur, illa
 petra, super quam domus stabilita non conruit et illa petra,
 quae latere lancea perforato aqua fluxit et sanguine, ut pariter
 salutiferos nobis funderet fontes, aquam gratiae et sanguinem
 sacramenti, qua idem est et fons nostrae salutis et pretium. 25

2] (Matth. 7, 15). 4] (Ps. 118, 80). 5] Ps. 27, 3. 7] (Rom.
 10, 10). 11] I Cor. 15, 49. 18] (Apoc. 1, 8; Eph. 1, 22. 4, 15. 5, 23;
 Col. 1, 18; I Cor. 3, 11. 10, 4; Matth. 7, 24; Luc. 6, 48). 23] (Ioh. 19, 34).

1 ista *O*, *om. M*, est *cet.* qui *O* in in *F* domino] ipso *M*
 inpensio] *add. M*: in offendiculum nobis accedat 2 domitorum *FLOP*,
 dominorum *U* sensum *U* uestitum *O* 3 congregamus *O* faciat
F¹U 5 iis *v* 7 ore autem *U* 8 ad uitam] adiutam *O* ita ad
 deum *F* 12 gestamus *O*¹ 13 caritate (*s. l. corr. m. 2*) *M* 16 ut *ex*
 et *F* 17 in *om. M* finis nobis *F* 18 corpori *O* 19 inter] in *M*
 deserto *M* 20 sitientis *O* forte *F*¹ refrigerat ne] refrigeratione *O*
 21 peruramur] per oramus *O* 22 supra *F* 23 ut duos pariter nobis
 salutiferos *M* 25 qua idem *L*, quidem *O*, quia idem *cet.*, qui idem *v*

5. Sed, uae mihi peccatori, quo iam progressus, immo prolapsus sum? dum pluribus apud te uerbis ago, ut pro peccatis meis uel potius aduersus peccata mea promerear, cum orationes intendas, adcumulo eandem de loquacitate mea sarcinam, quam de orationibus tuis minui peto, tamquam inmemor scriptum: de multiloquio non effugies peccatum. et quid agam? quo ore purgari postulem? uel qua a te ratione defendar, cum sciens prudensque contrarium prophetico uerbo commiserim, ut peccato multiloquii me laederem et sanctitatem tuam fatigarem? haerebo prorsus hoc crimine neque uel tua me tegere ualebit oratio, nisi tu ipse mihi prius hanc iniuriae tuae culpam remittas et pro me, sicut beatus Iob pro loquacibus amicis facere praeceptus est, hostiam placationis offeras deo. tantum enim de animo tuo mihi uindico, ut hoc mihi multiloquium de tua indulgentia inpune cessurum praesumam, non ambigens tantam habere te patientiam, quantam habes caritatem.

XXXXIII.

SANCTO ET MERITO VENERABILI FRATRI ET DESIDERANTISSIMO DESIDERIO DESIDERIORVM MEORVM PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES IN CHRISTO DOMINO SALVTEM.

1. Ad te breuem epistolam iam diu ante fratri Victori deramus, quam et ipsam perferri ad sanctitatem tuam uolui,

6] Prou. 10, 19. 12] (Iob 42, 8).

1 mihi misero *U* quo iam *scripsi*, quoniam *ω*, quonam *v* 2 pro] et *M* 3 uel — *l.* 4 eandem *om.* *M* mea] patrociniū (*sic*) *add. v* cum] ut *fort.* orationes *scripsi*, orationis *FOPU*, orationibus *LMv* 4 ad cumulē *L*, ad cumulum *FPU* eadem *FOPU* de] ex *M* locacitate *L* mea *om.* *M* sarcinam addo *M* 9 me] in me *O*, et me *v* 10 neque *v*, aequē *O*, a quo *cet.* 11 iniuriam *O* 12 beato *FLPU* loquatibus *L*, loquacis *O* 13 praeceptus *O*, praeceptum *FLPU*, pceptum *M* 15 multiloquio *O*¹ 16 te habere *F* ipse habes *U* 17 caritatem] uale *add. FP²U*. — finit ad florentium *O*.

FLMOPU. — epistola s̄ci paulini ep̄i ad desiderium .XXXVI. *L*, incipit ad desiderium .XLIII. *M*, incipit ad desiderium secunda *O*, ad

ut ipsi perlatori suo testimonium perhiberet non uoluntariae
 apud nos remorationis. haec enim causa breuitatis eius fuit,
 quod post modicum aduentus sui tempus Victor a nobis ad
 uos refestinans tanta se ad iter relegendum obstinatione dura-
 uerat, ut uix uel breuium ad te litterarum nobis tribueret 5
 facultatem. interea proficiscentem subiti rerum obices retraxe-
 runt, cum hiems nauigationem et itinera metus clauderet,
 quibus impeditus atque reuocatus necessitati praestitit longam
 dilationem qui procrastinationem rogatus negauerat caritati.
 inter has moras etiam aeger fuit et quidem ita grauiter labora- 10
 uit, ut a portis mortis reductus plus temporis in reficienda
 ualitudine consumpserit, quam aegritudine tolerata produxerat.
 postea iam uicino apostolorum natali dimittere eum inhumana-
 num putauimus. itaque longioribus eius moris, quas supra-
 dictis necessitatibus dederat, breuem hanc illi moram de nostra 15
 uoluntate adiecimus, ut, cum apostolicam sollemnitate uoti
 nostri et itineris annui socius celebrasset, huius quoque ad
 uos negotii nostri nuntius reuerteretur.

2. Sane epistolas, quas ad benedictum dei hominem, fratrem
 nostrum Seuerum, habet, diuerso tempore, prout impetus festi- 20
 nationum habebat, fecimus, sicut ipsarum uaria lectione mon-
 strabitur; nam breuiiores earum quasi properans et in pro-
 fectionis ianuis pendens Victor exegit, prolixiores autem cum
 de longa eius remansione securi esse coepissemus, tamquam
 remissa atque laxata in otium mente scripsimus. scripserat 25
 autem nobis frater noster Seuerus, ut eum remitteremus,

desiderium II. P, epistola sancti paulini episcopi ad desiderium episco-
 pum quomodo intelligendum sit, quod in euangelio dicitur de ficu, cui
 dominus yhs maledixit eo quod fructum non haberet eo tempore quo
 requirebat U 19 desiderantissimo *FLM*, desideratissimo *cet.* 20 thra-
 sia F 21 salutem epistola XXX F 22 per fratrem uictorem LM
 23 tuam sanctitatem U

4 religendum O 6 rerum] remum O 7 metus itinera U glau-
 deret U¹, clauderent v 9 rogatus procrastinationem M 14 qua O
 18 nri ex nri L reuertitur FOPU 21 uaria ipsarum FPU monstra-
 bitur LMO, monstrabatur FPU 22 iam O 24 tamquam—scripsimus
om. FPU 25 scripsimus] curauimus LM 26 eum] uobis illico
add. v

atque ita praescripserat tempus, ut ad uindemiae dies remis-
sus occurreret. in quo, quia non potuimus ei parere, hac
saltem specie oboedientiam praebere temptauimus, ut illum
si non eodem anno, quo sperauerat, tamen eodem tempore,
5 quo iusserat, occurrurum recipiat; et si tarditatem illius ne-
cessitatibus, quas exposui, non uult inputare, meo delicto
reputet quod remansit, suis tamen orationibus debeat uel tar-
dum istius redditum, quia, cum iam omnino depositus aegro-
taret, de Seueri fide speraui sanitatem eius, quam de meis meri-
10 tis desperabam, quibus uidebam Victoris innocentiam uerberari,
ut in illo mea iniquitas plecteretur, in quo diuina iustitia uin-
dicabat quod in dilectione peccatoris errabat. nam et mihi
poenam caritas excitabat, ut tribulationem, quam unanims
mihi homo patiebatur in corpore, cruciatu uiscerum animique
15 conpatiens sustinerem.

3. De quo autem mihi per ipsum scripseras, aquam dulcem
et copiosam in amaro et arente riulo quaerens, tuae potius
gratae explicandum refundo; nam me fateor tantorum nomi-
num et mysteriorum pondera nec digito ausum tangere. legi
20 enim, quia in maliuolam animam non introibit sapien-
tia, et ideo malitiae meae conscius non potui diuinae reuela-
tionis habere fiduciam, cum prudentiae lucem tenebroso corde
non caperem. tu uero benedicte, uas mundum et aptum deo,
si accepisti intellectum benedictionis illius, qua filios suos pro-
25 phetico spiritu patriarcha in caecitate corporis luminatus ad-
loquitur, expone mihi rescripto mysteria regni et sacramenta
a saeculis reposita et pro saeculis reuelata in Christo Iesu, in

17] (Iac. 3, 11). 20] Sap. 1, 4. 26] (Gen. 49, 2).

1 ut ad uindemiae *v*, *om.* in *spat. uac.* *O*, *add.* in *mg. m. 2*; ad uin-
demiae *om. cet.* die* *M* (s *eras.*) 2 ei (illi *v*) parere *Ov*, *om. cet.*
hac] at *F*, ac *O* 3 saltim *LO* 4 si in et si *corr. M* 5 ullius *s. l. L*
6 non uult] noluerit *M* meo] suo *LM* 8 ipsius *F* redditum *P*
omnino iam *U* 10 desperabam *O* innocenciam *P* 12 errauerat pecca-
toris *U* 13 caritatis *FLMU* tribulatione inquam *O* 15 sustineret *M*
17 arente *O*, harenti *P*, arenti *cet.* 22 prudentia *O* 23 uere *LM*
26 mysteria *scripsi*, mysterio *O*, mysterium *cet.* 27 pro saeculi *O*

quo concurrat diuersa omnium forma sanctorum, qui in patriarchis figuratur, in prophetis loquitur, in apostolis operatur et omnia in omnibus adinpletur, quia in ipso placuit inhabitare omnis plenitudo, qui omnium initium et finis est. quod si necdum accepisti, quia forte, dum proximo tuo mihi donata credis quasi iam in tuo parata promptuario, petere tibi specialiter a domino distulisti, pete et accipies secundum fidem et animam tuam, quae quanto castior membris, tanto uiuacior sensibus et quanto mundior corde, tanto capacior Christi est, qui ab humili possidetur et a mundo corde con-

4. Te autem, ut tua opinione deceptum ab inopia mea minus moleste feras, sic habe, tamquam idem de me passus sis, quod ipse dominus ab illa ficu, ad quam esuriens accessit, et sine fructu inuentam percussit uerbo oris sui, ut quae sterilis fuerat benedicto domini fieret arida maledicto. sed obsecro fraternitatem tuam, ne me, licet similem illi arbori infelici inueneris, simili uoce percutias, ne penitus arescam et uacuis debito fructu etiam foliorum amictu id est gratiae fronde despolier. sed iterum cogitans, quia misericors et miserator dominus neminem uult morte morientem neque creaturam suam in illa arbore sed inimicum plantationi suae uitium arboris maledicendo damnavit, oro te potius, ut maledicas sterilitati meae, ne umquam ex illa fructus nascatur, ut possit ex me ipso fructus nasci deo. expedit enim mihi interitus sterilitatis meae, ut in me plantationis dominicae fecunditas reuiuiscat et moriente uitio, quo infructuosus efficior, agricolae meo re-

3] Eph. 1, 23. Col. 1, 19. 2, 9. 4] (Apoc. 1, 8). 10] (Es. 66, 2; Matth. 5, 8). 15] (Matth. 21, 19; Marc. 11, 14). 19] (Ezech. 18, 31).

1 quae *O* 3 adimpleuit *FPU* habitare *M* 6 promptuario *O*,
promptuariā *M* 7 a domino specialiter *M* petes *FPU* 12 ut] in
FPU 13 idem *om.* *FPU* 14 ipsa *FPU* 15 sterilis *O* 16 domini
v. domino *ω* 19 gratia *O* frunde *P* dispolier *FPU* 20 dominus
om. *M* 21 morte *Om.* mori *cet.*, mortem *fort.* 22 inimicam *FLPU*
plantationis *FOPU* uitio *PU*, uicio *FL* 23 orate *P*, ora *LM* te
om. *LMP* maledicat *LMP* 26 fecunditas (i *eras.*) *O*, *om.* *FPU*
reuiuiscat *M²U* 27 meae *L*, mee *U*

uirescam reditu bonae uoluntatis, ut esuriens uitam meam dominus ipse inueniat me feracibus ramis fructus sibi debitos offerentem.

5. Sed in hac eadem arbore non modicae quaestionis argumentum Marcus adiecit. nam aliis euangelistis de maledicta et arefacta ficu consonans, hoc altius est locutus, quod, cum dixisset non inuenisse dominum in arbore illa fructum, id quod arborem excusare uideatur adposuit dicens: non enim erat tempus, ut fructum haberet. quod si ita est, sine
 10 causa uidetur arbor excepissee maledictum, quae culpa sterilitatis carebat, si adhuc per anni tempus alienum fructus non habebat paratos, non infecunda de uitio, sed immatura de tempore. sed quod de pecore apostolus ait, et de ligno possumus usurpare, ut dicamus: numquid de arbore cura est
 15 deo? propter nos utique scriptum est, in quibus escam suam deus semper uult inuenire. nam et agrum et uineam in nobis habet. nos in area sua uentilat, in nobis purgat triticum, disiccit paleas, urit zizania. itaque in illa arbore salutem hominis esuriebat et ab homine debitum sibi fructum petebat. sed et
 20 cum in sua propria uenisset, sui eum non receperunt, et debitam fidei frugem, quam per legem et prophetas in eos seminauerat, sterilis infidelium Iudaeorum synagoga non reddidit. uenit ad arborem eorum quaerens a filiis plantationis suae expectati germinis dulcem cibum; at illa subductis pietatis
 25 fructibus dedit in escam illius fel et uuas petenti obtulit spinas et ipsum bonae uineae plantatorem, ipsum ueram uitam et botrum suauitatis aceto urente potauit. unde conuersa est

8] Marc. 11, 13. 14] I Cor. 9, 9. 17] (Matth. 3, 12; Luc. 3, 17).
 20] Ioh. 1, 11. 23] (Matth. 27, 34; Marc. 15, 36). 26] (Ioh. 15, 1;
 Luc. 23, 36). 27] Ps. 68, 23.

1 redditu *LMU* boni *O* 2 inueniet me *O*, me inueniat *F* 5 aliis euangelistis *O*, alii euangelistae *cet.* 6 consonantius *M*, consonant *FP³U* hic *UM* quod] qui *LMU* 8 uideatur excusare *U* 12 non] ne *FP*, nec *U* deuotio *O* innatura *P* 14 arbore *O*, arboribus *cet.* est *om. FLP*, id *U* 16 agnum *LOP¹* uineam suam *M* 17 habet *F s. l.* 19 *alt.* et *Ov*, *om. cet.* 22 infidelium *om.* *U* 27 butrum *O* potauit urente *U*

ipsis mensa eorum in laqueum, et uua eorum amaritudinis facta est, et ira draconum insanabilis uinum eorum.

6. Tu uero, mi frater, ora dominum, ne ex uinea talium uitis nostra procedat, quia propago eorum ex uinea domini Sabaoth degenerauit in uineam Sodomorum. et nisi dominus in apostolorum palmitibus de patriarcharum radicibus reliquisset nobis seminarium uitae, de quo salus gentium pullularet et in quo seminis benedicti uena duraret, tota malitiae plenitudine Sodomis et Gomorrhæ similes fuisset. uerum quia nouissima hora est et securis iam ad radices arborum posita aridis et infelicibus lignis iustum minatur excidium, quaeso te, ut indulgentiam mihi et laxamentum temporis depreceris, ut morte dilata forsitan sucum feracitatis accipiam de caritatis tuae diligentia et sollicitudinis meae cultu, ut cor meum diuinus timor fodiat et stirpem meam necessaria paenitudo stercore humilitatis inpinguet, deinde ego ad uigilantiam sollicitudinis excitatus omni hora paratus adsistam et domino absente sim trepidus, ut adueniente securus sim, omni tempore omni die me fertilem sibi Christus inueniat, id est ut numquam cuiquam operi uoluntatis illius immaturus appaream, sed si forte in tempore iracundiae desiderauerit a me pacem suam, non sit mens mea per iracundiae acerbitem cruda concordiae, nec expectem, ut sol occidat super iram meam, ne occidat uita mea, si ante clauserit uesper diem, quam extinxerit pax furorem.

1] Deut. 32, 32. 4] (Es. 5, 7). 9] Rom. 9, 29; Es. 1, 7. 10] I Ioh. 2, 18. Luc. 3, 9. 15] (Luc. 13, 8). 17] (Luc. 12, 40). 23] (Eph. 4, 26).

1 mensa eorum conuersa est illis in laqueum *M* 2 facta facta *P*
3 tali *M* 5 sabahot *P* sogdomorum *U* 9 sogdomis *U* gomurre
O, gomorrae *cet.* 10 ora *LO* arboris *FPU* 11 posita est *F* mi-
ratur *U* 12 indulgentia *U* 13 ut *Ov*, in *cet.* forsitan *FL¹U*
feratitatis *L*, fecunditatis *P¹* 14 meae] in ea *FPU* 15 effodiat *U*
necessariam *U* 16 ergo *L* 18 sim securus *U* 19 tempore *Ov*, me
tempore *cet.* me *om.* *FLMPU* 21 quod si *M* forte *om.* *FPU*
22 mea mens *FPU* 23 ^{ex}spectum *U* iram *Ov*, iracundiam *cet.* 24 nec *U*
uitam meam *O* 25 extinxerit *O*

7. Quod autem de iracundia posui, de omni uitiorum genere dictum puta. hoc enim arbitror esse illud, quod dominus in arbore illa ante tempus suum poma quaesivit. neque enim ille, qui nouit occulta cordis et qui cogitationes hominum
 5 perspiciebat, id quod in hominum oculis erat positum non uidebat aut etiam humano sensu minor erat, ut etiam in paruulorum scientia positum anni tempus ignoraret et autumnii fructum uere deposceret; sed artifex salutis nostrae, creator, cuius uita et actus omnis in terris forma nobis conuersationis
 10 et morum fuit, ideo uisibiliter inuisibilia sua consilia disposuit et in creaturis inrationabilibus animae rationabili speciem suae conformationis expressit, ut nos ad omnia nobis salutaria scriptis operum suorum atque uerborum insignibus erudiret. et hoc est quod uoluit intellegi per euangelistam nobis indicando
 15 non suo tempore fructum ab arbore se petisse, ut omni tempore homo se fructum deo debere cognoscat, quia bonus dominus, qui hominem mortalem immortalitati praeparat, iam et in hoc saeculo uult eum speciem perpetuitatis induere, ut fructum non accipiat de tempore, sed omni tempore sit maturus illi, cum quo uel in quo mansurus est sine tempore.
 20

XXXXIII.

SANCTIS ET MERITO VENERANDIS AC DILECTISSIMIS FRATRIBVS APRO
 ET AMANDAE PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.

1. Quis daret mihi fontem litterarum tuarum, ut respondere
 25 possem litteris tuis uario gratiarum spiritalium flore consertis

4] Ps. 43, 22.

4 hominum *om.* *M* 5 oculis hominum *FPU* erat oculis *M* cordis erat *O* non *om.* *O* 8 uere] uiri *O* 10 et morum — *l.* 12 conformationis *bis exh.* *U* sua consilia *Or*, consilia sua *cet.* 11 irrationalibus *U* rationabili *F¹PU*, rationali *F¹LMv*, rationalis *O* 15 petisse *FPU* 16 fructum ferre *M* cognoscat debere *U* 17 immortalitate *P*, immortale *FU* reparat *FPU* 20 tempore] oro te ualere *add.* *FP²U*. — finit ad desiderium *O*.

FLMOPU. — item ad quem supra XXXI. *L*, ad eundem. XXXVIII. *M*, incipit. III. *O*, epistola sancti paulini episcopi ao (*sic*) aprum et XXVIII. Paulini Nol. epistulae.

nec iam scolastico magis quam diuino sermone facundis et
 affluentibus quasi de terra repromissionis diuinæ lacte pietatis
 et melle sapientiae, cuius et mel et oleum suxisti de firma
 petra id est Christo domino, qui est fundamentum aeternae
 domus, super quod uiuis operibus struere aedificium salutis 5
 exorsus non ligna nec fenum et stipulam, sed aurum argen-
 tum et lapides pretiosos superaedificare moliris, quia prae-
 teriti cordis duritiam ariditatem atque leuitatem cum ueteri
 homine deponens effectus es lignum humidum, quod uicinis
 aquarum decursibus uirens fructum suum dabit in tempore 10
 suo neque umquam priuabitur honore foliorum. sensus tuus
 aurum est igne examinatum et sermo tuus argentum est
 purgatum septuplum, qui gratia spiritali renidens eloquia
 domini casta de corde puro et lingua indice cordis expromit.
 bonum tu firmumque thesaurum in uase fictili non fra- 15
 gili fide seruas, quia commissae tibi gratiae uas mens tua
 est, quae intra corpoream fragilitatem confirmata spiritu prin-
 cipali solidam diuino muneri custodiam praebet. pauper ego
 et dolens quomodo parebo sapientiae, quae me ad mensam
 potentis hac conditione praecepit mittere manum, ut me sciam 20
 similis apparatus fieri debitorem? ecce enim tu mihi mensa
 potentis factus es; adposuisti mihi diuites escas, quae me
 esurientem facile in omnia uerborum tuorum quasi in uaria
 electarum gustu et aspectu dapum scitamenta rapuerunt, ut

7] (Deut. 32, 13; I Cor. 10, 4. 3, 12). 9] (Ps. 1, 3). 12] Ps. 11, 7.
 17] (Ps. 50, 14). 18] Ps. 68, 30.

amandam coniugem eius. ubi in laudem eius et uxoris: quod matrimonio
 et seculi rebus pro xpo renuntiantes diuino seruitio se manciparunt
 pulvere et apte multa proloquitur U 22 et om. F uenerabilibus F
 23 amando F¹, amande P peccatores om. LMPU^v 24 tuarum om. U
 ut] et F 25 spiritalium om. F confertis FMU

2 affluentibus O, affluentibus cet. latte U 3 oleum et mel FPU
 succisti F, subsisti U 4 de christo U 6 exorsus F 7 et om. M
 molis U 10 decursis U 11 filiorum U 12 exinanitum P¹ 13 quia
 PU renitens F 14 de] et FPU cordis om. U^{ex} promit F 15 the-
 sarum F 16 seruans FOPU commisset ibi O 17 sprincipali U
 20 condicione L

gulae potius meae quam inopiae memor auderem sumere quibus paria praeparare non possum. quid igitur agam, a quo mihi tribui uel commodari petam uel suppellectilem, qua possim digno ambitu triclinium diuitis aemulari, uel inpendia, quibus possim diuitem pauper repascere? quis mihi in huius debiti obligatione subueniet nisi tu, domine Iesu, qui te omni pauperi tuo semper obligas commodanti et pro his retributorum fore spondes, qui nunc non habeant retribuendi facultatem. adesto nunc mihi et pro inopia mea Apro tuo de tuis meum debitum solue diuitiis; riuos eius inebria et multiplica in illo generationes tuas, ut existat in domo tua sicut oliua fructifera, florescat ut palma et multiplicetur ut cedrus Libani.

2. Sed reuertar ad litteras tuas, in quibus laetor sicut qui inuenit spolia multa, et licet de meis uerbis nihil simile possim referre, tamen ut famelici faciunt, cum epulis opimi conuiuii digestis iterum de sua inopia esurire coeperint, famem suam praeteritae saturitatis recordatione solantur et animam inanem praesenti cogitatione absentis conuiuii pascunt: ita ego hanc epistulam in tui sermonis retractatione contexam et uoluptatem meam referam, nihil tibi largiens, nec uotum erga te meum potius quam de te experimentum loquar. expresserunt enim mihi faciem cordis tui litterae tuae, illae litterae spei bonae, litterae fidei non fictae, litterae purae caritatis. quid amoris sanctissimi spirant, quam suauis in his et quantus Christi odor fragrat, quanta opulentia sinceri cordis

6] (Prou. 19, 17). 8] (Luc. 14, 14). 10] Ps. 64, 11. 11] Ps. 51, 10. 14] Ps. 118, 162. 23 sqq.] (August. ep. 27, c. 3 et 2).

2 praeparari *U* possum *F¹O*, possim *cet.* 3 subellectilem *L¹*, suppellectilem *MP* possem *O* 6 te *om.* *FPU* 7 pauperi *Mv*, paupere *cet.* 8 spondis *O* habeant *Ov*, habent *cet.* 9 apro *in* ac pro *corr.* *m. rec. F* 12 in^{ut} palma *O* 15 inueniet *U* possim simile *FPU* 16 cum *M* 17 coeperunt *FPU* 19 presentis *FPU* absentis *om.* *FPU* conuiuii *L* pascant *O* 20 tuis *O* retractationem *FLPU* conteram *Ov*, contextam *cet.* 21 uoluptatem *Ov*, uoluntatem *cet.* nec] sed *M* 22 expresserunt *O* 26 odor x *M* flagrat *LMO*

exaestuât, quomodo nobis anhelant sitim tuam et desiderium defectumque animae tuae in atria domini, quas agunt gratias deo, quas inpetrant a deo, quae legenti mihi florescentium in te gratiarum dei iamque operantium uirtutum praebent spectacula!

5

3. Ibi paruuli sine etiam adultuli Babylonis filii eliduntur ad petram, uitia scilicet confusionis superbiaeque saecularis, quae procluius fides congressa superabit, si in primordiis ad Christum inlidere anticipata crescentium infirmitate praecauerit. ibi et cedri Libani ad terram depositae et in arcae fabricam compagine caritatis erectae mundi huius fluctus inputribili robore secant. ibidem excitatus Christus, ut directionis tuae cursum ad stabilitatem suam ducat, uentos et maria tibi placans uidetur, cui iam in corporis tui naue uectatio et in tuo corde ceruical est, quia inuenit illic passer domum sibi, et habens in te, ubi reclinet caput suum. illic et coniunx, non dux ad mollitudinem uel auaritiam uiro suo, sed ad continentiam et fortitudinem redux in ossa uiri sui, magna illa diuini cum ecclesia coniugii aemulatione mirabilis est, quam in tuam unitatem reductam ac redditam spiritalibus tibi tanto firmioribus quanto castioribus nexibus caritas Christi copulat, in cuius corpus transistis a uestro.

10

15

20

4. Benedicti uos domino, qui fecit utrumque unum, condens in semet ipsum duo, faciens mirabilia solus, qui conuertit non solum animas sed et affectus, temporalia

25

6] (Ps. 136, 9). 10] (Ps. 28, 5). 13] (Matth. 8, 26; Luc. 8, 24). 15] Ps. 88, 4. 16] (Matth. 8, 20). 17] (Gen. 2, 23). 18] (Eph. 5, 32). 23] Eph. 2, 14. 15. 24] Ps. 71, 18. 25] (Ps. 22, 3).

1 quantam opulentiam s. c. exaestuant *Augustinus* ep. 27, c. 3 quomodo *FPU* anhelat *O*, hanelant *U*, hanellant *P* 2 quas—deo *om. M* 4 iamquae *O* 6 adultuli *LM* filiae *FPU* liduntur *FPU* 9 firmitate *M* precauerit] studuerit *M* 10 arce *F*, arcis *U* 11 in mundi *FPU* 12 robore *O* 13 currum *U* 15 sibi] suam *FPU* 16 habens] habet *LMv* in te *om. LM* coniux *M* 17 non dux *om. FPU*, dux *om. LMOv*: non dux *add. ex Augustini epist. c. 2 Sacch.* auaritiam] lasciuiam *M* 18 reduxit *FPU* ora *U*¹ 20 redactam *v et ad Augustini epist. c. 2 Lebrun* et spiritalibus *Lebrun* 22 nostro *U* 23 a domino *F* 24 facies *F*

in aeterna. manetis ecce idem coniuges ut fuistis, sed non ita
 coniuges ut fuistis; estis ipsi nec ipsi; et sicut Christum, ita
 et uosmet ipsos iam secundum carnem non nostis. haec
 mutatio dexteræ excelsi, quæ in se manens omnia in-
 5 nouat et conuertit mare in aridam, ad continentiae sic-
 citatem stringens fluentia uitiorum. benedicta haec inter mulie-
 res et hac quoque deuotione fidelis et acceptissima domino,
 qua se necessitatibus saeculi pro te uelut quaedam procellis
 in immobili scopulo stabilita turris opposuit. uere in ipsa
 10 petra illa, super quam aedificata domus non cadet, solido
 strenuae mentis fundata uestigio facta est tibi turris pro-
 tectionis a facie inimici, undas et turbines saeculi fran-
 gens piae seruitutis obiectu, ut tu seclusus a pelago tutam in
 ecclesiae portu mentis inconcussae ratem in meditatione con-
 15 tinua studiorum operumque caelestium quasi quodam remigio
 salutis exerceas. corporalis enim, inquit, exercitatio ad
 modicum; nam pietas ad omnia utilis est, quæ te sub-
 didit Christo praeferentem uel iacere in domo domini quam
 in peccatorum tabernaculis eminere, et conseruam tuam
 20 in labores corporeos ex affectu spiritali pro tua anima pigno-
 rauit, ut pretium libertatis tuae faceret seruitutem suam, non
 illa in saecularibus negotiis mundo sed Christo seruiens, propter
 quem mundum patitur, ne tu patiaris. uere iuxta diuinum opus
 et uerbum facta in adiutorium tibi et ad te habens conuersio-

2] (II Cor. 5, 16). 3] Ps. 76, 11. 5] Ps. 65, 6. 9] (Matth. 7, 24).
 11] Ps. 60, 4. 16] I Tim. 4, 8. 18] Ps. 83, 11. 21] (II Tim. 2, 4).
 23] (Gen. 2, 18).

1 aeterna mutans. Ecce *v* iidem *F* 2 coniugis *O* ut *O*, quod *U*,
 qui *cet.* et] sed *FPU* 4 dextrae *F* innouat omnia *M* 9 in *Ov*,
om. cet. turres *O* uere illa in ipsa *M* 11 facta—inimici *om. M*
 14 ecclesiam *O* inconcussam *P*¹ in *Ov*, *om. cet.* 15 remigio quo-
 dam *U* 17 modicum] utilis est *add. U* quæ te] qua et *F*, Quam et
U, que et *P* 19 tabernaculis peccatorum *F* 20 labores corporeos *Ov*,
 labore corporeo *cet.* ex *Rosw.*, et *Ov*, sed *cet.* 21 libertatem suam
 precium faceret libertatis tuae *M* libertatem *L* 22 in *Ov*, *om. cet.*
 mundo negotiis *U* 23 opus *om. U*

nem suam de nutu tuo pendet et in tuo statu sistit, in uestigiis tuis ambulat, in anima tua animatur, pro uita tua deficit, ut in tua uita reficiatur. curat illa saeculi curas, ne tu cures; curat ut (caeli) cures. possidere uidetur, ne tu possidearis a mundo et ut possidearis a Christo. non illam a proposito tuo discors abiungit uoluntas, sed quod magis mirum est, concors fides opere diuidit uoluntate coniunctam. nam sine animi captiuitate rem captiuitatis in libertate spiritus administrans firmauit manus suas in opera uirtutis; brachia sua extendit ad utilia accincta fortiter lumbos suos et escas pigritiae non edens facta est tibi tamquam nauis, quae mercatur a longinquo, necessaria diuisione reddens per se Caesari quae sunt Caesaris, ut quae dei sunt per te ministret deo. nam cum tributum, sicut scriptum est, dederit cui debet tributum, tunc et manus suas adaperiens pauperi et fructum operae suae porrigens inopi spiritale uectigal pensitat et redditum possessionis in tuae militiae stipendium suggerit, salutaris damni auarior quam letalis lucri. quae talis est, fidit in ea cor mariti eius. operatur enim, ut scriptum est, uiro suo bona tota uita sua et non mala, et ideo non sollicitus agis quae in domo tua terrena aguntur; quod in domo caelesti agitur strenue liber exequeris. nec confunderis, cum loqueris inimicis tuis in porta, quia sapientiae mulier, qualis tibi donata est, pretiosior lapidibus pretiosis circumspectum te facit in foribus ecclesiae. et duplicia pal-

2] (Gen. 3, 16). 8] Prou. 31, 19. 9] Prou. 31, 14. 17. 12] (Matth. 22, 21; Marc. 12, 17; Luc. 20, 25). 13] (Rom. 13, 7). 15] Prou. 31, 20. 18] Prou. 31, 12. 13. 22] Ps. 126, 5. 25] Prou. 31, 22.

1 tuo nutu *FM*¹ pendet sistit *U* tuo statu tuo *M* sistet *O*
 2 uita tua *OMv*, tua uita *FPU*, uita *L* 4 curat ut (ne *U*, ne tu *F*)
FLOPU, *om. Mv* caeli *add.*, *om. w* cures *om. Mv* 5 ut] tu *U*
 possidearis a christo (sidearis a mundo et ut pos *add. in mg. m. 1*) *L*
 7 uidit diuidit *U* coniuntam *U*, coniectam *O* 9 opere *v* 12 nec ces-
 saria *L* cesaris *F* 13 ut] et *FPU* 15 tunc (t *in ras.*) *L* fructu
OV, de fructu *coni. Sacch.* opere suo *O* 16 inopis *O* redditum
LM, debitum *FPU* 17 in salutaris dampnia arior *O* 19 maritis *O*¹
 eius] sui *FPU* 21 sed quod *M* 25 circumspetuum *O* faciat *L*
 duplicia *MO*

lia, inquit, fecit uiro suo. nonne tibi uidetur et haec duplicia tibi pallia ac purpurea uel byssina sibi uestimenta contexere, cum et illius fides gratiam tuam duplicet, quia mulier bona corona est uiro suo, et uicissim illi honor tuus pur-
 5 pura est, quia temperante domini gratia simpliciter fidei unitate uestiti superinduitis uos inuicem spiritalium operatione uirtutum? tu illi in Christo caput, et illa fundamentum tibi, cuius opere pes tuus stat in uia domini et quam capitis tui participem faciet commemorata in domini corpore fidei con-
 10 pago, quia et in sollicitudinis diuersitate, saluo tamen consonae mentis adsensu, ad propositi tui iuncta sententiam, dum tu creditam tibi dispensationem fidelis et sollers talentorum herilium multiplicator exerces, nec illa quod de terrenis elaborat fructibus thesaurizat in terra, sed tuis potius operibus
 15 quam damnosis auaritiae quaestibus feneratur. et ideo dabitur illi fructus a manibus suis, et laudabitur in portis filiae Sion maritus eius in domino, qui uobis ab operis eiusdem labore diuerso sed pari studio consitam segetem in communem praeparat messem, ut in illa die pariter in exultatione
 20 ueniatis adferentes manipulos uestros, ministra illa seminis et tu ministerii seminator. non enim defraudabitur consortio mercedis tuae per meritum compensationis istius, qua non uoluntati suae obtemperans sed saluti tuae, huius ipsius operis documento probat iudicium fidei suae satis indicans, quanto
 25 et ipsa potioem saeculi contemptum quam usum iudicet, quae

3] Prou. 12, 4. 7] (I Cor. 11, 3). 11] (I Cor. 9, 17). 12] (Matth. 25, 15). 13] (Matth. 6, 19). 15] Prou. 31, 31. 19] (Ps. 125, 6).

1 inquit pallia *M* fecit *om.* *U* 2 byssina *FLMPU* sibi] tibi *Ov*
 3 duplicet *O*, duplicat *Rosw.* 5 domini gratia *Ov*, domino gratiam *cet.*
 6 uestitis *L*¹ superinduitis *O* 8 stat *M*¹*Ov*, stet *cet.* quam *om.* *F*
 9 faciet *Ov*, faciat *cet.* 10 in *om.* *FPU* 11 assensu in *ras.* *M* ad
 ω, ac *v* iuncta *om.* *M* sententia *Ov* 12 tu] te *F* creditum *O*
 sollers *MO*, solers *cet.* 13 laborat *O* 14 operibus in opibus *corr.* *L*
 15 feneratur *Ov*, fēnerat *FM*, fenerat *LPU* 16 animabus suis *O*
 17 ab] ad *FPU* 18 consitum *O* 21 consortiorum *L*¹ 22 istius
 qua] tuae quia *M* 23 ipsius *om.* *FPU* 24 documento *O*, documenta
FPU 25 contemptum *U* iudicet] uidelicet *U*

spiritalia tibi maluit, non hoc saeculum Christo sed te sibi praeferens.

5. Adiciat dominus super uos et filios uestros. misericordia enim domini promerita parentibus suscitabit, ut scriptum est, filios eorum, et locupletabuntur in bonis domini. spero autem, quod sicut uxor tua in lateribus domus tuae sicut uitis abundans est fructibus tibi pietatis exuberans, ut cadant a latere tuo mille et decem milia a dextris tuis, ita et filii tui mensam domini tecum sicut nouellae oliuarum circumssistere merebuntur, quos nunc arbitror diuinae sapientiae, bonae conuersationis uestrae escis ut pullos aquilarum cibari, ut depopulatas praeda parentum carnes id est carnales inimicitias, quae aduersantur spiritui, iam nunc edere discant et spiritali uoracitate consumere et in superna uirtutum confirmatis alarum remigiis euolare. educen-
tur sicut filii prophetarum, qui tumultuosam ciuitatis habitationem ad componendam pace silentii animam declinantes iuxta Iordanis alueum sibi habitacula secreta metati sunt. consecrentur sicut filii Aaron, non tamen illi qui ignem alienum domino accendentes exusti sunt igne diuino, quo ipsi carebant, sed ut Eleazar et Ithamar merito perpetui successores dignitatis paternae, quia non degeneres sanctitatis heredes.

6. Ignem autem mihi alienum uidetur accendere, quisquis corporeae uel saecularis alicuius cupiditatis ignem in sacrario sui cordis accendens audeat adpropinquare altaribus domini, quae non recipiunt nisi illius ignis accensionem, de quo ait: ignem ueni mittere in terram, et quid uolo, si iam accensus est? hoc igne nos, domine Iesu, semper accende,

3] Ps. 113, 14. 4] Eccli. 3, 11. 6] Ps. 127, 3. 8] Ps. 90, 7.
18] (III Reg. 6, 2). (Leu. 10, 1). 27] Luc. 12, 49.

2 proferens *U* 3 et super filios *U* 4 suscitauit *FOPU* 8 ut—
tuis *om. M* 9 et] ut *F* tecum *om. FPU* 10 nouella *LMOP*¹
11 estis *F* 13 inimititias *O* 17 pace *M*², pacem *cet.* animam]
aniati (ati *in ras.*, ni *in m corr.*) *L*, amari *cod. Vien.* 19 ut illi *M*
20 adusti *F* 21 et itamar *Ov*, et ythamar *M*, et thamar *FP*, *om. U*
23 alienum mihi *U* 24 corpore *F* 26 accensione *O*

ut inluminemur in sensibus, deflagremus in uitiis; hic enim solus qui a te est ignis igni resistet aeterno. habentes autem cor ardens in uia domini non alienum sed suum ignem domino accendimus et inter ignes saeculi hoc igne muniti sicut
 5 illi in camino pueri intersibilante impetu flammis rorabimur et hymnum domino inter incendia refrigerantia dei filio concinente cantabimus. ipse enim dixit in duorum quoque uel trium concordia se semper interfuturum. unde confidimus, quia et in medio domus tuae diuersatur, ubi et in uobis et in filiis
 10 unus numerosarum agitur coetus animarum. in quo nos quoque solo absentes corpore spiritali praesentia conseratis precamur, ut animae nostrae hortulum sitientem non solum uerbo sed et precatu rigetis, quem neque nostris manibus ut infirmi neque conductis ut inopes excolere possumus et qua uia tuam
 15 uiam quaeramus non inuenimus, quia non fodere ualemus et mendicare erubescimus. unde impensius adiutorio orationum uestrarum indigemus, quia quis aut inutiles conducet operarios aut tribuet non petentibus? nonnumquam tamen qui agros inopes et incultos habent desperatis ab ope uel manu sua
 20 fructibus spes omnes suas ad auxilia diuina conuertunt, et saepe euentu iuxta fidem praestito compensante diligentiam religione quos sollers cultura deseruit pia uota iuuerunt.

7. Orate ergo, ut dominus omnipotens, qui posuit flumina in desertum, conuertat aridam nostram in exitus aqua-

2] (Luc. 24, 32). 6] (Dan. 3, 24). 7] (Matth. 18, 20). 15] (Luc. 16, 3). 23] Ps. 106, 33. 35.

1 in *om.* *O²v et Sacch.* deflagremur *FU*¹ in *om.* *Sacch.* 2 igni] igne *FPU* resistit *LM* 5 inter sibilantes *Lv* impetus *L* flammis *v* rorabuntur *M* 6 himmum *F*, ymnum *M* intercendia *O* 7 quoque *om.* *FPU* 9 *alt.* et *om.* *U* nobis *FOPU* 11 conserti *LM* 12 ut animae] unime *U* ortulum *FLMPU* 14 inopere *O* possimus *FPU* uia *Lv*, uita *cet.* tu^{ia} uia^{ia} *M* qua uaticum uia quaeramus *con.* *Sacch.* 15 quia *OPv*, qui *cet.* fodere non *v* 17 quia—*l.* 22 iuuerunt *om.* *M* quis *v*, aliquis *FLOP*, *om.* *U* inutilis *LOv* aut inutiles conducet aliquis *U* 18 tribuat *FP* 19 desperatis *O* ope] omni *FPU* 21 saepe] spe *F* 22 solers *FPU* cura *F* 23 orate *g in ras.* *M*

rum, percutiat et interrumpat duritiam cordis nostri, ut hanc quoque petram conuertat in stagnum aquae. atque utinam illo rore respergat, quo illud mysticum in area uellus infecit. ros enim, qui ab illo est, sanitas est nobis. orate, inquam, ut hortulum nostrum introire dignatus exurgere aquilonem iubeat 5 et austrum uenire, quibus auras uitales adflantibus germina nostra uiuescant. sed et si uineam suam ingressus arborem nostram sine fructu inuenerit, parcat excidere et misericordia differente credat agricolae interuenienti, qui extorquendum diligentia sua fructum de sterili ficulnea pollicetur. potens est 10 enim ipse dominus, qui interpellat pro peccatis nostris et qui uocat ea quae non sunt tamquam quae sint, facere et de nobis egenis et aridis arborem fructuosam et animam inanem adipe uerbi sui tamquam cophino stercoreis opimare, quia scriptum est: de ipsius gratia pinguescent 15 fines deserti. cophinus autem hic stercoreis, qui de sterili fertilem arborem facit, specialiter mihi uidetur humilitas spiritalis, qua contribulantes cor nostrum paenitudine praeteritae uanitatis euacuamus inania et sucum uirtutis accipimus, qua qui operibus iustitiae steriles eramus reddimur fructuosi. bonum 20 ergo nobis intrare in recessus nostros et humiliare in ieiunio, quo ieiunatur ab operibus tenebrarum, animam nostram, ut ab huius humilitatis stercore, quae saeculo uilis, deo cara est, erigatur per eum, qui suscitatur de terra inopem et de stercore erigit pauperem. gratia dei uobiscum. 25

1] (Exod. 17, 6). 2] (Iudic. 6, 37). 5] (Cant. 4, 16). 9] (Luc. 13, 8). 11] Rom. 4, 17. 12] Rom. 4, 17. 15] Ps. 64, 13. 24] Ps. 112, 7.

1 ut] et *FPU* 2 illo *Ov*, illo nos *cet.* 3 aspergat *U* mysticum illud *F* in *om.* *FLM* area *O*, aeree *U*, areae *FM*, araeae *L*, aere *P* 5 ortulum *FMPU* 7 et *om.* *FOU* 8 nostrum *FU* fructum *O* 9 differente *M²v*, diferente *O*, deferente *cet.* 10 stereli *O* ficulneae *O* 12 tanquam ea quae *U* sunt *L¹MU* 14 uerbi sui tanquam *ex* uerbis uitam quam *P m. 2* cofino *O* 15 scriptum (*ut m. 2*) *M* pinguescunt *FPU* 16 cofinus *O* hic *om.* *M* stereli *O* 17 arbore *LM* 18 plenitudine *U* 19 qua] et *LM* 20 qui *LM*, *om.* *cet.* reddimur] erimus *M* 21 est ergo *LM* uestros *FPU* humiliari *M¹* in ieiunio] inienio *O* 22 ieiunetur *FLPU* 24 erigatur *Ov*, erigamur *cet.* terra *ex* Dextera *P m. 2.* — finit ad aprum · III · O.

XXXXV.

SANCTO DOMINI BEATISSIMO ET VNICE NOBIS VNANIMO AC VENERABILI ET DESIDERABILI PATRI FRATRI MAGISTRO AVGVSTINO EPISCOPO
PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.

5 1. Lucerna semper est pedibus meis uerbum tuum et
lumen semitis meis. ita quotienscumque litteras beatissi-
mae sanctitatis tuae accipio, tenebras insipientiae meae discuti
sentio et quasi collyrio declarationis infuso oculis mentis meae
purius uideo ignorantiae nocte depulsa et caligine dubitationis
10 abstersa. quod cum saepe alias per munera epistularum tua-
rum mihi donatum senserim, tum praecipue isto recentium
litterarum libello, cuius mihi tam gratus quam dignus porti-
tor fuit uir benedictus domino frater noster Quintus diaconus,
qui longo quidem posteaquam ad urbem uenerat interuallo,
15 cum eo iuxta sollemnem meum morem post pascha domini
pro apostolorum et martyrum ueneratione uenissem, bene-
dictionem oris tui reddidit nobis. uerumtamen oblitterato quod
nesciente me Romae consumpserat tempore recentissimus mihi
uisus est a conspectu tuo, ita ut tunc statim eum a te mihi
20 uenisse crederem, cum primum uidebam et cum mihi plenum
odorem suauitatis tuae in eloquiis tuis caelestis unguenti casti-
tate fragrantibus offerebat. fateor tamen uenerandae unanimi-
tati tuae non potuisse me uolumen ipsum, statim ut accepe-

5] Ps. 118, 105. 8] (Apoc. 3, 18). 21] (Gen. 8, 21).

CYΦεζ. — incip[?] (3 litt. eras.) eorundem ad augus Φ, incipit eorum-
dem ad agustinum Y, incipit epist[?] paulini et tyrasie ad scñ aug C, epi-
stola paulini et therasiae ad (sanctum add. ζ) agustinum εζ 2 unia-
nimo Φ 3 et desiderabili om. Yεζ 4 tyrasia C 8 collyrio YΦεζ
delectationis εζ 9 purius YΦ, prius Cεζ nocte] mente YΦ 10 mu-
nere YΦ 11. praecipuo εζ Rosw. 12 gra**atus (ua eras.) C¹ por-
tior YΦ 13 dñō YΦ, dñi Cεζ Rosw. 14 ad orbem Φ¹, ab urbe Cεζ
16 uenerationem C 17 oblietato C 18 nescientem Y consumpse-
ram Cζ tempore me Y 20 crederem CYΦ, uix crederem εζ Rosw.
primo ζ 21 odorem] dolorem YΦ ungenti YΦ 22 flagrantibus ω
unanimitate Φ

ram, Romae legere. tantae enim illic turbae erant, ut non possem munus tuum diligenter inspicere et eo, ut cupiebam, perfrui, scilicet ut perlegerem iugiter, si legere coepissem. itaque, ut fieri solet, secura expectatione conuiuii praeparati auidae licet mentis esuriam refrenauim et spe certa capiendae saturitatis, cum in manu tenerem panes desiderii mei in uolumine deuorando, quod postea uoranti mihi et in ore et in uentre dulcissimum fuit, inhiantem in fauos litterarum tuarum gulam facile suspendi, donec urbe proficiscerer et interponendum ad itineris statua diem, quem in oppido Formiano habuimus, totum huic operi manciparem, ut in deliciis epistulae tuae spiritualibus ab omni faece curarum et suffocatione turbarum liber epularer.

2. Quid ergo humilis et terrenus respondeam ad hanc sapientiam, quae data est tibi desuper, quam mundus hic non capit et quam nemo sapit nisi sapientia dei sapiens et uerbo dei eloquens? itaque quia experimentum habeo Christi in te loquentis, in deo laudabo sermones tuos et non timebo a timore nocturno, quia docuisti me in spiritu ueritatis salubre moderandi in occiduis mortalibus animi temperamentum, quo et illam beatam matrem et auiam Melanium fleuisse carnalem obitum unici filii taciturno quidem luctu, non tamen sicco a maternis lacrimis dolore uidisti. cuius quidem modestas et graues lacrimas sicut propior uel aequalior animae eius spiritus altius intellexisti et perfectae in Christo feminae salua uirilis animi fortitudine cor maternum de cordis tui similitudine melius ex aequo statu contemplatus es, ut eam pri-

17] (II Cor. 13, 3). 18] Ps. 55, 11. Ps. 90, 5.

2 tuus Y 4 auide CY 5 licet YΦ, scilicet Cεζ Rosw. 7 in ore] ore Y 8 dulcissimus CYΦ iniante C fabos C¹ gylam YΦ 9 ad εζ Rosw., om. CYΦ, in fort. 10 statiba C 15 hic mundus εζ Rosw. 16 quam YΦ, qua Cεζ Rosw. uerbo dei YΦ, deo uerbo Cεζ (sed ε s. l.: al. dei), dei uerbo Rosw. 17 xpm Y¹ 18 tuos om. ζ 19 salubre YΦ, saluare Cεζ, salutare Rosw. 21 quod Y auiam] abia C melaniam Rosw. fleuissem Cζ carnale in Y 22 lucto Y, fletu ζ Rosw. 24 proprior YΦεζ 25 faeminae Φ 26 animis Y 27 ex equo ε, ex quo ζ statu] ista tu C, et statu ζ

mum pro naturali affectione permotam, deinde causa potiore
 conpunctam fleuisse perspiceres non tam illud humanum, quod
 unicum filium conditione mortali functum in praesenti saeculo
 amisisset, quam quod propemodum in saeculari uanitate prae-
 5 uentum, quia necdum illum deseruerat senatoriae dignitatis
 ambitio, non iuxta sanctam uotorum suorum auaritiam cogita-
 ret adsumptum, ut de conuersationis gloria transisset ad gloriam
 resurrectionis, communem cum matre requiem coronamque
 capturus, si in huius saeculi uita matris exemplo saccum
 10 togae et monasterium senatui praetulisset.

3. Verumtamen idem uir, ut et antea rettulisse me puto
 sanctitati tuae, his operibus locupletatus abscessit, ut mater-
 nae humilitatis nobilitatem, si ueste non gesserit, tamen mente
 praetulerit; ita enim secundum uerbum domini mitis moribus
 15 fuit et humilis corde, ut non inmerito credatur introisse in
 requiem domini, quoniam sunt reliquiae hominum paci-
 fico, et mansueti possidebunt terram placentes deo
 in regione uiuorum. nam certe et illud apostoli non solum
 tacito mitis affectu, sed et conspicuis religiosus inpleuit offi-
 20 ciis, ut cum esset aliorum huius saeculi in ordine et honore
 collega, non tamen ut gloriosus terrae alta saperet, sed ut
 Christi perfectus imitator humilibus consentiret et tota etiam
 die misereri et commodare persisteret. unde et semen eius
 potens in terra factum est inter eos, qui dei fortes ter-

14] (Matth. 11, 29). 16] Ps. 36, 37. 17] Matth. 5, 4. Ps. 114, 9.
 21] (Rom. 12, 16). 22] (Ps. 36, 26. 111, 5). 23] Ps. 111, 2. 24] Ps. 46, 10.

1 naturale *YΦ* potiorae *Y* 2 perspicere *Y* 3 conditioni *YΦ*
 functum *YΦ*, defunctum *Cεζ Rosw.* 4 amisisset *Y* 5 senatoriae *YΦ*
 7 assumptum *Φ¹* conuersionis *Cεζ* 9 exemplum *C¹* 11 ut et *CYΦ*
Rosw., ut *εζ* rettulisse *YΦ*, retulisse *Cεζ*, retuli *Rosw.* me puto
YΦ, ex uoto (*° m. 2*) *C*, ex uoto *εζ Rosw.* 12 sanctitatis (*is ex i m. 2 C*)
Cεζ Rosw. 13 tamen *om. YΦ* 14 enim *om. Y* 16 homini *Cεζ*
 17 placent et *C*, placentē (*° m. 2*) *ε* 18 apostuli *Φ* solum *om. Y*
 19 mitis *CYΦ*, mentis *εζ Rosw.* conspicuus *Cεζ* relegiosus *CYΦ*,
 religiosus *εζ Rosw.*, religionis *Sacch.* 20 ut *YΦ Rosw.*, et *Cεζ* 21 sa-
 pere *Y* 22 et *om. YΦ* etiam] enim *YΦ* 23 misereri *YΦ* 24 dī
YΦ, deo *C*, *om. εζ Rosw.* terrae fortes *εζ*

rae nimium eleuati sunt, ut etiam de beatissima familiae ac domus eius uisitatione sanctum hominis meritum reueletur. generatio, inquit, rectorum benedicetur, gloria non caduca et diuitiae non labentes in domo eius, domo quae aedificatur in caelis non labore manuum sed operum sanctitate. sed cesso plura de memoria tam dilecti mihi quam deuoti Christo hominis enarrare, cum et pristinis litteris non pauca super eo narrasse me repetam et nihil possim de beata huius filii matre et sanctorum pari radice ramorum Melanio melius aut sanctius praedicare, quam sanctitas tua in eam profari et disputare dignata est, ut, quia ego peccator immunda labia habens nihil dignum loqui potueram ut longinquus a meritis fidei eius animaeque uirtutibus, tu ille uir Christi, doctor Israel in ecclesia ueritatis, procurante in melius dei gratia parareris dignior tam uiriliter in Christo animae praedicator, qui et mentem eius diuina uirtute firmatam, ut dixi, spiritu propiore conspiceres et mixtam cum uirtute pietatem eloquio digniore laudares.

4. Quae uero post resurrectionem carnis in illo saeculo beatorum futura sit actio, tu me interrogare dignatus es. at ego de praesenti uitae meae statu ut magistrum et medicum spiritalem consulo, ut doceas me facere uoluntates dei, tuis uestigiis ambulare post Christum et mortem istam euangelicam prius emori, qua carnalem resolutionem uoluntario

3] Ps. 111, 2. 11] (Es. 6, 5). 22] (August. ep. 95, c. 2).

2 uisitatio Φ 3 generatione inquit C 4 domo Y Φ , domus C ϵ ζ Rosw. 5 manuum] hominum Y 6 plura *scripsi*, plurima Φ , pluri plurima Y, plura ϵ ζ Rosw., de plura C 7 renarrare C 8 eos C ϵ reputem Lebrum possum ζ 9 pari Y Φ , patri C, patre ϵ ζ Rosw. romanorum Y 11 ut om. Y inmundabilia (labia om.) Y 13 tu om. Y Φ isrl̄ Y, isrl̄hl Φ , iñl C, om. sex litt. spatio uacuo ϵ ζ 14 ecclesia Φ 16 uirtute C s. l. m. 2 firmatam—uirtute om. Y firmatum C proprio Φ , proprios C 19 actio Y Φ , actio nostra C ϵ ζ Rosw. est Y¹ at] a te C 20 ut Y Φ , et C ϵ ζ Rosw., te ut fort. 21 consolo Y, consolo (u ex o corr.) postea in mg. add. Φ 22 tuisque ϵ ² et edd. Aug. mortem Φ , morte Y ista euangelica Y Φ ; cf. August. ep. 95, c. 2: quippe qui etiam uerissime dixeris euangelicam mortem prius emoriendum quam carnalem resolutionem uoluntario praeueniamus excessu et paulo post: ut uiuam euangelicam uitam moriendo euangelicam mortem 23 quam ϵ , qui Y

praeuenimus excessu, non obitu sed sententia recedentes ab huius saeculi uita, quae tota temptationum uel, ut tu aliquando ad me locutus es, tota temptatio est. utinam ergo sic dirigantur uiae meae post uestigia tua, ut exemplo tuo soluens calciam⁵ mentum uetus de pedibus meis dirumpam uincula mea et liber exultem ad currendam uiam, quo possim adsequi mortem istam, qua tu mortuus es huic saeculo, ut uiuas deo Christo uiuente in te, cuius et mors et uita in corpore tuo et corde et ore cognoscitur, quia non sapit cor tuum terrena nec os¹⁰ tuum loquitur opera hominum, sed uerbum Christi abundat in pectore tuo et spiritus ueritatis effunditur in lingua tua, superni fluminis impetu laetificans ciuitatem dei.

5. Quae autem uirtus hanc in nobis efficit mortem nisi caritas, quae fortis est ut mors? sic enim obliterat nobis¹⁵ et perimit hoc saeculum, ut impleat mortis effectum per affectum Christi, in quem conuersi auertimur ab hoc mundo et cui uiuentes morimur ab elementis huius mundi. nec tamquam uiuentes in eorum conspectu usuque decernimus, quia portio nostra mors Christi est, cuius a mortuis resurrectionem²⁰ non adprehendimus in gloria, nisi mortem eius in cruce mortificatis membris et sensibus carnis imitemur, ut iam non nostra uoluntate uiuamus sed illius, cuius uoluntas sanctificatio nostra est et qui ideo pro nobis mortuus est et resurrexit, ut iam non nobis sed illi uiuamus, qui pro nobis mortuus est et re-²⁵ surrexit et dedit nobis pignus repromissionis suae spiritu suo, sicut pignus uitae nostrae posuit in caelis in corpore suo,

2] (August. ep. 95, c. 2). 10] (Col. 3, 16). 11] (Ps. 45, 5). 14] Cant. 8, 6. 17] (Col. 2, 20). 20] (I Thess. 4, 3). 23] (II Cor. 5, 15).

1 praeueniamus ε²; lege hoc totum fideliter add. C man. s. VIII in mg. obitus C 2 temptationum] plena add. εζ Rosw. 3 loquutus φ 5 de Yφ, a Cεζ Rosw. dirumpam C, dirumpam εζ Rosw. 7 christo Yφ, in christo Cεζ Rosw. 10 opera om. Y habundat Yφεζ 12 impletum C 14 oblietrat εζ 15 perhimit Y¹ effectu Y 17 elimentis Yφ¹ 18 usuque Yφ, usque (u m. 2) C, uisuque εζ Rosw. decernimur Cεζ 20 adpraehendimus φ huius Lebrun 24 pro om. Y pro nobis pro C est om. Y 25 et dedit om. Y repromissionis—pignus in marg. inferiore add. φ, in textu inser. hñ (= hic deest)

quod est corporis nostri. unde nunc expectatio nostra dominus est, et substantia, quae ab ipso facta est, apud ipsum et in ipso et per ipsum est, qui conformatus est corpori humilitatis nostrae, ut nos conformaret corpori gloriae suae et secum in caelestibus collocaret. propterea et qui digni fuerint uita aeterna olim in gloria regni eius, ut cum ipso sint, sicut apostolus ait, et cum ipso maneat, sicut et ipse dominus ad patrem dixit: uolo ut, ubi ego sum, et illi sint mecum, sine dubio illud quod in psalmis habes: beati qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te.

6. Puto autem hanc laudationem uocibus concinentium esse promendam, etsi inmutabuntur sanctorum resurgentium corpora, ut sint sicut et domini corpus post resurrectionem apparuit, in qua utique resurrectionis humanae uita imago praefulsit, ut dominus ipse, qui in corpore ipso, quo passus fuerat et resurrexerat, quasi speculum contemplationis omnibus fuerit. qui utique cum in eadem carne, qua mortuus et sepultus fuerat, et resurrexisset, omnium omnia officia membrorum expressa oculis et auribus hominum saepe conlatus exhibuit. quod si etiam angeli, quorum simpliciter spiritualis est creatura, linguas habere dicuntur, quibus utique laudes domino creatori canant et gratias referre non desinant, quanto magis hominum etsi spiritalia iam post resurrectionem corpora, manentibus tamen glorificatae carnis omnibus membris et per omnia membra formis et numeris suis, et linguas habebunt

1] (Ps. 38, 8). 5] (I Thess. 4, 16). 8] Ioh. 17, 24. 9] Ps. 83, 5.

1 est] est caput εζ Rosw. 2 est facta ζ apud φ¹ alt. et om. Cεζ Rosw. 3 pr. est exp. φ corpore Y, corpore φ humilitatis—corpori om. εζ Rosw. 4 corpore Y, corpore φ et] ut ε (in ras.), ut ζ 6 olim Cφ, olim Y, erunt εζ Rosw., erunt olim fort. 7 et ipse] ipse Y 9 illud CYφ, hoc illud est εζ Rosw. 11 concinentium Y 12 promerendam Y 14 qua CYφ, quo εζ in om. Y 18 et CYφ, om. εζ Rosw. omnia Yφ, om. Cεζ Rosw. 19 expraessa φ collatus Yφ, conlatus C, collata ε²ζ Rosw., colata ε¹ 22 canant Yφ, cantant Cεζ Rosw. referri Yφ desinant CYφ, desinunt εζ Rosw. 23 etsi] et Yφ resurrectione C 25 linguis Y

in oribus suis et linguis effantibus dabunt uoces, quibus diui-
 nas laudes uel sensuum suorum gaudiorumque affectus per uerba
 depromant, forte etiam hoc gratiae gloriaeque adposituro sanctis
 suis domino in saeculis regni sui, ut tanto potioribus linguis
 5 et uocibus canant, quanto ad beatiorem naturam corporum
 beata inmutatione profecerint, ut in corporibus iam spiritali-
 bus constituti iam forsitan non humanis sed illis angelicis at-
 que caelestibus, quales apostolus in paradiso audiuit, sermoni-
 bus eloquantur? et ideo forsitan homini ineffabiles eos sermones
 10 fuisse testatus est, quia sanctis inter alias praemiorum species
 iam nouae linguae parentur. quibus idcirco homines huius
 saeculi adhuc uti non licet, ut iam his gloriae suae con-
 gruentibus immortales loquantur, de quibus dictum est: etenim
 clamabunt et hymnum dicent, procul dubio in caelestibus,
 15 ubi cum domino erunt et delectabuntur in abundantia
 pacis, gaudentes in conspectu throni, mittentes ante pedes
 agni pateras et coronas et cantantes ei canticum nouum, ad-
 gregati choris angelorum uirtutum dominationum thronorum,
 ut et ipsi cum Cherubin atque Seraphin et quattuor illis ani-
 20 malibus uoce perpetua concinentes dicant: sanctus sanctus
 sanctus dominus deus Sabaoth, et reliqua quae nosti.

7. Hoc est ergo, quod egenus et pauper ego ille insipiens
 et paruulus tuus, quem ut uerus sapiens ferre consuesti, rogo,
 ut me scientiam uel opinionem super hoc tuam doceas, quia
 25 scio te inluminatum spiritu reuelationis ab ipso duce et fonte
 sapientium, ut sicut praeterita cognouisti et praesentia uides,

8] (II Cor. 12, 4). 13] Ps. 64, 14. 15] Ps. 36, 11. 20] Es. 6, 8.

1 oris εζ diuinās om. Y 2 gaudiorum YΦ effectus YΦ
 3 apposituros CY 5 ad] a ε 6 mutatione Cεζ Rosw. proficerint
 YΦ, profecerit C 8 in paradyso audiuit YΦ, audiuit in paradiso Cεζ
 Rosw. 9 eloquatur Φ inde ε²ζ Rosw. homini YΦ, om. Cεζ
 Rosw. 11 parentur YΦ, parantur Cεζ Rosw. homines CYΦ, homini-
 bus εζ 13 dictum est etenim bis exh. C 14 ymnum C, hynnum ε
 17 cantantes YΦ, cāntes C, at cantantes C in mg. m. 2, canentes εζ
 Rosw. 18 choris ex thronis Φ, coris C thronos C 19 etque Y¹
 20 uoce p. concinentes om. Cεζ Rosw. concinnentes Y 23 consuisti
 CYΦ

ita etiam de futuris aestimes, quid censeas de his caelestium creaturarum uel etiam super caelos in conspectu altissimi agentium uocibus sempiternis, quibus tandem organis exprimantur. quamlibet enim apostolus dicendo: si linguis angelorum loquar, proprium quendam illos suae naturae uel, ut ita dixerim, gentis habere sermonem ostenderit, tanto humanis sensibus et eloquiis altiore, quanto ipsa angelorum creatura et statio mortalibus incolis et terrenis sedibus praestat: attamen forsitan linguas angelorum pro generibus uocum atque sermonum dixerit, sicut et de charismatum uarietate disserens inter dona gratiarum numerat genera linguarum, utique hoc in signo esse significans, quod multarum gentium sermone loqui singulis donaretur. sed et uox dei saepe ad sanctos emissa de nube ostendit posse loquelam esse sine lingua, siquidem lingua corporis membrum sit pusillum et magnum. sed forte ex hoc ipso, quia in hoc membro uocis officium deus posuit, etiam incorporeae angelorum creaturae sermones et uoces linguam uocauerit, sicut scriptura adsolet deo quoque secundum species operationum nomina adsignare membrorum. ora pro nobis et doce nos.

8. Frater noster carissimus et dulcissimus Quintus quam tarde ad nos remeat a uobis, tam cito a nobis ad uos redire festinat; instantiam uero eius in litteris exigendis etiam haec epistola litoris quam uersibus crebrior loquitur; commemorati exactoris nimiam festinationem scheda fecit. nam pridie idus

4] I Cor. 13, 1. 10] (I Cor. 12, 10. 28). 15] (Iac. 3, 5).

1 aestimes] quid estimates εζ *Rosw.* 3 gentium YΦ 4 quamlibet CYΦ, quamuis εζ *Rosw.* 5 ut om. YΦ 6 gentes YΦ 7 altiore Y 8 mortalius C in caelis εζ *Rosw.* 10 dixit ex dixerit ε de] in dei εζ¹ carismatum CYε ueritate Y 13 scs YΦ 14 loquillam Φ, loquellam C 15 membrorum C 16 in] sine εζ *Rosw.* membro] in quo est add. εζ *Rosw.* 17 posuit YΦ, possit Cεζ *Rosw.* incorporeae YΦ, in corpore Cεζ *Rosw.* creatore Y, creare εζ *Rosw.* 18 scriptura Φ assolet Cεζ queque Y 20 doce nos ex docens C m. 2 21 et dulcissimus om. YΦ 23 stantiam C in litteris exigendis} hic desinit cod. Φ etiam] et *Lebrun* 24 litoris Y, licturis εζ loquitur que Y 25 nimiam festinationem Cεζ, nimia festinatione Y, nimia festinatio *Rosw.* sceda εζ, schedam Y *Rosw.*, schidam C

Maias uenit ad nos, ut rescripta peteret, et idibus ante sextam dimitti obtinuit. uidete ergo utrum eum commendauerim an accusauerim huiusmodi testimonio. forte enim, immo sine dubio laudabilis magis quam culpabilis iudicabitur qui a tenebris, ⁵ quod in comparatione uestri luminis sumus, iustissime refestinauit ad lucem suam.

XXXXVI.

PAVLINVS RVFINO FRATRI SALVTEM.

1. Vel breues nobis ab unanimitate tua litterae magno re-
 10 frigerio sunt, sicuti in paenuria pluuiarum ager sitiens rore
 recreatur, unde refectos nos quamuis breui epistula tua, attamen
 tua, per puerum communium filiorum fatemur, sed tamen
 rursus adfectos, quia etiam nunc uos in aestu sollicitudinis
 et incerto morarum Romam pati indicastis. det nobis do-
 15 minus a domino laetificari quam primum de actu uestro, ut
 sicut anxii conpatimur, ita congaudeamus hilaratis et incipiamus
 tamen sperare fructum praesentiae uestrae, si uos certi
 esse de uestra sententia uel domini circa uos placito coeperitis.

2. Sane, quod admonere dignaris affectu illo, quo nos sicut
 20 te diligis, ut studium in Graecas litteras adtentius sumam,
 libenter accipio; sed implere non ualeo, nisi forte desideriiis
 meis adnuat dominus, ut diutius consortio tuo perfruar. nam
 quomodo profectum capere potero sermonis ignoti, si desit a
 quo ignorata condiscam? credo enim in translatione sancti
 25 Clementis praeter alias ingenii mei defectiones hanc te potis-
 simum imperitiae meae paenuriam considerasse, quod aliqua,
 in quibus intellegere uel exprimere uerba non potui, sensu

1 rescita C peterit (et om.) Y sexta C 2 an CY, uel εξ Rosw.
3 huius (modi om.) CY testimonium Y imo ζ epl̃c̃ ep̃ĩt̃ sc̃ĩ paulini
ad sc̃m̃ aug̃ C, explicit Y.

54. — 9 uel 5, ut 5 breuis 5 unanimitate 5 10 fluuiorum
 Rosw. 11 pr. tua om. edd. Ruf. adtamen 5 13 etiam nunc 55,
 etiamnum nunc Rosw. solitudinis 5 14 pati 5, peti 5 Rosw. iudi-
 castis Rosw. 15 nostro Rosw. 16 hilaritati Rosw. 19 admoneri 5
 21 desideria mea adiuuat Rosw.

potius adprehensa uel, ut uerius dicam, opinata transtulerim. quo magis egeo misericordia dei, ut plenior mihi copiam tui tribuat, quia pro diuitiis erit pauperi uel micas a diuitis mensa cadentes auido famelici cordis ore colligere.

3. In tempore sane, quo scripta haec scribebantur, cecidit ⁵ sub oculis incidens proposita lectione capitulum illud ex Genesi, <a> Iacob quo Iudas benedicitur. et quia dominus opportunissimam hanc occasionem dederat, pulsare post tempus fores cordis tui placuit. ergo si me amas, immo quia multum amas, rogo ut scribas mihi, ut intellegis ipsas patriarcharum ¹⁰ benedictiones et si qua ipse scis in eis ardua sensu et digna cognitione, scire me uelis; specialiter tamen de capitulo illo in quo ait: alligans ad uitem pullum suum et ad cilicium pullum asinae suae, qui suus sit pullus quaeue asina uel qui asinae pullus? et cur suus ad uitem, asinae uero ¹⁵ pullus ad cilicium alligetur?

XXXXVII.

PAVLINVS FRATRI RVFINO SALVTEM.

1. Etsi incertum mihi fecit filius Cerealis, quod ad te perrecturus foret in tempore, quo ad sanctum Petrum reuertitur, ²⁰ tamen per eum, qui aequae tuus ac noster est, non scribere tibi tam culpabile nobis quam tibi triste futurum iudicauimus. itaque chartulae damnum, si te forte non uidisset, quam officii, sicut credimus, si te uiseret, praeoptantes capessere commisimus epistulam istam non casui sed fidei. credimus enim ²⁵ in domino dirigendam ad te uiam sermonis ac filii nostri, quia desiderantibus bonum omnia procedent in bonum; desiderat enim te, quantum debes desiderari ab intellegente commodum suum de consortio tui. et ideo praesumo, quia secun-

6] (Gen. 49). 13] Gen. 49, 11. 27] (Rom. 8, 28).

1 adprehensa *Æ*, apprehenso *Rosw.* 2 tui copiam *Rosw.* 3 pauper & uel] ut *Rosw.* 4 colligere *Æ*, colligens & 5 sane] coenae & 6 illut *Æ* 7 iacob quo iuda *Æ*ξ, quo Iudas a Iacob *Rosw.* 9 forem *Æ* 10 ipsam—benedictionem *Rosw.* 11 in eis] meis & 12 de] ex & 14 quae uero & *Æ*. — 18 Rufino *om. Æ* 20 Romam reuertit & 24 te *om. Æ*

dum fidem ac pietatem suam satiabitur in bonis desiderium eius et perueniet ad te et tecum manebit, et geminabitur nobis apud dominum in uobis salutare praesidium, cum et tibi tam bonus filius comes discipulus adiutor accesserit, et tu illi pater ac magister omnis boni donatus a domino ad efficacem orationum potentiam uires gratiae spiritalis addideris. nobis autem, etsi pro tua caritate praesumptio sit, quia remeaturus ad orientem non feres inuisitatis nobis abire, tamen de peccatis nostris metus est, ne etiamsi tam a nobis uicina filia Babylonis auertat. quare domino desideria nostra et nota mandamus, ne secundum meritum nobis sed secundum desiderium faciat et dirigat ad nos uiam tuam in uia pacis suae, quia non ambulantes in ea in reprobum sensum damnati sunt, ne te desiderare mereantur.

2. Sane inopportunitate, qua ostium tuum uel media nocte pulsare consueui, numquam repulsae metu ad uerecundiam et modum postulandi coactus, nunc hoc circa me negotii tibi trado, ut benedictiones duodecim patriarcharum, cuius iam principium mihi exposita circa personam Iudae prophetia triplici, ut iussum est, interpretatione conscriptis paginis edidisti, per reliquos eius filios distributam digneris exponere, ut ipse per te fiam conscius ueritatis et magnae gratiae ac laudis auctorem habeam, si his, qui de me supra me propter operis necessarii gratiam sentientes consulendum me putarunt, diuina potius et tuo spiritu quam de meo sensu inepta respondeam. gratia dei tecum, ut est, in aeternum maneat, frater in Christo unanime.

XXXXVIII.

*** si enim hodie uideas dignos domino sacerdotes uel Exsuperium Tolosae uel Simplicium Viennae uel Amandum

1 saluabitur & Rosw. 3 aput E 9 a om. & Rosw. 10 filiae E et] ac & Rosw. 14 merentur & Rosw. 16 numquam om. & Rosw. 20 conscriptis E 21 eius om. & Rosw. 24 necessarii gratiam sentientes om. & Rosw. putauerunt & Rosw. 26 gratia—unanime om. & Rosw. — finit ep̃l paulini ad rufinum E.

Hoc epistolae fragmentum ad editionem Gregorii Turon., quam in Monum. G. H. Guil. Arndt instituit, repetitum est. 30 tholosae amando

Burdigalae uel Diogenianum Albigae uel Dynamium Ecolisnae uel Venerandum Aruernis uel Alethium Cadurcis uel nunc Pegasium Petrocoris, utcumque se habent saeculi mala, uidebis profectu dignissimos totius fidei religionisque custodes. ***

XXXXVIII.

5

⟨MACARIO PAVLINVS.⟩

1. Opera domini praedicare honorificum est, quae mihi causa huius epistolae fuit, quia patris familias huius, quem ad unanimitatem tuam prosequor, Secundiniani negotium, ut probabis, non potest sine domini gloria et laude narrari. 10 sicut enim dixit in euangelio: pater meus adhuc operatur, et ego operor, ita et nunc facit, neque desinit bonus dominus fidem nostram euidentibus ueritatis suae excitare ac uere prouocare documentis. itaque in diuersis, ut scriptum est, argumentis apparens nobis saluator deus terra marique pro 15 nobis operatur et quod in singulis agit multorum fidei salutique procurat. uide enim quam admirabile et praedicabile opus sit, quod Iesus dominus in uno sene cum angelis suis sanctis operatus est. haec enim causa est supradicti amici et fratris nostri, qui est uir in Christo fidelis. hieme superiore compulsus 20 in Sardinia cum ceteris quippe nauiculariis inuehendas fiscalibus horreis fruges ministerio propriae nauis accipere, non expectato tempore soliti commeatus ante aestiuam temperiem onustum nauigium ui publica urgente dimisit. ilico, ut mihi retulit, in proximo freto exorta tempestas temere de portu 25 solutam multarum nauium classem a cursibus destinatis re-torsit et fregit in litore. huius nauem in quodam eius insulae loco, quem Ad Puluinos uocant, ne similiter inlideretur, ancho-

7] Tob. 12, 7. 11] Ioh. 5, 17. 14] (Act. 1, 3).

1 burdigale   dynamium   2 auernus   alithium   4 dignissimus
religionesque

O. — Paullini epistula ad Macarium *inscr. O m. 2*   Macario Paulinus
om. O 12 desinit v, desinet O   13 nostram v, uestram O   14 docu-
mentis O   25 exhorta O

ris fundare conati sunt; sed hiemis eiusdem uiolentia praeualescente rumpentibus uinculis nautae exterriti scapham dimiserunt, uel ut naui fortius continendae renouatis et altius stabilitis anchoris subuenirent uel ut se ipsos, si possent, a
 5 discrimine nauis eriperent. sed illos statim cum fragili perfugio lembuli sui abripuisse in scopulos procella dicitur et superfusis fluctibus obruisse. unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputatum uel metu inmemores uel ut uilem animam contemnentes relinquunt. interea destituta nautis et
 10 anchoris nauis aufertur in pelagus.

2. Senex ille, qui nescierat se relictum, ut iactari uoluique sensit, ab intimo nauis emergit, uacua omnia, mare undique et undique caelum uidet; cum et metum et periculum misero solitudo cumlaret, sex dies et noctes ieiunus condidit. fue-
 15 runt enim illi lacrimae panes die ac nocte. tum ipsum iam mortis quam uitae cupidior finemque poenarum animae exitu desiderantem misericors et miserator dominus adire cominus et uerbi cibo animare dignatus est. refert ipse adhuc lacrimans felicitatem periculi sui nec sine lacrimis cordis et
 20 gaudio spiritus audiri potest, ut compellatus adeunte Christo, ut confortatus hortante sit, ut arborem iussus incideret, quam excidi in eo tempore remedium nauis erat; sed quod multi atque ualidissimi sine suo et nauis periculo facere uix possunt, solus et debilis arripere non audens dei uerbo ausus
 25 est. bis tantum et leuiter ut a senili manu tactus magis quam ictus securi malus ita prosiliuit a uulnere, ut longe extra nauem in undas expulsus tuto ceciderit. deinde uariis, ut marina iactatio et naualis instructio poseit, officiis, cum aut arte-
 30 mine Victoris uocatus a domino porrigere tantum specie agendi manum ad quamlibet operam iubebatur. non enim in multa et uaria circa hunc senem mirabilium diuinorum gratia hoc

12] (Verg. Aen. III, 193). 14] Ps. 41, 4.

1 praeualiscente O 2 scapham dimiserunt O, scaphulam dimiserunt v
 3 renouatis O 6 lembuli O arripuisse v 21 inciderit v 31 at O
 operam operam O

quoque dei munus praetereundum uidetur, quod etiam nomen accepit, quo nunc et regeneratione censetur et ab hominibus et ab angelis scribitur; gentilicio enim signo Valgius uocabatur qui nunc Victor a domino dicitur, et est uictor in domino qui illi aptum opera in ipsum sua nomen inposuit, quia uide-
 licet et in mari de tempestatibus atque naufragio per adiuto-
 rium Christi et nuper in terra per eiusdem gratiam de peccatis
 et diabolo triumphauit, uidelicet ut totus in Christo nouandus
 neque in nomine neque in homine ueteri permaneret.

3. Mira fides et ineffabilis pietas domini salutaris, qui se-
 nem, si forte somno piger lentius ad gerenda consurgeret, et
 molli manu ante praepalpans, ne trepidus expergefieret, uelli-
 cata blande auricula suscitauit, cum leuiter adnitens senex a
 primo statim conatu suo manibus angelicis res effectas uide-
 ret. uix rudentem quasi ducturus adtigerat, iam exsinuatum in
 contos suos siparum stabat uel naus uela faciebat. aqua
 rimis naus accepta mergere temptauerat, et post unum uel
 alterum breuis sentinaculi haustum umore destrecta siccata-
 que naui quod ageret non habebat, stupens laborem sibi sine
 labore praecerpi et actum suum occulta manu praeueniri, si
 bene occulta dicitur quae tam perspicuum praestabat auxilium.
 sed nec ipsi operatores simplicibus innocentissimi senis oculis
 subtrahebantur; nam saepe uidit armatos, uidelicet de exer-
 citu caeli milites excubare nauigio et cuncta nautici muneris
 administrare. nec sane nauem illam nisi angeli nautae dece-
 bant, cui gubernaculum erat mundi gubernator. ipse enim do-
 minus nunc suo uultu coruscus, ut in Apocalypsi describitur,
 et coma fulgidus, nunc confessoris et amici sui, domini mei,

12] (Verg. Ecl. VI, 3). 27] (Apoc. 1, 14).

5 aptum opera in ipsum sua *O*, ad opera sua id ipsum *v* 7 gratia *O*
 10 misera *O* salutaris *O*, saluatoris *v* 13 leniter *v* 15 ducturum *O*
 adtigerat] cum uelum uideret *add. v* in contos suos: supparum *Rosw.*,
 in cunctos suos si parum *O*, in contos suos: si parum *v* 16 uel naus
 uela *Ov*, uela naus *Sacch.* aquam *O* 18 haustum humore *con. Sacch.*,
 haustum ore *Ov* districto *O* 27 describitur *Rosw.*, describitur *Ov*
 28 amici *v*, acimi *O*

communis patroni Felicis ore uenerabilis in puppi sedebat, sicut nautico usu dicitur, ad temones uel potius pro temonibus, quos cum anchoris pariter et nautis in illo naufrago litore nauis amiserat, infelix feliciter, ut pro amissis omnibus uiris et armis
 5 suis aut domini martyrem aut dominum martyris obtineret. narrat gaudio lacrimans senex se ad ipsius pedes nunc domini, nunc martyris gubernantis sibi solitum procubare, etiam familiarius ipso adlectante, in genibus quoque ac sinibus sacris beatum et adflatibus diuinis odorum reclinati capitis puluinar
 10 habuisse.

4. Dubitemus nunc patriarcharum sinus fidelibus in Christo seruis patere, cum immensa eius bonitas etiam catechumenum tunc istum uel suo uel sancti sui fouerit gremio. nam et in sancto suo ipse aderat qui dixit, ut nosti, ad patrem: ego
 15 claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut unum sint, sicuti et nos unum. ego in eis, et tu in me. et iterum ad apostolos, in quibus uniuerso corpori suo dixit: ecce ego uobiscum sum omnibus diebus uitae meae usque ad consummationem saeculi. quod cotidie nobis in manu et
 20 apostolorum suorum et martyrum operante conspicuis uirtutibus potentia probat, ut credamus dei filium et dominum nostrum Iesum ex resurrectione mortuorum regnantem in caelis ad dexteram patris uiuorum esse dominum, non mortuorum. ergo cum et sancti sui confessoris effigie senem nautam fouebat,
 25 ipse aderat in sancto suo et fessum atque depositum blandis mulcebat adloquiis nec magis cibo quam uerbo reficiebat, quia ipse est uerus panis qui de caelo descendit dare escam omni carni. in omni enim homine opus suum diligit et omnem, quantum in ipso est, hominem saluum fieri uult,

14] Ioh. 17, 22. 17] Matth. 28, 20. 22] (Marc. 16, 19). 23]
 Matth. 22, 32; Marc. 12, 27. 27] Ioh. 6, 41. Ps. 135, 25. 29]
 I Tim. 2, 4.

2 timones O timonibus O 9 beatum ex afflatibus diuinis odorem
coni. Sacch. odorem v 12 caticuninum O 16 unum] sumus *add. v*
 18 uitae meae O, *om. v* 19 in manu et] Immanuel *coni. Grauius*, bonus
 Emmanuel *coni. Sacch.* et] uel et O 25 sanctos suos O

quia mortem non fecit uitae dator et uita totus, nec laetatur in perditione uiuorum qui mauult misericordiam quam sacrificium nec personas accipit qui fecit omnes, sed pro meritis iudicat, quia deus iudex est.

5. Denique non illi hic de calamitate naufragii neque de senio et egestate nauta uilior fuit; sed his omnibus, quibus eum et socii spreuerant, Christum mouit et uiscera diuina concussit. oculi enim eius semper in pauperem respiciunt. profecto et iste pauper clamauit, et dominus exaudiuit eum. cui forsitan ad precandum etiam uoces propheticas dominus et ipsa periculi causa dictauerit, ut clamaret: saluum me fac, deus, quoniam intrauerunt aquae usque ad animam meam. ueni in altitudinem maris, non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum. cito anticipet me misericordia tua, priusquam infigar in limo profundi et urgeat super me puteus os suum. respice in me, quoniam unicus et pauper sum ego, et factus sum similis pelicano solitudinis, sicut nycticorax in domicilio, et ita in naui mea sicut passer unicus super tectum. audiuit dominus et misertus est eius et misit angelos in circuitu eius, et factus est in salutem. imperauit procellae et stetit in auram. increpuit mare, et siluerunt fluctus eius, et deduxit eum in aquis multis, uidentem opera domini et mirabilia eius in profundo. cibauit eum adipe frumenti, et conloquente Christo quasi de petra melle saturatus est. respexit humilem qui beault pauperes spiritu. flentem adfatus est qui promisit lugentibus consolationem. et qui esurientibus et sitientibus iustitiam saturitatem dat, ipse

1] Sap. 1, 13. 2] (Matth. 9, 13). 3] (Matth. 22, 16; Marc. 12, 14; Luc. 20, 21). 9] Ps. 33, 7. 12] Ps. 68, 2. 3. 13] Ps. 68, 16. 15] Ps. 78, 8. 16] Ps. 68, 3. 16. 17] Ps. 24, 16. 20] Ps. 101, 7. 8. 22] Ps. 29, 11. 33, 8. Ps. 106, 29. 23] Ps. 105, 9. 24] Ps. 106, 24. 26] Ps. 80, 17. 27] (Matth. 5, 3).

6 iis v 8 concessit O¹ 10 forsitan O 11 clamarit O 14 demergat O 19 nocticorax O 26 conloquentem O

hunc deficientem qui panis et iustitia et fons uitae est de se ipse inrigans paut, nec alia istum pietate quam omnem hominem in huius mundi pelago uolutantem dedita patri usque ad crucis mortem pietate miseratus est, quia uidelicet unus homo
 5 uniuersitatis portio et uniuersitas unius forma hominis et causa est.

6. Denique non solum nauem sed ipsum quoque, cuius causa nauem tuebatur, regens et in eo discreta carnis et spiritus officia dispensans, noctu securum requiescere, die uigilare sollicitum iubebat, se pro dormiente uigilaturum et uigilanti cooperaturum esse promittens. nempe illum in his uerbis domini recognosces affectum, quo semper ita spem nostram fouet, ut sollicitudinem non relaxet, ita infirmæ carni consulit, ut spiritus promptus esse non desinat. et ideo sic dormire permisit seni fesso, ut ne seni quidem et fatigato de uigilandi negotio securitatem remitteret, ne scilicet resoluere-
 10 tur in somnos inertes et inciperet non solum corpore sed et mente dormire. quod metuens quidam sanctus ait: inlumina oculos meos, domine, ne umquam obdormiam in mortem. uicina enim morti labes est torpor animorum. et tunc dicet inimicus: praeualui aduersus eum, si et mentis oculos somnus oppresserit. recognoscimus ergo ipsum seni adfuisse qui dixit dormitantibus suis: uigilate et orate, ut non ueniat in temptationem, et iterum uigilantibus ait,
 25 iam scilicet excitatorum uigore securus: dormite iam et requiescite. quod quidem non magis de corporeo somno quam de fidei firmitate dictum alibi docet dicens: constantes estote, quia ego uici mundum. uera enim hominis haec requies est, si fide constans et uictoria Christi ab omni hoste
 30 securus pace unanime perfruatur: ipse enim quies nostra

18] Ps. 12, 4.   21] ib. 5.   23] Matth. 26, 41.   25] ib. 45.
 27] Ioh. 16, 33.   30] Eph. 2, 14.

11 cooperaturum *v*, cum quo operaturum *O*   iis *v*   13 fouet *v*, fauet *O*   15 fatigato de uigilandi *scripsi*, fatigato sine uigilandi *v*, fatigatos euigilandi *O*   27 fidei firmitate *v*, infirmitate *O*, animi f. *fort*.
 30 unanimi (i. e. Christi) uel animi *coni. Sacch*.

qui pax nobis est quique pro nobis uigilat, ut requiescat in nobis, et qui nunc uigilare nos pro quiete perpetua iubet.

7. Ipse dominus haec eadem pietatis suae munera, quae toto uult agi mundo, in hoc sene uno agere dignatus est cum blandimento seuerus nec sine freno timoris indulgens aurem 5 uellit, ut somnum torporis excuteret, sinum praebuit, ut quietem perpetuam ministraret. uiginti et tres dies homo non modo a terris sed et ab hominibus exclusus omnium uentorum ludibrium, omnis terrae exul, diuersi maris hospes et exsors generis humani, inter fluctus et beluas maris in uago 10 erraticae nauis hospitio ieiuniis senio timore confectus, quaeso te, numquid natura sua perdurauit? cui ergo obscurum sit deum in illo fuisse? quem dixi deum? non qui facit mirabilia solus, qui uocat ea quae non sunt tamquam quae sint? cuius ope enabat toto nauis secreta pelago et inuisibili guberna- 15 tore quasi uacua et tamen graui mole se promouens, clausis intra cameras suas homine cum frugibus, uelut illa diluuiio feta mundi seminibus arca fluebat nec uno mari iactata cursum cum tempestatibus inmutauit.

8. Primo ad urbem acta Romani portus pharum uidit; 20 deinde Campaniam longis tractibus legit mutatisque turbinibus in Africae litora transuolauit atque ab ipsis rursus abrepta Siciliam transeurrit, circa quam concita et uerticosa crebris, ut ferunt, insulis freta et periculosos etiam sub gubernatore nauibus cursus inter ambages et obices insularum tam directo 25 otiosus senex inoffensoque nauigio praeteriuit, ut quasi diuina nauis et inmisso diuinitus spiritu sapiens sua sponte cauenda uitaret, sequenda peteret et utiliter ac perite per necessarios obitus flecteretur, uigesimo demum et tertio die miserante iam deo finem errorum atque discriminum in Lucanis positura lito- 30

13] Ps. 71, 18. 14] Rom. 4, 17. 17] (Gen. 7, 17).

7 et tres *O*, tres *v* 10 uago *v*, uado *O* 13 quem *scripsi*, quod *O*, eum *v* non qui *O*, qui *v* 14 ea quae *O* 15 ope innabat toto nauis secura pelago *coni. Sacch.* 17 homine *v*, hominem *O* 18 uno mari *Rosw.*, uno maiori *Ov* 20 farum *O* 23 uertigosa *O* 29 et *om. v* 30 deo *O*, domino *v*

ribus. quibus propinquant dominus aeternus, ut indefessa eius
 bonitas usque ad terminum susceptae sibi nauigationis opera-
 retur mirabilia sua, tacito suae adspirationis instinctu con-
 pulsos a littore duabus nauculis piscatores obuiam misit, qui
 5 nauem hanc eminus conspicati primo aspectu territi refuge-
 runt; plenam enim armatorum et liburnae aemulam sibi uisam
 ipsi postea retulerunt. deinde magnis et saepe repetitis senis
 nostri uocibus aliquando reuocati ratione secum habita et agente
 sic domino, nihil sibi ab ea naui timendum, in quam uocaren-
 10 tur, intellexerunt. accessere nauigio uacuumque militibus esse,
 quod longe stipatum uiderant, uix seni contestanti et ascensa
 tandem naui suis oculis crediderunt, ubi receptos senex pran-
 dio, quod pridie iussus a domino praepararat, excepit multa-
 que mercede copiosis amissorum nautarum panibus saturauit
 15 atque donauit. quibus stipendiis laeti famulantibus lembulis
 suis quasi emeritam graui e bello et de certamine coronatam,
 quippe ut superstitem naufragii, uicticem uentorum et fluctuum
 nauem ad portum suum remulco praeuente duxerunt. quid hac
 naui fecisset eorum uanitas, qui errore eo quo colunt omne
 20 quod fingunt factam Argonautarum infelicium puppem fabulosis
 litteris sacrauerunt atque etiam nunc in caelo uidere se credunt
 et inter astrorum choros numerant? nec minore dementia
 uectricem draconis Epidaurii nauem inludente ipso, cuius cor-
 poratum phantasma uexerunt, serpente uenerantur.

25 9. Sed fugiamus a fictis et alienis neque mendacia et uenena
 pereuntium nostrae ueritatis lumini misceamus. sunt nobis
 nostrae naues, ut dignius ueris et domesticis utamur exemplis.
 habemus et arcam Noe. habemus et nauem Tharsi nauemque
 Tharsensis. sed illa, de qua dei fugitium prophetam ultor et
 30 custos cetus excepit, eatenus huic naui comparari potest, qua-

28] (Gen. 7, 15). (Ion. 1, 3). (Act. 27, 6). 30] (Ion. 1, 4).

6 plenam *v*, lenam *O* 11 seni *Rosw.*, sene *Ov* 14 amisserum *O*
 15 limbolis *O* 18 remulcho prae et in te duxerunt *O*; *em. v* 18 quid
O, quid de *v* 23 epidaurii *scripsi*, epidaurio *O*, epidauro *v* corpo-
 reum *Rosw.* 24 serpentem *O* 27 ueris et *v*, et ueris *O*, et uerius *fort.*
 30 coetus *O*

tenus ante sortem periclitata est; tertia uero nauis exemplo meo congruit huic, quod apostolum et martyrem uexit propterque ipsum et in ipso Christum recepit, uel cum illi totam periturae nauis multitudinem redonauit.

10. Proponamus ergo nobis animo et mente cernamus pulcherrimum diuini operis spectaculum, uidentes nauem unam de multarum nauium omniumque nautarum naufragio raptam, uno sene maria diuersa peragrante, solam in pelago et in ea solum. iam illa nobis arca diluuii ante oculos, ecclesiae imago, uersabitur, super orbem demersum una ubique diffusi maris facie inter effusas caeli et abyssi aquas solide toto innatans mundo, cuius ista imaginem multis modis in modulo minore gestauit. nam ut illa omnigenum seminum, sic et ista uariarum plena frugum fuit, cui praeter onus publicum plura etiam de stipendiis et peculiis nauticis inerant. illa unam familiam ad generis humani reparationem, et ista unum hominem ad multorum fidem uexit. illi pacis ramum columba detulit; huic pacem agnus exhibuit. illam in imaginem sancti spiritus ales intrauit, et hanc per imaginem confessoris sui Christus accessit. respiciamus et Ionae nauem, largiore hanc munere uirtutis eiusdem seruata uidebimus et maiore miraculo. illa enim omnibus saluis praeter unum, ista omnibus amissis uno manente seruata est. sed et cetum illum prophetae uiuentis innocuum uoratore uidetur haec nauis imitata, cum aequae utero suo clausum hominem per maris alta gestauerit et litori exposuerit incolumem, sicut illum indigestum ieiuna praedae suae belua iussis singultibus ab ergastulo spatiosi uentris excussum refudit deo, quo iubente suscepit, et mysterio salutiferae passionis expleto tertia die in spem resurrectionis euomuit.

3] (Act. 27, 24). 10] Gen. 7, 17. 13] (Gen. 6, 20). 16] (Gen. 7, 7; I Petr. 3, 20). 17] (Gen. 8, 11). 18] (Gen. 8, 9). 24] (Ion. 2, 1). 27] (Ion. 2, 11; Matth. 12, 39).

2 huic *O*, hinc *v* 8 sene maria *v*, seminaria *O* 10 uersabitur *v*, uersabatur *O* dimersum *O*, diuersum *v* 11 solidae *O* 12 multis modis *v*, multimodis *O* 23 coetum *O* 29 expleto *Col.*, expleta *Ov*

11. *Navis uero illius turba felicior, quae apostolo condonata est, non suis quidem meritis; nam et ipsi naufragium meruerunt qui contempto apostoli consilio nauigant. sed non minus et hoc possumus in diuinis operibus nauigio gloriari, cuius*
 5 *uiris quamquam defuerit similis aduocatus, tamen ipsi in unico nauta ipse apostoli deus adfuit gubernator, et quo pro unius innocentis salute meruit liberari, quod illa, quae uas electionis in uinculis prima susceperat, ob apostoli contemptum et captiuitatem carceris crimine damnata non meruit. illa uero navis*
 10 *cohors mihi uidetur et propter gratiae mysterium liberata, ut de naufragio navis addictae nudi euaderent, scilicet ut eos a prioris navis id est ab Adae carnis peccato liberatos et ipsis per quos euaserant fluctibus expiatis atque omnium quas in mare abiecerant id est saecularium sarcinarum leues et undis*
 15 *quasi peccatis graui et madida ueteris hominis ueste nudatos integra et solida navis acciperet, quae plenam fidei ecclesiae exhibens formam tutos in portum Romamque peruexit. in quibus similiter mystica argumenta formantur. nam mutata navis nouata in Christo uita est, et portus salutis ecclesiae teste*
 20 *Graecia nomen est Romane uirtutis. benedicamus ergo deum et exulemus in deo nostro, qui in altis habitat et humilia respicit, cui non in uiribus equi neque (in) tabernaculis uiri, sed in humilibus et timentibus eum bene placitum est, et qui, ut in isto etiam sene ostendit,*
 25 *sanat omnes contritos corde et adligat contritiones eorum.*

12. *Nimis garrus, frater. sentio, sed quaeso adhuc paucis feras me. interrogare enim libet, ullane te huius saeculi digni-*

1] (Act. 27, 24). 11] (I Petr. 3, 21). 21] Ps. 112, 5. 23] Ps. 146, 10. 25] Ps. 146, 3.

4 et *O*, ex *v* 5 in ipsi in *O* 6 et quo] a quo *uel* a quo et *coni.* *Sacch.*, atque *fort.* 7 salutem *O* 10 et *om. v* 11 addictae *O*, aditae *v*, epibatae *coni. Sacch.* 17 portum *Rosw.*, portu *Ov* 19 nouata *v*, nouato *O* 20 romane *scripsi*, romana *O*, Roma *v* 22 in *v*, *om. O* 24 et qui *v*, aequi *O* isto *v*, iusto *O* 27 frater, ut sentio *fort.* 28 me *v*, mei *O*

tate quam hac dei dignatione adfici malles, qua senex iste perfunctus est? beatioresne tibi uidentur qui purpura fulgent, qui gemma libant, toga farciuntur palmataque pinguntur, et hominibus conmortalibus ac plerisque melioribus dominantes cupiditatum ac rerum suarum serui sunt, de dei muneribus insolentes deo, Christo egentes, peccato diuites, uita steriles, morte fecundi? quid huic, quaeso, obfuit seni persona sentinatoris et in nautis uilissima, inops habitus et mastruca Sardorum? nam pellibus sutis uestiebatur, cum illum dominus uirtutum, rex gloriae et adloquio suo beabat et inluminabat adspectu et gremio sopiebat, profecto et id ipsum in eo diligens, quod Eliae meloten et praeuii Iohannis habitum ueste setigera imitabatur. regem saeculi uidere propius et eius uel fastidioso sermone respergi magna pars mundi tam beatum putat, ut si aliter non obtineat, etiam damnis emat atque adeptus non modo hominum sed et sui inmemor fiat. quantum hic dignitate felicior quem rex regum honorauit? quantum nobilitate nobilior quem Christus agnouit? quantum diuitiis opulentior cui tanta tot sanctorum bona pariter conlata sunt, ut Christum uideret sicut Israel, cum caeli rege loqueretur facie ad faciem sicut Moyses et eadem propemodum familiaritate requiesceret in sinu Christi, qua Iohannes in pectore recumbebat, denique ut nouum nomen acciperet sicut amici dei, quos in patriarchis et in apostolis bene nosti. te ego paulo ante interrogabam, an huius gratia donari omni huius saeculi gloriae praeoptares; ipsos equidem rectores harum tenebrarum, si uidere mereantur, praelaturos arbitror beatissimam senis et inopis nostri calamitatem suis miseris felicitatibus et gaudiis perenne lugendis.

12] (III Reg. 1, 8; Matth. 3, 4; Marc. 1, 6). 20] (Gen. 32, 30; Num. 12, 8). 22] (Ioh. 13, 23). 23] (Gen. 17, 5. 32, 28; Marc. 3, 16). 26] Eph. 6, 12.

3 libant *scripsi*, libunt *Ov*, bibunt *Col*. toga *v*, tota *O* farciuntur *scripsi*, faciuntur *O*, fulciuntur *v* 8 mastruca *Col*, mastruga *Ov* 11 id *v*, in id *O* 12 heliae *O* melotem *O* 13 etigera *O* propius *v*, propius *O* 15 atq. *O*, idque *v* 22 qua *Col*, quia *O* iohannis *O* 26 praeoptaris *Ov*

13. Quaeras forsitan, quibus hic meritis uetus nauita semper in tenebris ignorantiae demoratus et tam ab operibus iustitiae quam a scientia ueritatis alienus obtinuisse uideatur, quod paucissimis fere operariis, quamquam <a> custodia matutina usque in noctem totius diei pondus et aestum sustinuerint, facile conceditur. respondebit tibi apostolus profecto, quia sine paenitentia sunt gratiae et donationes dei et quia non ex operibus iustificabitur omnis caro. tempus est gratiae, et fides ad iustitiam deputatur, quia de lapidibus filii Abraham cotidie suscitantur. nunc enim tempus acceptum, nunc dies salutis, quo pacis et laudis hostias immolamus, et sacrificium deo spiritus contribulatus est, et in homine templum dei et in corde credenti salutaria et in defaecatis pectoribus sancta sanctorum. quare qui contribulatum et humiliatum non spernit ipse nostrum senem placitam sibi naturalibus bonis hostiam in odorem suauitatis accepit. nam ingenita simplicitate tam purus animi semper fuisse perhibetur, ut peccare nescierit. iam in extremae aetatis senecta puer corpore et malitia paruulus non solum gratiae sed et mentis infantiam gerit. nuper enim, ut supra dixi, renatus in Christo et domino dedicatus est, per quem <fluctus> uitae, per quem aquas mortis euasit.

14. Accipe igitur eum laetus in domino ut bonum Christi odorem, ut agnum mensis nouorum, quem ad unanimi-
tuam de rudi matris ecclesiae fetu immaculatum candente laniatio pastor exigui gregis sed magni pignoris munerator ut xenium spiritale transmisi. non enim alium tali munere dignio-

4] Ps. 129, 6. 5] (Matth. 20, 12). 7] Rom. 11, 29. 8] Rom. 3, 20.
9] (Matth. 3, 9). 10] II Cor. 6, 2. 12] Ps. 50, 19. 13] (II Cor. 6, 16).
15] Ps. 50, 19. 17] (Eph. 5, 2). 19] (I Cor. 14, 20). 23] (II Cor. 2, 15).

1 hic *Col.*, huic *Or* 3 a scientia *r*, ab scientiae *O* 4 paucissimi fere operarii *O*, paucissimis certe operariis *r* a *r*, *om.* *O* 5 sustinuerint *r*, sustinuerit *O* 6 nec facile *fort.* 8 operibus *r*, opribus *O* 13 corde *ex ore* *O* 15 contribulatum] cor contritum *v* 19 senecta *r*, senectam *O* corpore *scripsi*, corporis *O*, *om.* *r* 22 fluctus *addidi*, *om.* *O*, mala *add.* *r* 27 xenium *O*, Euxenium *v*, Encaenium *coni.* *Iuretus* tali munere *r*, talium unere *O*

rem putavi quam te, qui iuxta dei gratiam et operationem illum et adspicere et suscipere nouisses. uidere enim mihi uideor, qua gratulatione, qua admiratione, qua fide et auditurus de illo et uisurus ipsum sis, cum quo nauigasse angelos, cui martyrem gubernasse, quem in sinu Christi dormisse, cui Christum aurem uellicasse, nomen inposuisse reputaueris. fateor tibi affectionem meam, dum nimium tam insignia in nostri temporis homine dei gesta admiror et diligo, paene in ipsum senem fuisse crudelem. nam tam adsidue aurem ipsius retractaui, ut paene detriuerim. uoluisssem quoque uel unius partem auris abscidere, nisi in illo uulneris quae mihi pignoris res fuisset. non enim alter affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi <ut> loca, in quibus corporaliter praesens fuit Christus, uideant atque contingant possintque et de suo fructu edicere: introiuimus in tabernacula eius et adorauiumus ubi steterunt pedes eius. quamquam et altior ut hic intellectus habeatur, tamen et simplici sensu secundum litteram, cum res postulat, non abutendum est. si ergo religiosa cupiditas est loca uidere, in quibus Christus ingressus et passus est et resurrexit et unde conscendit, et aut de ipsis locis exiguum puluerem aut de ipso crucis ligno aliquid saltem festucae simile sumere et habere, benedictio est: considera quanto maior et plenior gratia sit uiuum senem uel testimonio diuinae ueritatis inspicere? si praesepe nati, si fluuius baptizati, si hortus <orantis> magistri, si atrium iudicati, si columna districti, si spina coronati, si lignum suspensi, si saxum sepulti, si locus resuscitati euectique memoria diuinae quondam praesentiae celebratur et ueterem ueritatem praesenti fide conprobant in rebus exanimis uiua documenta: quam religiose adspiciendus est hic, quem adloqui dei sermo dignatus est, cui se facies

15] Ps. 131, 7. 24] (Luc. 2, 7). (Matth. 3, 13). (Ioh. 18, 1).
 25] (Marc. 15, 16). (Ioh. 19, 2). 26] (Ioh. 19, 17). (Marc. 15, 46).
 (Marc. 16, 6).

11 abscindere v 13 ut v, om. O 16 ut hic *scripsi*, et hic *Or.*
 ethicus *coni. Rosw.* 18 postolat O 21 festucae simile v, fistuca e
 simili O 25 orantis v, om. Q 28 fide v, fidei O 29 examinis O
 documenta O

diuina non texit, cui nunc martyrem suum, nunc semet ipsum Christus ostendit, in cuius uiuente terra dominici corporis uidemus inpressa uestigia, si fidelibus oculis et acie spiritali quod in eo sinus Christi, quod manus contigit perlegamus, et
 5 canitiem, quae saepe super domini genu iacuit, saepe domini sinu tepuit, nostra manu saepe mulcentes et auriculam saepe palpantes, quam caelestes digiti domino iocante traxerunt?

15. Habes, mi frater, xenium meum, ede illud spiritu caritatis, et si loquacitatis meae amaritudine nauseaueris, de gratia
 10 domini et caelestis historiae suauitate fastidium temperabis. certo autem scio quaesitum te et desideratum aliquid, quo circa hunc hominem exeras caritatem, qua diligis Christum. subest materia; tu studium piae deuotionis intende et patrono huius Secundiniano, cui nauem Christus omnipotens pro huius
 15 salute seruata iam desperanti reddidit, toto fidei tuae affectu adesto. munus enim Christi adseres. ne patiaris inuidia diaboli per hominem inprobum Secundiniano eripi uel iam ereptum negari quod illi de naufragio redonauit deus. procurator Christiani uiri, fratris nostri Postumiani, esse dicitur, qui eam nauem
 20 in Brutiorum litore, quo possessio senatoris adluitur, adlapsam auarior mari et sine myoparone piraticum in terra agens occupauit et captam uacuefecit; nam etiam nunc in ipso litore inanis manet, ut damnum oneris frustra in pelago seruati et in terra perditionis contestetur. depositae iam saepe apud iudicem
 25 prouincialem super hoc latrocinio querelae, sed Pharao noster indurauit cor suum, forte ut in ipso mirabilia fiant, et conuentus per officia primo ui rebellauit, postea Romam profugit. haec Secundinianum meum necessitas ad urbem et itinere terreno peregrinari cum suo unico nauta coegit. non
 30 ambigo fratrem nostrum Postumianum et interuentu tuo et sua fide atque iustitia commouendum. quare hoc moderamine

4 sinus *v*, simus *O* 7 iacente *Col.* domini iacenti *coni.* *Sacch.*
 8 xenium *Rosc.*, enxenium *v*, exenium *O* illum *O*, ipsum *v* 9 amaritudinem *v*, amaritudinem *O* 12 exerceas *v* 15 effectu *v* 17 Secundiniano *v*, secundiano *O* 19 postumiani *O* 21 sine *Rosc.*, sene *Or*
 meo parone *Or* piraticum *coni.* *Iac. Billius*, piraticam *Or* 25 farao *O*
 30 postumianum *v*

interuenire debemus, quod profecto facies, etsi nullus admo-
neam, ut pari labore defendas et excuses optimo senatori id
est Christiano uiro reum suum, ita ut praedoni ipsi sufficiat
inpunitatis lucrum, nobis ab ipso dei munera recipere con-
tentis.

5

L.

AVGVSTINO PAVLINVS.

1. De paucis, quae nunc iam ad nauem corrente litterarum
perlatores et mihi in ipsius festinatione properanti in mentem
uenerunt, ne sine corollario mihi rescribas, aliqua proponam. 10
quae si forte lucida sunt et mihi uidentur obscura, nemo pru-
dentium filiorum, qui forte de nostris in hora lectiunculae
huius circa te steterint, de insipientia mea rideat, sed potius
beniuolentia fraternae caritatis faueat instruendo, ut efficiar
uidentium particeps et ex doctrina tua inluminatis mentibus 15
considerantium mirabilia de lege domini.

2. Dic ergo mihi, benedite doctor Israel, quid sit quod
dicit in psalmo quinto decimo: sanctis, qui in terra sunt
eius, mirificauit omnes uoluntates suas inter illos.

17] (Ps. 118, 18). 18] Ps. 15, 3. 4.

CFMUacyfgneph. — incipit (*om. Fcyf*) epistola (*om. cg*) paulini
(*epi add. g*) ad (*scm add. Gγφ*, beatum *add. g*) augustinum (*epm add. η*,
LIII *add. φ*) *ΓFcyfgneph*, item *ep̃la sc̃i paulini ad sc̃m aug̃ XLVIII · M*,
incipit *ep̃la paulini ad beatum augustinum de diuersis quaestionibus XLI α*,
epistola sancti paulini episcopi ad augustinum episcopum, in qua petit
sibi declarari tredecim dubia de sacris scripturis ueteris ac uoui testa-
menti quae ibidem ennumerat *U 7* augustino paulinus *g*, domino sancto
fratri augustino paulinus *U*, domino fratri unanimo sc̃o et uenerabili aug̃
ep̃o paulinus in dñō salutem *M, om. cet. 8 de] e (spatio ante e uacuo) g*
nuntiam *φ¹*, nunc *U* currentē *Γαγ* litterarum *om. U 9* perlatores
Γαγ latore per littora *U* mente *CFγ 10* colorario *φ²*, collarario *C*
mihi *om. Fuf 11* lucida sunt fortasse *f* prudentum *Col.*, prudentia
Ff, om. U 12 uñs *α 13* circa] cura *f* te *om. Γα* steterunt *Ff*
potius] tuis *U 14* cartis *F* instituendo *α* ut] non *Ff 15* particeps
uidentium *FUF 16* miracula *U 17* benedictor (doctor *om.*) *c 18* dicit
CFUcyfφ, dicitur *cet. XV Cc Col.*, · V · X · ^{to} ^{mo} *g* sunt in terra *FMUαf*
19 eius *om. U* mirificauit *g¹* uoluntas *g*

multiplicatae sunt enim infirmitates eorum, postea
 accelerauerunt. quos ait sanctos, qui in terra sint sancti?
 num illos Iudaeos, qui filii carnis Abrahae et non filii repro-
 missionis excluduntur a semine, quod in Isaac uocatum est?
 5 ideo sanctos in terra, quia sancti genere carnali, uita autem
 sensuque terreni sunt, qui terrena sapiunt et carnali obser-
 uantia in uetustate litterae consenescent, non renascentes in
 nouam creaturam, quia non receperunt eum, per quem uetera
 transierunt et facta sunt noua? sic enim forte eos in hoc
 10 psalmo sanctos appellat, quomodo et in euangelio iustos, ubi
 dicit: non ueni iustos uocare sed peccatores, id est illos
 iustos, qui in sanctitate generis et littera legis gloriantur, qui-
 bus dicitur: nolite gloriari patrem Abraham, quia potens
 est deus de lapidibus istis excitare filios Abraham.
 15 quorum forma in illo Pharisaeo proponitur, qui iustitias suas
 tamquam nescienti domino recalescens praedicabat in templo, non
 orans ut exaudiretur, sed exigens quasi debitum meriti pro
 operibus bonis quidem sed ingratis deo, quia quod iustitia
 aedificauerat superbia destruebat, nec id ipsum silentio sed
 20 uoce clamabat, ut appareret eum non diuinis auribus loqui,
 quia et ab hominibus uellet audiri. atque ideo non placuit

4] (Rom. 9, 7). 5] (Ps. 15, 3). 6] (Phil. 3, 19). 7] (Rom. 7, 6).
 (Gal. 6, 15). 8] (Ioh. 1, 11). (Apoc. 21, 4, 5). 11] Matth. 9, 13. 12]
 (Rom. 2, 23). 13] Matth. 3, 9; Luc. 3, 8. 15] (Luc. 18, 11).

1 enim i. f. m. t. e. p. accel (sic) c erū g, eos F 2 qui—sancti
 om. U in terra sunt ΓCΜα, sunt in terra Ff 3 num* g, non Cf
 illi iudaei qui sunt U habrahae c promissionis FUCf 4 isaach Γ,
 ysaac CMUcgg 5 ideoque M sancti U in genere FUFφ² 6 qui]
 quia ΓMaφ² et] et ideo Γα carnalia γ seruantia γ, obseruatione
 FUF 7 in tustate F renaſcentes g¹ 8 qui γ perceperunt FUF
 9 enim om. f eos forte FUF 10 psalmo hoc (hos F) FUF quomodo]
 quo f et om. Γα euuangelio g et sic infra 11 iustos uocare Ccγg,
 uocare iustos cet. id est om. F 12 littere Γα 13 patrem CMcγgφ¹,
 in patre U Col., habere patrem α, patrem habere η, patrem s. habere (s.
 habere add. m. 1) Γ, dicentes patrem habemus habraham U, in patre cet.
 14 suscitare η abraham CΓcγηφ, abraham cet. 15 illo om. FUF 16 na-
 scienti C¹ 18 quidem bonis C ingratus γ 19 edificauerit g silentio
 id ipsum FUF, ipsum silentio η 20 clamauit FUF ita ut f appa-
 reite (sic) g 21 qui γ Col. deo non placuit α

deo, quia placebat sibi, quoniam dissipauit dominus ossa hominum sibi placentium. confusi sunt, inquit, quia spreuit illos, qui cor humile et contribulatum non spernit.

3. Denique et in ipsa euangelii parabola, qua Pharisei et publicani persona confertur, euidenter ostendit ipse dominus quid in homine suscipiat, quid repellat, sicut scriptum est: quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. ideo protestatur magis iustificatum abisse e templo publicanum de confessione peccatorum suorum quam Pharisaeum de imputatione iustitiarum suarum. merito autem ille laudator sui repudiatus abscessit a facie dei, qui cum ipso nomine peritiam legis praeferret, oblitus fuerat in propheta dicentem dominum: super quem habitabo nisi super humilem et quietum et timentem sermones meos? ille autem in corde contrito sui accusator accipitur et obtinet ueniam de confessis peccatis propter gratiam humilitatis, sancto illo Pharisaeo, quales Iudaei sancti sunt, reportante sarcinam peccatorum de iactantia sanctitatis. ipsius nimirum sunt forma Iudaei illi, de quibus apostolus ait, quod suam iustitiam statuere cupientes, quae ex lege est, iustitiae dei non sunt subiecti, quae est ex fide, quae reputata est Abraham patri nostro

2] Ps. 52, 6. 3] (Ps. 50, 19). 4] (Luc. 18, 10). 7] Prou. 3, 34; Iac. 4, 6; I Petr. 5, 5. 13] Es. 66, 2. 19] (Rom. 10, 3). 21] (Rom. 4, 2).

1 quia s. l. g, quod C dissipauit dissipauit M dñs dissipauit (dissipabit f) FUF, deus dissipauit η omnium α 2 placentium sibi α, qui sibi placent FUF deus spreuit g 3 eos FUF contribulatum ex contritum g m. 2 contritum et humile (humiliatum U) FUF 4 quam pharisaey U 5 conferunt U euidenter om. U ipse om. Γα 6 quid ex quod c, qui γ recipiat U quidue U 7 superbis deus α resistit superbis FUF, super resistit c 8 ideo] autem add. c, sed del. m. 1 e] de FUα γ 11 laudat C, laudatur η¹ sui om. η abscessit γ 12 perferret c in] § in g 13 deum FUF habitabo g in mg., sed requiescet sps meus in textu exp. 14 sermones meos] uerba mea η 15 contrito corde FUF accusator M 16 confesis c humilaatis c¹ pre sancto U 17 illo om. FUF iudei sunt sancti FUF reportantes IFM¹Uγf sarcina c 18 de] et ex sed η m. 2 iactantia c, iactantiam η ipsius] huius add. η s. l. m. 2 19 de om. Mγφ ait apostolus FUF 20 est om. F 21 ex fide est α reputata U patri nostro Abraham Col. abrahae FUF

ad iustitiam, non ex operibus, quia secundum omnipotentiam dei credidit deo, apud quem ille uere iustus est, qui ex fide uiuit, nec sanctus in terra est sed in caelo, quia non carne sed spiritu ambulat, cuius conuersatio in caelis est non gloriantis in circumcisione carnis sed in circumcisione cordis, quae non littera sed spiritu agitur inuisibiliter, unde laus eius non est ex hominibus sed ex deo.

4. Deinde quod iungit in eodem uersiculo: miras fecit uoluntates suas inter illos, credo ex eo dicit, quod ipsi primum lucernam legis accendit et praecepta uiuendi dedit. 10 notas enim, inquit, fecit uias suas Moysi et filiis Israel uoluntates suas. deinde ipsum pietatis suae sacramentum in ipsis operatus est, natus in carne ex uirgine deus in gente ipsorum et de carne ipsorum factus ex semine Dauid homo, deinde uirtutes sanitatum, quas in ipsis et coram ipsis perfecit, quippe 15 per haec non modo non creditus sed et blasphematus ab eis, cum dicerent: hic homo si a deo esset, non curaret sabbatis, et non eiecit daemonia nisi in Beelzebub principe daemoniorum.

2] (Hebr. 10, 38; Rom. 1, 17). 3] (Rom. 8, 4; Phil. 3, 20).
5] (Rom. 2, 28). 8] Ps. 15, 3. 11] Ps. 102, 7. 12] (I Tim. 3, 16).
14] (Rom. 1, 3; Matth. 1, 1). 15] (Luc. 13, 32). 17] (Ioh. 9, 16).
(Matth. 12, 24).

1 quia] sed *U* 2 dei *ex deo c* a apud *F* 3 sanctis *CFUf* est
om. FUf non $\S$ *g*, *om. η* in carne sed in *Γα* 4 cuius *om. Γ*
glorianti *ΓCcyγηφ*¹, glorians *FUaf* 5 circumcisione *α*, concisione *CM*
*cηφ*¹, concisione *γ* in circumcisione *Faf*, *om. U* 7 est non ex
hominibus *Uf*, non ex hominibus *Γαγ Col.*, nomen est non ex homini-
bus *C* 8 denique *FUf* iungitur *α* in eodem uersiculo adiungit
FUf mirans *γ* facit *C* 9 dici *FUf* in ipsis *FUf* 10 primo
M, primam *FUF* 11 enim *om. FUf*, s. l. *add. g*¹ fecit inquit *FUF*
moisi *Γ* Moysi—suas *om. FUf* 12 id ipsum *Γα* suae pietatis *U*
13 dē *ex dī g* deus ex uirgine *M* 14 et *om. γ* factus est *CUf*
15 quas *om. α*, quas fecit *U* perfecit] fecit *γ*, ostendit perfecit *FUaf*
quippe per *scripsi*, qui per *M Col.*, qui propter *g*, quippe *cet.* 16 haec]
homo *U* non modo non *MUacg*, non modo *cet.* creditus] non est
add. Col. et *om. FUcf* blasphematus est *g Col.* eius *c*¹ 17 quia
si hic homo esset a deo *U* curasset *Γα* 18 eiecit *Ff* belzebub *FUf*,
behelzebub *Γφ*

propter hanc mentem obdurata inpietate caecatam multiplicatae sunt infirmitates et tenebrae eorum.

5. Sed quid est quod ait: postea accelerauerunt? utrum in paenitentiam, sicut illi in actibus apostolorum qui beati Petri praedicatione compuncti crediderunt in eum, quem cruci- 5 fixerant et festinantes tanto expiari peccato ad donum gratiae cucurrerunt? an uero, quia uirtutes animae ex fide et caritate dei roborantur, illis inpiis utroque uacuis multiplicatae sunt infirmitates animae ex inpietate scelerum mortiferis languoribus occupatae? Christus etenim lumen et uita credentium 10 est et sanitas sub pennis eius. unde non mirum si et tenebrae et infirmitates eorum multiplicatae sunt in interitum, qui uitam et lucem non receperunt neque sub pennis eius manere uoluerunt. quos, ut ipse flets in euangelio suo protestatur, saepe uoluit congregare sub alas suas, sicut gal- 15 lina congregat pullos suos, et noluerunt. multiplicatis ergo infirmitatibus quo accelerauerunt? forte in crucem domini conclamandam et inuito Pilato nefariis uocibus extorquendam, ut adimplerent mensuram patrum suorum, ut isti dominum prophetarum occiderent, quorum patres ipsos prophetas inter- 20 fecerunt, a quibus hic mundi saluator esse uenturus nuntiabatur, postea accelerauerunt. ueloces enim pedes eorum ad effundendum sanguinem. contritio et infelicitas in uiis eo-

1] Ps. 15, 4. 4] (Act. 2, 37). 10] (Ioh. 1, 9. 8, 12. 11, 25. 14, 6).
11] (Malach. 4, 2) 15] (Matth. 23, 3; Luc. 13, 34). 19] (Matth. 23, 32).
22] (Ps. 13, 3).

1 hanc] hoc γ 2 iniquitates U , impietates γ et tenebrae *add. in mg. g* eorum et tenebrae $FUF\alpha f$ 3 est *g s. l.* acceleuerunt g 4 penitentia U qui *om. c*, quia γ 6 toto F domum f 7 quod C 8 dei *om. \gamma* uacuis] naturis F 9 ex] et η langoribus $FMf\varphi$ 10 enim FU , *om. f* 11 $\bar{n}^*$ (in *eras.*) g 12 in eternum U 13 quia FUF , qui $\bar{n}$ g (uñ? *eras.*) lucem et uitam FUF supC 14 noluerunt F quod $M\eta\varphi$ ut] et MU 15 congregare ipsos $M\eta\varphi$ sicut] quemadmodum FUF sicut—suos *om. M* 16 ergo] igitur U infirmatibus g^1 17 quo] qñ C , quid η cruce $FUC\gamma$ 18 conclamauerunt et (et *om. F*) FUF pilito g^1 nefarius c^1 extorquendo FUF 19 implerent FUF mensuras g partium f dñ C^1 20 occiderunt F partes f^1 interfecerunt] occiderunt FUF 21 a] et a γ hinc η

rum, et uiam pacis non cognouerunt id est Christum qui dicit: ego sum uia.

6. In consequenti psalmo illud mihi exponi desidero quid dicat: de absconditis tuis adinpletus est uenter eorum. saturati sunt porcina uel, sicut in quibusdam psalteriis scriptum audio, saturati sunt filiis et reliquerunt quae superfuerunt paruulis suis.

7. Rursus in alio psalmo admirari soleo filium ad patrem loqui intellegens, in psalmo quinquagesimo octauo, ubi de Iudaeis inimicis, de quibus supra dixerat: ecce ipsi loquuntur in ore suo, et gladius in labiis eorum, paulo infra dicit: ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuae. disperge illos in uirtute tua et destrue eos, domine. quod in his usque in hodiernum diem uidemus impleri. destructi sunt enim a ueteri sua gloria sine templo et sine sacrificiis ac sine prophetis in omnium gentium dispersione uiuentes. sed quid miramur, quod iam per prophetam pro eis non occidendis rogabat, pro quibus et sub ipso tempore passionis iam ad crucem eum ducentibus precabatur dicens: pater, dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt. uerum quod adiecit: ne umquam obliuiscantur legis tuae, tamquam propter hoc necessaria esset etiam sine fide euangelii

2] Ioh. 14, 6. 4] Ps. 16, 14. 10] Ps. 58, 8. 12] Ps. 58, 12. 20] Luc. 23, 34. 21] Ps. 58, 12.

1 agnouerunt *cη* *χρ̄ς* *C*¹ 3 in] et in *FUF* illū *φ*¹ mihi *om.* *M* desiderio *γ*¹ quod (quid *η*¹) dicit *Fαη*, qui dicat *γ* 4 impletus *f* 5 filiis ante porcina *eras. φ* uel *g s. l.* 7 paruulis suis quae superfuerunt *ΓFU αγf* 8 rursum *FUF* in *om.* *Γ* ammiraris *cη* soleo *om. η*, oleo *c* admirari soleo in psalmo *L VIII^{mo} M* ad] et *F* 9 in—octauo *om. M* in psalmo *om. g* psalmo] scilicet *M* ubi *om. FUFγf* 10 dixeram *F* ipso *C*¹ 11 eorum] ipsorum *U* infra] ante *U* 12 ne] non *c* eos *om. U* obliuiscantur *C* legi *U* 13 tuae *g s. l.* destrue *g*¹ eos] illos *FUF* domine] *δ c* 14 quod—inpleri *add. g in mg.* implere *γ* 15 destructi sunt *ex* destructis *η* tibi enim *Ff* gloria sua *FUF* 16 sacrificio *FUF* in] ut (et *m. 2*) in *η* 17 quod *ex* quid *g* per *φ s. l.* *add. c m. 2* prophetarum *C*¹ 18 occidentis *g* ipso] quo *U* passionis tempore *α* 20 non enim sciunt] quia nesciunt *FUF* faciā *c* *sup.* uerum *scr.* miram̃ *η m. 2* uerum *om. γ* 21 qd *C* umquam] quando *α* obliuiscantur *U* obliuiscantur umquam *γ* 22 esse *γ* etiam *om. FUF*

uita eorum, obscurum mihi fateor. quid enim his ad salutem, quae sola fide quaeritur, prodest in legis memoria et meditatione uersari? nisi forte propter honorem legis ipsius uel generis Abraham, ut etiam in parte terrena carnalis seminis eius, quae uidetur secundum arenam maris computari, legis antiquae littera perseueret, ni forte aliqui legendo legem inluminentur ad fidem Christi, qui et legis et prophetarum finis est et in omnibus eorum libris praefiguratus ac prophetatus elucet; aut quia ex ipsis inpiis eorum generatio uentura est electorum, qui de singulis tribubus electi in duodenis milibus signabuntur, quibus ipsa reuelatio beati Iohannis ex uoce angeli praenuntiantis hoc testimonium perhibet, quia comitatu regis aeterni familiarius adhaerebunt penitus immaculati et humanae coniunctionis expertes, de quibus specialiter ait: sequentur agnum quocumque ierit, quia cum mulieribus se non coinquinauerunt; uirgines enim sunt.

8. In sexagesimo sexto praeter alia illud obscurissimum mihi est quod ait: uerumtamen deus conquassabit capita inimicorum suorum uerticem capilli perambulantium in

3] (Gen. 22, 17. 32, 12). 7] (Rom. 10, 4). 10] (Apoc. 7, 5). 14] Apoc. 14, 4. 18] Ps. 67, 22.

1 uita eorum sine fide euangelii *FUF* his *om. FUF*, mihi γ 2 memoriam et inundationem uersari *U* 3 forte *C s. l. m. 2* honorem] gloriam *FUF* legis *om. a* generis] gentis *C*¹, seminis *FUF* 4 parte] pace *M sed* $\dagger$ parte *add. s. l.* eius *om. \gamma* 5 uidentur *FC\gamma\eta*¹ φ arena φ ¹ antiqui η ¹ littera antiquae legis *FUF* 6 littera $\ast a$ φ , memoria α ni scripsi, ac *Rosw.* ne ω aliquid *c* legendo legendo *U* inluminetur *c* 7 *alt.* et *om. FUF\gamma*¹ et in] in *U* 8 libris eorum *FUF* ac] aut γ 9 quia *om. \gamma* electorum generatio uentura *U* est *om. U* 10 singulis in *mg. g* tribubus φ , tribus γ electi *om. \gamma* duodenibus *C* signantur *g*¹, signantur α , signabantur *FUF*, designantur Γ 11 reualatio *c* bea *c*, sancti *FUF* uoce] uerbis η in *spac. uac. m. 2* euangelii *FUF* re-nuntiantis γ , p̄nunciantes *g*¹ 12 perhibuit γ comitam *Ff*, cogitauit *U* 13 et et *c* coniunctionis *c* 14 speciliter *g*¹ sequentur *FCFU* α *c**fg*, sequuntur *cet.* 15 qui *FUF* non se *U* 16 inquinauerunt *Ff\eta* enim sunt] omnes *M* 17 autem sexto *FUF*, sexto psalmo α , VII psalmo *g*, septimo *Col.* illud mihi obscurissimum *M Col.*, obscurissimum illud mihi α , illud obscurum mihi *g* 18 conquassauit *FCM\gamma\eta*, concassauit (*in* conquassauit *corr.*) φ 19 suorum *om. U* parabolantem *U*

delictis suis, quid sit uerticem capilli perambulare in delictis. non enim dixit, uerticem capitis, sed uerticem capilli, qui sine sensu est. an repletum peccatis hominem uult ostendere? scriptum est: omne cor in dolore a pedibus
 5 usque ad caput, et paulo infra quod ait: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso, a quo ipso? et numquid canes dei possunt dici gentiles, quos ipse in euangelio canes nominat? aut ne forte ipsos canes dei dicat, quales aestimari possunt, si qui in nomine Christiano gentiliter uiuant, quorum
 10 pars cum infidelibus ponitur, quia deum, quem uerbis colunt, factis negant?

9. Haec interim de psalmis; nunc et de apostolo quodcumque proponam. dicit ad Ephesios quod in alia epistola dixerat de gradibus uel ordinibus dispositionum dei operante spiritu
 15 sancto diuisiones gratiarum: et quosdam quidem dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum et reliqua. hoc opto distinguas mihi in hac diuersitate nominum, quae sit cuique nomini officiorum
 20 uel gratiarum proprietas, quid proprium sit apostolorum, quid prophetarum, quid euangelistarum, quid pastorum quidue docto-

4] Es. 1, 5. 5] Ps. 67, 24. 7] (Matth. 15, 26). 9] (Matth. 24, 51).
 10] (Tit. 1, 16). 15] I Cor. 12, 28; Eph. 4, 11.

1 suis *om.* *C* suis—delictis *om.* *U* sit] est *Mγ* perambulantium *C*
 2 delictis suis *Γα* alt. uerticem *om.* *M* 3 sensus *Cφ*¹ 4 est] enim
 add. *FUF* pedibus] uertice *c* 5 usque *U* canis *F*, canes *f*, catu-
 lorum *Mφ* 6 tuorum *om.* *Mφ* et *om.* *FUF* nunquit *F*, nuquid *M*
 7 possent dici *γ*, dici possunt *FUF* Col. canes in euangelio *FUF*
 canes *g* 8 aut ne (ne add. *m.* 1) *C*, an *M* dicit *M*, appellat *FUF*
 equales *FU* aestimari *CFFacfφ*, extimari *U*, aestimare *g*, existimari *cel.*
 9 si qui ex sequi *g* xpiani *M* uiuunt *C*, uiuunt *g* 12 et *om.* *M*
 13 dixit *φ* hefesios *U*, hephesios *C*, ephesior *γ*¹ 14 et ordinibus ac *U*
 ordi|ordinibus *g* dispositionis *Ff* 15 gratiarum sunt *M* 17 consu-
 mationem *CFUcf* 18 sanctorum *om.* *α*, exp. *Γ* reliqua] cetera *γ* hic *g*
 in *om.* *FUγf* 19 hanc diuersitatem *FUF* quid *F*, quod *f* cuium-
 que *FUF*, unicui *η* nominum *γ* officium *FUF* 20 proprietates *U*
 pr. quod *Uf* alt. quod *U* 21 pr. quod *U* pastorum] ap[osto]lorum *γ*

rum; in omnibus enim his diuersis nominibus simile et prope unum doctrinae officium uideo fuisse tractatum. hos autem prophetas, quos post apostolos posuit, non puto illos esse, qui ordine temporum ante apostolos fuerunt, sed istos, quibus iam sub apostolis per gratiam donabatur aut interpretatio scripturarum et inspectio mentium aut praedictio temporis secuturi, ut Agabus cernebat, qui et famem instantem praedixit et quae beatus Paulus in Hierosolymis passurus esset et uerbo denuntiauit et signo zonae eius ostendit. inter pastores specialiter et doctores quid intersit, dinoscere uolo, quia praepositis ecclesiae utrumque nomen adscribi solet.

10. Item quod ait ad Timotheum: obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes orationes postulationes gratiarum actiones pro omnibus hominibus, quaeso exponas mihi, quod discrimen sit in hac diuersitate uerborum, cum omnia mihi, quae gerenda dixit, orationis officio conuenire uideantur.

11. Item quod ad Romanos ait, interrogo et rogo, ut edisseras mihi. multum enim caecutire me fateor in hac apostoli sententia de Iudaeis, quod ait: secundum euangelium quidem inimici propter uos; secundum electionem autem carissimi propter patres. quomodo idem et inimici propter

7] (Act. 11, 28. 21, 11). 12] I Tim. 2, 1. 20] Rom. 11, 28.

1 enim *om.* γ nominibus diuersis *FUF* proprie *F* 2 doctrinas *r* uideo] in deo *F* 3 post *om.* *CΓα* cōputo *FUF* 4 in ordine *FMUf* illos *Col.* 5 aut] ut *Ccγηφ*¹ *sed del.* η 6 et] aut *FMUf* inspectatio mentium η , inspectionē tuū γ praedictio *Cγηφ* 7 cernebat *exp.* φ *m.* 2, cernebas *c*¹ fam ei *C* et *ex* ut *c m.* 2 8 quia beatus *om.* *M* in *om.* *M* ierosolimis *Cα*, ierosolimis *r*, hierosolimis *cet.* esset *om.* *U* 9 spiritualiter *U* 10 dignoscere *Uc* 11 ascribi *FMαηfgφ*, ascribi *C*, describi *c* 12 item γ timotheum φ , thimotheum *Ufη* igitur] ergo *FUF* 13 obsecrationem *c* orationes *om.* *U* postulationes gratiarum act *c* in *mg.* *m.* 2 14 quae exponas queso *U* 15 membrorum γ 16 mihi *om.* *FUF* 17 disseras *Γα* 18 multi η ¹ cecutire φ ¹, cecutire *r*, cecutire in *spat.* *uac.* *add.* *m.* 2 η , ceu dubitare γ 20 de Iudaeis] deinde id *U* quid *F*, qua η ² euuangelium *r* 21 inimici** γ nos *FUF* autem electionem *FUF* 22 propter propter *M* propter patres *kmi* *U* et iidem *Lebrun*, idem *U* inimici] incipit φ

nos, qui credidimus ex gentibus, tamquam non potuerint gentes credere, nisi Iudaei non credidissent? aut ipse unus omnium creator deus, qui omnes homines saluos fieri uult et in agnitionem ueritatis uenire, capax non fuit acquisitionis utriusque,
 5 nisi alterum pro altero possideret? deinde carissimi propter patres quomodo aut unde carissimi, si non credant et inimici deo esse persistent? nonne, inquit, qui oderant te, deus, oderam illos et super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos. certe hoc puto paterna
 10 uox loquitur ad filium per prophetam in eodem psalmo, ubi supra de parte credentium dixerat: mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, deus, nimis confortati sunt principatus eorum. quid autem illis prodest ad salutem, quae non nisi per fidem et gratiam Christi capitur, si propter
 15 patres carissimi deo sint? cui bono diliguntur quos necesse est propter hoc damnari, quod propter suam infidelitatem a prophetarum et patriarcharum parentum fide discrepantes inimici sunt euangelio Christi? si ergo carissimi deo, quomodo peribunt? et si non credunt, quomodo non peribunt? si propter

3] (I Tim. 2, 4). 7] Ps. 138, 21. 11] Ps. 138, 17.

1 credimus γ potuerunt U 2 credere *om.* U nisi *ex* non *c m.* 2 aut] an α unus *om.* $M\varphi$ 3 creator omnium g soluos g^1 uult saluos fieri α , saluos uult fieri FUf in] ad *Col.* 4 ueritatis *om.* γ utriusque acquisitionis g 5 deinde] si *add.* FUf , quomodo *add.* M propter F deinde si charissimi propter patres, quomodo aut unde charissimi, si non credant *Col. Rosw.*, deinde carissimi propter patres, quomodo aut unde si carissimi non credant *Lebrun* 6 quomodo *om.* M , si quomodo CF $\alpha\gamma\eta\varphi$ (*sed* si *in* *sed corr.* η^2) aut] ait U , ut γ si carissimi *Lebrun* 7 quod φ^1 oderunt FUf te] me γ 8 domine U 9 hoc] hic ut M , hoc ut cgg 10 ad] ut γ ubi] ut Uf 11 patre $Ff\varphi^1$ credendum f honorati U 12 sunt *om.* F confortati sunt $CFUc\gamma\eta fgg$, confortatus est *cet.* 13 principatus *om.* f 14 Christi *om.* q propter *scripsi*, propter fidem ω 15 patres $FU\gamma\eta f\varphi^1$, patris $C^1Gacg\varphi^1$, patrum *cet.* carissimi patres U sunt U cuius bono α , aut quomodo M , quomodo cuius (*c¹¹¹ m. 2*) bono q diligit $t c$ 16 propter] per F damnare γ infidelitate c , infidelitem γ a *om.* Uc 17 patriarcharum ac prophetarum FUF parentum *om.* M inici C^1 18 ergo sunt F , uero M 19 et si—peribunt *om.* q si] sed γ

patres sine suo merito diliguntur, quomodo et propter patres non saluabuntur? sed, etsi fuerint Noe Daniel et Iob in medio eorum, filios inpios non saluabunt, soli salui erunt.

12. Adhuc aliud obscurius mihi erue de profundo et in uadum profer. in epistola Colosensium omnino colligere non possum quod ait: nemo uos seducat uolens in humilitate et religione angelorum, quae non uidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae et non tenens caput. de quibus angelis dicit? si de inimicis et malis, quae illorum religio aut quae humilitas et qui sit magister seductionis huius, qui per obtentum nescio cuius angelicae religionis quasi uisa et conperta doceat quae non uidit? sine dubio haeretici, qui doctrinas daemoniorum et sequuntur et promunt conceptis ab eorum spiritu adinuentionibus, quae non uiderunt phantasmata quasi uisa fingentes et pestiferis disputationibus in corda male credula seminantes, hi sunt qui non tenent caput id est Christum fontem ueritatis, cuius doctrinae quicquid aduersatur insanum est. et hi caeci duces caecorum, de quibus dici puto: me dereliquerunt fontem aquae uiuae et foderunt sibi lacus contritos, qui non tenent aquam.

2] (Ezech. 14, 14. 16). 6] Col. 2, 18. 12] (I Tim. 4, 1). 18] (Matth. 15, 14). 19] Hier. 2, 13.

1 diligunt *q* quō *f* 2 saluantur *FUf*, saluantur (bun in *mg.*) *g* et *om.* *U* ios *α* 3 eorum] et *add.* *η²* filios] *fi g* 4 adhuc *om.* *M*, at *η*, aut *φ* mihi aliud obscurius *F*, aliud mihi obscurius (obscurus *g¹*) *fg*, mihi obscurius aliud *U*, aliud obscurius aliud michi *C*, aliud obscurius mihi obscurius *Γ* exue *U* 5 epistolam *Γγ* colossensium *g³ Col.*, colosensium *f* omnium *γ* non colligere *U*, intelligere non *Lebrun* 6 humilitate cordis *g* 7 ambulans *ex* amplius *q*, inculcans *g* frustra *φ* 8 sensu *om.* *γ* 9 inimicis] minimis *α* et *om.* *c¹* 10 aut quae] atque *FUF* et *om.* *M* quis sit *αη²g Col.*, quis est *M*, quis *Lebrun* 11 hoc temptum *γ* cui *q¹* angelicae *C* religionis huius (huius *exp. m. 2*) *C* 12 coperta *γ* docet *M* dubio] *~ add. q m. 2* 13 doctrinas *g s. l.* et *om.* *q* 14 fantasma *Γ*, phantasmata *plerique* 15 quasi uisa *om.* *γ*, quasi uita *c* et *om.* *FUF* computationibus *Ff* corde *Fay* 16 credulo *α* hii *MUC* non *g s. l.* tent *Γ* caput *om.* *c¹* 17 doctrina *γ* 18 est *om.* *U* hii *Mcφ*, hic *Γ*, *om.* *U* cecorum (corum in *ras. m. 2*) *C* de *om.* *q* dicit *γ* 19 dereliquerunt *cy*, reliquerunt *g¹*

13. Deinde in subsequenti capite adiecit: ne tetigeritis neque gustaueritis neque contrectaueritis, quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum, rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate ad non parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. quae sunt ista, quibus et rationem sapientiae inesse testatur magister ueritatis, et tamen ipsam ueritatem religionis inesse abnegat? ne forte de talibus loquitur, de quibus ad Timotheum
 10 dicit: habentes speciem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes? rogo ergo specialiter haec capitula duo de Colossensium epistola per singula mihi uerba dissoluas, quia laudabilibus execranda permiscuit. quid enim tam laudabile quam ratio sapientiae? et quid tam execrabile quam superstitio erro-
 15 ris? humilitas quoque et deo placita et maxime in uera religione laudabilis cum ratione sapientiae ipsis datur, de quorum doctrinis et actibus dicitur nobis: ne tetigeritis neque gustaueritis quae sunt in interitum, quia non sunt ex deo, et omne quod non est ex fide peccatum est. deus autem
 20 dissipauit consilia sapientium, qui deo stulti sunt per pruden-

1] Col. 2, 21. 10] II Tim. 3, 5. 17] Col. 2, 21. 19] (Rom. 14, 23). (Ps. 32, 10).

1 sequenti *F* capite *CTMαcη¹gρφ*, capitulo *cet.* dicit *ρ* 2 neque *F* gustaueritis neque *om. c* contractaueritis *Fgφ*, non trectaueritis *c* 3 omnia *om. γg* interitum *C* 4 doctrina *Γ* sapientia *γ*, *om. U* 5 et] atque *FUf* non ad *Ff* 6 in *add. g in mg.* aliquo *om. γ* 7 quae—ueritatis et *add. in mg. C* qui *Mφ* isti *Mφ*, ita *γ* 8 tamen] sine *F*, siue *f*, sine quibus *U* ipsa *γ* religionem *η* ⁱⁿ esse (^{in m. 2}) *c*, in esse (^{in exp. m. 2}) *η* 9 abneget *Γcγηρφ¹* ne] anne *Col.*, *om. Mφ* de qualibus *g* 10 habentes quidem speciem *Mα*, habentes autem speciem *ΓCFcγηρφ Col.*, autem habentes speciem *f*, spetiem autem habentis *U* ueritatem *η* autem *add. g in mg.* 11 abegantes *c* ergo] igitur *M* duo capitula *MU* colossensium *CMηgφ*, colocensi *f*, colosensi *cet.* 12 mihi per singula *M* uerba mihi *α* 13 exercenda *U*, excitanda *Ff* permiscunt *Cφ¹* quid est *g Col.* 14 execrabile *g*, inexecrabile *η¹* 15 humiliter *C* quoque *om. γ* maxima in *η c* 16 sapientiae *α* 17 dicatur *Γα*, dicitur *U* neque] ne *Γα* 18 teritum *φ¹* quia] quē *γ* sunt *g s. l.* 19 deo] fide *FUf* *pr.* est *g s. l.* *post.* est *om. c* dominus *FUf* 20 dissipabit *Ffφ*

tiam carnis, quae non potest legi dei esse subiecta. scit enim cogitationes hominum, quoniam uanae sunt. qualem humilitatem qualemque rationem sapientiae superstitioni hominum doctrinis uenienti inesse dicat, requiro. et quod ait: ad non parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, prorsus haec parum intellego, quia in eadem sententia magna mihi uidetur esse discretio. arbitror enim eum de abstinence qualibet ficta uel inutili, qualis solet ab haereticis affectari, hoc dicere: ad non parcendum corpori; quod autem adiecit: non in honore aliquo, quia sancti operis speciem non in fide ueritatis exercentes nullius gloriae honore uel fructu agunt, quod in magna erroris peruersi reprehensione conficiunt, transfigurantes se in ministros iustitiae. sed quod adiecit: ad saturitatem carnis, contrarium mihi uidetur illi quod dicit: ad non parcendum corpori. uidetur enim mihi ille non parcere corpori, quia carnem ieiuniis donat, sicut apostolus dicit: liuidum facio corpus meum et in seruitutem redigo, a quo opere saturitas carnis aliena est. nisi forte et ipsam saturandae carnis curam, quae maxime obseruantiam religionis praetendentibus probrosa est, non parcere corpori dixit secundum illud honestatis praeceptum, quod

1] (Rom. 8, 7). (Ps. 93, 11). 4] Col. 2, 23. 13] (II Cor. 11, 15). 17] I Cor. 9, 27.

1 lege *F* scit] si *g*, et *γ* 2 quoniam *om.* *γγ* 3 qualemque] qualem *η* superstitione *γ*¹, superstitio *Ff*, superstructio *U* ex hominum *ε*² *Col.*, de hominum *α* hominum *a* doctrinis *c*, doctrinis hominum *M* 4 non ad *FUFεφ*¹ 5 honore *ex hore g* 6 hoc *CFαf* intellego parum *Γα* 7 mihi *om.* *M* uidetur *ex* uidentur *g* inesse *FUF* discretio] desiderio *γ* 8 cum *FUF* quamlibet *Γcηφ*¹ facta *ΓU* 9 efectari *γ* non ad *CFUF* 10 abiecit *C* 11 speciem *om.* *FUF* exercentes *φ*; quasi *add. s. l. M* 12 uel fructu] fructuae *γ* agant *Γα* quod magno peruersitatis errore conficiunt *M* erroris *om.* *ε* 13 non transfigurantes *U* iustitiae (in iustitie *U*) ministros *FUF* 14 mihi *om.* *FUF* 15 quo *η* ait non ad *FUF* 16 illi *Γ* carnem *om.* *ε* ieiunis *g* donat *γ* 17 ipse apostolus *M* et in seruitutem *c s. l. m. 2* 18 redigo] subicio *ε* 19 ni (*corr. m. 1 n*) *C* et ipsam] etiam *FUF* 20 religioni *ε* pcedentibus *ε*¹ 21 dixi *Γ*

alibi dicit, ut unusquisque suum uas honorifice possidere nouerit, ut hostiam uiuam et placentem deo suum corpus exhibeat, non in saturitatem carnis, quia distentio corporis animae sobrietatem necat et inimica est castitati.

- 5 14. Restat ut aliquid et de euangelicis locis suggeram beatitudini tuae, non quidem quanta legenti per otium occurrere solent (nec enim nunc uacabat dispersa per libros quaerere aut in reminiscendis memoriam uentilare), sed uel pauca, quae ad horam dictationis huius in mentem ueniunt, sciscitabor. de
 10 resurrectionis forma non grandem sed plenam fidei instructione epistolam, qua secundae consultationi meae, dum Carthagini exhiemarem, rescripseras, si habes relata in schedis, rogo ut mittas aut certe retexas eam mihi, quod tibi facile est. nam
 15 etsi scriptura non extat, quia forte breuis epistola ut tumultuaria tibi inter libros tuos haberi sprete sit, renoua eam mihi eodem sensu promptam de thesauro cordis tui et mitte ad me inter alia responsa, quae reddes mihi, ut spero, praestante mihi ac tibi commeatum dierum Christo, ut ea, quo labor tuus in me fructificet, accipiam, secundum haec capitula scri-

1] (I Thess. 4, 4). 2] (Rom. 12, 1).

2 suum] uas uel *add. q* 3 saturitate *FMUηfφ* (*ras. sup. e φ*) distensio *Fαfg*, distinctio *γ* corporis animae *om. γ* 5 aliquid *C* et *om. FFUαfē* de *om. γ* beatitudini *M* 7 uacabit *Γα*, uacat *g* dispersa *om. γ* 8 reminiscendis *γ* memoriam *om. FUF* uentilare *Ff*, et uentilare *U*, peruentilare *c* 9 oram *Γ* huius] eius *α* 10 formā *φ¹* non *om. Mφ* carne grandem *φ* fide *U* instructionis *FUF* 11 consultationis *α*, consolationi *U* cartagini *cηq*, cartagine *Fα*, karthagine *γ*, kartagine *ΓM*, carthagine *C¹Uf* 12 hiemarem *FUF Col.*, hiemares *g Rosw.* habes ergo *Ff*, ergo habes *U* relatata *Γ*, reseruata *α*, *om. γ* scedis *ΓFMαcfγγqφ*, scedulis *U* 13 retexas *FUF* eam *om. Uq* 14 scriptura] scripta *g*, scripta *αη Col.* exsta *q¹*, ^{spreta} textat *γ* tumultu ariatib; *γ* 15 tibi *om. M* inter] in *q* haberis praedita sit (*corr. m. 2*) *η*, haberis praesta sit *φ*, hebrei sprete sit *γ*, haberes aut presto sit *U*, haberes haut presto sit *Ff*, aberrauit *M* neroua *U* 16 eandem *F'* prompta *cη¹*, *om. M* 17 inter] in *γ* responsa tua *FUF* 18 comeatum *γ* eam *c*; s. responsa *add. m. 2 η* quo] quibus *M*, quae *q* 19 secundum — *p. 418, 1* interrogauit *om. M* hanc *ηq²* capitula] exempla *FUF*, epla *Γycq¹*, eplā *q²*, epistolam *η* scripturum *γη*

pturarum, de quibus te, qui nides quasi per deum, interrogaui, ut audiam quid in te uel ex te mihi loquatur deus.

15. Hoc autem rogo lucere mihi facias, quomodo uel qua ratione dominus post resurrectionem uel mulieribus, quae primae ad sepulchrum uenerunt, uel postea illis duobus in uia, 5 deinde discipulis suis et non agnitus sit et agnitus. in eodem enim corpore resurrexit, in quo et passus est. et quomodo non eadem erat eiusdem corporis forma quae fuerat? aut si eadem erat, quomodo non agnoscebatur ab his, qui eam nouerant? illud uero sacramenti esse credo, quod qui in uia ambulanti- 10 bus non fuerat agnitus in fractione panis reuelatus est. id ipsum tamen tuo sensu uolo tenere, non meo.

16. Et quod ad Mariam ait: noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem, si cominus stantem non sine- batur adtingere, quomodo eum tangeret, cum ascendisset ad 15 patrem, nisi forte fidei profectu et mentis ascensu, qua deus homini fit longinquus aut proximus? et illa dubitauerat de Christo, quem hortulanum putauerat. ideo fortassis audire meruit: noli me tangere. indigna enim iudicabatur, ut tangeret manu Christum, quem necdum fide adprehenderat nec intel- 20 lexerat deum, cum hortulanum putasset, de quo paulo ante ab angelis audierat: quid quaeritis uiuentem cum mortuis? noli ergo me tangere, quia tibi nondum ascendi ad

2] (Ps. 84, 9). 4] (Ioh. 20, 14; Luc. 24, 16. 37). 10] (Luc. 24, 30). 13] Ioh. 20, 17. 22] Luc. 24, 5.

1° de (^o m. 2) η te qui η in text., cumq; in mg. m. 2 per om. γ
2 ut om. FUF ex] de FUF, p γ, per g mihi om. η dñs M
3 lucere rogo FUF 5 uenerunt om. M 6 agnitus et non agnitus Ff,
non agnitus U 7 et quomodo—erat add. in mg. C 8 eadem—aut si
bis exh. F 9 cognoscebatur FUF iis α nouerunt U 11 panis]
qualis γ est reuelatus FUF 14 patrem meum FUF quominus U
stante Col. sinebantur η 15 cum] si U 16 nisi ex non C fidei ex
non dei C accensu Γα¹ (α¹ ascensu α²) quo FUYf 17 sit Ffε
et] et quia Mge dubitauerit Γαγγε 18 ortolanum FCMUαεφ et
sic plerique infra, hortolanum η et sic infra fortassis ε, fortasse FUF
19 iudicabatur enim U 20 quae C appraehendat (at ex erat) F
22 queris ε 23 me ergo U nondum] non Cγ

patrem, cui adhuc tantum homo uideor; postea me tanges, cum ad agnoscendum me credendo conscenderis.

17. De illis etiam beatissimi Symeonis uerbis quid sentias, edissere mihi, ut sequar sensum tuum, quibus, cum ad uidendum ex oraculo dei Christum agente spiritu uenisset in templum et acceptum sinu benedixisset infantem dominum, ait ad Mariam: ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel et in signum, cui contradicetur; et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. numquid de passione Mariae, quae nusquam scripta est, hoc prophetasse credendus est? an uero de materno eius affectu, quo postea in tempore passionis adsistens cruci, qua hoc erat fixum quod ipsa pepererat, maternorum uiscerum dolore confixa est, et animam illius illa quae eius secundum carnem filium ipsa spectante confoderat crucis rumphaea penetrabat? uideo enim et in psalmis de Ioseph ita dictum: humiliauerunt in conpedibus pedes eius, ferrum pertransit animam eius, sicut in euangelio dixit Symeon: et tuam ipsius animam

7] Luc. 2, 34. 35. 17] Ps. 104, 10. 19] Luc. 2, 35.

1 patrem meum *FUF* tantum modo adhuc *FUF* tangens *FUF* 2 ignoscendum *F*, cognoscendum *FUF* consenderis *F* 3 beatissimis *Ccy* simeonis *FCMUf* quid sentias *om. γ* 4 dissere *α*, edisse *f* quibus] qui *Ug^a* 5 *xpm dñt FUF* 6 et] ut *U* acceptu *C*, accepto *U* in sinu *FUF*, *om. γ* benedixit *CFUγf* infatē *γ* dominum *om. FUF*, deum *ϑ* 7 ecce] uerba anne *ē add. s. l. η^a* est positus hic *FUF*, positus est hic *αγ* et] et in *Fα* 8 contradiceretur *Ff* 9 pertransiet *Fηφ*, pertransiit *c* 10 reueletur *φ¹* ex multis cordibus *FUF* 11 beatę marię *α* nūquam *f* scripta] lecta *C* prophetandę *η¹* (*m. 2* -tasse) 12 effectu *γ¹* qui *FUF* 13 asistens *C* cruci *om. U* 14 quod] quia *U*, quo *U*, quod*** (*mat eras.*) *g* peperat *CFf* 15 animā (~ *eras.*) *ϑ*, anima *U* illius illa] illius (*eadem add. in mg.*) *M*, illius *ϑφ* quem *ex* qua *corr. et* eius *exp. φ* secundum *om. M* filium *om. Mφ* ipsa (*a ex i*) *g* 16 romphea *FMcηgϑ*, rumphea *Cαfφ*, triumphea *U*, trophea *Fγ* penetrabat *C*, penitrabatur (* *m. 2*) *ϑ*, penitrauit *α* enim *om. M* 17 dictum esse *Col.* 18 pertransiet *η*, pertransiuit *FUF* 19 sicut — *p. 420*, 1 gladius *om. M* dicit simeon *FFUF* et tuam] nam *η*

pertransibit gladius. non ait carnem sed animam, in qua pietatis affectio continetur et doloris aculeus quasi gladius operatur, cum aut aliqua carnis suae iniuria afficitur, ut Ioseph, qui non mortis sed iniuriarum pertulit passiones in seruum uenditus et in reum uinculatus et carceri datus, aut cum affectionis internae tristitia uel dolore cruciatur, ut in Maria, quam utique ad crucem domini, in quo tunc sui tantum corporis filium cogitabat, materna mens duxerat, ut cum eum uidisset mortuum, humana infirmitate lugeret sepeliendumque colligeret, nihil sibi de ipsius resurrectione praesumens, qua subsecuturae admirationis fidem in oculis posita passionis poena caecabat. quamuis eandem adstantem cruci suae dominus non morientis infirmitate trepidans consolatus sit, sed ipsam qua obibat uolens in potestatem habens mortem plena uirtute uiuentis et constantia resurrecturi de cruce admonet, dicens de apostolo beato Iohanne: mulier, ecce filius tuus, itemque illi ibidem consistenti: ecce mater tua. iam scilicet ab humana fragilitate, qua erat natus ex femina, per crucis mortem demigrans in aeternitatem dei, ut esset in gloria dei patris, delegat homini iura pietatis humanae, et ex discipulis suis adole-

5] (Gen. 37, 28. 39, 20). 6] (Ioh. 19, 25). 16] (Ioh. 19, 26).

1 pertransiuit *c* aut *ex* ait γ *m.* 2 3 afficitur] .f. maria *add. s.* l. η^2 ut in *C* α 4 iniuriam *U* η^2 passionis *U* $\eta\varphi^1$ in seruum] et in reum *M* 5 et *om.* *U* rerum *F*¹ in carcerem γ datur *F*, deditus φ aut *F* cum *om.* *FUf* 6 interna et γ , interne in *I*, internae ui α , in aeternae φ^1 , maternae *M* φ^2 uel] et *FUf* ut in] uti η 7 quam *om.* *FUf* qua *g* sui] in sui γ 8 luxerat *FUf* aut *FUf* uidisset eum *FUf* 10 nihil] sinil *U* ipsis *c*¹, ipsius *ex corr.* φ *m.* 2 quia *FMU* $\alpha\gamma\eta^2$, quam φ^2 11 subsecutura γ administrationis *U* 12 caecabat] iacebat *I* α non] in *FUf*, nihil α 13 consulatus γ^1 sit *om.* *FUf* ipsa γg quia *U* 14 *sup.* uolens *scr.* uelut η^2 potestate *CFU* $\alpha g\varphi$ *Col.* uiuentes *I* 16 beato *om.* α beato apostolo Iohanne *Col.*, beato iohanne apostolo *M* g 17 consistentem *F* 18 femine γ^1 per] uirgine quidem per *FUf* crucis morte inde migrans η^1 denigrans *U* 19 ut esset] ut ut certe *F* patris dei η^1 20 disciplinis *U* suis adulescentior adulescentiorem *c*, adulescentior (adulescentior *del. \varphi*) suis adulescentiorem *C* φ , suis adulescentior suis adulescentiorem $\gamma\eta$, suis (*add. in mg. g*) adulescentiorem *cet.*

scientior adolescentiorem eligit, ut conuenienter adsignet uirgini apostolo uirginem matrem, duo pariter in eadem sententia docens, formam pietatis relinquens nobis, cum est de matre sollicitus, ut quam relinquebat corpore non relinqueret cura, sed
 5 nec corpore relicturus, quia quem uidebat morientem mox erat uisura rediuuium, et illud, quod ad fidem omnium pertineret, salutiferum pietatis suae sacramentum arcana diuini ratione consilii sub hac uoce designans, ut et alii matrem delegaret pro matre habendam et uice sua consolandam atque illi uicissim
 10 nouum filium uice corporis sui traderet, immo, ut ita dixerim, gigneret, quo ostenderet eam praeter se, qui ex ea uirgine natus esset, nec habuisse filium nec habere, quia nec saluator tantopere curam desolationis eius habuisset, si illi unicus non fuisset.

18. Sed redeamus ad uerba Symeonis, in quorum clausula
 15 intellectum meum caligare fateor. et tuam, inquit, animam pertransibit framea uel gladius, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. secundum litteram hoc mihi penitus obscurum est, quia nec Mariam beatissimam usquam legimus occisam, ut de corporali gladio sanctus ille ei futuram
 20 passionem prophetasse uideatur. sed quod subiecit: ut reuelentur multorum cordium cogitationes (scrutans enim, inquit, corda et renes deus), et de futuro iudicio apostolus ait:

16] Luc. 2, 35. 22] Ps. 7, 10.

1 eligit α Col., elegit cet. asignet c 2 dicens η^1 3 pietates c^1
 relinquens $om.$ γ est] esset $\Gamma F U \alpha f$ 4 $\overset{a}{q}$ q curā C^1 sed ($m.$ 2) η
 5 nec M relicturus erat M , relicturam $\eta^2 g q$, relictura $\Gamma C c \gamma \eta^1 \varphi^1$, uel
 relictam uel relinquendam φ s. l. $m.$ 2 mox] mors γ 6 uiscera γ rediuuium F et] et ad c pertinet F 7 suae pietatis $F U f$ crementum γ
 archana $plerique$ 8 consignans $\Gamma \alpha$ ut et] ut $Lebrun$ delegerat (at
 ex et) γ 9 pro** (ma $eras.$) g habenda U uitae suae F consolanda
 Uc , consulandam γ 10 et nouum U dixerī (i in $ras.$) g 11 offenderet F praeter] pater U ex $om.$ γ 12 ne U habuisset C quod C
 13 cura C , coram η^1 desolatio $\Gamma c g q$, desolacio C habuisset eius $Col.$,
 eius haberet M 15 tuam] ipsius $add. g q$ 16 gladius uel framea $F M f$,
 gladius U 17 penitus hoc mihi $F f$ mihi $om.$ α 18 nec $om.$ U
 19 legi U 20 sed] sed et $Col.$ quod $om.$ $F U f$, quod M 21 ex
 multis cordibus M 22 inquit $om.$ $F U f \alpha$ renes deus et $om.$ γ apostolus de futuro iuditio U dicit $F U f$

quia tunc manifestabit deus operta cordium et occulta tenebrarum, itidemque apostolus, spiritualiter exprimens arma caelestia, quibus in interiori nostro debeamus armari, gladium spiritus dicit uerbum dei, de quo ad Hebraeos ait: uiuus est sermo dei et efficax et penetrabilior omni 5 gladio ancipiti, pertingens, inquit, usque ad diuisionem animae ac spiritus, et reliqua quae nosti: quid ergo mirum, si istius uerbi ignita uis et ancipitis gladii penetrabilior acies et sancti Ioseph olim et postea beatae Mariae animam pertransiuit? nam neque in illius neque in huius corpore 10 ferrum transisse cognouimus. atque ut magis pateat ibi prophetam ferrum pro uerbi gladio posuisse statim subsequente uersiculo ait: sermo domini igniuit illum. sermo enim dei et ignis et gladius est, uerbo ipso deo utrumque dicente de se: ignem enim, inquit, ueni mittere in terram, et quid 15 uolo nisi iam accendatur? item alibi dicit: non ueni pacem mittere sed gladium. uides eum unam uim doctrinae suae diuerso ignis et gladii nomine designasse. aut quomodo Mariae inlata per gladium passio uel tribulatio prae-

1] (I Cor. 4, 5). 4] (Eph. 6, 17). 5] Hebr. 4, 12. 13] Ps. 104, 19. 15] Luc. 12, 49. 16] Matth. 10, 34.

1 tunc *om. γ* manifestauit *Γγ* opera *ΓUαηφε*, obscura *M* 2 idemque *γ*, itemque *U*, itidem *Ufφ³* spiritualiter *Uαφ*, specialiter *Ff* 3 in *om. Γcφ¹* interiore *M¹gφ* nostro homine *α* debemus *F* 4 dicitur *U* apud hebreos ait *F*, dicit ad hebreos *U* 5 uiuus] unius *c* est] est enim *FUγ*, enim est *f* penetrabilior *Cφ* et *infra* 6 et pertingens *FUF* inquit *om. Γα* 7 ac] et *Γ Col.*, *om. γ* 8 istis *g* ignota *U* ancipiti *FM¹Ufφ* gladio *FMUfφ* 9 iosep *g* beatae] sanctae *FUF* 10 istius *M* 11 pertransisse *η* ^αcnoouimus *g* propheta *φ¹*, prophetam ibi *FUF* 12 uerbi pro *Γα* subsequenti *αη* 13 ūbiculo *Mφ* domo domini *U* igniunt *φ¹* igniuit—dei *om. γ* eum *FUF* etenim *U* domini *FUF* 14 ignis et *c in mg. m. 2* est *om. f¹* deo ipso *M* utrumque *om. g* de se *om. α* de se utrumque dicente *U* dicentem *C* 16 iam *Ccyfηφ¹*, ut iam *cet.* iam *om. ΓFUαg* item iam *η* 17 mittere pacem *M* uides] enim *add. FUF* unam *om. φ* 18 gladiū *g* aut—
¹_{si hoc} *p. 423, 1* itaque *om. M* aut quo in (*sic*) *g*, quomodo autem *fort.* 19 beatae mariae *α* praestaret] hoc praestaret (hoc *add. m. 2*) *α*, perstaret *M Col.*

staret? itaque hoc scire cupio quid ad Mariam pertineret, ut reuelarentur multorum cordium cogitationes, aut ubi apparuit, quia ex eo, quod animam eius siue carnalis in ferro siue spiritalis gladius in uerbo dei pertransiuit, exinde
 5 multorum cordium cogitationes reuelatae sunt? expone ergo hanc maxime de uerbis Symeonis clausulam mihi, quia lucere non dubito sanctae animae tuae, quae de interioris oculi puritate meruit inluminationem spiritus sancti, per quem scrutari et inspicere possit etiam alta dei. deus misereatur mei per
 10 orationes tuas et inluminet uultum suum super me per lucernam uerbi tui, sancte domine, beatissime frater in domino Christo unanime, magister meus in fide ueritatis et susceptor meus in uisceribus caritatis Christi.

LI.

15 SANCTIS ET MERITO PRAEDICANDIS ATQUE VENERANDIS ET DILECTISSIMIS FILIIS EUCHERIO ET GALLAE PAVLINVS EPISCOPVS.

1. Benedictus dominus deus noster, qui dat uotum optanti et semper nostra superat uota uotisque respondet, qui in-

1] Luc. 2, 35. 10] (Ps. 66, 2).

1 scire itaque hoc *g* hoc etiam *M* 2 aut *ex* at *C* reuelentur *C*
 ubi *g*, ut *U* 3 quia *ex* qd *C*, qui *γ*, *ras. q* carnis *g* in *del. C* fero
c, ferro *g* 4 spiritalis *FUαq* in uerbo dei gladius *M* dei *om. FUF*,
 dei quod *C* pertransibit *g*, penetrauit *η* exinde—sunt *om. U* 5 cogi-
 tationes cordium *M* sunt *Ccg*, sint *cet.* expone *C* 6 hanc *η*²
 maxime hanc *FUF* clausa *η* quia] quam *FUF*, et *η* 7 non dubito
 lucere *q*, latere non dubito *γ* interioris *g* oculis *Ff* 8 inluminatio-
 nem *g*, inluminatio *γ* spiritu *U* quam scrutari *U* 9 possit]
 ualet *q* etiam *om. Γα* alta] occulta *γ* me per *om. Γα* 11 domine]
 & *c* dnē scō ac *M* 12 Christo *om. γ* unanime *F*, unanimis *Γ²α*
 meae *α*, mee (ee in *ras. m. 2*) *Γ* caritatis *FUγf* 13 Christi *om. g Col.*;
 bene uale *add. U.* — explicit ep̃la paulini *C*, explicit epistola paulini ad
 sc̃m augustinum (amen *add. η*, *LIIII add. φ*) *Γηφ*, explicit beati paulini
 ad sanctum aug̃st. *g*.

LM. — ep̃la sc̃i paulini ad eucherium et gallam .XLVI. *M*, ep̃la
 sc̃i paulini ad sc̃m eucherium ep̃m .XXXVIII. *L* 18 uota *om. L*

speranti mihi tam opportunam quam exoptatam occasionem
 praebere dignatus est per religiosos iuuenes, filios meos, con-
 seruos uero communes in domino, Gelasium et Augendum et
 Tigridium, quos de sancto atque castissimo congregationis suae
 numero uir laudabilis et praeclarus in Christo, frater noster 5
 et compresbyter meus, Honoratus ad humilitatem meam uestrae
 dilectionis exemplo refouendam domino inspirante direxit. sol-
 licite enim pro caritate meritis uestris debita sciscitanti actum
 uel incolumitatem uestram (nam de actu pio atque caelesti du-
 bius esse non poteram) id quod animam meam reficeret re- 10
 sponderunt, quia uos deo propitio incolumes reliquissent uene-
 randi propositi opera curantes ac studia exercentes et in corde
 uno, quo terrestria reliquistis, caelum petentes.

2. Memineram enim quia filii mei, quos ante annum ad
 humilitatem meam mei gratia uisitandam miseratis, locum 15
 habitationis uestrae, simul et domni uenerabilis Honorati no-
 bis innotuerunt, dicentes scilicet quia in proximis breui inter-
 iecta maris rupe etiam cognominibus Lero et Lerino insulis
 degeretis. unde, cum se isti filii nostri ex ea, quae Lerinum
 dicitur, uenisse dixissent, recognoui et facile recordatus sum 20
 propinqui nominis insulam, in qua sanctitatem uestram ab
 istius mundi strepitu profugam manere iam noueram. quam-
 obrem sciens dilectioni uestrae gratum fore officium litterarum
 mearum, quia et a me uobis in perennem gratiam debitum
 est, libens amplexus sum hanc oportunitatem spiritalium filio- 25
 rum, ut ad benedictam in Christo domino unanimitem
 uestram epistolae meae portitores essent, quod ut filii uel
 ministri oboedientiae, sicut a deo uel secundum deum docti
 sunt, promptissime receperunt. suscipite ergo in his exiguis
 sermonibus paruitatis meae non exiguae caritatis insignia et 30
 quasi quaedam pignora animae uestrae et testimonia animi et
 amoris in uos mei haec mea scripta retinete.

6 ad humilitatem meam *om. M* 7 requirendam *L* 8 sciscitatus *L*
 9 incolomitatem *L* 12 curant studia *L* et in *LM*, in *Chiff.*
 16 dñi *M* nobis—scilicet *om. L* 24 perhennem *L* 25 spūalium *M*
 31 animae uestrae pignora *M* et *om. M* 32 mei in uos *M*

3. Spero autem de misericordia Christi domini, quod incolumes haec mea uerba sumatis et si deinceps oportunam et per huiusmodi tabellarios occasionem donauerit, rescribere impigrum habeatis. quod sine dubio et per istos filios meos
 5 uestra fecisset affectio, si eorum ad me directae profectionis conscii fuissetis. nam cum ab eis hoc quaererem, quia uicinos esse uos noueram, ignorantibus uobis se de monasterio suo nauigasse dixerunt. ueruntamen quia, sicut regnum dei non in sermone est sed in uirtute, ita et caritas, in cuius
 10 perfectione et plenitudine regnum dei continetur uel acquiritur, in thesauro cordis et fidei uirtute consistit, pro gratia familiari uestrae unanimitatis scripta desidero. ceterum de animorum uestrorum piissima affectione confidens etiam tacentium mentibus me inhaerere non ambigo. non enim humana amicitia
 15 sed diuina gratia inuicem nobis innotuimus et conexi sumus per uiscera caritatis Christi. atque ideo necesse est perpetuam inter pectora nostra manere concordiam, quae Christo auctore coniuncta est. quae enim uis aut obliuio ualeat separare quod deus iunxit?

4. Benedicat uos dominus ex Sion ea benedictione qua benedicatur homo qui timet dominum, perpetui coniuges et parentes cum benedicta uobiscum deo progenie nobilissimae sanctitatis uestrae. uideatis quae bona sunt Hierusalem et pariter habitare mereamini in domo domini in longi-
 25 tudinem dierum, filii sancti, merito uenerabiles, intima mihi caritate dilecti et semper desiderandi.

PASSIO S. GENESII ARELATENSIS.

1. Proprium atque indigenam Arelatensis urbis beatissimum Genesium martyrem, alumnum eiusdem iure nascendi, patro-

8] I Cor. 4, 20. 20] Ps. 127, 4. 5. 23] ib. 5. 24] Ps. 22, 7.

6 nam] et *L* hoc *om.* *L* 17 manere nostra *L* 19 iunxit *L*
 23 ierusalem *M*

Z. — incip̃ pass̃. s. genesii edita a s. memorie paulino ep̃o *Z* 29 martirem alunnum *Z*

num uirtute moriendi, celebrare iam a principio atque extollere omnia fidelium studia, omnes religiosorum litterae debuerunt, ut tanti meriti gloriosa documenta consignata scriptorum fide et uiuacibus commendata monumentis illibata atque integra ad posteros peruenirent, quae admiratio semper faceret noua et ueneratio probaret antiqua. sed quoniam succedentes sibi per incertum uitae tempus aetates tradere haec inuicem memoriae mutuae quam mandare litteris maluerunt, uel nunc oportet eadem fidelibus scriptis in tempora secutura transmitti, ne ea, quae adhuc uiua recordatione rerum ut gesta sunt referuntur, euanescente per tempus uel tradentium uel accipientium fide fabulosa credantur.

2. Sanctus itaque Genesius in iuuentutis flore primaevae provincialis militiae tirocinium suscepit, eam officii partem studio et arte complexus, quae patronorum uerba uel iudicum signorum breuium notata compendiis manu raperet et signorum uelocitate uel dexterarum sonum uocis aequaret, spiritalem futurae gloriae imaginem praefigurans, ut qui praecepta diuina celeriter audiret et fidelibus notis pia mentis exciperet. accidit itaque ut eodem hoc munus implente impia atque sacrilega mandata persecutionis iussa legerentur, quae cum deuotus deo repudiaret auditus et imprimere ceris manus sancta trepidaret, abiectis ante pedes iudicis tabulis triste ministerium sacrata iam domino mens refugit. et, ut in nullo a praeceptis euangelicis actus martyr deuiaret, quibus declinare persecutionis impetum uel permittimur uel iubemur, alia atque alia non solum latebra uerum etiam ciuitate mutata, cum et alio loco

27] (Matth. 10, 24).

2 omnium *Surius* 4 monimtis *Z* 9 transmittere *Sur.* 10 sunt gesta *Sur.* 11 referuntur *om.* *Z* uanescente *Z* 13 primaewo *Sur.* 14 malitiae *Z* 15 uel iudicum—raperet et *Z, om. Sur.* 16 *pr.* signorum] uel noua signorum *Sur.* 17 spūalem *Z* 19 et *Z, ea Sur.* 20 itaque *Z, autem Sur.* ut—implente *Z, cum ante tribunal exceptoris fungeretur officio Sur.* impia atque sacrilega mandata *Z, iniusto atque sacrilego mandato Sur.* 21 legerentur *Z, ederentur Sur.* que cum *Z, quae Sur.* 22 an auditus *Z* trepidaret *scripsi, repiaret Z, respueret Sur.* 23 abiectis ergo tabulis ante pedes iudicis *Sur.* triste ministerium *Z, ministerium sacrilegum Sur.* 25 deuiarent *Sur.*

scriptum sit: spiritus quidem promptus, caro autem infirma, ab ira se iudicis furentis paulisper occultauit. qui cum eum corripi protinus offerrique sibi iussisset neque facile inuestigatio ad procuratam latebram perueniret, crudelissimis
 5 poenae ministris, ut ubi repertus fuisset gladio eum interficerent, imperauit. quod ubi beato Genesio uel occultis nuntiis uel rumore compertum est, diuersa latendi loca, ut exitus docet, non infirmitate spiritus sed carnis trepitatione mutauit.

3. Atque interim, licet superfluo de praesumpta fidei confirmatione sollicitus, quoniam necdum erat ex aqua et spiritu sancto renatus, per fidos internuntios a catholicae religionis antistite donum baptismatis postulauit. sed ille uel temporis angustiiis impeditus uel iuuenili aetate diffidens ardentia uota distulit ac fideliter indicauit, quod plenam consummationem
 15 etiam huius muneris daret prompta pro Christo cruoris effusio. et haec quidem cunctatio sacerdotis diuino, ut aestimare promptum est, nutu atque iudicio prouocata dispositaque est, ut circa eius sollemnem consecrationem officia humana cessarent, cui unius baptismatis duplex gratia ex utroque scilicet Christi
 20 latere et aqua et sanguis parabatur.

4. Sed iam dominus per spiritum sanctum futuri martyris seruaturus arcana, subeundae constantiam passionis uel fecerat uel uidebat, neque patiebatur differri coronam, cum uideret paratam esse uictoriam. itaque percussoribus eum suis obtulit
 25 et his, quorum in eundem auida crudelitas inhiabat, ostendit. atque is ubi se perspicit deprehensum, instinctu domini Rhodanum petit et sancta fluuio membra committit, ut eum illic a concretionem mortali uelut alterius Iordanis undis occultus baptista purgaret et mutuo alternoque mysterio et aquis corpus

1] Matth. 26, 41. 20] (Ioh. 19, 34).

1 promptus est *Sur.* 2 furentis iudicis paulisper occultuit *Sur.* 3 sibi *om. Sur.* facile *scripsi*, facilis *Z, om. Sur.* 4 latebram *Z* 5 eum *om. Z* 9 praesumptae *Sur.* 10 nondum *Sur.* 13 aetati *Sur.* 16 aestimo prompto *Sur.* 21 dominus] qui *add. Sur.* 22 seruabat *Sur.* 24 suis eum *Sur.* 25 iis *Sur.* 27 petiit *Sur.* 28 concretionem *scripsi*, congregatione *Z*, contagione *Sur.*

et aquas corpore consecraret. atque haec causa profecto extitit, ut natandi adminiculo perueniret qui ut exemplo beatissimi Petri ad Christum tendens per summa gurgitum ambulare potuisset. transgressum in ulteriora fluminis et subeundae praemiis passionis Christo sponsore securum in eo loco, quem effusioni sanguinis gloriosi dominus elegerat quique nunc oratione assidua et uotis numquam irritis frequentatur, percussor adsequitur exoptatoque gladii ictu festinantem ad deum animam uinculis corporis quibus tenebatur absoluit, et utraque substantia propriae originis elementa repetente terrena interim terris membra commendat, caelestem uero spiritum emittit ad caelum.

5. Prouiderunt tamen fideles temporis illius dei serui, ut utramque fluminis ripam geminatis urbibus ambiendam unius martyris tutela muniret. nam in ipso beatae passionis loco consecrati cruoris uestigia relinquentes in alterum fluminis latus honoratas reliquias transtulerunt, ut ubique praesens Genesis, illic sanguine haberetur, hic corpore.

6. Haec omnia fideliter atque ut gesta sunt uel dicta uel comperta libentibus deuotisque animis, qui noueratis, recognoscite, qui ignorabatis, agnoscite et gloriam tanti martyris per singula annorum spatia crescentem et in saecula aeterna uicturam mentis oculis contuentes, unusquisque pro uiribus ad similia, si fides desiderauerit, animos praeparate et ut beatus Genesis throno domini usque in uindictae suae tempus assistens sacerdotibus ministris clero nobisque omnibus et ei, qui instructioni uestrae ista composuit, patrocinetur, orate adiuuante domino nostro Iesu Christo, qui in trinitate perfecta uiuit et regnat per omnia saecula saeculorum. amen.

3] (Matth. 14, 29; Ioh. 21, 7).

1 consecrauit *Sur.* 2 aminiculo *Z* ut *om.* *Sur.* 4 potuit *Sur.* transgressum] continuo *add.* *Sur.* subeundae *scripsi*, subeundum *Z*, subeundi *Sur.* 5 praemii *Sur.* 6 effusione *Z* 9 utramque substantiam *Z* 10 repetentem *Z* 11 caelestem uero *Z*, et coelestem *Sur.* 16 fluuii *Sur.* 17 utrobique *Sur.* 18 S. Genesis *Sur.* 19 uel comperta uel dicta *Sur.* 24 si] si ita *Sur.* 25 sub throno *Z* 26 assistens — 27 composuit *om.* *Z* 28 adiuuante — 29 saeculorum *om.* *Sur.*

APPENDIX.

EPISTULA I.

AD MARCELLAM.

1. Magnam humilitati nostrae fiduciam scribendi ad uenerationem
tuam caritas Christi dedit, quae te fecit humilem corde pietatis et di-
uitem operibus benedictionis. talis etenim de sanctis fidei tuae diuitiis
5 fama processit, ut ad nos quoque in longinquo positos penetrauerit et
auditu gratiae dei tamquam oleo laetitiae impingauerit ossa nostra.
notum enim factum est nobis bonum tuum, quoniam illuminauit do-
minus uultum suum super te. segregauit te ab utero cognationis et
terrae tuae non regione sed spiritu bonae uoluntatis, ut de terrenis
10 opibus fidelem sibi constituat in caelestibus earum participem, de qui-
bus scriptum est: mulieres sapientes aedificauerunt sibi do-
mos. haec autem audientes de tua felicitate caelesti effudimus coram
deo corda nostra et in uoce exultationis epulantes diximus: do-
minus mortificat et uiuificat, deducit ad inferos et redu-
15 cit. dominus diuites pauperes facit, humiles excelsos facit,
quoniam calix in manu domini hunc humiliat et hunc exal-
tat. quod etsi ad omne mysterium regni pertinere uideatur, attamen
et ad tuam specialiter gratiam referri potest, quae magno domini

11] Prou. 14, 1. 13] Ps. 41, 5. I Reg. 2, 6. 16] Ps. 74, 9.

uxyvψ. — 1 hieronymus ad marcellam *x*, epistola consolatoria Ihero
ad marcellam *ψ*, item hieroim' ad marcellam *y*, eiusdem ad marcellam *v*
3 pietatis *om. u* 4 de] et de *u* 6 impinguarit *xy*, impugauit *uv*
7 nobis factum est *v* nobis *om. u* illuminauit] humiliat *uv* 8 et
a terre tue *xy* 10 operibus *v* participem] principem *ψ* caelesti effun-
dimus (bus — l. 12 caelesti *om.*) *v* 11 est *om. u* 12 effundimus *y* effu-
dimus corda nostra coram domino *u* 14 *pr.* et *ux*, et dominus *vy*, domi-
nus *ψ* et deducit *v* 15 fecit *ψ*, facit et *u* excelsos facit] exaltat *ψ*
16 sed quoniam *ψ*, quia *Rosw.* 17 quod etsi] quod si *u* uidetur *ψ*

miserentis consilio exaltata es, ut humiliarens, et humiliata es, ut exaltareris.

2. Non enim ignoramus, uenerabilis soror et benedicta filia, tuam praeteritam in hoc saeculo gloriam. nam etiam uidimus te in tempore illo, quo domum tuam regalis affinitas ambiebat, eminere in his honoribus qui destruuntur, quia, etsi ipsi quoque a domino altissimo tribuuntur, quia omnis potestas a deo est, attamen fragiles et caduci sunt qui sub hoc mundo aguntur, cuius figura ut umbra praeterit. unde impensius admiramur gratiam, quae tibi data est, et magnificamus in te dominum, qui te in laboribus hominum posuit et saluifero paternae pietatis uerbere uisitauit, ut in paucis uexatam in multis bene disponderet teste et apostolo: in hoc mundo corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. unde et Daud ait: corripiet me iustus in misericordia et increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. ita et in Salomone scriptum esse sine dubio in studiis spiritualibus posita didicisti, quoniam dominus quem diligit castigat. flagellat autem omnem filium quem recipere dignatur disponendum ad uitam aeternam. de eo et apostolus non confunditur nec atteritur; sed magis gloriatur, et potens fit in infirmitatibus suis. qui ut nos suo confortet exemplo, fatetur et praedicat sibi ipsi, cui etiam usque in tertium caelum patuerat ascensus et quem neque ignea illa rumphaea ab aditu excludere paradisi potuerat, ubi etiam ineffabile omni linguae audierat angelorum; sed tamen ne extolleretur propter excellentiam reuelationum, ita se ipsius, a quo in tantum glorificabatur, domini moderamine gubernatum refert, ut appposito angele Satanae in stimulo carnis suae

7] Rom. 13, 1. 12] I Cor. 11, 32. 13] Ps. 140, 5. 16] Prou. 3, 12. 17] II Cor. 11, 30.

1 miserantis *uψv* exaltata ē *x* humilioris *uv* es *om. u* exalteris *uv* 3 tuam *om. x* 5 eminebat *xy*, eminentem *ψ* in *om. v* 6 et etsi *Rosw.* 7 caduci et fragiles *Rosw.* 8 aguntur *ψ*, arguuntur *cet.* ut *Rosw.*, uelut *uψv*, uel *xy* 9 ammiramur *ψ* et] at *v* 10 salutiferae *u* 11 uexata *u* 12 et *om. uψ* 13 unde et] et *u. s. l. m. 2* 14 in] cum *v* 16 esse] est *x* spiritualibus *uψ* quem dominus *uψv* 17 diligit corripit et flagellat castigat *ψ* 18 eo] quo *v* 21 ipse *ψ* in tertium] interitum *u* coelum usque *x* potuerat *v* 22 illa *om. ψ* rhomphea *xv* ab auditu *u* 23 paradisi excludere potuerat *u*, potuerat paradisi excludere *xψ* ineffabilem *y* angelorum *om. ψ* archanum audierat angelorum *v* 25 in *om. y* 26 sathanę *uxψyv* stimulum *uxvψ*

id est in tribulationem corpoream deprimeretur salubriter, ne inflaretur poenaliter. propter quod, inquit, ter dominum rogaui, ut recederet a me, et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea; nam uirtus in infirmitate perficitur.

3. Quamobrem cum tali magistro et auctore instructa ad uirtutem patientiae et spem gloriae aeternae confidens esto, filia, sicut esse coepisti, et gloriare in praeteritis passionibus tuis, recolens et illa eiusdem doctoris eloquia. fideliter enim ut conscius arcanorum caelestium contestatur non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. tribulatio enim, inquit, patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero spem, spes autem non confundit, quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris, in qua caritate radicati omnia sustinemus. propterea Dauid ait: diligam te, domine, uirtus mea. dilectio enim domini uirtus salutis est, quia deus dilectio est, et qui manet in caritate in deo permanet. sciens autem et propheta quia momentaneum tribulationis in hoc saeculo immensum perennis gloriae, ut apostolus ait, pondus operatur, sanctus ille rex in psalmo, ut dignus habeatur igniri tentationum examine, dicit: proba me, domine, et tempta me. unde et iterum idem psalmographus noster, quasi paenitens huius gloriae, confitetur cum dicit: priusquam humiliarer, ego deliqui. et quia humiliatione curatus sit, statim dicit: propterea eloquium tuum ego custodiui. ob hoc rursus ipse propheta: da nobis, ait, auxilium de tribulatione; et: uana salus hominis est. est enim uana salus hominum, quae putatur in hac tantum uita

2] II Cor. 12, 8. 9] Rom. 8, 18. 10] Rom. 5, 3. 15] Ps. 17, 2. 16] I Ioh. 4, 16. 17] II Cor. 4, 17. 20] Ps. 25, 2. 22] Ps. 118, 67. 23] Ps. 59, 13.

1 tribulatione corporea *uxψyv*, tribulationem corporis *Lebrun* inflammaretur *u* 2 poenaliter *om. xy*, inaniter *ψ* inquit *u in mg. m.* 3 discederet *ψ* dixit] respondit *u* 5 et] atque *u* 6 filia quod esse *u* 7 illa] illa et *uv* 8 ut] et *ψ* 11 autem *om. uxψ* 12 uero *om. u*, autem *ψv* confundit *u* 14 et dauid *ψ* 17 deo *y*, eo *uxψv* manet *uψ* commentaneum *v* 18 immensum] ad immensum *uv* 21 psalmographus idem *uv* quasi *om. x* 22 huius *xy*, huius mundi *ψ*, qui huius *u*, q̄ huius *v* cum dicit] dicens *ψ* 24 ego *om. uvψ* rursus ipse rursus *u* rursus *Rosw.* 25 et] quia *u* 26 *pr.* est *om. ψ* enim] autem *u*

esse mortali, de cuius uanitate homini dicitur: homo sicut fenum dies eius. et quidem, tu sancta filia, etiam documentis edocta es probare sententiam, quia omnis caro fenum, et omnis gloria eius sicut flos feni. aruit fenum, et flos decedit; uerbum autem domini et qui fecerit illud manet in aeternum, sicut ipse dominus 5 manet in aeternum qui est ante saecula. ob hoc uere dictum est: uana salus hominis, quia omnia uana sub caelo. unde et in psalmis habes: uniuersa uanitas omnis homo uiuens.

4. Sed de quo hominum genere ista dicat, in sequentibus docet, de eo scilicet qui uane conturbantur amore diuitiarum suarum, in 10 quas sicut caecae beluae inhiant sine fine cupiendi et congerendi, thesaurizantes in terra et ignorantes cui congregent ea. relinquent. inquit, alienis diuitias suas; et postquam in uanitate defecerint dies eorum, rapti in infernum omnes non domini sed serui diuitiarum suarum, nihil illic inuenient in manibus suis, 15 quia nihil praemiserunt nisi aeternarum merita poenarum. illa autem non uana est salus hominis, de qua dicit: domini est salus, et super populum tuum benedictio tua. et iterum: salus autem iustorum a deo est. ideo et spes in deo posita non confundet sicut salus hominis uana, quia uana non est quae speratur in Christo et 20 confertur a Christo.

5. Ergo quia accepisti auxilium de tribulatione, ne concupisceres humanam diem et uana hominis salute gauderes, gloriare in

- 1] Ps. 102, 15. 3] Es. 40, 6. 7. 8. 7] Ps. 59, 13. 8] Ps. 38, 6.
12] Ps. 38, 7. Ps. 48, 11. 13] Ps. 75, 6. 17] Ps. 3, 9. 18] Ps. 36, 39.
19] Rom. 5, 5. 22] Ps. 59, 13.

1 mortali esse *Rosw.* cuius uanitate] qua ψ hominis u , his v
3 probate ψ eius *om.* u 4 sicut] quasi u flos eius *Rosw.*
decidit y , cecidit $x\psi v$, decedit u ($^c m. 2$) 5 fecit ux 6 uero uv
7 uana omnia *Rosw.* 9 genere hominum *Rosw.* subsequentibus uv ,
consequentibus ψ 10 eo] eis ψ conturbatur ux 11 quas] quo x
belluae caecae *Rosw.* congerendi] congregandi u thesaurizantes u
12 congregant u eas *Rosw.* relinquant u 13 inquit] enim u
17 uana salus est $y\psi$ dicitur *Rosw.* domini est salus xy , dominus:
et salus ψv , dominus et salus domini u et xy , *om.* $u\psi v$ 18 sem-
per v populum *om.* ψv tuum xy , eius u , *om.* ψv benedictione
tua ψ 19 domino $u\psi$ confundit xyv ^a sicut salus hominis uana
quia uana xy , sicut salus uana ψ , quia salus uana uv 20 christo] deo u
23 humanam x salute hominis *Rosw.*

domino et benedic eum, qui tibi tribuit intellectum, ne in uia peccatorum stare persisteres neque in filiis generationis istius permaneres, quibus non est salus, quia praeualeſcunt in uanitates suas ueritatis immemores, quia dum confidunt in multitudine diuitiarum suarum, non ponunt deum adiutorium suum. tibi autem facta est sors in hereditate Iacob, et illuminati sunt oculi tui in agnitionem ueritatis, ut intelligeres quia melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. ideo enim misericors et miserator dominus, quia talibus suis prae-

10 parat adinuationes suas ad uitam hominum propagandam, permisit te istius saeculi fluctibus uentisque iactari, ut experta naufragium de cetero similiter periclitari caueres. itaque cuncta quae passa es, sicut intelligis, uulnera quidem corporis tui sed animae remedia fuerunt.

6. In circumcisione cordis fac opera tua, ut gloria tua sit

15 non ex hominibus sed ex deo, qui deponit potentes de sede et exaltat humiles et esurientes implet bonis et diuites dimittit inanes. deus scientiarum dominus uide quanta gloriam tuam recompensatione mutauit, qui te maluit participem caelestium rerum fieri quam ad finem terrestrium permanere, ab humana dignitate

20 transire in regno dei. et quidem multis hominibus huius saeculi uanitate captiuis similia deus auxilia percipiendae in aeternum salutis offerre dignatur, sed plerique superantibus sana consilia diuitiarum delectationibus aut corporum nolunt intelligere, ut bene agant, et malunt lata uia perditionis spatium cum multis quam angustam semitam

25 inuenire cum paucis. unde et tu beatissima, cui donatum est non indurari pia castigatione sed corrigi neque gloriari in diuitiis sed spem et rem in deo ponere et a sorte diuitum peccatorum, quorum cor ut

1] Ps. 15, 7. (Ps. 1, 1). 3] Ps. 145, 3. Ps. 51, 9. 7] Ps. 36, 16.
9] Ps. 110, 4. 14] Rom. 2, 29. 15] Luc. 1, 52. 17] I Reg. 2, 3. 24]
(Matth. 7, 13).

2 stares *γν*, non stares *ux* remaneres *ψ* 3 uanitate sua *ψ* 5 ad-
iutorium (^{om. m. 2}) *u*, adiutorem *ψ* 9 quia] qui *u* suis *om. x* 10 te
om. xv 11 experto naufragio *uv* 12 cuncta quae] quecumque *x*
13 sed et *Rosw.* 14 fac *om. uvψ* sit non *γ*, non sit *cet.* 15 sit] esset
uvψ ex hominibus sit *x* 17 quantam *ux* 18 tua *x* coelestium
rerum participem *u* 19 ad finem] affinem *x* ab] ut ab *xψ* 20 tran-
sires *xψ* in regnum *uvψ* 22 diuitiarum delectationibus aut *xy*, opi-
bus diuitiarum aut *uv*, sollicitudinibus diuitiarum ac *ψ* 25 unde es et
tu *fort.* 27 peccatorum] diidi (= diuidi) *add. u*

cinis est, quia et cor sicut thesaurum suum in terra demergunt, transire ad pauperum beatorum sortem, quorum formam Christus accepit et factus est refugium pauperi. neque enim diuites sed pauperes beati, quorum esse pronuntiat regnum caelorum.

7. Tuum est ergo nunc in magna gratiarum actione confiteri et psallere domino, cuius, ut audiimus, habitu et cordis humilitate ornata es, ut linguae et menti tuae Dauitica uerba conueniant: bonum est mihi, quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas. adicere etiam quod statim sequitur iure potes: bonum mihi est lex oris tui super milia auri et argenti. elegisti enim ponere thesauros tuos in praecepto altissimi. et ideo dicimus et nos congratulantes tibi in uerbis prophetae: gaude, filia Sion; laetare, filia Hierusalem, et obliuiscere malorum quae tibi de huius saeculi bonis orta sunt, quae elegisti tibi bonam partem, quae non auferetur tibi. nemo enim potest auferre thesauros repositos in sinu Christi neque euertere domum in ipso angulari lapide fundatam. non enim ligno putribili neque stipula fragili aut feno arescente infirmam super arenam aedificium collocasti, sed super immobile fundamentum, quod est Christus, praeter quod aliud fundamentum nemo potest ponere, inconsummandum aedificium argento et auro et lapidibus pretiosis exstruere coepisti in Christo. et quia perficis hoc aedificium, dei enim aedificatio est, ille sapiens architectus insistit operi tuo, ut doceat te percurrere bonum cursum, obliuisci quae retro sunt

3] Ps. 9, 10. (Matth. 5, 3). 7] Ps. 118, 71. 9] Ps. 118, 72.
12] Zach. 2, 10. 14] (Luc. 10, 42). 19] I Cor. 3, 11. 20] (ib. 12).
21] (ib. 9).

1 cinis] coenum ψ terram v transire xy , transi $uv\psi$ 2 beatorum] pauperum uv 3 pauperis $uxyv$ enim $om.$ $uv\psi$ diuites beati sed pauperes ψ 4 pronuntiat ψ , pronuntiat ψ 6 cuius xy , cui uv , cui ita ψ , quae ita *Rosw.* et habitu ψ corde humilitatis $uv\psi$ 7 dauitica $ux\psi$ 8 est mihi y 9 adicere] ac diceres uv iure potes xy , uere poteris ψ , $om.$ uv 10 est $om.$ x lex oris tui est y 11 thesauros tuos ponere *Rosw.* in praeceptis *Rosw.* et ideo dicimus et nos xy , ideo et nos dicimus u , ideo dicimus et nos $v\psi$ 12 Syon $ux\psi yv$ 13 iherusalem ψ , iherusalem xv tibi $om.$ u scilicet bonis huius y 15 auferetur tibi ψ reconditos ψ 17 infirmum super uv , super infirmam *Rosw.* 18 sed super] ymmo super illud v , $om.$ ψ super $om.$ u immobilis fundamenti $u\psi$ 19 Christus est propter u 20 consummandum v aedificium $om.$ $uv\psi$ auro et argento uv 21 et $om.$ ψ 22 enim $om.$ u 23 cursum bonum *Rosw.*

- et extendi ad brauium supernae uocationis, ut apprehendas in quo apprehensa es et accipias coronam iustitiae et diadema gloriae de manu domini, cumque magna dies illa in igne coeperit reuelari, non concremetur opus tuum sapientis ignis examine, sed probetur, nec exstinguatur lumen tuum, sed inter stellas clariores emicet, inter illos qui fulgebunt sicut sol in regno dei et sicut luna in aeternum perfecta, quos iam per diem sol non uret neque luna per noctem. erunt enim permanentes in Hierusalem urbe illa caelesti, cui ipse dominus, ut scriptum est, erit et nomen et lumen.
- 10 8. Videntes ergo et praeuidentes in spiritu reuelationis tibi magnam perennem gaudiorum messem florescere, exultamus in domino et congaudentes fructibus tuis in uoce exultationis psalmum dicimus: magna opera domini, exquisita inter omnes uoluntates eius. quia in multum abundauere tribulationes eius, superabundauit
- 15 bonitas eius, quandoquidem te in eorum sorte uocauit perennis laetitiae et hereditate caelesti et in honore regali et consessu superiudiciali. tolerandae sunt hoc saeculo humilitatis passionis, quae tibi pensauit, et tu, benedicta, similiter inter haec uerba consolare, ut et ueterum dolorum obliuiscaris et in praesenti proposito, quo ad opera
- 20 salutaria eleuasti manus tuas corde perfecto firmata, fiducialiter futurorum bonorum tibi perpetuam felicitatem festiua meditatione promittas teque ipsam in caelo animo gestiente praecurras, et dum corpore

1] (Phil. 3, 13). 3] (I Cor. 3, 13). 6] Matth. 13, 43. Ps. 88, 38.
7] Ps. 120, 6. 8] (Apoc. 21, 23). 13] Ps. 110, 2.

2 accipies *Rosw.* coronam] coronam uite et *xy* 3 cremetur *uv*
4 sapientis *ψ* igne *u* 6 sicut sol *om. u* 7 quos iam *uψy*, quosdam *x*, quos etiam *Rosw.* exuret *ψ* 8 in ir̄m urbe illa celesti permanentes *ψ* 10 prouidentes *v* magna tibi *u*, magnae tibi *ψ*, magnum tibi *v* 11 messem] praemia esse *u*, esse *v* 11 et exultamus *v* 12 gaudentes *vψ* fluctibus *y* tuis] suis *u* psalmi *uψψ* dicimus] canimus *Rosw.* 13 inter] in *uv* uoluntate *v* 14 in multum] inultum *ux*, multum *ψ* abundauit bonitas eius superabundare tribulationibus tuis quandoquidem *uψψ* 15 in sortem eorum *u* perenni laetitia *uψψ* 16 caelesti] cesti *v* in concessu *uψψ* 17 tollerate sint *ψ* hoc] in hoc *uψ* humilitatis *vψ*, humilitates *uxy Rosw.* passionis *Rosw.* quae a deo recompensabuntur *ψ* 18 inter hec uerba *xy*, in his uerbis *uv*, interim his uerbis *ψ* et ut *x* 19 quo] quod *u* 21 felicitatem perpetuam *u* festina *uy* 22 coelum *Rosw.* animum gestante *ψ* praecurras *Rosw.*, percurras *uxvy*, procures *ψ* in cēlo animo (anime *v*) cēlum gestiente percurras *uv* et] ut *ψ*

moraris in terra, iam ad Christum mente peruenias, dumque Christum conaris imitari et uestigiis eius affigeris, ut depositis oneribus et impedimentis atque compedibus, quibus saeculi huius diuites attinentur, sedentes in tenebris et umbra mortis, tu iam liberata et expedita comiteris dominum maiestatis crucifixum, cuius imaginem non potest portare nisi qui in hoc saeculo nudum se reddiderit et mortuum, ut secundum ipsum dominum dicat: uenit princeps mundi istius et inuenit in me nihil, uel secundum prophetiam Dauid: factus sum inter uiuentes quasi mortuus, ut sit inter mortuos liber possitque iuxta apostolum dicere: uiuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus, quae facta es sicut gloriosa Iudith inter uirtutes pudicitiae meritis uiduitatis incorruptae potens, sicut et Anna uenerabilis in ieiuniorum castimonia et orationum instantia nocte ac die permanens.

EPISTULA II.

15

AD CELANCIAM.

1. Vetus scripturae celebrata sententia est esse pudorem, quo gloria inuenitur et gratia, et esse rursus pudorem, qui solet parere peccatum. cuius dicti ueritas quamquam satis ad omnium intelligentiam ipsa sui luceat claritate, mihi tamen nescio quo modo in praesenti causa propius innotuit. prouocatus enim ad scribendum litteris tuis, quae miris hoc a me obsecrationibus flagitabant, diu, fateor, de re-

4] Ps. 87, 7. 106, 10. 7] Ioh. 14, 30. 8] Ps. 87, 6. 10] Gal. 2, 20. 17] (Eccli. 4, 25).

2 uestigio ψ ut *om.* ψ honoribus xyv 4 et (*ante expedita*) *om.* v 6 reddiderit xy , reddat uv , reddit ψ 7 ut] et u uenit] enim *add. Rosw.* istius] huius $u\psi$ 8 in me nihil (unquam *add. u*) inuenit uv ψ phiam xy , prophetam $u\psi\psi$ 9 sit $u\psi$, sic $v\psi$ libera possis ψ 11 uiuit] finit x uero] autem ψ quæ xy , quia ψ , *om.* uv , gaude quia *Rosw.* es *om.* v iudith] uidit u 12 irruptae ψ 13 orationi instans ψ et *om. Rosw.* nocte ac die permanens xy , nocte et die permanente u , nocte et die permane v die ac nocte ψ

Ep̃la Ihero exhortatoria ad cellanciam et ne uxor maritum dimittet causa religionis sine illius consensu ψ , XIII ep̃la b̃i hieronimi (Ieronimi x) ad celanciam xy , eiusdem ad celanciam v 17 celebrata *om.* ψ 18 inueniatur ψ rursus] prorsus ψ solet ψ 20 ipsam x co-modo v 21 proprius $u\psi^{1}y\psi$

sponsione dubitavi silentium mihi imperante uerecundia. cui tamen fortissime resistebat et uim faciebat precum tuarum fidelis ambitio, pugnatque acriter cum haesitatione mea humilitas obsecrantis et magna quadam fidei uiolentia oris claustra pulsabat, cumque sic animum
 5 in utroque nutantem cogitatio diuersa libraret, paene pudor exclusit officium. sed me illa, quam supra posui, sapientis sententia armauit ad depellendam inutilem uerecundiam et damnosum silentium resol- uendum, cum utique ipsam scribendi causam tam honestam uiderem esse, tam sanctam, ut peccare me crederem, si tacerem, illud mecum
 10 scripturae reputans: tempus tacendi et tempus loquendi, et iterum: ne retineas uerbum in tempore salutis, et illud beati Petri: parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem.

2. Petis namque et sollicite ac uiolenter petis, ut tibi certam ex
 15 scripturis sanctis praeferamus regulam, ad quam tu ordines cursum uitae tuae, ut cognita domini uoluntate inter honores saeculi et diuitiarum illecebras morum magis diligas suppellectilem atque ut possis in coniugio constituta non solum coniugi placere sed etiam ei, qui ipsum coniugium indulsit. cui tam sanctae petitioni tamque pio de-
 20 siderio non satisfacere quid aliud est quam profectum alterius non amare? parebo igitur precibus tuis teque paratam ad implendam dei uoluntatem ipsius nitar incitare sententiis. idem enim uerus omnium dominus ac magister, qui nos et placere sibi iubet et docet quo modo placere possimus. ipse itaque te informet, ipse te doceat, qui
 25 interroganti in euangelio adolescenti quid faceret, ut uitam mere-

10] Eccli. 3, 7. 11] Eccli. 4, 28. 12] I Pet. 3, 15. 23] (Matth. 19, 17).

2 resistebam ψ 4 quadam fidei] quodam modo ψ sic] sane ψ
 5 utrumque ψ uibraret x pudoris ψ 6 sapientie ψ 7 pellendam ψ
 8 uiderim u 9 esse] esse et ψ me ψ , me omnino uxv , omnino
 me y crederim u scripturae mecum ψ 10 loquendi et tempus ta-
 cendi ψ 11 ne] nec u 12 possenti uos redere rationem v 14 ui-
 olenter] uigilanter uv petis] poscis ψ 15 sanctis $om.$ ψ parfinia-
 mus x^1 16 ut xy , et $uv\psi$ honorem $u\psi y$ secuti honores v 18 con-
 stituta $om.$ v ei $om.$ ψ 19 ipsum $om.$ u coniugium indulserit v ,
 indulsit coniugium u 21 igitur] ergo ψ domini $uv\psi$ 22 ipsius]
 iam piis ψ idem] est $add.$ ψ et omnium dominus et magister u 23 nos
 et $ux\psi$, nos yv placere $om.$ u 24 ei placere xyv , placere ei u
 possumus u 25 uitam eternam mereretur ψ , mereretur uitam aeter-
 nam u

retur aeternam, diuina continuo mandata proponit, ostendens nobis eius uoluntatem esse faciendam, a quo speramus et praemia; propter quod alio testatur loco: non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum caelorum; sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. quo manifeste illud ostenditur nos non sola dei confessione tanti praemii magnitudinem promereri, nisi fidei et iustitiae opera coniuncta sint. 5

3. Qualis est enim illa confessio, quae sic deum credit, ut eius pro nihilo ducat imperium? aut quomodo ex animo ac uere dicimus, domine domine, si eius quem dominum confitemur praecepta contemnimus? unde ipse in euangelio dicit: quid autem uocatis me, domine domine, et non facitis quae dico? et iterum: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. et rursum loquitur per prophetam: filius honorificat patrem, et seruus dominum suum timebit, et, si pater sum ego, ubi est honor meus? et si dominus ego sum, ubi est timor meus? ex quo apparet nec honorari ab eis dominum nec timeri, qui eius praecepta non faciunt. unde expressius ad Dauid dicitur, qui peccatum admiserat: et pro nihilo duxisti dominum, et ad Heli sermo fit domini: qui honorificat me, honorificabo eum; qui autem pro nihilo me habent, ad nihilum redigentur. 10 15 20

4. Et nos securo ac bono animo sumus, qui per singula quaeque peccata inhonorantes deum clementissimum dominum ad iracundiam prouocamus eiusque imperia superbissime contemnendo in tantae maiestatis imus iniuriam? quid enim umquam tam superbum, quid 25

3] Matth. 7, 21. 12] Luc. 6, 4. 13] Matth. 15, 8. 15] Mal. 1, 6.
21] I Reg. 2, 30.

1 ostendit ψ 2 uoluntatem eius y 3 mihi dicit x 4 sed—in regnum caelorum *om. xv* 6 illud *om. u* 7 et *om. xyv* 9 enim est *Rosw.* deo ψ pro nihilo eius ducat u 10 quomodo *om. uxv* modo *om. \psi* ex] aut ex y ac ψ , aut uxy , *om. v* 14 eorum] erat ψ 16 time *Rosw.* sum ego xy , ego sum $uv\psi$ ubi—sum *om. u* 17 est *om. Rosw.* 18 dominum *om. uv* 19 non *om. \psi* ad dauid expressius uv peccatum] peccatum non u 20 duxistis x dominum] deum uyv hely ψy fit sermo *Rosw.* 21 domini] domini dicens $u\psi$ 22 rediguntur ψ 23 securo et bono animo x , securo animo ac bono u quaeque] quoque x , quaeque dei ψ 24 peccata] praecepta ψ 25 imperium ψ

5 nero tam ingratum uideri potest quam aduersus eius uiuere uolunta-
 tem, a quo ipsum uiuere acceperis? quam illius praecepta despiciere,
 qui ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerandi? neque enim
 obsequii nostri deus indiget, sed nos illius indigemus imperii. man-
 data eius desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum
 nimis et dulciora super mel et fauum, quoniam in custodien-
 dis illis retributio multa. et ideo nobis irascitur, idcirco magis
 illa immensa dei bonitas offenditur, quia eum per tanti etiam praemii
 detrimenta contemnimus nec solum imperia sed etiam promissa illius
 10 pro nihilo ducimus. unde saepe, immo semper illa nobis domini est
 reuoluenda sententia: si uis ad uitam uenire, serua mandata.
 hoc enim tota nobiscum lege agitur; hoc prophetae, hoc apostoli do-
 cent; hoc a nobis et uox Christi et sanguis efflagitat, qui ideo pro
 omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam non sibi uiuant
 15 sed ei, qui pro illis mortuus est. uiuere autem illi non aliud est
 quam eius praecepta seruare, quae nobis ille quasi certum quoddam
 dilectionis suae pignus seruanda mandauit. si diligitis, inquit, me,
 mandata mea seruare, et qui habet mandata mea et seruat
 ea, ille est qui diligit me, ac rursus: si quis diligit me, ser-
 monem meum seruabit; et pater meus diligit eum, et ad
 eum ueniemus et mansionem apud eum faciemus. qui non
 diligit me, sermones meos non seruat. grandem uim obtinet
 uera dilectio. et qui perfecte amatur, totam sibi amantis uindicat uo-
 luntatem, nihilque est imperiosius caritate. nos si uere Christum dili-
 20 gimus, si eius nos redemptos sanguine recordamur, nihil magis uelle,
 nihil omnino debemus agere quam quod illum uelle cognoscimus.

4] Ps. 18, 11. 11] Matth. 19, 17. 13] II Cor. 5, 15. 17]
 Ioh. 14, 15. 21.

2 acceperis u 4 imperio v mandata] mandata enim xψy 6 nimis]
 multum Rosw. 7 idcirco u 8 illa immensitas illa uxyv dei]
 cum v eam uxy per tanti] imperanti v 9 detrimenta] determi-
 nata ψ nec] non ψ 10 ducimus] ducentes ψ unde feruenti animo
 sepe domini nobis reuoluenda sententia est ψ 11 peruenire v man-
 data] mandata dei u 13 flagitat ψ 14 omnibus] nobis ψ est om. v
 ut om. ψ 15 pro eis u, pro ipsis ψ est aliud ux 16 quoddam cer-
 tum ψ 17 lectionis v seruandum ψ mandauit] mandauit dicens uψ
 inquit om. ψ 18 et qui habet—seruat ea om. xy 19 ille] at ille xy
 est qui] enim v rursus] rursus ait ψ si om. u quis] qui u
 22 grande v 23 totum ψ 24 nichilque xyv, nihil uψ 25 si nos
 eius u, si eius nos vψ uelle] uelle homini ψ 26 agere om. u
 illum] ipsum u

5. Duo autem sunt genera mandatorum, in quibus clauditur tota iustitia; prohibendi unum est, iubendi alterum. ut enim mala prohibentur, ita praecipiuntur bona. ibi otium imperatur, hic studium; ibi coercetur animus, hic incitatur; ibi fecisse, hic non fecisse culpabile est. unde propheta dicit: quis est homo qui uult uitam et cupit uidere dies bonos? prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. declina a malo et fac bonum, et beatus apostolus: odientes malum, adhaerentes bono. hoc itaque duplex diuersumque praeceptum, prohibendi scilicet et imperandi, aequo omnibus iure mandatum est. non uirgo, non uidua, non nupta ab hoc imperio libera est. in quouis proposito, in quouis gradu aequale peccatum est uel prohibita admittere uel iussa non facere. neque uero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt quae potissimum dei mandata contemnunt quaeue quasi uilia ac parua despiciant nec metuunt, ne secundum diuinam sententiam minima contemnendo paulatim decendant.

6. Stoicorum quidem est peccatorum tollere differentiam et delicta omnia paria iudicare nec ullum inter scelus et erratum discrimen facere. nos uero etsi multum inter peccata distare credimus, quia et legimus, tamen satis prodesse ad cautionem dicimus etiam minima timere pro maximis. tanto enim facilius abstinemus a quocumque delicto, quanto illud magis metuimus, nec cito ad maiora progreditur qui etiam parua formidat. et sane nescio an possimus leue aliquod peccatum dicere, quod in dei contemptum admittitur. estque ille prudentissimus,

5] Ps. 33, 13. 14. 15. 8] Rom. 12, 9.

2 ut] sicut ψ 3 imperatur] operatur ux 4 ibi ψ , hic uxy v
 fecisse hic] fecisse illic u 5 unde et *Rosw.* unde—quis est *om.* ψ
 uelis ψ cupis ψ 6 dies uidere ux labia tua] linguam tuam ψ
 8 apostolus] apostolus ait ψ mala x 10 aequo] ex quo x 11 libera]
 secura ψ 13 quae] ut ψ potissimum dei *om.* ψ 14 contemnunt]
 faciant *Rosw.* quae uel ψ ac] et ux despiciunt ψ 15 sententiam]
 praesentiam xv 17 est quidem u delicta] delicta prauis ψ 18 paria
om. ψ ^{al' iudicare} uindicare x , uindicare ψ , uendicare y erratum] iratum ψ
 19 distare inter peccata ψ quia] qui xy 20 ad cautionem prodesse u
 timere pro maximis (proximis y , pro maximis u , promaximis x) $xy\psi$,
 timere pro maximis cauere v , pro maximis cauere u 21 a quocumque
 delicto *om.* ψ 22 quanto] quo ψ magis illud maius metuimus ψ
 23 possumus u 24 estque] et quia u ille *om.* ψ

qui non tam considerat quid iussum sit quam illum qui iusserit nec quantitatem imperii sed imperantis cogitat dignitatem.

7. Aedificanti itaque tibi spiritualement domum non super leuitatem arenae sed supra soliditatem petrae innocentiae inprimis fundamenta
 5 ponantur, supra quae facilius possis arduum culmen iustitiae erigere. maximam enim partem aequitatis impleuit qui nulli nocuit, beatusque est qui potest cum sancto Iob dicere: nulli nocui hominum, iuste uixi cum omnibus. unde audenter ac simpliciter loquebatur ad dominum: quis est qui iudicetur mecum? id est quis tuum
 10 aduersum me potest implorare iudicium, ut se laesum a me conuincat? purissimae conscientiae est secure canere cum propheta: perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae. unde idem alibi dicit: non fraudauit deus bonis eos, qui ambulant in innocentia. itaque malitiam odium atque inuidiam, quae uel ma-
 15 xima uel sola semina sunt nocendi, Christiana a se anima propellat neque manu tantum aut lingua sed corde quoque custodiat innocentiam nec modo opere sed uoto etiam nocere formidet. quantum enim ad peccati rationem pertinet, nocuit et qui nocere disposuit. multi nostrorum illum absolute atque integre definiunt innocentem, qui ne in
 20 eo quidem nulli noceat, quod prodesse desistat. quod si uerum est, tum demum laetare de innocentiae conscientia, si, cum potes, adiungere non desinas; sin uero diuisa inter se ista atque distincta sunt aliudque est non nocere, quod semper potes, aliud prodesse, cum possis,

7] Iob 27, 6.   9] Iob 13, 19.   11] Ps. 100, 2.   13] Ps. 83, 13.

1 quod *Rosw.*   2 dignitatem] diuinitatem ψ 3 tibi *om.* ψ spiri-
 talem u supra ψ 4 arenae] harere v super ux petrae solidi-
 tatem ψ petrae *om.* x fundamentum ponatur ψ *Rosw.*   5 super
 quod *Rosw.* possis] ualeat messis ψ iustitiae culmen surgere ψ
 6 beatus qui (que est *om.*) ψ 7 hominum nocui ψ 8 audacter ψ
 ac ux 9 dominum] eum ψ est] ille *add. Rosw.* qui iudicet me ψ
 id est quis suum v , *om.* ψ 10 aduersum] conquestus aduersum ψ
 ut] et ψ a me] a me esse ψ 12 meae] tue x 13 idem *om.* ψ
 13 fraudabit ψ eos] eius y eos deus bonis u 14 inuidiam odium
 atque malitiam ψ 15 sunt uel sola sunt semina ψ propellat anima
 u , aia a se aia propellat v 17 opere modo *Rosw.* formidat u 18 qui
 et ψ , qui y nostrorum] nomen ψ 19 illum] illud $uv\psi$ diffiniunt
 $ux\psi yv$ innocentem *om.* uv ne] nec ψ , *om.* u 20 nulli $ux\psi y$, non
 nulli v , ulli *Rosw.* *pr.* quod] quo ψ est uerum u 22 sin] si
 $x\psi$ ista *om.* ψ 23 quod] cum u

aliud malum non facere, aliud operari bonum: illud tibi rursus occurrat non sufficere Christiano, si partem unam impleat cui utraque praecipitur.

8. Neque enim debemus ad multitudinis exempla respicere, quae nullam morum disciplinam sequens, nullum uiuendi tenens ordinem non tam ratione ducitur quam quodam impetu fertur. nec imitandi nobis illi sunt, qui sub Christiano nomine gentilem uitam agunt et aliud professione, aliud conuersatione testantur atque, ut apostolus ait, deum confitentur se nosse, factis autem negant. inter Christianum enim atque gentilem cum fides tum debet etiam uita distinguere et diuersam religionem per diuersa opera monstrare. noli, ait apostolus, iugum ducere cum infidelibus. quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? quae autem conuentio Christi ad Belial? aut quae pars fidei cum infidele? qui autem consensus templo dei cum idolis.

9. Sit ergo inter nos atque illos maxima separatio. distinguatur certo discrimine error et ueritas. illi terrena sapiant, qui caelestia promissa non habent; illi breui huic se uitae totos implicant, qui aeterna nesciunt; illi peccare non metuant, qui peccatorum impunitatem putant; illi seruiant uitiis, qui non sperant praemia futura uirtutum. nos uero, qui purissima confitemur fide omnem hominem manifestandum esse ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum, procul esse

9] Tit. 1, 16. 11] II Cor. 6, 14. 23] II Cor. 5, 10.

1 malum *om.* ψ rursum $u\psi$ occurrit ψ 2 unam partem iustitiae ψ , unam iustitiae partem xyv , partem unam iustitiae u ; iustitiae *deleui* utrumque ψ 4 debemus *om.* uv exempla] exempla decet u ad multitudinem hominum malam (*exempla om.*) ψ quae] qui ψ 5 nullam morum *Rosw.*, nullam horum xyv , nulla horum u nullam—sequens *om.* ψ tenet ψ , tenens *om.* u 7 illi *om.* ψ sunt nobis illi u gentilem] gentiliu ψ 9 se confitentur $u\psi$ nosce v 10 enim *om.* ψ atque] et ψ cum x , tum xy , non $u\psi$ tum debet xyv , tantum debet sed $u\psi$ 11 nolite $u\psi$ 13 iustitiae *om.* u 14 aut quae—Belial *om.* v 15 fidelis ψ infideli $u\psi$ autem *om.* u templi u 16 dei *om.* u 17 sit ergo] si autem ψ inter] in v nos] uos u atque] et $u\psi$ distinguitur ψ , disiungitur *Rosw.* 18 sapiunt xy promissa caelestia ψ 19 uite huic se ψ eternam ψ , terrena u 20 nesciunt] nesciunt uitam ψ metuunt y^1 21 seruiunt y^1 futura praemia uv 22 uero *om.* ψ purissima purissima v 24 corporis] sui *add.* $u\psi$

debemus a uitiiis; qui enim sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum uitiiis et concupiscentiis. nec turbam sequantur errantem qui se ueritatis discipulos confitentur.

10. Duas certe conuersationis uias et distincta in diuersum itinera
 5 uiuendi in euangelio saluator ostendit: quam, inquit, spatiosa uia
 quae ducit ad mortem, et multi sunt qui intrant per eam, et
 rursum: quam arta uia quae ducit ad uitam, et pauci sunt
 qui inueniunt eam. uide quanta inter has uias separatio sit quan-
 10 tumque discrimen. illa ad uitam, haec tendit ad mortem; illa celebra-
 tur et teritur a multis, haec uix inuenitur a paucis; illa enim uitiiis per
 consuetudinem quasi declinior ac mollior et uelut quibusdam amoena
 floribus uoluptatum facile ad se rapit commeantem multitudinem; haec
 15 uero insueto calle uirtutum tristior atque horridior ab his tantum eli-
 gitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est quam utilitas man-
 sionis. asperam enim nobis et insauem uirtutum uiam nimia effecit
 consuetudo uitiorum, quae si in partem alteram transferatur, inue-
 20 niet, sicut scriptura dicit, semitas iustitiae leues. ponamus ergo
 iam rationem uitae nostrae et per quam potissimum gradiamur uiam
 conscientia teste discamus. omne enim quod agimus, omne quod lo-
 quimur aut de lata aut de angusta uia est. si cum paucis angustum
 iter et subtilem quandam semitam inuenimus, ad uitam tendimus; sin
 uero multorum comitum comitamur uiam, secundum domini sententiam
 imus ad mortem.

11. Si igitur odio atque inuidia possidemur, si cupiditati et auari-
 25 tiae cedimus, si praesentia commoda futuris praeferimus, per spatio-

1] Gal. 5, 24. 5] Matth. 7, 13. 7] ib. 14. 16] Prou. 2, 20.

1 uitiiis] dicente apostolo *add. uψ* enim] autem *ψ* 2 sequuntur
xy, sequitur *ψ* 4 diuerso itinere *ψ* 5 saluator in euangelio *u* osten-
 dit] ostendit dicens *ψ* quam laeta et spatiosa uia est quae *ψ* 7 uia et
 angusta est *u*, arta et angusta uia est *ψ* 8 inueniant *x* quantum *ψ*
 9 uitam] mortem *u* haec] istam *ψ* ad mortem tendit *ψ* mortem]
 uitam *u* celebratur] celebratur a pluribus *ψ* 10 teritur] tenetur *ψ*
 per] quasi per *xy* 12 commeantium *uψ* 13 horridior] horridior ui-
 detur *ψ* hiis *v* diligitur *ψ* 14 mansioris *y* 15 enim *om. ψ*
 nobis *om. ψ* effecit *uγv*, facit *xψ* 16 uitiorum consuetudo *Rosw.*
 transferas *u* inueniet *xy*, inuenietur *ψ*, inuenies *u*, inueniat *v* 17 se-
 mita *ψ*, semitam *u* leuis *ψ*, lenem *u* 18 iam rationes *v*, rationem
 iam *u* et *om. ψ* potissime *x* 19 discimus *ψ* enim *om. ψ* quod]
 quodcunque *ψ* omne quod—de lata *om. ψ* 21 sin *yvψ*, siⁿ (ⁿ m. 1) *x*,
 si *u* 22 comitum imus uiam *coni. Lebrun* 24 cupiditate et auaritia *ψ*
 25 cedimus *ψ*, credimus *u*

sam uiam incedimus; habemus enim ad haec comitem multitudinem et late similium stipamur agminibus. si iracundiae libidinem explere uolumus, si iniuriam uindicare, si maledicenti maledicimus et aduersum inimicum inimico animo sumus, aequae cum plurimis ferimur. si uel adulamur ipsi uel adulantem libenter audimus, si uero gratiam impendimus et magis offendere timemus animos hominum quam non ex animo loqui, de multorum item uia sumus. tot nostri socii quot extranei ueritatis. at e contrario, si ab his uitiis extranei sumus, si purum ac liberum praesentamus animum et omni cupiditate calcata solis studemus diuites esse uirtutibus, per angustam uiam nitimur; conuersatio enim ista paucorum est estque perrarum atque difficile idoneos itineris comites reperire; quin etiam multi hac ire se simulant et per diuersa errorum diuerticula ad uiam multitudinis reuertuntur. adeo timendum est ne, quos duces recti huius itineris habere nos credimus, eos comites habeamus erroris.

12. Si igitur inueniuntur exempla, quae nos per hanc ducant uiam ad uitam et rectum euangelii tramitem teneant, sequenda sunt; sin uero ea uel deficient uel deficere putantur, apostolorum forma uniuersis proposita est. clamat uas electionis nosque quasi ad angustum hoc iter conuocat dicens: imitatores mei estote, sicut et ego Christi. certe, quod est amplius omnibus, ipsius domini relucescit exemplum, qui in euangelio ait: uenite ad me omnes qui la-

20] I Cor. 4, 16. 11, 1; Phil. 3, 17. 22] Matth. 11, 28.

1 incedimus uiam ψ ad hoc u comitem ψ 2 iracundiam $u\psi$ libidinemque implere u 3 remaledicimus ψ aduersus ψ 4 simus x pluribus ψ 5 audiuius v uerum dicere gratia ψ impedimus v , impedimur ψ 6 et] hominum et ψ timemus animos hominum y , timemus hominum animos x , animos hominum timemus uv , homines ψ 7 loqui] loqui domino ψ de $om.$ ψ uia sumus] uias imus ψ nostri] sunt *add. Rosw.* ocii x 8 at $om.$ ψ his] omnibus *add. uv\psi* omnibus his uiciis u uitiis] uitiis uacui ψ sumus extranei uv extranei $om.$ ψ 9 praestamus animum ψ 11 paucorum ista est que v perrarum] perrarum est u , rarum v idoneos] et unius ψ 12 huius itineris $u\psi$ reperit v ac v 13 multitudinis diuertuntur adeo x ideo ψ , ideoque u 14 huius recti u 16 hanc] hanc uiam (uitam u) uv uiam ad uitam *scripsi*, ad uitam $uxyv$, uiam ψ 18 deficient] definiunt ψ definire putant ψ uniuersis] cunctis ψ 19 posita est ψ electionis] paulus *add. uv\psi* nos quoque x , nobisque ψ 20 hoc] hac ψ conuocans uxv , commeans ψ dicens y , dicit *cet.* ad hoc iter angustum conuocans et u sicut] sic u 21 relucet $u\psi$ 22 omnes $om.$ u

boratis et onerati estis, et ego uos requiescere faciam. tollite iugum meum super uos et discite a me, quia mitis sum et humilis corde. si periculosum est imitari illos, de quibus dubitas an imitandi sint, hunc certe imitari tutissimum est atque eius uestigia insequi, qui dixit: ego sum uia ueritas et uita. numquam enim errat imitatione qui sequitur ueritatem, unde et Iohannes: qui dicit se, inquit, in Christo manere, debet sicut ille ambulauit et ipse ambulare. beatus Petrus ait: Christus pro nobis passus est, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiae uiueremus.

13. Cesset omnis excusatio errorum, auferantur peccandi foeda solatia. nihil omnino agimus qui nos per multitudinis exempla defendimus et ad consolationem nostri aliena saepe numerantes uitia deesse nobis dicimus quos debeamus sequi. ad illius exemplum mittimur, quem omnes fatemur imitandum. atque ideo praecipua tibi cura sit legem nosse diuinam, per quam potes quasi praesentia cernere exempla sanctorum et quid faciendum quidue uitandum sit illius consilio discere. maximum enim ad iustitiam auxilium est implere diuinis eloquiis animum et quod opere exequi cupias semper corde meditari. rudi adhuc populo et hominibus ad oboedientiam insuetis per Moysen imperatur a domino, ut in signum memoriae, qua praecepta domini recordentur, per extremitates uestimentorum fimbrias habeant easque cocco hyacin-

5] Ioh. 14, 6. 6] I Ioh. 2, 6. 8] I Pet. 2, 21. 26] (Num. 15, 38).

1 faciamus *x* requiescere faciam uos *u*, uos reficiam *ψ* tollite—super uos *om. u* 3 illos imitari *u* 4 est *om. v* 5 sequi *uψ* et ueritas (et uita *om.*) *v* 6 imitatione qui *xy*, imitator qui *v*, imitatio que *uψ*, qui *Rosw.* iohannes *y*, sanctus iohannes ait *ψ*, apostolus iohannes dicit *u*, iohannes dicit *x*, sanctus iohannes *v* 7 inquit *om. uψ* 8 et beatus *uψ* pro nobis *v* 10 dolus inuentus est *y* 11 maledicebat in male dixit *corr. u m. 2* 12 autem] enim *xy* 13 nostra] uestra *u* ipse *om. u* pertulit ipse *x* 14 uiuamus *uψ* 15 foeda peccandi *u* 17 nostram *u* 18 sequi debeamus *ψ* mittimus *xy*, nitamur *ψ* 19 tibi praecipua *v* 20 potes *v*, putes *xy*, possis *uψ* 21 et *om. u* sit quidue uitandum *uψ* discere *u* 22 maxime *uψ* enim ad—est *om. uψ* 23 meditare *u* 26 per singulas uestimentorum *uψ* cocco *xy*, toto *v*, torta *uψ* iacintini *xyv*, iacinctini *uψ*

thini coloris insigniant, ut etiam casu huc illucue respicientibus oculis mandatorum caelestium memoria nascatur, de quibus fimbriis Pharisaei redarguuntur a domino, quod eas peruerso usu non ad commonitionem praeceptorum dei sed ad ostentationem sui habere coeperint, ut scilicet quasi de maioris obseruationis diligentia sancti a populo iudicarentur. 5

14. Tibi uero seruanti non iam litterae praecepta sed spiritus diuinorum mandatorum memoria spiritualiter excolenda est, cui non tam frequenter recordanda sunt praecepta dei quam semper cogitanda. sint ergo diuinae scripturae semper in manibus et iugiter mente uoluantur. 10 nec sufficere tibi putes mandata dei memoria tenere et operibus obliuisci; sed ideo illa cognosce, ut facias quicquid faciendum didiceris; non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. latus quidem et immensus diuinae legis campus extenditur, qui diuersis testimoniis ueritatis uelut caelestibus quibusdam floribus uernans, mira oblectatione legentis animum pascit ac refouet. quae cognoscere omnia secumque reuoluere semper ingens ad conseruandam iustitiam beneficium est. sed quasi ad compendiosum locum quoddam commonitorium illa tibi euangelii eligenda sententia est et superscribenda cordi tuo, quae ad totius iustitiae breuiarium dominico ore profertur: omnia quaecumque uultis ut faciant uobis homines, haec et uos facite illis. cuius praecepti uires exprimens iungit ac dicit: haec est enim lex et prophetae. infinitae namque sunt species partesque iustitiae, quas non modo stilo persequi sed cogitatione etiam capere difficillimum est; quas omnes breui hac 25

4] (Matth. 23, 5). 13] Rom. 2, 13. 21] Matth. 7, 12.

1 insigniant *xy*, signiant *v*, insignis *uψ* huc illucque casu *ψ* illucque *uψ* 3 redarguuntur] denotantur *xv* 4 praeceptorum—ostentationem *om.* *ψ* ostentionem *u* ceperant *uψ*, ceperunt *v* 5 maioribus obseruationibus *ψ* diligentia *om.* *ψ* populis *ψ* 7 seruandi *u* iam] tam *u*, *om.* *ψ* iam seruanti non *v* precepta littere *ψ* 8 spiritualiter excolenda sit *u* 9 domini *uψ* recogitanda *uψ* sint *om.* *xy* 10 tuis et iugiter in *Rosw.* 11 nec] ne *ψ* 12 cognoscere *uψ* 14 immensus est *ψ* 15 qui] que *ψ* et uelut testibus quibusdam (caelestibus *om.*) *ψ* 17 ac] atque *v* omnia semper cognoscere *u* secumque semper *ψ*, secumque *u* 19 locum *om.* *ψ* 20 est que superans (scribenda—quae ad) *om.* *ψ* domini *uψ* 22 uires] iuris *ψ* exprimens—prophetae *om.* *ψ* 23 est *om.* *u* 24 namque *om.* *ψ* prosequi *xψ* 25 breuis *ψ* breui hac una *scripsi*, breui ac una *xy*, una ac breui *uψ*

una sententia comprehendit et latentem hominum conscientiam secreto animi iudicio aut absoluit aut damnat.

15. Ad omnem igitur actum, ad omne uerbum, ad omnem etiam cogitatum haec sententia retractetur, quae tibi quasi per speculum
 5 quoddam paratum et ad manum semper positum qualitatem tuae uoluntatis ostendat atque etiam uel de iniusto opere coarguat uel de iusto laetificet. quotienscumque enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero seruari cupis, aequitatis uiam tenes; quotiens uero talis erga alterum fueris, qualem in te uis neminem, iter iustitiae
 10 reliquisti. en totum illud arduum diuinæ legis totumque difficile, en ob quam dura imperia domino reclamamus et dicimus nos uel difficultate uel impossibilitate mandatorum premi. nec sufficit quod iussa non facimus, nisi etiam iubentem iniustum pronuntiemus, dum ipsum aequitatis auctorem non modo dura et ardua sed impossibilia etiam
 15 praecepisse conquerimur. omnia, inquit, quaecumque uultis ut faciant uobis homines, haec et uos facite illis. coniungi uult inter nos atque conec̃ti per mutua beneficia caritatem omnesque homines uicario inter se amore copulari, ut id unoquoque praestante alteri, quod sibi ab omnibus praestari uelit, tota iustitia et praeceptum hoc
 20 dei communis sit utilitas hominum. et o miram clementiam! o ineffabilem dei benignitatem! praemium nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, id est si nobis ea praestemus inuicem, quorum uicissim indigemus; et nos superbo simul et ingrato animo eius renitimur uoluntati, cuius etiam imperium beneficium est.

25 16. Nulli umquam omnino detrahas et aliorum uituperatione te laudabilem uideri uelis, magisque uitam tuam ornare disce quam alienam carpere. ac semper scripturae memor esto dicentis: noli diligere detrahere, ne eradiceris. pauci admodum sunt qui huic uitio renun-

15] Matth. 7, 12. 27] Prou. 20, 13.

3 ad omnem — l. 10 reliquisti *om. ψ* 4 per *om. uv* 6 atque] ac u
 iusto u redarguat u 8 ab altero in te u 10 dereliquisti *Rosw.*
 illud *om. ψ* diuinæ legis arduum *uψ* en ob q̃ v, inquam *ψ*
 11 quam] causam *add. u* domini v 12 etiam impossibilia *uψ*
 15 quaecumque inquit *ψ* 19 iustitia] iusta *xy*, uis ista v hoc] hoc
 est u 20 utilitatis v clementiam domini u, clementiam domini *ψ*
 21 dei *om. x* nobis *om. u* mutuo *xyv*, inuicem *uψ* 22 nobis *om. u*
 23 superbissimo *uψ* eius *om. x* 24 etiam *om. uψ* 25 et *xyv*,
 nec *uψ* 26 uidef u tam uitam y, tuam uitam *uvψ* ornare *xyv*,
 ordinare *uψ* 27 ac] et *ψ* 28 admodum] etenim *xy*

tient, rarumque inuenias qui ita irreprehensibilem suam uitam exhiberi uelit, ut is non libenter reprehendat alienam; tantaque huius mali libido mentes hominum inuasit, ut etiam qui procul ab aliis uitis recesserunt in istud tamen quasi in extremum laqueum diaboli incidant. tu uero hoc malum ita effuge, ut non modo ipsa non detrahas, sed ne alii quidem detrahenti aliquando credas nec obtrectatori auctoritatem de consensu tuo tribuas eiusque uitium nutrias annuendo. noli, inquit scriptura, consentaneus esse cum derogantibus aduersum proximum tuum; et non accipias super illum peccatum, et alibi: sepi aures tuas spinis et noli audire linguam nequam. 10 unde et beatus David diuersas innocentiae species iustitiaeque dinumerans, de hac quoque uirtute non tacuit dicendo: et obprobrium non accepit aduersus proximos suos, propter quod ipse non solum aduersatur, sed etiam persequitur detrahentem. ait enim: detrahentem secreto proximo suo, hunc persequabar. est sane hoc 15 uitium, quod uel inprimis extinguere debeat et ab his, qui se sancte instituere uolunt, prorsus excludi. nihil enim tam inquietat animam, nihil est quod ita mobilem mentem ac leuem faciat quam facile totum credere et obtrectatorum uerba temerario assensu mentis sequi; hinc enim crebrae dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur. hoc est quod 20 saepe de amicissimis etiam inimicos facit, dum concordēs quidem sed credulas animas maliloqui lingua dissociat. at contra magna quies animi magnaue est morum grauitas non temere de quoquam sinistram

7] Eccli. 28, 28. 12] Psal. 14, 3. 14] Ps. 100, 5.

1 raroque inuenies *uψ* uitam suam irreprehensibilem *Rosw.*, irreprehensibilem uitam (suam *om.*) *ψ* exhibere uelint *uψ* 2 is *om.* *uψ* reprehendant *uψ* aliena *y* 3 etiam *om.* *v* 4 extremum *in* ultimum *corr. u m.* 2 diaboli laqueum *uψ* 5 ita malum hoc *x*, ita hoc malum *yv* 6 obtrectatoribus *uψ* 7 eiusque *xyv*, eorumque *ψ*, ne eorum *u* 8 aduersus *uψ* 9 tuum] suum *u* non] ne *ψ* accipies *u* super illum] per illos *uψ* 11 innocentiae *om.* *ψ* iustitiae *ψ* dinumerans] denunciāns *uψ* 13 propterea *Rosw.* quod et ipse *x* quod ipse *om.* *u* 15 proximo suo secreto *u* hoc] tale hoc *ψ*, hoc tale *u* 16 uel *om.* *ψ* his *xyv*, eis *uψ* 17 excludi] extinguere (*in mg.* al excludi) *xv*, excluderetur *ψ* debeat] *dz* (= debet) *v* nil *v* enim *om.* *ψ* inquietam *v* animum *uψ* 18 quod tā immobilem *u* 19 mentis assensu *v* 20 crebro *ψ* 21 de *om.* *u* amicis *ψ* de amicis etiam sepe inimicos *u* sed] et *ψ* 22 maleloqui *xy*, maliloqua *Rosw.* magna quies morum ac grauitas *ψ* 23 non timere quam sinistri mali *ψ* sinistri *u*

aliquid audire. beatusque est qui ita se contra hoc uitium armavit, ut apud eum detrahere nemo audeat. quod si esset in nobis haec diligentia, ne passim obrectatoribus crederemus, iam omnes detrahere timerent, ne non tam alios quam se ipsos uiles detrahendo facerent. 5 sed ideo hoc malum celebre est, idcirco in multis feruet hoc uitium, quia paene ab omnibus libenter auditur.

17. Adulatorum quoque assentationes et noxia blandimenta fallaciae uelut quasdam pestes animae fuge; nihil est quod tam facile corrumpat mentes hominum, nihil quod tam dulci et molli uulnere animum feriat. unde et sapiens: uerba, inquit, adulatorum mollia, 10 feriunt autem interiora uentris, et dominus loquitur per prophetam: populus meus, qui beatificant uos, seducunt uos et semitas pedum uestrorum conturbant. in multis isto maxime tempore regnat hoc uitium, quodque grauissimum est, humilitatis ac 15 beneuolentiae loco ducitur; eo fit, ut iam qui adulari nescit aut inuidus aut superbus putetur. est sane grande et persubtile artificium laudare alterum in commendatione sui et decipiendo animum sibi obligare decepti, quoque hoc maxime uitio agi solet, fictas laudes certo pretio uendere. quae haec tanta est leuitas animi, quae tanta uanitas relictas 20 propria conscientia alienam opinionem sequi et quidem fictam atque simulatam, rapi uento falsae laudationis, gaudere ad circumuentionem suam et illusionem pro beneficio accipere? tu ergo, si uere laudabilis esse cupis, laudem hominum ne requiras illique tuam praepara conscientiam, qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit tibi a deo. 25

10] Prou. 26, 22. 12] Es. 3, 12. 9, 16. 24] I Cor. 4, 5.

1 aliquid] quid $u\psi$ 2 esset hec in nobis v 4 ne] nec u non
om. ψ se] semet u 5 hoc om. u hoc ideo x 9 nihil] nihil est ψ
et] ac v 10 et] quidam add. u ait uerba $u\psi$ 11 inferiora u
12 popule u qui] qui te ψ seducunt uos om. x 13 conturbant]
dissipant Rosw. maxime isto tempore x 14 est grauissimum $u\psi$
15 eo] et ita $u\psi$ iam om. $u\psi$ 16 est Rosw., et $uxy\psi$ subtile $u\psi$
17 in commendationem sui alterum x commendationem $u\psi$ animum
sibi animum v 18 decepti ^{onia} y quoque xyv , quodque $u\psi$ hoc maxi-
mo x , maxime hoc ψ ficta laus yv 19 quae autem haec tanta est
(est tanta x) leuitas xyv , quae haec leuitas tanta est u 20 quidem]
quid est xy 21 laudationis] adulationis u ad] atque ψ 23 laudes
 v , tandem u ne ex q. corr. u m. 2 praepara tuam u 24 pr. et y ,
om. $uxv\psi$

18. Sit igitur animus intentus ac uigilans et aduersus peccata
semper armatus, sermo in omnibus moderatus ac parcus et qui ne-
cessitatem magis loquendi indicet quam uoluntatem. ornet pruden-
tiam uerecundia, quodque praecipuum in feminis semper fuit, cunctas
in te uirtutes pudor superet. diu ante considera quid loquendum sit, 5
et adhuc tacens prouide, ne quid dixisse paeniteat. uerba tua ponderet
cogitatio et linguae officium animi libra dispenset; unde scriptura di-
cit: argentum et aurum tuum confla et uerbis tuis facito
stateram et frenos ori tuo rectos et attende, ne forte la-
baris lingua. numquam maledictio ex ore tuo procedat, quae ad 10
cumulum benignitatis iuberis etiam maledicentibus benedicere. mi-
sericordes, inquit, humiles, non reddentes malum pro malo
neque maledictum pro maledicto, sed e contrario bene-
dicentes.

19. Mentiri uero atque iurare lingua tua prorsus ignoret, tantusque 15
in te sit ueri amor, ut quicquid dixeris iuratum putes; de quo saluator
ad discipulos ait: ego autem dico uobis, non iurare omnino,
et paulo post: sit autem sermo uester est est, non non; quod
autem his abundantius est, a malo est. in omni igitur actu
omnique uerbo quieta mens et placida seruetur, semperque cogitationi 20
tuae dei praesentia occurrat. sit humilis animus ac mitis et aduersus
sola uitia erectus; numquam illum aut superbia extollat aut auaritia
inflectat aut ira praecipitet; nihil enim quietius, nihil purius, nihil
denique pulchrius ea mente esse debet, quae in dei habitaculum prae-
paranda est, quem non auro templa fulgentia, non gemmis altaria di- 25
stincta delectant, sed anima ornata uirtutibus. ideo et templum dei
sanctorum corda dicuntur affirmante apostolo, qui ait: si quis tem-
plum dei uiolauerit, disperdet illum deus; templum enim
dei sanctum est, quod estis uos.

8] Eccl. 28, 29. 11] I Pet. 3, 9; Rom. 12, 17. 17] Matth. 5, 34.
18] ib. 37. 27] I Cor. 3, 17.

1 sit] sic *u* animus tuus *post* armatus *l. 2 ponunt uψ* 2 mode-
ratus in omnibus *v* 3 loquendi magis *u* prudentiam] pudicitiam *v*
4 uerecundia que precipue *ψ* 8 tuum *om. u* et *om. uψ* facite *u*
10 lingua] in lingua *uψ* uerbum malum de *ψ*, malum uerbum de *u*
12 inquit] modesti *add. uψ* 13 sed] et *u* 16 ueri] ueritatis *uψ*
iuramentum *v* 18 *alt.* non *om. ψ* 20 omnique *xyv*, atque *uψ*
placita *ψ* 21 animus tuus *u* et mitis ac *u*, ac mentis et *v* 22 aut
auaritia inflectat *om. ψ* 23 nihil denique pulchrius *om. ψ* 25 quem]
quae *u* 26 templa *u* 27 quis] quis autem *ψ*

20. Nihil habeas humilitate praestantius nihilque amabilius; haec est enim praecipua conseruatrice et quasi custos quaedam uirtutum omnium, nihilque est, quod nos ita et hominibus gratos et deo faciat, quam si uitae merito magni, humilitate infimi simus; propter quod
 5 scriptura dicit: quanto magnus es, tanto te humilia et coram deo inuenies gratiam, et deus loquitur per prophetam: super quem alium requiescam nisi super humilem et quietum et trementem uerba mea. uerum tu eam humilitatem sequere, non quae ostenditur atque simulatur gestu corporis aut fracta uoce
 10 uerborum, sed quae puro affectu cordis exprimitur. aliud est enim uirtutem habere, aliud uirtutis similitudinem; aliud est rerum umbram sequi, aliud ueritatem. multo illa deformior est superbia, quae sub quibusdam humilitatis signis latet. nescio enim quomodo turpiora sunt uitia, cum uirtute specie celantur.
- 15 21. Nulli te umquam de generis nobilitate praeponas nec obscuriores quasque et humiliore loco natas te inferiores putes. nescit religio nostra personas nec conditiones hominum, sed animos inspicit, seruum et nobilem de moribus pronuntiat. sola apud deum libertas est non seruire peccatis. summa est apud deum nobilitas clarum esse uirtu-
 20 bus. quid apud deum in uiris nobiliter Petro, qui piscator fuit? quid in feminis beata Maria illustrius, quae fabri sponsa describitur? sed illi piscatori et pauperi caelestis regni a Christo creduntur clauis; haec sponsa fabri illius meruit esse mater, a quo ipsae clauis datae sunt;

5] Eccli. 3, 20. 7] Es. 66, 2. 22] (Matth. 16, 19).

1 nihil (que om.) u 2 obseruatrice uψ omnium uirtutum x 3 nichil (que om.) xv pr. et] ab u 4 merito magnae humilitatis u sumus u quod] que ψ 5 tanto om. uψ humilia te in omnibus uψ 6 dominus uψ per] ad v 8 uerba mea xyv, sermones meos uψ uerum tu eam xyv, uerumtamen eam u, uerumtamen ψ 9 atque] aut ψ fractura cordis (uoce—affectu om.) v 11 alt. aliud] aliud enim u umbras uψ 12 uitatem u, uirtutem v sub] super u 13 quo enim modo v 14 cum (quam m. 2) y 15 nunquam v neque uψ obscuriores quasque] pauperiores quasi ψ 16 et om. uψ humiliore ψ inferiores te ψ 17 personas] accipere add. uψ inspicit] singulorum add. uψ 18 est om. v 19 apud eum est uψ nobilitas est ψ 20 qui—fuit om. xyv piscator] et pauper add. Rosw. 21 beata et gloriosa uirgine maria illustrius xy, illustrius fuit beata maria u, beata maria illustrius fuit ψ quae om. v sponsa fabri u 22 creduntur] donantur ψ 23 meruit esse mater illius uψ ipse y

elegit enim deus ignobilia et contemtibilia huius mundi, ut
 potentes ac nobiles ad humilitatem facilius adduceret. nam et alias
 frustra sibi aliquis de nobilitate generis applaudit, cum uniuersi paris
 honoris et eiusdem apud deum pretii sint, qui uno Christi sanguine
 sunt redempti; nec interest qua quis conditione natus sit, cum omnes
 in Christo aequaliter renascamur. nam etsi obliuiscimur quia ex uno
 omnes generati sumus, saltem id semper meminisse debemus quia per
 unum omnes regeneramur.

22. Caue ne, si ieiunare et abstinere coeperis, te putes esse iam
 sanctam; haec enim uirtus adiumentum est, non perfectio sanctitatis,
 magisque id prouidendum est, ne tibi hoc, quod licita contemnis, secu-
 ritatem quandam illicitorum faciat. quicquid supra iustitiam offertur
 deo, non debet impedire iustitiam, sed adiuuare; quid autem prodest
 tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? quam lau-
 dem merebimur de pallore ieiunii, si inuidia liuidi simus? quid uirtutis
 habet uinum non bibere et ira atque odio inebriari? tunc, inquam,
 praeclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio cor-
 poris, cum est animus ieiunus a uitiiis. immo qui probabiliter ac scien-
 ter abstinentiae uirtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo ani-
 mae frangant superbiam, ut quasi de quodam fastigio contemtus sui
 atque arrogantiae descendat ad implendam dei uoluntatem, quae ma-
 xime in humilitate perficitur. idcirco a uariis ciborum desideriis men-
 tem retrahunt, ut totam eius uim occupent in cupiditate uirtutum,
 iamque minus ieiuniorum et abstinentiae laborem caro sentit anima
 esuriens iustitiam. nam et uas electionis, cum castigat corpus suum
 et in seruitutem redigit, ne aliis praedicans ipse reprobis inueniatur,
 non ob solam, ut quidam imperiti putant, hoc efficit castitatem; non
 enim huic tantummodo sed omnibus omnino uirtutibus abstinentia opi-

1] I Cor. 1, 28. 25] (I Cor. 9, 27).

1 et contemtibilia *om. u* 2 ac] et ψ abduceret y 4 eiusdem]
 eius v 6 inequaliter Christo u 7 meminisse semper v 9 et xyv ,
 atque u , aut ψ esse *om. v* 10 uirtutis v 11 quod] cum $u\psi$ con-
 tempnas u 12 supra] pro ψ iustitia ψ 13 deo] pro deo xy iu-
 uare $u\psi$ autem] enim u 14 intumescit v 15 de pallore *om. \psi*
 sumus $xv\psi$ 18 ieiuniis y , mundus ψ qui] que u , que ψ 19 absti-
 nentiae—eo *om. v* tenent eo] tenentes xy 20 frangunt u 21 de-
 scendant $u\psi$ domini $u\psi$ 23 retrahant u uirtutis u 24 laborem
om. uv 25 esurientem ψ electionis] paulus *add. u\psi* 26 inueniatur]
 efficiatur ψ , effi u 27 imperite v efficit] facit u 28 omnino *om. \psi*

tulatur; neque magna aut tota apostoli gloria est non fornicari, sed hoc agit, ut castigatione corporis erudiatur animus quantoque nil ex uoluptatibus concupiscit, tanto magis possit de uirtutibus cogitare, ne perfectionis magister imperfectum in se aliquid ostendat, ne Christi
 5 imitator extra praeceptum quicquam ac uoluntatem Christi faciat neue minus exemplo quam uerbo doceat cumque aliis praedicauerit, ipse reprobetur audiatque cum Pharisaeis: dicunt enim et non faciunt.

23. Apostolici uero et praecepti est et exempli, ut curemus non conscientiae tantum sed etiam famae. non superfluum et a fructu uacuum
 10 gentium magister hoc docet; uult enim etiam extraneos ad fidem homines per fidelium opera proficere, ut religionem ipsam religionis disciplina commendat. et ideo sicut luminaria in mundo lucere nos iubet in medio nationis prauae et peruersae, ut incredulae mentes errantium ex nostrorum actuum lumine ignorantiae suae tenebras deprehendant;
 15 unde et ipse ad Romanos ait: prouidentes bona non solum coram deo sed etiam coram hominibus, et alibi: sine offensione estote Iudaeis et gentibus et ecclesiae dei, sicut ego per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis. beatus est qui tam sancte tamque grauiter disposuit uitam suam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit, dum
 20 aduersus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo, nec fingere quisquam ausus est quod a nullo putat esse credendum. quod si id assequi difficile atque nimis arduum est, saltem hanc nostrae adhibeamus uitae diligentiam, ne malae mentes occasionem inueniant
 25 detrahendi, ne ex nobis scintilla procedat, per quam aduersum nos sinistrae famae conflentur; alioquin frustra irascimur obtrectatoribus nostris, si eis ipsi obtrectandi materias ministramus. si autem nobis diligenter atque sollicitè omnia ad honestatem prouidentibus cunctis-

7] Matth. 23, 3. 8] (Rom. 12, 17). 12] (Phil. 2, 15). 15] Rom. 12, 17. 16] I Cor. 10, 32. 33.

2 castigationem ψ corporis] corporis ut u nil] nichil x , n v
 3 tanto] tantoque u 4 aliquid in se u 5 ac] aut v Christi *om.* v
 neue minus—doceat *om.* ψ 6 reprobetur] a domino *add.* $u.x.v$ *reliqua*
usque ad finem epistolae om. xyv 8 *pr.* et *om.* u curemus] habea-
 mus rationem *Rosw.* 9 non *om.* ψ 10 hoc *om.* ψ 11 perficere u
 ut] et ψ 12 commendat ψ 15 et *om.* ψ 17 sicut] sicut et u
 18 placebo u 19 est] sit u tamque] tam u 23 atque] ac ψ ad-
 hibeamus uitae nostrae ψ 25 aduersus ψ 26 famae flamma conflatur
Rosw. 27 ipsis u materiam *Rosw.*

que actibus nostris timorem dei praeferentibus illi nihilominus insaniunt, consoletur nos conscientia nostra, quae tunc maxime tuta est, tunc optime secunda est, cum ne occasionem quidem male de se sentiendi dedit; illis enim uae dicitur per prophetam, qui dicunt quod bonum est malum, qui lucem appellant tenebras et quod dulce est amarum uocant. nobis ergo saluatoris aptabitur sermo: beati estis, cum uobis maledixerint homines mentientes. nos modo id agamus, ut male de nobis nemo loqui absque mendacio possit.

24. Ita habeto domus sollicitudinem, ut aliquam tamen uacationem animae tribuas. eligatur tibi oportunus et aliquantulum a familiae strepitu remotus locus, in quem tu uelut in portum quasi ex multa tempestate curarum te recipias et excitatos foris cogitationum fluctus secreti tranquillitate componas. tantum tibi sit diuinæ lectionis studium, tam crebrae orationum uices, tam firma et pressa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui temporis occupationes facile hac uacatione compenses. nec hoc ideo dicimus, quo te retrahamus a tuis; immo id agimus, ut ibi discas ibique mediteris qualem tuis te praeberere debeas.

25. Familiam tuam ita rege et confoue, ut te matrem magis tuorum quam dominam uideri uelis, a quibus benignitate potius quam seneritate exige reuerentiam. fidelius et gratius semper obsequium est quod ab amore quam quod a metu accipitur. praecipue autem in coniugio uenerabili atque immaculato apostolicae regulæ ordo teneatur.

26. Seruetur imprimis uiro auctoritas sua totaque a te discat domus quantum illi honoris debeat. tu illum dominum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra, tanto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. caput enim, ut ait apostolus, mulieris est uir, nec aliunde magis reliquum corpus ornatur quam ex capitis dignitate. unde idem alibi dicit: mulieres, subditæ estote uiris, sicut oportet in domino. sed et beatus Petrus apostolus ait: similiter autem mulieres subditæ sint uiris, ut et si

4] Es. 5, 20. 7] Matth. 5, 11. 27] I Cor. 11, 3. 29] Col. 3, 18.
31] I Petr. 3, 1.

4 enim om. ψ 5 appellant u, dicunt ψ 7 maledixerint uobis ψ
10 sollicitudinem domus Rosw. 11 aliquantum Rosw. 14 ibi Rosw.
diuinæ sit ψ 16 facile om. ψ 17 te om. ψ 18 praeberere te ψ
20 potius u, magis ψ 21 quod om. u 22 accipitur] proficiscitur Rosw.
25 dominum Rosw., om. u ψ 27 quantum ψ 30 apostolus om. u

qui non credunt uerbo per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant. si ergo etiam gentilibus maritis debetur honor iure coniugii, quanto magis reddendus est Christianis?

27. Atque ut ostendat quibus ornamentis etiam uiris iunctae
5 feminae decorari debeant, ait: quarum sit non extrinsecus capil-
latura aut circumdatio auri aut uestimentorum cultus; sed
absconditus cordis est homo in incorruptibilitate quieti
et modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. sic
enim aliquando et sanctae mulieres sperantes in domino ornabant
10 se subiectae propriis uiris, sicut Sara oboediebat Abrahae dominum
suum uocans. haec autem praecipiens non eas iubet squalere sordibus
et horrentibus pannorum assummentis tegi, sed immoderato cultui et
nimis exquisito interdicit ornatui simplicemque commendat ornatum
atque habitum, de quo et uas electionis ait: similiter autem et mu-
15 lieres in habitu ornato cum uerecundia et sobrietate or-
nantes se, non in tortis crinibus aut auro aut margaritis
uel ueste pretiosa, sed, quod decet mulieres promittentes
castitatem, per opera bona.

28. Repperi uero te mirae fidei ardore succensam aliquot iam ante
20 annos continentiam proposuisse et reliquum uitae tuae tempus pudici-
tiae consecrasse. magni hoc animi signum et perfectae uirtutis indi-
cium est renuntiare subito expertae uoluptati, fugere notas carnis ille-
cebras et calentis adhuc aetatis flammam fidei amore restinguere. sed
illud simul didici, quod me non mediocriter angit ac stimulat, te uide-
25 licet tantum hoc bonum absque consensu et pacto uiri seruare coepisse,
cum hoc apostolica omnino interdicit auctoritas, quae in hac dumtaxat
causa non modo uxorem uiro, sed etiam uirum uxoris subiecit pote-
statum. uxor, inquit, sui corporis potestatem non habet sed
uir; similiter autem et uir potestatem non habet sui cor-
30 poris sed mulier. tu uero quasi oblita foederis nuptialis pactique

5] I Petr. 3, 3. 14] I Tim. 2, 9. 28] I Cor. 7, 4.

1 mulieris u 2 lucrifiant ψ detur u 3 quanto] quam u 5 de-
corari] decorari se u non sit u 6 sed u, sed qui ψ 8 et] ac ψ sic]
sicut u 10 subiectis ψ 11 suum] eum ψ squalore u 12 sed] et u
cultu ψ 13 commendet u 15 ornato om. u 16 se om. u alt. aut
om. u 19 mirę u, mire ψ, miro Rosw. 21 magni u, magnum ψ
23 calentes u amore u, ardore ψ 24 illud] quoque add. ψ ac] et ψ
25 seruari u 26 hoc] hinc ψ omnino om. ψ 29 et om. u uir—sui
corporis sed om. ψ

huius ac iuris immemor, inconsulto uiro nouisti domino castitatem. sed periculose promittitur quod adhuc in alterius potestate est; et nescio quam grata sit donatio, si unus offerat rem duorum. multa iam per huiusmodi ignorantiam et audiuius et uidimus scissa coniugia, quodque recordari piget, occasione castitatis adulterium praeparatum; 5 nam dum una pars se etiam a licitis abstinet, altera ad illicita delapsa est. et nescio in tali causa quis magis accusari, quis amplius culpari debeat, utrum ille qui repulsus a coniuge fornicatur an illa quae repellendo a se uirum eum fornicationi quodam modo obicit. atque ut super hac causa quid ueritas habeat agnoscas, pauca mihi de diuina 10 auctoritate ponenda sunt. apostolicae doctrinae regula nec cum Iouiniano aequat continentiae opera nuptiarum nec cum Manichaeo coniugia condemnat. ita uas electionis ac magister gentium inter utrumque temperatus incedit ac medius, ut remedium incontinentiae indulgeat et ad praemium prouocet continentiam, totusque in hac causa eius hic 15 sensus est, ut ex utriusque sententia proponatur castitas aut certe ab utroque debitum commune soluatur.

29. Sed ipsa iam apostoli uerba ponamus totamque hanc causam a sui principio retractemus. loquitur enim ad Corinthios: de quibus autem scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non 20 tangere. et quamquam hic laudauerit castitatem, tamen, ne aliquibus uideatur prohibere coniugia, subiungit: propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat et unaquaque suum uirum habeat, uxori uir debitum reddat, similiter autem et uxor uiro. mulier autem sui corporis potestatem 25 non habet sed uir, et uir sui corporis potestatem non habet sed mulier. nolite fraudare inuicem. ac rursus, ne tanta pro nuptiarum parte dicendo uideretur excludere castitatem, sequitur: nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. et statim quasi recusat hoc quod dixit ad tempus, ne non tam perpetuam 30

19] I Cor. 7, 1. 22] I Cor. 7, 2—4. 28] I Cor. 7, 5.

3 sit grata *ψ* si *om. u* unus] et unus *u* 4 huiusmodi] *hmdī u*
 5 praeparatum *u*, perpetratum *ψ* 7 amplius *u*, magis *ψ* 9 eum *om. u*
 obicit] obicit *u* quodam modo obicit fornicationi *ψ* 11 nec] ne *u*
 12 aequet *u* continentiam operi nuptiali *ψ* nec] ne *u* 14 remedium]
 et remedium *ψ* 15 eius] et *u* 19 enim *u*, autem *ψ*, *om. Rosw.*
 23 et unaquaque—habeat *om. u ψ* 25 autem *bis om. ψ* potestatem
 sui corporis *u* 26 *pr. non]* no *ψ* 27 rursum *ψ* 30 recuset *ψ*

quam temporalem et breuem continentiam docere uideatur; ait enim:
 propter incontinentiam uestram. hoc autem dico secundum
 indulgentiam, non secundum imperium. unde hoc, quod dixit
 ad tempus, docet meditationem debere fieri castitatis, ut per certa
 5 interualla temporum quasi exploratis continentiae suae uiribus sine
 periculo utrique promittant quod ab utroque est seruandum semper.
 quid autem absolute uelit, manifeste dicit: uolo autem omnes ho-
 mines esse sicut me ipsum, id est in iugi ac perpetua castitate
 uiuere.

10 30. Videsne quam caute, quam provide, quam sine ullius occasione
 scandali, magister firmauerit de castitate sententiam, nolens tantum
 bonum in unius temeritate nutare, quod ligare et confirmare debet
 consensus amborum? et reuera quid ea castitate firmitus est quidue
 tutius quam quae ex duorum coepta sententia ab utroque uel in
 15 commune seruatur? nec de se tantum altera pars sollicita mutuo se
 ad uirtutis animet perseuerantiam; hoc enim sicut alia quoque bona
 non tantum coepisse sed perfecisse laudandum est. iamdudum, ut in-
 tellegis, scopuloso difficilique in loco uersatur oratio nec audet in al-
 terutram declinare partem, dum aequaliter utrumque formidat; sed ex
 20 nostra difficultate tuum agnosce discrimen; maluimus enim te contri-
 stare forsitan uera dicendo quam ficta adulatione decipere. duplex, ut
 uides, malum aequale et anceps periculum est; ex utroque artaris, ex
 utroque constringeris. contemnere omnino uirum atque despiciere aperte
 contra apostoli sententiam est. perdere uero tanti temporis castitatem
 25 et deo non reddere quod promiseras timendum atque metuendum est,
 ut uulgo dicitur: facile ex amico inimicum facies, cui promissa non
 reddas. sic enim scriptura dicit: quod si uotum uoueris domino
 deo, ne moreris reddere illud, quia quaerens quaerit illud

2] I Cor. 7, 5—7. 27] Deut. 23, 21; Eccle. 5, 3.

1 et] ac *Rosw.* enim *om. ψ* 2 dico] dico non *u* 4 fieri debere *ψ*
 6 promittunt *u* est et semper *om. u* semper est ab utroque seruandum
Rosw. 7 autem *u, om. ψ* omnes] uos omnes *u* homines *om. u* 9 ui-
 uere *om. ψ* 14 sententia] sententia est *u* uel *uψ*, uelut *Rosw.* 15 pars
 altera *ψ* 16 animet *u*, ammouet *ψ* 18 oratio *om. u* 19 declinasse *u*
 20 malleus *u* contristare te *ψ* 21 uera] tua uera *u* decipere *om. u*
 laudare *ψ* 24 perdere (^{pro} *m. 2*) *u*, prodere *ψ* uiro *ψ* 26 ex *u*, de *ψ*
 facias *ψ* 27 reddes *u* (^a *m. 2*) sic *Rosw.*, sicut *uψ* 28 ne *uψ*, non
Rosw.

dominus deus abs te, et erit tibi in peccatum. ait ergo: debitam honorificentiam uiro exhibe, ut ex utroque debitum domino, quod uouisti, reddere possis. de cuius conscientia non diffidimus, si paululum expectasses, non quod te a bono castitatis retrahamus, sed huius 5
animum ad castitatis oraculum totis uiribus incitemus, ut uoluntarium sacrificium offerat deo in odorem suauitatis, ut exuta mens a cunctis retinaculis mundanis atque corporalibus uoluptatibus sit et ualeatis plenius inhaerere dominicis praeceptis; quod tamen ne quid a nobis negligenter esse dictum arbitreris, diuinarum scripturarum testimoniis edocuinus, sicut etiam apostolus dicit: et erunt duo in carne una; 10
iam non una caro, sed unus spiritus.

31. Hoc sacramentum magnum est arduumque est iter castitatis; sed magna sunt praemia, uocatque nos dominus in euangelio dicens: uenite, benedicti patris mei, possidete praeparatum uobis regnum ab origine mundi. idem ipse dominus dicit: uenite ad 15
me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego uos reficiam. tollite iugum meum super uos et discite a me quia mitis sum et humilis corde; et inuenietis requiem animabus uestris; iugum enim meum suauis est et onus meum leue. dicit enim idem dominus his qui ad sinistram eius erunt: dis- 20
cedite a me, maledicti, in ignem aeternum, quem praeparauit pater meus diabolo et angelis eius; nescio uos, operarii iniquitatis. ibi erit fletus et stridor dentium. illi utique omnes plangent illique lugebunt, qui ita se curis uitae praesentis in- 25
uoluunt, ut obliuiscantur futuram, quos somno quodam ignorantiae et malae securitatis oppressos fluctibus domini comprehendet aduentus, unde ipse in euangelio ait: attendite uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula et ebrietate et curis huius uitae, ne forte superueniat in uos repentina dies illa; tamquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super fa- 30

1] I Cor. 7, 4. 10] I Cor. 6, 16. 11] Matth. 19, 6. 14] Matth. 25, 34. 15] Matth. 11, 28. 29. 30. 20] Matth. 25, 41. 27] Luc. 21, 34.

1 deus] deus tuus ψ et om. u tibi] enim u ait Rosw., aut ψ , at u 2 domino debitum ψ quod] quo u 7 sit om. u et om. u, ut Rosw. ualeas Rosw. 10 edocuinus u (= m. 2) 12 iter est ψ 16 ego reficiam uos u 19 meum om. ψ 20 dicit ψ enim om. ψ 23 erit ibi Rosw. illique u ψ , illi Rosw. 24 curis se Rosw. 26 domini] diu u 30 loquens ψ enim om. u

ciem omnis terrae, et rursum: uigilate et orate; nescitis enim quando tempus sit.

32. Beati sunt qui ita expectant, ita illum speculantur diem, ut se ad eum cotidie praeparent, qui non de praeterita sibi iustitia blandientes secundum apostolum per dies singulos in uirtute renouantur. iustitia enim non proderit ei, a qua die iustus esse desierit. sicut etiam iniquo non nocebit iniquitas sua a die, quo se ab iniquitate conuerterit. nec sanctus ergo securus esse debet, quamdiu in huius uitae agone uersatur, nec desperare peccator, qui secundum praedictam prophetae sententiam una die iustum se efficere potest; sed totum, quo tenditur, spatium uitae tuae est, ut peragere possis iustitiam nec de praeterita iustitia confidens remissior efficiaris. sed, sicut dicit apostolus, posteriora obliuiscens, ad ea autem quae anteriora sunt me extendens, ad destinatum persequar brauium supernae uocationis, sciens scriptum esse cordis inspectorem deum. et ideo satagit, ut animam mundam habeat a peccato. propter quod scriptum est: omni custodia serua cor tuum, et iterum: diligit dominus munda corda. accepti autem sunt ei omnes immaculati. idcirco age, ut ordines reliquum tempus uitae tuae sine offensa, ut possis secure canere cum propheta: perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae, et iterum: introibo ad altare dei, ad deum qui laetificat iuuentutem meam, quia non inchoasse sufficit, sed perfecisse iustitia est.

EXCERPTA BOBIENSIA.

25 Praecepit dominus coruis ut pascere Heliam in torrente Choreb sedentem. mira profecto res est, ut uiro sancto auis inmunda uitae subsidia ministraret. unde si et nos contemnentes etiam propria imi-

1] Matth. 24, 42. 25, 13. 6] (II Cor. 4, 16). 7 (Ezech. 18, 24).
13] Phil. 3, 13. 14. 15] (Prou. 24, 12; Act. 1, 24). 17] Prou. 4, 23.
20] Ps. 100, 2. 21] Ps. 42, 4.

4 ad eum *om.* ψ 6 enim] iusti *add. Rosw.* a quo die *Rosw.*, a die qua ψ esse *om.* ψ 10 uno *Rosw.* 11 est *Rosw.*, *om.* $u\psi$ 12 sed *om.* u apostolus dicit ψ 14 me] se u persequor *Rosw.* 15 deum] esse deum ψ 16 ideo u , idcirco ψ 17 dominus diligit corda munda. accepti sunt autem ψ 19 tuae] sue u 20 secure] segura ψ 23 inchoasse non *Rosw.*

25 praecipit f 27 emittemur f

temur paupertatem Heliae, credite dicenti, quod imunda animalia id est homines peccatores deuoto nobis obsequio ministrabunt.

Cur Heliseus mansuetus ac mitis paruulos legimus bestiis tradidisse? Heliseus propheta figuram Christi gerebat. denique uocabulum istud salus dei interpretatur. salus autem dei quid aliud est nisi filius eius, qui et saluator est mundi? paruuli uero inludentes saluti dei in Heliseo Iudaeorum habuere personam, qui clamabant dicentes: ascende, calue, ascende. quod in Caluariae loco Christus ascensus erat in crucem, et conuersus, ait scriptura, maledixit eis in nomine domini. et exierunt duo ursi de silua et interfecerunt XLII infantes. et Christus post passionem et ascensionem ad caelos, sicut Heliseus ascendit in Bethel id est in domum dei, conuersus maledixit Iudaeis post XLII annos ascensionis suae et inmisit duos ursos id est duos reges horrendos, Vespasianum et Titum, qui de siluis gentium prodientes crudeli eos strage iactauerunt.

Iustus septies cedit in die, et resurgit. qui semel cedit et iterum, quomodo iustus uocari possit? ideo iustus dicitur, quia cadens erigitur. septimus autem numerus requiem docet. qui in septimo ceciderit cauere debet, ne ulterius cadat. iam oportuerat post unum lapsum cauere de reliquo; sed qui misericors deus est patienter suffert huiusmodi lapsus, ut quis uel in septimo resipiscat. si autem negligentior quis effectus resurrectionis transierit numerum, non potest dici iustus, sed propter multitudinem delictorum in peccatorum numero deputatur. duobus modis homo delinquit, proposito et casu, ut alius peccare uelit et alius praeueniatur peccato. sed casus duplici diuiditur modo, ignorantia et infirmitate. Iudas proposito peccauit dicens: quid uultis mihi dare, et ego uobis illum tradam? hic quod proposuit uolens inpleuit et ideo iustam sceleratissimae uoluntatis mercedem recepit. Petrus uero infirmitate dominum negauit mortem timens, qui se mortem pro Christo passurum esse promiserat. sed quia derepente uictus fuerat, ideo uelocem lapsi ueniam promeretur. Paulus uero igno-

8] IIII Reg. 2, 23. 9] ib. 24. 16] Prou. 24, 16. 26] Matth. 26, 15.

3 helesseus f bestis tradidisse. helesseus pfeta f 5 in t̃p f 7 helessio f habere f 12 helissius f bethiel f 13 inmisit f 14 horrendos uaspasianum f 15 prodientes f, prodeuntes Mur. crudili f 18 eregitur f ceciderit f 20 labsum f et infra sufert f 21 negligentius f 24 dilinquit f proposito et cassu f 25 uellit f cassus f 26 propositio f propossuit f 28 mercedem f 30 se euauit in f promisserat f

rans persecutor effectus celeri uenia sanatur ipso etiam adtestante:
persecutus sum ecclesiam dei, sed misericordiam consecutus
sum, quod ignorans feci. uides ergo alios nolentes cadere,
alios elidi propria uoluntate. duo etiam quaedam in homine sunt, ob-
5 linio et ignorantia. obliuiscitur homo deum, cum peccare proponit;
ignorat autem, cum praeuentione delinquit, ut puta fornicatus est quis
uolens, alius uero repugnans fornicationi infirmitate uictus est. unum
quidem est amborum peccatum, sed non erit aequalis paenitentia, quia
ille uolens, hic uero nolens in certamine uictus succubuit. uides quae
10 sit peccati distantia? ecce quomodo cadit iustus et domino manum
subponente saluatur.

Dei uoluntati nostra potestate adiuuemus, ut ipse sua uirtute no-
strae faueat uoluntati, quia scriptum est: non uolentis neque cur-
rentis sed dei miserantis est. uelle enim et currere nostrum est;
15 dei autem misereri, ipsa etiam ueritate apostolis adtestante: sine me
nihil potestis facere. item Iohannes nemo, ait, potest acci-
pere quicquam supra terram, nisi ei datum fuerit de caelo,
et Paulus: quid habes, inquit, quod non accepisti? si acce-
pisti, cur gloriaris, quasi non acceperis? etc.

20 Itaque si quis nunc exacerbarit deum, Moysi imitetur exemplum,
qui dubitationis culpam paenitentiae et humilitatis satisfactione dele-
uit. si sacrilegii quis crimen incurrit, imitetur Aaron, qui confessionis
et humilitatis per medellam transgressionis expiatus crimine sacerdotii
meruit principatum. si quis adulterium et homicidium fecerit, consi-
25 deret Dauid et agat paenitentiam atque medicamine sanus effectus in
dei timore permaneat. si quis in confessione fuerit uictus et tormen-
tis cedens fidei exstiterit proditor, Petri qui negauit imitator existat.
egressus foras id est egressus a perfidia freat amariter et recurrat ad

2] I Cor. 15, 9.   13] Rom. 9, 16.   15] Philem. 14.   16] Ioh.
3, 27.   18] I Cor. 4, 17.

1 persequor f   2 persequutus f   aecclesiam f   missericordiam
consequutus f   6 dillinquit f   8 penitentia f   11 saluatur etc. *Mur.*
12 nostra f   13 ñ f, neque *Mur.*   14 misserantis f, miserentis *Mur.*
15 missereri f   apostolos *Mur.*   16 item Iohannes—de caelo *om. Mur.*
iohannis f   18 inquit f   accipisti si accipisti f   19 acciperis f,
acceperis etc. *Mur.*   20 nunc *om. Mur.*   exaceruarit f, exacerbauerit
Mur.   mysi emitatur f   22 cremen f et infra emitetur aron f
23 medellam *Mur.*   24 considerat dñ f   26 timore dei *Mur.*   27 exste-
terit f   emitator existat f

fidem. in magnis peccatis magnorum uirorum delicta monstrantur, ut si simili modo infirmus quis aut humilis errauerit, respiciens ad exemplum magnorum uirorum facilis uitae aditum inueniat et ad fidem poenitentiamque reuertatur etc.

1 dilicta *f* 2 si simili *scripsi*, simili si *Mur.*, simili *f* 3 poenitentiam *f* 4 conuertatur *Mur.*

25
1431 A

11

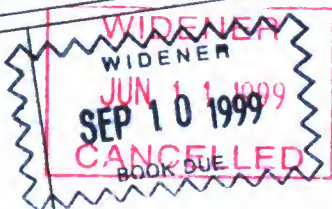

3 2044 011 437 779

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

*Non-receipt of overdue notices does **not** exempt the borrower from overdue fines.*

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413

Please handle with care.
Thank you for helping to preserve
library collections at Harvard.

